ЗАХІДНЬОКАНАДСЬКИЙ БІРНИК

7

Пам'ятник Тарасові Шевченку у Вінніпезі
Скульптор: Лео Мол (Леонід Молодожанин)

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В КАНАДІ

ЗАХІДНЬОКАНАДСЬКИЙ ЗБІРНИК

Том XLVII

ЧАСТИНА СЬОМА

Едмонтон — Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2014

УДК 94(477).152
ББК 63
З – 38

Збірник про українське життя в Західній Канаді

Частина сьома

Редактори: Валерій Полковський і Микола Ів. Сорока

Редакційна колегія: Ярс Балан
Богдан Клід
Сергій Ціпко
Петро Саварин (координатор)

Публікація даної книги стала можливою завдяки дотації від Альбертського товариства збереження української культури Альбертської фундації збереження історичних пам'яток та Товариства українських піонерів Альберти

Надруковано в Україні заходами
Наукового товариства ім. Шевченка в Канаді

З – 38 **Західньоканадський збірник** / за ред. В. Полковського, М. Сороки. – Едмонтон – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Том XLVII. – Частина сьома. – 524 с.; іл.

ISBN 978-966-2254-79-2

Приурочений до двохсотріччя з дня народження Тараса Шевченка, сьомий том «Західньоканадського збірника» продовжує висвічувати різні сторони суспільно-культурного життя українців Канади, служити джерельною базою діаспорної україніки та сприяти активному діалогу між Україною й українським зарубіжжям.

УДК 94(477).152
ББК 63

ISBN 978-966-2254-79-2

© Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді, 2014

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY OF CANADA

COLLECTED PAPERS ON UKRAINIAN LIFE IN WESTERN CANADA

Vol. XLVII

PART SEVEN

Edmonton — Ostroh
Ostroh Academy National University Press
2014

Collected Papers on Ukrainian Life in Western Canada

Part Seven

Editors: Valerii Polkovsky and Mykola Iv. Soroka

Editorial board: Jars Balan
Serge Cipko
Bohdan Klid
Peter Savaryn (coordinator)

*The publication of this book was made possible through the grants provided by Alberta Ukrainian Commemorative Society
Alberta Historical Resources Foundation
Ukrainian Pioneers Association of Alberta*

Published in Ukraine by the Shevchenko Scientific Society of Canada

Collected Papers on Ukrainian Life in Western Canada / Eds. V. Polkovsky and M. Soroka. – Edmonton – Ostroh : Ostroh Academy National University Press, 2014. – Vol. XLVII. – Part Seven. – 524 p.

ISBN 978-966-2254-79-2

Dedicated to the 200th anniversary of Taras Shevchenko, the seventh volume of the «Zakhidniokanadskyi zbirnyk» continues to examine various aspects of the social and cultural life of Ukrainians in Canada, to serve as a source for Ukrainian studies in the diaspora, and to contribute to an ongoing dialogue between Ukraine and Ukrainians abroad.

ISBN 978-966-2254-79-2

© Shevchenko Scientific Society of Canada, 2014

На відзначення 200-ліття

з дня народження

великого українського

поета Тараса Шевченка

ВСТУПНЕ СЛОВО

Будучи виданням Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, цей сьомий том «Західньоканадського збірника» виходить у світ з нагоди 200-річчя з дня народження великого українського поета і пророка Тараса Шевченка, а також сторіччя з дня заснування самого товариства. Цим складаємо шану славному землякові та пропонуємо дописи наших авторів про різні сторони життя української спільноти в Канаді, насамперед у Західній Канаді, від перших часів її поселення до сьогодні.

Даний збірник носить науково-популярний характер і має на меті служити джерельною базою для подальших студій українського життя в Канаді. Нестача такого матеріалу особливо відчутна в Україні, де увага до життя діаспори традиційно велика, функціонують різні наукові установи з її вивчення, читаються різні курси й проводяться конференції. Залучення авторів з України, які досліджують канадсько-українську тематику, власне відбиває цю тенденцію. У свою чергу для українських авторів у Канаді це чи не єдине видання такого плану, де можна вмістити свої публікації українською мовою і таким чином вести діалог з колегами на історичній батьківщині. Розвиваючи цей діалог, редактори мінімально втручалися в авторський стиль і мову, зберігаючи особливості харківського і сучасного правописів та індивідуальних особливостей письма.

Символічно збірник починається з розділу про Шевченкознавчі студії, де представлено оцінку поеми-містерії Шевченка «Великий льох» (Любов Василів-Базюк), роль Шевченка й композитора Миколи Лисенка в розбудові нації (Даґмара Турчин-Дувірак), постать Кобзаря у творчості україномовних поетів Канади другої половини XX ст. та зроблено огляд Шевченківських концертів в Едмонтоні. Тут же подано текст 47 Шевченківської лекції, яку виголосила Катерина Левченко на тему прав жінок у сучасному українському суспільстві.

У розділі про українську імміграцію до Канади представлено щоденник Неонілі Цегельської Дмитрук, яка описує скитальство своєї родини по Європі перед прибуттям до Канади після Другої світової війни.

Культуру української філантропії в Канаді висвітлено у статтях Миколи Сороки та працівників Української канадської фундації ім. Тараса Шевченка.

У розділі про українське військо подано матеріали про інформаційну діяльність Української стрілецької громади в Канаді (Вікторія Ковпак) та станицю Братства колишніх вояків 1-ї Української Дивізії Української Національної Армії в Едмонтоні (Богдан Небожук).

Релігійний розділ представлений унікальним описом Музею отців василіян у Мондері біля Едмонтону (Керин Лемішка) та теологічним роздумом про Христове самоприниження (Леонід Коровник).

У розділі про українську науку подано звіт про діяльність Канадського інституту українських студій у його перехідний період (Володимир Кравченко), історію НТШ в Канаді (Дарія Даревич) та штрихи до біографій учених Тимоша Павличенка (В. Кричфалушій, М. Шевера) та Луелли Верезуб (В. Кричфалушій, Ю. Тихоненко, М. Шевера).

З інших сторін канадського досвіду висвітлено українську освіту (Оленка Білаш, Алла Недашківська та Микола Сорока), музику (Марія Дитиняк, Дарія Сторощук і Леся Саведчук, Лаврентій Клапоущак, Леся Гижа і Петро Полухін, Галина Котович та матеріал про Ірину Тарнавську), танці (Ґордон Ґордей розповідає про свою працю у «Шумці»), фестивалі (Орест Олійник та Леся Кавулич про Вегревільський фестиваль), малярство (Дарія Даревич, розповіді про Ігора Дмитрука й Оксану Желіско).

До літературного розділу включено поезії Юрія Примака, поетичної групи з Едмонтону «Сяйво» (Наталя Гриців, Леся Гижа, Андрій Ребрик, Мирослава Уніат), Леоніда Коровника, Олександра Миська та Дмитра Білоуса; оповідання Наталії Ковальової, огляд української літератури в Канаді Михайла Траф'яка та рецензійна секція Валерія Полковського.

Розділ «Зв'язок із Україною» відкриває нам віднайдений в Едмонтоні архів Юліяна Вассияна (Устина Стефанчук), містить зроблені Михайлом Савариним записи про українське відродження 1990 р. та враження Олександра Панкєєва від подорожі до Канади. Подаємо також дописи про діяльність осередків НТШ на Тернопільщині (Михайло Андрейчин, Петро Ясній та Юрій Скоренький).

Складаємо тут щиру подяку координатору даного видання Петрові Саварину, без діяльної допомоги якого не побачив би світ жоден том збірника. За його словами, це його останній збірник, і він планує передати свої повноваження представникам молодшої генерації.

Редактори

ЕРАСТ ГУЦУЛЯК
(1930-2013)

На 83 році пішов з життя відомий канадець українського походження, громадський діяч і меценат, фундатор будинку для консульства України в Канаді Ераст Гуцуляк.

Серце пана Ераста зупинилось ввечері 2 березня в Торонто (Канада). Незадовго до цього він надіслав листа до рідних в Україну. То були останні рядки пана Ераста на рідну землю.

Ераст Гуцуляк народився 3 грудня 1930 року у Рівному. Навчався у Рівненській гімназії. Разом з батьками у 1948 емігрував до Канади. Усе його майно тоді вміщалось у невелику дерев'яну валізу (у 2011 році в Острозькій академії пан Ераст представив свою книгу-спогадів «Моя дерев'яна валізка»).

У Ванкувері Ераст Гуцуляк здобув середню освіту і вступив на фармацевтичний факультет університету Британської Колумбії. Отримавши вищу освіту і взявши в кредит ліки, на зекономлені 500 доларів відкрив першу невелику аптеку у місті Ошава, згодом – другу.

У 35 років Ераст Гуцуляк став мільйонером. Він заснував і очолив компанію «Medical Pharmacies Group», яка нині вважається найбільшою у Канаді за постачанням ліків для будинків, у яких проживають немічні та старі люди.

Пан Гуцуляк був одним із засновників і першим директором фонду «Діти Чорнобиля» у Канаді. Тривалий час очолював відділ Конгресу українців Канади, був головою клубу професіоналістів та підприємців м. Ошава та станичним пластової станиці в Торонто. У 1989 році з ініціативи Ераста Гуцуляка було засновано Катедру української культури та етнографії при Альбертському університеті з метою збереження досягнень української народної творчості.

10 вересня 1992 року Ераст Гуцуляк придбав за 615 тисяч доларів будинок в Оттаві в престижному районі та від імені своєї родини подарував цей будинок Уряду України для того, щоб розмістити в ньому Посольство України в Канаді. У 2007 році Ераст Гуцуляк подарував 550 акрів землі в околиці міста Ошави з тим, що цю землю буде перетворено на парк для майбутніх поколінь. Це була подяка Канаді за те, що його родина мала можливість поселитися у цій державі.

Ераст Гуцуляк перерахував 200 тисяч доларів на будівництво нового навчального корпусу Національного університету «Острозька академія». За вклад у розбудову Острозької академії подружжю Гуцуляків присвоєно звання Почесних академіків Острозького академічного братства та нагороджено найвищими відзнаками академії – срібними медалями «Василь-Костянтин Острозький». Крім того в новозбудованому навчальному комплексі Острозької академії буде вежа імені Ераста та Ярміли Гуцуляків.

Ераст Гуцуляк: «В Україні вистачає заможних людей, які повинні йти нашими слідами. Часом думати не лише про себе, а й про власне коріння й онуків наших онуків. Думати над тим, що людина є вартісною, бо залишає по собі певну пам'ять. А з фінансами якось Бог дає».

(Газета «День», 4 березня 2013)

Любов Василів-Базюк
(Торонто)

ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКУ

Два століття проминає, а поет із нами,
Вічно буде жити та народ зі сну будити!
Додавати сили духа, безконечної любови
До рідної Батьківщини – України !

За ту волю, долю рідної вітчизни,
Ти не боявся стати в обороні творами своїми
Та розповідати про козацькі перемоги,
Панщину та знущання над людьми до крови.

Можуть нам кати усе забороняти,
Вільне слово, церкву, пісню, мову,
Народ усе переживе... та не забуде,
Та світові розкаже, ворогові долю проклине!

Тарасе! Наш рідний Батьку, наша Гордосте та Славо!
Будь завше з нами, не покидай!
Ми обіцяємо Тобі, що поки наш народ живе,
Твій «Заповіт» не згине,
Наша Держава, мова, пісня та культура
Між європейцями засяє та не пропаде!

Любов Василів-Базюк
(Торонто)

ПОЕМА-МІСТЕРІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «ВЕЛИКИЙ ЛЬОХ» У РОЗДУМАХ ДОКТОРА ЛЕОНІДА БІЛЕЦЬКОГО

Настає місяць березень, у якому ми святкуємо день народження нашого великого генія, пророка України, улюбленого і шанованого поета Тараса Шевченка. Велично святкуємо, влаштовуємо в його честь академії, літературні вечори, перечитуємо «Кобзар», передумуємо, заглиблюємося і шукаємо відповіді на різні національні питання, які не тільки для нас, а також і для Т. Шевченка були неймовірно важливими.

Поема-містерія «Великий Льох» написана під впливом історичних подій в Україні протягом майже трьох століть, наслідки яких прийшлось переживати нашому генію. І сьогодні «Великий Льох» не перестає мати велике політичне значення своїм змістом, ідеологією та принципами, які поет, незважаючи на переслідування і заборону, не боявся висловлювати письмово та усно як член Кирило-методіївського братства.

Поема-містерія «Великий Льох» вважалася знавцями творчости Т. Шевченка політично дуже важливою та потрібною. Вона була написана в Україні перед засланням Шевченка і віддзеркалювала політичні погляди на реальні відносини між Росією, Польщею та Україною. І до сьогодні ці погляди є актуальними, які в абстрактний спосіб звертають увагу на національний характер української людини, цілої спільноти, що тепер зорганізована в самостійну українську державу із політичним представництвом.

Тарас Шевченко, творячи «Великий Льох», вибрав поетичний жанр поеми-містерії, який за часів поета був поширений у Західній Європі під впливом німецького філософа Шеллінга. Шеллінг писав про народження і страждання Ісуса Христа, а поневолені народи тієї доби переносили концепт про народження месії на провідника нації.

Цю тему про народження месії розвинув наш поет у поемі-містерії «Великий Льох» також як спасителя України. Побудував цей твір у трьох планах: дія починається на небі (перший план), поява душ у вигляді трьох пташок і трьох злих ворон (другий план) та розмова трьох лірників в очікуванні розкопування «Великого Льоху» (третій план). Головним моментом у розвитку теми поеми-містерії є народження національного месії-визволителя – «другого Гонти».

Поет змальовує це народження визволителя-месії України серед найбільш ворожих сил – трьох ворон, які вирішили його знищити. Поет представляє «во-

рон» як великих ворогів України. Перша ворона – це свої перевертні, друга – це Польща, а третя – Росія.

У поемі-містерії також центральною темою є бажання Росії розкопати «Великий Льох» гетьмана Богдана Хмельницького. Це має настати тоді, коли Росія доведе Україну до найстрашнішої руїни після розкопування усіх козацьких могил та малих льохів із майна гетьмана. На це дивляться три лірники та говорять між собою, що вже все вивезли, козацькі могили розриті, малі льохи гетьмана розкопані, а тепер шукають у Суботові за «Великим Льохом». Українські перевертні допомагають москалям в Україні господарювати, все забирати та із матері знімати «полатану сорочку». Тільки тоді, коли настане найбільша руїна України, народиться провідник-месія, що підніме знедолений народ проти ворогів та поведе до світлого майбутнього.

У поемі-містерії поет під багатством мав на увазі тільки духовні скарби нації: національний патріотизм, моральну і фізичну невмирущість, легендарну віру в перемогу, гордість із приналежности до українського народу та великого почуття релігійности. Ці духовні скарби поет уважав найбільш важливими рушійними силами, під впливом яких Україна може існувати, зміцнювати та підносити українську духовність і творити державу, де життя кожної людини було б справедливим, тому і написав: «Обніміте ж, брати мої, найменшого брата».

Поема-містерія починається від того, як три душі у вигляді пташечок летіли через Суботів (хутір гетьмана Богдана Хмельницького) та сіли на похиленому хресті старої церкви. Між собою таке говорили: «Бог простить – ми тепер душі, а не люди!» Вони також нетерпляче чекали, як будуть розкопувати «Великий Льох», бо лише тоді за Божими вказівками св. Петро пустить їх до раю.

Три душі символізують три найтрагічніші доби в історії України, коли українська провідна інтелігенція переходила добровільно на службу до Москви, зраджувала свій народ і привела Україну до занепаду. Перша доба і перша душа за часів гетьмана Б. Хмельницького, молода дівчина Пріся, яка мала стати дружиною гетьманича, вчинила великий гріх. Не знала, як переходила дорогу з повними відрами води, що гетьман України їде із старшиною до Переяслава присягати московському цареві. За народним віруванням, побажала їм щастя – та тяжко згрішила!

Друга душа також покутувала, хоч сама дівчиною важко пережила другу історичну трагедію України за часів гетьмана Івана Мазепи та війни з московським царем Петром Першим. Вона пережила зруйнування і спалення Батурина, вбивство матері і сестри та усіх людей у Батурині, крім неї та старенької бабусі, ніхто не залишився живим. Пережила солдатське знущання над нею, поки не сховалась на пожарищі. Петро Перший, жорстокий кат України, вертаючись з-під Полтави через Батурин, побачив, як вона несла воду, і наказав їй напоїти коня. Вона напоїла, але не знала, що тяжко згрішила, бо «ворогові та катові України напоїла коня». Вернулась до погорілої хати, впала та померла.

Третя душа – із третьої трагічної доби історії України, коли цариця Катерина II, яка зруйнувала Запорізьку Січ, плила Дніпром оглядати Україну (так звані села Потьомкіна, які він наспіх побудував). Людей зганяли її вітати, а

вона здалека, на руках у матері плакала. Щоб заспокоїти, їй показали золотом прикрашену царську галеру, яка плила по Дніпрі, а на ній сиділа цариця Катерина. Вона із дива всміхнулась і померла, а разом із нею і її матір. Вона досі карається тому, що не знала, що та цариця – «лютий ворог України», а вона до неї усміхнулася.

Всі гріхи трьох душ міцно пов'язані з нашою історією. Всі вони згрішили: одна бажала щастя у Переяславському договорі, друга напоїла коня катові України – московському цареві Петрові, а третя усміхнулася до жорстокої, аморальної цариці Катерини, яка зруйнувала Січ та заселила наші найкращі землі своїми земляками німцями. Всі три мусять спокутувати свої гріхи, а це станеться тільки тоді, коли розкопають «Великий Льох». Хоч коли москалі розкопають, то це буде їм на шкоду. При тому настануть великі переслідування та знущання в Україні, які викличуть великий національний спротив, і серед синів України з'явиться той, хто силою волі поведе свій народ на ворога. Автор передбачає, що народиться «Новий Месія» – подібний до Гонти, що буде «катів катувати – Україну визволяти».

Тарас Шевченко вірив, що в кожному народі все залежить від провідних людей і від того, як вони поставляться до своєї нації в різних важких історичних моментах. Від їх постави залежить доля України, і їм за те буде прислуговувати Божа ласка.

Автор розвиває принцип добра і зла, злої волі в національних обов'язках та байдужість, яка веде до зради. Не тільки Тарас Шевченко задумувався над цією проблемою, а також Іван Франко у творі «Мойсей», коли він потрапив у зневіру, подібно як гетьман Богдан Хмельницький перед Переяславською угодою. У поглядах автора ціла нація несе відповідальність за дії проводу, бо увесь народ вибирає той провід, який може повести всіх у неволю, приниження та сором.

Зло в Україні автор втілює у три ворони. Ці ворони оповідали собі про все зло, яке вони вчинили. Їх запросила українська ворона подивитися, як будуть розкопувати «Великий Льох», та очікувати велику містерію – народження близнюків. Один з них має стати «месією українського народу». Тому три злі ворони радились, як його знищити. Все зло мало перейти на другого близнюка – Івана. Він, як виросте, то буде «катам помагати – бо це вже наш!» Цим висловом автор хоче показати, що одночасно в українській нації зроджуються, живуть і проявляються дві духовні сили, фізично споріднені (близнята), але протилежні за вдачами, які можна окреслити так: одні як «визвольницькі – будуючі», а другі як «рабські – руйнуючі». Автор уважає, що в цих двох конфліктах духовних сил і твориться гірка доля України.

Перед містичним народженням близнят над «Києвом мітла простяглася і над Дніпром і Тясмином – земля втряслася». Чи чуєте? Застогнала гора над Чигирином. О!... Сміється і ридає уся Україна, то близнята народились... А ці три злі ворони: українська, польська і московська – це ворог свій і чужий, який роздумує, як знищити українського месію, спасителя-визволителя, та не допустити його до влади.

Московська ворона пропонує: «Я золотом розтопленим заллю єму очі». На це українська ворона відповідає: «А він клятий недолюдок золота не схоче..».. Польська ворона додає: «А я зберу з всього світа всі зла і всі муки!»

Цим автор показує, що планували наші сусіди і які засоби приготовляли, щоб не допустити до виховання нового месії, який поведе за собою увесь народ.

Автор виводить українську ворону, щоб показати вдачу раба-яничара та політичного зрадника. А вона таке кряче: «Ні, сестриці, не так треба: поки сліпі люди, треба його поховати, а то лихо буде!... Ті темні сили, що працювали і працюють над знищенням української держави, і досі існують, а українська ворона приспівує: «Попливе наш Іван, по Дніпру у Лиман... з Кумою!» Польська ворона кряче: «Побіжить наш Ярчук (народжений весною – ярий).... В ірії їсти гадюк... Зо мною!» Московська ворона не відступає від погроз: «Как хвачу, да помчу, в самий ад полечу... Стрелою!»

Цими наведеними рядками Тарас Шевченко показав, що чекає кожного українського визволителя. Він пророкує, що поки ворони будуть літати над «Великим Льохом», то правдивий український провідник-визволитель, господар, месія народу буде перебувати незнаним у глибині душ української нації, бо над його долею завжди буде панувати зрада, небезпека та вбивство.

Автор стверджує, що тільки тоді, коли історія України буде справедливо оцінена, буде признане сусідами право на всі землі, на самостійне життя без ніяких «але», українська держава почне творчо розквітати. Правда переможе, і тільки тоді прийде «апостол правди і науки». До того ж часу ми несемо наслідки більш як 350 років Переяславської угоди. Хоч є багато тих, які оплакують долю України та розуміють причини, але бракує нового месії, що відважно виступить в обороні мовної, психологічної, культурної, мистецької, політичної, економічної та релігійної самостійности.

Тарас Шевченко на кінець у «Великому льосі» кидає запитання: «Чи може провідник нації бути приятелем ворога?» Звертаючись до гетьмана: «Отаке-то, Зиновію (Богдане), Олексіїв друже. Ти все оддав приятелям. А їм і байдуже!»

Автор стверджує, що гетьман Богдан Хмельницький «занапастив єси вбогу сироту Україну!» Також вказує нам, що чужі люди сміються, але обороняє нашу гідність, кажучи: «Не смійтеся, чужі люди! Церква – домовина розвалиться... і з-під неї встане Україна..». (така, про яку він навчав своїми творами).

Тарас Шевченко ніколи не втрачав віри і надії, що українська держава з українською духовністю відродиться, залишаючи нам великий «Заповіт», а ми, вихованці на його творах, несемо у життя його погляди, науку та працюємо над виконанням його заповіту і ніколи його не забудемо!

Щоб краще зрозуміти московську політику в часах, коли творив Тарас Шевченко, то подам, за доктором Леонідом Білецьким, таке, що московський історик М. Погодін, виправдовував дії Росії у своїх «Исторических афоризмах» 1827 р. і таке писав: «Народи вступають в брак (беруть шлюб) между собою, как лица». Український яничар О. Корсун в альманахові «Сніп» у 1841 році писав, що Україна є «безпомічна жінка і не може існувати сама по собі, потребує сильного мужа, який би нею заопікувався, і таким тільки може бути московський цар». Тому Тарас Шевченко дав відповідь у своїх творах: «Наймичка», «Катерина» та «Осика».

Використані джерела:

Шевченко Т. Кобзар. Редакція, статті й пояснення доктора Леоніда Білецького. Видано накладом видавничої спілки «Тризуб». – Вінніпег, Канада, 1952. – Т. 2. – С. 153-168; С. 425-432.

З особистих записок авторки викладів професора Леоніда Білецького в українській гімназії, Новий Ульм 1946-1948 рр. Архів Л. Базюк.

Любов Василів-Базюк закінчила Торонтський університет, здобула магістерську ступень з бібліотекарства в Університеті Західнього Онтаріо в Лондоні. Почесний професор Волинського національного університету ім. Лесі Українки, Луцьк. Видала сім політично-історичних повістей у Чернівцях (1000 примірників) за свої кошти та дарує всім університетам, обласним бібліотекам, академіям та семінаріям Східньої і Західньої України. Автор багатьох статтей, які виходять в Україні, а деякі були видані в «Новому Шляху» та «Свободі».

Даґмара Турчин-Дувірак

ЛИСЕНКО І ШЕВЧЕНКО: У РОЗБУДОВІ НАЦІЇ

2012 року сповнилося 170 років із дня народження та 100 років із дня смерті визначного українського композитора Миколи Лисенка. 2014 року будемо святкувати 200-літні роковини народження великого українського поета Тараса Шевченка. Власне, близькість та круглість цих ювілейних дат спонукали мене звернутися до постатей Лисенка і Шевченка і спробувати розглянути ближче їхні взаємини. Говорячи про взаємини, маю, очевидно, на увазі не особисті стосунки, яких, в силу обставин, не було і не могло бути. Микола Лисенко, майже на тридцять років молодший від Тараса Шевченка, не мав нагоди за життя бачити поета. Чи був він серед тих, що проводжали тіло поета під час перевезення з Петербургу до Канева? Така імовірність існує. Як знаємо з опису Михайла Чалого, на початку травня 1861 року траурна процесія з прахом Шевченка під'їхала до Києва і, очікуючи дозволу ввезти тіло у місто, зупинилася в Микільській слобідці. «Як тільки в місті стало відомо, що з Петербурга привезли Шевченка, – пише Чалий, – як численні пошановувачі поета, переважно учнівська молодь – студенти й гімназисти, – кинулися за Дніпро назустріч поету..».[1] Коли дозвіл було отримано і призначено церкву Різдва Христового на Подолі біля Дніпра для встановлення труни, «студенти випрягли коней і на собі повезли тлінні останки поета через усе Подільське шосе, до самої церкви»[2]. Чи був посеред тих студентів 19-літній Микола Лисенко, тоді студент Київського університету, ми не знаємо. Не знаємо також, чи був він 7 травня у церкві Різдва, коли отець Петро служив заупокійну обідню, а студенти разом з численними пошановувачами Кобзаря склали досить ладний хор, щоб провести поета в останню путь. Здавалося, мусів би бути поміж тими хористами і Лисенко, бо вже тоді організовував в університеті студентські хори та керував ними. Однак, на жаль, жодних документальних свідчень про участь Лисенка в похороні Шевченка не маємо. Знаємо зате зі спогадів його кузена, свояка і найближчого товариша Михайла Старицького, що ще гімназистом юний Микола відкрив для себе завдяки дядькові Олександрові Захаровичу Лисенку заборонені поеми Шевченка і це відкриття стало одним з найважливіших чинників, що докорінно змінили його як особистість і визначили все його подальше життя. З пещеного панича, що зростав у розкошах, в оксамитах та мереживах, і розмовляв з родичами виключно французькою та російською мовами, а як юнак чарував панночок своєю вродою, аристократичними манерами та салонними танками, він виріс на великого національного музику, творця, «батька української музики», як часто називали його в тодішній і пізнішій літературі, і, за висловом Сергія Єфремова, одного з найдужчих пропагаторів українства. Сучасники ставили його в один ряд з Шевченком. «Ти нам єси другий Тарас» – зверталися до нього члени Київської літературної громади з нагоди бучного святкування 35-ліття його творчої діяльності в 1903 році[3]. А українці з Дорпату (теперішнього Тарту в Естонії) з приводу тієї ж події так розвивають цю думку: «Вагу й значіння Вашої праці в сфері народньої нашої музики й пісні повинно зрівняти з значінням музи генія нашого слова – Шевченка: він перший показав перед усім культурним світом блискучу красу й могутню силу нашого слова, а Ви – нашої пісні»[4]. Коли Лисенко помер 6 листопада 1912 року, українська громада провела його в останню дорогу з таким же величезним виявом любові і шани, з яким 51 рік перед тим прощалася з Шевченком. Похорон Лисенка перетворився на небувалу маніфестацію, в якій взяли участь тисячі українців з усіх куточків України та з поза неї. «На похорон зібралися непереглядні маси народу – усе, що жило; казали нам, що такого здвигу не бачив ще Київ», – так писав Філарет Колесса, що прибув з делегацією галичан зі Львова[5]. За свідченням іншого очевидця, актора Северина Паньківського, «від Володимирського Собору, де лежало тіло [Лисенка], похід рушив вулицями на Байкову гору. За труною рушила стотисячна юрба, що повінню затопила все кругом. Люди стояли на дахах, обліпили дерева й усі стовпи. Дорогою співав весь час тисячоголосий хор. Ланцюг, що охороняв процесію, тримало київське студентство... На цвинтарі пішли промови... На насипу стояла труна, покрита червоною китайкою. По скінченні промов поліцейський чин кинувся арештувати крамольну китайку. –Не руш, це наше,- промовив Нижанківський, забрав китайку, згорнув і повіз цю реліквію у Галичину, на пам'ять по Кобзареві». [6]

На смерть Лисенка з болем відгукнулися всі найвизначніші постаті української культури, науки, політичні та громадські діячі того часу– поміж ними Михайло Грушевський, Симон Петлюра, Михайло Коцюбинський, Панас Мирний; йому склали вірші у траурний поетичний вінок Олена Пчілка, Григорій Чупринка, Микола Вороний, Олександр Олесь, Богдан Лепкий, і ще зовсім юний Максим Рильський. На другий день після похорону в газеті «Рада» Сергій Єфремов писав: «Жахливий факт стався: дійсно так – помер Микола Лисенко. І зринає зараз же перше питання, чи розуміємо ми, кого позбулась Україна, чи зможемо зміряти всю глибочінь своєї втрати, чи зважимо вагу цієї смерті?» [7]

---

[1] М. Чалый. Жизнь и произведения Тараса Шевченка. Цит. за: Доля. Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах / Упорядник Валерій Шевчук. – Київ: Дніпро, 1993. – С. 768.

[2] Там же. – С. 769.

[3] Див. Олекса Новицький, М. В. Лисенко в світлі відносин до нього сучасників на Україні // Збірник музею діячів науки та мистецтва України, Т. І, присвячений Миколі Лисенкові / Упорядник О. Корчак-Чепурківський. – Київ: Трест «Київ-Друк», 1930. – С. 117.

[4] Там же. – С.118.

[5] Колесса Ф. М. Музикознавчі праці / Упорядник С. Грица. – Київ: Наукова думка, 1970. – С. 521.

[6] М. В. Лисенко у спогадах сучасників / Упорядник О. Лисенко; Ред. та коментарі Р. Пилипчука. – Київ: Музична Україна, 1968. – С. 718-719.

[7] Сергій Єфремов. Інтимна сила // Рада (Київ), 1912. 29 жовтня.

Метою цієї статті і є спроба відповісти на питання, поставлене Єфремовим: то ким же був і є для українців Лисенко? Яка його роль і значення в історії українського культурного розвитку і – ширше – українства як такого? І, додавши від себе, яку роль в діяльності Лисенка відіграв Шевченко?

Щоб відповісти на ці питання, мушу почати з короткої характеристики його доби. XIX століття, в якому жив Лисенко, було епохою народження та розповсюдження ідей націоналізму. Під могутнім впливом тих ідей Європа була охоплена потужними національними рухами, що призвели до формування того, що ми називаємо сьогодні модерними націями. За сучасною термінологією, націю визначають як спільноту людей, об'єднаних географічною територією, мовою, історичними традиціями, релігією, культурними цінностями та етнографічними рисами. Вже з самого визначення видно, що культура для творення та самовизначення нації має надзвичайну вагу, особливо для націй, що не мають власної держави і прагнуть саме через культуру утвердити свою окремішність, самобутність. Як справедливо стверджує Бенджамін Куртіс, «всі європейські національні рухи є немислимі без певного культурного контексту. Культура була тим, що надавала змісту національній ідентичності»[8]. В націотворчому процесі, де культура ставала істотним політичним знаряддям для будови нації, величезну роль мала музика. Це, перш за все, пояснюється тим, що XIX століття було епохою справжнього культу музики та музикантів. Бетговен першим утвердив своєю музою і самою своєю особистістю культ генія-музиканта – властителя душ і дум мільйонів. Він став еталоном для цілої плеяди його наступників – композиторів та віртуозів-виконавців, що користувалися таким же шаленим успіхом та ажіотажем навколо себе, яким сьогодні користуються кіно та поп зірки (Паганіні, Ліст, Шопен, Ваґнер). Поділу на музику серйозну і легку, популярну в той час ще не відбулося, а завдяки появі числених публічних оперних та концертних залів і різноманітних музичних товариств музика була справді абсолютно невід'ємною часткою повсякденного життя все зростаючого середнього освіченого класу. Таким чином, і націєтворчі процеси тієї наскрізь музичної епохи аж ніяк не могли обійтися без музики. І так, починаючи десь від 1820-х років, але по-справжньому розквітаючи вже в другій половині століття, з'являється явище національного музичного стилю. Його творці – представники різних, здебільшого (хоча і необов'язково) недержавних націй, – свідомо ставлять за мету висловити, втілити в музиці неповторну національну фізіономію своїх народів – свою «польськість»(Шопен і Монюшко), «чеськість» (Сметана і Дворжак), «угорськість» (Еркель і Ліст), «норвезькість» (Ґріґ), «українськість» (Лисенко).

Але що є власне національний стиль у музиці? За якими критеріями можемо ми встановити, що ця музика є національна українська чи польська чи чеська, а ця – не є? Виявляється, що з цим музикологи мають великий клопіт, і задовільної дефініції національного стилю, що опиралася б на суто музичні характеристики твору, не вдається сформулювати. Вперше це питання – як визначити музичний націоналізм і чи можна його визначити взагалі, користуючись чисто музичними критеріями (?) – ґрунтовно поставив німецький музиколог Карл Далгауз, спочатку у збірці есеїв «Між романтизмом і модернізмом» (1974), а потім у книзі «Музика дев'ятнадцятого століття» (1980). Він послідовно розглянув найбільш типові характеристики, що традиційно в музикологічній літературі репрезентують національний музичний стиль і піддав їх критичному аналізу.

[8] Benjamin W. Curtis. Music Makes the Nation. Cambria Press, Amherst, New York, 2003. – С. 6.

Так, однією з найважливішик мірок національного характеру музики вважається вживання тим чи іншим композитором фольклору свого народу. Мусимо пам'ятати, що звертання до народних мелодій не було винаходом національних шкіл XIX століття, ними композитори користувалися і раніше. Однак якщо для композиторів XVIII ст. фольклорні наспіви служили для втілення мальовничого фону – здебільшого барвистих сцен місцевого селянського колориту, зовсім інакше тлумачать фольклор композитори-націоналісти XIX ст. Власне нове трактування фольклору завдячують німецькому мислителю Йоганну Ґотфріду Гердеру та його ідеї «Volkgeist» – «духу нації». За Гердером, кожен народ має свій неповторний характер. Цей характер в найбільш чистому, незіпсованому вигляді живе у фольклорі, що є витвором колективного національного генія і зберігається ще й понині (малися на увазі кінець XVIII-поч.XIX ст.) у побуті найнижчих верств населення, незаторкнутих згубним впливом цивілізації селянських мас. Насправді, заперечує К. Далгаус, фольклор не є продуктом всієї нації, а явищем скоріше регіональним та соціальним, наприклад, посилаючись до України, Київщини, Поділля, чи Буковини – пастушим, бурлацьким чи чумацьким, – і природно функціонує в межах цих замкнутих географічних чи заняттєвих середовищ. Націоналізація фольклору відбувається власне у XIX столітті, де він підіймається до статусу всенародної культурної спадщини.

По-друге, хоча для багатьох національних композиторів звернення до фольклору було справді дуже важливим – і творчість Лисенка є показовою в цьому випадку, – але знаємо і інших композиторів, які до фольклору майже або цілком не зверталися, а тим не менше були полум'яними націоналістами, як і представники першої групи. Тут яскравим прикладом можуть служити постаті Берліоза, Ваґнера і Сібеліуса, що висловили «французькість», «німецькість», «фінськість» своєї музики, не вдаючись до фольклорних мотивів.

Друга риса, яка також часто служить характеристикою національного музичного стилю, це вживання так званих специфічних стильових елементів, притаманних тій чи іншій народності. Іншими словами, прямо не цитуючи фольклорних джерел, композитори вибирають, вилущують з них якісь характерні елементи – метричну організацію, ритмічні формули, ладові утворення, окремі мелодичні звороти, – які часто різко відрізняються від так званої нормативної загальноєвропейської музики і внаслідок того стають рисами тієї чи іншої своєрідної національної фізіономії. Однак, знову ж таки заперечує Далгаус, і тут все є не так просто. Наприклад, лідійський лад з підвищеним четвертим щаблем та порожні квінти, що імітують звуки «bagpipe» (волинки, в Україні дуди чи кози),

у творах Шопена стали репрезентантами його «польськості». Однак та сама лідійська кварта і порожні квінти в контексті творів Ґріґа стають типово скандинавськими, а, додам від себе, ті ж порожні квінти у Лисенка чи Леонтовича сприймаються як типово українські.

Таким чином, якщо сама музична структура не дає достатньо переконливих доказів національного стилю, відповідь треба шукати де інше – не в самій музиці, а в дискурсі навколо неї. Далгауз знаходить відповідь до національного стилю в рецепції. Якщо публіка вважає твір національним, твердить він, то він таким є, незалежно від того, чи він містить в собі наявні докази такої національності, чи ні. Справді, найяскравіший доказ безвідносності публічної рецепції до музичних властивостей твору – це державні гімни. Всі вони зроблені за одним рецептом, і у відношенні особливостей мелодичної та формальної будови «Ще не вмерла Україна» і «O, Canada» є скоріше одно- ніж різнотипними. Однак перший викликає сильні емоційні почуття в українців і залишає байдужим канадців (неукраїнського походження), а другий – навпаки.

Однак, і з рецепцією справа виглядає непросто, і тут я дозволю собі не погодитися з Далгаузом. Кожен, очевидно, знає з особистого досвіду, наскільки різну реакцію та різний емоційний відгук може викликати один і той же мистецький твір у навіть близьких за поглядами чи родинними зв'язками людей. Окрім того, навіть надзвичайно сильне бажання публіки націоналізувати те чи інше мистецьке явище мусить все-таки мати під собою якусь реальну підставу. Дуже дотепно показав таку доведену до абсурду рецепцію Микола Куліш у п'єсі «Патетична соната». Марина грає «Патетичну сонату» Бетговена. Її батько, український патріот, запалений революцією 1917 року, питає: «Соната? Марина: «Патетична. Батько: Як автора на прізвище? Марина: Бетговен. Батько: Невже не українець? Марина: німець. Батько: Значить, мати була українка. Марина: Тату, ти комік. Він скоро сто літ тому, як помер і на Україні ніколи не жив. Батько: Гм... чув десь нашу музику! Украв!... Соната українська, бо мені вчувається: сивоусі лицарі-запорожці мчать кіньми вічним степом по щастядолю для своєї України!»[9]

Очевидно, тут легко заперечити, що цей приклад – це пародія на індивідуальну рецепцію однієї особи, а у тому, що має на увазі Далгаус, йдеться про колективну рецепцію великої групи людей, що одноголосно визнають музичне явище за питомо національне. І все таки важко собі уявити, що така одностайна колективна рецепція з'являється раптово, спонтанно, на голому місці. В реальності, найчастіше вона, рецепція, є підготовлена попередньою великою роботою.

Хто робить цю роботу? Очевидно, сам композитор. Композитор має свідомий намір створити національну музику, він пропонує і публічно пропагує свою концепцію, своє бачення національної музики. Він усіма наявними в його суспільстві засобами навчає, виховує це суспільство для сприйняття його музики як музики національної. Отже, тут я цілком солідаризуюся з твердженням вже згаданого американського музичного соціолога Бенджаміна Куртіса, що у

[9] Микола Куліш. Твори в двох томах. – Т. 2. – Київ: Дніпро, 1990. – С. 185-186.

визначенні національної музики центральне місце відводить наміру композитора. Музичний твір є національним, пише Куртіс, «тому що композитор хоче, щоб твір був національним, тому що твір є національним за своїм задумом»[10]. Відомий анекдот з життя Ґріґа, коли він приніс свої перші композиції для оцінки данському композитору Нільсу Ґаде. Ґаде, переглянувши їх, досить скептично спитав: «І це має бути норвезька музика?» На що Ґріґ з переконням відповів: «Саме так, Маестро!»

У такій концепції композитор виступає не просто виразником своєї національної культури, а її активним творцем, конструктором, будівничим. Очевидно, композитори-націоналісти прагнули зробити свої наміри найбільш зрозумілими, ясними для своєї громади, підготувати громаду для сприйняття їх творів як національних. З цією метою вони виробили певні стратегії. Найголовнішою з них в цьому аспекті стало вживання у музичній творчості як могутнього посередника словесної мови свого народу. Національна музика XIX століття є наскрізь просякнута словом. Першорядне місце у її жанровій системі посідають твори з поетичним чи драматичним текстом: художні пісні – солоспіви, та вокальні ансамблі, хори, кантати, написані на тексти національних поетів, а також опери, оперті на національне лібретто та музичне перетворення мовних і мовленєвих особливостей того чи іншого народу. Навіть інструментальні та симфонічні композиції супроводжуються програмними назвами та поетичними епіграфами рідною мовою, як-от симфонічний цикл «Ma Vlast'»(«Моя Батьківщина») Сметани, чи симфонічна поема «Фінляндія» Сібеліуса.

Повертаючись нарешті до постаті Лисенка та до поставленого питання, ким він був для української нації, спробую відповісти на це питання, враховуючи висловлені перед тим міркування. З нинішніх позицій, він бачиться як свідомий мистець-націоналіст, як активний будівничий (конструктор) української музики як музики національної, як творець національних культурних вартостей, які від його часу по сьогоднішій день залишаються засадничими вартостями української колективної культурної ідентичності. У здійсненні його місії Лисенко вдався, як і інші композитори його доби, до цілого ряду важливих стратегій, найважливішою з яких, як ми вже з'ясували, було звернення до рідної мови, рідного слова. На час Лисенка рідне слово уособлювала понад усе поезія Шевченка. Тому зрозуміле таке широке опертя композитора на поетичну творчість Тараса Шевченка, до якої Лисенко писав музику все своє життя. Однак разом з поезією від Шевченка, на мою думку, Лисенко перебрав і деякі засадничі ідеї і концепції щодо національного мистецтва та ролі мистця у ньому. Для композитора ці ідеї стали власними важливими стратегіями у будові та утвердженні його музики як музики національної. Також, як побачимо пізніше, Шевченко став інструментальним і в розповсюдженні Лисенкової музики поміж українцями.

Я виділила чотири ідеї, чи стратегії, що їх Лисенко великою мірою завдячує Шевченкові. На детальнішому аналізі цих стратегій я і хочу зупинитись.

[10] Benjamin W. Curtis, Ibid, 31.

Самоідентифікація мистця як народного співця

Як вже мовилося вище, XIX століття позначилося надзвичайним зацікавленням фольклором, та активним збиранням фольклорних зразків, особливо пісень. В Україні вже з назви ранньої збірки Миколи Цертелєва «Опытъ собранія старинныхъ малороссійськихъ пѣсней» 1819 року та наступних трьох збірок Миколи Максимовича, першу з яких він опублікував під назвою «Малороссійськія пѣсні»(1827), а наступні – під назвами «Голоса украинскіхъ пѣсен»(1834) та «Народные украинскіе напевы»(1840), видно чітке усвідомлення цих пісень як національних, як спадщини всього українського народу. Порівняно з іншими народами, в українському суспільстві народна пісня займала особливе місце. В умовах практично цілковитого зросійщення українських вищих верств населення, народна пісня залишалася чи не єдиною формою етнічного самовияву. Заможні аристократичні родини, до яких належав і рід Лисенків, говорили мовою російською, але продовжували співати українські пісні, як їх співали і убогі безземельні селяни-кріпаки. В таких обставинах, найприроднішим кроком заявити про себе, як національного мистця, було прибрати образ народного барда-співця, ідентифікувати себе з ним. Таким шляхом пішов Тарас Шевченко в 1840 році, видавши першу поетичну збірку під назвою «Кобзар» та помістивши на обкладинці не власний портрет, а офорт його приятеля-художника Штернберга з образом сліпого українського співця-кобзаря. Такий же шлях обрав і Лисенко, коли в 1868 році, ще навчаючись у Ляйпцігській консерваторії, почав систематично писати та публікувати свої твори. Першою публікацією став не оригінальний твір, а »Збірник українських пісень», зібраних та аранжованих для голосу і фортепіано. Вибором як форми творчості обробки народної пісні Лисенко від самого початку заявляє про себе як композитор національний. Цей образ національного музики через народну пісню він послідовно продовжує утверджувати і далі. Впродовж життя він видає сім випусків народних пісень для голосу з фортепіано, по 40 пісень в кожному випуску, дванадцять десятків обробок для хору з супроводом фортепіано, більше 80 хорових обробок а капела, а ще цикли обробок народних обрядових пісень, ігрових пісень для дітей та юнацтва, народні обробки, призначені для учнів народних шкіл, і багато більше пісень, що залишилося в рукописах і були видані по його смерті. Ідентифікуючи себе з народною піснею, Лисенко перетворює жанр обробки на повноправний жанр високопрофесійної музики. І таким жанром обробка народної пісні стала і у творчості інших українських композиторів – його послідовників, які прагнули заявити про себе як мистців національних. В унікальному випадку Миколи Леонтовича хорова обробка народної пісні стала чи не єдиним виразом його творчої індивідуальності.

Самоідентифікація через Шевченка

Як вже згадувалося, на час початку творчої діяльності Лисенка Шевченко сам перетворився на могутню силу формування та консолідації української

нації. Тому також цілком природнім було звернення Лисенка до його поезії. Перші оригінальні композиції на вірші Шевченка – «Заповіт» для соло тенора та чоловічого хору, солоспіви «Ой одна я, одна», «Туман, туман долиною» – з'явилися тоді ж, коли і збірник обробок народних пісень, у 1868 році у Ляйпцігу. Свої композиції на вірші Шевченка Лисенко почав об'єднувати під назвою «Музика до «Кобзаря» Шевченка». Свою «Музику до «Кобзаря», так само як і обробки народних пісень, він послідовно створював упродовж усього життя, від 1868 року аж по 1903 рік. Загалом Лисенко створив 88 композицій на вірші Шевченка, серед них переважна більшість це солоспіви та хори, а також вокальні ансамблі та три розгорнуті кантати. Як і обробки, свої твори на вірші Шевченка він об'єднав у серії – сім за числом, кожною серією заявляючи, що цей величний проєкт є у процесі, і за черговою серією слід чекати наступної.

Про «Музику до «Кобзаря» Шевченка» існує величезна музикологічна література, де кращі українські музикологи пробували зрозуміти та пояснити секрети надзвичайно органічного музичного втілення Лисенком Шевченкової поезії. На думку Людкевича, наприклад, визначальну роль в цьому зіграло велике обдарування Лисенка як «par excellence лірика-вокаліста»[11]. Саме цьому таланту завдячуємо той факт, вважає Людкевич, що Лисенко «вмів підійти так близько до Шевченкового способу почування та бесіди,...[та зумів] їх музикально відтворити так просто і правдиво».[12] Інший авторитетний музиколог, Микола Грінченко, твердить: «Можна сказати з певністю, що майже все з «Кобзаря», що тільки піддається музичній інтерпретації, знайшло собі найкращий вираз у Лисенка»[13]. Як і у випадку з обробками народних пісень, звернення до поезій Шевченка стає способом національного вияву, свідченням національної приналежності для наступних поколінь українських композиторів, починаючи від безпосередніх наступників, як Людкевич, Степовий, Стеценко, аж до сучасних мистців, включаючи Скорика та Сильвестрова.

Ґлорифікація козаччини як «золотої доби» української національної історії

Однією з важливих стратегій мистців-націоналістів у будові національної культури було звернення до найбільш славних сторінок історичного минулого свого народу як певного роду «золотої доби» в історії нації. Нагадування про минулу велич збуджувало почуття гордості за свій народ та викликало прагнення повернути ту велич в найближчому майбутньому. Для українців XIX століття такою «золотою добою» стали часи козаччини. Шевченко великою мірою спричинився до створення цього образу, натхненно оспівуючи «козацькую славу» у численних своїх поемах: «Тарасова ніч», «Іван Підкова», «Гамалія»,

[11] Станіслав Людкевич. «Микола Віталійович Лисенко як творець української національної музики». Дослідження, статті, рецензії, виступи, Том 1. – Львів: Дивосвіт, 1999. – С. 292.

[12] Там само. – С. 289.

[13] Микола Грінченко. «М. В. Лисенко». Вибране. – Київ: Держвидав, 1959. – С. 455.

«Невольник», «Іржавець» та багатьох інших. При цьому у своїх творах він часто виводить образ народного співця-кобзаря, як-от Перебендя, устами якого те славне козацьке минуле оспівується. В поемі «Невольник» Шевченко від імені свого героя Степана навіть творить власну думу, художньо реконструюючи епічний кобзарський жанр часів козаччини. У такий спосіб, Шевченко «легітимізує» своє бачення козаччини як «золотої доби» української історії через віковічну народну традицію, де власне таке ж бачення плекалося у кобзарських думах та козацьких піснях.

Лисенко пішов тим же шляхом. Він утверджує образ «золотої козацької доби» у численних оригінальних композиціях на вірші Шевченка козацької тематики, а також і інших, не лише Шевченкових творах. Тут ідеться про його оперу «Тарас Бульба», оперету «Чорноморці», музику до п'єси Старицької-Черняхівської «Гетьман Дорошенко», а також незакінчені опери «Гаркуша» і «Маруся Богуславка». Що не менш показово, він, як і Шевченко, усправедливлює трактування козаччини як «золотої доби» в історії України через народню пісню, а саме через збирання, розшифровування, наукове опрацювання та популяризацію українських народних дум та козацьких історичних пісень. Щодо козацьких пісень, саме Лисенкові ми великою мірою сьогодні завдячуємо збереження та розповсюдження серед населення таких народних шедеврів, як »Гей, не дивуйте, добрії люди», «Про Байду», «Ой на горі та женці жнуть», «Зажурилась Україна», «Ой негаразд, запорожці», «Ой наступала та чорна хмара» та інших. Показово, що, починаючи з другого випуску своїх обробок народних пісень, де він групує їх за жанрами, історичні пісні завжди стоять на першому місці, а переважну їх більшість складають пісні козацькі. Стосовно дум Лисенко був першим, хто почав записувати (причому не маючи ще тоді фонографа, а тільки на слух), науково опрацьовувати та представляти широкій публіці думи у виконанні їх автентичних народних носіїв – кобзарів, які тоді ще мандрували по Україні. Чи не найкращим кобзарем того часу був сліпий Остап Вересай, десь приблизно 1803 року народження, якого знав ще Шевченко та якому поет навіть матеріально помагав. На початку 1870-тих Лисенко списав весь репертуар Вересая, а у вересні 1873 року на засіданні Київського відділу географічного товариства зачитав свій реферат про характеристики українських дум з живою музичною ілюстрацією – співом самого Вересая. Наступного року цей реферат з виступом Вересая було повторено на третьому Археологічному конгресі у Києві та видано як окрему наукову розвідку під назвою «Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая». Такі ж публічні демонстрації дум продовжилися і в 1875 р. в Петербурзі, коли Лисенко організовував там слов'янські концерти за участю того ж Вересая. Музичні елементи дум – характерний думний лад, мелодичні розспіви, розцвічені багатою мелізматикою чи імітацію бандурних перегрімпровізацій, – Лисенко творчо переосмислив у своїй оригінальній творчості. Так само звернувшись до поетичного тексту вже згаданої Шевченкової думи з «Невольника», він створив власну думу, яку можемо назвати високохудожнім «портретом» народного епічного жанру. Знову ж таки приклад Лисенка запалив наступні покоління дослідників, які, вже озброєні фонографом, зберегли для нащадків умираюче мистецтво кобзарів. Приклад же Лисенкової художньої реконструкції думи став поштовхом для інших композиторів, особливо в експериментальних 1920-х роках. Тоді Борис Яновський створив свою оперу-думу «Дума чорноморська», а Михайло Вериківський запропонував саоєрідний гібрид ораторії – думи у творі «Дума про дівку-бранку Марусю Богуславку». Таким чином, дума як жанр завдяки Шевченку і Лисенку стала в національній українській культурі уособленням її самобутності та водночас музичним символом її славного історичного минулого.

Виховання національного суспільства через інституцію Шевченківських свят

Як визначають сучасні дослідники феномену національної культури, в її будові величезне значення мало пропагування, донесення національних ідей та концепцій її творців до широкого загалу і, як наслідок, виховання, трансформацію того широкого загалу у національно свідоме суспільство. Для композиторів-націоналістів найважливішими засобами розповсюдження їхньої музики були театр та національні музичні фестивалі. Так, чехи від 1868 року більше десяти років на громадські гроші споруджували свій маєстатичний Народний театр у Празі. Для його відкриття в 1881 році Бедржих Сметана майже десять років тримав у шухляді свою раніше написану національну оперу «Лібуше». Ріхард Вагнер, знайшовши в особі баварського короля Людвіґа II палкого прихильника та щедрого мецената, спорудив у 1876 році Байройтський театр та заснував Байройтський фестиваль як святиню істинно національного німецького мистецтва. Едвард Ґріґ одним із найбільших своїх осягнень вважав організацію музичного фестивалю в Берґені 1898 року, що став, на його думку, демонстрацією тріумфу скандинавської музи.

Лисенко, порівняно з його сучасниками з інших країн, жив в особливих умовах, у які його поставила заборона українського слова та інших форм української культури в підросійській Україні (Валуєвський указ 1863 р. та Емський указ 1876 р.). Про таку річ, як спорудження українського національного театру, як це бачимо в Чехії, він не міг навіть мріяти. І хоча українські опери він уперто писав, їхні постановки були рідкісними, поодинокими, хоча й ентузіастично сприйнятими випадками, і зрозуміло, що не вони були тоді головними промоторами музики Лисенка. Найефективнішим способом пропаганди його творчості стали Шевченківські свята, якими щороку, починаючи від року смерті поета і незважаючи на всі заборони, відзначали українці пам'ятним концертом як у підросійській, так і підавстрійській Україні. Власне і перший Шевченковий твір Лисенка – «Заповіт» для соло тенора та хору 1868 року – з'явився на замовлення Олександра Барвінського для львівського товариства «Громада» до Шевченкового свята. З того часу Лисенко постійно постачав музичні твори для Шевченківських святкувань, виступаючи в концертах як композитор, а одночасно і виконавець – блискучий піаніст-віртуоз та натхненний керівник-диригент.

Очевидно, Шевченківські дні були не єдиною формою пропаганди творчості Лисенка. Були і інші святкування та події, наприклад бучне відкриття пам'ятника Котляревського у Полтаві в 1903 році. Були і інші форми – тут величезне значення мала також його діяльність в організації студентських хорів та знамениті чотири подорожі Лисенка з хором по Україні у 1892-1902 роках – останні заклали знову ж таки традицію, що була продовжена Стеценком і Кошицем. Але власне щорічні Шевченківські концерти, в програму яких поряд з Лисенковими композиціями на вірші Шевченка обов'язково включалися його обробки народних пісень, міцно поєднали у свідомості української громади музику Лисенка з музою Шевченка та народною піснею. Ці Шевченківські концерти стали не лише культурною, але й могутньою політичною силою у формуванні національної свідомості українців. Саме з цього огляду можемо вповні оцінити слова Єфремова, який писав: «Де не брала ні наука, ні письменство, де спинявся розум і логіка, туди йшли сміливо мистецтво національне, рідна пісня, почуття, – і перед ними розкривалися і двері, й душі, м'якли серця і приймали віщого посланця національного відродження (а з нинішньої позиції було б вірніше сказати народження) України»[14].

На закінчення. Очевидно, висвітлені тут моменти є лише малою дещицею у такій неосяжній темі, як «Лисенко і Шевченко», чи в іншій дотичній проблемі «Як твориться національне мистецтво». Однак, сподіваюся, що і ці міркування допомагають усвідомити Лисенка як справді визначного будівничого національної музичної культури і ширше – української національної ідентичності, і Шевченка як великого співтворця Лисенка у здійсненні його національного музичного проєкту. Як бачимо, Шевченко-поет у багатьох відношеннях став моделлю для Лисенка-композитора. Можливо, було б перебільшенням твердити, що без Шевченка не було б Лисенка, однак принаймні Лисенка такого, якого ми знаємо сьогодні, не було б напевно.

Торонто, 2013

Дагмара Турчин-Дувірак – за фахом музикознавець. Народилася в Україні, навчалася у Львові. Захистила магістерську працю у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка, докторат – у Київській конверваторії ім. П. Чайковського. Працювала науковим співробітником Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського Національної академії наук України в Києві, потім доцентом кафедри історії музики у Львівській консерваторії. У 1995 р. одружилася з українцем із Канади і від того часу живе в Торонто. Працює вчителем у школі, викладає музику, періодично читає лекції в університетах Торонто і продовжує займатися науковою роботою. Головний предмет наукового зацікавлення – світова та українська музика XX-го століття. Має більше 40 наукових публікацій та біля 100 газетних статей. Із червня 2007 р. є пресовим референтом НТШ у Торонті.

[14] Сергій Єфремов. «Інтимна сила». Рада (Київ). – 1912, 29 жовтня.

Ірина Накашидзе
(Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна, Україна)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНОМОВНИХ ПОЕТІВ КАНАДИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТ.

За словами відомого науковця Р. Зорівчак, «поезія Шевченка – поета, що у свідомості українського народу зайняв місце під рушниками на покуті, чільне місце – незаплямованим сонцем піднімається з України на загальнолюдські обрії»[1]. Дійсно, творчість Т. Шевченка як універсальний художній феномен живила український літературний процес на всіх етапах його розвитку. Особливо потужно «шевченківським духом» перейнята лірика періоду державотворчих змагань першої половини XX ст., адже стрижневою ідеєю історіософії цього часу стає національна ідея, витоки якої знаходимо саме в поезії Т. Шевченка. Безумовно, «під впливом поетичного генія Т. Шевченка українська лірика на довгий час стала аванпостом національної ідеї, акумулювала особливої сили духовний потенціал національно свідомої особистості. Тому і слід відзначити колосальний вплив Кобзаря не лише на творчість поетів другої половини XIX-го, а й на творців української національно-філософської поезії XX століття»[2]. Т.Шевченко як геній українського народу ввійшов також у художній світ поетів української діаспори, але до сьогодні дане питання залишалося поза увагою дослідників.

Однією з граней звернення до образу Т. Шевченка україномовними поетами Канади є дослідження творчої спадщини великого Кобзаря. Взагалі шевченкознавство в Канаді – складова канадської україністики, що бере початок з 1943 р., коли було відкрито перший факультативний курс української мови в Саскачеванському університеті (м. Саскатун). Поступово україністику стали викладати в більшості університетів Канади. Важливою у цьому плані є стаття А. Стебельської (Шум) «Енігма, інвектива і сюрреалізм в політичних поетичних творах Шевченка», де дослідниця розглядає творчі імперативи поета та їх значення для подальших поколінь. Одним з найвидатніших дослідників поетичної творчості Т. Шевченка є Яр Славутич. У розвідці «Шевченкова поетика» автор розглядає епітет, метафору, звукопис, а також наводить приклади із сучасних творів Є. Маланюка, М. Рильського, М. Зерова, П. Филиповича, М. Ореста, на яких позначився вплив творчості Т. Шевченка. Не оминув цей вплив і україномовну поезію Канади.

[1] Зорівчак Р. Сприйняття творчості Тараса Шевченка в Канаді // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2012. – № 21. – С. 330.

[2] Балла Е. Т. Шевченко в рецепції В. Пачовського // http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ spml/2009_13/2Literaturoznavstvo/31balla.pdf

У творчості українських емігрантів Канади художнє звернення до постаті Т. Шевченка відбувається за кількома напрямами. Насамперед це виявляється у згадках про Кобзаря та фактах з його життєпису. «Велична художня спадщина і, разом з тим, неперебутня життєва доля Тараса Шевченка стали глибинною причиною до їх художнього відтворення в українській літературі, демонструючи рівні пульсування рідної душі в непростих для неї мистецьких умовах»[3]. Так, у сонеті «Аральська ніч» Яр Славутич відображає життя Кобзаря на засланні. У далеких зауральських пісках під час розпашілої від спеки аральської ночі Тарас сховався у «накритті» і, незважаючи на заборону, виводить на папері рядки «О краю рідний, Дніпре мій ревучий!»[4] та малює пустельні піски.

Згадки про заслання Т. Шевченка присутні й у поемі Яра Славутича «Моя доба». Поет зазначає, що «співці слова» у всі часи мали проблеми з владою:

Ще від Шевченка не було співця,
Який не знав би, як смердить в'язниця[5].

Асоціативно виникає паралель із нищенням українського слова та його носіїв у ХХ ст. Описуючи страждання Т. Шевченка на чужині, Яр Славутич уславлює віру, з якою жив Кобзар:

Це з нею жив розчахнутий Тарас,
В піски втопаючи за Кос-Аралом[6].

Ця віра не дає зламатися морально і фізично, впасти на коліна перед ворогом.

Т. Шевченко у віршах поетів-емігрантів постає світочем, «батьком» українського народу, який стежить за подіями у країні та за виконанням своїх заповітів нащадкам. А. Стебельська наголошує: «У своїй поезії – особливо політичного чи історичного змісту (очевидно, в Шевченка історія була конечною, невід'ємною частиною сьогодення, тим, з чого те сьогодення виросло) – Шевченко є поетом-проповідником, його твори є проповідями, які можна читати і читати, і завжди чогось з них навчитись»[7]. Так, Л. Ромен неодноразово називає Кобзаря пророком:

Тарасе, словом – чудотворче, –
Ти і несхопний, і простий;

[3] Кремінь Т. Рецепція творчості Тараса Шевченка у ліриці Дмитра Кременя // http://maysterni.com/publication.php?id=42176

[4] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 1: Поезії (1937-1997). – С. 75.

[5] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 2: Поеми. Переклади. Нариси. Життєпис. – С. 81.

[6] Там же. – С. 82.

[7] Стебельська А.. Еніґма, інвектива і сюрреалізм в політичних поетичних творах Шевченка // http://ariyadnashum.blox.ua/2009/07/Ariyadna-StebelskaENIGMA-INVEKTIVA-I-SYuRREALIZMV.html

Пророк Ти – Божий, богоборче, –
І правдомовний, і святий»[8].

Вживання епітетів у характеристиці образу поета наштовхує на факти біографії Т. Шевченка та його роль для багатьох поколінь українського народу.

У вірші Яра Славутича «Сон» Тарас «жадав послухати синовній звіт»[9] про те, як цінується мова та культура українського народу, але не побачив бажаного. А для народу щастям та надією є цитування творів Кобзаря дітьми:

Коли я чую від мого онука
З дитячих уст Шевченків заповіт,
На серці тепло – не вмирає міт
Про вічність роду, що міцніший бука[10].

На віршах Т. Шевченка виросло не одне покоління, тому збереження цієї традиції є досить важливим завданням кожної родини, у якій «радіє батько, тріюмфує мати»[11]. Особливим це завдання є у діаспорі, зокрема на теренах Канади, де емігранти з України намагаються донести до нащадків рідну мову, дух народу («Тарас радіє: український дух / Оповиває ввесь прерійний рух»[12]).

У вірші Л. Тиховської «В століття поселення українців Канади» поезія Т. Шевченка постає не просто символом духовності українців. Розгортаючи тему життя перших емігрантів з України («Тернистий шлях, часи зневір'я, / Не раз була тяжка пора»[13]), поетеса акцентує на труднощах адаптації до нової землі, на шляху якої мовний бар'єр, суспільно-політичні утиски з боку влади тощо. Виражаючи ідею долання українцями труднощів, Л. Тиховська виокремлює риси менталітету народу та деталі-речі, привезені з батьківщини, «як святощі землі»: грудка землі, «Кобзар» Т. Шевченка та вишитий рушник. Останні – символи України, що у названій поезії Л. Тиховської набувають сакрального смислу і постають уособленням надії на краще майбутнє, єдності українців між собою та з рідною землею, ідеї збереження майбутніми поколіннями народних традицій.

Яр Славутич порівнює Т. Шевченка із В. Шекспіром, змоделювавши в одному сонеті ситуацію їх зустрічі «на тому світі». Обох поетів автор називає «славними віршниками», «яким захоплено плескала маса»[14]. Але великого Кобзаря

[8] Ромен Л. Поляризоване. – Торонто, 1981. – С. 56.

[9] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 1: Поезії (1937-1997). – С. 275.

[10] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 1: Поезії (1937-1997). – С. 351.

[11] Там же. – С. 351.

[12] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 2: Поеми. Переклади. Нариси. Життєпис. – С. 170.

[13] Тиховська Лєна. Ліра: поезії. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. – С. 8.

[14] Славутич Яр. Твори. У 5 т.. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 1: Поезії (1937-1997). – С. 365.

Яр Славутич вважає кращим, впливовішим, підкреслюючи його страждання у засланні через гнівне викриття кривди та неправди «хижого царя». Шевченкове «премудре» слово є не просто поетичним словом, а, насамперед, поводирем народу. Так, у вірші «Кенґірове повстання» Яр Славутич описує зброю повстанців: «Сокира в руках, в кишені – Шевченко»[15]. У поезії Г. Бердо, за словами Т. Щегельської, уособленням ідеї служіння батьківщині та боротьби за неї, незнищенності духу є образ Т. Шевченка[16]. Образ великого Кобзаря у поезії Г. Бердо є ознакою національної ідентичності ліричного героя, світочем, що допомагає йому здійснювати патріотичні та героїчні вчинки: «постав Шевченко / і ми з ним знову й знову».[17]

Ще один напрямок рецепцій Т. Шевченка у творчості україномовних поетів Канади – парафрази, алюзії, ремінісценції з окремих творів Кобзаря. Чи не найбільше їх у творчості Яра Славутича. Як відомо, особливе місце в поезії Т. Шевченка посідає вірш «Як умру, то поховайте…» («Заповіт»). Думки поета-ліричного героя зосереджені на долі поневоленої України, свого народу та всього людства. До сторіччя написання цього шедевру Яр Славутич написав вірш, що своїм змістом перегукується із «Заповітом» Т. Шевченка:

Яр Славутич:	Т. Шевченко:
Як помру, не подолавши втому, Схороніть, де смерть не обмине, Бо на тло сплюндрованого дому Не допустять недруги мене[18]	Як умру, то поховайте Мене на могилі, Серед степу широкого, На Вкраїні милій[19]

У обох віршах особа автора зливається з образом ліричного героя, для якого найдорожчою і найсвятішою в житті є батьківщина. Якщо вірш Т. Шевченка умовно можна поділити на пейзажну та патріотичну частини, то твір Яра Славутича навпаки: на патріотичну та пейзажну. У першому катрені вірша Яра Славутича йдеться про неможливість бути похованим на рідній землі, у подальших рядках – мріях ліричного героя бути похованим у степу. Як і для героя «Заповіту» Т. Шевченка, для нього це найвища шана, яку може заслужити поет у свого народу.

У поемі «Моя доба» Яра Славутича Т. Шевченко є «безперечним лідером за кількістю цитувань, алюзій та ремінісценцій»[20]. Насамперед це стосується уривків, де подається оцінка політики Москви. Як зазначає Р. Харчук, «Т. Шевченко поряд із А. Міцкевичем і досі залишається тим першим поетом, який поставив питання про те, чи можливий російський етнос поза імперією. Саме у

[15] Там же. – С. 304.

[16] Щегельська Т. «А чужина все сковує оковами…» // Бердо Гнат. Поезії: Вірші, поеми. – К.: Щек, 2009. – С. 5.

[17] Бердо Гнат. Поезії: Вірші, поеми. – К.: Щек, 2009. – С. 70.

[18] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 1: Поезії (1937-1997). – С. 116.

[19] Шевченко Т. «Заповіт» мовами народів світу. – К.: Наукова думка, 1989. – С. 27.

[20] Скорина Л. В. Звитяга слова, роздумів і діла: Поезія Яра Славутича. – Черкаси: Брама-Україна, 2007. – С. 279.

цьому полягає неперехідне значення його творчості. Він також одним із перших зауважив неестетичність і навіть несмак російської імперської культури»[21]. Яр Славутич у своїх творах цілком підтримує погляди Т. Шевченка. Наприклад, змальовуючи в епізоді сну головного героя поеми уявне повстання проти московської сваволі, Яр Славутич наводить фрагмент із поеми «Варнак», при чому прямо вказує на джерело запозичення. Таким чином, у поемі Яра Славутича «Моя доба» можна знайти багато спільних рис із творами Т. Шевченка. Як зазначає Л. Скорина, «принаймні в обох поетів поняття пекло виразно пов'язане з концептом «неволя»[22]. На цьому тлі у поемі «Моя доба» змальовано картину руйнування родового хутора Жученків. Дуже виразно на тлі загальної пасивності, збайдужіння звучать по-шевченківському гнівні слова докору:

Чи вже й твої проукраїнські кості
В московській ом'ясилися корості?[23]

Складається враження, що часи минають, а в Україні нічого не змінюється: те, що було у XIX ст. під час життя Т. Шевченка, повторюється за часів Яра Славутича в XX ст.

Одним із найпоширеніших поетичних прийомів є використання епіграфів з творів Т. Шевченка. Так, у мотто вірша «Навіщо це тобі» М. Голод вдається до рядків поеми «Кавказ»: «Коли одпочити / Ляжеш, Боже утомлений, / І нам даси жити?»[24] Л. Коровник у поезії «Квітуча мова-іпомея» влучно обирає епіграфом слова Кобзаря «І виріс я на чужині». Ліричний герой порівнює себе із Кобзарем, адже їх єднає життя за межами батьківщини, що породжує сум «бо ріс я у далекій чужині»[25].

Часто прямі згадки про Т. Шевченка у текстах творів україномовних поетів Канади відсутні, проте вірогідність упізнання джерела літературних асоціацій доволі висока. Так, Р. Кедр, розгортаючи у своїй поезії мотив боротьби народу за свободу батьківщини, звертається до образу ножа, що набуває символічного змісту:

Священний ніж! Це він – спаситель людства
Від голоду і холоду й неволі,
Від ворогів. Благословення людства –
Тверда, холодна, безчуттєва сталь[26].

[21] Харчук Р. Тарас Шевченко: найновіша рецепція. // http://litakcent.com/2008/06/02/roksana-harchuk-taras-shevchenko-najnovisha-recepcija.html

[22] Скорина Л. В. Звитяга слова, роздумів і діла: Поезія Яра Славутича. – Черкаси: Брама-Україна, 2007. – С. 248.

[23] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 2: Поеми. Переклади. Нариси. Життєпис. – С. 52.

[24] Хрестоматія з української літератури в Канаді. 1897–2000 / Упор. Яр Славутич, М. Шкандрій. – Едмонтон: Видавничий комітет «Слова», 2000.– С. 149

[25] Коровник Л. Росинки живої води – Луцьк: РТ МКФ «Християнське життя», 2012. – С. 149.

[26] Кедр Р. Поезії. – Торонто: Євшан-зілля, 1983. – С. 360.

Вживання образу священного ножа одразу відсилає до поеми Т. Шевченка «Гайдамаки»: «Де ходили гайдамаки / З святими ножами»[27]. За допомогою означень «священний», «спаситель» Р. Кедр сакралізує образ ножа, але епітети «твердий», «холодний», «безчуттєвий» підкреслюють, що ніж (хоча й священний) – лише знаряддя боротьби, що потребує твердої, мужньої руки. У вищезазначеній поемі «Моя доба» Яра Славутича у передсмертному монолозі діда ліричного героя легко впізнаються рядки вірша Т. Шевченка «Мені однаково»:

Що ж, я помру – однаково, коли –
За день, за місяць, може, після Спаса,
Та не однаково, як від хули,
Від кулі вигине Жученків раса[28]

Провідний мотив – байдужість до власного життя, та небайдужість до долі роду (у Т. Шевченка – до долі народу).

Таким чином, творчість україномовних поетів Канади другої половини XX ст. свідчить, що поети добре знають творчість Т.Шевченка і сприймають його насамперед як поета-державника. Можна виділити два типи звернення до Кобзаря: безпосередня згадка про поета й фактів із його біографії та ремінісценції й парафрази з його творів (часто на рівні алюзій та ремінісценцій).

[27] Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К. Наукова думка, 1989. – Т. 1. Поезії. 1837-1847 рр. – С. 110.

[28] Славутич Яр. Твори. У 5 т. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 2: Поеми. Переклади. Нариси. Життєпис. – С. 62.

Галина Котович
(Едмонтон)

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ КОНЦЕРТИ В ЕДМОНТОНІ Й УКРАЇНСЬКЕ МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО АЛЬБЕРТИ

...Для кого я пишу, для чого?...
Т. Шевченко

Він буде неабияким чоловіком: з нього вийде
або щось дуже добре або велике ледащо.
(слова Григора Шевченка
про свого сина Тараса)

Вже добру сотню літ українська спільнота Альберти, зокрема Едмонтону, вшановує Шевченка щорічно окремим, присвяченим йому концертом. Це почалося, здається, вже від 1900 р., коли то заіснувала у Бівер Кріку (Една-Стар) «Читальня ім. Тараса Шевченка», яка 1901 р. перейшла до приватної хати Івана Кіляра в Едмонтоні (Петро Саварин, 2008).

В 1972 р. створено Українське музичне товариство Альберти. Представники новоствореного товариства – Неоніля Дмитрук, Марія Дитиняк, Софія Скрипник, Степан Ґрох, Сергій Яременко – брали участь у засіданнях імпрезового комітету «Комітету Українців Канади» з дорадчим голосом перед більшими концертами, що їх організував комітет в Едмонтоні (Н. Дмитрук, 1991). До цих концертів зачислюються також шевченківські.

З часом нові члени в управі УМТА мали творчі думки, як різноманітно представити Шевченка і його твори. Отже, від **1994** року під патронатом едмонтонського відділу Конґресу українців Канади УМТА підготовляє програму кожнорічного концерту в пошану нашого Кобзаря. Виконавці – місцеві колективи й одиниці, або запрошені гості з-поза Едмонтону. Того ж року було запрошено з України Олександра Вацика, диригента хору «Орея» в Житомирі, щоби провести з едмонтонськими хорами хорові майстерні, а відтак із зібраним хором виступити на Шевченківському концерті. В **1995** році на концерт запросили хор ім. О. Кошиця з Вінніпеґу (диригент Володимир Климків), котрий виконав на концерті 13 пісень духовної і народньої музики, як теж пісні до слів великого поета. На **1996** рік запрошено виступити в концерті співачку з Вінніпеґу Олесю Кохан і бандуриста Юліяна Китастого.

До концерту **1997** року Марія Дитиняк запропонувала тему «Шевченко в музиці». Скрипт, підготовлений М. Дитиняк і Г. Котович, пов'язував поодинокі точки програми в одну цілість, підкреслюючи великий вплив Шевченкової поезії на творчість різних композиторів. Відтак, Шевченківським концертам

Управа УМТА 2012 року (л-п): Орися Олійник, Ксеня Федина, Ірина Шмігельська, Люба Бойко-Белл, Марія Дитиняк, Ксеня Мариняк, Галина Котович, Ірена Тарнавська

Семінар українських хорових диригентів 2013

Український православний хор і оркестр Саскатуну «Ластівка»

Відзначення 20-річчя з дня заснування Дивізії «Галичина» (Едмонтон, 1963)

Відзначення 70-річчя генерала о. д-ра В. Лаби (сидять л-п):
М. Свистун, о. д-р Е. Камінський, С. Максим'юк, генерал о. д-р Митрат В. Лаба, Я. Цвікілевич, М. Кучер, М. Олексійчук; (стоять л-п): Р. Чучман, С. Боєчко, д-р Я. Онуферко, П. Саварин, Я. Бабій, Р. Дринич, Д. Радьо, М. Зубрицький, В. Багнюк

Український чоловічий хор Едмонтону

Хор св. Юрія Переможця співає у фоє будинку Альбертської легіслятури під час різдвяних виступів «Celebrate the Season», грудень 2007 р.

Члени Української спілки образотворчих мистців Канади: Сидять (зліва направо): І. Мороз, І. Носик, Л. Палій, А. Бабич (голова 1994-2002), Г. Новаківська (заступник голови 1994-2002), Б. Головацький (голова 2002-2007), Д. Даревич, І. Осадца. Стоять (зліва направо): І. Поліщук, В. Юрчук, О. Лесюк (голова 2007-2013), Х. Кудрик, Н. Валенюк, Л. Шанта, О. Валенюк, Л. Сушко, О. Гутиря, І. Курок, Н. Брилинська, Я. Креховецький, А. Синитар, Л. Барміна, П. Лопата, М. Прибиткова (?), І. Лазірко

Члени НТШ, присутні на ювілейному бенкеті в Торонті 24-го жовтня 2009 р. Сидять зліва: В. Янішевський, М. Горбач, П. Саварин, Л. Жук, Д. Даревич, Ю Войчишин, М. Дичок, Т. Джулинська. Стоять 1-ий ряд: К. Мариняк, І. Жук, Д. Турчин-Дувірак, М. Держко, І. Мороз, В. Ісаїв, Л. Пендзей, Л. Палій, І. Винницька, М. Трофименко, О. Андрієвська, О. Струк, І. Микитюк; 2-ий ряд: В. Бондаренко, І. Стебельський, Р. Жук, А. Ганьківський, Б. Колос, П. Потічний, М. Стех, Ф. Сисин, М. Біланюк, З. Татарський, Ю. Мончак, М. Павлюк, В. Остапчук, І. Винницький, Р. Сенькусь, Ю. Даревич, Г. Грабович (США)

Сільські дівчата просять учнів шевця виготовити червоні чобітки, щоб вони могли відвідати бал Принца в «Попелющі Шумки» (Едмонтон, 2004). Костюми: Джойс Сірська Гавел. (З архіву «Шумки», фото Еда Елліса)

Лук'ян Опир у ролі Принца знаходить свою Попелюшку (Джейлін Ґордей), який пасує загублений білий чобіток, в «Попелющі Шумки» (Едмонтон, 2004). Костюми: Марія Левицька. (З архіву «Шумки», фото Еда Елліса)

Катріна Сочацька (ліворуч), Джефф Мортенсен (по центру) і Шерон Писик (праворуч) святкують життєдайність життя в коломийці у «Стежках до Гопака» (2009). Костюми: Марія Левицька. (З архіву «Шумки», фото Еда Елліса)

Джейлін Ґордей і Лео Сато танцюють заборонене танго в «Дівчині в червоній сукні ТАНГО» (2009). Костюми: Тіна Чен. (З архіву «Шумки»)

Андрея Яремчук і Марко Евтеніо у ролі ревнивого чоловіка в «Гей, Джо» (2008). Автор ідеї: Вася Клуб. Спів: Іван Іщенко. Костюми: Трініті Чопик. (З архіву «Шумки», фото Еда Елліса)

Стефані Лілі у ролі Відьми зі своїми створіннями під час сонцестояння: Жабою, Змією і Вороною у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (2010). Костюми: Роберт Шенон. Маски: Рендал Фрейзер. (З архіву «Шумки»)

Ніколя Лірет у ролі Лади ритуально піднімає замасковану дівчину, якій судилося першою знайти своє кохання у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (2010). Костюми: Марія Левицька. (З архіву «Шумки», фото Андрія Щолотюка)

Стефані Лілі тужить за інтернованими під час Першої світової війни в «Голосах замовчених» (2013). Костюми: Трініті Чопик. (З архіву «Шумки»)

Роботи Ігоря Дмитрука

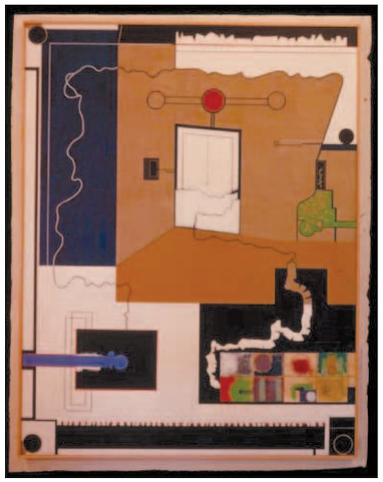

«Цикл №3», олія й акрилик

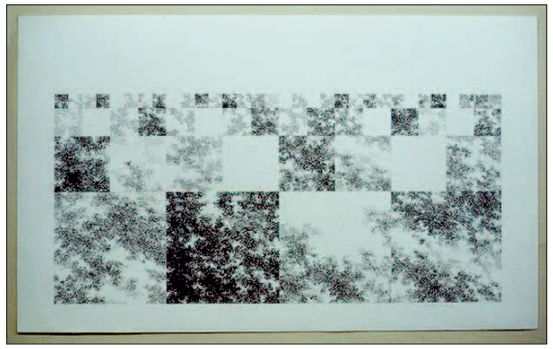

«Краєвид №2-1972»

«Рисунок №56-1979», вугіль

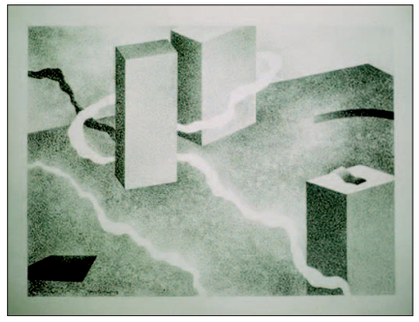

«Рисунок №8-1972», вугіль

«5 вересня 1974», акварель

«28 жовтня 1975», акварель

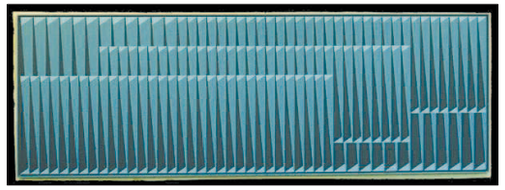

Ігор Дмитрук.
«№34-1970», акрилик

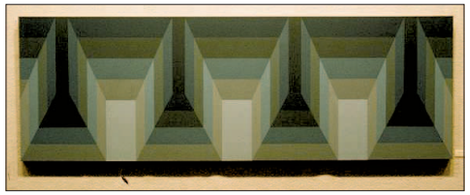

Ігор Дмитрук.
«№39-1970», акрилик

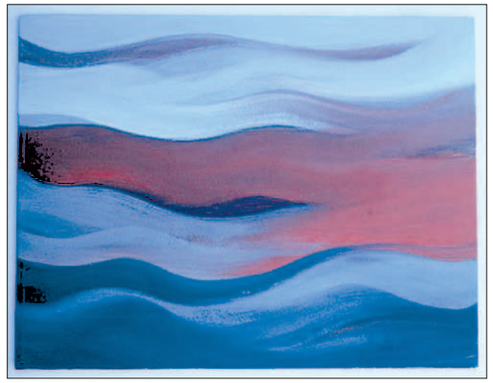

Ігор Дмитрук.
«15 грудня 1980», акрилик

Ігор Дмитрук.
«6 квітня 1984», акрилик

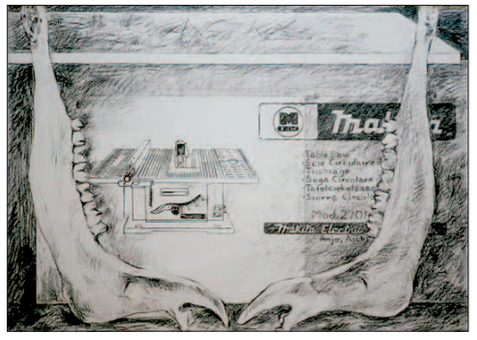

Ігор Дмитрук.
«Пилка»,
вугіль

Ігор Дмитрук.
«Нічне світло»,
олівець

Ігор Дмитрук.
«Модульна цифрова
фото-композиція
№2», фотографія

Ігор Дмитрук.
«Ритміка», олівець

Ігор Дмитрук.
«Болото», вугіль

Ігор Дмитрук.
«Рисунок блакитним,
жовтим і помаранчевим»

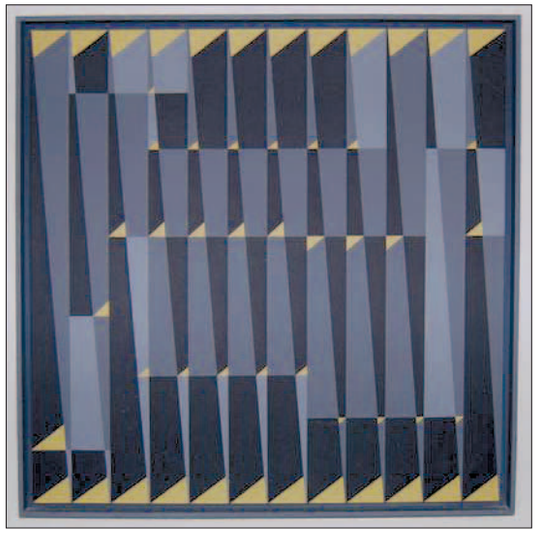

Ігор Дмитрук.
«20 – 1969»,
акрилик

Роботи Оксани Желіско

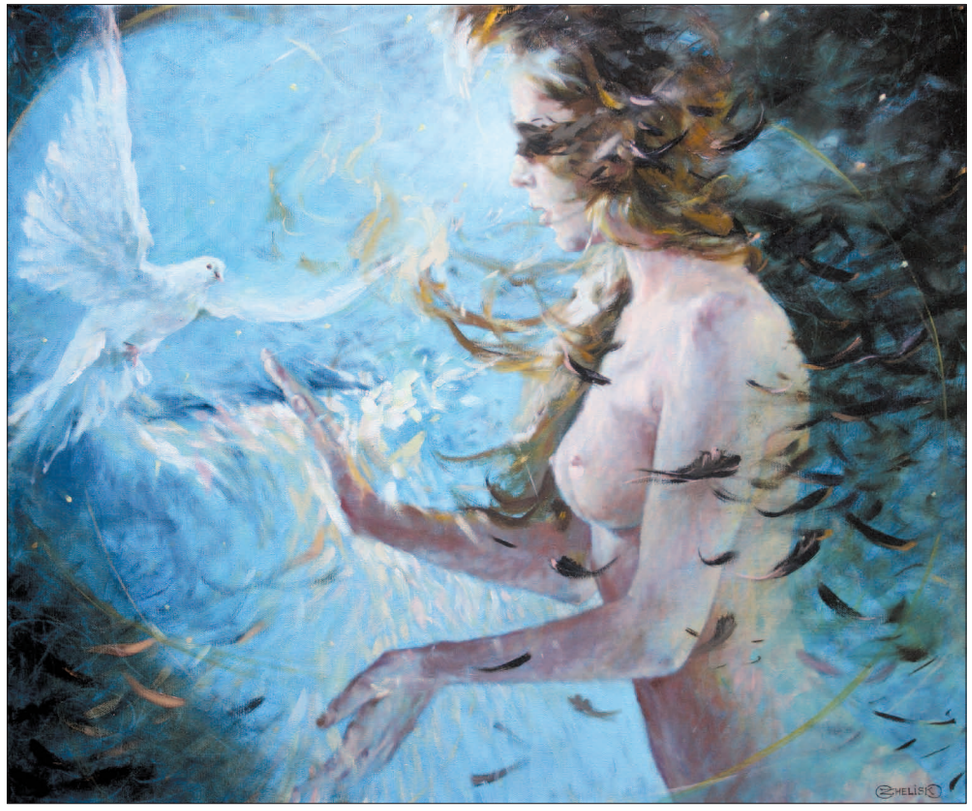

Сліпа надія (полотно, олія)20х24

Ерос і Психея (полотно, олія) 24х48

Зламані крила (полотно, олія)18х24

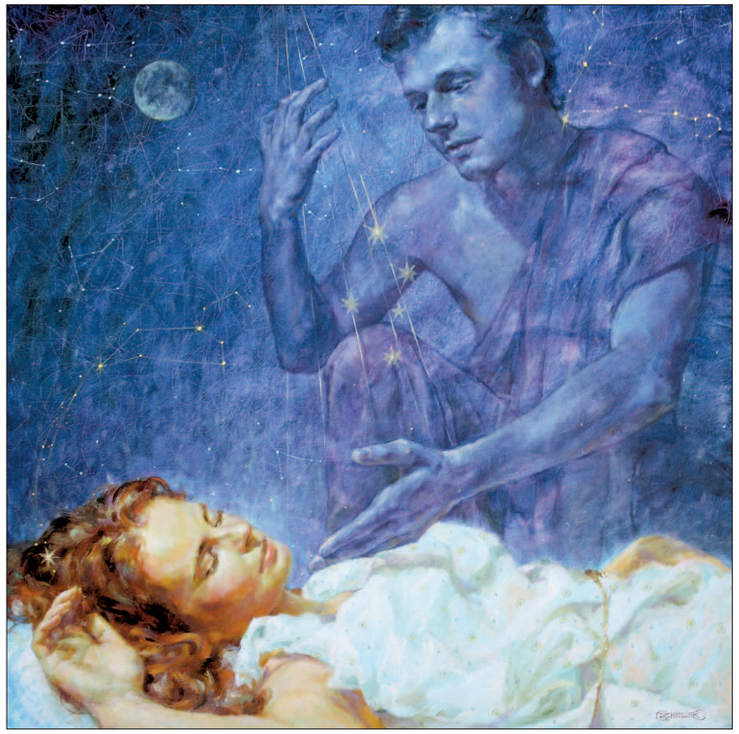

Схрещені зірки (полотно, олія) 24х24

Розігрів (полотно, олія)

Персефона (полотно, олія) 24х36

Ніч на Івана Купала (змішана техніка)16х20

Смак у вині (полотно, олія)14х18

надаються різноманітні цікаві теми, до котрих підбираються відповідні програми і виконавці (Ксеня Мариняк, 2007, член УМТА). А тексти до тем (підготовки Галини Котович), що ведучі читають поміж точками, творять одну цілість, неначе доповіді.

Підчас концертів **1998** і **1999** років висвітлено уривки відеоплівок: «Доля художника» (розповідач Євген Сверстюк) і «Тарас-художник» (текст Лесі Полуян). На цім останнім концерті минувшого тисячоліття підкреслено, що аж доки український нарід не стане суверенним господарем у кожному сенсі слова в своїй незалежній державі, поучаючі остороги Шевченка потрібні більше, як колись!

На концерті **2000** року публіка почула і бачила:

– переклади трьох віршів Шевченка англійською й французькою мовами

– «Карпатську рапсодію» Мирослава Скорика (дует: клярнет/фортепіяно)

– інсценізацію «Зустріч з Шевченком», яку виконали понад 80 членів Пласту і СУМ-у (уклад Г. Котович на підставі оповідання Лесі Храпливої «Чародійне авто»)

– поему Святослава Караванського «Жив поет із серцем Прометея» (Мордовія, 1967), яка закінчується словами:

«Він служив в поезії солдатом –
Тільки вмерши, генералом став».

2001. Запрошено юнацтво СУМу, осередок Калґарі, приїхати до Едмонтону, поклонитися Шевченкові та розказати нам про життєвий шлях поета. Публіка почула також вже довго не виконувані дві пісні-мініятюри Шевченка: «То не дай, Господи, нікому» і «Ставок заснув».

А вогненні слова Шевченка всі царі і совєтські влади докупи не змогли задушити. У своїй «Присвяті» Іван Франко написав про Шевченка, неначе відчував майбутнє:

«Для волі України зробив більше,
ніж десять переможних армій..».

У році **2002** приїхав з Торонта запрошений бандурист Віктор Мішалов. Поміж думами і козацькими темами в його виступі молодь СУМу, діточого драматичного гуртка «Джерело» і Пласту виконала монтаж «Історія козаччини у творах Шевченка» (текст Г. К.).

2003. «Молодь в поклоні Шевченкові». Цей концерт дійсно виїмковий. Хоч на всіх наших концертах виступає молодь, це одинокий із лише юними виконавцями! Текст молодої ведучої єднав ці громадські виступи в одну цілість.

2004. «Тарас Шевченко у світовій музиці». Запрошений гість з Вінніпеґу д-р Денис Глинка говорив по-англійському про Шевченка в інтернеті. Наприклад, на сторінці «Google Images» згадується ім'я Шевченка у різних контекстах понад 12,000 разів. Але треба признати, що велика кількість дітей виконавців у

залі слухала уважно і, напевно, текст зрозуміла більше, ніж старша публіка!

На другий вечір УМТА організувало спеціяльну сесію, під час якої д-р Глинка виголосив свою доповідь з музикою: пояснив, у який спосіб Ґлінка, Мусоргський, Чайковський, Рахманінов і Прокоф'єв, кожний по-своєму, використав твори Шевченка в пісні або опері.

2005. «Тарас Шевченко та 100-річчя Альберти». Текст до теми пояснював ролю Шевченка в житті наших піонерів в Альберті і в інших місцевостях Канади й Америки. Наприклад, о. Агапій Гончаренко вже через 7 років після смерти Шевченка, у 1868 році, помістив вістку про нього в газеті «Alaska Herald»; о. Григорій Грушка, редактор-засновник «Свободи», ще 1893 року помістив у газеті його безсмертне «Учітеся, брати мої»; а о. Нестор Дмитрів, заблукавши раз зимою в лісах Манітоби, коло Дафину, запримітив у дерев'яній буді серед лісу світло, ввійшов до неї і побачив на стіні зроблений із двох звичайних патиків хрест, а біля нього – образок Шевченка!

Минулого року і цього були головні доповіді. Доповідь Володимира Кіся, (колишнього голови дирекції видавництва «Новий шлях») під заголовком «Тарас Шевченко і діяспора» (перекладена з англійської мови, читав Роман Британ) прекрасно виявила, як життя Шевченка стало метафорою долі українських поселенців у різних країнах, а синтеза «чужого научайтесь, свого не цурайтесь» їхньою дійсністю.

2006. «Тарас Шевченко – пророк».

«Господь...послав на землю їм пророка...
Слова його...огнем невидимим пекли
Замерзлі душі..». (Т.Ш.)

Пророк – це провідник, що дає народові заповітні думи... (Є. Сверстюк). Ось два приклади:

«...присплять і в огні її (Україну) окраденую збудять..».
«...схаменіться, будьте люде, бо лихо вам буде..».

Доля пророка тяжка; нарід не слухає порад і легко пророкові знеохотитися. І в такім моменті написав Шевченко «Хіба самому написать таки посланіє до себе?» Публіка мабуть вперше почула на концерті цю скаргу Шевченка на українську громаду: «А на громаду хоч наплюй – вона капуста головата!»

2007. «Тарас Шевченко та козаччина».

В козаччині була та демократична сила, що так відповідала традиціям українського народу і приваблювала народні маси. Тарас Шевченко надзвичайно вірно змальовує козаччину – походи, звичаї, одяг, зброю, так як очевидники-чужинці їх описували. А козацьких провідників оцінює з погляду державних інтересів України.

У програмі вірші «Вибір гетьмана» й «Іржавець» (з поясненням Валеріяна Ревуцького: «...1711 року...запорожці повернулися, принесли зі собою образ

Пречистої і поставили її в селі Іржавці в мурованім храмі. Ікону знищили сільські партійні активісти у 1936 році».)

Шевченко також порівнював минулу недолю України із ще «ненародженим» лихоліттям:

«Тим часом виросла могила, а
над нею орел чорний сторожем літає..».

Чорний орел – це російська влада над Україною за часів козаччини, кріпаччини, комунізму. Тепер, це російський уряд що не може помиритися із незалежністю України.

2008. «Не забудьте пом'янути» – представлено традиційні й менш знані способи, якими сучасні українці увічнюють Шевченкову пам'ять. Програми наших концертів вже значно оживляють зорові представлення, образи на екрані. Тож коли на екрані появився вітраж Алли Горської, Опанаса Заливахи і Людмили Семикіної «Пророк у кайданах», який комуністи знищили, ми почули вірш Ліни Костенко «Кобзареві»:

«Кобзарю! Знов до тебе я приходжу,
бо ти для мене совість і закон..».

Ще у день смерти Шевченка його приятелі рішили поставити йому пам'ятник. Присутні побачили на екрані багато чудових пам'ятників Шевченкові по цілому світі, навіть у Казахстані й Сибіру. До речі, понад три сотні Шевченкових малюнків з життя казахів теперішні казахстанці дуже цінять, бо це одинокий документ їхнього життя 19 століття.

Інші образи представляли переклади віршів Шевченка: портрет поета у Львові на проспекті його імені, намальований з живих квітів, виступ групи «Кубанських козаків» з Австралії у нічних клюбах з піснею «Гамалія».

22 травня 2005 року у Каневі відбувся величавий фестиваль «Кобзар Forever», щоб відзначити день перехования тіла великого поета. На екрані молодий співак, неначе скаче коло мікрофону. Не все згадуємо Шевченка лише «ТИХИМ» словом!

2009. «Тарас Шевченко і родина».

Для Шевченка родина є тією основою, з якої складається повноцінна нація. Наша програма включала різні споріднені підзаголовки:

– сироти-герої у літературі – А. Фединський (Ukrainian Weekly, 7 липня, 2005), вільний переклад Г. К.

– поєднання двох поем: уривок «Мені тринадцятий минало» (деклямував юнак, убраний як Тарас-пастух) і «І золотої й дорогої» – читав дорослий «Тарас».

– уривок «Матері» з поеми «У нашім раї на землі»

– модерний танець-драматизація до слів Шевченка «Катерина» – гості виконавці ансамбль «Світанок» (СУМ-Калґарі)

– розпач Шевченка, бо не мав своєї родини:

«Як би з ким сісти, хліба *з'їсти (?)*»

«...Ні, треба одружитися,
Хоча б на чортовій сестрі!..».

Від сироти до улюбленого батька народу – такий був життєвий шлях Шевченка.

2010. «Тарасове слово – живе і здорове!»

Вогненні слова Шевченка потрібні сьогодні ще більше ніж у минулому, щоби заставити українців думати і дати їм сильний національний хребет (Ярослав Розумний, 1966). А до тих українців, що працюють для народу, вже промовили слова Шевченка: «...страшно спати, спати і спати на волі».

У своїм виступі молодь СУМу відзначила 170-річчя «Кобзаря». У звуко-зоровім предствленні «Свою Україну любіть» (1988) Тарас-художник (Л. Маркевич) розповідає про своє життя на тлі своїх малюнків (текст Г. К. на підставі сценки «Що снилося Тарасові» Лесі Храпливої «Готуйсь», березень 1966).

А поет-дисидент Микола Руденко розмовляє із Шевченком:

«...Лиха нам доля, випала, Тарасе:
За слово – тіло вмурувати в мур..».

2011. «Вічний як народ!»

До Петербургу приїхав Шевченко дитиною-кріпаком, а покидав місто як геній українського народу. На цім величавім концерті відзначення 150-річчя смерти Шевченка були два запрошені гості – дириґент хорів дорослих і молоді маестро Лаврентій Івашко з Оттави і бандурист д-р Віктор Мішалов з Торонта.

Молодь з надзвичайним ентузіязмом заспівала «Зацвіла в долині», «Слава Кобзареві» і «Гамалія». Збірний хор дорослих на початку заспівав «Заповіт» і «Реве та стогне Дніпр широкий», а в кінці «Думи мої» і «Вечорниці» із 1-ої дії опери «Катерина» Миколи Аркаса. Віктор Мішалов два рази виступив із своїми чарами на бандурі. Програма включала поеми, танець, сольоспів, дует на фортепіяно. Поміж точками ведуча розказувала, чому Шевченко для нас вічний. Ось кілька думок:

– Шевченко дав народові України поняття нації.

– Його дуже цікавила Американська деклярація незалежности (4 липня 1776). Вона постала рік після того, як Катерина II знищила Запорізьку Січ і демократію на Україні. В поемі «Юродивий» питає Шевченко: «Коли ми діждемося Вашингтона з новим праведним законом?»

– Цікаво уявити, як би Шевченко включив у своїй поезії віднайдену в 2009 році Конституцію Пилипа Орлика, написану 66 років скоріше від американської.

– Наша історія повна присудів смерти на наш нарід. Але нині найгірший ворог не закордонний, а домашній. Тепер вже всьо залежить від нас самих. І тому поет молить і благає, щоби нарід єднався («Посланіє» й інші вірші).

Вічність Шевченка прекрасно окреслює Ольга Марунич закінченням вірша «Художникам»:

«…Є в Шевченка народження дата.
Дати смерти Шевченка – немає!»

2012. «Шевченко й історико-культурна спадщина».

У своїх поемах і малюнках Шевченко використав знання, набуте під час дворічної праці для Київської археографічної комісії (1845-1846). Звіти й малюнки з трьох експедицій по Україні збереглися, й публіка побачила на екрані 15 малюнків з цієї праці. А прочитані уривки поем «Сон», «Гайдамаки» і «Розрита могила» показали приклади із набутого знання. Діяльність поета на цій ниві раптово перервалася у 1847 році, з наступним десятирічним засланням.

З усіх українських композиторів Микола Лисенко написав найбільше музики до слів Шевченка. Тому вибрано твори Лисенка в цей ювілейний рік композитора.

Тарас Шевченко дуже вболівав за долю рідного краю і в прозі висловив свої спостереження про руїни замків на Волині й Поділлі й про могили на степах – про тих німих, але голосних свідків минулої слави України! Публіка цю прозу вперше почула (переклад М. Брайчевського).

Знову на екрані побачили малу частину художньої праці Шевченка на засланні. Малюнки Шевченка мають для нашої історії, зокрема для історії архітектури, неоціненну вартість. Бо в образотворчім мистецтві, як у літературі, Шевченко визначив новий напрям: народний, гуманний, по шляху боротьби за волю народу (джерела: праця історика Михайла Брайчевського і мистця Івана Кейвана).

2013. «Тарас Шевченко і його світогляд».

Смирітеся, молітесь Богу
І згадуйте один другого;
Свою Україну любіть!

Минає 199 років від народження найбільшого пробудителя українського народу. Його палкі слова зрушили зі сну українську масу, дали їй українську душу і допомогли народові вижити найтяжчі часи. Під час імпрези публіка чула вірші про красу України, інструментальний дует (віольончеля і фортепіяно) «Реве та стогне», дві пісні з балядовою темою – «Ой у полі могила» («Наймичка») і «Вітре буйний», а на акордеоні «Запорізький марш».

Поміж точками ведучий читав тексти про світогляд Т. Шевченка. Перша тема – це любов до України, що також включає знання рідної мови, культури, історії. Шевченко сильно вірив, що люди стають повноцінними лише на своїх рідних основах.

Прекрасний опис «Реве та стогне Дніпр широкий» криє також символічне значення, бурхливу закуту силу народу і надає поняття волі цілому «Кобзареві». А ці слова Шевченко написав у 1837 році, будучи ще кріпаком (поет-дисидент Євген Сверстюк).

Тарас Шевченко закликав усі суспільні кляси до братання і взаємного шанування і до знання правильної історії своєї минувшини. Поет добре розумів, що колективна народня пам'ять історії кріпить народню ідентичність. Царська влада цю пам'ять поступово затерала, а ще «ненароджені» совєтські і сучасні підлабузники Москви це затміння продовжують. Яскравий приклад бачимо в пропонованих нових шкільних підручниках історії, в яких вибіркова історія оминає цілі періоди народної кривди.

Шевченко був глибоко віруючою людиною, але совєти старалися доказати його «атеїзм» і забороняли подавати інший погляд на релігійний світогляд поета. Тому оборона релігійности Шевченка в літературних працях здобула Є. Сверстюкові арешт і 12 років заслання.

А у вільному світі, Митрополит Української Православної Церкви Канади Іларіон, науковець Іван Огієнко, критично проаналізував цілий «Кобзар», щоби ствердити глибоку релігійність Шевченка і пояснити випадкові розпачі поета і його «нарікання» на Бога. І заявив: «Привселюдно 9-го липня 1961-го року у Вінніпезі на парляментській площі, у присутності може яких 50 тисяч народу, я поблагословив пам'ятника Т. Шевченкові – поблагословив свідомо!»

Шевченко часто брав свої мотиви з Біблії. «Ісаія, глава 35» описує поворот з неволі, та славу Ізраїля, але Шевченко все мав на думці Україну. А Микола Лисенко вповні розумів світогляд Шевченка і написав понад 80 оригінальних мелодій на слова поета. Своєю музикою Лисенко збуджував національну свідомість українського народу, так як Шевченко поезією!

На могутнє завершення концерту хор «Дніпро» (диригент Ірина Шмігельська, при фортепіяні Ірина Тарнавська) виконав одну з найкращих композицій Лисенка – кантату «Радуйся ниво неполитая» (1883).

2014. Величавий концерт з нагоди 200-річчя з дати народження Тараса Шевченка ще у початковій стадії підготовки.

Катерина Левченко
(Київ)

ПРАВА ЖІНОК – ЧОМУ СУСПІЛЬСТВО НЕ ПОМІЧАЄ ЇХ ПОРУШЕННЯ?

(Шевченківська лекція, Альбертський університет, 2013, Едмонтон, Канада)

Тема лекції навіяна словами видатного українського письменника Івана Франка: нема у світовій літературі поета, котрий би «став таким послідовним, таким гарячим, таким свідомим оборонцем права жінки на повне й людське життя», як ним є Тарас Шевченко. Дійсно, стільки почуттів та болю, розуму та надії Шевченко вклав у створені ним жіночі образи, що вони залишаються живими та актуальними і майже через два століття. Шевченко хотів бачити вільну, сильну, процвітаючу Україну, яка була б рівним партнером у глобальному світі. Говорячи сучасною мовою – модернізовану.

«Більшість шансів – більшій кількості людей» – основний смисл модернізації. Відповідно розширення шансів стосується і чоловіків, і жінок. Враховуючи традиційне дискримінаційне становище жінок у суспільстві, наявність суттєвих порушень їх прав, кількість виявів яких в Україні за останні роки збільшилась, розширення шансів має стосуватися перш за все жінок. Тому вимоги повноти громадянських прав для жінок і проблематика гендерної рівності є найважливою частиною модернізаційних процесів[1].

Невипадково аналітики Всесвітнього економічного форуму в Давосі щорічно публікують доповіді «Глобальний гендерний розрив», вбачаючи в ньому гальмо для модернізаційних процесів. До показників відносять, серед інших, можливості рівної економічної участі жінок і чоловіків, доступ до освіти, охорони здоров'я, процесу прийняття рішень та управління державними справами

[1] Айвазова С.Г. Модернизация как контекст гендерного равноправия. – Модернизация и политика в XX1 веке. – Ответств. ред.Ю.С.Оганисьян; Институт социологии РАН. – М., Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2011. – С. 318-334

Катерина Левченко виголошує шевченківську доповідь в Едмонтоні, 2013

тощо. Україна займає 63 позицію серед 75 країн. Тож проблеми порушення прав жінок залишаються актуальними. І сьогодні, на початку XXI століття, говорячи про права людини, необхідність їх дотримання, захисту або відновлення, ми вимушені окремо говорити про права жінок.

Така ситуація існує після визнання Загальної декларації з прав людини, яка проголосила рівність усіх перед законом. Після прийняття Міжнародних пактів про політичні та громадянські права та про соціальні, економічні та культурні права, Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Після проголошення незалежності України та прийняття в 1996 році Конституції та прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Основні питання, які розкриватимуться в статті: аналіз головних виявів порушень прав жінок в сучасній Україні; загальний огляд та аналіз державної політики в напрямку дотримання та просування прав жінок; діяльність та ініціативи громадських організацій у сфері прав жінок.

При цьому не можна залишити осторонь політичний контекст проблеми. Права жінок не можуть поважатися та захищатися в ситуації щоденного та повсякчасного порушення інших прав людини. Мова йде про політичні переслідування, неефективне правосуддя, тисячі випадків незаконної заборони свободи мирних зібрань, проблеми із свободою висловлювань власних поглядів, цензуру в засобах масової інформації, високий рівень корупції та бюрократії, соціальну нестабільність, безробіття, надто складні умови для організації та

ведення малого та середнього бізнесу, неефективну соціальну політику та закриття соціальних ліфтів для підростаючого покоління тощо.

Беручи до уваги усі названі вище проблеми, назвемо основні вияви систематичних порушень прав жінок. Це сексизм та дискримінація в інформаційному просторі, дискримінація на ринку праці і сексуальні домагання, дискримінація в політичний сфері та обмеженість доступу до процесу прийняття рішень, доступі до системи охорони здоров'я та освіти, доступі до правосуддя, подвійна дискримінація жінок, які проживають в сільській місцевості, жінок-мігранток та біженок тощо. Такі порушення посилюються зростанням та укріпленням фундаменталістських та антигендерних рухів, які заперечують цінності не лише прав жінок, а прав людини взагалі. Проілюструємо зроблені висновки.

Економічна сфера. Різниця в заробітній платі жінок і чоловіків за працю рівної цінності складає більше 25 % на користь останніх[2]. У березні 2012 р. Міністерство соціальної політики оприлюднило цифри про різницю на рівні 8 %[3], що потребує додаткового вивчення. При цьому рівень освіти жінок навіть вищий, ніж у чоловіків.

Особливо такий розрив спостерігається у галузях, які традиційно вважаються жіночими і водночас потребують високого рівня кваліфікації (вчителі, лікарі, фармацевти тощо), що штовхає працівниць у бідність та нестабільність. Такий розрив в оплаті праці є однією з головних причин фемінізації бідності в Україні. При цьому необхідно зауважити, що кількість родин, в яких жінка є одною або основною годувальницею зростає. Домашня ж праця традиційно залишаться сферою жіночої відповідальності, наслідком чого є подвійне навантаження на працюючих жінок.

Погіршення ситуації із правами жінок спостерігається внаслідок розпочатої пенсійної реформи, яка за своєю суттю є не реформою, а лише намаганням вирішити усі існуючи проблеми пенсійного забезпечення тільки шляхом підвищення пенсійного віку жінок, без врахування подвійного навантаження та розриву в заробітній платі чоловіків та жінок, без відмови від пільгових надвисоких пенсій певним категоріям державних чиновників, що порушує принцип соціальної справедливості та адекватності забезпечення трудового внеску. Очікувана економія від підвищення пенсійного віку жінок, за оцінками експертів, складатиме біля 2 млрд. грн. на рік, у той час, коли використання інших існуючих можливостей може дати наповнення більше 15 млрд. грн.

Роботодавці підкреслюють бажану стать працівника в оголошеннях про вакансії та використовують інформацію про сімейні обставини, яку вимагають, аби відмовити жінкам у роботі. Зокрема, дискримінації при прийомі на роботу зазнають незаміжні жінки, жінки з малими дітьми і жінки, віком понад 40 років.

Законодавство забороняє жінкам обіймати певні посади та виконувати певну роботу. При запровадженні такі заборони мали на меті захист жінок від

2 Про це заявив координатор системи ООН в Україні Олів'є Адам у ході круглого столу з нагоди Міжнародного жіночого дня на тему: «Гендер і кар'єра».

3 http://www.wcu-network.org.ua/ua/possessing-equal-rights/news/Ukrainsk_cholovki_zarobljajut_na_chvert_blshe_nzh_zhnki

важких та небезпечних умов праці. Однак кількість цих обмежень перевищує прийняті міжнародні норми регулювання праці жінок, а визначені українським законодавством інструменти захисту жінок базуються на необ'єктивних критеріях, що суперечать принципам гендерної рівності, справляючи дискримінаційний ефект на жінок, знижуючи їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Вимушене перебування в декретних відпустках у ситуації нерозвинутої інфраструктури дитячих садків та інших закладів для дітей при мізерних виплатах на дитину призводить до дискваліфікації жінок, зменшення їхньої конкурентоспроможності та втрати орієнтації на ринку праці, незнання та нерозуміння своїх трудових та соціальних прав, як наслідок, влаштування на робочі місця нижчого рівня, з нижчою оплатою праці, ніж до декретної відпустки[4].

Політична сфера. 2012 рік в Україні був роком парламентських виборів, які активізували дискусії навколо теми жіночої політичної участі. В 2012 р. кількість зареєстрованих виборчими комісіями жінок – кандидаток в депутати – була 389 порівняно із 2,720 чоловіками[5]. Доля жінок в партийних списках складала 19.14%, або 533 жінок серед 2,785 кандидатів[6].

Тож представленість жінок на вищих щаблях влади та в процесах прийняття рішень залишається дуже низькою. Хоча при цьому статистика трохи змінюються порівняно із попередніми роками. Так, у Верховній Раді сьомого скликання працює сорок жінок-депутаток, тоді як у попередній було тридцять п'ять. Три жінки очолюють міністерства в сучасному Уряді. І це найбільша цифра за останні роки.

На місцевому рівні ситуація відрізняється збільшенням представництва жінок, які складають більшість серед голів селищних та сільських рад, депутатів таких рад, майже половину серед депутатів міських рад та більше третини серед депутатів обласних рад. Таку диспропорцію можна назвати «політичною пірамідою» – чим вище щабель влади, тим менше жінок.

Ступінь повноти реалізації жінками комплексу прав людини можна вважати індикатором модернізаційних перетворень та виявом дійсних намірів керманичів держави щодо підтримки та стимулювання такого руху. Оскільки нові правила суспільного розвитку створюються, коли жінки, цитуючи С. Айвазову, вступають в раніш закриті для них сфери політичного та економічного життя[7]. Враховуючи, що за кількістю жінок у парламенті Україна займає 110 місце серед 188 країн, «модернізаціний проект – Україна» є близьким до утопічного.

4 Доповідь, представлена до Універсального періодичного огляду Організації Об'єднаних Націй.

Чотирнадцята сесія Ради з прав людини ООН з Універсального періодичного огляду (другий цикл). 2012. Коаліція громадських організацій. Електронний ресурс: www.la-strada.org.ua/library

5 Андрій Капустін. Мажоритарка. Десять років по тому. – «Дзеркало тижня. Ukraine». – No.32, September 14, 2012. – Access address: http://dt.ua/POLITICS/mazhoritarka_desyat_rokiv_po_tomu-108785.html

6 Ігор Гуцуляк. Вибори-2012 в контексті цілей розвитку тисячоліття: http://dt.ua/SOCIETY/vibori-2012_u_konteksti_ tsiley_rozvitku_tisyacholittya-107887.html

7 Айвазова С.Г. Модернизация как контекст гендерного равноправия. – С. 322.

Чи може введення квотування змінити ситуацію із політичною участю жінок? Відомо, що багато країн запровадили квоти як тимчасові позитивні дії для збільшення кількості жінок в політичній сфері, особливо в парламентах. Рекомендації щодо запровадження квот містять документи Ради Європи та ООН. Однак необхідно відзначити, що серед українських експертів відсутня єдина позиція щодо введення квот. Навіть серед представниць жіночих неурядових організацій.

Для одних – квота це посилення правових можливостей, механізм імплементації Конвенції ООН по ліквідації всіх форм дискримінації жінок. І я поділяю цю позицію. Для інших – квота вид дискримінації, правове підкріплення другорядного статусу жінок, маніфестація жіночої слабкості.

У Верховній Раді України було декілька спроб інкорпорувати принципи квотування до українського законодавства. Так, народні депутати від фракції «Блок Юлії Тимошенко» Олена Федорівна Бондаренко та Микола Томенко в 2007 р. зареєстрували законопроект «Про гарантії прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі. У лютому 2010 р. парламентська більшість проголосувала проти.

Є також важливе питання, яке не можна залишити поза увагою і яке пов'язане із проблемою жіночої політичної участі. Його можна сформулювати наступним чином: яку роль відігравала та продовжує відігравати Юлія Тимошенко в процесах розвитку участі жінок у політиці? І чи була така роль взагалі? При цьому темою статті не є оцінка її персональних якостей як керівниці Українського Уряду або політика, оскільки це окрема проблема.

Юлія Тимошенко – прем'єр-міністр України (2005, 2008-2010). Вона є лідеркою політичної опозиції. Особистісно вона є дуже сильною жінкою та видатною політичною діячкою. Цього не можна не визнати навіть тоді, коли не погоджуєшся з її певними ідеями та діями. Вона була кандидаткою в Президенти України в 2010 р. та взяла більше сорока відсотків голосів виборців. Вже майже два роки вона перебуває у в'язниці, що є наслідком використання кримінальної юстиції в політичних цілях. Але вона не перериває власної активної діяльності. Її протести, маніфестації, коментарі, статті тощо є важливою частиною політичного життя в Україні та навколо України.

Деякі експерти при цьому вважають, що її персональний приклад демотивує жінок (і не тільки жінок) від активної участі в політичному житті країни. Репресії, позбавлення волі можуть стати негативним результатом політичної активності. Інші вбачають у щоденній боротьбі Юлії Тимошенко позитивну мотивацію для українських громадян і особливо молодого покоління в укріпленні політичної та соціальної активності. Але без сумніву, її роль у політичному житті країни залишається дуже важливою.

Жінки мають брати участь в політичному житті. Жінки як людські істоти мають такі ж самі політичні, соціальні, громадянські та інші права, як і чоловіки. Це дуже важлива легітимація та обґрунтування жіночої політичної участі.

Серед чинників низької політичної участі жінок варто **назвати існування міцних гендерних стереотипів** у суспільстві та серед українських політиків, в тому числі високого рангу. Протягом 2010-2013 рр. зафіксована низка сексистських та дискримінаційних висловів вищих керівників держави – Президента, Прем'єр-Міністра, Голови Верховної Ради та інших керівних осіб.

Так, ще будучи кандидатом у Президенти, чинний Президент України «відправив жінок на кухню»[8], а прем'єр-міністр 19 березня 2010 року висловився про те, що «реформи – не жіноча справа», обмежуючи тим самим жінкам участь в управлінні державними справами[9].

Напередодні 8 березня 2012 р. свою думку про «місце жінок» висловив і Голова Верховної Ради Володимир Литвин. Апелюючи до «традиції і християнської ментальності, згідно з якою чоловік – це вища істота, оскільки жінка створена була із ребра Адама, відповідно вона вже стоїть одразу на нижчому щаблі», спікер Парламенту дозволив собі засумніватися у політичних та професійних якостях жінок. «Я вважаю, що повинен діяти природний принцип, а не просто примус у вигляді відповідного закону»[10].

17 травня 2012 р. Міністр освіти, науки, молоді та спорту України Дмитро Табачник заявив, що в магістратурі та аспірантурі навчаються не дуже красиві дівчата: «Я думаю, що не відкрию Америки і не повторю подвиг Миклухи Маклая, якщо скажу, що краще вчаться в університетах, магістратурі та аспірантурі дівчата з менш яскравою, менш привабливою такою модельною зовнішністю»[11]. У свою чергу Прем'єр-міністр Азаров вирішив вибачитися за свого міністра: «Я тільки що повернувся з урочистого зібрання, присвяченого Дню науки. Не можу не посперечатися з Табачником. У залі сиділо дуже багато красивих жінок, а запросили найкращих. І потім, смаки різні»[12].

Моніторинг ЗМІ та рекламної продукції свідчить, що медійний та рекламний простір переповнені сексистськими та гендернодискримінаційними образами, що порушує права людини й призводить до відтворення та поглиблення негативних гендерних стереотипів. Сексизм у ЗМІ підсилює існування таких проблем як сексуальна експлуатація, торгівля людьми та дискримінація жінок у сфері праці[13]. У законодавстві у сфері ЗМІ та реклами, немає норми, спрямованої на недозволеність відтворення гендерних стереотипів та сексизму. Позитивним кроком на шляху до вирішення цієї проблеми стало підписання Стандартів недискримінаційної реклами за ознакою статі найбільш впливовими представниками рекламної індустрії 30.09.2011 р.

Дискримінація у сфері освіти. Гендерна дискримінація жінок виявляється як у доступі до освіти, так і в наявності гендерних стереотипів у навчальних програмах та планах. 29 грудня 2010 р. Кабінетом Міністрів України затверджено Розпорядження № 2355-р «Про проведення експерименту з підготовки

[8] http://www.unian.net/rus/news/news-358158.html
[9] http://www.unian.net/ukr/news/news-368344.html
[10] http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/2/6959875/
[11] http://maidan.org.ua/2012/05/neharni-zauchky-idut-na-ohlyadyny-do-tabachnyka/
[12] http:// www.pravda.com.ua/news/2012/05/18/6964822/
[13] Гендерна політика в Україні. Ґендерний дайджест. – 2012, No. 2. – Access address: www.la-strada.org.ua (Section «Library») ; Ґендерна політика в Україні. Гендерний дайджест. – 2012, No. 3. – Access address: www.la-strada.org.ua (Section «Library»).

фахівців для МВС», яке обмежує право жінок на освіту у вишах системи МВС. Так, у 2011 році внаслідок цього експерименту за державним замовленням у ВНЗ МВС поступило 55 осіб жіночої статі, тоді як у 2010 р. таких було 810. Серед чоловіків цифри відповідно близько 1500 в 2011 р. та близько 3000 – в 2010.

Не існує державної системи підготовки фахівців з гендерної проблематики у системі ВНЗ. Унаслідок епізодичного включення гендерної тематики в державну начальну, середню та вищу освіту в освіті продовжують існувати різновекторні підходи, що гальмує процес впровадження ідей гендерної рівності у суспільстві. Є приклади, коли Міністерство освіти і науки рекомендує дискримінаційні тексти для вивчення в навчальних закладах[14].

Проблеми в доступі до охорони здоров'я. Безкоштовна та доступна медична допомога є великою проблемою в Україні. Разом з тим в останні роки зростають розміри «неофіційної» плати за медичні послуги, особливо при народженні дитини, що впливає і на сім'ї в цілому, і на фінансову ситуацію жінок у першу чергу. Так, за даними українських журналістів оплата за пологи в державних пологових будинках сягає сімнадцяти тисячі гривень, а у приватних – сорока.

Закриття фельдшерсько-акушерських пунктів у сільській місцевості непропорційно впливає на зниження доступу до медичних послуг сільських жінок. Разом з цим варто підкреслити і проблеми із обмеженим доступом сільських жінок до ресурсів та користування ними; відсутність сучасних умов для цивілізованого побуту; важкі немеханізовані умови праці, обмежений доступ до вивчення новиї технологій та неможливість придбати технічні засоби для ведення господарства, обмежений доступ до кредитів, до участі у прийняті рішень, плануванні та контролюванні процесом створення та розвитку кооперативів.

Домашнє насильство. Домашнє насильство залишається дуже серйозною проблемою в Україні. При цьому існуючі статистичні дані не відображають його масштаби. Відсутні реальні правові механізми для захисту від дискримінації прав жертви насильства у судовому порядку. Моніторинг (2011 р.) виконання законодавства показав, що жертва не захищена від вчинення щодо неї/нього насильства в сім'ї, правопорушники не несуть адекватної відповідальності. Коло осіб, на яких поширюється дія законодавства з попередження насильства в сім'ї, окреслене через поняття «члени сім'ї», не відповідає сутності проблеми та міжнародним стандартам, робить неможливим на практиці захист осіб, які не підпадають під це поняття[15].

Приклади існування дискримінації жінок можна продовжувати. Але при цьому важливе питання полягає в тому, яким чином ця ситуація відображається в державній політиці і що робитиме держава для дотримання та забезпечення прав жінок у відповідності із міжнародними стандартами.

[14] О. М. Павліченко, Англійська мова. Підсумкові контрольні роботи.

[15] Доповідь представлена до Універсального періодичного огляду Організації Об'єднаних Націй.

Чотирнадцята сесія Ради з прав людини ООН з Універсального періодичного огляду (другий цикл). 2012. Коаліція громадських організацій. Електронний ресурс: www.la-strada.org.ua/library. – пп.56-71.

Варто зазначити, що гендерна проблематика як частина гуманітарної та соціальної політики, а також у контексті дотримання прав людини (навіть на рівні декларацій) ніколи не була пріоритетною для української влади. Її можна навіть ідентифікувати як маргінальний напрямок. Так, серед принципів реалізації політики, серед цілей «Українського прориву» досягнення гендерної рівності не згадувалося[16]. В передвиборчій програмі президента Януковича обіцянок щодо досягнення гендерної рівності як засадничої цінності демократичного суспільства також не було[17]. Події ж останніх років показують, що гендерна політика стає реальною політикою, а порушення прав жінок та гендерна дискримінація є складовими сучасного життя. Тому, на мою думку, взаємопов'язаним причинно-наслідковим звуком є такі явища, як маргіналізація гендерної політики та низький рівень ідентифікації випадків дискримінації та ігнорування питань прав жінок.

Тим не менш можна говорити про певні здобутки та проблеми у цій сфері. Так, ще у 1996 р. було створене Міністерство України у справах сім'ї та молоді, яке було визнане уповноваженим органом влади у цій сфері. Після його ліквідації в 2010 році функції були передані Міністерству соціальної політики України.

В 2005 році спеціальний закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» був прийнятий Верховною Радою України. Три державні програми щодо сприяння впровадженню принципів гендерної рівності були прийняті та реалізовані в державі.

Але розвиток інституційного механізму можна представити як безкінечне підняття вгору та падіння. Так, у 2010-2012 роках сфера державного управління зіштовхнулася із таким наслідком адміністративної реформи, як руйнування інституційного механізму впровадження гендерної рівності, попередження насильства в сім'ї та торгівлі людьми. Указ Президента від 9.12.2010 р. № 1085/2010[18] ліквідував Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, яке було центральним уповноваженим органом виконавчої влади у зазначених сферах. Указом Президента від 6.04.2011 р. № 389/2011 ці функції частково передані Міністерству соціальної політики. Але на обласному та місцевому рівнях реформа ще не закінчилася. Що призводить до маргіналізації відповідальних за ці напрями структур та підрозділів. Тож відсутність чіткої владної вертикалі у цій сфері негативно відбивалася на діяльності державних структур на місцевому рівні та органів місцевого самоврядування, призводить до їх мінімізації. Існує серйозна загроза втрати матеріальної бази (регіональні гендерні ресурсні центри) та людського потенціалу (службовці, які відповідальні за гендерну політику на місцях, підготовлені гендерні експерти для роботи на регіональному рівні) у зв'язку з адміністративною реформою. На сьогодні, за інформацією з місцевих органів виконавчої влади, відділи, відповідальні за реалізацію Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей» отримують

[16] http://vybory.org/articles/821.html

[17] http://vsyapravda.com/elections/cpr4334

[18] http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010

вказівки з трьох різних центральних органів виконавчої влади – Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти, молоді та спорту і Державної служби молоді та спорту України. Більшість діяльності впроваджувалась за ініціативами та самими міжнародними й громадськими організаціями.

Як наслідок, ініціативи та діяльність у цій сфері імплементуються дуже повільно і незавжди ефективно. Наприклад, нова Державна соціальна цільова програма сприяння впровадженню гендерної рівності, яка має наслідувати попередню, яка закінчилася ще в 2010 році, не затверджена й досі Кабінетом Міністрів України (станом на липень 2013 р.).

Серед позитивних прикладів варто назвати створення при Міністерстві соціальної політики України Експертної Ради з попередження дискримінації за ознакою статі. Така Рада створена на виконання Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Рада має консультативний статус.

Вона розглядає скарги на факти дискримінації за ознакою статі, які надходять від громадських організацій, фізичних та юридичних осіб, та надсилає прийняті рекомендації щодо можливих подальших дій у відповідний підрозділ Міністерства соціальної політики України для подальшого реагування та прийняття управлінських дій.

Членами Експертної Ради поруч із представниками зацікавлених міністерств є експерти та активісти міжнародних та громадських організацій, науковці, незалежні експерти. Раду очолює заступник Міністра соціальної політики України. За період з вересня 2012 р. (коли Рада після тривалої перерви відновила свою роботу) до лютого 2013 року на розгляд до Ради було спрямовано 19 скарг. Їх аналіз показує, що більшість з них стосувалися дискримінаційної реклами (14). Дванадцять з них були визнані дискримінаційними.

За результатами розгляду та направленим зверненням компетентні органи приймали відповідні рішення – накладання штрафів, зобов'язання зняти рекламу тощо, відповідно до Правил щодо порушення Закону України «Про рекламу», які затверджені Кабінетом Міністрів України 26.05.2004, № 693. Усі заявники також інформуються про результати розгляду їх скарг. Поки кількість подібних прикладів не зменшується в інформаційному просторі України, що спонукає до більш активної роботи Експертної Ради та пошуку й використання інших механізмів захисту від дискримінації. Перш за все використання механізмів судового захисту. Але чи працюють ці інструменти ефективно? Наскільки можливо подати та отримати справедливе рішення щодо оцінки випадків дискримінації за ознакою статі? Спроби протидіяти гендерній дискримінації із використанням судової процедури показують відсутність працюючих механізмів або рівного доступу до судової процедури.

Скарги відносно дискримінаційних висловлювань прем'єр-міністра були залишені судом в одному випадку без задоволення, а в іншому – судовий розгляд затягнувся вже більше ніж на три роки, перейшовши усі розумні терміни.

Перший судовий позов із скаргою на дискримінацію за ознакою статі був поданий з приводу висловлення прем'єр-міністра 19 березня 2010 р. Визначення вислову М. Я. Азарова як дискримінаційного не викликало сумніву у жодного з експертів і навіть політиків в інших державах. Водночас прес-служба Кабінету Міністрів та Міністерство юстиції повністю заперечували в цьому вислові факт дискримінації[19]. Печерський суд м. Києва прийняв рішення визнати цей вислів виявом свободи слова та особистої думки М. Азарова. Це рішення підтвердили апеляційний та касаційний суди. Публічна дискусія навколо цього вислову стала нескладеним іспитом для державних структур, які мають опікуватися захистом прав громадян, в тому числі й на недискримінацію. Вона ж показала повну неспроможність механізмів захисту від гендерної дискримінації, які закладені законодавством у Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Так, за результатами розгляду позову «Ла Страда–Україна» до Кабінету Міністрів України та МВС України, поданого в порядку адміністративного судочинства з приводу дискримінаційних для жінок правил вступу до ВНЗ МВС України та гендерно дискримінаційного експерименту, Адміністративний суд м. Києва не виявив фактів дискримінації за ознакою статі. Проблемою є відсутність досвіду успішних судових практик щодо подібних справ, не використання суддями положень міжнародних документів, ратифікованих Україною та національного законодавства. Тож роблячи узагальнюючий висновок щодо стану державної політики у сфері дотримання прав жінок та гендерної рівності, можна говорити про її непослідовність, слабкість та низьку ефективність.

Антигендерні рухи. Один з негативних наслідків слабкості інституційного механізму та державної політики впровадження гендерної рівності виявляється в появі так званого антигендерного руху. Їх суть полягає у відмові від європейських цінностей, запереченні цінності участі України в діяльності міжнародних організацій, міжнародних договорів, конвенцій, повернення до патріархальних традицій та відносин, до керованого суспільства.

В плані ідеології вони протиставляють ідеї прав людини та прав жінок як західні (європейські) та негативні національним українським (ширше – слов'янським або панслов'янським) традиціям, що дає підстави говорити про близькість або навіть належність цих рухів до адептів ідеології «Руського міру». Наприклад (мовою оригіналу): «..гендерные преобразования, не соответствующие общественной морали, традиционным ценностям украинского народа, более того – можно утверждать – направленные на разрушение таких ценностей, являются противоправными, посягают на основы конституционного строя страны, и как таковые должны пресекаться гарантом соблюдения Конституции – Президентом страны». [20]

Крім того спостерігається: заперечення **цінності** міжнародного досвіду в цій сфері як такого, погляд на міжнародний досвід як ворожий, як такий, що руйнує національну цілісність українців (значною мірою міфологізовану), приписування чужому (перш за все «європейському» або «американському»)

[19] http://novynar.com.ua/politics/108872

[20] Ликвидация «Экспертного совета» ЛГБТ. Електронний ресурс: http://uogcc.org.ua/ru/actual/article/?article=8136

досвіду усього спектру соціального негативу – існуючого та надуманого – суїциди, руйнування родини та стосунків в середині сім'ї, гомосексуалізм, наркоманія, педофілія тощо, демонізація окремих соціальних явищ та феноменів, які розглядаються виключно як привнесені з-за кордону, а точніше європейські. В центрі подібних ксенофобських настроїв знаходяться дві великі теми: права жінок (гендерна рівність) та права дитини (ювенальна юстиція).

Настрої та рухи, які спрямовані проти заперечення приниципів рівноправності жінок і чоловіків та гендерної політики України, в 2012 р. знайшли відбиття в регіональній політиці. Так, відповідно до рішення обласної ради від 21.06.2012 № 12/13, у Волинській обласній раді відбулись сесійні слухання на тему «З'ясування сутності гендерної політики та проблем і ризиків, які вона несе українському суспільству»[21].

Тактика, яка використовується представниками цих рухів, полягає і у використанні обману, шантажу, маніпулюванні свідомістю, поняттями, підтасовці фактів, зверненні до емоцій. Наочним прикладом чому є наступна цитата з одного з сайтів такої організації. «Ющенко підписав 8.09.2005 р. Закон України № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Закон має важливі наслідки: а) в корені нищить основні моральні та духовні цінності; б) підриває суверенітет та самостійність української держави; в) суперечить Конституції, яка не дозволяє гомосексуальних шлюбів»[22]. Усі сконструйовані «наслідки» є елементом живої фантазії і ніким чином не випливають з тексту зазначеного Закону, що дуже легко перевірити, знайшовши його в інтернеті[23].

Ще один приклад. «Термін «гендер був введений ООН та ЄС замість традиційного – «стать»[24]. Варто зазначити, що ані ООН, ані ЄС не мають відношення до введення такого терміну. Так що і ця теза не має відношення до дійсності. Але чітко показує, що і ООН, і ЄС розглядаються адептами заперечення ідей рівноправності жінок і чоловіків як негативні суб'єкти впливу. З чого вже напрошується висновок про бажання заперечити євроінтеграційний вектор зовнішньополітичного курсу України. Подібні приклади можна продовжувати, достатньо зайти на названі сайти.

Вимоги, які висуваються: відмінити закони України «Про попередження насильства в сім'ї», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», не приймати Державну програму сприяння впровадження гендерної рівності, заборонити діяльність громадських організацій, зокрема Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна», Української гельсінської спілки з прав людини, жіночої організації «Західно-українські перспективи» та інших, припинити роботу Національної гарячої лінії із запобігання насильства та захисту прав дітей» тощо.

[21] У Волиньраді відбулись сесійні слухання. Електронний ресурс: http://volynrada.gov.ua/news/u-volinradi-vidbulis-sesiini-slukhannya. – Назва з екрану

[22] http://stopgender.wordpress.com/

[23] Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Електронний ресурс: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15

[24] Государство и общество, Гендерная политика и «секс просвет», Ювенальная юстиция. Маніфестація за захист демократії від гендер-гей диктатури. Електронний ресурс: http://za-detey.info/yuvenalnaya-yusticiya/. – Назва з екрану.

Такі узагальнення зроблені на основі аналізу низки інтернет-ресурсів[25], листів, які надсилалися анонімними або сумлінними громадянами на адресу державних структур (Державного реєстратора, Міністерства соціальної політики, Кабінету Міністрів України тощо). Важливо, що абсолютна більшість подібних «листів-скарг» надсилається депутатам Державної Думи Російської Федерації (!).

Проблема вбачається в тому, що названі наслідки та загрози не усвідомлюються в суспільстві як такі, які зменшують поле свободи, демократії та прав людини. Антигендерні рухи знаходять підтримку не тільки в суспільстві, але й серед державних структур та чиновників високого рангу. Відсутність підтримки жіночим організаціям з боку міжнародних та донорських організацій в розвитку зазначених програм.

Загрози, які несуть із собою подібні рухи та ідеології, полягають у клерикалізації держави, втрата державою світськості; у подальшому згортанні поля демократії та свободи, перш за все для жінок; зростанні тоталітаризму, залежності, ксенофобії; державній та суспільній деградації. Їх відношення до жіночих громадських організацій є негативним. І діяльність таких організацій пов'язується виключно із «Заходом». Наприклад (мовою оригіналу): «Эти люди связаны с зарубежными центрами и продвигают их интересы, а не интересы Украины»[26]. Постійні скарги на діяльність жіночих організацій в державні структури призводять у свою чергу до постійних перевірок з боку державних структур («Ла Страда» перевірялася в 2011 та 2012 рр.).

Як наслідок, можна фіксувати певну паралізацію роботи державних структур, які отримують сотні однакових листів, але які потребують реагування. Крім того, вже є неодинокі факти побоювання з боку державних структур запроваджувати гендерну політику, що посилюється нерозумінням важливості гендерної політики як частини демократичних перетворень в Україні. Тож важливими є узгоджені дії громадських правозахисних та жіночих організацій, проведення зрозумілих для громадян інформаційних кампаній, поширення інформаційних матеріалів у соціальних мережах.

Тож неодноразово торкаючись теми ролі громадських жіночих організацій в процесі захисту прав жінок, вияві фактів дискримінації за ознакою статі, протидії порушенням гендерної рівності, зупинимося на короткому огляді діяльності деяких з них, представивши важливі ініціативи та програми організацій. Серед них варто відзначити Український жіночий фонд, Музей історії жіночого та гендерного руху, Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи», Інформаційно-консультаційний жіночий центр, Жіночий консорціум України, МГО «Школа рівних можливостей», ГР «Віра. Надія. Любов», Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна», «Успішна жінка», «Розрада»,

[25] Див., наприклад: www.uogcc.org.ua

[26] Миронов О. Гендерные преобразования в Украине. Юридический аспект. Електронний ресурс: http://stopgender.wordpress.com/2011/04/27/gender-urid-aspekt/

«Проект «Кешер», Київський центр гендерних досліджень та інші. Діяльність цих та інших організацій здійснюється багато чому на волонтерських засадах з підтримкою обмежених ресурсів здебільшого закордонних донорів. Досі, не дивлячись на ініціативи та пропозиції громадських організацій, в державі не сформований механізм соціального замовлення та купівлі для населення соціальних послуг у неурядових організацій. У зв'язку із чим сфера соціальних послуг залишається слабо розвинутою в Україні і складно доступною для громадян, які їх потребують.

Але навіть у такій ситуації жіночі громадські організації залишаються активними у відстоюванні та просуванні прав жінок. Наведу декілька прикладів ініціатив та програм, які здійснюються жіночими НУО.

Моніторинг фактів гендерної дискримінації в повсякденні[27], ініційований центром «Ла Страда-Україна» націлений на документування та збирання якнайбільше прикладів гендерної дискримінації та насильства, що оточують нас щодня: в освітній, культурно-інформаційній, трудовій, соціальній сферах. Прояви дискримінації, зафіксовані громадянами, надсилаються на електронну скриньку monitoring@la-strada.org.ua. На основі зібраного матеріалу готуються звернення та подання для оскарження до різних інституцій, зокрема, до Експертної Ради при Мінсоцполітики, Уповноваженого з прав людини.

Позитивним кроком на шляху до зменшення рівня поширення сексизму в рекламі стала розробка *Стандартів недискримінаційної реклами* та їх підписання найбільш впливовими агенціями рекламної індустрії. Документ зареєстровано 30 липня 2012 року Державним підприємством «Український науково-дослідний та освітній центр стандартизації сертифікації та якості» під номером 3259575212249 за ініціативою Української асоціації маркетингу. Ця Асоціація також створила спеціальний Індустріальний гендерний комітет, який, як за своєю ініціативою, так і у відповідь на скарги громадян та організацій, розглядає приклади дискримінаційної реклами та готує пропозиції щодо її ліквідації.

Музей історії жіночого та гендерного руху та його інтернет-сторінка[28] стали віртуальним центром інформації щодо питань прав жінок та гендерної рівності. Завдяки співпраці із різноманітними неурядовими організаціями, він також пропонує освітні, культурні та інформаційні програми.

Створення та діяльність мережі центрів гендерної освіти вищих навчальних закладів України. В 2011 році за ініціативою Харківського обласного гендерного ресурсного центру розпочалося створення центрів гендерної освіти як базису для впровадження гендерно-орієнтованих підходів до вищої освіти. На сьогодні Всеукраїнська мережа центрів гендерної освіти налічує більше двадцяти організацій по всій Україні.

НУО грають важливу роль і у *попередженні насильства в сім'ях та наданні допомоги постраждалим*. Проект всеукраїнського моніторингу закладів та установ, які надають допомогу постраждалим від насильства в сім'ї, став складовою програми «Скажімо НІ домашньому насильству» – плодом соціальної відповідальності компанії «Ейвон Косметікс Юкрейн», який фінансується міжнародною фундацією AVON та реалізується Центром «Ла Страда-Україна» за сприяння Міністерства соціальної політики України. Мета проекту – отримати інформацію про спеціалізовані заклади та установи, державні і недержавні, які діють у різних регіонах країни, адже саме до них консультанти Національної «гарячої лінії» перенаправляють абонентів, що телефонують з різних областей чи потребують притулку у Києві. Проведений у 2012 р. моніторинг 51 спеціального закладу дав можливість зрозуміти реальний стан політики у сфері протидії насильству в сім'ї загалом, а також практичних можливостей надання і отримання допомоги.

На базі центру «Ла Страда-Україна» працює *Національна «гаряча лінія» із запобігання насильству, торгівлі людьми та гендерної дискримінації*. В 2012 р. було надано біля десяти з половиною тисяч консультацій, а в 2011 – більше дванадцяти. Фахівці «гарячої лінії» надають юридичні, психологічні та інформаційні консультації.

Український жіночий фонд у 2012 р. розпочав проект «Надання допомоги жертвам домашнього насильства та попередження насильства», мета якого надати підтримку неурядовим організаціям у десяти регіонах, які безпосередньо на місцях могли надавати послуги постраждалим від насильства в сім'ї, для чого створюється уніфікована методологія надання допомоги постраждалим від насильства.

У 2012 р. неурядові та міжнародні організації спільно з Державною службою молоді та спорту України реалізували загальноукраїнську соціальну програму «Давай разом!», яка була пов'язана із чемпіонатом Європи з футболу. Кампанія «Червона картка», яка була частиною цієї програми, була спрямована на привернення уваги до соціальних проблем, таких як домашнє насильство, сексуальна експлуатація, торгівля людьми, гендерна дискримінація та порушення прав жінок. Ці негативні явища отримали «червону картку» від відомих українських спортсменів та зірок шоу-бізнесу – Андрія Шевченка, Василя Вірастюка, Ані Лорак, співачки Гайтани. Ця програма отримала спеціальний приз ЕЙВОН за кращу інформаційну кампанію проти насильства проти жінок, яка була вручена Україні під час 57-ої сесії ООН в березні 2013 р.

Гендерна відзнака та Гендерна антивідзнака «Отрута сезону». Інформаційно-консультативний жіночий центр запровадив конкурси Гендерної відзнаки та Гендерної антивідзнаки, які проводяться вже декілька років поспіль спільно із Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда-Україна». Антивідзнака надається двічі на рік – 22 червня та 22 грудня. Вона вручається тим, хто продовжує стверджувати, пропагувати та розповсюджувати застарілі гендерні стереотипи та сексистські принизливі погляди[29]. Серед до-

[27] Детальніше про моніторинг на сайті організації http://la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_291.html

[28] www.gender.at.ua

[29] Ознайомитись з артефактами й дізнатись більше про конкурс можна на сайті Інформаційно-консультативного жіночого центру http://empedu.org.ua/content/genderna-anti-vidznakaotruta-sezonu-lito-2012 та центру «Ла Страда-Україна» http://la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_297.html

мінантів та лауреатів були приклади сексистської реклами, висловлювання політиків, телепередачі та шоу тощо. У вересні та березні вручається Гендерна відзнака – тим, хто відстоює і пропагує принципи гендерної рівності.

Підсумки. Процеси вивільнення жінок, зменшення дискримінаційних виявів і процеси модернізації пов'язані один з одним. Модернізація водночас є основою до визнання прав жінок і неможлива без їх дотримання державою та розуміння суспільством. Найнебезпечнішим є те, що не тільки сучасна політична, але й інтелектуальна еліта країни також далека від розуміння важливості гендерних перетворень як частини демократичного та цивілізаційного розвитку держави.

Тож повторимо висновок, який було нами зроблено раніше: окрім чисельних рекомендацій щодо формування та розвитку гендерної політики, яких розроблено чимало і які найчастіше реалізуються лише експертами та громадськими організаціями, необхідні суттєві зміни в осмисленні джерел та засад модернізаційного розвитку його вітчизняними ідеологами[30].

Катерина Левченко, доктор юридичних наук, професор, президент Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна», Київ, Україна.

[30] Левченко К.Б. Гендерна дискримінація як показник «недомодернізації» українського суспільства. – Нова влада: виклики модернізації. – К.: «К.І.С», – 2011. – С. 210

УКРАЇНСЬКА ІММІГРАЦІЯ ДО КАНАДИ

Неоніля Цегельська Дмитрук

НАША ДОРОГА В КАНАДУ (1949)

Денник

Старання о дозволення тривали довший час. Перший раз ставали до комісії в червні, однак з причини фотографії легенів Женя, відсунули нас до другої комісії. Лондон мав рішити про нашу справу. При кінці вересня прийшло позитивне рішення з Лондону, і нас покликали 6.X.1949 знову до Канадської комісії. Женьо дуже втішився. Ми чим скорше почали пакуватися, бо в середу 12.X замовили транспорт. В хаті була страшна заверуха, і як не поміч добрих людей панства Качанівських, Сайкевича і інших вдалося все якотако приготовити. Не обійшло без того, що забулося в Ґрацу на вул. Гумбольдта 9 коц з ліжка і коцик над софою.

Вирушили ми з Ґрацу 11.X в вівторок автом тягаровим до м. Трофаях. Там по замельдованням дістали ми дві кімнати з ліжками і коци.

Переночували, а ранком відвезли нас до м. Леобен, де нас 31 осіб заладували у вагони. Речі наші пішли на Mitt Gut[1]. Дістали число 18, а ми дістали також числа і вже їдемо не як особи, а як числа. Ми маємо зі собою тільки валізки і дрібні пакунки з харчами. Їде нас 31 осіб з українців, п. д-р Жуки і п. Галина Босак.

[1] Пішли з речами інших людей (нім.)

Виїхали ми з Леобен о 10:45, до Зальцбурґу ми приїхали о год. 6:35. Дорога була чудесна. Гори в Австрії оглядаємо остатний раз. Їдемо через кілька тунелів. Найкращий і найдовший коло Bischofshofen. Видимо ріжницю між горами Стирії і Зальцбурґа. Тут значно вищі, дикі, скалисті. Оглядаємо чудові гірські ріки з маленькими водопадами, а колір їх темно-зелений.

Доїжджаємо до Зальцбурґа. Вже темно. Нас виладовують з вагонів і везуть нас до Легерф (Kaserne). Ми дуже невдоволені, бо мусимо всьой баґаж брати зі собою. Мущини мусять помочи звести великі куфри до ляґеру[2], нарікають. Женя як священика звільняють з того. Жадають, щоби діти помогли, Занчик і Ігор, бо великі. Доперва інтервенція, що вони малолітні, 11 і 12 літ помагає. Ми дістали кімнату до спілки з іншими. Ліжка подвійні поверхові. Коци дістали, каву, решта маємо своє. Спали досить добре.

Родина Дмитруків, 1947 р.
(1 ряд): Любомир, Ростислав;
(2 ряд): Хризант, о. Евген, Неоніля, Ігор

Рано по огляденях лікарських, сніданню, виносимо річи на площу і там групами чекаємо. Заїжджають авта і везуть нас на станцію. Поспішний поїзд чекає. Ми дістаємо вагони кляси №2. Дістаємо обід, діти ще молоко і какао. На стацію вийшло маса людей прощати. Були також священики і також о. Горникевич. Виїжджаємо о год. 13:47. Православний священик в епітрахелю прощає нас хрестом.

Виїжджаємо з міста, переїжджаємо через великий міст. Щораз дальше віддаляємося від чудових гір Австрії. В'їжджаємо в околицю долин, в'їжджаємо в Німеччину. Кажуть, що у Мінхен (München) дві години їзди. Діти зауважуть, що околиця подібна до нашої. Дійсно околиця більше одноманітна. Приїжджаємо о год. 15:45 до бічної стації Мінхену, котра лежить близько летовища. Там виладовують кілька родин, які мають їхати літаком у Канаду. Організація подиву, гідно беруть також 3 сироти і одну паню в тяжі з дитинкою. Чекають авта червоного хреста. Також беруть їх річи.

Ми їдемо дальше. Шкода нам, що не можемо оглядати зблизька міста і дворець. Ми об'їжджаємо місто бічними торами, і тільки здалека оглядаємо вежі церков і деякі будинки. Пригадується їзда тому 5 літ, як ми об'їздили Відень

[2] Ляґер (нім.) – табір.

і з одної сторони було нам жаль, що не видимо того чудесного міста. З другої сторони, ми вдоволені були, що не наражені на бомби. Ми їдемо дальше. Вечоріє. Діти дістали молоко, вже темно, ми дістали вечеру, зупу горячу і хліб. У поїзді темно, ми палимо свічку. Положили Любуся і Ростика на одну софу, самі сиділи, кулячися пробуємо спати і троха спимо. Поїзд тягом їде. Стає тільки на більших стаціях: Авсбурґ, Франкфурт ам Майн, Фульда.

Ми зауважуємо, що вже не їдемо більше електричним поїздом, тільки звичайним, зимно, обтулюємося плащами. Днієє. Ми всі рухаємося зі своїх місць. Горівка, відсвіжуючі цукорки. Води нема до пиття. Дивимося через вікно, все в мраці. Зауважуємо, що ми їдемо через невеликих гір, але часто є тунелі, навіть довгі, що справляють меншим дітям велику радість. Гори переважно малі, мало ліса, і не дикі.

В'їжджаємо до Göttingen. Маємо год. десь 8:30. Місто виглядає досить велике, двірець також, а ми всі у мраці. Взагалі погода як у листопаді. Дістаємо снідання. Добру каву чорну правдиву. Діти молоко, білий хліб, швайцарський сир. Діти дуже ситі. В кухні поїздовій маємо начиння. Варимо воду для миття дітей. Їдемо дальше – все ще дальше мрачно, мрака опадає, зачинає прояснюватися. Щораз більше синього неба. Зачинає бути гарна погода.

Ми доїжджаємо до Ганноверу. Є година 10 ранком. Оглядаємо тільки периферії міст. Повно садів і городів. Маса площ з рештками збомбардованих будівель. Ми оглядаємо здалека місто, серед якого відбивають великі церкви. Окружуємо місто. Їдемо дальше. Околиця дуже подібна до нашої. Рівнина переплетена лісами. Багато пасовиськ, на них корови чорно-білі. Минаємо міста і села. Тут чи там коротенька зупинка, коли дорога не вільна.

О год. 12:30 доїжджаємо до Бремена. Місто страшно знищене, руїни і руїни. Переїжджаємо двірець головний, подібний до львівського, але менше гарний і менший. Торів[3] дуже багато, в одну сторону від нас 9 рядів. Хвилю зупиняємося, їдемо. Ті, що їдуть в Америку, мають скорше висісти. Сталося інакше. Нас висаджують разом. Американці поїхали у ляґер Ґром. Нас беруть на авта і везуть ще 9 км до ляґеру.

Висідаємо. Беремо тільки ті зручні речі, валізки лишаємо. Перевірка паперів, коротка перевірка лікаря, дістаємо рожеві картки, на котрі дістаємо по два коци, подушку і простирало на особу. Нас розділюють. Я лишаюся з Любусьом і Ростиком у тім самім блоку В, Женьо і старші діти будуть у бльок Е. Там дістав Женьо з хлопцями окрему кімнату ч. 12. Моя кімната ч. 54. В кімнаті 10 ліжок, 5 на долині, п'ять на поверсі. Нам призначують два ліжка, на долині, одно на поверсі. Любусь і Ростик сплять на одному ліжку на долині, не хотять осібно, я на поверсі. В кімнаті є ще одна пані естонка з дитинкою, їде до Америки. Вечером приїжджає транспорт і приходить ще одна пані литовка з двома дітьми.

По нашім приході пішли ми зараз до speiseraum (їдальня). Дістали обід, зупа, бульба зі сосом і морква. За пів години дістали діти підвечірок, какао, хліб з маслом. Наші валізки пішли до контролі, з виїмком дози мармаляди, яку забра-

[3] Тори – рейки.

ли і пів фляшки горівки, яку вилляли, нам все лишили, бо не дуже зауважили, або удавали, що не видять. Поліція вся тут поляки, і легко можна порозумітися. Вечера тут о 6:30. На вечерю дають гаферфлокен[4] з молоком, каву чорну і хліб. Одна кромка з маргариною, а друга пісна.

Субота 15-го X. Ми все освоюємося. Знаємо вже порядок дня. Є вигода митися, прати, вішати білизну.

Нічого не робиться, а час сходить скоро. Приїхав о. [нерозб.] і передав Женьові опіку над табором. Ми вийшли пару кроків з табору оглянути місто. Тут нічого цікавого. З неділі виберемося в сам Бремен. Ціни виглядають там майже вирівняні з Австрією.

Неділя 16.X. Свято Покрови перенесене з 14.X. Женьо мав співану Сл. Божу – троха людей зібралося, співають самоїлкою. По обіді їдемо на прохід. Потім вечера і спати.

Понеділок 17.X. Як звичайно.

Вівторок 18.X. Дуже позимніло. Нині від'їжджають до Америки і між ними пані литовка з двома дітьми. Від рана великий рух, автами їх відвозять до поїзда. По обіді з Женьом поїхали у місто Бремен. Білєти коштують на одну особу 25 гр[ошів]. Ми оглянули середмістя, зовні церкву, будівлі – все виглядають як наші старинні кам'яниці. Були на мості, виділи кораблики на ріці, оглядали склепи, вистави і дещо з дрібниць купили. Порівняти з Австрією є тут шкіряні вироби троха танші, дещо рівні ціни, годинники дорощі. Вертаємо додому. Бремен дуже збомбардований, цілі дільниці лежать в руїнах. Здається в Австрії, поза Віднем, такого не побачиться. Діти нас очікують. Ми купили також ковбасу і рибу на завтра.

Середа 19.X. Я перу – треба і за те подумати. Нема що нагромаджувати. Поза тим все, як щодня. Вечером 6:30 пішли з дітьми до кіна на дітячий фільм Мікі Маус і [нерозб.]. Дуже добре для дітей – і нічого не коштує. Вечером править Женьо щодня молебень. О 8 год. є кіно для старших, коштує 50 гр., але ми ще не були.

Четвер 20.X. Нині також нас зпевняють, що ми поїдемо аж 17.XI. Майже цілий місяць треба чекати. Я прасую, є до того спеціяльні дві кімнати і желізка. Вчера приїхав транспорт до Америки, до нас дали дві особи і двоє дітей, це литовці і 1 жидівку. Нині приїхав знову транспорт до Америки, багато українців, між ними 2 священики.

П'ятниця 21.X. Нині приїхав транспорт зі Зальцбурґа до Америки. Приїхали Качанівські, др. Малецький, др. Юзик, але їх всіх дали до ляґеру «Ґром». Шкода, було б приємно ще разом побути. Це 15 км від нас.

Неділя 23.X. Сл. Божа о год. 11 співана самоїлкою. Каплиця троха затісна. Женьо співав і мав гарну проповідь за еп. Івана Бучка. Нині річниця, як він став епископом (20 літ). По обіді дощ. Сидимо в хаті.

Понеділок 24.X. Женьо поїхав до «Ґром». Відвідав Качанівських і др. Малецького. Я не поїхала, бо Ростика животик болить, мав горячку. Але дістав на перечищення, а коло полудня пройшло. Вони мають там гірші приміщення, як ми тут.

[4] Вівсянка (нім.).

Вівторок 25.X. Животик Ростика ще болить, і я читаю книжку польську «Чужинка».

Середа 26.X. Дуже вітряно. Я з Женьом поїхали нині до ляґеру «Ґром» відвідати Качанівських і др. Малецького. Їхали джіпом 15 км. Мущини там мешкають подібно як у нас. Ірена на стриху, пороблені кімнати і темно є. Буде нам дуже приємно о год. 5:30 мати авто до Тірпліц (Бремен).

Четвер 27.X. Нині по обіді відвідали нас Качанівські. Др. Малецький мусів бути на сходинах передїздових, і приїхали троха пізно, аж о 4 год. Ми трохи поговорили і в 6 год. вернули вони омнібусом до «Ґром».

П'ятниця 28.X. Нині рано від'їхав транспорт до Америки – 500 людей з нашої кімнати від'їхали, 3 пані і 2 дітей. По обіді вибралися ми з дітьми до міста Бремен. Вибралися пішки, але дуже далеко і мучилися так по дорозі, що сіли на транвай. Оглянули порт річний на Везері з малими кораблями. Купили виноград [нерозб.], ситко до перетирання помідорів, форемки до тісточок і малим авто. Велика втіха дітям. О 6 год. вернули ми додому.

Субота 29.X. Нині від'їхав другий транспорт у Америку. Нині від'їхали Качанівські з Ґрацу в Америку. Цікаво, чи ще коли в життю стрінемося. У нас вітри втихли, спокійно, але зато зимно. Вночи був мороз. Добре, що в кімнатах маємо тепло. Цілий тиждень в Бремені гарно, спокійна погода, ранком з морозами. Ми були два рази в місті Бремен купити скіряну валізку за 87 марок, мешти мені 42 марки, годинник малий будільник і інші дрібниці.

4.XI. Ми всі канадійці маємо їхати до ляґеру Дельменгорст. Я вчера все пакувала. Тим часом нині раненько Ростик дістав горячку 39 степені. Ми мусіли його зараз дати до шпиталя і дістали позволення лишитися у Тірпіц, доки він не виздоровіє. Вечером горячка впала, і він був у шпиталі 4 дні.

8.XI. Нині Св. Димитрія, багато в церкві. По обіді відписуємо листи. Ростик вчера прийшов від шпиталя, але нині вечером знову дістав горячку +37.8 C.

10.XI. Без горячки. Ще лежить. Нині дуже потепліло. Добре, що ми тут лишилися, бо у Дельменгорсті дуже розширився кір, і не позволяють родинам з дітьми їхати у Канаду тим транспортом. Всі в розпуці, а ми уважаємо, що те, що ми тут лишилися, це Божа рука. Наші куфри мають нині привезти до Тірпіц.

11.XI. Нині рано Ростик встав, але по 2 год. дістав горячку 37.3 C. Зараз пішов до ліжка, а з ним Любусь з горячкою 38.8 C. Я мушу говорити співмешканцям неправду, що він має горячку 37.8 C, бо інакше треба його віддати до шпиталя. Він дістав в полудне і вечір цібазоль і аспирину.

А нині 12.XI. Вже не має горячки ні Любусь, ні Ростик. Вчора приїхав транспорт із Зальцбурґа, але канадійців післали десь інше. Ми не знаємо, що є з п. Жуками. Життя як звичайно в таборі. Тішимося, що в кімнаті жиди від'їхали і маємо вже чистий воздух. Довідуємося, що п. Жуки лишилися в Зальцбурзі. Пані Жукова має бути хора. До кімнати дістали ми латівців, пані з двома дітьми. Ми тішимося, що вже не довго в ляґері. Діти вже не хочуть їсти, нам не смакує їдження. Наш транспорт заповіли на 17.XI, потім переложили на 19.XI суботу рано. Нині в четвер 17.XI вивісили повідомлення, що транспорт поїде в п'ятницю 18.XI по обіді.

18.XI. П’ятниця. Раненько в 4 год. вже рух, бо пані естонка Сахсен з піреткою і чоловіком і панна латвійка їдуть в Америку. Ми вже навіть не спали і здали коци. Я ще попрасувала білизну і пакуємося. Ледве часу стало – бо по обіді замість о год. 3:10, зачали нас скликати вже о год. 2. Але ми вже спаковані. Нас 20 осіб з Тірпіц заладували в авто, і ми в коротці були на стації Vegesack. Нас заладували у вагон. Інших з Ґрому привозять і ладують у інші вагони. Вагони старосвіцькі, зимно. Кондуктор потішав, що незадовго буде тепло. Над’їжджає поїзд з іншими людьми з ляґеру Дельменгорст. Через вікна заглядають наші знакомі з транспорту з Зальцбурґа. Вже тепліє, а ми ще не їдемо. В кінці залучують машину, і ми їдемо. О год. 4:30 (п.о.) поволи зачинає бути тепло. Ми з’їли те, що мали, булку, мішанину і шинку. Діти дуже задоволені, з апетитом їдять. Зачинає бути темно. Ми світимо свічку, яку за якийсь час гашу, бо не знати, чи довго будемо їхати, а при збиранням треба буде знову світла. Ми говоримо і співаємо. Ротя вже хоче спати, але ми не даємо, щоби не розіспався. Вранці ми вже на місци в Куксгафен год. 7:30. Вже кличуть перше число, а є воно 27. Має його Женьо, я маю ч. 28, а діти до 32. Поїзд нагло шарпнув, і я дуже вдарила в коліно, страшенно боліло. Ми вилізаємо з вагонів, нам помагають залізничники нести валізки. Всі їдемо за порядком чисельним, Женьо вже отвирає похід. Нам дають карти ліжок і їдження. Потім в другій кімнаті багато урядників митних у мундирах, переглядають наші валізки. Роблять це побіжно. Ми переходимо місток до корабля. Не потребуємо високо пнятися, бо вода глибока, а корабель близько. Є темно, і ми не можемо докладно видіти. Входимо перші на корабель, самі несемо свої річи. Ідемо довший час рівно, служба корабельна крутиться по дорозі. В кінці нас розділують, Женю з трома хлопцями направо, в долину. Я з Ростиком наліво в долину. Провадять до другого поверху в долину. Я перша на салі. На салі дуже багато ліжок. Дещо випаковую і виходжу на гору. Щораз нові приходять. За якийсь час ідемо на вечеру, здається, що є год. 9:30. Ми заскочені доброю вечерою. Дістаємо по два м’ягкі яйця на особу, булку, марґарину і каву, молоко і морожений крем з андрутом. Діти смачно заїдають. Саля не велика, бо є і більша. Ми їмо в салі для родин з дітьми. Маємо стіл ч. 32. Сидимо з одною родиною чехів, які везуть хлопчика мамі. Обслуговують молоді кельнери. Ще одно місце займає панна югославенка, яка їде яко служниця в Канаду. Ми належимо до першої групи, а ще друга, яка їсть годину пізніше від нас. Вертаємо знову до саль, спати не хочемо, бо раді б побачити відплив корабля. Обсервуємо ладовання великого баґажу віндами. В кінці зачинають замикати ті діри. Віндою спускають залізні плити, потім частини підлоги закривають цельтою. Зближається год. 12 ночі. Ми виходимо на поклад. Точно о 12 год. гук серени. Корабель зачинає відпливати. Щораз більше віддалюємося від берегів Німеччини. Щораз дальше миготять світла берегів. Ми помолилися «Під твою милость», віддалися опіці Матері Божої, десь коло год 1 вночі пішли ми спати. На салі дуже горячо. Я дуже зле сплю. Дірами в стіні доходить воздух теплий і зимний. Раненько будимося, пішли митися, троха відійшли, вернули на салю, дихати не можна, так горячо. Деякі жінки вже вонітують. 2 жінки в салі о поверх нище зімліли з горячі. Ідемо на снідання о год. 7:30. Дістаємо квекер[5], гуляш з трошка бульбою, булки білі, маргарину, мармаляду з помаранч, каву правдиву, молоко. Ростик дістав яйце. Потім кожний дістали помаранчу. Потім ходимо і сидимо на воздусі. То робить нам добре, бо в салі повітря впливає зле, робиться нам не добре. Діти тішаться, як побачать на морі інші кораблі. Є також щось в роді лодок, які дають світло і вказують дорогу. Вони мають в долині багато цементу, і то тримає на морі. О год 12 ідемо на обід. Дістаємо зупу, м’ясо з бульбою і яриною, леґуміну, каву чорну і молоко. По обіді оглядаємо корабель. Ми є на III клясі, II і I кляси мають гарні кабіни в середині корабля. Там є найспокійніше. Були троха в салі діточій. Має великі вікна і добре видно море. Вечера о год. 6. Дістаємо зупу, м’ясо з бульбою, булку, маргарину, леґуміну і каву. Ми незадовго ідемо спати, бо дуже змучені і сплячі. В салі вже нема так горячо, як вчора. Ми спимо дуже добре.

Родина Дмитруків, 1949 р.
На кораблі «Самарія».
Подорож з Європи до Канади

20.XI. Неділя. Встаємо о год. 6 рано, бо год. 6:30 є наша Служба Божа. Вже маємо одну годину взад посунену. Служба Божа є в салі поверх вище, до тої, де ми спимо. По Службі Божій снідання і ідемо на поклад. Море досить спокійне. Час від часу перепливе корабель. Всі менші від нашого. Море має в собі якусь таємну силу. Дивлячись на него, ми мимоволі тримаємося о великій силі примудрості Божій, як зв’язала ті моря берегами і не дасть заляти континенту. Подивляти відвагу перших смільчаків Крістофа Колюмба, Васко де Ґама і інших, які не побоялися ні просторів морських, ні бур і вибралися в далеку дорогу шукати нових світів. Ми їдемо на великім кораблі, а він нічого супроти морських просторів.

Від год. 9 сиджу з дітьми в салі діточій високо. Діти дістали картки до малювання. Я пишу спомини з дороги. Коли б вже чим скорше побачити береги Канади, а ми ще далеко від них. Доперва нині вечером маємо бути у французькій пристані Le Havre. Коло полудня почав наш корабель досить рухатися, так що ми відчуваємо то високо на горі. Кажуть, що на долині ще гірше. О 12 год.

[5] Квекер (нім.) – вівсяна каша.

обід. По обіді спимо, а потім виходимо на поклад. Щораз більше видно малі кораблі, які пливуть близько берегів Франції. З часом ми вже видимо здалека скелі. Темніє. Є год. 4 по обіді. Ми видимо здалека багато багато світель – це пристань Le Havre. Корабель звільнив темпо, море тут спокійніше. Ріжні сигнали світляні подають з берега. Ми в'їжджаємо щораз блище у залив. Година 5 по обіді. Видимо докладно забудування порту. Всьо таке могутне. Маса кораблів більших чи менших. Десь о год. 5:30 наш корабель прикріплений грубезними мотузками до берега. Нам не позволять виходити на беріг. Кажуть, що корабель відплине завтра. Ми ідемо на вечеру, дістаємо зупу, свинське м'ясо, бульба, морква, леґуміна, кава. Досить довго є рух в кімнаті, і ми пізно ідемо спати.

21.XI. Море нині досить бурхливе. Кажуть, що ми вийдемо аж уночі, бо мають багато до ладування. Ми чомусь досить ослаблені, хочемо спати. Рано о год. 6:30 мав Женьо Службу Божу, потім снідання. Компот зі сливок, яйце очко, м'ясо з бульбою, булки, маргарина, мармаляда. Нам не дозволяють сидіти на долині, бо отворили діру і заладовують пакунки. Я з дітьми на горі в дитячій салі. На поклад не можна вийти, бо дуже вітер. Коло полудня вітер став менший. Пішли на обід, а кельнери заповідають, що ледве хто з нас буде міг завтра що-небудь їсти. Ми їли з великим смаком і апетитом, а діти тішилися франкфуртськими ковбасами, леґуміна з яблоками і шодом була також добра. О год. 1:30 корабель почав відпливати. Щораз дальше віддалюємся від берегів Франції. Доперва тепер можемо сказати «До побачення, Европа». Зачинає падати зимний дощ. Думаємо буде паскудна дорога. Але на диво, ледве ми поплили одну годину, показалося синє небо і сонце почало чудово світити. Я вийшла з дітьми на гору до діточої салі. Діти рисують. Гарний вид на море.

Вівторок 22 листопада. Щоправда сказати зле спиться. Вночі море було досить неспокійне. Вранці в'їхали ми вже на океан так, що рано я збудилася у дуже злім почуванням. Голова тяжка, нудить, не година з ліжка встати, найменшої охоти їсти. Я пролежала довший час. В кінці ніхто не приходив, ні Женьо, ні Занчик, ні Ігор, і трошка убрала Ростика і післала до наших мущин. Він вернув з тим, що всі лежать, але тато каже, щоби ми ішли на гору, бо там легше. Я не мала сили встати, і Ротя також зараз виліз на своє ліжко і заснув. Так ми пролежали аж до вечера. Жінки деякі дуже зле чулися. Коло 6 год. я убралася і з Ростиком пішли до їдальні. Ми нічого цілий день не мали в устах. В їдальні тільки паро осіб. Ми з'їли тільки трошка зупи з булкою і всьо. Не годен їсти. Спати не пішли ми на долину, тільки на фотелях у діточій салі.

Середа 23.XI. Женьо чується трошка ліпше. Занчик лежить цілий день без їдження. Ми куняємо на горі, їсти не хочеться, ночуємо знову на горі. Панове з контролі почали о год. 11 вночі всіх виганяти на долину. Ми якось затрималися на коридорі і нас добрий старший маримар впустив до салі діточої і зав'язав за нами двері. Раненько перед шестою нас побудив. Ми чуємося трошка ліпше, але все недобре. Любусь і Занчик, Женьо зачинають їсти і з'їдають всьо. Ротя також дотримує їм кроку. Найгірше тримається Ігор і я. Ми не можемо їсти ні м'яса, ні товщу, пісна булка, чай, кашка, овочі смакують. На жаль, овочів дуже мало. Ми вже так стужені за ними. Пливуть монотонно дні за днями. В салах

крик, вночі страх спати, а ми вже крайньо змучені нервово. Числимо дні. На щастя, їдемо без бур. Аж в суботу 26 Женьо відправив знову Службу Божу. В неділю ми всі на Службі Божій. Повна сала наших людей. Найбільш численна група на Сл. Б. це наша. По обіді я вишиваю пробку подушки. Ми пізнали одну родину. Старша пані вдова по священику. Молода замужна за інженером. Вони мають гарні вишивки. Вона дуже гарну суконку, вовняну вишиванку.

Вівторок 29. Женьо має Службу Божу за умершого татка. На кораблі оживлений рух. Всьо набрало сили і швунґу. Через голосник надають ріжні розпорядження відносно висідання з корабля. Завтра 8:30 має зачинатися висідання. О год. 11:30 маємо всі сідати на поїзд в сторону Монтреалю. Нині до год. 8 вечір. важні гроші тільки, які ми дістали на кораблі. Море стало більше спокійне. Ті, що хорували, почали себе ліпше почувати. Хоч їсти мені не смакує. Зате інші і Ростик мають добрі апетити. Вечером досить скоро полягали, хоч на кораблі рух. Вночі 2:35 прибули ми у порт Галіфакс. Деякі чекали до того часу. Нині аж рано оглядали порт тут великий і гарний. Зачиналося виладовування пакунків. Десь коло 9 год. почали виладовувати приватників. Всі IPO пасажири дістали ще на кораблі о год. 11 обід, до речі, дуже недобрий. На баранину вже не можемо дивитися, цілий час нею годують. Ми дістали дозвіл вийти з корабля аж коло 4 год. Перейшли до великої салі, всюда темно, там перевірка документів, ручного баґажу (дуже побіжно). Ми перейшли до іншої салі, поскладали пакунки на підлозі і маємо чекати до год. 7:30, в котрій має бути перевірка великого баґажу. В кіоску купують люди харчі, і ми також купили дещо за 2 доляри. Нам дуже смакують яблука і кекси. Десь коло год. 7:30 прийшов п. [нерозб.], замешканий вже 27 літ в Галіфаксі, і приніс нам дуже гарний харчовий пакунок. Він має там свій склеп. Відвідали нас також українки дівчата, які працюють тут як служниці.

Родина Дмитруків, 1954 р.
Зліва на право, перший ряд:
Хризант, доб. Неоніля, Оксана, о. Евген.
Другий ряд: Ростислав, Ігор, Любомир

Женьо пішов з тим паном до перегляду великого баґажу. У нас, на щастя, нічого не розбивали, а перевірку перенесли на Едмонтон. А я тим часом заладу-

валася з дітьми у вагонах. Вагони вигідні, м'ягкі сидження, які розкладаються, тепла і зимна вода. Поїзд рушив аж о год. 12:20. Ми спимо на софах. Троха гнемся, але щастя, що маємо свої коци і ясіки.

Десь коло 7:30 рано поставали, Ротя перший пробудив і тішився, що видить околицю. Ми помилися, поснідали, купили в вагоні молочко. Їдемо з малими перестанками. Околиця гарна, маса лісів і озер. В кінці в'їжджаємо в троха гористу. Легкий мороз на дворі. Вже є сніг, але не великий. Небо синє, чисте, а повітря гарне. Менші річки чи баюри позамерзані. Ліси такі, як у нас. З часом стає околиця дуже одноманітна, тільки ліси і озерця. Людських осель дуже мало, час від часу якесь місто. Ми їдемо американською землею. Нині годинники посуваємо одну год. взад. Є година 6:30 вечером. Ми з'їли свої припаси, купили каву. Приїхали на стацію «Megantic» – це вже Канада. На стації тільки паро осіб і смішно – робітник з мішком, роль паперу до виходків. Під тим оглядом є тут вигода. На дворі невеликий сніг і морозець. У вагоні досить зимно. Ми лягаємо спати майже убрані. Вночі добре померзли. Від рана у вагоні рух. Десь коло 11 год. маємо бути в Монтреалю. Чим блище до Торонта, щораз густіші оселі. Доїжджаємо до Торонта. Стація кольосальна. На нас чекає мамця і Дарка. Зі сльозами в очах вітаємося. Сідаємо на авто. Мамця, діти і я, і пакунки. Женьо з Даркою поїхали трамваєм. За короткий час ми вдома при вул. Manning. Хата не велика, але можлива. У кухні дуже вигода. Нас привітала Надя. Ми з апетитом стріпали мішанину. Прибули Наді діти зі школи. Потім я кладуся, бо дуже змучена. Обід о год. 5:30, бо так приходить Стефа з праці і Люба зі школи. Всі добре виглядають, не змінилися. Тільки Люба досить вимальована з червоними нігтями. Зачалися візити у нас і наші у знакомих. На слідуючу неділю мав Женьо співану Службу Божу і проповідь у поблизькій церкві о. Каменецького. Всім дуже подобалося. В суботу перепровадилися наші на свою власну хату, в якій мешкав Максим на вул. Manning 25.

Було досить закрутанина. Взагалі побут у Торонто не використали ми цілковито. Не мали часу оглянути докладно місто, і знакомі, і зимно тримали нас більше в хаті. Також перепровадження заабсорбувало досить часу у мамці і сестер, так що ми не могли спокійно наговоритися. В середу рано вибралися ми у місто подивитися бодай на часть центру міста і оглянули два великі магазини «Сімпсон» і «Ітон». Це дійсно кольосальні товарові доми. Багато поверхів над і під землею, в яких можна все дістати. Також цілий день їсти. Кождий з них має один поверх призначений спеціяльно розривкам діточим. Є ріжні гри забави, а також каруселі, поїздки до їзди дітей і т.д. Ми не мали змоги все докладно оглянути, бо час додому. Вечером маємо виїхати. По обіді паковання. О год. 9:15 двома автами їдемо на стацію. Валізи помагає нам нести Максим, Стефа і Дарка. Вони нас випроваджують аж до поїзду. Ми від'їжджаємо о год. 11 вночі. Маємо софи до спання. Можемо яко-тако положитися, але світло і рух не дає нам спокійно спати. Рано стаємо з кацерямером[6]. Найбільше мав Любусь і Ростик. О год. 7 рано ми є в Sudbury. Дехто висідає, дехто всідає. Ми їдемо дальше.

[6] Нудота (нім.).

Багато лісів і озер, а терен ріжний, або рівний, або троха гористий. Властиво їдемо цілий день і видимо все те саме. Час від часу малі оселі людські. Кілька малих міст. Ми пішли на обід у вагон реставраційний, і нас 4 особи з'їли зупу, а Женьо і Занчик і Ігор яйце і заплатили $3.10. Більше не підемо. Вечером ми є в місті «Marathon», багато не видимо, бо темно. Стація не велика, але в місті видимо кілька освітлених ялинок.

Додаток до денника Неонілі Дмитрук (приготували Хризант і Ігор Дмитруки)

Денник Неонілі Дмитрук описує подорож із Ґрацу (Австрія) до Едмонтону. Для поповнення мандрівки родини Дмитруків слідує короткий опис, коли родина втікала з України перед приходом совєтських військ. Також слідує коротка згадка про прибуття до Едмонтону та перші роки в Альберті.

Дістали пораду, щоби якнайскорше виїжджати, бо надходить советське військо. Вже вечором 21 липня 1944 р. було видно, як бомбардували Львів. Чим скорше пакувалися в дорогу – думали, що на місяць-два. На фіру наладували одяг і крам. Меблі порозміщували по знайомих, корови і дріб пораздавали.

Виїхали з Любіня Великого в суботу 22 липня 1944 р. Найменший брат мав тільки 4 місяці. Спочатку їхали бричкою, а два вози везли речі. Була в нас родина тата, і вона виїхала з нами. Їхали головними дорогами та заїхали до села Висове. В той час сестра мами була у Висові. Вони повернули до Львова. Втікачі зібралися в Криниці. По короткім часі ми рушили на захід через польські гори Татри. Віз за возом їхали разом через Польщу і Словаччину в сторону Австрії. Ночували по дорозі, бо боялися затримуватися по польських селах. Заїхали аж до Братіслави. Місто було завалене фірами та людьми. Вози і коні родичі продали, щоби мати гроші, бо іншого прибутку не було. Зорганізували тягарові вагони, щоби везти людей на захід. Вагони прилучили до поїзда, який їздив по східній Німеччині і Австрії, доїхав аж до Відня, не знаючи, де людей завезти. Їзда була тяжкою – поїзд часто обстрілювали літаки, тоді поїзд ставав, а люди ховалися по лісах або в тунелях. Ми сиділи та спали на наших річах, які мали зі собою.

Останьо поїзд заїхав до Марбургу на границі Югославії та Австрії. Місто часто бомбардували. Ми втікали в ліс коло станції. Одна бомба впала на наш поїзд і вбила кілька людей. Тато постарався, щоби наш вагон прилучити до поїзда, який їхав до Ґрацу. Там мешкала родина бабусиного брата (татова мама), який оженився з австрійкою. По короткім перебутку в Ґраці (часто бомбардували місто), ми перенеслись до Штіволю, звідки походить родина бабусиного брата жінки. Два старші сина, Ігор і Хризант, ходили до школи. Мешкали у господині, син якої оженився з дівчиною, яка їхала з нами.

Як війна кінчалася, советські війська добилися аж до Ґрацу. Советські жовніри ходили по горах, шукаючи скитальців. Ми ховалися в лісі. Австрійці гарно ставились до нас. Наприклад, у Штіволі швець допоміг одному українцеві схо-

ватися від жовнірів, сказавши, що це його глухий і німий помічник, і тому не може говорити по-німецьки. По міжнародних переговорах ця частина Австрії потрапила в англійську зону. Як війна скінчилась, ми перенеслися до Ґрацу, де мешкали аж до виїзду до Канади 1949 року.

В Ґраці тато був назначений парохом і деканом для українців-католиків міста Ґрац і провінції Стирії. Сини ходили до шкіл, належали до Пласту та ходили на курси української мови та історії. У Ґраці була активна українська громада. При церкві співав хор та існували допомогові і громадські товариства.

Колишнє приміщення Інституту св. Івана (збудоване в 1919 р.), в якому по Другій світовій війні мешкали українські іммігранти, 10564 – 98 St.

До Едмонтону ми приїхали вечором 18 грудня 1949 р. Стрінув нас о. д-р Сопуляк, і таксівками ми заїхали до гуртожитка, бувшого Інституту св. Івана, де господарем був п. Головко і де мешкали тимчасово новоприбулі. Там ми мешкали у двох кімнатах. Мама варила страви на маленькій електричній кухонці з двома пальниками. Тато їздив автобусом на парафії в Лішор, Делф, Св. Михаїл та Лаймстон Лейк (церква св. Михаїла). Пізніше він також був назначений парохом в Лемонті. Хризант, Ігор і Любомир ходили до школи «Сейкрет Гарт». Хризант і Ігор стали членами Пласту (були в Пласті в Ґраці). У квітні 1950 р. родина переселилася до Лемонту, щоби бути ближче татових парафій. В Лемонті мама почала вчити гри на фортепіяні, що продовжувала пізніше в Едмонтоні. У Лемонті народилася сестра Оксана. Переселилися до Едмонтону в 1958 р., щоби бути ближче до української громади та улегшити кошти університетських студій дітей.

Неоніля (Цегельська) Дмитрук (1915-2000) дружина о. Радника Евгена. Походить із давніх галицьких священицьких родів. Закінчила студії гри на фортепіяні у Вищому музичному інституті ім. Миколи Лисенка у Львові. Довголітня учителька гри на фортепіяні. Одна з організаторів Українського музичного товариства Альберти; була першою його головою протягом шести літ. Членкиня товариств учителів музики Альберти та Канади. Член управи Ліги українських католицьких жінок. Співала в хорі «Дніпро». Разом з о. Евгеном проводила літні діточі курси на фармах, де служив о. Евген. Писала численні статті, які друкувалися в «Українських вістях». УМТА видало у формі книжечки її святочну промову про творчість Василя Барвінського. Разом з чоловіком була фундатором Українсько-канадської фундації ім. Т. Шевченка, Канадської фундації українських студій та Українсько-канадського архіву-музею Альберти.

УКРАЇНСЬКА ФІЛАНТРОПІЯ В КАНАДІ

Микола Ів. Сорока
(Едмонтон)

КУЛЬТУРА МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ КАНАДИ

Культура меценатства притаманна людині з давніх-давен. Власне сам термін «меценат» походить від власного імені багатого римлянина Гая Мецената, який уславився покровительством літератури й мистецтва. В Україні меценатство відоме з часів Київської Русі, коли князі опікувалися церквами, монастирями та розвитком книжності. З пізніших часів своїм покровительством уславилися Костянтин Острозький, Петро Сагайдачний, Петро Могила, Іван Мазепа, брати Розумовські, Григорій Галаган, Микола Терещенко, Євген Чикаленко та багато інших. Сьогодні в Україні меценатські ряди поповнюються головним чином за рахунок олігархів (Віктор Пінчук, Сергій Тарута, Ринат Ахметов, Дмитро Фірташ), походження прибутків яких не зовсім певне і не завжди викликає схвалення суспільства.

Культура меценатства в західній українській діаспорі відрізняється від такої культури в Україні. І найголовнішою причиною тут є тоталітарна спадщина Радянського Союзу, де взагалі меценатства не існувало, бо не було ні багатих людей, ні середнього класу, ні вільної ініціативи, куди б можна було вкладати гроші. На Заході, і зокрема в Канаді, ця культура зберегла свою тяглість, даючи можливість виявляти свої філантропічні наміри. Найперші прояви меценатства проявилися у спільних акціях жертвування українських піонерів-емігрантів на будівництво церков, шкіл та інших споруд, які приносили громадську користь.

Із зміцненням української присутності в Канаді, так як і в США, з'явилася потреба заснування науково-освітніх установ при престижних західних університетах. За громадської підтримки поставали українські кафедри й центри, найбільші з яких Український науковий інститут (1973) та Канадський інститут українських студій (1976) при Альбертському університеті. КІУС планувалося заснувати при Торонтському університеті, але це виявилося складніше, ніж в Альберті, де ініціативна група знайшла солідне сприяння з боку провінційно-

го уряду завдяки старанням провідних українських політиків, таких як Петро Саварин, канцлер Альбертського університету (1982-1986) та віце-президент Прогресивно-консервативної партії Альберти. Натомість, при Торонтському університеті на кошти жертводавців постала кафедра українських студій, яку очолив проф. Павло Маґочій.

Здобуття політичного впливу й фінансового зростання наклалося на надзвичайну громадську активність третьої повоєнної хвилі еміґрації, що відрізнялася високим освітнім рівнем. Почали створюватися загальнонаціональні й приватні фундації, серед яких найбільші Шевченківська фундація (1963, Вінніпеґ) та Канадська фундація українських студій (Торонто). Метою Шевченківської фундації є плекання української культури і спадщини в Канаді, підтримуючи різні проекти, громадські імпрези, організації та осіб, які зберігають і популяризують багату спадщину й досягнення канадських українців. КФУС постав у 1975 р. для підтримки українських студій по канадських університетах.

Одним із найбільш добродійних центрів у Канаді на сьогодні є КІУС, який завоював довіру своїх меценатів своїми масштабними проектами, як-от археологічні розкопки козацької столиці Батурина, енциклопедія України в інтернеті, підтримка низки інститутів в Україні, а також видання українознавчих праць та навчальних матеріалів для вивчення української мови. Якщо частина коштів іде безпосередньо на реалізацію існуючих проектів, то інша частина – на створення вічних іменних фондів. Саме механізм вічних фондів, що майже нерозвинений сьогодні в Україні, дає можливість, хай і помірного, але стабільного забезпечення фінансування українських програм і проектів за рахунок річних дивідендів від уставного капіталу. Таким чином вічний фонд з уставним капіталом 100000 дол. при річній ставці 4% дає можливість щорічно отримувати 4000 дол. Цих грошей, як правило, вистачає на підтримку однієї чи кількох стипендій або дослідних дотацій, які присуджуються на конкурсній основі і залежать від умов фонду. Умови фонду обумовлюються меценатом при його заснуванні і можуть бути спрямовані на виконання однієї чи кількох тем чи напрямків дослідження, або ж використані для найбільш важливих на даний момент проектів чи інших нагальних потреб. Альбертський університет (як і будь-який інший науковий заклад, що строго контролюється державними органами) виступає гарантом дотримання цих умов. Звісно, що політична й економічна стабільність країни є вагомим чинником утримання таких фондів.

Важливо також відзначити державну підтримку й заохочення меценатства канадським урядом, який частково звільняє жертводавця від річного податку. Сума такого відшкодування може бути різна, залежно від загального річного доходу, але в загальному досягає 25% (пожертва до 200 дол.) та 50% (пожертва 201 дол. і більше). Тобто жертводавець може отримати назад половину суми свого внеску, що також допомагає плекати культуру меценатства. Іншим важливим механізмом є доповнення урядом первинної суми внеску у співвідношенні 1:1 або навіть 2:1. Зокрема, дар на 1 мільйон доларів від Петра Яцика у 1988 р. був доповнений 2 мільйонами доларів від провінційного уряду Альберти. Таким чином були доповнені дари Освітньої фундації ім. Петра Яцика та ін.

Чому люди стають меценатами і дають гроші? На це є різні причини: потреба жертовності, вияв вдячності, потреба допомогти конкретному проекту або й навіть прагматизм увічнити своє ім'я або імена рідних чи близьких добрими справами. Але завжди присутнє розуміння суспільної значимості дарунку, який принесе суспільну користь через підтримку індивідуальних чи групових проектів. Окремі великі пожертви здатні значною мірою вплинути на розвиток наукової ділянки чи й суспільного поступу взагалі.

Наприклад, дар від Михайла і Дарії Ковальських з Торонто протягом 1998-2000 рр. уможливив створення Східного інституту українознавста при Харківському університеті, який активно вплинув на стан української науки й освіти у зрусифікованій Східній Україні через організацію конференцій, видання книг і журналу «Схід-Захід» та проведення студентських конкурсів. А пожертви від Петра Малофія та Романа Василишина сприяли успішному виконанню Батуринського проекту. Успіх проекту та його значення для відродження української історії були настільки вагомі, що після Помаранчевої революції українська держава з ініціятиви президента Ющенка почала надавати субсидії Батуринській канадсько-українській археологічній експедиції, що дозволило значно збільшити обсяг розкопок. Масштабні археологічні дослідження, публікація їх здобутків членами експедиції та реставрація архітектурних пам'яток міста XVII-XIX ст. були важливими заходами у підготовці до відзначення на державному рівні 300-річчя зруйнування гетьманської столиці у 2008 р. Батуринський проект дав можливість задіяти різних спеціалістів – істориків, археологів, архітекторів, реставраторів, державних і музейних працівників, а також студентів, які отримали унікальну нагоду здобути практичні навики з археологічних розкопок.

Однією з вагомих причин підтримки меценатів, які опинилися на Заході, є розуміння браку інформації про Україну, її історію й культуру та бажання заповнити цю прогалину. З такої позиції, наприклад, виходив бізнесмен Петро Яцик, чий дар на мільйон доларів у 1989 р. уможливив створення Центру дослідження України ім. Петра Яцика, головним проектом якого став англійський переклад фундаментальної праці Михайла Грушевського «Історія України-Руси».

Відрадно, що почин Яцика підтримала його дочка, Надя Яцик, нині президент Освітньої фундації ім. Петра Яцика. Створений у 2008 р. вічний фонд фундації при КІУСі забезпечив діяльність Програми вивчення модерної української історії і суспільства ім. Петра Яцика, що базується у Львівському національному університеті ім. Івана Франка й Українському католицькому університеті у Львові. Програма фінансує важливий історичний журнал «Україна модерна», проект усної історії України XX ст. та підтримує перспективних молодих істориків.

Оскільки частина фондів була заснована ще за радянського часу, то варто відзначити віру жертводавців у постання незалежної України. Таку віру, зокрема, мали Петро та Іванна Стельмахи з Торонто, які заснували свій фонд у 1989 р. з тим, щоб у майбутньому створити історичний інститут. Їхня прозорливість їх не підвела, і в 1992 р. при Львівському національному університеті ім. Івана Франка постав Інститут історичних досліджень.

Ще одним мотивом меценатства є турбота за долю молодих людей. Для таких меценатів надзвичайно важливим фактором є здобуття освіти, чого вони самі часто були позбавлені через складні історичні обставини. Саме це спонукало Наталію Ґолембу заповісти свій півмільйонний маєток на підтримку студентів Львівського університету ім. Івана Франка. Пройшовши крізь минулі лихоліття, Наталія і Богдан Ґолемби були свідомі свого походження та одержимі місією допомогти своїй батьківщині в ділянці освіти. Наталія підтримувала студентів з рідних Копичинців біля Тернополя до кінця свого життя. Їхній посмертний дар завжди нагадуватиме про їхню жертовність, щедрість та бажання допомогти в житті молодим людям.

Дошка пошани меценатів Канадського інституту українських студій у центральному офісі інституту в Едмонтоні

Цікаво, що фінансовий достаток не є головною причиною, яка мотивує людину жертвувати свої зароблені гроші на благодійні цілі. Як показує світова практика, хоч багаті в цілому жертвують більші суми, в процентному співвідношенні до власного бюджету бідніші віддають більші суми. Саме це й вирізняє українську громаду в Північній Америці. Українські меценати, розуміючи важливість освіти й пам'ятаючи про власні лихоліття, часом жертвують радше на громадські цілі, аніж передають свої заощадження в спадок дітям. У розмові зі мною Зеновія Бойко (1921-2011) пояснила свою щедрість тим, що грошова допомога потрібна саме студентам, а її діти, здобувши місцеву освіту і врісши в канадське суспільство, зможуть самі розвинути свою кар'єру. Такої ж думки дотримується Розалія Макогон, яка нещодавно заснувала свій фонд при КІУСі, пам'ятаючи, як складно було отримати освіту її покійному чоловіку Івану Макогону.

Якими б не були мотиви меценатства, зрештою, виграють усі: студенти, науковці, суспільство, меценати. Студенти отримують важливу підтримку стати на ноги, науковці мають змогу реалізувати свої проекти, суспільство здобуває вагомі важелі цивілізаційного поступу, меценати здійснюють свій реальний вплив на цей процес, отримуючи моральну втіху та вічну вдячність земляків і громади. Адже, як сказав один із філантропів, «найстрашніше вмерти багатим».

Нижче у хронологічному порядку подаю список вічних фондів КІУСу з коротким описом та уставним капіталом на 31 липня 2013 р.

Вічний фонд ім. родини Лева Криси: $32,682

Перший вічний фонд КІУСу заснований фундацією ім. родини Лева Криси у грудні 1981 р. Щорічно фонд присуджує мінімум одну бакалаврську стипендію студентові з гуманітарних дисциплін або освіти Альбертського університету, програма якого стосується українських або українсько-канадських студій.

Вічний фонд КІУСу: $815,188

Фонд заснований у вересні 1986 р. зі спадщини Юрія Диби (Ванкувер) і Катерини Миськової (Едмонтон) згідно з заповітом. Згодом фонд значно збільшився за рахунок пожертв приватних осіб і організацій Канади й США. У квітні 1996 р. зі спадщини Степана Кобринського з Канори, Саскачеван, була заснована Меморіальна стипендія ім. Степана Кобринського, що присуджується щодва роки студентові-бакалаврові за успіхи у вивченні української мови.

Меморіальний фонд ім. Володимира і Дарії Кубійовичів: $436,748

Заснований у листопаді 1986 р. зі спадщини професора Кубійовича і доповнений дотацією уряду Альберти у співвідношенні 2:1. Спочатку доходи з фонду допомагали фінансувати видання *Енциклопедії українознавства*, *Encyclopedia of Ukraine* та діяльність відділу Наукового товариства ім. Шевченка у Сарселі, Франція. Сьогодні вони дають змогу реалізувати проект «Енциклопедія України в інтернеті».

Вічний фонд ім. Петра Малофія: $152,058

Заснований у грудні 1986 р. Петром Малофієм. З прибутків фонду виділяються стипендії студентам Снятинського району, які вивчають історію, політологію, право та економіку в Чернівецькому національному університеті.

Архівний вічний фонд ім. Стефанії Букачевської-Пастушенко: $300,430

Заснований п. Стефанією Букачевською-Пастушенко у січні 1987 р. Уставний капітал $100,000 доповнений дотацією уряду Альберти у співвідношенні 2:1. Прибуток з фонду надається на архівні дослідження, каталогування існуючих колекцій та видання дослідних звітів.

Вічний фонд Методичного центру української мови: $600,925

Фонд, заснований Клубом українських професіоналістів і підприємців Едмонтону у квітні 1987 р. і доповнений дотацією уряду Альберти у співвідношенні 2:1, виділив кошти на заснування Методичного центру української мови КІУСу. Прибутки з фонду використовуються для розробки, видання та застосування серії навчальних матеріалів «Нова» для учнів та вчителів двомовних шкіл. Фонд також сприяє професійному вдосконаленню вчителів.

Вічний фонд ім. Михайла й Дарії Ковальських: $2,003,249

Заснований Дарією Муцак-Ковальською та Михайлом Ковальським (1908–2000) в Торонто у грудні 1987 р. з метою фінансування наукових досліджень,

стипендій та наукових публікацій. Уряд Альберти доповнив уставний внесок $100,000 дотацією у співвідношенні 2:1. У 1998, 1999 та 2000 рр. панство Ковальські додали до основного капіталу ще $1,650,000 з тим, щоб усі прибутки фонду використовувалися на новостворену Програму дослідження Східної України ім. Ковальських. Це включає фінансування Східного інституту українознавства ім. Ковальських, заснованого при Харківському університеті 2000 р.

Меморіальний фонд ім. Петра Чорного: $30,000

Заснований у червні 1988 р. на основі заповіту в $10,000 зі спадщини Петра Чорного, який був доповнений дотацією уряду Альберти у співвідношенні 2:1. Спочатку кошти фонду надавалися на фінансування видання *Encyclopedia of Ukraine*, а тепер використовуються на дотації науковцям із України.

Вічний фонд інвестиційного клубу «Козбілд»: $105,546

Заснований у червні 1988 р. внесками від членів приватного торонтського інвестиційного клубу. Перший внесок $33,500 згодом зріс за рахунок пожертв членів клубу та дотації уряду Альберти у співвідношенні 2:1. Фонд здійснює підтримку наукових видань з українознавства.

Вічний фонд ім. Петра Яцика: $3,012,779

Заснований у червні 1988 р. Петром Яциком (1921–2001) з Міссіса̀ги, Онтаріо. Його перший внесок $1,000,000 доповнений дотацією уряду Альберти у співвідношенні 2:1. З прибутків фонду фінансується діяльність Центру досліджень історії України ім. Петра Яцика. Головним проектом Центру є переклад англійською мовою монументальної десятитомної «*Історії України-Руси*» Михайла Грушевського.

Вічний фонд ім. родини Стасюків: $1,496,595

Заснований у липні 1988 р. згідно із заповітом зі спадщини бл. п. Євдокії Стасюк (Торонто). Перший внесок $350,000 був доповнений дотацією уряду Альберти у співвідношенні 2:1. 1990 р. на кошти фонду була заснована Програма вивчення сучасної України ім. Стасюків. Фонд також допомагає фінансувати видання Видавництва КІУСу.

Вічний фонд ім. Анни і Нікандра Буковських: $117,680

Заснований п. Анною та бл. п. Нікандром Буковським (Саскатун) у листопаді 1988 р. першим внеском $10,000, який зріс на $50,000 у лютому 1993 р. та на $51,200 у травні 1994 р. До 1996 р. фонд фінансував наукові дослідження та публікації. На прохання засновників кошти фонду були спрямовані на підтримку Програми вивчення українських церков (нині Програма дослідження релігії і культури).

Меморіальний фонд ім. Нестора і Зеновії Саломонів: $26,667

Заснований Василем і Галиною (уроджена Хомин) Саломон (Торонто) у грудні 1988 р. на відзначення тисячоліття християнства Руси-України та в пам'ять про своїх родичів Нестора Саломона і Зеновію Саломон (уроджена Лопушанська). Перший внесок до фонду становив $15,000 і був призначений для підтримки проектів з української мови та літератури.

Вічний фонд ім. родини Юхименків: $5,000

Заснований Іваном Юхименком (Торонто) у січні 1989 р. для фінансування наукових досліджень з історії України, головно XIX та XX століття.

Вічний фонд ім. Олександра і Галини Кулагиних: $50,000

Заснований у травні 1989 р. Олександром і Галиною Кулагиними (Сардіс, Британська Колумбія) для надання дослідних дотацій і стипендій молодим і досвідченим науковцям у ділянці українського права.

Вічний фонд українознавства ім. Дмитра Степовика: $4,700

Заснований Дмитром Степовиком (Київ) у травні 1989 р. для підтримки наукових досліджень та публікацій у ділянці історії українського мистецтва.

Меморіальний фонд ім. Олени Даркович: $344,944

Заснований д-ром Власом Дарковичем (Едмонтон) у липні 1989 р. у пам'ять про свою дружину Олену (уроджена Михайленко). З коштів фонду присуджується щорічна меморіальна докторська стипендія ім. Олени Даркович для підтримки студентів-докторантів, які склали всі іспити й працюють над докторською дисертацією на українську чи українсько-канадську тему у ділянках педагогіки, історії, права, гуманітарних і суспільних наук, жіночих студій і бібліотекознавства.

Вічний фонд ім. д-рів Івана та Мирослави Іванців: $128,929

Заснований д-ром Мирославою Іванців (уроджена Мисько) із Елмвуд Парку, Іллінойс, у серпні 1989 р. До 2001 р. фонд фінансував щорічний науковий обмін між Йоркським університетом (Торонто) й установами в Україні. Нині з коштів фонду надаються стипендії студентам Національного університету «Києво-Могилянська академія» у Києві.

Вічний фонд обмінів КІУСу з Україною: $36,205

Заснований численними жертводавцями з українських громад Канади у листопаді 1989 р. Фонд створений для сприяння наукових обмінів з Україною.

Вічний фонд ім. Марусі й Михайла Дорошів: $100,075

Заснований бл. п. Михайлом Дорошем (Торонто) у листопаді 1989 р. для надання магістерських стипендій з українських або українсько-канадських студій. Щорічно фонд надає мінімум одну стипендію.

Вічний фонд ім. Петра та Іванни Стельмахів: $150,000

Заснований Петром та Іванною Стельмахами (1924-2008), Міссіса̀га, у листопаді 1989 р. для надання дослідних дотацій і стипендій з українознавства. З 1993 р. фонд підтримує діяльність Інституту історичних досліджень при Львівському університеті. З 1995 р. для студентів історичного факультету Львівського національного університету надаються дві щорічні стипендії.

Вічний фонд ім. Олега Зуєвського: $20,000

Заснований д-ром Олегом Зуєвським (1920–1996) з Едмонтону в грудні 1989 р. для підтримки видання літературних праць українських письменників, які живуть поза межами України.

Вічний фонд ім. Тимофія та Євгенії Таборовських: $20,500

Заснований Тимофієм і Євгенією Таборовськими (Торонто) у квітні 1990 р. для фінансування досліджень і публікацій праць із українських або українсько-канадських студій.

Меморіальний фонд ім. Івана Коляски: $751,938

Фонд був спочатку заснований як Вічний стипендійний фонд для обміну з Україною бл. п. Іваном Коляскою (Суррі, Британська Колумбія), Павлиною і бл. п. Петром Кіндрачуками (Вернон, Б. К.), Василем і Юстиною Федейками (Сейнт-Альберт, Альберта) та багатьма організаціями й особами з українських громад Канади у травні 1990 р. Фонд був заснований для надання стипендій українським науковцям і спеціалістам, які проводять дослідження або навчаються в Канаді.

Вічний фонд ім. Василя Кравченка: $10,000

Заснований бл. п. Василем Кравченком (Ганновер, Німеччина) у лютому 1991 р. для надання стипендій і дослідних дотацій з українознавства.

Меморіальний фонд ім. Нестора Печенюка: $82,000

Заснований Ярославою і Сонею Печенюками (Садбері, Онтаріо) у грудні 1991 р. Фонд надає дослідні дотації з українських і українсько-канадських студій.

Меморіальний фонд ім. Володимира Дилинського: $56,175

Заснований Мироном Дилинським (Торонто) у грудні 1991 р. Фонд доповнений дотацією від компанії «Xerox Canada». Фонд надає дотації на наукові дослідження й публікації з українознавства науковцям, які співпрацюють з академічними, культурними та освітніми установами міста Львова.

Меморіальний фонд ім. Миколи Кліда: $62,875

Заснований у грудні 1992 р. Марією Дякуник (Кіченер, Онтаріо) та її трьома дітьми, д-ром Богданом Клідом (Едмонтон), Мирославом Клідом (Міссіса̀га, Онтаріо) і Марією Задарко (Кіченер). З фонду надаються стипендії та дослідні дотації з українознавства.

Меморіальний фонд ім. Теодоти та Івана Климів: $35,353

Заснований у квітні 1995 р. згідно із заповітом зі спадщини бл. п. Теодоти Клим з Едмонтону. Фонд підтримує наукову діяльність КІУСу, включно з наданням стипендій, виданням публікацій та проведенням конференцій, здебільшого у співпраці з Чернівецьким національним університетом.

Вічний фонд Програми дослідження релігії і культури: $46,071

Перша назва: Вічний фонд Програми дослідження українських церков. Цей фонд заснований у листопаді 1995 р. згідно із заповітом зі спадщини бл. п. Гаррі Браткова (Едмонтон) та пожертв від Братства св. Івана (Едмонтон) і Колегії св. Андрея (Вінніпег). Фонд надає стипендії, підтримує незалежні дослідження та сприяє дослідженням і публікаціям з релігійних студій.

Вічний фонд ім. Родини Шведів у пам'ять про Остапа й Віру Швед: $33,180

Спочатку названий Меморіальним фондом ім. Остапа-Теофіла Шведа, заснований у квітні 1996 р. Вірою Швед і її чотирма синами: Євгеном, Денисом, Пилипом і Марком. Після смерти матері члени родини перейменували фонд на пошану родини і в пам'ять про батьків. Фонд підтримує проекти Методичного кабінету української мови з професійного розвитку вчителів та вдосконалення мовних курсів.

Вічний фонд ім. Степана й Ольги Павлюків: $50,000

Заснований у серпні 1996 р. Ольгою Павлюк (Торонто) спочатку для підтримки проекту перекладу праць Грушевського, а згодом для підтримки досліджень і видань праць з української та українсько-канадської історії.

Вічний фонд вечірньої та заочної післядипломної освіти ім. Стельмащуків: $30,400

Заснований у жовтні 1996 р. пожертвою на $10,000 від д-ра Павла та п. Анни Стельмащуків (Келовна, Британська Колумбія) та $10,000 від бл. п. Ненсі Шемелюк-Радомської (Едмонтон) і Марії Орчук. Фонд підтримує вечірню й заочну післядипломну освіту в Україні, сприяючи підготовці українських спеціалістів, які працюють або бажають працювати у цій ділянці. Він також може бути використаний канадськими спеціалістами дистанційної освіти для підготовки таких спеціалістів в Україні.

Меморіальний фонд ім. Михайла Захарука: $10,000

Заснований у листопаді 1996 р. Марією Захарук (Ту Гілс, Альберта) у пам'ять про свого чоловіка Михайла (1908-1996). Фонд фінансує стипендії і публікації з українських та українсько-канадських студій.

Вічний фонд ім. родини Ремезів: $100,000

Заснований у грудні 1998 р. Сильвестром Ремезою (1914-2002, Оттава). Фонд фінансує дослідження і публікації, що стосуються творчої спадщини Богдана Лепкого.

Вічний фонд ім. Дмитра і Стефанії Куп'яків: $50,000

Заснований у грудні 1998 р. Стефанією Куп'як (Мілтон, Онтаріо). З фонду надаються стипендії випускникам Буської державної середньої школи, які вивчають економіку, політологію, право й міжнародні відносини у Львівському національному університеті.

Вічний фонд ім. Целестина й Ірини Суховерських: $96,000

Заснований у вересні 1999 р. д-ром Целестином-Миколою Суховерським (1913-2008). Фонд фінансує магістерські та докторські стипендії вихідцям з Буковини для навчання в університетах Альберти, Саскачевану, Торонта й інших канадських університетах у ділянках соціології, психології, економіки або українознавства – предмети, на які, на думку д-ра Суховерського, недостатньо звертається увага в Україні.

Вічний фонд ім. родини Федейків: $143,749

Заснований у листопаді 2000 Василем та Юстиною Федейками (Сейнт-Альберт, Альберта). Фонд підтримує Українсько-канадську програму, що включає фінансування наукових досліджень, організацію конференцій та громадських заходів, а також видання праць у цій ділянці.

Вічний фонд ім. Михайла Ковальського і Дарії Муцак-Ковальської (2000): $28,948

Заснований у грудні 2000 Дарією Муцак-Ковальською (Торонто). Основною метою фонду є надання щорічних стипендій на здобуття магістерських, кандидатських, докторських та інших вищих ступенів в Україні й Канаді. Стипендії надаються студентам, які навчаються у Львівському національному університеті, Івано-Франківському національному університеті та Національному університеті «Києво-Могилянська академія». У Канаді стипендії надаються студентам канадських університетів, переважно студентам Альбертського університету.

Вічний фонд проекту «Енциклопедія України в інтернеті» ім. Михайла Ковальського і Дарії Муцак-Ковальської: $170,000

Заснований у квітні 2004 р. Дарією Муцак-Ковальською (Торонто). Фонд фінансує підготовку, редагування та оновлення статей для електронної енциклопедії України, які стосуються історії України.

Вічний фонд ім. Михайла Онуфрійовича Самиці: $215,000

Заснований у листопаді 2005 р. Михайлом Онуфрійовичем Самицею (Едмонтон) у пам'ять про свого батька Онуфрія Івановича Самицю, матір Анастасію Дмитрівну Самицю (уроджена Стояновська) та дружину Марію Григорівну Самицю (уроджена Шарик) пожертвою на $208,500 від Михайла Самиці та $5,000 з маєтку Марії Самиці. Фонд призначений на підтримку наукової і дослідницької діяльности КІУСу.

Вічний фонд з українознавства ім. Степана й Ольги Павлюк: $50,000

Заснований у січні 2006 р. Ольгою Павлюк на підтримку наукової і дослідницької діяльности КІУСу, насамперед на розвиток електронних та інтернет-проектів.

Вічний фонд з українознавства ім. д-ра Івана Іванцева і д-ра Мирослави Мисько-Іванців: $57,105

Заснований д-ром Мирославою Іванців (уроджена Мисько) з Елмвуд Парку, Іллінойс, у квітні 2006 р. на підтримку діяльности КІУСу, насамперед на допомогу українським студентам і науковцям, які займаються українознавством.

Вічний фонд ім. Петра і Дорис Кулів для вивчення української діаспори: $213,200

Заснували у вересні 2006 р. д-ри Петро і Дорис Кулі (Едмонтон) пожертвою у сумі 100,000 дол. Додаткові внески отримано від поодиноких осіб та установ. Фонд підтримує вивчення української діаспори в рамках Українсько-канадської програми при КІУСі.

Вічний фонд Курсів українознавства ім. Івана Франка: $121,164

Заснований Курсами українознавства ім. Івана Франка (Едмонтон) у жовтні 2006 р. на відзначення свого п'ятдесятиліття. Уставний капітал 75,000 дол. збільшено завдяки пожертвам, отриманим від школи й від поодиноких осіб. З фонду надаються дотації на покриття подорожніх коштів студентам, які бажають продовжувати навчання в університетах України.

Вічний фонд ім. Івана і Зеновії Бойків: $30,000

Заснований Іваном і Зеновією Бойками (Едмонтон) у січні 2007 р. на підтримку проекту «Енциклопедія України в інтернеті». Заснуванням фонду вшановано пам'ять матері п. Бойка, Катерини Бойко (уроджена Щибилок). Його також задумано як дарунок від панства Бойків своїм онукам. Фонд сприяє доступові до комп'ютерних інформаційних ресурсів про Україну та українців.

Меморіальний фонд ім. Михайла, Володимира й Олі Гальчук: $51,000

Заснований Ярославом Гальчуком (Сент-Кетерінс, Онтаріо) в липні 2007 р. в пам'ять про своїх синів Михайла і Володимира та дружину Олю. Прибутки з фонду призначені на підтримку наукових, студентських та дослідних проектів КІУСу.

Вічний фонд Центру українсько-канадських студій ім. Кулів: $905,000

Заснований докторами Петром і Дорис Кулями (Едмонтон) в серпні 2007 р. для сприяння розвиткові Українсько-канадської програми, нині відомий як Центр українсько-канадських студій ім. Кулів при КІУСі. Фонд підтримує багатогранну діяльність інституту, спрямовану на документування і поширення багатого українсько-канадського досвіду.

Меморіальний фонд ім. Дмитра і Стефанії Базюків: $7,000

Заснований Любою Базюк та бл. п. Мироном Базюком (Едмонтон) у серпні 2007 р. з метою підтримки досліджень українського інтелектуального й культурного життя в Західній Україні, насамперед історії Львова та Львівської області; жіночих студій в Західній Україні та наукових публікацій у даних ділянках. Фонд також підтримує студентів Львівського університету, обраних Альбертським університетом для програми студентського обміну.

Вічний фонд ім. Євгена й Олени Борисів: $25,000

Заснований Оксаною Бошко, Романом, Адріяном і Марком Борисами у січні 2008 р. на підтримку праці над *Encyclopedia of Ukraine* та іншими енциклопедичними проектами у друкованій, електронній та будь-якій іншій формі під керівництвом Канадського інституту українських студій.

Вічний фонд ім. Михайла Ковальського і Дарії Муцак-Ковальської для вивчення української діаспори: $30,000

Заснований Дарією Муцак-Ковальською у січні 2008 р. з метою проведення досліджень та публікації матеріалів Центру українсько-канадських студій ім. Кулів при КІУСі про останню («четверту хвилю») українську еміграцію до Канади.

Вічний фонд ім. отця Григорія Філя і Ольги Філь: $35,050

Заснований у листопаді 2008 р. отцем Григорієм Філем та Ольгою Філь (1935-2009, з дому Крисюк) із Редвотеру (Альберта). Фонд підтримує дослідження і публікації історичних праць та історичних релігійних матеріалів на теми з української історії, літератури, української мови в Канаді, а також літургійну й релігійну літературу та праці про історію церкви.

Вічний фонд ім. Володимира й Ірини Літинських: $10,050

Заснований у лютому 2009 р. згідно з заповітом зі спадщини бл. п. Володимира й Ірини Літинських (Віндзор, Онтаріо). Фонд підтримує дослідження й публікації з української й українсько-канадської історії.

Вічний фонд Програми вивчення модерної української історії і суспільства ім. Петра Яцика: $1,000,000

Заснований у лютому 2009 р. завдяки внескові на суму 500,000 дол. від Освітньої фундації ім. Петра Яцика. Фонд підтримує діяльність Програми вивчення модерної української історії і суспільства ім. Петра Яцика – спільного проекту між КІУСом, Львівським національним університетом ім. Івана Франка та Українським католицьким університетом у Львові. Нова програма фінансує історичний журнал «Україна модерна», опрацювання львівської збірки записів усної історії та підтримує перспективних молодших істориків.

Вічний фонд ім. Данила Гусара Струка і Оксани Пісецької Струк: $104,210

У листопаді 2009 р. Меморіальний фонд ім. Данила Гусара Струка при Канадській фундації українських студій у Торонті перенесений до КІУСу. Головним завданням фонду є підтримка Програми з української літератури ім. Данила Гусара Струка КІУСу з метою її поширення в англомовному світі шляхом надання дотацій на літературознавчі дослідження, підготовку наукових праць, переклади, сприяння доступу до мистецьких текстів через друк та електронні ресурси й організацію публічних лекцій і читань.

Вічний фонд ім. д-ра Василя і Парасі Іванців (Криса): $25,000

Заснований у липні 2010 р. Парасею Іванець із Сейнт Кетеринсу (Онтаріо) внеском на 25,000 дол. у пам'ять про свого чоловіка бл. п. д-ра Василя Іванця (1905-79). Фонд підтримує дослідження й публікації КІУСу та надає стипендії студентам і дотації науковцям в ділянці українських студій.

Вічний фонд Альбертської фундації збереження української спадщини: $61,500

Заснований цією едмонтонською організацією у серпні 2010 р. внеском на 25,000 дол. Фонд підтримує наукову працю в усіх ділянках українсько-канадської історії під керівництвом Центру українсько-канадських студій ім. Кулів при КІУСі.

Вічний фонд ім. Петра Салиги: $50,920

Заснований у серпні 2010 р. із заповіту 20% з його маєтку, $50,920. Фонд підтримує публікації та оновлення Енциклопедії України в інтернеті, а також інші публікації КІУСу англійською й українською мовами.

Вічний фонд ім. Романа і Галі Колісників: $40,000

Заснований у березні 2011 р. Романом Колісником з метою підтримки перекладів і публікацій (друкованих і електронних) україномовних художніх творів, спогадів, щоденників і листування українських авторів з Канади та інших країн діаспори англійською і французькою мовами.

Меморіальний фонд ім. Левка і Марійки Бабіїв: $50,000

Заснований у травні 2011 р. внеском на 50,000 дол. Марком і Романом Бабіями та Надею Ґогусь (з родини Бабій) у пам'ять про своїх батьків, Левка і Марійку Бабіїв. Фонд підтримує програми й дотації, спрямовані на вивчення української історії XX ст., насамперед України у Другій світовій війні.

Вічний фонд студентського обміну між Альбертським університетом і Україною: $17,594

Заснований у серпні 2011 р. завдяки спільним зусиллям української громади в Північній Америці. Метою фонду є надання стипендій студентам-бакалаврам,

аспірантам і докторантам Альбертського університету й університетів України для навчання за кордоном протягом одного чи кількох семестрів в університеті, з яким Альбертський університет має дійсну угоду про обмін.

Вічний фонд ім. родини Кухаришиних: $15,150

Заснований у березні 2012 р. у пам'ять про Ігоря Кухаришина (1956-2001) Марусею (з дому Кухаришин) та Романом Петришинами, Стефанією та Іваном Кухаришинами, Любою та Ларисою Кухаришинами та Лідією Кухаришин. Фонд підтримує видавничу програму (в друкованому й електронному форматах) Методичного центру української мови КІУСу.

Вічний фонд ім. Богдана і Наталії Ґолемб: $450,000

Заснований у травні 2012 р. з уставним капіталом 450,000 дол. із заповіту з маєтку Наталії Ґолемби з Торонта. Фонд підтримує студентів 3-5 курсів та аспірантів Львівського національного університету ім. Івана Франка, які навчаються на юридичному та гуманітарних факультетах.

Вічний фонд ім. Юліяна і Савелли Стечишиних: $92,250

Фонд перенесений із Колеґії св. Андрея (Вінніпеґ) до КІУСу у червні 2012 р. у пам'ять про Юліяна Стечишина (1895-1971), визначного громадського провідника, правника і автора. Фонд підтримує видання наукових публікацій (друкованих і електронних) у ділянці українських і українсько-канадських студій, що публікуються Видавництвом КІУСу або підтримуються КІУСом.

Микола Іванович Сорока – доктор гуманітарних наук (PhD, Альбертський університет), редактор, автор численних праць з української літератури та культури. Нині працює керівником відділу розвитку фондів Канадського інституту українських студій Альбертського університету.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАНАДСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Шевченківська фундація буде ввесь час звернена своїм лицем до майбутности, вона стане магнетичним полем всіх, що бажають жити повновартним життям в українській спільноті [...]
Із матеріялів 7-го Конґресу українців Канади

Вступ

Українська канадська фундація ім. Тараса Шевченка являє собою результат поглядів українців, що проживали в Канаді й котрі розуміли потребу всеканадської фундації. Делеґати 5-го Конґресу українців Канади, що відбувся 5-7 липня 1956 р. надали пезидії Комітету українців Канади (сьогодні це Конґрес українців Канади, або КУК) мандат встановити залізний фонд, дохід з котрого фінансово підтримував би українську спільноту у здійсненні його цілей і прагнень.

Створення всеканадської фундації було близько пов'язане з іншим проєктом української спільноти в Канаді – зведення пам'ятника Тарасові Шевченку на престижній земельній ділянці біля будинку Законодавчої влади провінції Манітоби.

1 липня 1959 року Марія Вавриков та суддя Іван Соломон були призначені керівниками комітету офіційного формування фундації. Членами комітету також були призначені о. д-р Василь Кушнір, Іван Сирник, Володимир Коссар, Іван Іванчук, Іван Карасевич, Василь Сарчук, Юрій Гвоздулич, Василь Топольницький, Сергій Радчук та Володимир Кохан. Група скоро розширилася, включивши громадських провідників проф. Павла Юзика та суддю Івана Соломона. У 1962 році сенатори Іван Гнатишин, Василь Вол, проф. Павло Юзик і посол до парляменту Канади Микола Мандзюк (Маркет, Манітоба) працювали над встановленням і визнанням фундації як національної організації.

На початку створення фундації сенатор Іван Гнатишин заявив: «Багато поважних членів із різних організацій переконані у необхідності об'єднати свої зусилля у співпраці. Вони висловили свою готовість зробити поважні пожертви й заповіти майна для культурних цілей. З метою забезпечення безперервності належного управління коштами для поширення української культури в Канаді, було вирішено заснувати Українську канадську фундацію..., надавши їй ім'я найвідомішого українського поета Тараса Шевченка, про якого, я впевнений, почесні сенатори знають».

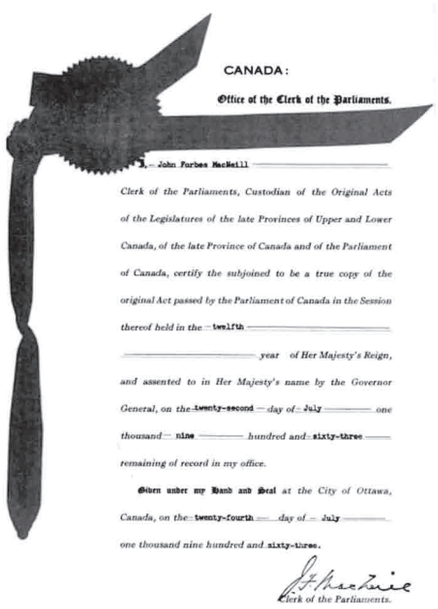

CANADA:

Office of the Clerk of the Parliaments.

I, John Forbes MacNeill

Clerk of the Parliaments, Custodian of the Original Acts of the Legislatures of the late Provinces of Upper and Lower Canada, of the late Province of Canada and of the Parliament of Canada, certify the subjoined to be a true copy of the original Act passed by the Parliament of Canada in the Session thereof held in the twelfth year of Her Majesty's Reign, and assented to in Her Majesty's name by the Governor General, on the twenty-second day of July one thousand nine hundred and sixty-three remaining of record in my office.

Given under my Hand and Seal at the City of Ottawa, Canada, on the twenty-fourth day of July one thousand nine hundred and sixty-three.

Clerk of the Parliaments.

У 1963 році був представлений законопроєкт S-21 про створення Української канадської фундації ім. Тараса Шевченка. 22 липня 1963 року Українська канадська фундація ім. Тараса Шевченка, або Шевченківська фундація була зреалізована підписанням Акту парляменту генерал-губернатором Канади Жорж-Філіес Ваніє. Статут Шевченківської фундації був затверджений 1 листопада 1963 р., і перші директори були призначені на шестимісячний період, з 1 листопада 1963 по 30 квітня 1964 року. Це були о. митр. д-р Василь Кушнір, Іван Сирник, Володимир Коссар, Василь Савчук, Іван Іванчук, Юрій Гвоздулич і Іван Карасевич.

22 травня 1964 року президія КУК призначила новий склад Ради директорів Шевченківської фундації: Теодор Хімко, Марія Дима, Теодора Гаврисишин, д-р Ізидор Глинка, Андрій Качор, суддя Іван Соломон і сенатор Павло Юзик. Членами контрольної комісії були Тома Кобзей, П. Креп'якевич, д-р Богдан Мартинович, д-р Роман Романович і Марія Вавриков. 21 серпня 1964 року Рада директорів вибрала перших урядовців Шевченківської фундації. Це були президент -д-р Ізидор Глинка, віце-президент – сенатор Павло Юзик і секретар – Андрій Качор.

Офіційне відкриття Шевченківської фундації відбулося 6-го вересня 1964 року на честь 150-ої річниці з дня народження Т. Шевченка. У квітні 1968 року Шевченківська фундація отримала статус благодійної організації. Діяльність Шевченківської фундації керується законом, і її майбутнє захищене статутом.

Організаційний розвиток

9-ий Конґрес українців Канади, який відбувся 11-14 жовтня 1968 року, уможливив Шевченківській фундації представити свою діяльність ширшому колу української громади. Фундація представила свій 5-ий річний звіт усім делеґатам і учасникам конґресу зі своїми плянами на майбутнє. Під час конґресу три члени Ради директорів, сенатор Павло Юзик, суддя Іван Соломон і д-р Ізидор Глинка, були нагороджені медалями Тараса Шевченка – найвищою нагородою від КУК – за їхнє служіння українській спільноті.

До 10-го Конґресу українців Канади у1971 році Шевченківська фундація була прийнята до складових організацій КУК, внаслідок чого президент фундації став членом Ради директорів КУК.

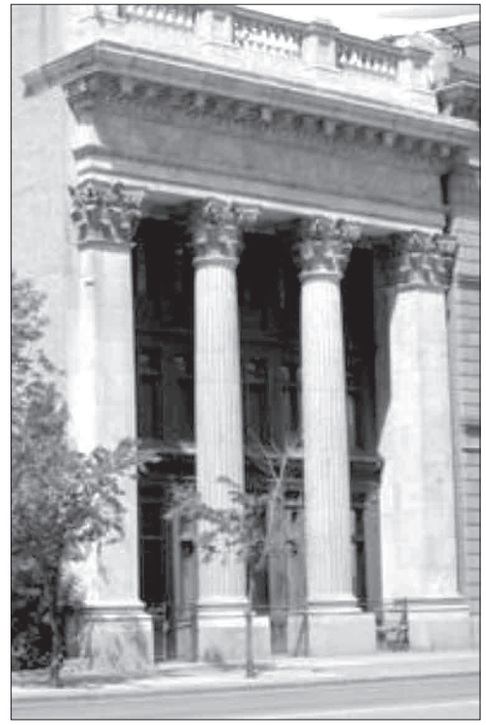

У 1989 році Шевченківська фундація придбала половину фінансового вкладу КУК у земельну ділянку та будинок на суму $125,000. Шевченківська фундація і КУК приступили до ремонту будинку, розміщеного на вулиці Мейн, 456 у Вінніпезі, Манітоба. Робота була завершена у 1990 році.

Протягом 90-их років Шевченківська фундація продовжувала розвивати свою внутрішню структуру, щоб краще задовольняти потреби громади. Фундація вперше поповнила свій склад Ради директорів особами з-поза меж Вінніпеґу. Фінансовий комітет уклав фінансову політику, започаткував призначені фонди в межах фундації, розвинув стратегію збору фондів і найняв персонал для впровадження біркових ініціятив.

У 1994 році був створений Інвестиційний комітет з дорученням відповідати за забезпечення того, щоб фонди Шевченківської фундації, які по суті є громадськими фондами, були інвестовані розважливо і найбільш ефективно. Саме тоді, у 90-тих роках, задум д-ра Романа Петришина заснувати Канадсько-українську фундацію здійснився. Канадсько-українська фундація (КУФ) Конґресом українців Канади була створена для того, щоб виконувати ролю підтримки проєктів в Україні. Для сприяння виконання мандату КУФ Шевченківська фундація відложила $125,000 в березні 1997 року. Ці фонди інвестовано, і в результаті того КУФ щорічно отримує нараховані відсотки, що сприяє здійсненню задуманих проєктів. Шевченківська фундація має постійних представників у Раді КУФ.

Коли Шевченківська фундація зросла, Рада директорів відчула потребу мати постійних працівниках. У жовтні 2001 року першим екзекутивним директором була призначена Леся Швалюк. У 2004 році Шевченківська фундація розробила новий візуальний символ, відображений у пурпуровому й золотистому лоґотипі, що використовується й донині. У вересні 2005 року, після продажу будівлі на вулиці Мейн, 456, Шевченківська фундація перемістилася у нове місце в приміщенні ощадно-кредитової спілки «Карпатія», що на вулиці Мейн 202-952, м. Вінніпеґ. 4 листопада 2005 року офіційно поблагословили канцелярію митрополит Української Католицької церкви Михаїл Бздель і митрополит Української Православної церкви в Канаді Юрій. Скульптор д-р Леонід Молодожанин перерізав офіційну стрічку.

На підтримку українсько-канадської спільноти

Головна роля Шевченківської фундації – це фінансова підтримка і розвиток українського мистецтва й культури в Канаді. Свій мандат фундація виконує шляхом виділення ґрантів на підтримку різних ініціятив, великих і малих, щоб сприяти мистцям, групам і окремим особам у здійсненні тривалого вкладу в широку галузь української культури в Канаді.

Рада директорів фундації отримує запити на фінансування і виділяє кошти на проєкти, що відображають високий рівень майстерності й багатство різноманітної авдиторії. Протягом свого історичного часу програма ґрантів при Шевченківській фундації продовжує розвиватися відповідно до потреб громади. У 2012 році програма ґрантів була переорганізована для здійснення проєктів, що поділяються на такі категорії:

Мистецька програма. Мистецька програма визнає цінність мистецтва як фундаментального аспекту вираження унікальної культурної ідентичності й сприяє створенню, просуванню і розповсюдженню українсько-канадського мистецьких надбань. Програма надає ґранти для таких категорій: танці, літературне мистецтво, арт-медія, музика, театр і візуальне мистецтво.

Програма громадського розвитку. Шевченківська фундація бере на себе зобов'язання підтримувати життя і розквіт української громади в Канаді шляхом плекання відчуття про спільну ідентичність і братерство, про участь у громадському житті та зміцненні громадських інституцій.

Освітня програма. Знання української мови, культури й історії – важливі компоненти української ідентичності в Канаді, а також визнання вкладу українців у канадське суспільство й історію. Освітня програма спрямована на покращення та розповсюдження знань про всі аспекти українського життя в Канаді через традиційні й нетрадиційні навчальні програми. Ця програма також включає надання стипендій.

Програма спадщини. Програма спадщини створена з метою забезпечення збереження історії української громади в Канаді, щоб важливі джерела українсько-канадського історичного життя не були втрачені для майбутніх поколінь.

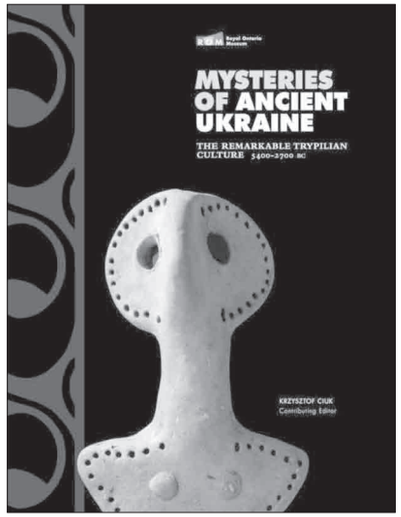

Перший великий ґрант у розмірі $5,000 був присуджений у 1965 році для КУК на публікацію трьох книг: (1) англомовна «Антологія українських поетів 1189-1962»; (2) «Поетичні твори Тараса Шевченка» (англомовний «Кобзар»); (3) Монографія «Тарас Шевченко образотворчий мистець».

Деякі основні ґранти, що були присуджені протягом всього історичного життя Шевченківської фундації включають:

• 1968 р.: $5,000 на підтримку розвитку зорово-слухової методології та на матеріяли для навчання української мови в державних школах.

• 1983 р.: $50,000 Комітету досліджень Голодомору України в Торонто, базованого в Українсько-канадському дослідчо-документаційному центрі, та на випуск фільму про Голодомор, український Голодомор-геноцид 1932-33 рр., «Жнива розпачу». Це був один з перших документальних фільмів, знятих у Канаді декількома мовами. Цей фільм і до сьогодні використовується як важливе джерело дослідів на цю тему.

• 1985 р.: $17,000 виділено для КУК на перевидання «Кобзаря» Тараса Шевченка в англійській мові.

• 1987 р.: $25,000 Українсько-канадському дослідчо-документаційному центру на випуск документального фільму «Між Гітлером і Сталіном: українці під час Другої світової війни».

• 1988 р.: $45,000 виділено протягом трьох років для коледжу ім. Ґрента МекЮвена (Grant MacEwan) (сьогодні університет) на заснування Українського наукового центру документації**.**

• 1988 р.: $20,000 було виділено для КУК на проєкти, пов'язані зі святкуванням тисячоліття християнства в Україні.

• 1994 р.: $20,000 виділено на документальний фільм «Свобода має ціну: перші процеси інтернування в Канаді, 1914-1920рр».

• 1995 р.: $25,000 на розвиток навчальної програми з розвитку української мови, Нова 3 (Nova 3).

• 2000 р.: $200,000 було виділено протягом кількох років для створення Степового центру дослідження української спадщини в Коледжі Святого Томаса Мора при Саскачеванському університеті. Виділені фонди надали можливість коледжу Св. Томаса зібрати достатньо додаткових грошей для завершення проєкту.

• 2001 р.: $25,000 було видано Королівському музею Онтаріо на виставку «Спадщина золота».

• 2001 р.: $100,000 було виділено протягом десятирічного періоду Центру досліджень історії України ім. Петра Яцика, що при Канадському інституті українських студій, для публікації одного тома «Історії України» Михайла Грушевського.

• 2005 р.: $100,000 вклад був зроблений до Канадського інституту українських студій на публікацію роботи «Український досвід в Канаді».

• 2006 р.: $50,000 було надано Королівському музею в Онтаріо на нову цифрову ґалерею, що включає найсучаснішу студію для студентів на показ програм з канадською тематикою.

• 2008 р.: $100,000 було надано Королівському музею Онтаріо на виставку «Стародавня Україна: загадки Трипільської культури».

Розбудова майбутнього

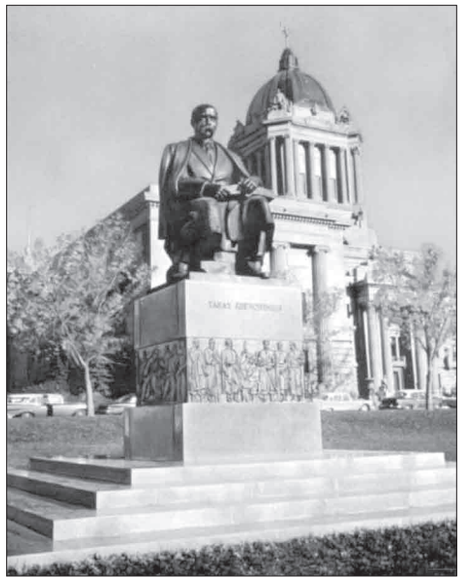

У 1961 році на честь столітнього ювілею з дня смерті Тараса Шевченка українська громада встановила пам'ятник великому поету біля будинку Манітобської законодавчої влади. Кампанія збору коштів зібрала $175,000, що перевищувало вартість пам'ятника. Фінансова надвишка в сумі понад $30,000 стала початковою інвестицією в основний фонд Шевченківської фундації. Влітку 1966 року дохід фундації зріс до суми в $100,000. У 1969 році капітальний фонд досяг $250,000. Протягом перших десяти років пожертви до фундації становили $578,132. Під час цього періоду $66,201 було виділено на ґранти.

У 1978 році Шевченківська фундація досягла свого першого $1 млн. У березні 1985 основний фонд Фундації досяг $2 млн, у той час як активи досягли $3 млн. В 1989 році активи Фундації 31 грудня 1988 року становили $3.57 млн., і $1.67 млн було видано на розвиток української культури в Канаді.

Призначені фонди були введені для надання можливості окремим особам та організаціям виділяти нараховані відсотки певній організації на необмежений термін. Перший призначений фонд був створений Стефаном і Марією Янковськими у 1982 році.

У 1998 році була впроваджена програма адміністрованих фондів. Це фонди, що утримується в Шевченківській фундації від інших організацій. Фонди залишаються під контролем організації, але інвестуються разом з іншими фондами фундації, що дозволяє отримувати вищий прибуток від інвестицій. Українські молодіжні організації Канади у Вінніпезі, такі як Спілка української молоді й Пласт, були першими, що вклали свої гроші до фонду під управлінням при Шевченківській Фундації.

У 1997 році фундація впровадила можливість для пожертвувань через кредитні картки. У цьому ж році була реалізована кредитна картка Віза, а у 1998 році – Мастеркард.

У 1997 році Андрій Гладишевський ініціював Товариство Кобзаря при Шевченківській фундації. Товариство Кобзаря – це заплянована програма вкладів, яка надає можливість усім її учасникам залишити після себе фінансову спадщину для розвитку українсько-канадської культурної спадщини. Кожен учасник цієї програми вшановується спеціальним значком, який носять тільки члени Товариства Кобзаря.

21 березня 1998 року перші учасники Товариства Кобзаря були запрошені на врочисту церемонію в м Саскатун провінції Саскачеван. Введені в Товариство Кобзаря були з Мирослав Чарнецький, Саскатун, Саскачеван; Марія Дитиняк, Едмонтон, Альберта; Стефан Франко і д-р Рома Франко, Саскатун, Саскачеван; Данило Рудяк, Тандер-Бей, Онтаріо; Мітчелл і Аліса Заліщук, Саскатун, Саскачеван; Марія Дорош, Саскатун, Саскачеван; Андрій Гладишевський, Едмонтон, Альберта; Ірина Стрільчук, Саскатун, Саскачеван та Анна Кавулич, Мус Джоу, Саскачеван. На сьогоднішній день Товариство Кобзаря нараховує 120 осіб.

Просування української культури в Канаді

Щорічні книжкові закладки на честь Тараса Шевченка

В лютому 2002 року Шевченківська фундація розпочала випуск своїх перших книжкових закладок під назвою «Учітеся, брати мої – Educate yourselves, my brethren», друком 20,000 копій, що були розповсюджені жертводавцям, учителям і учням українських щоденних шкіл, двомовних програм, рідних шкіл і шкіл українського танцю.

Наступного 2003 року фундація почала запрошувати українських художників в Канаді подавати художні роботи на вибрані вірші Тараса Шевченка. На сьогодні Шевченківська фундація виготовила понад 35,000 закладок, які також були видані українським танцювальним школам, рідним школам та школам з двомовною програмою по всій Канаді, а також учасникам усіх Шевченківських концертів, що традиційно проводяться щороку протягом березня. До теперішнього часу було виготовлено 12 видів закладок.

Літературна премія Кобзаря

14 травня 2003 р., президент Шевченківської фундації Андрій Гладишевський оголосив у Торонтонському університеті Літературну премію Кобзаря, яка була створена на визнання видатного внеску в канадську літературу автора, що представив у своєму творі українсько-канадську тематику. Д-р Христина Туркевич була найнята як керівник програми Літературної премії Кобзаря із дорученням просування програми вперед, пошуків спеціялістів для перевірки

18 книг та формування комітету для організації бенкету з нагоди першої Літературної премії Кобзаря у березні 2006 року.

Нагороджені Літературною премією Кобзаря були:

2006 р. – Данило Щур «Страйк. Музична драма» » і Лорі Ленґстон « Лесина мрія»; 2008 р. – Дженіс Кулик-Кіфер «Бібліотеки жінок»; 2010 р. – Рендал Маґс «Нічна робота: поеми Савчука»; 2012 р. – Сенді Мітчел «Під цим незламним небом».

Проєкт про Авраменка

На честь 75-ої річниці Василя Авраменка, батька українських танців у Канаді, за рекомендацією зацікавлених осіб, у 2003 році Рада директорів вирішила організувати виставку про Авраменка, яка повинна була бути оприлюднена під час Конґресу українців Канади 1 жовтня 2004 року. Делеґати КУК були гостями на прийнятті Ради директорів, де була проведена відео-презентація про Василя Авраменка, яку підготував Роман Онуфрійчук. Виставку підготувала Ірка Балан.

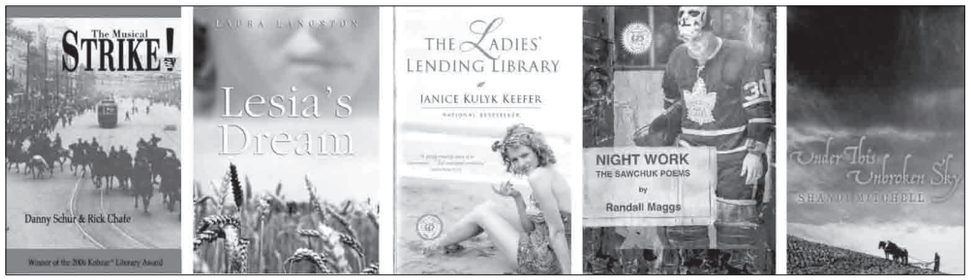

У 2005 році провінції Саскачеван і Альберта святкували своє 100-річчя. У тому ж році відзначалося 80-річчя з дня прибуття Авраменка в Канаду. Внаслідок цих подій Шевченківська фундація отримала ґрант від уряду Канади на виготовлення додаткових панелей на розширення представленої в 20 метрів виставки про Василя Авраменка з ілюстраціями історії танцю в Саскачевані й Альберті.

Журналістська премія ім. І. Сирника

В лютому 2005 року Рада директорів ухвалила рішення про Журналістську премію ім. Івана Сирника. Ця премія була встановлена на честь Івана Сирника, довголітнього редактора (1947-70 рр.) найстаршої української газети в Канаді «Український голос». Ця нагорода відмічає вагомий вплив загальних канадських засобів масової інформації в представленні усьому канадському суспільству інформацію про важливі події для українсько-канадської громади.

Нагородженими Журналістською премією ім. І. Сирника були такі особи:

2005 р. – Марк Маккінон, «The Globe and Mail»; 2007 р. – Віктор Малярек; 2009 р. – редакційна рада «Winnipeg Free Press»; 2011 р. – Фредерік Лаваль, газета «LaPresse»; 2013 р. – «The Globe and Mail», за статті, які написали Браєн Боннер, Дерек Фрейзер, Джон Дойл і Джон Стакгауз.

Стипендія Кобзаря

Стипендія Кобзаря -письменницька стипендія, встановлена у 2008 році в школі Гамбер для письменників. Вона щорічно присуджується канадському письменникові з представленим підготовленим рукописом на українсько-канадську тему. Це допомагає письменникам просувати їхні роботи до публікації. Стипендії Кобзаря одержали: Гелен Претуляк, Наталія Бучок, Уляна Снігура, Таня Бережук, Маріянна Федуньків, Христина Думин-Веккіо та д-р Джоун Клейтон.

Фонд Українських канадських ветеранів

У 2007 році Королівський український канадський легіон, відділ 360 в Торонто, вирішив створити Фонд українських канадських ветеранів (ФУКВ), призначений фонд у межах Шевченківської фундації. Цей фонд був створений для вшанування ветеранів Першої та Другої світових війн та визвольного руху в Україні.

Фонд визнання інтернованих в Канаді під час Першої світової війни

9 травня 2008 року уряд Канади створив залізний фонд в $10 мільйонів на визнання досвіду тисяч українців та інших європейців, які були інтерновані в Канаді між 1914-1920 рр. Президент Шевченківської фундації Андрій Гладишевський підписав цю угоду від імені українсько-канадської громади, свідками чого були президент КУК Павло Ґрод і президент Українськоканадської асоціації громадянської свободи (УКАГС) д-р Любомир Луцюк. Ці три керівники,

які представляють інтереси українсько-канадської громади, зібралися разом з Державним секретарем Джейсоном Кенні, щоб підписати цей найбільш визначний і історичний документ у Стенлі Берекс CNE в Торонто.

Ця угода встановила Фонд визнання інтернування в Канаді під час Першої світової війни в межах Шевченківської фундації для підтримки проєктів у пам'ять і визнання досвіду етнокультурних громад, що постраждали від інтернування під час Першої світової війни. Частиною договору було встановлення доброчинної ради у складі семи осіб: три члени від української громади – Шевченківської фундації, КУК та УКАГС; три представники організацій, що представляють етнокультурні громади, які постраждали від інтернування під час Першої світової війни, і одна людина, яка діє як голова Ради. Нащадок людини, що потерпіла від наслідків інтернування, може бути вибраний членом ради без прав голосування. У 2010 році Шевченківська фундація найняла Андрею Мелеш на позицію керівника програми. Андрій Гладишевський був призначений від Шевченківської фундації її представником у Фонді визнання інтернованих в Канаді під час Першої світової війни і також виконувати роль віце-президента.

У 2013 році Шевченківська фундація відзначає 50 років служінню українській громаді в Канаді та з гордістю поділяє досягнення громади з усім канадським суспільством. Рада директорів Шевченківської фундації продовжує свою діяльність і розширює можливості для подальшого росту і розвитку громади. Це включає також розширення дирекції, покращення стосунків із жертводавцями й поліпшення розвитку суспільства.

Shevchenko Foundation

Шевченківська фундація щедро вклала понад $10,000,000 у розвиток громади шляхом надання грантів, що сприяють розвитку української культури та спадщини в Канаді. При постійній підтримці української громади Шевченківська фундація зможе бути, як і завжди, благодійним каталізатором для творчості, передового досвіду та гордості за спільні досягнення.

Shevchenko Foundation Board of Directors since inception						
	First Name	**Last Nsame**	**City**	**Start**	**End**	**President**
Dr	Isydore	Hlynka	Winnipeg	1964	1983	1964- 1981
	Andrew	Kachor	Winnipeg	1964	1971	
Judge	John	Solomon	Winnipeg	1964	1981	
	Theodore	Chimko	Winnipeg	1964	1972	
Senator	Paul	Yuzyk	Winnipeg	1964	1976	
	Theodora	Hawryshyn	Winnipeg	1964	1974	
	Mary	Dyma	Winnipeg	1964	1966	
Dr	Jaroslaw	Barwinsky	Winnipeg	1966	1983	
	Victor	Deneka	Winnipeg	1971	1977	
	Alexander	Melnyk	Winnipeg	1972	1981	
	Maria	Mandziuk	Winnipeg	1974	1977	
	George	Hwozdulych	Winnipeg	1976	1985	
	Rosalia	Kondra	Winnipeg	1977	1990	
	John	Nowosad	Winnipeg	1977	1985	
Dr.	Serge	Radchuk, Q.C.	Winnipeg	1981	1990	1981-1990
	Petro	Bashuk	Winnipeg	1981	1990	
Rev. Dr	Alexander	Baran	Winnipeg	1983	1990	
Judge	Michael	Baryluk	Winnipeg	1983	1993	
	John	Hewryk	Winnipeg	1985	1993	
	Vera	Bachynsky	Toronto	1985	1990	
	Lubomyr	Banias	Winnipeg	1990	1995	1991-1994
	Anne	Rusnak	Winnipeg	1990	1995	
Dr	Roman	Petryshyn	Edmonton	1990	1996	1994-1996
Dr	Roman	Yereniuk	Winnipeg	1990	1997	
	Myron	Pawlowsky	Winnipeg	1990	1992	
	Borys	Hwozdulych	Winnipeg	1992	1995	
	Anne	Wach	Winnipeg	1993	2002	
	Joseph	Zubacz	Winnipeg	1995	2002	
	Michael	Szepetyk	Toronto	1995	2004	
	Andriy	Hladyshevsky, Q.C.	Edmonton	1995	present	1996-present
	Roman	Manastersky	Winnipeg	1996	2001	
Dr	Roman	Franko	Toronto	1997	2002	
	Anne	Rusnak	Winnipeg	2000	2004	
Dr	Oleh	Gerus	Winnipeg	2001	2011	
	Jayne	Paluck	Regina	2002	2004	
	Boris	Balan	Toronto	2002	present	
	Tom	Bodie	Winnipeg	2004	2011	
	Sophia	Kachor	Winnipeg	2005	present	
Dr	Yarema	Kelebay	Montreal	2004	2008	
	Bohdan	Halkewycz	Winnipeg	2006	present	
	Chrystyna	Bidiak	Toronto	2009	2012	
	Ernest	Paluck	Regina	2010	present	
	Eugene	Roman	Toronto	2012	present	
	Gordon	Gordey	Edmonton	2012	present	
	Adrian	Boyko	Saskatoon	2012	present	
	Irka	Mycak	Toronto	2012	present	

Shevchenko Foundation Board of Directors since inception						
	First Name	**Last Nsame**	**City**	**Start**	**End**	**President**
Dr	Isydore	Hlynka	Winnipeg	1964	1983	1964- 1981
	Andrew	Kachor	Winnipeg	1964	1971	
Judge	John	Solomon	Winnipeg	1964	1981	
	Theodore	Chimko	Winnipeg	1964	1972	
Senator	Paul	Yuzyk	Winnipeg	1964	1976	
	Theodora	Hawryshyn	Winnipeg	1964	1974	
	Mary	Dyma	Winnipeg	1964	1966	
Dr	Jaroslaw	Barwinsky	Winnipeg	1966	1983	
	Victor	Deneka	Winnipeg	1971	1977	
	Alexander	Melnyk	Winnipeg	1972	1981	
	Maria	Mandziuk	Winnipeg	1974	1977	
	George	Hwozdulych	Winnipeg	1976	1985	
	Rosalia	Kondra	Winnipeg	1977	1990	
	John	Nowosad	Winnipeg	1977	1985	
Dr.	Serge	Radchuk, Q.C.	Winnipeg	1981	1990	1981-1990
	Petro	Bashuk	Winnipeg	1981	1990	
Rev. Dr	Alexander	Baran	Winnipeg	1983	1990	
Judge	Michael	Baryluk	Winnipeg	1983	1993	
	John	Hewryk	Winnipeg	1985	1993	
	Vera	Bachynsky	Toronto	1985	1990	
	Lubomyr	Banias	Winnipeg	1990	1995	1991-1994
	Anne	Rusnak	Winnipeg	1990	1995	
Dr	Roman	Petryshyn	Edmonton	1990	1996	1994-1996
Dr	Roman	Yereniuk	Winnipeg	1990	1997	
	Myron	Pawlowsky	Winnipeg	1990	1992	
	Borys	Hwozdulych	Winnipeg	1992	1995	
	Anne	Wach	Winnipeg	1993	2002	
	Joseph	Zubacz	Winnipeg	1995	2002	
	Michael	Szepetyk	Toronto	1995	2004	
	Andriy	Hladyshevsky, Q.C.	Edmonton	1995	present	1996-present
	Roman	Manastersky	Winnipeg	1996	2001	
Dr	Roman	Franko	Toronto	1997	2002	
	Anne	Rusnak	Winnipeg	2000	2004	
Dr	Oleh	Gerus	Winnipeg	2001	2011	
	Jayne	Paluck	Regina	2002	2004	
	Boris	Balan	Toronto	2002	present	
	Tom	Bodie	Winnipeg	2004	2011	
	Sophia	Kachor	Winnipeg	2005	present	
Dr	Yarema	Kelebay	Montreal	2004	2008	
	Bohdan	Halkewycz	Winnipeg	2006	present	
	Chrystyna	Bidiak	Toronto	2009	2012	
	Ernest	Paluck	Regina	2010	present	
	Eugene	Roman	Toronto	2012	present	
	Gordon	Gordey	Edmonton	2012	present	
	Adrian	Boyko	Saskatoon	2012	present	
	Irka	Mycak	Toronto	2012	present	

УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО

Вікторія Ковпак
(Запоріжжя)

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ В КАНАДІ У КОНТЕКСТІ КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМООТОТОЖНЕННЯ

Рефлексії в медійному просторі з приводу втрати етногенетичної пам'яті, нівеляції національного обличчя здійснюються в проекції «інформаційно-комунікаційний простір – національна самоідентифікація», де наголошується на охоронній місії публіцистичного наративу, аналізується націоідентифікаційна роль соціокомунікаційного простору діаспори, його комунікаційна ефективність як на рівні діахронії, так і на рівні синхронії, увиразнюється, зокрема, національно-патріотичний дискурс.

Мобілізаційно-апеляційний ресурс еміграційної публіцистики, зокрема українсько-канадської, зосереджений на національно-соціальній, національно-культурній та ідеологічній консолідації української громади за кордоном. Так, для репрезентації інформаційної діяльності громади канадських українців після 1945 року, об'єднаних Українською стрілецькою громадою (УСГ), надзвичайно значущою видається публіцистична розвідка М. Байрака «Українська стрілецька громада в Едмонтоні. 1928–1978», написана з нагоди відзнаки 50-річчя її плідної праці.

Як субстрат, на основі якого складалося уявлення про національну еміграційну громаду українців, розглядався феномен засновників УСГ, якими були вояки українських армій, що боролися проти «займанців України, в першій мірі проти червоної Москви» від 1917 р. до 1921 р.; вони сприяли заснуванню Українського національного об'єднання (УНО) в Канаді, членами якого стали українці різних віровизнань, політичних переконань, професійного, соціального й економічного станів, «тут народжені і натуралізовані канадці українського роду». Цей сегмент націоналістичного руху скасував конфесійний критерій

для своїх членів, що довгі роки «ослаблював національний організм», на перше місце поставив допомогу українському народові в його визвольній боротьбі, вводив ініціативи святкування значущих символічних дат для українців із супровідною інформаційно-популяризаторською інфраструктурою, що реконструювали національні коди самоототожнення. Разом з УНО УСГ вела завзяту боротьбу з комунізмом та іншими антиканадськими протихристиянськими течіями в Канаді; організовували аматорські мистецькі гуртки, вечірні й суботні школи для вивчення української мови, історії та культури; для економічної допомоги відкрили Українську кредитову спілку; завдяки УСГ в Едмонтоні почав видаватися «Новий шлях» – один із кращих часописів у Канаді. У воєнні часи УСГ, УНО та інші українсько-канадські організації створили Комітет українців Канади, який став представником півмільйона канадських українців і координатором їх участі у війні з нацистами, тому після Другої світової війни значна частина нової української еміграції поповнила їхні ряди.

Так, 10 квітня 1948 р. в «Новому Шляху» (ч. 29) з'явилася «Стрілецька сторінка», де була розміщена відозва гуртка УСГ в Едмонтоні до членів, які з невідомих причин відступили від організації УСГ, а також до всіх вояків-українців, які служили при війську в аліянтських арміях, та до тих, які боролися з окупантами України, щоб вступали в ряди УСГ [1, с. 91]. «Новий шлях» з 10 липня 1948 р. повідомив про те, що в Едмонтоні відбувся перший з'їзд і «здвиг» УНО, УСГ, ОУК і МУН Західної Канади, які репрезентували понад 50 організованих гнізд [1, с. 91].

Не нехтували члени громади й літературою як соціокомунікаційним каналом моделювання національної ідентифікації, зокрема Осип Крамар, засновник гуртка УСГ і УНО в Едмонтоні, був автором стрілецьких оповідань, які вийшли друком в 1947р.: «Я вернуся», «Листопадові леґенди», «Галя», «Забута могила» тощо [1, с. 93].

Пресовим каналом легітимізації українських героїв, а отже української нації, стала заява ГУ УСГ в «Новому Шляху» від 13 січня 1951 р., в якій було повідомлено, що Союз українських воєнних інвалідів в Європі наділив Українську стрілецьку громаду в Канаді «Грамотою спомагаючого члена СУВІ» за її ініціативу в наданні допомоги українським воєнним інвалідам.

Розуміння святкового мистецького наративу як філософсько-світоглядної основи у становленні еміграційних національних спільнот було висловлено на сходинах гуртка 21 січня 1951 р. І. Борухом у звіті як побажання з'їзду, щоб гуртки УСГ були ініціаторами всіх національних свят, як Листопадове, Січневе та інші. Тож, 28 січня 1951 р. відбулися звичайні загальні річні збори гуртка в будинку УНО із виголошенням прилюдного реферату для вшанування 60-ліття полк. Андрія Мельника [1, с. 95]. Пресовим референтом було обрано Дмитра Ониськова. План праці на 1951 р., складений д-ром М. Суховерським, містив такі «імпрези»: свято Першого листопада, академія на честь отамана Петлюри, полк. Коновальця, полк. Сціборського і сот. Сеника-Грибівського, також свято Базару і свято Зброї, винесена постанова видавати щотижневу стінну газету під назвою «Стрілецьким шляхом» (за редакцією М. Литавського). Квітневі сходини гуртка вирішили «запренумерувати» «Українське слово» із Парижа та «Самостійну Україну» із ЗСА та закупити один пай у видавництві «Самостійної України» [1, с. 96].

Доречно буде згадати, що публічний «святочний реферат» на роковинах А. Мельника виголосив у 1965 р. учасник визвольних змагань сот. Г. Турко, з'ясувавши військові й політичні обставини на порозі Першого листопада, із такою публіцистичною риторикою: «Перший листопад 1918 р. – це чин ідеалістів, чин тих, які потрапили піднестися вище власного «я», які полюбили ідею більше, як свою власну вигоду чи амбіції і віддалися їй на службу. Перший листопад 1918 р. визначує правду, що лише ідеалізм є творчий для українського народу, що без нього не то не відбудуємо держави, але й не збережемо себе українцями. У Галичині напередодні вирішних років першої світової війни діяли різні політичні партії, проте всі вони об'єднались, щоб одним фронтом іти до всенародньої мети» [1, с. 149].

До того ж привселюдне виголошення так званих критичних рефератів (портретних, тематичних) на сходинах гуртка стало також складовою на шляху до створення цілісної інформаційно-комунікаційної української еміграційної території.

На тому ж з'їзді було стверджено, що поява організації типу УСГ започаткувала в Канаді модерне українське відродження націоналістичного типу, була тим чинником, який включив українців Канади у визвольний фронт України: «Коли будемо всі об'єднані, з нами будуть більше рахуватися в позаукраїнському світі» [1, с. 98]. На цих сходинах виголосив реферат В. Скорупський на тему «Роля нашої еміграції».

Коментована фотокореспонденція також втілювала функції механізму реалізації культурно-просвітницького проекту. Наприклад, у «Новому шляху» від 3 грудня 1948 р. було розміщено фото членів із нагоди 20-літнього ювілею філії УНО в Едмонтоні, гуртка УСГ і фото піонерів УНО та УСГ, доданий був такий коментар: «Бути 20 років в одній організації і виконувати свої членські обов'язки та щиро й жертвенно працювати – значить бути не лише добрим українським патріотом, але заразом характерним і витривалим, значить бути людиною сильної волі. Саме ці прикмети мають всі піонери УСГ, УНО і ОУК» [1, с. 98].

На сходинах членів 7 лютого 1954 р. М. Суховерський виголосив доповідь, в якій чітко окреслив мету і значущість гуртка, дискусій на різні теми (до того ж написав історію гуртка до альманаху за минулих 25 років): «Щоб кожний член міг виступити публічно з промовою чи взятися до дискусії, він мусить до того вправлятися довший час. Дальше заявив, що до кожної справи мусимо братися з практичного боку і на підставі нашого попереднього досвіду обминати помилки, а це принесе користь суспільству. Мусимо звернути увагу на зовнішню і внутрішню політику даної зорганізованої групи, громади, держави чи організації. Важним чинником буде те, чи зуміємо як слід підпорядкуватися даній справі, щоб вона закінчилася успіхом. Кожний, як член організації, мусить здати собі справу із своєї активности, сповнення хоч би найменшого свого обов'язку супроти неї аж до ідеологічного включно» [1, с.Ġ102].

31 серпня 1955 р. відбулися схóдини ҳуртка з нагоди СвятаРзброї в залі УНО, де І. Піскляк виголосив реферат, в якому підкреслив, яке велике значення й вплив мав той «великий чин» наших попернників на подальші покоління й політичні події. Активізуючи «національну пам'ять», М. Суховерський пригадав, що в цей пам'ятний день відбувається збір українських націоналістів; а члени УСГ живуть традиціями українського націоналістичного руху, тому цій події присвятили свої «святочні сходини» [1, с. 106].

Продукування національної ідентичності відбувалося за умови взаємодії всіх формантів інформаційно-комунікаційних стратегій, зокрема системи бібліотек, що є акумуляційними центрами культурної спадщини, включені до сегменту інформаційно-комунікаційного простору, освітньої політики тощо у процесі формування національної спільноти. Рішення про упорядкування бібліотеки УСГ під керівництвом І. Піскляка було прийняте на засіданні управи гуртка 29 січня 1956 р.

Формування національно-патріотичного дискурсу міжвоєнного періоду характеризувалося тим, що увесь комплекс гострих політичних суперечностей був перенесений ними на еміграційний ґрунт, що обумовило постійну конфронтацію всередині діаспорного загалу. На чужині політичні осередки продовжували відстоювати свої претензії на провідне місце в боротьбі за «українську справу». Свідченням цього є публікації на сторінках часописів. Кожна з конфліктуючих сторін добре усвідомлювала важливість і ефективність друкованих органів як засобу ідеологічної пропаганди, залучення нових прихильників та боротьби зі своїми опонентами, ведучи активну діяльність у сфері видання періодики. Авторами публіцистичних матеріалів політичного спрямування як періодичних, так і серіальних видань, були часто письменники, громадсько-політичні діячі України, що надсилали свої матеріали до українсько-канадських часописів або творили на теренах Канади, або їх матеріали передруковували редакційні колегії пресових органів. Політична спрямованість публіцистики часто ставала мотивом до зміни прізвищ на псевдоніми, криптоніми тощо. Тож медіаконтент українсько-канадської спільноти першої половини XX ст. (до 1945 р.) переважною більшістю характеризувався деперсоналізацією: на сторінках антагоністичної преси (наприклад, «Робочі Вісти» та «Український Голос») конструювався конфлікт між ідеями, програмними орієнтирами, в основному – націоналістичним та соціалістичним (прогресивним), а більшість публіцистичного наративу була анонімною або зашифрованою, розкодування авторства якого, звичайно, збагатило національну матрицю імен в ієрархії національних індикаторів спільного інформаційно-комунікаційного поля еміграційної громади українців (наприклад, З. Б. = Зигмунт Бичинський; Кремар Р. = Солодуха Михайло; Сріблянський М. = Шаповал Микита; Кирилів О. = Максимчук А.; Терненко = Павло Крат) [2, с. 16–17].

Водночас завдяки активній співучасті видатних діячів того часу (В. Липинський, С. Петлюра, М. Сціборський, М. Шаповал) за своїм змістом українська політична преса перебувала на досить високому рівні [3, с. 16–17]. «Часопись це зброя – до наступу і оборони», − наголошував відомий українсько-канадський публіцист С. Семчук у публікації «Значіння преси» [4].

Та післявоєнна еміграційна спільнота українців у контексті зміцнення українського самоусвідомлення розуміла значущість ретрансляції національно маркованих символів моделі тожсамості – особистостей, які репрезентують «ціннісно-ейдологічну національну матрицю» [5, с. 177]. Тож на сходинах у березні 1956 р. секретар гуртка О. Віндик акцентував історичні дати як «носії історичної пам'яті»: 15 роковини героїв, що загинули в боротьбі за Карпатську Україну, 27 річниця смерті О. Басарабової, 14 річниця смерті О. Теліги, смерті 500 героїнь, які загинули під танками НКВД у концентраційних таборах у Колимі, смерть генерала-хорунжого артилерії армії УНР Бориса Палія-Неїла, що помер 5 лютого 1956 р. Відтак О. Віндик виголосив реферат на тему: «Організація і ми» [1, с. 108].

Важливу інформаційно-інтегруючу функцію відігравали конференції як передумова розширення зацікавленого кола учасників. У травні 1956 р. відбулася надзвичайна крайова конференція УНО, УСГ, ОУК і МУНО, у результаті нарад якої всі чотири організації були наділені рівнозначним статутом, а для координації їхньої діяльності було встановлено спільну президію із сімох вибраних осіб на чолі з президентом; до якої входили автоматично голови крайових екзекутивних організацій. Офіційна назва – президія Українського національного об'єднання Канади. До президії з Едмонтону увійшов д-р М. Суховерський [1, с. 109].

Спільний інформаційно-комунікаційний обшир моделювався і за допомогою медіаефективних зустрічей, скерованих на формування української самотипізації адресата. Наприклад, 1958 р. М. Капустянський провів інтерв'ю з представником англомовного щоденника «Едмонтон Джорнал» і відвідав представників українських церков, організацій, визначних осіб, редакцію «Українських вістей» [1, с. 120].

1959 р. гість з Європи в Канаді Д. Андрієвський, член ПУН і голова Спілки українських журналістів у Німеччині, відвідуючи осередки, заселені українцями, приїжджав до Едмонтону з доповідями на теми: «Україна і сучасна міжнародна політика», «Україна на грані двох цивілізацій» [1, с. 124]. У відповідь на цей «інформаційний посил» І. Піскляк виголосив інформаційно потужний реферат на тему: «Бій під Крутами», в якому широко висвітлив його історію, жертву 300 молодих юнаків, що склали свої голови в обороні столиці України Києва перед переважаючими червоними московськими ордами.

У лютому того ж року на сходинах членів відділу д-р М. Суховерський осмислив таке питання: «Українська справа перед американською комісією внутрішньої безпеки». Він подав стадії розвитку української політичної свідомості і підкреслив, що «американська і взагалі верхівка західнього світу є поінформована про українську справу, тільки українське питання ще не достаточньо спопуляризоване серед наших співгромадян і громадян вільного світу» [1, с. 129].

Як вже було вище зазначено, члени УСГ важливий інтерпретаційний модус поняття національної ідентичності шукали в рефлексіях постатей «національного пантеону», чільне місце в якому займав, зокрема, Т. Шевченко. «О. Юркевич,

нав'язуючи до згаданих річниць (С. Петлюри і полковника Є. Коновальця), виголосив реферат п. з. «Напрямні в творах Тараса Шевченка». В цьому рефераті О. Юркевич, на основі творів Шевченка, розробив три головні питання, а саме: а) Що означає «Україна» в творах Шевченка? Відповідь: Україна – це край суперництва між Польщею і Москвою; б) Якої України хоче Тарас Шевченко? Відповідь: Такої України, в якій наш нарід міг би бути паном на своїй землі; в) Якої влади хоче Тарас Шевченко? Відповідь: На це питання дає поема «Холодний яр» Шевченка, де він обговорює самостійницький рух із закраскою соціальною. На нинішні обставини цей рух можна назвати республіканським» [1, с. 129].

До речі, у 1964 р. на засіданні Проводу українських націоналістів д-р М. Суховерський звернувся до історичного портрету полк. А. Мельника з глибокою публіцистичною промовою із чіткими імперативами національного об'єднання: «Голово Проводу ОУН, дорогий і незабутній пане Полковнику! Прощаючи тебе в життя вічної заплати, прийми велике признання від твоїх стрільців і товаришів зброї за твою відвагу, хоробрість і лицарськість у бою за Україну. Прийми подяку від політичних в'язнів займанських тюрем і концентраційних таборів, бо ти, будучи в'язнем, не тільки затримав гідність українського старшини і політичного в'язня, але й створив школу солідарности, взаємної оборони та боротьби за права політичного в'язня і людську гідність. Прийми подяку і поклін від членів УВО і ОУН, за твій приклад підпорядкованости, витривалости й готовости служити Україні в тяжких обставинах. Після розбиття націоналістичного руху і по втраті найкращих твоїх співробітників і бойового активу ти зумів вивести тобою очолювану організацію ідейно сильною, організаційно споєною та здисциплінованою. Прийми подяку від всього українського суспільства, від нас усіх за ідею української національної гідности і солідарности, за намагання створити спільний визвольний фронт, за ідею Світового Конгресу Вільних Українців» [с. 146]. Д-р М. Суховерський закінчив свою промову прямим зверненням до членів ОУН, УНО, УСГ, братніх організацій та до української громади: «Ставаймо тривкою і вірною лавою біля редактора Олега Штуля-Ждановича, першого заступника полк. А. Мельника. Нехай дух творців Листопадового зриву і 22-го січня, дух Головного отамана військ УНР Симона Петлюри, полк. Євгена Коновальця і полк. Андрія Мельника скріпить нас усіх на дусі і нехай допоможе Олегові Штулеві-Ждановичу та всім нам до кінця нашого життя нести гідно і мужньо прапор визволення українського поневоленого народу» [1, с. 146].

Меморіальну функцію передбачали такі заходи 1961 р., як вмурування пропам'ятної таблиці незнаному воякові в домі УНО, видання альбому-хроніки, в якому були згадані всі члени УСГ і дані про них.

Варто відзначити, що підтвердженням іміджетворчої функції інформаційно-комунікаційної діяльності УСГ є такий факт: Свято державности 22 січня в 1965 р. знову відбулося заходами місцевого відділу Комітету українців Канади, що розпочалися промовою видавця едмонтонського щоденника «Едмонтон Джорнал» Б. Діна, що окреслив головну їх мету – познайомити неукраїнців з українською справою [1, с. 147].

У 1968 р. на сходинах на пошану ветеранів УГА та членів УСГ д-р М. Суховерський заявив, що «УСГ в Едмонтоні була тим добродієм, завдяки якому вдержався при існуванні «Новий Шлях». Члени УСГ збирали передплати, пресовий фонд і оголошення та купували паї, влаштовували в користь «Нового Шляху» базари та інші підприємства, виасигновували гроші з каси Гуртка, коли тижневик знаходився в фінансових труднощах. Також, завдяки членам УСГ, новостворена організація в 1932 р. УНО могло продовжити своє існування і розростись філіями по всіх провінціях в тих осередках, де жили українці, бож члени УСГ включалися в ряди УНО, входили до управ і помагали у всіх ділянках праці, що входили в діяння управ УНО» [1, с. 149].

Публічний публіцистичний прогноз на сьогодні є великою рідкістю в інформаційному просторі, через те ще вартіснішим видається інформаційний привід та, власне, найменування червневого крайового з'їзду УНО в Канаді 1968 р. у Вінніпезі: «Українська спільнота й наша роля в її житті в 2000 р»., який очолив д-р Модест Мицик з Торонто [1, с. 163].

Потужним складником єдиного інформаційно-комунікаційного поля канадських українців у післявоєнний час був Український визвольний фонд, що дає можливість ПУН одержувати актуальні матеріали про сучасний стан в Україні, постійно й всебічно інформувати українців у діаспорі, перекладати відповідні матеріали на інші мови та «інформувати зовнішній світ про боротьбу наших братів за людські права в поневоленій Україні»[1, с. 170].

Радіо як інформаційний канал також змістово наповнював «національний сектор» діаспорної спільноти українців Наприклад, «3 червня о год 8:30 відбулася авдиція з французької радіостанції, присвячена славним героям, які віддали життя в боротьбі за українську державу» [1, с. 175] або «22 січня 1978 р. відбулися три радіопрограми із змістовними промовами про свято української державності»[с. 194]; або «1 березня 1978 р. відбулася півгодинна радіопрограма, присвячена пам'яті упавшого за волю Командира – Тараса Чупринки – Романа Шухевича» [1, с. 195].

У 1977 р. заходами відділу УСГ в залі УНО відбувся концерт, присвячений роковинам Листопадового зриву, на якому в контексті святкової доповіді професор Альбертського університету д-р І. Гінка подав три основні причини невдач української революції: «некорисне міжнародне положення України, односторонній селянський соціяльний склад населення і різниці між західніми і східніми частинами України» [1, с. 189]. «Наші історики інколи подають як причину також невиразність політичної програми, головно на східніх землях України, селянські бунти тощо. По другій світовій війні червона Росія об'єднала всі українські землі в одну, правда, погану державу. Ситуація в Україні дещо змінилася за минулих тридцять років. Сьогодні український нарід вже не є виключно селянським, плебейським народом. Затираються ті фатальні різниці між західньою і східньою Україною. Україна вже не є незнана земля для заходу. Знання про Україну поширюється в неукраїнському світі, це велика заслуга українців в Америці і Канаді, що позасновували різні установи, мета яких інформувати про українську справу політичні і наукові кола у вільному світі» [1, с. 189].

У рамках академії по смерті О. Штуль-Ждановича 1977 р. в домі УНО проф. д-р М. Суховерський наголошує на медіачиннику його роботи, його результативності: «...на початку живої участи в організаційній праці в рямцях ОУН, він розвиває перше своє покликання, яке триває аж до останнього його віддиху, а саме журналістичну професію. Після війни і концентраку Олег Штуль-Жданович включається всеціло в працю ОУН, виявляючи свою здібність дипломатично-політичну. Переїздить до Франції і займає становище головного редактора «Українського Слова» в Парижі та очолює референтуру преси і інформації Проводу ОУН. На V Великому Зборі ОУН Олега Штуля-Ждановича вибирають першим заступником голови ПУН полк. А. Мельника» [1, с. 191].

Отже, формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору УСГ у контексті конструювання національного самоототожнення складається з поєднання дії різноманітних складників (формантів), зокрема пресового чинника, літератури, радіостанцій, публічних публіцистичних виступів («святочних», тематичних рефератів і т. д.), перекладу матеріалів на інші мови, коментованих фотоматеріалів, конференцій із чітко окресленою програмою, що включає і цікаву інформацію, і згадку про видатні постаті української громади, і публіцистичні прогнози та ін., що виконують меморіальну функцію, функцію збереження та поширення духовного, політичного контенту, роль ретрансляційних та акумуляційних центрів.

Література:

1. Байрак М. Українська стрілецька громада в Едмонтоні. 1928–1978 / М. Байрак / Передмова Ц. Суховерського. – Альберта, Едмонтон: Накладом Української Стрілецької Громади – Відділу в Едмонтоні 10629 – 98 Стріт, 1978. – 240 с.

2. Марунчак М. Історія українців Канади / М. Марунчак. – Канада, Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук в Канаді, 1968. – Т. 1. – 467 с.

3. Колісник Д. Преса української політичної еміграції як джерело вивчення гетьманського руху (міжвоєнний період): автореф. дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.06 / Д. Колісник; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. С. Грушевського НАН України. – К., 2007. – 22 с.

4. Семчук С. Значіння преси / С. Семчук // Українські Вісти. – 1939. – Ч. 47. – 21 листопада.

5. Дзюба Т. Спрага народу і спрага Вітчизни. Публіцистика другої половини XIX – першої третини XX ст.: модель національної ідентичності: Монографія / Т. Дзюба. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2012. – 368 с.

Ковпак Вікторія Анатоліївна – кандидат наук із соціальних комунікацій, Класичний приватний університет м. Запоріжжя, Інститут журналістики і масової комунікації, доцент кафедри журналістики і соціальних комунікацій.

Богдан Небожук
(станичний секретар, Едмонтон)

СТАНИЦЯ БРАТСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ 1-Ї УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ В ЕДМОНТОНІ

Після скасування заборони еміґрувати дивізійникам до Канади в 1950 році в Едмонтоні і його околиці опинилося 136 колишніх членів дивізії «Галичина», пізніше – 1-ї Української Дивізії Української Національної Армії. Початок творення станиці братства сягає 1952 року, коли виринула думка створити в Едмонтоні одне товариство під назвою – Об'єднання українських комбатантів. Організаційний комітет, до якого входили Петро Тодорук, Лев Мороз-Катола, Іван Тимчишин, Мирон Левицький і Михайло Кучер, не зміг, однак, прийти до порозуміння з уже існуючими в той час місцевими комбатантськими організаціями, і створення нової організації не вдалось. Згодом цей комітет нав'язав порозуміння з централею Братства колишніх вояків в Німеччині, а через неї з краєвою управою в Канаді, і рішив заснувати в Едмонтоні Станицю Братства колишніх вояків 1-ї Української дивізії УНА. Найбільшим поштовхом до заснування станиці стало святкування 70-ліття уродин генерала о. д-ра митрата Василя Лаби, начального духовника дивізії «Галичина», який проживав тоді в Едмонтоні. У цьому святкуванні, яке зорганізував едмонтонський відділ НТШ, взяли численну участь дивізійники, які й рішили вибрати новий комітет та створити станицю братства. До комітету ввійшли: інж. Юрій Чорнодоля, інж. Ярослав Кривоніс, інж. Любомир Цимбалістий, Петро Тодорук, Роман Чучман, Ярослав Цвікілевич і Михайло Кучер.

Загальні збори відбулися 20 листопада 1960 року з участю 23 дивізійників. Вибрано першу управу Братства в такому складі: Юрій Чорнодоля – голова, Михайло Павлеса – заступник голови, Михайло Кучер – секретар, Ярослав Цвікілевич – скарбник, Зиновій Прокоп – організаційний референт, Петро Тодорук і Роман Чучман – контрольна комісія, генерал о. д-р митрат Василь Лаба – почесний голова. В наступних роках головами Станиці були: о. д-р Євген Камінський, Василь Мацьків, Дмитро Радьо, Любомир Цимбалістий, о. Роман Ганкевич, Петро Саварин, Ярослав Цвікілевич, Степан Максим'юк (6 років), Михайло Блавацький, Михайло Кучер (12 років), а тепер Петро Дацьків. Секретарями станиці були: Михайло Кучер (12 років), Роман Дринич, Богдан Білан (7 років), Богдан Небожук (28 років). Касієрами були: Ярослав Цвікілевич (9 років), Микола Олексійчук (9 років), Богдан Небожук (6 років), Михайло Свистун (21 років), а тепер Микола Зубрицький.

Діяльність Станиці була різноманітна. Щорічно відмічувано річницю битви під Бродами панахидою за поляглих у тій битві та відповідною доповіддю. Панахиду відправляли, звичайно, станичні капеляни: о. Василь Волошин, о. Митрат Василь Мартиник, о. д-р Євген Камінський, о. Антон Тарасенко, а останнім часом о. Іван Никифорук. Кожного року на цвинтарі св. Михаїла перед хрестом «Борцям за волю України» відправлювано в Зелені свята панахиду за всіх поляглих українських воїнів. При тім члени Станиці тримали прапор і проводили збірку на охорону вояцьких могил для товариства «Броди-Лев». У часі похоронів дивізійників члени Станиці також брали участь з прапором у панахидах. Кожного року Станиця проводила між своїми членами збірку на дивізійних інвалідів, на видавничий фонд «Вістей комбатанта» та на різні інші цілі. Більшість членів станиці, крім членської вкладки, передплачує журнал «Вісті комбатанта». В минулому Станиця завжди висилала делеґата на братські з'їзди в Торонті. Також деякі члени Станиці брали участь у поїздках до Австрії, під Фельдбах, де наша Дивізія після капітуляції Німеччини закінчила війну і здалася в американський і англійський полон.

За час свого існування Станиця, крім окремих проєктів, зібрала між своїми членами на різні громадські цілі і допомогу різним організаціям понад 130,000 дол. Під час головування Ярослава Цвікілевича члени Станиці 2 роки складали на 11 листопада (День пам'яти) перед Сенотафом вінок, що викликало протест деяких поляків, і цього більше не повторювано.

В 1963 році Станиця відмітила 20-річчя створення Дивізії «Галичина», на яке був запрошений також командувач Української Національної Армії генерал Павло Шандрук. В бенкеті, на котрім генерал Павло Шандрук був голо-

Генерал Павло Шандрук виступає під час відзначення 20-ліття з дня заснування Дивізії «Галичина». Далі праворуч: ведучий Петро Саварин та генерал о. д-р Митрат Василь Лаба.

вним промовцем, взяло тоді участь понад 500 осіб. В часі святкування відбулося урочисте посвячення дивізійного прапора, яке довершив генерал о. д-р Митрат Василь Лаба при допомозі о. Любомира Сивенького і о. д-ра Євгена Камінського. В 1968 році Станиця відмітила 25-річчя створеннм Дивізії знову з участю генерала Павла Шандрука, генерала о. д-ра Митрата Василя Лаби, а також голови краєвої управи Братства Володимира Гузара з Торонта. Під час святкування в Культурному центрі парафії св. Василія удекоровано медалями св. архистратига Михаїла 74 членів Станиці, а також 4 батьків – за синів та 2 синів – за їхніх батьків.

В 1969 році Петро Саварин, будучи головою Станиці, зібрав поміж членами Станиці та іншими 1,500 дол. на Енциклопедію українознавства. А за головства о. Романа Ганкевича було створено Комітет будови пам'ятника «Борцям за волю України» на цвинтарі св. Михаїла в Едмонтоні. Кошторис виносив 6,000 дол., які зібрано від членів і української спільноти. Будовою пам'ятника-хреста керував Мирон Левицький. Пам'ятник збудовано при помочі членів Станиці в 1976 році. Посвячення пам'ятника в часі свого побуту в Едмонтоні довершив Патріярх Йосиф Сліпий при допомозі владики Ніла Саварина, пароха Катедри св. Йосафата о. Митрата Юрія Ковальського і о. Михайла Ковальчика. Після посвячення з дуже змістовним відповідним словом виступив член Станиці адвокат Петро Саварин. В цьому самому році помер почесний голова Станиці, генерал о. д-р митрат Василь Лаба. В його похороні взяв участь Патріярх Йосиф Сліпий, співтрудівник о. Лаби у Божім винограднику.

В 1977 році Станиця відмітила 25-ліття священства оо. дивізійників, Василя Волошина і д-ра Євгена Камінського. В наступному році відмічено св. Літургіями і панахидами смерть генералів УНА Павла Шандрука і Михайла Крата та касієра Станиці, Миколи Олексійчука. В 1981 році за головства Михайла Кучера зібрано 2,730 дол. на будову репліки 1-ї української книгарні в Едмонтоні, яку приміщено у заповіднику «Форт Едмонтон».

У 1982 і 1983 роках Станиця збирала фонди на побудову першого в світі пам'ятника жертвам Голодомору в Україні, який і відкрито перед міською ратушею 1983 року. 1984 р. було запрошено до Едмонтону як доповідача на свято державности голову Братства, сотника д-ра Мирослава Малецького, з яким члени Станиці мали товариську зустріч. 1990 року відбулася зустріч членів Станиці з краєвим головою Братства д-ром Василем Веригою і секретарем Братства Василем Сірським. Також відбулася зустріч дивізійників у палаті єпископа кир. Ніла Саварина із Патріярхом д-ром Мирославом Любачівським, який тоді відвідував Едмонтон. За головства Михайла Кучера почато збірку фондів на оборону дивізійників перед Комісією Дешена, яка принесла 14,050 дол.

У 1992 році вже під час незалежної України, коли прилетів до Едмонтону великий транспортний літак «Мрія» і два винищувачі із залогою, Михайло Кучер очолював комітет опіки над летунами, Петро Бойків займався збіркою медичного влаштування, а Петро Дацьків збіркою фондів на дарунок українським летунам у сумі 2,885 дол.

Фото 1 *(сидять л-п): Володимир Юськів, Ярослав Федеркевич, Петро Дацьків, Ілля Вархола, Володимир Недошитко, Петро Саварин, Микола Зубрицький; (стоять л-п): Павло Ґулька, Мирон Левицький, Стефан Марків, Володимир Думанський, о. Михайло, о. Іван Никифорук, Богдан Небожук.*

У 50-річчя створення Дивізії у 1993 році, що вже було у вільній Україні, 10 дивізійників Станиці взяли участь у святкуваннях в Україні, а в Едмонтоні відмічено цю річницю академією і концертом та проведено збірку на українську амбасаду в Оттаві, яка дала 7,850 дол. Найактивнішим членом Станиці був тоді Михайло Кучер, довголітній секретар і голова, а також голова КУК. За його стараннями був виданий 176-сторінковий довідник про діяльність і членів Станиці за час її існування. Іншими замітними членами Станиці були Степан Максим'юк – голова, Богдан Білан – секретар та Петро Бойків і Петро Дацьків, які вирізнялись своєю активністю на громадському полі. Побратим Петро Саварин, зокрема, вславився своєю активністю на політичному і університетському полі. В роках 1982-1986 був канцлером Альбертського університету, якийсь час був президентом Консервативної партії Альберти, в роках 1983-1988 президентом Світового конґресу вільних українців та членом і засновником багатьох організацій. Побратим Петро Саварин в 1974 році був співосновником двомовного навчання української мови в школах Альберти, Канадської фундації українських студій, Канадського інституту українських студій при Альбертському університеті та інших цінних проєктів. За свою добровільну діяльність Саварин був нагороджений почесним докторатом Альбертського університету, а 1987 року – Орденом Канади та іншими нагородами.

Іншими замітними членами Станиці були побратими Ярослав Росляк, який як адвокат у 1987 році був назначений суддею Королівського суду Альберти, і Роман Осташевський, перший директор Села спадщини української культури, який займав провідні місця у професійних і громадських організаціях, за що був нагороджений Шевченківською медалею, Орденом Канади, Грамотою Альберти, медалею Королеви Єлизавети II. Велика шкода, що вони оба передчасно відійшли з цього світу! В останніх кількох роках на запрошення Українського канадського легіону члени Станиці брали участь із прапором у відправі та відданні чести померлим українським канадським воякам у Селі спадщини української культури під час «Українського дня».

З великого числа дивізійників в Едмонтоні тепер залишилося тільки 12 і 2 поза Станицею, з яких 3 брали участь у битві під Бродами. Дивізія «Галичина» творилася в 1943 році з ціллю дати основи рідній українській армії, якби прийшла нагода, яка однак не прийшла, бо Сталін опинився аж у Берліні, ще й зайняв велику частину Европи. Після великих втрат в оточенні під Бродами, а в Австрії – під Фельдбахом, уникнувши повороту «на родіну» й відбувши англійський та американський полони, дивізійники поселилися по різних країнах світу, де продовжували боротьбу проти окупанта України своєю діяльністю. Дотепер дивізійники не визнані українською владою «воюючою стороною за Україну», однак можна сподіватися, що це прийде, коли вже не стане ні одного дивізійника.

Богдан Небожук – походить із родини священиків с. Макунів, Мостиського повіту. Вояк Української дивізії «Галичина», перебував в англійському полоні в м. Реміні (Італія), утік до Німеччини, потім виїхав до Англії. У 1951 р. емігрував до Канади. Працював у харчовій гуртівні до виходу на пенсію в 1989 р. Член Братства дивізійників та Ліги українців Канади.

Керин Лемішка
(Мондер, Альберта)

МУЗЕЙ ОТЦІВ ВАСИЛІЯН (МОНДЕР, АЛЬБЕРТА, КАНАДА)

Прибуття отців василіян до Канади

Упродовж першої з чотирьох хвиль міграції українців до Канади, яка була визнана найбільшою, у період з 1891 по 1914 рр. до західної Канади прибуло понад 170 000 українців. Більшість з них – селяни греко-католицької віри з Галичини – подали заявки на 160-акрові ділянки, розташовані на території лісових угідь у трьох провінціях району прерій (Альберта, Саскачеван та Манітоба). Територія на схід від Едмонтону в Альберті, де також проживали менш численні переселенці з Польщі, Німеччини та представники інших етнічних груп, швидко стала одним з найбільших поселень українців за кордоном. В першу чергу почали зростати поселення Бівер Лейк-Мондер та Стар.

Впродовж облаштування на нових землях першим поселенцям дуже не вистачало служінь та релігійних святкових днів, які вони глибоко вшановували на рідній землі. Вони хотіли здійснювати обряди хрещення та причастя для своїх дітей, а також потребували освячених земель та общинних цвинтарів для поховання померлих. Та оскільки мігрувало дуже небагато українських католицьких священиків, релігійне життя спершу було неорганізованим, і мігранти задовольнялись нечастими візитами місіонерів до цих регіонів: це були представники римо-католицького духовенства, усталена ієрархія яких розповсюджувалась на релігійне життя у регіонах прерій; місіонери Російської православної церкви (які заохочували навернення до віри) та Протестантської церкви (які заохочували асиміляцію); а також мандрівні священики Української католицької церкви.

У відповідь на таку ситуацію архієпископ митрополії Андрей Шептицький (1865–1944), очільник Української католицької церкви у Галичині, наприкінці 1902 року надіслав до Канади чотирьох членів Чину Святого Василія Великого

(ЧСВВ). Відомо, що у той же час для місіонерської роботи до Канади вирушило чотири члени Української католицької конгрегації, відомі як Сестри служебниці непорочної Діви Марії (ССНДМ). Прибуття крейсера «Мойтке», на борту якого прибули ці вісім релігійних діячів, було відзначено в статті від 23 жовтня 1902 року у виданні «Свобода»:

> Чотири галицькі священики під проводом о. Філяса прибули до Нью-Йорка, звідки вони вирушать до Канади. У складі групи прибули також сестри служебниці, які будуть опікуватися дітьми українських канадських іммігрантів. … Ми шлемо о. Філясу, відомому нам як палкий український патріот, наші щирі вітання.

1 листопада 1902 р. о. Платонід Філяс, ЧСВВ (1864-1930), о. Созонт Дудик, ЧСВВ (1875-1950), о. Антон Строцький, ЧСВВ (1874-1950) та братчик Єремія Янішевський, ЧСВВ (1878 р. н.) прибули до зали реєстрації мігрантів міста Страткона (на території сучасного Едмонтону). Щоб якомога краще служити українським першопоселенням, кожен зі священиків узяв відповідальність за певний район у межах нової місії: о. Філяс вирушив до Бівер Лейку (на південний схід від Едмонтона), о. Дудик – до Ребіт Гілу (на південь від Едмонтона), о. Строцький – до Стар (на схід від Едмонтона). Поки не було створено офіційні парохії та побудовано церкви, священики проводили служби та справляли священичі обряди у домівках поселенців, при чому люди з навколишніх земель проходили милі, щоб потрапити на служіння. Хоча василіяни закликали на зібрання українську спільноту, на ці служби також приходили представники інших народностей, у служіннях брали участь іммігранти різних націй.

У січні 1903 р. о. Філяс подав заявку на отримання ділянки у поселенні Бівер Лейку–Мондері (близько 90 кілометрів від Едмонтону), з додатковими ділянками землі, взятими від імені о. Строцького та братчика Янишевського. Так започатковувалась Василіянська місія в Канаді. За допомогою українських першопоселенців о. Філяс побудував каплицю, що водночас була і його домом (1903), а пізніше – школою (1904). Місіонерська каплиця була однією з перших церков у регіоні, що сповідували певну віру.

Після прибуття разом з василіянами у листопаді 1902 р. чотири сестри служебниці – сестра Амброзія Маркелла Ленкевич (1876-1953), сестра Таїда Олена Врублевська (пом. 1903 р.), сестра Емілія Омеляна Клаповчук (1882-1937) та сестра Ісидора Павлина Шиповська (пом. 1937 р.) – провели вісім місяців у Едмонтоні, де організували місію у ризниці Церкви Святого Йоахіма. Місцева спільнота відзначила їх зусилля, як описано у цьому репортажі «Edmonton Bulletin» від 3 листопада 1902 р.:

> Багато людей зібралося в общині…, щоб привітати їх. Добрі люди намагалися висловити слова вітання та вдячності за жертви, принесені від їх імені, та не могли сказати й слова. Незважаючи на природні для цієї події піднесення та вдоволення, люди були занадто зворуше-

ні, і на допомогу їм прийшли сльози радості. Видовище було дійсно вражаючим; всі, хто це бачили, не змогли утриматись від сліз. … Залишається лише сподіватися, що за сприяння та натхненних вказівок цих добрих місіонерок на русинів цієї єпархії чекає велике майбутнє.

Впродовж першої зими в Канаді сестри служебниці познайомились із сестрами Вірних супутників Христа (FCJ). Під керівництвом Місіонерів облатів непорочної Марії, сестри FCJ тричі на тиждень проводили заняття для молодих українських жінок, багато з яких іммігрувало без своїх сімей та працювало в Едмонтоні служницями; дівчата відвідували заняття з англійської мови, релігієзнавства та ремесел. Із членів цього так званого Русинського клубу юних леді вийшли перші канадські послужниці ССНДМ.

Коли сестри служебниці дійшли до місії Бівер Лейку в липні 1903 р., о. Філяс віддав їм свою щойно збудовану домівку. Одним з перших завдань сестер було забезпечення освіти для дітей поселенців. Поки не було збудовано спеціальну будівлю, Василіянська церква також слугувала як школа, де приміщення храму відділялось від решти будівлі за допомогою переносної ширми. З початку діяльності місії сестри служебниці також постійно займались питаннями задоволення соціальних, культурних та медичних потреб українських поселян. Вони жили у спільноті та надавали допомогу жінкам, навчаючи ремеслам дівчаток, доглядаючи за хворими та допомагаючи самій церкві. За десять років сестри створили сирітський притулок, який отримував фінансування як від їх власних внесків, так і від пожертвувань місцевих жителів.

Перші документи хронікерів Василіянської місії відзначають реакцію місцевої спільноти на зростаючу релігійну організацію. Наприклад, тільки між листопадом 1902 р. та груднем 1903 р. отці василіяни провели 307 хрещень. У ще одному записі о. Навкратій Крижановський, ЧСВВ (1876-1940), який прибув до Канади у жовтні 1903 р. (всього лиш через два місяці після отримання сану священика), відзначив, що впродовж одного року він вислухав 3134 сповіді. Та щорічне паломництво на свято Святих Петра і Павла, що було започатковано у місії, продовжується до наших днів.

Коли на початку двадцятого сторіччя через території проклали колії Канадської національної залізниці, компанія відкрила станцію у зростаючому містечку Мондер, неподалік від Василіянської місії. В результаті такого рішення отці василіяни та сестри служебниці поступово перемістились від свого першого поселення фермерського типу до Мондеру. Поступово місто стало основним українським католицьким центром у Канаді. Цей статус було закріплено спорудженням великої куполоподібної церкви Святих Петра і Павла (1910), а також низки релігійних будівель: будинку василіянських послушників (1923), спроектованого одним з найвидатніших архітекторів церковних будівель у Канаді, о. Філіпом Ру, місіонером Облати непорочної Марії (1883-1962); Шляху Христа та Грот Голгофи, присвячений непорочній Діві Марії (1935); та Василіянську друкарню (1936). Крім того, у спільноті було засновано численні релігійні та національні організації, в тому числі Апостольство молитви (1905), Братство Святої Варвари

(1908), Асоціація національного зібрання (1910), Рідна школа (1923), Община благословенної Діви Марії (1928), та Братство українських католиків (1933).

На додачу до цих будівель у Мондері сестри служебниці побудували власний прихід Святого Йосипа (1926), що поєднував у собі прихід та школу, де окреме приміщення було виділене для молодших учнів та для сиріт, що жили у парохії, та ще одне для старших дівчат. Під патронатом ССНДМ було зведено лікарню непорочної Марії у Мондері – будівництво обійшлося у 38932 доларів США (включаючи меблювання та обладнання). Лікарню було відкрито у травні 1930 р. Саме сюди влаштувався на роботу один з перших у Канаді україномовних лікарів – Ніколас С. Стрільчук (1900-1996).

Зі своєї бази у Бівер Лейку–Мондері отці василіяни служили всій центральносхідній Альберті, а також сусіднім провінціям Саскачеван та Британська Колумбія. До 1941 р., коли українське поселення в Канаді відзначило п’ятдесяту річницю з моменту заснування, василіяни тільки в Альберті відвідували більше 50 парохій та місій. Навіть на сьогоднішній день графство Ламонт – муніципальний регіон у Альберті, що включає територію найстарішого та найбільшого українського поселення, – налічує більше церков на одиницю населення, ніж будь-яка інша територія у Північній Америці; більшість з них мають яскраво виражені характеристики східної церковної архітектури та були засновані першопоселенцями.

За допомогою духовенства у спільнотах іммігрантів отці василіяни та сестри служебниці виховували мовну, культурну та історичну пам’ять та католицьку віру тисяч українських канадців та сприяли росту церкви як у Канаді, так і на міжнародному рівні. Вагомість заслуг ЧСВВ та ССНДМ була неформально визнана у 1910 р., коли митрополит Шептицький з Галичини та прем’єр-міністр Канади Вільфред Лор’є приїхали з офіційним візитом до Мондеру. А зовсім нещодавно, у 2011 р., організація «Парки Канади» визнала національну історичну значимість української католицької місії в околиці Бівер Лейку–Мондеру: це стало відзнакою для пастви Української католицької церкви у Канаді та вторувало шлях для призначення у 1912 р. першого у країні українського католицького єпископа, преподобного Микити Будки (1877-1949).

Первинна василіянська каплиця у поселенні Бівер Лейку–Мондеру, близько 1903 р.

о. Джон Хрисостом Тимошко, ЧСВВ, Сестри служебниці непорочної Діви Марії та прихожани перед василіянською місіонерською каплицею, близько 1905 р.

Прихожани зібралися перед василіянською каплицею після служіння, близько 1908 р.

Представники василіянського духовенства з митрополитом Андреєм Шептицьким, 1910 р. Зліва направо: о. Созонт Дудик, ЧСВВ, о. Навкратій Крижановський, ЧСВВ, митрополит Андрей Шептицький, братчик Йозеф Гротський, ЧСВВ, о. Матей Гура, ЧСВВ.

Перша група Сестер Служебниць з Архієпископом Аделаром Лангевіном, який зустрів групу у Монреалі, жовтень 1902 р.
Зліва направо: сестра Таїда Олена Врублевська, ССНДМ, сестра Емілія Омеляна Клаповчук, ССНДМ, Архієпископ Лангевін, сестра Ісидора Павлина Шиповська, ССНДМ, сестра Амброзія Маркела Ленкевич, ССНДМ.

Сестри служебниці зі своїм класом вивчення катехізису у церкві Святого Йосафата в Едмонтоні, 1906 р.

Сестри служебниці з групою дітей на зібранні василіянської місії-ферми, близько 1920 р.

Прихожани та паломники, що зібрались послухати служіння о. Софрона Дяковича, ЧСВВ, протягом свята Петра і Павла, 1932 р. (Василіянське послушництво –монастир на задньому плані.)

Пам'ятник василіянським місіонерам – о. Платонід Філяс, о. Созонт Дудик та о. Навкратій Крижановський – на фундаменті Української католицької церкви Петра і Павла. Імена інших василіянських отців та послушників, які прибули до Канади з місією (1902-1939 рр.), вигравеpувано на шестифутовому п'єдесталі з граніту.

Пам'ятник від «Парків Канади» (Parks Canada)
перед первинною місіонерською каплицею (на фоні музею).

о. Йосафат Жозеф Жан, ЧСВВ

Незважаючи на невтомну роботу, невелика кількість василіянських священиків, направлених до Канади, не могли належним чином слугувати українським першопоселенням, оскільки вони все більше розселялись на великій території. Одним з рішень було заохочення до переходу від католицького служіння місіонерів бельгійської конгрегації Пресвятого Ізбавителя, яка вела діяльність серед українців з 1899 р., та нового покоління франко-канадських римо-католицьких священиків. Серед останніх тільки один священик, який здійснив перехід до Першої світової війни, залишився у Греко-Католицькій церкві: о. Йосафат ЖоПісля призначення його прелатом у Сейнт-Альберті (Альберта) у 1897 р. майбутній єпископ Еміль-Джожеф Легаль (1849-1920) прийняв на себе відповідальність по розширенню єпархії Сейнт-Альберта, зокрема по створенню нових парохій та організацій у відповідь на потребу швидко зростаючого населення іммігрантів у провінції. У листопаді 1901 р. Легаль відвідав Римську семінарію у Квебеку, в якій на той момент навчався Жозеф Жан, та звернувся до семінаристів з пропозицією розглянути місіонерську роботу серед мігрантів католиків у поселеннях українців у західній Канаді. Архієпископ Аделар Лангевін (1855–1915), який очолював єпархію Сейнт-Альберта, поставив Жану лише одну вимогу для слугування українцям: він мав спершу завершити навчання. Пізніше, у Великій семінарії Монреалю, Жан познайомився з кількома українськими студентами, поміж яких був майбутній архієпископ Василь Ладика, ЧСВВ (1884-1956), який приїхав з Галичини, щоб завершити свою богословську освіту.

У 1910 році о. Жан та ще троє новоприбулих французьких священиків здійснили волонтерську місіонерську подорож до Львова, звідки їх направили до монастирів у Лаврові та Крехові, де вони мали навчитися українській мові та служінню церковнослов'янською мовою. Майже через рік опісля о. Жан прибув до Галичини, і папа Пій X у вересні 1911 р. дав згоду на його перехід до Греко-Католицької церкви. Ще через два місяці о. Жан переїхав з Крехова до Лаврова.

Коли він уперше приїхав до Крехова, о. Жан був вражений бібліотекою монастиря. В ній було зібрано чимало цінних манускриптів, переписаних від руки, в тому числі відомий «Апостоли Крехова», датований шістнадцятим століттям, а також листи та документи українських гетьманів, польських королів та російських царів. Чимало подібних стародавніх робіт було і в бібліотеці Лаврівського монастиря. Однак о. Жан був досить стурбований, коли дізнався, що кілька цінних манускриптів було недбало знищено, а деякі старі фрески вицвіли через недбале до них ставлення.

У щоденниках о. Жана того періоду описана повсякденна діяльність, яка дозволила йому усвідомити цінність культурного та мистецького спадку нації: після проведення ранкового служіння о. Жан зазвичай вирушав до сусіднього села у пошуках речей, що представляли історичну цінність. Інтерес о. Жана до збирання таких артефактів – пристрасть, що лишилась з ним до кінця життя, – розвинувся під впливом та настановами митрополита Шептицького, з яким він уперше зустрівся у 1910 р. на Євхаристійному конгресі у Монреалі. Як лідер соціального та релігійного життя Галичини, Шептицький заохочував збереження предметів історичної цінності та особисто фінансував створення кількох культурних та освітніх організацій. Окрім того, у 1905 р. Шептицький заснував у своїй консисторії церковний музей (перейменований у 1909 р. на національний музей), який став першим подібним зібранням у Західній Україні.

Протягом одного з візитів до Львова о. Жан мав нагоду відвідати музей Шептицького. Більше того, митрополит особисто провів о. Жана музеєм та дав йому екскурс у таких темах, як визначення віку манускриптів та картин. О. Жан прагнув застосувати це новонабуте знання на практиці. Він планував організувати маленький музей у Канаді, де було б зібрано знахідки з території біла Лаврова. Поступово проходячи селищами регіону, він знайшов чимало ікон, книг та літургійних документів, які він викуповував за невеликі гроші. Одного разу він знайшов маленьку, але прекрасну ікону Святого Миколая вісімнадцятого століття, яку також хотів Шептицький. Та замість того, щоб віддати йому ікону, о. Жан вважав, що вона належить українцям у Канаді як згадка про їх батьківщину. Коли о. Жан повернувся до Канади у червні 1912 р., він привіз зі собою не тільки особисті речі, але також кілька валіз з антикварними речами, які йому вдалося зібрати.

Завданням о. Жана у Канаді була допомога в організації місіонерської школи для хлопчиків у Сіфтоні, Манітоба. Незважаючи на насичений графік учнів, о. Жан знаходив час на розвиток свого інтересу до історичних цінностей. У двох кімнатах приміщення школи він організував музей, який він наповнив експонатами, привезеними з Галичини. В одній з кімнат о. Жан також намалював Києво-Видубицький монастир, де мріяв колись поселитись. До цієї колекції зі Старого світу, яка складалась по більшості з картин, книг та монет, о. Жан також додав речі, знайдені ним поблизу Сіфтона. Це були інструменти для майстрування та вогнепальна зброя з колишнього пункту торгівлі хутром у форті Дофіні.

Наприкінці першого шкільного року о. Жан вирішив повернутись до Крехова та приєднатися до Ордену василіян. Він спакував предмети зі свого музею та залишив їх на зберігання василіянам у Вінніпезі. З початком Першої світової війни о. Жан переїхав до Лаврова, а після його звільнення у 1915 році – до Місіонерського інституту Св. Йосафата у Бучачі. Тут о. Жан отримав завдання опікуватись бібліотекою монастиря та організувати зібрання.

Наприкінці Першої світової війни як керівництво Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), так і Української Галицької армії (УГА), яким о. Жан служив військовим священиком, зробили штаб-квартиру у монастирі отців василіян у Бучачі. Оскільки французька в той час була мовою дипломатії, о. Жан швидко став задіяний у сучасну політику. З 1916 р. о. Жан подорожував між столицями європейських держав у якості секретаря-перекладача для ЗУНР; у 1919 році його було призначено спеціальним секретарем при президенті ЗУНР. Пізніше він служив членом дипломатичної місії ЗУНР у Варшаві, був членом української делегації на Ризькій мирній конференції та української місії у Женеві.

Одного разу, коли ЗУНР дислокувалась у Відні наприкінці 1920 року, митрополит Шептицький розмістився у тому ж Францисканському монастирі, що і о. Жан. Упродовж візиту Шептицький подарував о. Жану дві мармурові статуетки, які він отримав від архикнязя Вільгельма Франца фон Га́бсбурга-Лотри́нґена (1895-1948), колишнього лейтенанта Українських січових стрільців та полковника військового міністерства УНР, який у той час жив у місті у вигнанні. Приблизно за сорок років до того Шептицький позував для створення однієї з тих статуеток. У тому ж році Симон Петлюра, голова Директорії Української Народної Республіки, подарував о. Жану ще один подарунок: палицю з різьбленою ручкою.

Надії на незалежність України було розвіяно у 1923 році, коли союзники визнали включення Галичини до складу Польщі. Після короткострокового перебування у Боснії та невдалих спроб організувати там Студитський монастир митрополит Шептицький відправив о. Жана назад до Канади. На той час Українська католицька єпархія Канади налічувала близько 100 священиків та 350 парохій. Поблизу Абітібі, Квебек, о. Жан заснував колонію, відому як селище Шептицького, для мігрантів з Галичини та українських біженців з Боснії. Тоді, покинувши Василіянський орден ще у 1922 р., о. Жан знову пішов у послушники отців василіян у 1931 році, тепер уже в Мондері. Отець Жан промовив свої остаточні обітниці у грудні 1935 р. та після того служив у кількох парохіях у Оттаві та Монреалі, де здійснив кілька невдалих спроб організувати музей.

Через наплив біженців наприкінці Другої світової війни, який впливав як на священнослужителів, так і на мирян, єпископи Ладика та Ніл Саварин, ЧСВВ (1905-1986), дали вказівку о. Жану повернутися до Європи, щоб по можливості надати допомогу та сприяти імміграції до Канади. Для цієї місії о. Жана було призначено спеціальним посланцем Українського католицького комітету у справах допомоги українським біженцям. Незважаючи на те, що колекціонування завжди залишалось пристрастю о. Жана, найціннішими його знахідками були книги та манускрипти, культурні об’єкти та безцінні українські історичні артефакти, які він врятував від знищення під час Другої світової війни та радянського режиму, що прийшов за нею. На його очах знищували або покидали безцінні предмети – картини, релігійні релікти, сімейні речі, – оскільки люди тікали і брали з собою тільки саме необхідне. Отець Жан зібрав та зберіг ці покинуті речі та з часом перевіз їх до Канади.

Наступним завданням о. Жана було заснування Української католицької церкви у Лондоні у 1947 році, де він залишався до 1949 р. Після цього він повернувся до рідної Канади та служив асистентом пастора в Едмонтоні та Мондері (1950-1958), та у Ванкувері (1958-1961). Отець Жан провів свої останні роки в усамітненні у Василіянському монастирі та на фермі у Грімсбі, Онтаріо. Його тлінні рештки поховані у василіянській секції Українського католицького цвинтаря Святих Петра і Павла у Мондері.

О. Йосафат Жан, ЧСВВ

Митрополит Андрей Шептицький

Єпископ Василій Ладика, ЧСВВ

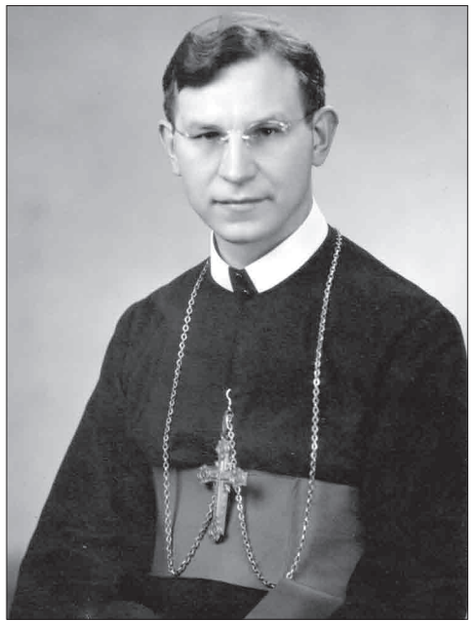

Єпископ Ніл Саварин, ЧСВВ

О. Жан у центрі групи, Крехів, 1911 р.

Митрополит Шептицький з представниками українського духовенства у Римі, 1923 р. о. Жан сидить у першому ряду крайній справа.

о. Жан (другий справа) перед Студитським монастирем у Абітібі, Квебек, 1934 р.

На борту пароплава «Альянія» в порту Монреалю, з головою ордену о. Діонізієм Ткачуком, ЧСВВ, під час його відвідин Канади у 1934 р.
Зліва направо: о. Володимир Шевчук, ЧСВВ; о. Навкратій Крижановський, ЧСВВ; о. Ткачук, ЧСВВ; о. Йосафат Тимошко, ЧСВВ; о. Йосафат Жан, ЧСВВ.

О. Жан в одному з таборів для біженців у Німеччині після Другої світової війни. Зліва направо: [?], о. Микола Восковський, д-р Іван Німчук, о. Жан, о. Олександр Малиновський, [?].

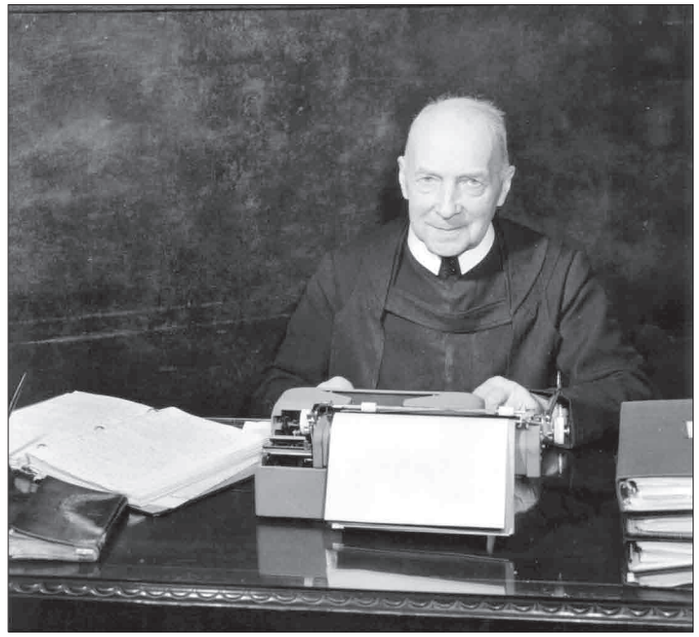

О. Жан пише мемуари

Пара мармурових статуеток, які митрополит Шептицький подарував о. Жану в 1920 р. Шептицький позував для статуї молодого пастуха.

Український музей та архіви отців василіян

Хоча велика частина його знахідок була загублена через постійні переїзди та подорожі, враховуючи речі, залишені в основному Василіянському братстві в Римі, коли о. Жан переїхав до Мондеру в 1945 р., він все ж таки привіз зі собою немалу збірку артефактів. Деякі з експонатів були розміщені у бібліотеці монастиря, а решта розмістилась у підвалі. Впродовж років, коли о. Жан був у Європі після Другої світової війни, о. Мелетій Соловій, ЧСВВ (1918-1984 рр.), взяв на себе опікування колекцією за підтримки єпископа Саварина, який упродовж перебування в Мондері заніс до каталогу приблизно п'ять тисяч книг у бібліотеці монастиря. Однак василіяни визнали, що приміщення не були ані придатними, ані зручними для довгострокового зберігання та виставлення предметів на показ.

У 1953 р. о. Орест Купранець, ЧСВВ (1924-1988), започаткував проект, націлений на створення спеціального музею, де багата колекція предметів історичної цінності о. Жана могла бути організована, задокументована та виставлена на широкий загал. Ця концепція сподобалась Василіянському ордену, який мав століттями заслужену репутацію зберігачів українського культурного спадку на додачу до освітянської діяльності та релігійного наставництва. Більше того, вшанування української культури та традицій, особливо серед жіночих українсько-канадських організацій, вже призвело до створення в Едмонтоні у 1944 році філіалу музею Союзу українок Канади (разом з Українською Православною Церквою Канади) та у 1952 році музею Ліги українських католицьких жінок Канади.

Однак новий український музей та архіви повинні були розташовуватись у Мондері, який о. Купранець описав у своїй кампанії зі збору коштів як традиційний центр та серце українського канадського життя. Першим відгуком на звернення о. Купранця була особиста пожертва від Луїса Ст. Лорена, прем'єр-міністра Канади. За допомогою пожертв василіяни відреставрували двоповерхову будівлю, яка раніше використовувалась громадським підприємством «Василіянська преса», що переїхало до Торонто у 1949 р., та обладнали її вітринами для показу експонатів, виготовленими у власних майстернях ордену.

Мондері було зібрано релігійні та культурні артефакти з монастирів з усієї країни. Серед них: дароносиця, якою користувався о. Теодозій Добко, ЧСВВ (1908-1953), у ході служби під час Другої світової війни як військовий священик канадської армії; ручний хрест, зроблений братчиком о. Василя Ваврика, ЧСВВ (1911-1996), з кульових гільз під час його ув'язнення з іншими солдатами Першої дивізії Української Національної Армії (дивізія «Галичина») у таборі для військовополонених у Ріміні, Італія; авторучка, якою користувався кардинал Ежен Тісеран (1884-1972) під час відкриття Українського католицького собору Святого Йосафата в Едмонтоні (червень 1947 р.); та літургічні предмети, якими користувались у перші роки діяльності Василіянської місії у Канаді, в тому числі чаша для причастя, яку митрополит Шептицький подарував першим місіонерам під час свого візиту до Канади у 1910 р.

Багато людей, особливо з нащадків перших поселенців з околиці Бівер Лейку–Мондеру, жертвували предмети побуту та особисті речі, щоб додати побутовий елемент до релігійної колекції: керамічна миска, жорна, пристрій для виготовлення бочок, вишита сорочка, низка коралів. Також колекція доповнилась предметами місцевих племен, в тому числі кошиком, виготовленим з берести, різними наконечниками стріл і списів та кам'яним ножем, знайденим у саду монастиря. Вже незабаром колекція нараховувала тисячі експонатів, які було згруповано у близько двадцять категорій, серед яких старовинні манускрипти та мапи, а також картини і фотографії та традиційні вироби українських майстрів. Немає жодних сумнівів, що саме о. Жан та його жага до порятунку забутих та покинутих скарбів заслуговує якнайбільше слів вдячності за великий та різноманітний перелік артефактів.

Серед безцінних артефактів можна назвати наступні:

– Ікони: Богородиці (чотирнадцяте століття); Різдва Христового (чотирнадцяте – п'ятнадцяте століття); Святого Іоанна Богослова (шістнадцяте століття); Христа Спасителя (сімнадцяте століття); Святого Димитрія (сімнадцяте століття); Святої Трійці (сімнадцяте-вісімнадцяте століття); Святого Миколая (сімнадцяте-вісімнадцяте століття); Святого Пантелеймона (вісімнадцяте століття).

– церковні реліквії: антимінс, найстаріший і освячений єпископом Онуфрієм Шумлянським з Перемишля (1747) та митрополитом Київським (1762); напрестольна пелена з Західної України, вишита срібними нитками (сімнадцяте століття); три пекторальні хрести (тринадцяте століття); дерев'яні ручні хрести (сімнадцяте-вісімнадцяте століття); алюмінієва чаша для причастя, дискос та звіздиця з Австрії (вісімнадцяте століття) та срібна чаша для причастя з Франції (сімнадцяте століття); залишки казули сімнадцятого століття; намисто, виготовлене у Києві, покрите емаллю із зображенням Благовіщення (вісімнадцяте століття).

– Древні друковані книги: манускрипт «Тріод» та манускрипт «Євангеліє» (обидві – п'ятнадцятого століття); Апостольське послання, надруковане Іваном Федоровим (Львів, 1574); Острозька Біблія (1580); Ірмологіон, перше видання церковної музики, надруковане з нотами (1707); перша ілюстрована Латинська Біблія (1520), перша Біблія французькою (1558) та англійською (1575); Кодекс Граціана (Страсбург, 1472); повне зібрання творів Святого Василія (Кельн, 1531) та Святого Амброзія (Ліон, 1556); «Описання України» Боплана (Руан, 1660); три томи «Подорожей Рамусіо» з першою мапою Монреаля (Відень, 1554).

– Численні пергаменти, переважно заповіти та угоди, датовані сімнадцятим та вісімнадцятим століттями. Найстаріший документ – це торговельний контракт, датований 1624 роком.

– Географічні карти Європи, найстаріша з яких датована 1588; інші – сімнадцятим та вісімнадцятим століттями, де позначена Україна.

– Монети, найстаріша датується 250 роком до Н.Е.

– Банкноти, включаючи першу паперову валюту Сполучених Штатів (1776), Канади (1791) та Української Народної Республіки (1918-1920).

– Перші поштові марки з 153 країн, а також листи з поштовими штампами, що використовувались до введення марок.

– Медалі, найцікавіші з яких – Луї XIV, Луї XV та Наполеона Бонапарта; папська медаль (1664); медаль на честь святкування миру між протестантами та католиками у швейцарських штатах (1712); та унікальна медаль від царя Олександра Першого «За завоювання Парижу», що відмічає прибуття імперських російських військ та козацької армії до Парижу у березні 1814 р.

Разом з іншими приготуваннями до відкриття нового музею о. Купранець співпрацював з емігрантом-художником професором Юліаном Буцманюком (1885-1967) над створенням емблеми музею. Після того, як з 1932 по 1939 р. він розписував церкву отців василіян у Жовкві, єпископ Саварин запросив Буцманюка переселитись до Едмонтона наприкінці Другої світової війни. Саме там під патронатом єпископа Буцманюк намалював монументальні фрески у соборі Святого Йосафата. В основному проекті було задумано, що логотип музею поєднуватиме стовп вогню, тризуб та кленовий листок, відповідно символи Ордену василіян, української нації та Канади. Тло складає стилізований хрест, на якому нанесено кирилицею літери «КУНМ» на кожному кінці, що має означати Канадський український національний музей (хоча назва для нового музею ще не була затверджена).

Офіційне відкриття Українського музею та архівів отців василіян відбулося 28 липня 1957 року. На той час це був найбільший український музей у Канаді та один з найстаріших у Альберті. Спершу о. Володимир Шевчук, ЧСВВ (1917-1994), голова ордену василіян у Канаді, відслужив урочисту велику месу у гротто з участю хору собору Святого Йосафата (Едмонтон) під керівництвом о. Боніфація Свободи, ЧСВВ (1915-1985); о. Максим Марків, ЧСВВ (1899-1988), василіянський місіонер, широковідомий за свої проповідницькі вміння, виголосив проповідь; та о. Купранець зачитав текст папського благословення від папи Пія XII. Після цього міністр соціального забезпечення провінції, достойний Робін Д. Йоргенсон, перерізав стрічку, о. Жан, якого було названо почесним директором музею, благословив будівлю.

Вечірній бенкет відвідало багато запрошених гостей, більшість яких були дітьми українських іммігрантів до Канади: Євстахій Ружицький, член законодавчої асамблеї провінції Альберта; Петро Стефура, член парламенту федерального уряду; Василь Гавриляк, мер Едмонтону; професор д-р Орест Старчук з Альбертського університету; та професор Доктор Володимир Кей-Кисілевський, представник федерального урядового департаменту у справах громадянства та міграції, а також завідувач кафедри славістики Оттавського університету. День було завершено концертом хору Святого Йосафата та виконанням традиційних українських танців.

Упродовж наступних років музеєм опікувався о. Купранець, його перший директор. Але саме о. Жан присвятив багато часу музею та архівам, акуратно задокументував колекцію та походження її експонатів в міру їх дарування музею. Крім того, він продовжував пошук нових знахідок. Протягом однієї поїздки до Едмонтона йому трапилася табакерка для тютюну, виготовлена із за-

витків ріжок гірських овець, з ініціалами «Д. Мак».. Після тривалих пошуків о. Жан дізнався, що ця табакерка належала торгівцю хутром компанії «Гадсон Бей», який працював уздовж річки Саскачеван на початку 1800-х років. Отець Жан також доповнив колекцію старовинними речами власної сім'ї, включаючи годинник його пращурів, привезений до Квебеку у 1795 р.; годинник було виготовлено у 1690 р., і він один із найстаріших у Канаді. Навіть у роки, коли він уже знаходився на пенсії, о. Жан допомагав порадами своєму наступнику куратору о. Дам'яну Велещуку, ЧСВВ (1926-2011), щоб «здобути більше місця для нових експонатів».

Жителі Мондеру надзвичайно пишаються такою культурною пам'яткою у своїй спільноті. Члени місцевої Ліги українських католицьких жінок Канади (UCWLC) створили комітет музею, який допомагає з прибиранням та утриманням стелажів у належному стані. Ці жінки доповнили виставку зразками традиційних українських народних мистецтв, у тому числі вишивкою, ткацтвом, писанками, керамічними виробами та різьбленням по дереву. Комітет також здійснив низку спеціальних проектів. Наприклад, один з них мав на меті додати у колекцію манекенів, одягнених у традиційні українські костюми з різних регіонів тощо. В цьому їм допомагав братчик Методій Камінський, ЧСВВ (1905-1991), який виготовив високі шкіряні черевики, та Іван Семенюк, диригент хору церкви Святих Петра і Павла, який виготовив шкіряні черевики (*постоли),* шкарпетки та інші предмети гуцульського костюму.

Майже з самого початку існування музею громадськість високо оцінила цінність музею та його роль у збереженні історії, культури та релігії як українських першопоселенців околиці Бівер Лейку–Мондеру, так і перших василіян, які служили на цій території. Восени 1957 року репортер з Канадської мовної корпорації дав такий коментар: «Сама по собі історія дуже вражає … [так само як і] її подробиці, що стосуються традиційних українських предметів, таких як рушники, що використовуються на весільних та релігійних церемоніях». Подібну оцінку дав музею і репортер з «Нью-Йорк Таймсу» ще у той час, коли до Мондеру вела дорога з гравію: «надзвичайної культурної та історичної цінності». Звичайні відвідувачі також залишили свої відгуки про музей: «Прекрасний внесок в історію Канади» та «Чудово бачити, що [ці традиції] збережені для наших дітей та для всіх інших людей».

О. Йосафат Жан, ЧСВВ, благословляє вхід до музею, 1957 р. О. Купранець, ЧСВВ, перший директор музею, попереду групи.

Репортери розглядають виставку, 1957 р.

Вітрини музею, 1950-ті

Член комітету музею Павлина Філь
та місцеві школярі розписуються у гостьовій книзі, 1950-ті.

О. Дам'ян Велещук, ЧСВВ, куратор музею, з відвідувачами, 1950-ті.

О. Йосафат Жан, ЧСВВ, вітає Василя
Єленяка (1859-1956), одного з перших
українських поселенців у Канаді,
під час його візиту до музею, 1950-ті.

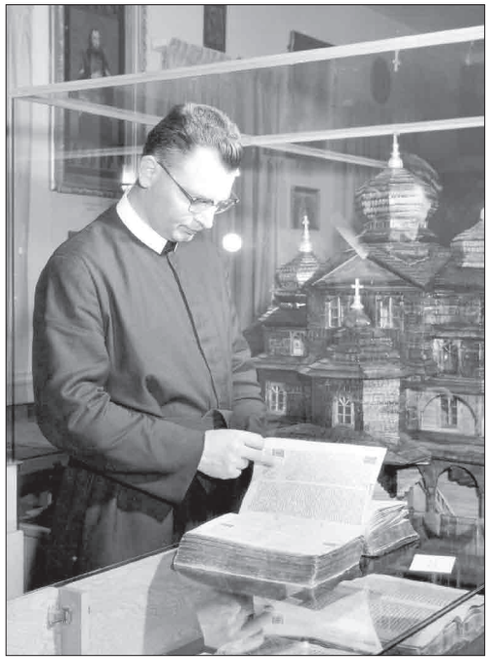

О. Дам'ян Велещук, ЧСВВ,
оглядає старовинну книгу, 1950-ті.

О. Дам'ян Велещук, ЧСВВ, та о. Бенедикт Гринишин, ЧСВВ,
переглядають документ з архіву музею, 1950-ті.

О. Орест Купранець, ЧСВВ, та члени першого комітету музею ЛУКЖ (зліва направо): Михайлина Малко, Павлина Філь, Софія Дідух, Бессі Топілко, Женя Миськів, Метті Феняк, 1950-ті.

Майбутній єпископ, о. Мирон Дацюк, ЧСВВ, Павлина Філь (член комітету музею), та о. Дам'ян Велещук, ЧСВВ, біля художнього стенду, 1950-ті рр.

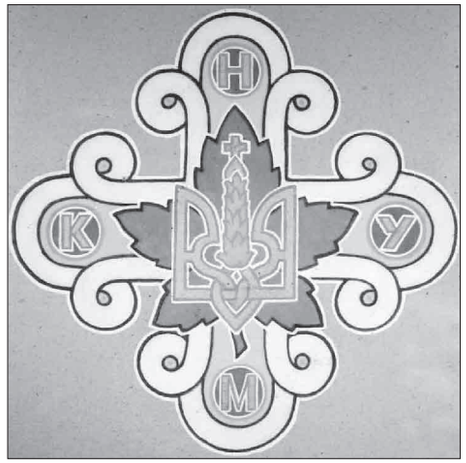

Український художник-емігрант Юліан Буцманюк запропонував свої ескізи для нового логотипу музею, 1955 р.

Його емблема з'явилась на першій сторінці гостьової книги музею в день його відкриття, 1957 р.

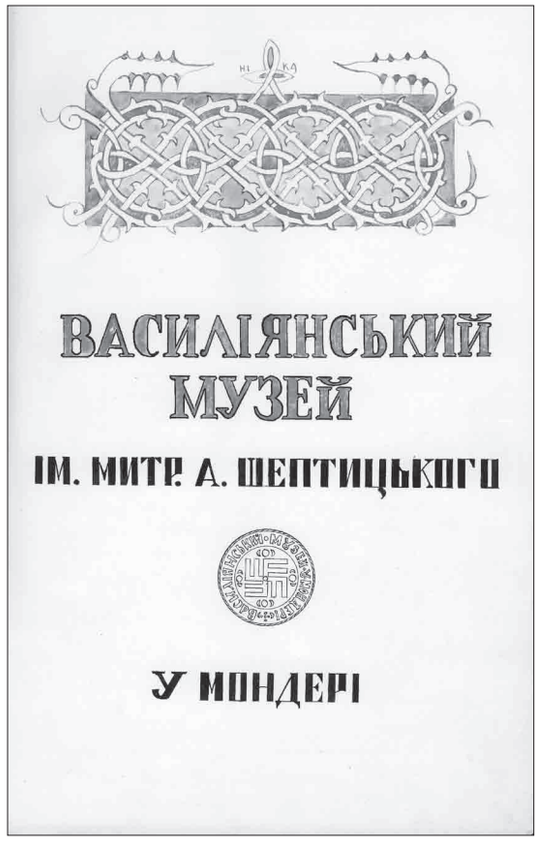

Вручну розписана титульна сторінка з першої гостьової книги музею. Зверніть увагу, що музей названо на честь митрополита Шептицького.

Музей отців василіян

Більше ніж три десятиліття Український музей та архіви розміщувались у будівлі колишнього Василіянського видавництва, де практично нічого не змінювалось у вітринах та в приміщеннях. Але в міру зростання колекції стало очевидно, що музей виріс зі свого первинного простору, концепції та дизайну.

Наприкінці 1980-х, з наближенням сотої річниці українських поселень у Канаді (1991), василіяни вирішили спорудити нове приміщення, яке було б спеціально створене для музею: з просторими виставковими залами, бібліотекою, адміністративними приміщеннями та спеціальними зонами для складування експонатів й архівних матеріалів. Незважаючи на те, що були пропозиції перенести новий музей до більшого міста, такого як Едмонтон або Торонто, василіяни вирішили залишити його в Мондері, неподалік від фермерських угідь, де його було започатковано. Голова провінції о. Рафаель Мельник, ЧСВВ (1923-1990), обрав майбутнього митрополита о. Лаврентія Гуцуляка, ЧСВВ (1951 р. н.), на роль директора нового музею. Для цього його було відкликано до Канади після одинадцяти років навчання у Римі. У 1997 р. майбутній єпископ о. Павло Хомницький, ЧСВВ, змінив о. Гуцуляка на посту директора музею.

Церемонія закладення фундаменту відбулася 24 червня 1989 р. На ній був присутній один із представників уряду, який брав участь у події, Дон Мазанковський, який згодом став міністром сільського господарства та заступником прем'єр-міністра Канади, а сам був нащадком першопоселенців з околиці Бівер Лейку–Мондеру.

Інтер'єр первинної місіонерської каплиці

Проект нової будівлі поєднав у собі центральні арки та високу склепінчасту стелю церковної архітектури з солом'яним дахом на зразок народної архітектури. Офіційне відкриття музею, перейменованого на Музей отців василіян, відбулося в останню суботу червня 1990 року під час традиційного паломництва на свято Святих Петра і Павла. Кілька сотень людей відвідали прекрасну будівлю та її скромне наповнення: тимчасову експозицію в одній галереї та художню виставку в іншій. Упродовж наступного року о. Гуцуляк контролював процес переміщення існуючої колекції зі старого музею.

Тепер експозиція музею розділена на тимчасову та постійну. Перша з двох галерей постійної виставки, що називається «Новий дім на Заході», присвячена історії українських першопоселенців у Канаді та поселенню Бівер Лейку–Мондеру. Серед експонатів є копія традиційної мазанки з солом'яним дахом та дім із верандою, які будували у 1920-х, – таким чином демонструються два стилі будинків перших поселенців. Для показу історії розвитку подальшого заселення виставка доповнюється рядом меблів та приладдя, яке використовували перші поселенці. Друга постійна експозиція, «Отці василіяни та їх паства», стосується історії Василіянської місії в Канаді та створення православних парохій у центрально-східній частині Альберти. Галерея включає оригінали робіт, намальованих ранніми релігійними художниками в Канаді (включаючи Юліана Буцманюка, Бертольда Імгофа, Петра Липинського та о. Генрі Мецгера), а також інструменти для різьблення по дереву та зразки робіт майстерного церковного теслі Пилипа Павлюка (1879-1965).

Ці постійні виставки доповнюються тимчасовими, що змінюють одна одну, – так висвітлюють конкретні теми або показують предмети з колекції музею. Серед нещодавно проведених можна назвати такі виставки: «Ікони Діви Марії» та «Ікони Христа»; фотовиставки «Церкви графства Ламонт», до якої були включені фотографії, зроблені пра-племінником митрополита Шептицького; та «Стародавні печатні книги», до якої включено більше ста томів, надрукованих до дев'ятнадцятого століття. Розширені приміщення музею також дозволяють проводити лекції для відвідувачів, які періодично читають професори Альбертського університету, Центру дослідження української спадщини при Саскатунському університеті та інших навколишніх академічних установ.

У 1984 р. первинну місіонерську каплицю було переміщено до Василіянського комплексу у Мондері, на базі Української католицької церкви Святих Петра і Павла та неподалік від сучасного музею. Завдяки цьому кроку церкві було забезпечено збереження та процвітання у спільноті Мондеру, а також обізнаність української католицької громади.

На противагу раннім рокам у колишньому приміщенні музею, коли відвідувачі могли домовитися про прогулянку музеєм та екскурсію через монастир (або за допомогою місцевого студентства у літній час), новий музей має кількох штатних співробітників, які працюють повний робочий день. Це куратор, бібліотекар та асистент музею. Впродовж останніх років було впроваджено комп'ютерну систему інвентаризації для управління колекцією музею. База да-

Вхід до Музею отців василіян

них включає первинну інформацію з каталогу о. Жана (яка спершу була заповнена на друкарській машині) та розширену інформацію про експонати.

Загалом колекція музею на сьогоднішній день поділена на три категорії: артефакти, документи та фотографії. Вона постійно зростає за рахунок пожертв предметів побуту та історії місцевості Бівер Лейку–Мондеру, Василіянського ордену та українських першопоселень. Каталогізація та організаційні роботи тривають.

Музей отців василіян / Basilian Fathers Museum
Box 386
Mundare, AB T0B 3H0
Canada

Керин Лемішка – отримавши ступені бакалавра (історія) та магістра гуманітарних наук (історія, радянські й східноєвропейські студії), працювала в Національній бібліотеці й архіві в Оттаві та аналітиком у Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода. Отримавши докторат з історії та магістерку з музеєзнавства, працює з 2009 року куратором та помічником директора Музею отців василіян у Мондері.

Леонід Коровник
(Едмонтон)

ХРИСТОВЕ САМОПРИНИЖЕННЯ

Він умалив Самого Себе,
прийнявши вигляд раба – Фил. 2:7

Христос – це екстраординарна Особистість як у всесвіті, так і в Святому Письмі. Довкола Нього все зосереджується, бо Ним створено все на небі й на землі. Він тримає всесвіт словом сили Своєї, цебто велінням слова Свого (Кол. 1:16. Євр. 1:3). Він від вічности єдиний Викупитель людства, бо під небом не було іншого Ймення, даного людям, яким ми маємо спастися (Мт. 1:21; Дії 4:12). Та щоб викупити людей від їхнього гріхопадіння, оця найвища Особистість, що була за природою Богом, через зачаття в утробі діви мала набути людське тіло і природу як частину Своєї людськости, однак вони мали бути без плями гріха. Тому, щоб відродити людину, було необхідно, щоб Христос в усьому був подібний до людини, щоб Він міг страждати замість неї і скласти умилостивлюючу жертву (Євр. 2:17-18). Тож коли виповнився визначений час, ангол Гавриїл сказав діві Марії: «Ось ти в утробі зачнеш, і Сина породиш, і даси Йому ймення Ісус. Дух Святий злине на тебе, і Всевишнього сила обгорне тебе, через те то й Святе, що народиться, буде Син Божий!» Лк. 1:31,35. Таким чином, у мить Христового зачаття божественна і людська природи (двоїстість природи) назавжди невід'ємно поєдналися у Його боголюдській особі. Кожна із цих двох природ зберігає свої істотні якості і властивості, але вони обидві існують ув одній особі, творячи особовий союз двох природ, і взаємно співдіють. Божественна природа є природою Сина Людського, а людська – Сина Божого.

Отже, коли Христос набув людську природу, то був початок чотирьох кардинальних ступенів Його добровільного самопринижения: зачаття, народження, смерть і поховання. Проте такий величний і шляхетний жест Христа не цікавий лукавому серцю і холодному розумові людини (Єр. 17:9). Ми, земляни, мислимо людськими категоріями і не в силі збагнути мотиву Його такого великодушного вчинку, аж поки Дух Святий спрямує нас до нього: «Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого єдинородного, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, але мав життя вічне».

Слова – *Бог полюбив світ* – це мотив Христового альтруїстичного вчинку. Упала людина, за своєю природою, – мізантроп, людиноненависник. Недаремно римляни говорили: *homo homini lupus est* – людина людині – вовк. Дійсно, розбрат людства у світовому масштабі, починаючи від Каїна, протягом тисячоріч свідчить, що люди, живучи без Бога, здичавіли. Тому Христос, єдиний і

справжній людинолюб, самопринизив Себе, ставши людиною, щоб допомогти нам принизитися перед Богом, позбутися гордости і повернутися до Бога.

Апостол Павло у посланнях до Ефесян (4:1-4) і Филип'ян (2:1-11) напучував віруючих у тих церквах, щоб вони збагнули, до якої важливої надії Бог їх поликав (Еф.1:18), і щоб не чванилися, а позбулися гордовитости, особистого прагнення до слави, почуття вищости і престижу. А замість того принизили себе, поводилися згідно горнього покликання, як личить християнам, і служили Богові та дбали не лише про себе, а й один про одного, бо Христос, прибувши до нас, так чинив, ми ж повинні брати Його за приклад. А Він нас так полюбив, що, будучи Богові рівним, добровільно самопринизив Себе через зачаття в утробі діви, де перебував дев'ять місяців, і народився в подобі людини і в подобі раба, щоб дати нам можливість стати дітьми Божими (Ів.1:12). Або як ап. Павло говорить: «щоб викупити підзаконних, щоб усиновлення ми прийняли» (Гал. 4:4-5).

Коли Христос народився як будь-яке інше немовля, то був свідомий крок Його добровільного самоприниження. Марія стала Його земною матір'ю, годувала Його грудьми, купала, сповивала, можливо, при миготливому каганці співала колискові пісні. Вісім днів після народження Його обрізали. Однак незабаром батьки Христа були змушені втікати до Єгипту, де колись їхні потомки були рабами, й жити у страсі й непевності, бо у Вифлеємі й довкола нього Ірод убивав немовлят.

Христос перебував у стані приниження й тоді, коли появився у цьому світі не як Адам, дорослою, зрілою людиною у розквіті життя із розвиненими розумовими здібностями, але як дитя. У Нього поступово розвивалося тіло, особистість, психічні функції, Він «зростав мудрістю» (Лк. 2:52). Він також переживав приниження, коли терпів голод, холод, спрагу, самотність, утомлювався. Коли вояки роздягли Його, тростиною били по голові і плювали на Нього, а тоді навколішки кидалися та вклонялися Йому.

Також помимо того, що Йому належали усі скарби світу, Його приниження полягало ще і в тому, що Його сім'я була бідна, і тому Він народився у яслах у заїзді з двором при шляху поблизу Вифлеєму, де валки верблюдів, ослів, мулів і подорожні зупинялися на нічліг. «І породила вона свого Первенця Сина, і Його сповила, і до ясел поклала Його – бо в заїзді місця не стало для них» (Лк. 2:7). Коли минуло сорок днів, батьки понесли Ісуса до Єрусалиму, щоб посвятити Його для Господа. За первородного Сина вони мали принести в жертву ягня, як написано у Законі, а якщо вони були не спроможні, то дві горлиці або двоє голубенят (Лев. 12:6-8). Батьки ягняти не принесли, а це вказує на їхню бідність (Лк. 2:24). А Його співвітчизники (у Назареті) висловлювалися про Нього зневажливо, що Він син тесляра, тобто бідний – вони уважали це за сором (Мр. 6: 1-3). Вони не знали, що Він, бувши багатим, збіднів ради них (2 Кор. 8:9). Він був немов Адам в упалому стані поза раєм, бо заробляв на прожиток у поті чола. Певного разу ось як Він висловився про Себе: «Мають нори лисиці, а гнізда небесні пташки, – Син же Людський не має де й голови прихилити». Син Божий був чужинцем, мандрівником і вигнанцем у своєму світі.

Тепер скажемо дещо про освіту у євреїв. Майже до новозаповітної доби єврейські діти здобували головним чином релігійну освіту і то у своїх домах. Батько був зобов'язаний навчати дітей, і було дуже важливо, щоб вони вчилися читати Святе Письмо. Дівчатка здобували освіту вдома і в синагогах. Жінки не мали права навчати. Початкову ж освіту здобували лише хлопчики. Для дальшого навчання хлопчиків у більшости батьків не було змоги. Деякі рабини і члени синедріону ставилися зневажливо до тих, хто вивчав тільки Святе Письмо, уважаючи їх за неуків. Про ап. Петра та Івана було сказано, що вони «невчені та прості» (Дії 4:13). Згодом у Єрусалимі було засновано академію для майбутніх рабинів, де викладали Закон і традиції старших такі визначні вчителі як Гіллел і Шаммай. Там учився ап. Павло у ніг Гамаліїла (Дії 22:3). Гамаліїл був один із небагатьох рабинів, який дозволив студентам здобувати грецьку освіту. Іноді недруги Христа говорили, що Він бідняк з походження і не вчився у їхніх славетних школах, таким чином принижували Його. Проте ніхто із випускників тих шкіл не був таким чудовим педагогом, як Він. Ніхто з них не володів педагогічним тактом так уміло, як Він. Ніхто з них не міг промовляти з такою витонченістю і гідністю, або так застосовувати алегорії, притчі і метафори, щоб полегшувати їм життя і навчати Божої правди, як Він. Тому вони надзвичайно дивувалися, що Христос перевищував їх у тому знанні, у якому вони уважали себе за найкращих і єдиних учителів, і запитували: «Як Він знає Писання, не вчившись?» (Ів. 7:15).

Коли Христові було років зо тридцять, Іван Хреститель ходив у пустині юдейській біля річки Йордан і проповідував, що людям треба каятися у своїх гріхах і охреститися.

Христос залишив Галілею, прибув до Івана Хрестителя, який Його охрестив. Та за визнанням самого Івана, він був недостойний не лише охрестити Христа, а навіть понести

Його взуття. Цей вислів значущий щодо глибокого смирення і шанобливости. Взувати, здіймати і нести взуття своїх панів було обов'язком найнижчих рабів не лише у євреїв, а й у греків і римлян. А Той, Хто мав владу хрестити Святим Духом і вогнем, був охрещений у воді. Той, Хто не знав і не вчинив гріха, прийняв хрещення тому, що Він прийшов виповнити увесь Закон і всю праведність, але не заради Себе, бо Він був безгрішний, а заради нас (Мт. 3:15). А тому, що Він був слухняний волі Отця і виконав Закон, то Його послух приписаний нам у праведність. Він зарахував Себе до грішників, бо лише таким чином Він зміг понести наші гріхи на хрест і здобути нам спасіння.

Незабаром після хрещення Дух Святий повів Христа у пустиню, щоб диявол Його спокушував (Мт. 4:1). Він перебував у незаселеній, безлюдній, гористій пустині зо звіриною, де не було їстівних припасів, а це говорить про Його низький соціяльний стан (Мр. 1:13). Два євангелисти твердять, що сатана спокушував Його сорок днів. Проте це не було зроблено для того, щоб Христос виявив Свою силу у протистоянні випробуванню, а навпаки, щоб довести, що Його святість не дозволить піддатися спокусі і відхилитися від вірности Богові. Коли

Адам був створений, він піддався спокусі диявола і згрішив, довівши людський рід до катастрофи. Христос же хоча був спокушуваний дияволом багато разів і випробовуваний недругами, прожив понад тридцять років без плями гріха.

Тому ап. Павло закликає християн усіх віків: «Нехай у вас будуть ті самі думки, що й у Христі Ісусі!» Тобто нехай у вас буде та сама несхитна мета, що була у Христа: чинити волю Отця небесного, сприяти ділу Божому і бажати завершити його (Ів. 9:4), не бути занадто високої думки про себе, не опиратися волі Божій, не перебільшувати своєї ролі і не шукати свого. А Христос, Хто «є перший від усього, і все Ним стоїть», не лише не шукав свого, Він, «бувши в Божій подобі умалив Самого Себе, прийнявши подобу раба». Що ж це означає? Коли Слово сталося тілом, то Воно узяло на Себе людську природу і жило життям землян. Ось тут Святе Письмо констатує божественний парадокс: Христос, будучи Сином Божим, умалив Себе, набувши подобу раба, а це ж було приниження для Божества.

Самоприниження Христа – це приниження Його Самого, применшення Його прав, Його ваги, знань і гідности. Досі такого самоприниження не було. То чи це означає, що Христос відмовився від божественних атрибутів і божественної подоби? Нам тепер просто необхідно звернутися до грецького оригіналу. Там же основна думка про приниження така: відкласти набік свій ранг, право і гідність і в тому відношенні стати нічим, цебто прийняти скромніший ранг і становище. Ось якраз про це і йде мова у нашому тексті – «Він умалив Самого Себе, прийнявши подобу раба». Проте це не означає, що Христос буквально позбавив Себе божественної природи, виключного права бути всемогутнім, всюдиприсутнім, всезнаючим і святим, бо Він знав усіх людей, що було в людині і що статися має (Ів. 2:24-25. 18:4). Він чинив різні чуда – втихомирив бурю і хвилі (Мт.14:32). А той, хто має владу над вітром і хвилями, має всю владу. Він також воскрешав мертвих і виганяв демонів. А якщо Він відмовився від Своїх атрибутів, то що, світ був без нагляду протягом більше 3-ох років залишений напризволяще? Це неможливо. Христос свідомо обмежив Своє користування атрибутами, доки жив між людьми. Але до Свого приниження Він дійсно «був сяєвом слави та образом істоти Його [Бога], утримуючи усе словом сили Своєї» (Євр. 1:3). Нам відомо, що перед людьми Він не з'являвся у сяйві небесної слави, яку мав у вічності, задовго до створення будь-чого у космосі (Ів. 17:5), бо Він її прикрив. Але деякі Його учні бачили Його у великій славі в час Його переображення (Мт.17:1-9. Мр. 9:2-9).

Коли ж Він прийняв подобу раба, то це вказує на стан слуги, на відміну від попереднього вищого рангу. Це означає з'явитися, як слуга, виконувати обов'язки слуги і щоб Його уважали за слугу. Він принизив Себе, щоб виконувати такі діла, які є відповідні лише слугам. Вислів «подоба раба» вказує більш ніж на «подобу людини»; це описує рабство і підкорення, непривабливість, що були необхідними характерними рисами людськости, яку Христос прийняв. Про це ось так провіщав пророк Ісая 700 р. до Р. Х.: «Бо Він виріс перед Ним, мов галузка, і мов корінь із сухої землі, – не мав Він принади й не мав пишноти; і ми Його бачили, та краси не було, щоб Його пожадати! Він погорджений був,

Його люди покинули, страдник, знайомий з хворобами, і від Якого обличчя ховали, погорджений, і ми не цінували Його» (Іс. 53:2-3). А Сам Христос ось так констатує Своє добровільне самоприниження в час таємної вечері, коли Він і Його апостоли сіли за стіл: «Бо хто більший: чи той, хто сидить при столі, чи хто прислуговує? Чи не той, хто сидить при столі? А Я серед вас, як службовець» [слуга] (Лк 22:27).

Нам тяжко збагнути, що Той, Кого небо та небо небес не обіймають (1 Цар, 8:27), а Він заради нас перебував між нами, як людина і як слуга. Тому нехай же і в нас будуть ті самі думки відносно нашого самоприниження, що й були у Христа Ісуса.

22 червня 2010

Володимир Кравченко
(Едмонтон)

КАНАДСЬКИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ: У ПОШУКАХ ВІДПОВІДЕЙ НА НОВІ ВИКЛИКИ

Минув рік із моменту мого приїзду до КІУСу в ролі його нового директора. Цей рік промайнув майже непомітно. Він був насичений різними подіями, емоціями, новими планами та новими викликами. За цей час дещо змінилося в моєму розумінні Інституту та його ролі в науковому, культурному та громадському житті. Відбулися зміни й у самому інституті. Громадськість, на жаль, недостатньо поінформована про те, що ж тут відбувається насправді. Тому я радий скористатися з запрошення пана Петра Саварина та поділитися своїми міркуваннями щодо сучасного стану інституту з читацькою аудиторією Західньоканадського збірника.

Почну з оцінки місії та мандату КІУСу, які стають краще зрозумілими в історичному контексті. Я би розділив історію інституту на дві основні частини: 1) від середини 1970-х рр. до початку 1990-х рр. (директорство Манолія Лупула та Богдана Кравченка – не родича й «навіть не однофамільця») та 2) після 1991 р. (директорство Франка Сисина та Зенона Когута). Нижче я спробую дати їм коротку характеристику.

1. На першому етапі відбувалося організаційне становлення КІУСу в складі Альбертського університету. Воно здійснювалося під гаслами політики мультикультуралізму в Канаді, утвердження українських студій у західному академічному середовищі, а також протистояння радянській національній політиці в Україні. Це була, можливо, найбільш ентузіастична доба історії інституту, коли українська громада тісно співпрацювала з професійними науковцями й змушувала прислухатися до себе провінційний уряд.

Саме в 70-80-і роки XX ст. було закладено інституційні підвалини та сформульовано основні напрямки наукової та освітньої діяльності інституту: українські студії, українсько-канадські студії, двомовне навчання, видавничі програми. Саме тоді було розпочато професійну ревізію науково-культурного та політичного доробку українських студій під впливами «нової соціальної історії», компаративістики, інших інновацій західної, передусім американської, гуманітаристики. Звертаючись до відповідних документів доби, я знаходжу в них чимало з того, що зберігає свою актуальність і сьогодні.

Директор КІУСу Зенон Когут передає свої повноваження новому директору Володимиру Кравченку (2012).

2. На другому етапі діяльність КІУСу розгорталася під знаком проголошення української незалежности, гаслами національного Відродження та висунення власне українських студій і безпосередніх контактів із Україною на перший план у списку пріоритетів інституту. Здавалося, наприкінці XX ст. історія оживала й виходила з-за лаштунків, щоби на короткий час стати частиною повсякденного життя. Можу лише припускати, з яким ентузіазмом тогочасні працівники інституту стежили за революційними подіями в Україні, обмінюючись між собою щойно почутими новинами та шукаючи – тоді ще без інтернету – безпосередніх контактів із українським суспільством.

Це був час, коли інститут переживав справжню експансію – розширення своїх наукових і видавничих програм, а також відчував зростання фінансової підтримки з боку української громади. Саме тоді відбулося радикальне, за словами Зенона Когута, організаційне переформатування інституту, що супроводжувалося його поділом на окремі підрозділи, кожен зі своїм директором, бюджетом і програмою. Саме тоді виникли проекти, які визначили науковий та педагогічний профіль інституту в академічному світі на багато років, зокрема: академічне видання «Історії України-Руси» М. С. Грушевського англійською мовою, Енциклопедія України в інтернеті, багатотомна історія українців Канади, програма вивчення української мови тощо. Саме тоді, як виглядає, КІУС вийшов на позиції лідера в українських студіях на Заході.

Одночасно інститут, який до того часу підпорядковувався віце-президенту з питань науки, почав інтегруватися до факультету гуманітарних наук Альбертського університету. Мабуть, не всі знають, що в 2011 р. між КІУСом і університетом було підписано офіційну угоду, яка регламентує собою новий статус інституту в ролі структурного наукового підрозділу факультету гуманітарних наук (Faculty of Arts).

У свою чергу ця обставина поставила інститут перед новими викликами. По-перше, гостро постала проблема відповідности принципів, структури та повсяк-

денної діяльності КІУС університетським стандартам і правилам. По-друге, набуло актуальності поєднання дослідницької роботи з викладанням. По-третє, намітилася певна суперечність між доктриною академічної свободи та морального обов'язку служіння громаді. Нарешті, зменшувався не лише операційний бюджет інституту, а й можливість проводити більш гнучку політику в кадровій та фінансовій сферах. Коротко кажучи, інститут починав відчувати зростаючу залежність від університету, до чого не був повною мірою пристосований.

Звичайно, лише з часом стане зрозуміло, чи ми стоїмо на порозі третьої доби в діяльності інституту, оскільки, з одного боку, зберігається до певної міри континуїтет із попередньою історією, а з другого – стає очевидним, наскільки змінилися політичні, організаційні та інтелектуальні умови, що впливають на цей процес. Я назву лише деякі з них:

– доктрини мультикультуралізму в Канаді та національного Відродження в Україні втратили свою політичну вагу й актуальність. Повноцінної заміни для них поки що не знайшлося;

– хронічна нестабільність і невизначеність українського політичного життя почали обертатися розчаруванням в українській громаді Канади;

– покоління тих, хто з ентузіазмом створював інститут, поступово відходить, у той же час старішає й сама громада;

– світ переживає глобальні зміни в комунікативних та інформаційних технологіях, нові фінансові потрясіння, що також мають глобальний характер;

– гуманітарні науки стрімко втрачають свою привабливість у суспільстві й, відповідно, фінансування з боку держави;

– в гуманітаристиці та соціальних науках відбуваються важливі концептуальні зміни, що кидають виклик національній парадигмі українських студій.

Стає очевидним, що КІУС потребує сьогодні переосмислення своїх стратегічних завдань, щоби бути в стані відповісти на нові виклики сучасності. Подобається це чи ні, але зміни в діяльності інституту є неуникненними. Завдання полягає лише в тому, щоби ці зміни відбувалися без втрати попередніх здобутків. Для реформування КІУСу необхідні, перш за все, чітка стратегія, продумана кадрова політика, спільні зусилля, а також фінансова, організаційна та політична підтримка, терпіння й довіра. Серед моїх найближчих завдань – організаційна консолідація КІУСу, підвищення культури менеджменту, а також удосконалення інформаційної та комунікативної мережі інституту та визначення пріоритетних наукових напрямів і програм. Нижче я зупинюся лише на деяких аспектах реорганізації КІУСу та пов'язаних із нею проблем.

КІУС і Альбертський університет

Мені неодноразово доводилося чути розмови про те, чи потрібна КІУСу інтеграція до Альбертського університету, чи матиме вона позитивні наслідки для інституту? Скептиків, число яких зростає, можна зрозуміти. Їхню позицію визначає сьогодні невдала, на мій погляд, політика провінційного уряду щодо університетів, вимушені заходи університетської адміністрації щодо скорочення фінансування гуманітарних і соціальних наук, обкладання адміністративним податком існуючих і навіть майбутніх грошових пожертв, а також скорочення навчальних курсів із деяких гуманітарних дсциплін, у тому числі українських студій.

Незважаючи на це, мушу зауважити, що питання про те, чи інтегруватися до Альбертського університету, чи ні, можна віднести до розряду риторичних. По-перше, таке питання навіть не виникало ні тоді, коли інститут створювався як загально-університетський підрозділ, ні тоді, коли він ставав структурною частиною факультету гуманітарних наук. По-друге, перебування інституту в Альбертському університеті, що вважається одним із кращих університетів Канади, сприяє, з одного боку, підвищенню академічних стандартів українських студій та їх утвердженню в західному університетському середовищі, а з другого боку, здійснює позитивний вплив на західну славістику, русистику, совєтські та європейські студії, які мусять переглядати свої концепції з урахуванням українського фактору. По-третє, КІУС не може повноцінно розвиватися без студентів і докторантів: досить подивитися на наші семінари, на яких переважають люди похилого віку, а також на середній вік провідних науковців і фахівців інституту. Отже, в стратегічному відношенні перебування КІУСу в складі Альбертського університету має позитивне значення.

Разом із тим інтеграція сама по собі, не є самоціллю. Вона повинна сприяти зростанню професіоналізму та підвищенню академічного профілю інституту. У зв'язку з цим виникають питання: наскільки Альбертський університет готовий до інтеграції такої специфічної установи, як КІУС? Чи є університетський менеджмент кращий за інститутський? Чи університетська адміністрація може запропонувати ефективнішу політику «фандрейзінгу»? Чи університетська адміністрація розуміє, що наявність українських студій і традиційно тісні зв'язки КІУСу з українською громадою – це не перешкода й не привід для бюрократичної уніфікації, а додаткові можливості розвитку, яких не мають (поки що) інші університети Канади? Для того, щоби дати відповіді на ці та багато інших питань, потрібен час і механізм діалогу для їхнього обговорення.

КІУС і українська громада

Інститут створювався завдяки цілеспрямованим і жертовним зусиллям всієї української громади Канади. Її представники надають інституту величезну фінансову та моральну, подекуди й політичну підтримку. За все це їм належить величезна подяка й шана. На жаль, неухильно зменшується число тих, хто був особисто причетний до народження та зростання КІУСу. Українська громада часто не поінформована належним чином про зміни в статусі КІУСу та його проблеми. Належить замислитися над тим, яким чином поліпшити цю ситуацію.

Минулого року при інституті створено було Консультативну раду, до якої ввійшли, зокрема, Петро Саварин, Богдан Медвідський, Роман Петришин, Дерек Фрейзер, Андрій Гладишевський та інші відомі громадські діячі та інтелектуали – всього 12 осіб. З більшістю з них я підтримую постійні контакти. Проте поки що Консультативна рада не стала ефективним чинником у житті інституту

ту й основним посередником у його стосунках із громадою та ширшим академічним світом. Сподіваюся, в наступному році ситуація зміниться на краще.

КІУС може й повинен прислужитися українській громаді своїм експертним знанням. Інститут є передусім академічною установою, що керується в своїй діяльності принципами академічної автономії, свободи дослідницької та навчальної роботи, цінностями відкритого суспільства. Експертне знання має незалежний характер: дослідник прагне до максимальної об'єктивності та професіоналізму, критичного врахування всіх можливих підходів до вирішення проблеми. Багато зусиль і пожертв кількох поколінь українців пішло на те, щоби утвердити українські студії в академічному світі. Цей процес необхідно всіляко підтримувати й поглиблювати, щоби зробити його незворотнім.

Політики приходять і відходять, напрямки розвитку університету зазнають періодичних змін, але академічний статус українських студій треба берегти, як наше спільне велике надбання. Це – інвестиції в майбутнє нових поколінь української громади в Канаді. Отже, чому би не спробувати створити, за гарвардським прикладом, українські катедри в Альбертському університеті, які стали би інституційною основою для подальшого розвитку в ньому українських студій? Чи це й справді така утопія, про яку наші прихильники не радять і думати?

Консолідація КІУСу

Інтеграція до академічного середовища поставила проблему консолідації інституту, в житті якого все ще зберігається чимало прикмет громадської організації. Основними, універсальними орієнтирами на цьому шляху є категорії професіоналізму, відповідальності, корпоративної етики та командної гри. Необхідно підняти рівень культури менеджменту, зокрема вдосконалити механізми обговорення та прийняття рішень, планування та звітності. Необхідна реструктуризація інституту, яка дозволить уникнути паралелізму в його роботі й зробить більш ефективною його академічну діяльність.

Першим кроком у цьому напрямку стало створення в жовтні минулого року Ради директорів КІУСу, яка на сьогодні включає в себе всіх керівників підрозділів і академічних програм інституту, – всього 9 осіб. Рада збирається регулярно, раз на місяць, щоб обговорити поточні плани та перспективи розвитку інституту. Вона затверджує тематику наукових семінарів і конференцій, обговорює питання розвитку окремих дослідницьких програм і проектів інституту. Мені важко уявити собі подальшу діяльність КІУСу без Ради директорів, яка поступово перебиратиме на себе все більше повноважень.

Будь-які нові проекти мусять починатися з команди однодумців, згуртованих спільним баченням сучасного й майбутнього інституту та готовністю працювати разом. Сьогодні така команда лише створюється, важко долаючи скепсис, недовіру, втому, особисті амбіції, персональні порахунки тощо. Я радий, що маю групу однодумців, з якою ми працюємо разом. Проте мене не покидає відчуття, що одна частина співробітників інституту є перевантаженою зростаючими обов'язками, в той час як інша поки що більше зорієнтована на боротьбу за свої

соціальні права; одні вимагають змін, інші відстоюють status-quo; одні втратили професійну мотивацію, інші не знають, як реалізувати свій потенціал. Відверто кажучи, цю проблему навряд чи пощастить розв'язати впродовж найближчих років. Це означає, що процес реформування інституту може бути тяжким і довгим.

Бюджет інституту складається з двох основних частин: операційного фонду, створеного на основі спеціального урядового гранту, наданого Альбертському університету для забезпечення діяльності КІУСу; та надходжень від фондів, створених нашими жертводавцями. Операційний фонд інституту надзвичайно скромний. До того ж ми все ще чекаємо, коли провінційний уряд виконає свої обіцянки і доповнить пожертви наших меценатів. Щодо існуючих в інституті фондів, то абсолютна більшість із них є невеличкими за розмірами. Значна частина їх має такі специфічні умови використання, що ми не можемо ні перегруповувати кошти в залежності від нових потреб інституту, ні акумулювати їх відповідно до нових пріоритетів. У результаті виникає парадоксальна ситуація: КІУС, що за кількістю своїх фондів не має рівних в Альбертському університеті, сьогодні не в стані підтримувати нові програми, що створювалися колись на базі відповідних пожертв. Приміром, така перспективна програма, як Ініціатива з діаспорних студій, не має належного фінансового забезпечення й потребує щорічних нових дотацій.

Інформаційно-комунікативним структурам відводиться важлива роль у процесі реформування КІУСу. Поки що першим досягненням на цьому полі я вважаю створення окремої сторінки інституту на фейсбуці, яка підтримується зусиллями Галини Клід. Щотижня цю сторінку відвідують сотні осіб, переважно з України, США, Канади та деяких інших країн. Це вже певний інтелектуальний капітал, який необхідний для створення навколо інституту соціальної мережі наших прихильників. Вона об'єднує всіх тих, кого цікавить стан справ із українськими студіями та українською культурою в Канаді. На жаль, інститут і досі не має сучасного за змістом і формою інтерактивного веб-сайту, який би став не лише інформаційним ресурсом із українських студій, а й ефективним засобом спілкування та здійснення певної академічної політики. Головний веб-сайт інституту давно потребує радикальних змін.

Важливим напрямком змін у КІУСі за минулий рік стало реформування *Журналу українознавчих студій/Journal of Ukrainian Studies*, що видавався впродовж 30 з лишком років. Роман Сенкусь, який обіймав посаду редактора журналу чи не найдовше, впродовж багатьох років здійснював велику самовіддану роботу. Проте сьогодні журнал постав перед новими викликами. Число його передплатників скоротилося майже в 20 разів – із 804 (1978 р.) до 40 з лишком осіб у 2012 р. Редколегія журналу не в стані забезпечити його оперативного й регулярного виходу в світ. Журнал досі не є доступним в інтернеті і не має власного веб-сайту. Він не представлений в авторитетних міжнародних базах даних на зразок Social Science Citation Index (SSCI) чи Arts & Humanities Citation Index (A&HCI). Це означає, що його вплив на розвиток гуманітарних і соціальних дисциплін відповідного профілю є недостатнім.

У ході ході обговорення журналу Радою директорів на початку 2013 р. його головний редактор висловив бажання зосередитися на інших, не менш важливих інформаційних проектах. Відтак, керівництво КІУСу прийняло рішення реформувати Журналу українознавчих студій шляхом його об'єднання з іншим виданням, фінансованим КІУСом, – історико-культурним щорічником «Схід-Захід», який видавався з 1998 р. у Харкові. Відтепер науковий періодичний журнал КІУСу матиме назву: «East/West: Journal of Ukrainian Studies». Він перетворюється на електронний англомовний журнал. При потребі будуть друкуватися також його паперові версії. Новим редактором журналу призначено професора Альбертського університету, відомого фахівця з української літератури Олега Ільницького, який багато років обіймав посаду редактора «Canadian Slavonic Papers».

Об'єднання зазначених вище двох видань має певні ризики, оскільки при цьому кількість не завжди переходить у якість. Тим не менше, ми прагнемо цим підкреслити не лише спадкоємність нового видання з попередніми, а й розширити його інтелектуальні параметри, наголошуючи на міжнародному контексті, а також на перевагах компаративного й інтердисциплінарного підходів в українських студіях. «East/West» віддаватиме перевагу тематиці, пов'язаній з пограничними, регіональними, геополітичними та історико-культурологічними дослідженнями України та її сусідів.

Методичний центр української мови (МЦУМ) став першою структурою інституту, яка почала реформуватися. Для цього було дві основні причини: професійна та фінансова. На початку 2013 р. МЦУМ залишався єдиним підрозділом КІУСу, який не мав ані академічних програм, ані кваліфікованих кадрів університетського рівня. Професійна активність МЦУМу обмежувалася сферою середньої школи й не мала безпосереднього зв'язку з університетською освітою. Цей факт істотно зменшував можливості КІУСу відігравати консолідуючу та координуючу роль щодо українських студій в Альбертському університеті, які у свою чергу потребують нині активної підтримки.

Ще однією причиною необхідності змін в МЦУМу стало його важке фінансове становище. Потреби МЦУМу мав би забезпечувати створений на його підтримку спеціальний фонд, проте щорічні прибутки від нього покривали лише близько 16% річного бюджету цієї установи. Більшість коштів надходила від операційного бюджету КІУСу та деяких інших установ. З вичерпанням операційного бюджету КІУСу МЦУМ опинився в ситуації боржника зі зростаючим бюджетним дефіцитом, для покриття якого не вистачало коштів. У результаті КІУС виявився не в стані фінансово утримувати позиції постійно діючого директора та креативного директора МЦУМу. Для розв'язання професійної та фінансової кризи МЦУМу потрібні були добра воля, час і терпіння. На жаль, ми не мали цього всього.

Тим не менше, на початку нового навчального року МЦУМ дістав нове керівництво в особі діючого директора, професора Альбертського університету Алли Недашківської, а також головного наукового консультанта, професора Альбертського університету Оленки Білаш. Персональні зміни в складі МЦУМу – лише початок його реформування. На черзі – пошуки нової стратегії та

бачення майбутнього МЦУМу, створення його наглядової ради за участю громадських організацій. КІУС видав грант на вироблення нової концепції та плану розвитку цієї важливої установи. Маю надію, що наприкінці навчального року результати цієї роботи будуть оприлюднені й доступні для широкої дискусії.

Особисто я покладаю великі надії на те, що в рамках МЦУМу буде створено умови для розвитку не лише навчального, а й дослідницького компоненту українських студій вищого рівня. МЦУМ може стати консолідуючим і координуючим центром українських студій на федеральному рівні, розробляти й впроваджувати нові навчальні курси не лише для середньої, а й для вищої школи, бути в змозі застосовувати сучасні технології навчання, в тому числі й дистанційного, нарешті, створювати й поповнювати електронні ресурси.

Провінційний уряд Альберти нещодавно прийняв рішення перейти на електронні підручники й технології. Паперові видання виявилися нікому не потрібними, й КІУСу довелося терміново рятувати українські книжки, організовуючи перевезення з державних сховищ буквально тони (!) української навчальної літератури попередніх років. Проте залишаються питання: кому будуть потрібні всі ці видання? І чи не краще було би, замість розробки утопічних законів про мови для української Верховної Ради, зосередитися на розробці нових технологій української освіти в Канаді? Тим більше, що українська мова, яка вживається в публічній сфері, викликає багато зауважень щодо своєї відповідності літературним стандартам.

МЦУМ потребує розбудови свого основного фонду, щоби мати можливість створити й утримувати повноцінну позицію для свого директора, щоби заохочувати студентів брати українські курси, щоби стимулювати кращих викладачів. МЦУМ має відігравати основну роль в процесі співпраці КІУСу з іншими університетами, передусім у Канаді й Україні. Йдеться про викладання українознавчих дисциплін, а також обмін студентами та викладачами. Ми плануємо, зокрема, організувати літню школу з українських студій в Україні на базі Харківського університету. Наступним кроком стане розробка програм академічного обміну та спільної підготовки спеціалістів вищої кваліфікації в галузях гуманітарних і соціальних наук.

Наукові українські студії

Наступна група проблем, із якою стикається інститут, має суто академічний характер. За останні 15-20 років гуманітарні та соціальні науки в світі пережили справжню революцію. Постмодернізм, «культурний поворот», «географічний поворот», не кажучи про низку інших методологічних інновацій, змінили наше сприйняття та інтерпретацію історичного часу та простору. Зазнали переоцінки концепції імперії, нації, регіонів, кордонів. Зміна політичного ландшафту на сході Європи, в Азії, країнах Близького Сходу, а також бурхливий розвиток інформаційних технологій також не могли не вплинути на роботу дослідників.

Назріла потреба переосмислення самого поняття «українських студій». Чи мають вони обмежуватися, приміром, традиційними гуманітарними дисциплінами – історією та філологією – чи, навпаки, розширювати свій дисциплінар-

ний спектр за рахунок соціально-політичних наук – економіки, політології, соціології, медіа-комунікацій тощо? Я віддаю перевагу останньому й виступаю за те, щоб розвивати українські студії в ширшому геополітичному, культурному та регіональному контексті.

У свою чергу ця обставина вимагає більшої уваги до з'ясування специфіки історико-культурного життя України, яке не завжди вкладається в існуючі сьогодні парадигми. Варіації та гібридні форми колективної ідентичності, соціо-культурні особливості пограниччя, регіональні конфігурації, процеси модернізації та вестернізації, співвідношення традиціоналізму та інновацій, секуляризму та релігійності – всі ці та багато інших проблем українських студій вимагають інтердисциплінарного підходу. Потрібна координація наукових проектів в самому інституті й залучення до його роботи спеціалістів із різних факультетів і департаментів Альбертського університету.

В інституті до цього часу відчувається перевага історії над іншими науками, в той час, як соціальні та політичні дисципліни поки що не дістали належної підтримки. Успішний розвиток наукової школи з ранньомодерної історії України, створеної в КІУСі зусиллями Зенона Когута, Франка Сисина та Сергія Плохія, сьогодні мусить бути доповнений та збалансований розвитком досліджень сучасної України. Простіше кажучи, наукові пріоритети КІУСу зміщуються від козацької до модерної та сучасної доби історії України, від села – до міста, від традиції – до новацій.

Упродовж минулого року в КІУСі почався процес створення Центру політичних і регіональних студій, координатором якого є д-р Богдан Гарасимів. Ним організовано дві успішні конференції, з яких одна була присвячена становищу жінок у постсовєтській Україні, а друга – проблемам і перспективам європейської інтеграції країни. Нещодавно КІУС залучив до роботи відомого спеціаліста з міжнародною репутацією – Д-ра Тараса Кузьо, який розробляє проект вивчення феномену регіональної еліти Донбасу. У майбутньому планується приділити спеціальну увагу проблемам соціології, економіки, культурної антропології тощо.

Завдяки зусиллям Франка Сисина та щедрій пожертві Костянтина Темертея, в інституті створено Науково-освітній центр вивчення Голодомору. Його співробітники організували серію успішних конференцій міжнародного рівня, семінарів і «круглих столів» у Канаді, США та Україні. Видано хрестоматію Голодомору, в якій вперше зібрані матеріали з українських, канадських, американських та інших джерел і літератури. На черзі – розвиток компаративних досліджень, які би дозволили розглянути український Голодомор у контексті політики імперських і тоталітарних держав. Створення консорціуму також відображає поступове зміщення наукових пріоритетів інституту до модерної доби.

Змушений визнати, що інститут має чимало наукових боргів. Залишаються незавершеними наукові та видавничі проекти, розпочаті багато років тому. Серед них назву, зокрема, величезний за масштабом проект видання «Історії України-Руси» Михайла Грушевського англійською мовою в 10 томах і видання історії українців Канади в трьох томах. Я був би радий сказати, що інститут

встигне завершити ці проекти до 2017 р., тобто до 150-річчя з дня народження Михайла Грушевського (2016), і такого ж «круглого» ювілею канадської конфедерації, до успішного розвитку якої так багато зроблено українцями. На жаль, у мене немає такої певності сьогодні.

Українсько-канадські студії потребують особливої уваги. Необхідно терміново розпочати створення електронного архіву канадської україніки, щоб уберегти її від знищення та зробити доступною для всіх дослідників. Поряд із цим потрібно спрямувати увагу не лише на спадщину, а й на сучасну українську громаду та тенденції, що визначатимуть її майбутнє. Зокрема, важливо дослідити динаміку її демографічної та соціальної структури, колективної пам'яті й – головне – досвіду інтеграції в канадське суспільство.

Загалом історія українців Канади є позитивною й оптимістичною. Долаючи величезні труднощі, ці люди зуміли вписатися в модерне західне суспільство й посісти в ньому помітне місце. Саме цей їхній досвід може бути корисним сучасній Україні. Особисто від себе додам, що залишаюся великим прихильником доктрини мультикультуралізму, до створення та імплементації якої в Канаді українці зробили свого часу помітний внесок. Чи можна сьогодні вдихнути нове життя в цю доктрину, як вважає перший директор КІУСу, д-р Манолій Лупул? Напевне, відповісти на це питання можна лише пцля ревізії ідейних, політичних і фінансових ресурсів, які сьогодні є в розпорядженні української громади. Ми маємо намір організувати публічне обговорення цього питання на експертному та громадському рівнях через 1-2 роки.

Замість висновків

Я спробував описати лише деякі з проблем і викликів, з якими стикається КІУС сьогодні. В мене не було можливості приділити належну увагу таким питанням, як особливості співпраці інституту з партнерами в Україні, фінансова та грантова політика, професійна ідентичність інституту, організація роботи щойно створеного номінаційного комітету для визначення кращих досліджень у галузі українських студій і т. п. Я хотів підкреслити, що кризова доба в житті будь-якої країни чи корпорації несе в собі позитивний заряд. Це зручний час для переосмислення базових цінностей та орієнтирів, пошуків нового бачення та орієнтирів. Своєю публікацією я хотів лише запросити зацікавлених осіб та установ до діалогу в пошуках нової стратегії розвитку інституту в нових умовах.

Д-р Володимир Кравченко – директор Канадського інституту українських студій (з 2012 р.), перед тим був професором історії, завідувачем катедри українознавства Харківського національного університету ім. Василя Каразіна та директором Східного інституту українознавства ім. Ковальських при катедрі. Ділянками його спеціялізації є українська історіографія, історія університетів в Україні, регіональні студії, вивчення пограниччя та історія Харкова. Він автор понад 150 наукових публікацій, зокрема й чотирьох монографій.

Дарія Даревич
Голова НТШ в Канаді

ДО ІСТОРІЇ НТШ В КАНАДІ

Наукове товариство ім. Шевченка в 2014 році буде відзначати 65-річчя своєї діяльности в Канаді. Установчі збори товариства відбулися 1-го жовтня 1949 року в Торонті з участю 20 членів (11 дійсних і 9 звичайних), які щойно еміґрували до Канади.[1] Це було продовженням діяльности Товариства ім. Шевченка, створеного у Львові та відновленого після Другої світової війни в Европі, а рівночасно це було щось нове на канадській землі.[2]

Товариство ім. Шевченка, створене 1873 року у Львові, було першою суспільно-науковою установою, створеною на ідеалах служби Україні і першою організацією, патроном якої було обрано Тараса Шевченка. В 1892 році прийнято статут, що перетворив товариство в багатопрофільну академію наук з незмінним пріоритетом до проблем українознавства під назвою Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ). Крім цього – товариство об'єднувало і продовжує об'єднувати науковців усіх ділянок науки – істориків, філологів, філософів, мистецтвознавців, бібліотекарів, фізиків, математиків, хеміків, біологів, лікарів, інженерів, економістів, правників та інших.

Від початку Наукове товариство ім. Шевченка гуртувало не тільки науковців, дослідників і спеціялістів (дійсних членів), але також прихильників української науки, людей з вищою освітою, готових підтримувати наукову діяльність (звичайних членів).

Першим головою було обрано д-ра Корнила Сушкевича. Від 1897 до 1913 року головою товариства був Михайло Грушевський, який перетворив його в наукову установу. Директором філологічної секції був Іван Франко (1898-1908), а секретарем Володимир Гнатюк. Товарство мало свою друкарню, видавництво та три музеї: культурно-історичний, природописний та українського війська.

В 1940 році більшовики зліквідували НТШ в Україні. Діяльність відновилася щойно на еміграції: спочатку в Европі (1947), а потім в Америці (1947),

[1] Проф. д-р Е. Вертипорох. «Історія Повстання *Канадийського Відділу НТШ», Бюлетень Канадийського Відділу Наукового Товариства ім. Шевченка*. Торонто, 1950, ч. 1, 2 подає 1-го жовтня як дату установчих зборів. На сторінках 9 та 11 повторено дату 1 жовтня. Інші, пізніші автори, помилково подають 17 жовтня. наприклад Леонід Вертипорох у статті «25-річчя Канадського НТШ», *Ювілейний Збірник Наукових Праць з Нагоди 100-річчя НТШ і 25-річчя НТШ у Канаді*. Том XIX. Торонто: НТШ, 1977, 35 і Василь Верига, «Наукове Товариство ім. Шевченка в Канаді», *Ювілейний Збірник Наукових Праць*. Том XXXVI. Торонто 1999, 9.

[2] Спочатку це був «Канадийський Відділ Наукового Товариства ім. Шевченка» (КВ НТШ). Щойно в 1955 році замість відділів повстали крайові автономні товариства, замість Головного відділу НТШ створено Головну раду НТШ.

Канаді (1949) та Австралії (1950). В період перебудови в СРСР в 1989 році товариство відновило діяльність у Львові.

Найбільшою заслугою всього товариства, насамперед европейського осередку з осідком у Сарселі, Франція, треба вважати видання *Енциклопедії України*: спочатку тематичної в 3-ьох томах, пізніше 13 томів гаслової. Англомовна тематична енциклопедія, *A Concise Encyclopedia of Ukraine*, у двох томах і гаслова у 5-ох томах, *Encyclopedia of Ukraine*, вийшли в Канаді у Видавництві Торонтонського університету. Англомовна енциклопедія стала авторитетним джерелом інформації про Україну у західньому світі. Здійснення видання енциклопедій без державних фондів і в повній залежності від жертвенности української громади в діяспорі залишається подивугідним явищем.

Між засновниками та першими діячами Наукового товариства ім. Шевченка в Канаді були д-р Володимир Бригідер, зоолог, професор Львівського університету д-р Євген Вертипорох, хемік, професор університету в Данцігу (1926-34, нині Ґданськ), у Львівському медичному інституті (1942-44) та Українській технічно господарській академії в Мюнхені (1946-47); та д-р Іван Німчук, редактор ряду українських часописів у Львові, Німеччині та Канаді. До них долучилися д-р Ярослав Пастернак, відомий археолог, проф. Греко-католицької богословської академії (1932-39 і 1942-44) та Львівського державного університету (1939-41), та д-р Іван Тесля, географ і педагог, професор Українського вільного університету в Мюнхені.[3] Окрім науковців, було двоє інженерів і громадських діячів: Андрій Палій, колишній президент *Маслосоюзу,* найбільшої кооперативи в Галичині, та Омелян Тарнавський, колишній директор *Українського вісника* у Кракові. Після короткої переписки централя НТШ (Головний відділ НТШ в Мюнхені) на засіданні 27-го липня 1950 р. згодилася на заснування Канадийського Відділу НТШ в Торонті. Статут товариства, який був прийнятий на установчих зборах, підготовили проф. Бригідер та інж. Тарнавський, які були членами ініціятивного комітет, створеного в травні 1949 року в Торонті.[4]

Першим і довголітнім головою був проф. д-р Євген Вертипорох (1949-1973). До першої управи 1949 року увійшли: заступник – проф. д-р Володимир Бригідер і зв'язковий з неукраїнським науковим світом, секретар – проф. д-р Іван Тесля, скарбник – інж. Омелян Тарнавський, бібліотекар і архівіст – проф. д-р

[3] У листі, датованому в Мюнхені 21 квітня 1949 р., проф. Кубійович, генеральний секретар НТШ в Европі, звернувся до проф. д-ра Володимира Бригідера з питанням, чи він міг би стати предствником на Канаду і «згодом розбудувати представництво до філії». Згадка про проф. Вертипороха вказує, що в тому часі НТШ в Мюнхені ще не було в контакті з проф. Вертипорохом. Лист Кубійовича від 9 червня 1949 року, адресований до д-ра Івана Німчука в Едмонтоні, проф. д-ра Євгена Вертипороха, д-ра Володимира Бригідера і проф. д-ра Ярослава Пастернака в Торонті, інформує їх, що президія НТШ «…рішила апробувати їх ініціятиву утворюючи на терені Канади представництва НТШ: на східню Канаду в Торонті та на західню Канаду – в Едмонтоні». Листування проф. В. Бригідера знаходиться в архіві НТШ в Торонті.

[4] Членами Ініціятивного комітету були: В. Бригідер, Е. Вертипорох, І. Тесля та О. Тарнавський, а потім Я. Пастернак. Очолював Є. Вертипорох. *Бюлетень Канадийського Відділу Наукового Товариства ім. Шевченка*, ч. I, 2.

Ярослав Пастернак, представник на Вінніпеґ – дир. Іван Тиктор, представник на Едмонтон – д-р Іван Німчук, контрольна комісія – інж. Андій Палій (голова), члени – д-р Юліян Березовський та інж. Роман Голод.

Головними завданням НТШ визначено:

1. Плекати українську науку в усіх ділянках людського знання, беручи до уваги ті дисципліни, що не можуть вільно розвиватися на рідних землях під гнітом окупанта.

2. Зберігати цінності української духовної і в міру можливости матеріяльної культури.

3. Репрезентувати українську науку перед чужинецьким світом.[5]

Другим головою був д-р Богдан Стебельський (1973-1994), громадський діяч, редактор, мистець і літературознавець, третім – д-р Володимир Мацьків (1994-2000), інженер-металург з міжнародним визнанням, дослідник і віце-президент фірми Sherritt Gordon. Від грудня 2000 року НТШ в Канаді очолює д-р Дарія Даревич, історик мистецтва, професор Йоркського університету в Торонті та громадський діяч.

Перший період діяльности 1949-1973

Новостворений Канадський відділ НТШ з осідком в Торонті розпочав діяльність 26 березня 1950 року величавою Академією з нагоди 75-річчя існування НТШ. Академія відбулася спільними силами з місцевою філією Комітету українців Канади і з участю біля 2,000 членів української громади в міській авдиторії Мессі Гол.

Щоб здійснити визначені завдання товариство започаткувало наукові конференції та академічні сесії. Перша наукова конференція відбулася 3-го вересня 1950 року в Торонті, і на ній виголошено 17 доповідей. Ця конференція була першою спробою дати форум українським науковцям поза межами Европи.[6] Дальші наукові конференції відбувалися щорічно восени, і так до 1973 р. відбулося 22 конференції, де прочитано багато доповідей на різні теми.[7] На V-ій науковій конференції 1954 року товариство вперше впровадило теми з канадознавства, щоб започаткувати систематичне збирання матеріялів про українське поселення в Канаді та його ролю у розбудові Канади.[8] 6-го червня 1965 року відбулася особлива наукова конференція – маніфестація «На захист української

[5] *Бюлетень Канадийського Відділу Наукового Товариства ім. Шевченка*, ч. I, 1.

[6] Є. Вертипорох, «5-ліття Канадийського Відділу НТШ», *Збірник Матеріялів V-ої Наукової Конференції НТШ – Торонто*. Торонто: НТШ, 11. Прочитано 10 рефератів українознавчої секції і 7 природознавчої секції. Повний список тем поданий у статті д-ра І. Теслі «Перша Наукова Конференція в Торонті дня 3 вересня 1950 р». *Бюлетень Канадийського Відділу Наукового Товариства ім. Шевченка*, ч. 2, квітень 1951, 15-19.

[7] Члени НТШ з цілої Канади, як також члени з інших країн, які належали до Товариства в Канаді могли надсилати свої праці для прочитання на конференціях, як це зробили Тарас Буката і проф. Євген Онацький з Буенос-Айресу,

[8] Є. Вертипорох, «5-ліття Канадийського Відділу НТШ», 16.

Установчі збори НТШ 1-го жовтня 1949 р. в Торонті. Зліва: Омелян Тарнавський, проф. Ярослав Пастернак, проф. Володимир Бригідер, Владика кир Ізидор Борецький, проф. Євген Вертипорох, проф. Іван Тесля, Андрій Палій

культури і народу», в якій взяли участь представники українських церков, сенатори, посли та понад 500 учасників.[9]

В Монтреалі відбулося дві наукові конференції: перша 27-28-го лютого 1954 року, друга 23-24-го квітня 1955 року в приміщеннх Французького католицького університету, головно заходами інж. М. Базилевського.[10] Від 1956 року також відбувалися конференції в Едмонтоні. Під сучасну пору наукові конференції відбуваються дальше, але тільки в Торонті.

Почавши з першої святочної Шевченківської конференції 18-го березня 1951 року, щороку в березні відбувалися шевченківські конференції в Торонті, а від 1956 року також в Едмонтоні. Товариство влаштовувало наукові сесії, присвячені вшануванню поодиноких видатних осіб, наприклад Івана Франка (25-го листопада 1951) чи Богдана Лепкого (15-го грудня 1951). Крім того, відбувалися академічні сесії, де виступали поодинокі науковці з доповідями для ширшої української громади. Вже в зимовому сезоні 1950 р. проф. Я. Пастернак виголосив виклад на тему «З археологічних проблем Канади». В дальших 50-их роках деякі члени товариства виїжджали з доповідями до українських громад поза Торонто, але ця практика не закорінилася.

З нагоди 5-річчя діяльности НТШ в Канаді 9-10-го жовтня 1954 року, 10-річчя 24-25-го жовтня 1959 року і 25-річчя 3-го червня 1973 року відбулися святоч-

[9] Доповіді з конференції були надруковані у виданні *Збірник Матеріялів Наукової Конференції К. НТШ «В Обороні української культури і народу»*. Ч. 7. Торонто: НТШ, 1966.

[10] Є. Вертипорох, «Перегляд 10-річної Праці Канадського НТШ», *Збірник матеріялів Наукових Конференцій К. НТШ*. Ч. 6. Торонто: НТШ, 1962, 19.

ні бенкети та ювілейні конференції, на яких були зроблені підсумки діяльности НТШ. Відмічення цих ювілеїв задокументовано виданням *Збірників матеріялів наукових конференцій*, де поміщено програми і доповіді.[11] Святкування 10-річчя праці НТШ в Канаді також відбулося в Едмонтоні 14-го листопада 1959 року.

З часом зайшла потреба зорганізувати осередки НТШ в різних містах, де були більші скупчення членів НТШ. І так повстав 3-го грудня 1955 року осередок на Західню Канаду в Едмонтоні, 30-го вересня 1957 року осередок в Оттаві й 1963 року у Ванкувері. Неясно, коли створено осередок у Монтреалі, де відбулося дві наукові конференції в роках 1954 і 1955, хоч в тому часі не було там осередку.[12] Відділ у Ванкувері припинив свою діяльність на початку сімдесятих років, а інші осередки продовжують працювати.[13] В цьому часі осередки очолювали: в Едмонтоні – д-р Іван Німчук (1955-1956), о. д-р Василь Лаба (1956-1959), д-р Володимир Мацьків (1959-1967), проф. Богдан Боцюрків (1967-1969), інж. Василь Кунда (1969-1971) і проф. Яр Славутич (1971-1974); в Оттаві – проф. Володимир Кисілевський (1957-1966) і д-р Іван Тесля (1966-1985); у Ванкувері – д-р В. Лазорко і д-р Михайло Гуцуляк.

В осередку на Західню Канаду в Едмонтоні перша наукова конференція відбувалися 18-19-го лютого 1956 року, а в березні перша Шевченківська наукова конференція. Осередок також зорганізував цикл популярних доповідей, ряд наукових сесій і виїзні сесії у Ванкувері (18-го вересня 1961).[14] В 1973 році осередок зорганізував ювілейні наукові сесії в Едмонтоні, Ванкувері, Калґарі, Саскатуні та Ріджайні.

Від 1951 в Торонті діяли окремі комісії НТШ. Комісією канадознавства, метою якої було вести працю над вивченням української спільноти в Канаді,

[11] *Збірник матеріялів V-ої Наукової Конференції НТШ – Торонто*. Ч.1 (5). Торонто: НТШ, 1954, 192 ст.; *Збірник матеріялів Наукових Конференцій К. НТШ*. Ч. 6. Торонто: НТШ, 1962, 128 ст. і *Ювілейний Збірник наукових праць з нагоди 100-річчя НТШ і 25-річчя НТШ у Канаді*. Том XIX. Торонто: НТШ. 1977, 124 ст.

[12] В обширному звіті Є. Вертипороха ‘Осередки Канадського НТШ’ нема згадки про осередок в Монтрелі. «Перегляд 10-річної Праці Канадського НТШ», *Збірник Матеріялів Наукових Конференцій К. НТШ*. Ч. 6. Торонто: НТШ, 1962, 16-19. Л. Вертипорох у статті «25-річчя Канадського НТШ», 53-55 не згадує осередку в Монтреалі. На підставі звітів голови НТШ можна вважати, що осередок не існував, оскільки про нього нема згадок впродовж 25 років. Василь Верига у статті «Наукове Товариство ім. Шевченка в Канаді», *Ювілейний Збірник Наукових Праць*. Том XXXVI. Торонто: НТШ, 1999, 10 пише, що осередок в Монтреалі засновано 1982 р., і ця дата узгоджується зі звітом. Все ж таки Ярема Келебай, який очолював осередок від 1982 р., у доповіді на ювілейній конференції з приводу 125-ліття НТШ в Україні і 50-ліття НТШ в Канаді звітував на підставі розмов з деякими членами, що осередок існував і був активним в 1950-тих і 1960-их роках, тоді занепав і був відновлений з ініціятиви Б. Стебельського 1982 р.

[13] Виглядає, що остання конференція – ювілейна – відбулася 25-го лютого 1973 р. у Ванкувері, але організатором був осередок в Едмонтоні. Михайло Хом’як. «Хроніка Наукового Товариств ім. Шевченка на Західню Канаду», *Західньоканадський Збірник*. Том XIV. Едмонтон: НТШ, 1973, 190.

[14] Інформації подані на підставі вичерпної статті Михайла Хом’яка «Хроніка Осередку Наукового Товариства ім Шевченка на Західню Канаду», 177-191.

Перша наукова коференція НТШ в Канаді, 3-го вересня 1950 р. в Торонті. Сидять зліва у першому ряді: невідома пані, проф. Я. Пастернак, проф. В. Бригідер, проф. Є. Вертипорох, кир Ізидор Борецький, сен. О. Кисілевська, о. д-р Е. Маланчук, мґр. Л. Вертипорох, ред. В. Дрібненький, ЧСВВ, д-р М. Гута

керував її ініціятор проф. Іван Тесля.[15] Доповіді на тему канадознавства були прочитані на наукових конференціях.[16] Комісію дослідів української наукової проблематики, створеної 1964 року, ініціював проф. К. Біда. Головами були д-р Б. Стебельський та д-р Олександра Копач. На сходинах члени комісії читали та дискутували реферати з ділянки славістики. Комісія зорганізувала 5 прилюдних наукових сесій.[17]

В початкових роках членство НТШ в Канаді складалося головно з науковців, що одержали свою освіту в університетах Европи ще перед Другою світовою війною і які здебільша не займали посад в державних університетах чи наукових установах Канади. Вони заробляли на прожиток не з наукової праці, а наукою займалися поза заробітковою працею з любові до неї та відчуття обов’язку перед українським народом, який знаходився під чужою займанщиною чи був розпорошений по світу. Помимо цих несприятливих обставин, члени Товариства внесли помітний вклад у скарбницю науки, зокрема з ділянок українознавства, і написали та видали багато цінних наукових книжок, підручників та монографій.

Слід згадати Ярослава Пастернака, автора книжки *Археологія України* (Торонто: НТШ, 1961), Степана Килимника, автора 5-ти томового видання про

[15] «Комісія Канадознавства», *Бюлетень НТШ*, ч. 3, липень-серпень 1952, 67-69.

[16] Прочитано на V-ій конференції – 5 рефератів, на VI-ій – 4, на VII-ій 2 і на VIII-ій один.

[17] Комісія провела наступні наукові сесії: «Леонід Мосендз і Юрій Липа», «На пошану пам’яті проф. Я. Пастернака», «Сучасна проза, критика та шевченкознавство», «250-річчя з дня народження Г. Сковороди» та «У 100-річчя НТШ». Л. Вертипорох, 56.

українські звичаї *Український рік у народних звичаях в історичному освітленні* (1955-56), Івана Теслю, автора книжкок *Українське населення Канади* (Торонто: НТШ, 1968), *The Ukrainians in Canada* (1971) та співавтора *Історичного атласу України* (1980), Євгена Онацького, автора *Української малої Енциклопедії* (1959), Івана Тиктора, видавця *Великої історії України* (1948), *Історії українського війська* (1953) та *Історії української культури* (1964).

Між членами НТШ в Канаді в ті часи були і науковці-славісти неукраїнського походження, такі як проф. Джордж Симпсон, історик і декан факультету Саскачеванського університету в Саскатуні, і проф. Ватсон Кірконел, ректор Університету Акадія в Східній Канаді і співавтор, з Костем Андрусишином, проф. Саскачеванського університету, англомовних перекладів української поезії на англійську мову, *The Ukrainian Poets* (Торонто, 1963).

Дійсні члени були згуртовані в трьох секціях – історично-філософічній, філологічній та математично-природничо-медичній. Крім того, були члени ненауковці – звичайні члени з вищою освітою і члени-прихильники. Членство швидко зростало. На 31-го грудня 1950 року було вже 12 дійсних членів і 39 звичайних членів.[18] В 1973 році число дійсних членів зросло до 21, членів кореспондентів було 3, звичайних 126 і п'ять членів прихильників – разом 155 членів, не враховуючи тих 44, що відійшли у вічність.[19] Між новими членами були молодші науковці, які вже в Канаді кінчали університетські студії. Деякі з них займали посади в університетах.

Видавнича діяльність розпочалася скромно. Почавши з січня 1950 року, НТШ видавало інформативний Бюлетень для членів, де подано докладні інформації про діяльність товариства і поодиноких членів.[20] Бюлетень ч. 4 з грудня 1953 вийшов у формі книжки, і в нім поміщено матеріяли IV-ої наукової конференції НТШ в Торонті.[21] Це була перша публікація НТШ в Канаді. Другою був Збірник Матеріялів V-ої Наукової Конференції НТШ – Торонто з 1954 року. Третій – Збірник Матеріялів Наукових Конференцій НТШ видано 1962 року.[22] Перший Західньоканадський збірник вийшов заходами осередку в Едмонтоні

[18] *Бюлетень НТШ*, ч. 2, квітень 1951, 31. Між звичайними членами було чотири жінки: мгр. Дарія Вергановська, інж. Леоніда-Іванна Вертипорох, д-р Надія Івахнюк, мгр. Ольга Федейко.

[19] Подано на підставі списків у статті Леоніди Вертипорох, 69. Ці цифри дещо відрізняються від тих, поданих у *Звіті діяльности Канадського НТШ за роки 1970-1973*, 12-13, де подано 153 членів.

[20] Вийшло три циклостилеві числа під назвою *Бюлетень*. Торонто: Канадийський Відділ Наукового Товариства ім. Шевченка в роках 1950, 1952 і 1953. Число 4 вийшло книжкою в 1953. Відтак НТШ видавало *Збірники*, в яких були статті про діяльнісь. Видання *Бюлетеню* відновлено в 2002 р. у зменшеному за обсягом форматі на 4-6 сторінок. Виходить неперіодично, і до кінця 2013 р. вийшло 12 чисел, які від 2005 р. також появляються в електронній формі і є доступні на інтернетній мережі НТШ-К. Редактор Дарія Даревич.

[21] IV-та наукова конференція НТШ відбулася 5 і 6 вересня 1953 року в Канаді. Поміщено 16 доповідей і резюме.

[22] Дальші *Збірники* вийшли в роках 1968, 1972, 1977, 1993 і 1999.

Перша наукова конференція НТШ в Монтреалі, 27-28-го лютого 1954 р. в Монтреальському університеті

1973 року.[23] Разом в цім початковім періоді товариство видало і фірмувало 14 бюлетенів, збірників, монографій і книжок поодиноких авторів.[24]

Від 1953 року товариство було членом централі Комітету українців Канади (КУК), де в 1959 році разом з УВАН, Інститутом дослідів Волині та Українського воєнно-історичного інституту створило Українську наукову раду для координації та репрезентації української науки в Канаді. В 1959 році товариство дістало юридичний статус неприбуткової установи і було зареєстроване в Провінції Онтаріо під назвою Scientific Shevchenko Society.[25]

Можна уважати, що цей початковий період становлення і діяльности НТШ в Канаді був успішним і плідним. Він визначив діяпазон і рамки, в яких НТШ до певної міри продовжує працювати вже 64 роки.

[23] *Західньоканадський збірник*. Ч. 1. Том XIV. Едмонтон: НТШ, 1973.

[24] Крім уже згаданих, видано: *Збірник матеріялів Наукової конференції Канадського НТШ «В обороні української культури і народу»* (за ред. Є. Вертипороха і Б. Стебельського). Ч. 7. Торонто: НТШ, 1966;

Стерчо П. *Карпато-українська держава: до історії визвольної боротьби карпатських українців в 1919-1939 рр*. Ч. 8. Торонто: НТШ, 1965; Тесля І. *Українське населення Канади: поселення і демографічна характеристика*. Ч. 9. Торонто: НТШ, 1968; Корчмарик Ф. Б. *Christianization of the European East and Messianic Aspirations of Moscow the «Third Rome»* (Християнізація європейського Сходу і месіяністичні аспірації Москви – «Третього Риму»). Ч. 10. Toronto: Studium Research Institute, 1971; Копач О. *Мовостиль Ольги Кобилянської*. Ч. 11. Торонто: НТШ, 1972; *Збірник наукових праць на пошану Є. Вертипороха* (президента ГР НТШ і Голови К-НТШ з нагоди 70-річчя його життя). Ред. Б. Стебельського. Том. XXII. Торонто: НТШ, 1972. Поки що не вдалося встановити точного числа видань, тому що є подвійна нумерація тому XIV, бракує тому XIII і є позасерійні видання, наприклад *Археологія України* Я. Пастернака (1961).

[25] «Province of Ontario Letters Patent Incorporating Scientific Shevchenko Society» одержано 13 червня 1959.

Діяльність НТШ в 1973-1993 роках

Зі смертю проф. Євгена Вертипороха 12-го січня 1973 року головство перебрав секретар д-р Богдан Стебельський, який на загальних зборах 2-го лютого 1974 року був обраний головою. До нової управи увійшли: д-р Володимир Мацьків – заступник і делеґат до Головної ради НТШ; доц. інж. Леоніда Вертипорох – секретар; мгр. Михайло Мельничук – скарбник; проф. д-р Петро Біланюк – голова редакційної колегії видань НТШ; мгр. Василь Верига – голова Комісії наукових конференцій; мгр. Іван Кузів – організаційний референт; проф. Василь Янішевський – референт зовнішніх зв'язків; д-р Юліян Пелех – фінансовий референт; проф. д-р Богдан Будурович і д-р мед. Григорій Шиманський – члени управи. Варто вказати, що чотири члени управи скінчили студії в університетах Канади – два з них займали посади в Торонтському університеті, а два працювали в університетській бібліотеці.

Товариство продовжувало організовувати наукові конференції і сесії, щорічні шевченківські наукові конференції, а також зустрічі з громадянством. Перша наукова жалобна сесія на пошану бл. п. проф. д-ра Є. Вертипороха відбулася 25-го лютого 1973 року, на якій було прочитано 5 доповідей. Ювілейна наукова конференція у 100-річчя НТШ і 25-річчя НТШ у Канаді відбулася 3-го червня 1973 року, а ювілейний бенкет 15-го вересня 1973 р. Також відбулася ювілейна наукова сесія у 100-річчя заснування НТШ і бенкет з участю представників громади у Вінніпезі в днях 21-23-го березня 1974 року. Від 1973 до 1990 р. відбулося 17 Шевченківських наукових конференцій, а також 24 наукові сесії, конференції і доповіді.[26] З того дві конференції 1979 року були зорганізовані Комісією дослідів наукової проблематики, перша з них 13-го травня 1979 року з канадською тематикою. Своє 30-річчя НТШ відсвяткувало ювілейною конференцією 27-го жовтня 1979 року в Інституті св. Володимира в Торонті, де були прочитані 3 доповіді. Наукова конференція для відзначення 50-річчя Голодомору в Україні відбулася 28-29-го листопада 1983 року з участю 11 доповідачів.

За каденції д-ра Б. Стебельського продовжувалася праця в осередку на Західню Канаду в Едмонтоні до 1985 року, зактивізувався осередок в Оттаві, і 1982 зачав діяти осередок в Монтреалі.

Осередок на Західню Канаду в Едмонтоні очолювали проф. Яр Славутич (1974-1976), ред. Михайло Хом'як (1976-1978), проф. Богдан Медвідський (1978-1982), проф. Петро Ролянд (1982-1985). Найбільш активним періодом в Едмонтоні були роки 1974-1977, коли відбулося 9 наукових сесій і 12 окремих доповідей. 17-го лютого 1974 р. відбулася виїзна сесія в Калґарі, а 29-го березня зустріч з проф. Кубійовичем, на якій зібрано $19,000 на видання *Енциклопедії українознавства* в Сарселі. В дальших роках виглядає, що праця сповільнилася, бо від 1978 до 1981 року відбулося тільки 4 наукові сесії. Відтак 10-го

[26] Від 1991 до 1993 рр. нема звітів, і виглядає, що діяльність товариства була мінімальна, і не було конференцій.

грудня 1983 року осередок влаштував Наукову конференцію в Калґарському університеті, а 1984 року дві доповіді в Едмонтоні. Дальша діяльність в організуванні конференцій, сесій чи доповідей, якщо така була, не задокументована у звітуванні. Виглядає, що в 1985 році наступила 10-літня перерва в праці осередку, коли наукові доповіді переважно англійською мовою почав організувати Канадський інститут українських студій.[27]

В 1975 році осередок на Західню Канаду видав друге число *Західньоканадського збірника*.[28] Заходами і коштами осередку 1982 року вийшла монографія мистця Юліяна Буцманюка.[29]

Осередок в Оттаві чисельно був одним із менших, десь 8-15 членів. Головами були: д-р Іван Тесля (1966-1984) та інж. Зенон Янковський (1984-2006). Осередок влаштовував наукові конференції в 1974 і 1975 роках. В 1976 відбулася зустріч з проф. В. Кубійовичем, д-ром А. Фіґолем та проф. В. Яневим, ректором УВУ. З браку звітування не відомо про дальшу працю аж до 1983 року, коли 28-29-го жовтня відбулася наукова конференція з нагоди 110-річчя НТШ, на якій прочитано 6 доповідей. Наукова конференція, присвячена М. Грушевському, відбулася в листопаді 1984 р. з 4 доповідачами, а наступна 17-го листопада 1985 року, де прочитано дві доповіді.

Члени осередку в Оттаві зібрали матеріяли і приготували двотомний довідник про українців у Канаді, *Statistical Compendium on the Ukrainians in Canada, 1891-1976* і *Ukrainian Canadians and the 1981 Census: a Supplement to the Statistical Compendium on Ukrainians in Canada,1891-1976*.[30]

Основні збори осередку в Монтреалі відбулися 25-го травня 1982 року, на яких було обрано проф. Ярему Келебая на голову.[31] В той час в Монтреалі було 9 членів НТШ. Після зборів відбулася доповідь проф. Івана Міруцького, секретаря осередку, на тему «Україна і концепція нації – складники пробабілістичної інтерпретації». Дальші доповоді відбулися 30-го листопада 1982 і 16-го лютого 1983 року. Наукова конференції з нагоди 100-річчя з дня народження і 10-річчя смерти Дмитра Донцова (13 доповідей) відбулася 11-12-го листопада 1983 року, а 2-го грудня 1984 р. конференція разом з Українським історичним товариством з нагоди 50-річчя з дня смерти М. Грушевського (4 доповіді). В 1985 році була одна доповідь, а в травні 1987 року відбувся симпозіюм з приводу 800-ліття давньоукраїнського лицарського епосу «Слово о полку Ігоревім». Користаючи з перебування двох українських учених – спеціялістів з ядерної

[27] Подано на підставі «Звіту з діяльности Осередку НТШ на Західню Канаду за 1996-2000 рр». *Загальні збори 15-го грудня 2000 р*. 22.

[28] *Західньоканадський збірник ч. 2*. Том XVII. Ред. Яр Славутич. Едмонтон: НТШ, 1975, 384.

[29] *Юліян Буцманюк*. Монографічна студія. Том XX. Едмонтон: НТШ, 1982.

[30] *Statistical Compendium on the Ukrainians in Canada, 1891-1976*, eds. W. Darcovich and P. Yuzyk. Ottawa: University of Ottawa,1981 і *Ukrainian Canadians and the 1981 Census: a Supplement to the Statistical Compendium on Ukrainians in Canada,1891-1976*, eds. W. Darcovich and P. Yuzyk, Toronto: CIUS Press, 1988. Над зібранням матеріялів, окрім згаданих редакторів, працювали: Б. Мигаль, І. Войчишин і З. Янковський.

[31] *Звіт з діяльности НШТ у Канаді за роки 1982-1985*, 6.

фізики Ігоря Бойка та Юрія Сіренка, осередок влаштував цікаві доповіді про стан ядерної енергетики в Україні та про питання екології в Україні і світі.[32]

Товариство в Канаді в листопаді 1991 року нараховувало 131 член, з яких 30 дійсних, 3 кореспонди, 95 звичайних і 3 прихильники. Спадок членства можна пояснити тим, що управа не робила особливих заходів приєднати нових членів, особливо молодших науковців та осіб із закінченою університетською освітою, а таких було багато. Між дійсними членами було тільки 8 молодших, які завершили студії докторатами в Канаді чи Америці і дістали сталі позиції в університетах Канади. Крім того, серед звичайних членів було біля 20 молодшого віку, які закінчували вищі студії в Канаді. Деякі з них також займали позиції в університетах.[33]

В роках 1974-1993 товариство продовжувало активну видавничу діяльність. Видано *Ювілейний збірник наукових праць до100-річчя НТШ і 25-річчя НТШ в Канаді* 1977 року та *Збірник наукових праць канадського НТШ* 1993 року в Торонті. Товариство фірмувало 15 видань переважно поодиноких членів, як також спільні видання з НТШ у США, Європі та Австралії.[34] До цікавих видань треба зачислити переклад члена НТШ, проф. Євгена Рослицького, книжки Єжи Єнджеєвича *Українські ночі або родовід генія*, біографічний роман про Шевченка.[35]

Управа товариства в Канаді співпрацювала із Головною радою НТШ у Нью Йорку, а також із секціями НТШ, що є спільними організаційними клітинами усіх товариств у світі. Управа продовжувала бути членом централі Комітету українців Канади, де представник товариства разом з представником УВАН брав участь у Науковій раді КУКу. Через Головну раду НТШ товариство належало до Світового конґресу вільних українців.

В 1990 році мали місце контакти з науковим центром українців у Польщі і д-ром Миколою Мушинкою у Пряшеві. В днях від 10-го до 15-го червня 1991 року голова д-р Б. Стебельський взяв участь у міжнародній конференції «Від НТШ до УВУ» в Пряшеві, присвяченій Володимирові Гнатюкові, де вручив пожертву у сумі $1,000 на підсилення наукової праці українців у Чехословаччині.[36]

Важливою подією було відновлення НТШ у Львові 21-го жовтня 1989 року і нав'язання контактів з Україною в 1990-1991 рр. В листопаді 1990 року на загальних зборах НТШ у США представник з Канади і заступник голови д-р В. Мацьків вручив присутньому голові НТШ в Україні д-ру Олегові Романову пожертву для новоствореного товариства у сумі $1,000. З приводу приїзду до

[32] Подано за підставі звіту Яреми Келебая, прочитаного 19 вересня 1998 р. на ювілейній конференції з приводу 125-ліття НТШ в Україні і 50-ліття НТШ в Канаді в Торонті.

[33] Обчислено на підставі *Звіту з діяльности НТШ за роки 1986-1991*. Торонто, 1991, 17-18. В тому часі померло 12 членів.

[34] Точного списку всіх видань не вдалося встановити через прогалини в бібліотеці, розбіжності у списках, поданих у звітах, та неточної нумерації видань.

[35] Книжку видано як том XXIII в Торонті 1980 р.

[36] Конференцію організував проф. Микола Мушинка, дійсний член НТШ і пізніше голова НТШ в Словаччині.

Торонта в жовтні 1991 року д-ра Олега Романова управа зобов'язалася передати на конто закупу друкарні НТШ у Львові $5,000.[37]

Оскільки діяльність товариства тісно пов'язана з особою, яка його очолює, можна уважати, що зі смертю довголітнього голови д-ра Б. Стебельського 27-го липня 1994 закінчився ще один період праці НТШ в Канаді.

Діяльність НТШ в 1994-2013 роках

На засіданні управи 5-го серпня 1994 року головство перебрав перший заступник д-р Володимир Мацьків, який доповнив склад управи.[38] Загальні збори, на яких обрано д-ра Мацькова на голову, відбулися 8-го грудня 1996 року. До управи увійшли: д-р Юрій Курис, перший заступник і скарбник: д-р Василь Верига – другий заступник і референт імпрез, проф. Василь Янішевський – третій заступник і керівник КЕД-ів, д-р Тарас Закидальський – протокольний секретар, д-р Володимир Болюбаш – кореспонденційний секретар, мґр. Люба Пендзей – бібліотекар, о. д-р Петро Біланюк – референт видань (до 1997), проф. Петро Потічний, д-р Ірина Гузар – члени, д-р Дарія Даревич (секція мистецтвознавста), д-р Микола Держко (секція стислих і прикладних наук), д-р Данило Гусар-Струк (секція філологічна), д-р Всеволод Ісаїв (секція суспільних наук), д-р Орест Субтельний (історично-філософічна секція) – крайові екзекутивні директори. Д-р Мацьків зосередив увагу на розширенні членства та активізації осередків, рівночасно продовжуючи наукові конференції, сесії та доповіді в Торонті.

Наукова конференція до 200-ліття смерти Г. Сковороди, яку підготовила Комісія дослідів, відбулася 20-го грудня 1994 року. Вже 2-го лютого 1995 року відбулася зустріч з професорами Торонтського та Йоркського університетів з ціллю заохотити молодше покоління науковців до співпраці. В 1995 році влаштовано 6 окремих наукових доповідей, а 26-го листопада наукову конференцію до 100-ліття з дня народження М. Рильського, на якій виголошено 4 доповіді. В лютому 1997 року управа рішила збільшити число імпрез влаштуванням майже щомісячних наукових конференцій (по три-чотири доповіді), сесій (по дві доповіді) або доповідей поодиноких осіб. В часі від 1997 до 2000 року відбулася 5 конференцій, 7 наукових сесій і 17 доповідей науковців з Канади, Америки та України.[39]

З ініціятиви д-ра Мацькова, з повною підтримкою управи та у співпраці з Торонтським і Йоркським університетами відбулася в Торонті велика міжна-

[37] З каси товариства також видано біля $2,000 на покриття коштів подорожі і гонорару. *Звіт діяльности НТШ у Канаді за роки 1986-1991*, 13.

[38] До переорганізованої управи увійшли наступні: д-р Олександра Копач – заступник, д-р Юрій Курис – заступник і скарбник, мґр. Іван Кузів – протокольний секретар, о. проф. Петро Біланюк – науковий секретар, д-р Василь Верига – референт імпрез, мґр. Люба Пендзей – бібліотекар, проф. Дарія Даревич, проф. Юрій Даревич, проф. Микола Держко, проф. Василь Янішевський, проф. Петро Потічний, д-р Олег Романишин, д-р Тарас Закидальський, мґр. Аріядна Стебельська та мґр. Роман Журба – члени.

[39] Подано за даними Василя Вериги, «Звіт наукового референта і другого заступника голови за каденцію 1997-2000 рр». у *Звіт з діяльности Управи 1997-2000 рр.*, 16-21.

родна конференція «Проблеми розвитку України за роки незалежности у світлі західніх теорій» у днях 5-6-го листопада 1999 року у приміщеннях Торонтського університету.[40] Доповіді в англійській мові прочитало 20 науковців, спеціялістів з розвитку релігії, політики, економії та бізнесу, суспільства і культури, освіти та медії з Канади, Америки та Европи. Ця міжнародна конференція відбулася на високому науковому рівні, піднесла престиж товариства як наукової інституції та вперше винесла товариство поза межі української громади на територію канадських академічних установ. Доповіді з конференції були упубліковані у виданні, спонсорованим НТШ: Society in Transition. Social Change in Ukraine in Western Perspective (2003), за редакцією Всеволода Ісаєва.

Діяльність осередків залишилася обмеженою. Осередок в Едмонтоні від 1995 року неформально очолював д-р Петро Саварин, який зосередив увагу на зібранні та виданні чотирьох Західньоканадських збірників. Виглядає, що осередок в Оттаві не був активний. Осередок в Монтреалі зорганізував у 1996 році два симпозіюми. Перший (разом з місцевим відділом КУКу) відбувся 26-го квітня у десяті роковини трагічного ядерного вибуху в Чорнобилі в Університеті МакҐіл, на якім було прочитано 5 доповідей; другий – до 125-річчя з дня народження Лесі Українки, на якім було представлено 4 доповіді, відбувся 8-го грудня. Дві доповіді на тему «Вища освіта в Україні» виголошено 1-го березня 1998 року.

Продовжувалася видавнича діяльність. Товариство фірмувало люксусове видання Сто екслібрісів Мирона Левицького та видало 3 збірники: Ювілейний Збірник наукових праць з нагоди 125-ліття НТШ і 50-ліття НТШ Канади, Західньоканадський збірник (частина третя, 1998 і четверта, 2000).[41] Останні два *Збірники* були видані осередком на Західню Канаду в Едмонтоні. НТШ Канади у співпраці з Українським технічно-господарським інститутом у Мюнхені (УТГІ), Державним університетом ім. І. Франка у Львові та НТШ у Львові видало двотомний хемічний словник у чотирьох мовах (українська, англійська, німецька і французька), укладений бл. п. проф. Іваном Ковальським, ректором УТГІ.[42]

З огляду на стан здоров'я д-р Мацьків переконав д-р Дарію Даревич очолити НТШ.[43] На загальних зборах 20-го грудня 2000 р. обрано на голову д-р Дарію

[40] Конференцію, крім НТШ, фірмували: Robert F. Harney Professorship of Ethnic, Immigration, and Pluralism Studies, University of Toronto, and Ukrainian Studies at York University. Конференція проходила під англомовною назвою: «Problems of Development of Ukraine since Independence – in the Light of Western Theories». Організаційний комітет очолювали проф. В. Ісаїв і проф. Орест Субтельний.

[41] Автором *Сто екслібрісів Мирона Левицького*. Том XXIV. Торонто: НТШ, 1997 була Дарія Даревич. Редакторами видання *Ювілейний збірник наукових праць з нагоди 125-ліття НТШ і 50-ліття НТШ Канади*. Том XXXVI. Торонто: НТШ, 1999 були Дарія Даревич, В. Верига та І. Гузар. Редактором обох *Західньоканадських збірників*. Частина третя. Том XXXVII. Едмонтон: НТШ, 1998 і Частина четверта. Том XXXVIII. Едмонтон: НТШ, 2000 був Яр Славутич.

[42] На це видання (600 примірників) отримано гроші від завіщення бл. п. Ґаланюка та Фундації д-ра Р. Цурковського. *Звіт з діяльности Управи 1997-2000 рр*., 11-12.

[43] Д-р В. Мацьків помер 31 січня 2001 р.

Даревич. До управи увійшли: проф. Марко Горбач – перший заступник голови, д-р Василь Верига – другий заступник, Зенон Татарський – секретар, д-р Тарас Закидальський – протокольний секретар, мґр. Богдан Колос – скарбник, д-р Марко Стех – імпрезовий референт, мґр. Роман Сенькусь – референт видань, д-р Михайло Михайлишин – рефернт преси, мґр. Роман Журба – архівіст і бібліотекар, проф. Василь Янішевський – голова КЕД-ів, мґр. Люба Пендзей, проф. Петро Потічний і д-р Олег Романишин – члени. Між членами нової управи було 7 молодших віком науковців та перший недавно прибулий науковець з України. Число членства в Канаді в той час нараховувало 149.

Вже традиційно відбувалися наукові доповіді та конференції, і це була основна ділянка праці управи в Торонті. Але нова управа також старалася вийти поза традиційні рамки праці на терені української громади, співпрацюючи з НТШ Америки та іншими науковими установами, і зробила перші спроби зорганізувати сесії на конференціях, організованих неукраїнськими науковими установами.

В роках від 2001 до березня 2004 відбулося 24 наукові доповіді.[44] Крім того, відбулося дві доповіді, зорганізовані спільно, а саме: 30-го жовтня 2001 року доповідь проф. Ігоря Бориса з Харкова на тему «Сучасний стан театру в Україні та перспективи його розвитку» зорганізована спільно з Комітетом українознавчих студій при Йоркському університеті в Торонті і 16-го березня 2002 року зустріч української громади в Торонті з проф. Л. Рудницьким, ректором Українського вільного університету та президентом Світової ради НТШ, на тему «Майбутність і важливість української науки в Західній Европі», спонсоровану Українським вільним університетом, НТШ і Канадським інститутом українських студій.

В наступних роках, від березня 2004 до кінця 2013 року, в Торонті відбулося 84 доповіді.[45] Це включало 10 доповідей в пам'ять д-ра В. Мацькова з ділянки стислих і прикладних наук і щорічні шевченківські доповіді в березні.[46] Деякі доповіді відбувалися спільно з іншими науковими установами, такими як КІУС чи Українсько-канадський дослідчо-документаційний центр (УКДДЦ). Управа часто влаштовувала доповіді науковцям з України, які стажувалися в канадських університетах чи відвідували Канаду. На виїмкове запрошення УВАН і НТШ до Канади приїхав при кінці 2008 року д-р Євген Захаров, голова Харківської правозахисної групи і голова правління Української Гельсінської спілки. Після виступу в УВАН у Вінніпезі управа НТШ зорганізувала його доповідь на тему «Розвиток громадянського суспільства в Україні, 1987-2008» в Торонті

[44] Дальші інформації про всі доповіді, конференції та імпрези можна знайти у друкованих *Звітах з діяльносит НТШ, 2001-2004*.

[45] Обчислено на підставі *Звітів з діяльности НТШ, 2004-2006, 2006-2008, 2008-2010, 2010-2012*.

[46] Створено «Фонд в пам'ять д-ра Володимира Мацькова» з метою влаштовувати в роковини його смерти наукові доповіді з різних ділянок стислих і прикладних наук і на це запрошувати відомих науковців-доповідачів. На цей фонд зібрано $5,670.00. Доповіді почалися 2002 р. і продовжувалися 10 років.

Дирекція та голови осередків з нагоди ювілейних святкувань в Торонті 24-го жовтня 2009 р. Сидять зліва: д-р Люба Жук (голова осередку в Монтреалі), д-р П. Саварин (голова осередку в Едмонтоні), д-р Дарія Даревич (голова НТШ), д-р Ю. Войчишин (голова осередку в Оттаві), д-р Даґмара Турчин-Дувірак (пресовий референт), мгр. Таня Джулинська (фінансовий референт). Стоять зліва: д-р Марта Дичок (референт конференцій), д-р Марко Горбач (заступник голови), проф. В. Янішевський (голова контрольної комісії), д-р Микола Держко (заступник голови), д-р Марко Стех (референт імпрез), д-р Віктор Остапчук (референт членства), мгр. Роман Сенькусь (референт видань), д-р Микола Біланюк (заступник голови осередку в Оттаві), мгр. Ірина Микитюк (протокольний секретар). Відсутні: К. Балан (скарбник) і І. Томків (секретар), мгр. Р. Журба (референт веб-сторінки), мгр. Л. Пензей і мгр. Б. Колос (члени контрольної комісії).

(2-го грудня 2008), а у співпраці з осередками доповіді в Оттаві (5-го грудня) та Монтреалі (6-го грудня).[47]

Одним з успіхів можна вважати відновлення праці в осередках НТШ, які також почали досить регулярно організувати наукові доповіді. Від 2008 р. відбулося 25 доповідей та імпрез в Едмонтоні, 19 доповідей в Монтреалі та 5 в Оттаві.

Почавши від 2002 року, товариство зорганізувало і спонсорувало 7 конференцій у співпраці з іншими науковими установами. 27-го квітня 2002 року відбулася конференція на тему «Мова та ідентичність», яку зорганізовано спільно зі Світовою координційною виховно-освітною радою СКУ та Шкільною радою

[47] Приїзд доповідача був уможливлений Меморіяльним фондом ім. Ярослава та Одарки Онищуків при НТШ.

при КУК в Торонті. Головним доповідачем був д-р Джим Камминс, професор Онтарійського інституту педагогічних студій при Торонтському університеті (OISE).[48]

Співпраця в організуванні конференцій з УВАН почалася також 2002 року, коли на запрошення УВАН НТШ вперше взяло участь у Всеканадському конґресі суспільних і гуманістичних наук, що відбувся в Торонті 25-26-го травня в Торонтському університеті. Члени НТШ прочитали 5 доповідей. Співпраця продовжувалася 2004 року на Всеканадському конґресі в Манітобському університеті у Вінніпезі, відтак 2005 року на конґресі в Західьоонтарійському університеті в Лондоні, де члени НТШ прочитали 7 доповідей, та 2006 року на конґресі в Йоркському університеті в Торонті, де члени прочитали 6 доповідей.

Симпозіюм англійською мовою «Українське модерне мистецтво: модернізм, ідентичність і традиція» відбувся 16-го березня 2007 року в Торонтському університеті заходами Програми ім. Петра Яцика, КІУСу, відділу славістики та НТШ.[49]

На запрошення нашого члена, д-ра Люби Комар, НТШ стало одним зі спонсорів симпозіюму з нагоди 25-річчя Чорнобиля, який відбувся 7-го травня 2011 року при медичному факультеті Торонтського університету. [50]

Крім того, управа продовжувала організовувати конференції самостійно. Як частина святкувань 60-ліття НТШ в Канаді в суботу 24-го жовтня 2009 року відбулася конференція «Минуле, сучасне, майбутнє». В ній виступило 13 членів і взяло участь понад 80 осіб. Симпозіюм на тему «Український модернізм» та презентація книжки відбулися 16-го жовтня 2010 року.[51] Перша дуже успішна міні-конференція «Члени НТШ в науці» відбулася 11-го грудня 2010 року (сім доповідачів), друга – на тему «Українці в Канаді: минуле і сучасне» 10-го грудня 2011 року (6 доповідачів). Симпозіюм на тему: «Українська повстанська армія у музиці, літературі та мистецтві» влаштовано 12-го травня 2012 року (5 доповідачів, членів НТШ).

НТШ продовжувало бути членом централі КУКу. Як представник НТШ до КУКу голова, д-р Дарія Даревич, у співпраці з УВАН відновила 2001 року Наукову раду під назвою «Науковий комітет». Під спільним патронатом Наукового комітету КУКу, НТШ та УВАНу управа товариства зорганізувала три зустрічі з громадою з нагоди Всеканадських конґресів гуманістичних і суспільних наук. Перша відбулася 25-го травня 2002 року в Торонті на тему «Стан та майбут-

[48] Прочитано 6 доповідей науковцями з Едмонтону, Торонта та Польщі.

[49] Всі доповідачі з Канади (4) та Америки (1) були членами НТШ.

[50] Співспонсорами були: University of Toronto Faculty of Medicine Chornobyl Project with Children of Chornobyl Canadian Fund, Shevchenko Scientific Society of Canada, Ukrainian Medical Association of North America, Toronto Branch and World Federation of Ukrainian Medical Associations – Sitka Likariv. Доповідачами були члени НТШ д-р Люба Комар (організатор симпозіюму) і проф. Марко Горбач, а проф. Юрій Даревич був предсідником сесії.

[51] Організатором симпозіюму і редактором книжки *Modernism in Kyiv. Jubilant Experimentation*. Toronto: University of Toronto Press, 2010 була проф. Ірина Макарик, член НТШ, співредактором – Вірляна Ткач.

нє українознавчих студій в Канаді». Огляд стану українських студій в Канаді зробив мґр. Андрій Макух з Канадського інституту українських студій, а учасниками круглого столу були науковці із сімох університетів Канади.[52] Чотирнадцять науковців взяло участь 28-го травня 2005 року у зустрічі з громадою в Лондоні, Онтаріо. 27-го травня 2007 року відбулася зустріч науковців з українською громадою і круглий стіл на тему «Перспективи на майбутнє українських і українсько-канадських студій» в Торонті.

З рамени наукового комітету на чолі з головою НТШ на XXI конґресі КУКу в днях 1-3-го жовтня 2004 року у Вінніпезі відбувся круглий стіл на тему «Роля Конґресу українців Канади та Української фундації ім. Тараса Шевченка в поширенні і підтримці українських студій у Канаді».

Співпраця з НТШ в Америці розпочалася коли на запрошення д-ра Лариси Онишкевич, голови НТШ-А, проф. Д. Даревич і проф. В. Ісаїв взяли участь у круглому столі «Ukrainian Famine of 1933: Common Reflections in the Arts, Archives, and Society», зорганізованому НТШ-А на 30-тій конференції Товариства вивчення національностей, що відбулася 3-5-го квітня 2003 року в Колюмбійському університеті в Нью-Йорку.

20-го листопада 2003 року в програмі 35-го з'їзду Американського товариства підтримки слов'янських студій (AAASS), що відбувся в Торонті вперше, була сесія, зголошена НТШ-К. Сесію на тему «Ukrainian Arts in the Post Communist Decade» зорганізували спільно голови НТШ-К (Дарія Даревич) та НТШ-А (д-р Лариса Онишкевич), а всі 4 доповідачі, два коментатори та предсідник були членами НТШ Канади або Америки.[53]

Ювілейні святкування 60-ліття НТШ в Канаді пройшли урочисто та успішно 24-го жовтня 2009 року в Торонті. Відбулася цілоденна конференція «Минуле, сучасне, майбутнє» в якій взяли участь голови всіх осередків НТШ в Канаді, представник НТШ в Америці та багато наших членів з Торонта та околиць, а також з Едмонтону, Монтреалю, Кінґстону та Оттави. Разом – 82 особи. Під час конференції відбулася виставка видань НТШ Канади і виставка книжок з українознавства Видавництва Торонтського університету. Ввечері відбувся ювілей-

[52] Предсідником був проф. Марко Горбач з Йоркського університету, а учасниками круглого столу були проф. Алла Недашківська, відділ модерних мов та культурології, Альбертський університет, Едмонтон; проф. Наталія Шостак, координатор Консорціюму навчання українських студій, відділ студій релігії та антропологої, Коледж ім. Томаса Мура, Саскачеванський університет, Саскатун; д-р Роман Єренюк, Колегія св. Андрея, проф. М. Шкандрій, відділ германістики й славістики, Манітобський університет, Вінніпеґ; проф. Тарас Кознарський, відділ слов'янських мов і літератур, Торонтський університет; д-р Ольга Андрієвська, голова відділу історії, Трентський університет, Пітерборо; о. проф. Петро Ґаладза, катедра літургіології ім. родини Кулів, Інститут ім. Митрополита Андрея Шептицького, Університет св. Павла в Оттаві.

[53] Предсідником була проф. Мирослава Мудрак (Огайський університет). Доповіді прочитали: д-р Лариса Онишкевич «What Are the Innovations in and Opportunities for Ukrainian Drama», проф. Дарія Даревич Йоркський університет) «In Search of Identity: Painting since Independence», проф. Іриней Жук (Унівеситет Квінс) і проф. Люба Жук (Університет МакҐіл), «New Directions in Ukrainian Music». Коментаторами були проф. Оленка Певна і мґр. Микола Сорока.

ний бенкет з участю 156 осіб – представників громадських організацій, членів та прихильників НТШ. З привітом від Конґресу українців Канади виступив президент мґр. Павло Ґрод, а від НТШ-А заступник голови проф. Г. Грабович. Святочне слово виголосив проф. Франк Сисин на тему «Українська громада і наука». Підготовлено та висвітлено відеофільм про 60-річну діяльність товариства.[54]

Відновлення діяльности осередків спочатку було спорадичним. Осередок в Монтреалі, очолений проф. Яремою Келебаєм, зорганізував дводенну конференцію з нагоди 100-річчя з дня народження митрополита Андрея Шептицького на тему «Духовна та інтелектуальна спадщина» 3-4-го листопада 2001 в Університеті МакҐіл (9 доповідачів) і 10 наукових доповідей в 2001-2003 роках здебільшого у співпраці з іншими громадськими установами. Відтак аж 11-го березня 2006 р. влаштовано громадську зустріч і святочну пропам'ятну доповідь з нагоди 20-річчя смерти поета Василя Стуса. Після доповіді відбулися загальні збори з участю голови НТШ, на яких на голову осередку переобрано проф. Я. Келебая. Літом 2008 року проф. Келебай через недугу передав провід осередку проф. Любі Жук.[55] Загальні збори осередку, які відбулися 2-го березня 2009 року, обрали проф. Любу Жук на голову. Вже 29-го квітня 2009 року новообраний провід осередку зорганізував доповідь д-ра Миколи Рябчука. Від того часу доповіді, імпрези та звітування відбуваються регулярно.

Праця осередку в Едмонтоні довший час обмежувалася до видань *Західньоканадських збірників*. Загальні збори 12-го квітня 2005 року обрали на голову д-ра Петра Саварина, який до того часу тільки виконував обов'язки голови і вдержував зв'язок з дирекцією. Восени 2008 року проф. Іван Химка, член управи осередку, розуміючи потребу україномовних наукових доповідей, розпочав організувати доповіді, висвітлення і дискусії українських фільмів. Ця праця продовжується, відбуваються загальні збори і реґулярне звітування. Заходами осередку видано ще два *Західньоканадські збірники* (2008 і 2012 р.), а в 2014 р. вийде ч. 7 збірника, присвячена 200-річчю з дня народження Тараса Шевченка.[56]

Осередок в Оттаві не проявляв активности до 2006 року. Щойно після смерти довголітнього голови інж. Зенона Янковського, 14-го червня 2006 року відбулися загальні збори з участю голови НТШ, на яких обрано д-р Юлію Войчишин на голову осередку. Від того часу відбуваються річні доповіді, зросло членство та є точне звітування.

З ініціятиви членів НТШ Юрія Даревича та Олега Сергієнка при НТШ в Торонті постало літературно-мистецьке об'єднання «Слово», яке очолив проф. Ю. Даревич. Метою «Слова» є популяризувати в Торонті і його околицях україномовну літературну творчість авторів з Канади, України та інших кра-

[54] Також вшановано заслужених членів товариства грамотами почесного членства, видано святочну програмку і висвітлено список усіх членів НТШ упродовж 60 років.

[55] Проф. Ярема Келебай помер 3 листопада 2008 р.

[56] *Західньоканадський збірник*. Частина п'ята. Том XLIV. Редактор: Микола Сорока. Едмонтон-Острог: НТШ, 2008; і *Західньоканадський збірник*. Частина шоста. Том XLV. Редактор: Микола Сорока і Валерій Полковський. Едмонтон-Острог: НТШ, 2012. Координатор обох видань: Петро Саварин.

ін, ширити відомості про українських письменників та читання їхніх творів. Перший вечір відбувся 10-го жовтня 2008 року. Разом відбулося 23 успішні вечори українського письменства, де відмічено клясиків української літератури, канадських та інших діяспорних письменників, як також сучасних письменників з України. 22-го листопада 2013 року відбулося зворушливе читання драми *Голод* нью-йоркського письменника Богдана Бойчука.

Для кращого зв'язку з членами товариства, розкинутих по цілій Канаді, управа відновила в грудні 2002 року *Бюлетень НТШ*, перші чотири числа якого вийшли ще в 1950-тих роках. Від того часу вийшло 12 чисел, які були розіслані всім членам в Канаді. Видано також два числа *Записок доповідей НТШ в пам'ять д-ра Володимира Мацькова* в роках 2004 і 2005, які були розіслані всім членам.[57] Під фірмою НТШ видано ще чотири праці різних авторів.[58]

Голова НТШ
проф. Євген Вертипорох,
1949-1973

Тому що спроможність видавати і розповсюджувати нові наукові праці досить обмежені недостатньою фінансовою базою і браком людських резурсів, 2004-го року рішено, що у майбутньому товариство буде підтримувати видання книжок у співпраці з визнаними науковими видавництвами, які мають персонал і механізм видавати і розповсюджувати такі праці. Першою успішною спробою було видання у співпраці з видавництвом *Критика* в Україні книжки вибраних творів Ігоря Костецького *Тобі належить цілий світ* з коментарями і вступними статтями д-ра Марка Стеха, члена дирекції НТШ. До кінця 2013 року НТШ надало фінансову допомогу на 9 наукових видань в Україні, Польщі та Канаді.

[57] Перше видання містило дві доповіді в пам'ять д-ра Володимира Мацькова, виголошені на першому вечорі в пам'ять д-ра Мацькова д-ром Володимиром Курлюком («Життя і наукова діяльність д-ра Володимира Мацькова») і проф. Марком Горбачем («Чорнобиль у 21-ому столітті: що ми знаємо про майбутні загрози для здоров'я»), друге – містило ілюстровану двомовну доповідь д-ра Володимира Крічфалушія «Українські Карпати – природна скарбниця всесвітнього значення: чи можливо досягнути злагоди між людиною і природою?»

[58] Згідно з нумерацією товариство видало або фірмувало 47 книжок, але нумерація не точна. Крім того, видавано книжки в різних серіях НТШ, як також з іншими НТШ. Додатково видано 4 наукові праці разом з Видавництвом Торонтонського університету і 5 позасерійно. Точний список не опрацьований.

Від 2004 року дирекція користується інтернетним зв'язком, а від 2007 року вдержує інтернет-сторінку НТШ (ntsh.ca). В останніх роках деякі доповіді НТШ появляються на «Youtube».

Після довшої підготовки і консультацій з правниками управа внесла прохання і одержала федеральний чартер і статут. Наша офіційна назва Shevchenko Scientific Society of Canada (Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді). *Letters Patent* і *By-Laws* отримано з датою 3-го жовтня 2003 року. Місце осідку товариства – Торонто.[59] Перші загальні збори згідно з вимогами неприбуткової корпорації, зареєстрованої в Канаді, відбулися 27-го березня 2004 року в Торонті. На них члени прийняли чартер і вибрали голову (президента) і 10 членів дирекції.[60] Від того часу загальні збори відбуваються щодва роки, а між ними відбуваються річні збори, які включають прийняття фінансового звіту і бюджету згідно з вимогами фередального уряду.

Голова НТШ
д-р Богдан Стебельський,
1973-1994

Щойно 2011 року внесено прохання одержати харитативний статус, який дає можливість виставляти жертводавцям посвідки звільнення від податків. З першого січня 2012 року НТШ стало неприбутковою харитативною корпорацією Канади.

В останній декаді членство поволі зростало, і під сучасну пору НТШ має біля 240 членів розкинутих по цілій Канаді – від Галіфаксу до Вікторії. Найбільше членів є в Торонті, де знаходиться дирекція товариства. Членство НТШ Канади дальше складається з українських науковців з різних ділянок науки та осіб з вищою освітою, які цікавляться та підтримують науку і працю Товариства. Більшість членів закінчили студії в університетах Канади та Америки. Багато з них працюють за професією, і понад 50 членів є професорами канадських університетів. Якщо засновники товариства переважно проявляли себе

[59] Чартер підписали: Дарія Даревич, Марко Горбач і Зенон Татарський.

[60] На голову обрано д-р Дарію Даревич. До дирекції увійшли: заст. голови і гол. КЕД-ів – Марко Горбач, другий заступник голови – Василь Янішевський, секретар – Зенон Татарський, протокольний секретар – Тарас Закидальський, скарбник – Богдан Колос, реф. імпрез – Марко Стех, реф. видань – Роман Сенькусь, бібл./архів. – Роман Журба, члени – Марта Дичок, Аскольд Ганьківський.

як науковці або виключно в організаційних рамках НТШ, то їх наступники присвячують головну увагу своїй праці в неукраїнських наукових організаціях. Зміна профілю членів в дечому позначилася на праці, але не викликала переорієнтації в діяльності. З припливом нової еміґрації науковців з України при кінці 20-го і на початку 21-го століть деякі з них знайшли своє місце виключно в НТШ, бо не всім з них вдалося дістати посади в канадських наукових установах.

Голова НТШ
д-р Володимир Мацьків,
1994-2000

Не можливо згадати всіх видатних членів, які вже відійшли у вічність, але варто згадати бодай декого з них, а саме: Богдана Боцюркова, професора політології Оттавського університету та автора книжки *The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939-1950),* о. Петра Біланюка, професора теології та релігійних студій Торонтського університету, автора двотомника *Studies in Eastern Christianity*, Володимира Мацькова, передового дослідника з ділянки металюргічної хемії; Данила Струка, професора української літератури Торонтського університету та редактора п'ятитомної англомовної *Encyclopedia of Ukraine* (1983-1993); д-ра Василя Веригу, автора 20 монографій з історії України; Василя Янішевського, професора інженерії Торонтського університету та автора багатьох праць про електроенергію і блискавку; Яра Славутича професора Альбертського університету, філолога, літературного критика і поета; Валеріяна Ревуцького, професора Університету Британської Колюмбії, театрознавця; мистців Юліяна Буцманюка, Івана Кейвана та Леоніда Молодожанина.

Обсяг статті не дозволяє згадати всіх сучасних видатних членів Товариства, але все ж таки необхідно подати бодай декого. З політологів та істориків: Петра Потічного, професора-емерита політології МакМастерського університету в Гамільтоні, редактора понад 80-томового *Літопису УПА*; Романа Сербина, професора-емерита Монтреальського університету та дослідника голодоморів 1920-тих і 1930-тих років; Ореста Субтельного, професора історії Йоркського університету в Торонті та автора відомої історії України, *Ukraine: A History* (1989 р.); Павла Роберта Маґочія, професора катедри українознавства при Торонтському університеті та автора книжок про історію України, *Ukraine: A Historical Atlas* (1985), *A History of Ukraine* (1996); Зенона Когута, директора Канадського інституту українських студій при Альбертському університеті в Едмонтоні (1994-2012), автора книжки Російський централізм і українська автономія. Ліквідація гетьманщини, 1760–1830; Франка Сисина, історика при Канадському інституті українських студій та головного редактора англомовного перекладу Історії України-Руси Михайла Грушевського; Івана Химку, професора історії Альбертського університету, автора шістьох монографій; Сергія Єкельчика, професора Університету Вікторії, автора книжок про сучасну Україну; Марту Дичок, професора політології Західньоонтарійського університету, автора книжки *The Grand Alliance and Ukrainian Refugees*; Андрія Кравчука, колишнього президента університету в Садбері та автора книжки Christian Social Ethics in Ukraine: The Legacy of Andrei Sheptycky.

Голова НТШ
проф. Дарія Даревич
з 2000 р.

З секції суспільних наук: Всеволода Ісаєва, професора-емерита соціології Торонтського університету і співавтора (з Юрієм Божиком і Романом Сенькусем) книжки The Refugee Experience: Ukrainian Displaced Persons after World War II. З філологів: Миколу Павлюка, професора-емерита української мови при Торонтському університі, автора підручників з української мови та співавтора книжки *Українські говори Румунії*; Ярослава Розумного, професора-емерита Манітобського університету, літератрознавця; Максима Тарнавського, професора української літератури Торонтського університету, автора книжки *Between Reason and Irrationality: The Prose of Valerijan Pidmohyl'nyj*; Олега Ільницького, професора літератури Альбертського університету, автора книжки Нова Ґенерація (1927-30); Мирослава Шкандрія, професора літератури Манітобського університету, автора книжки Modernists, Marxists, and the Nation: The Ukrainian Literary Discussion of the 1920s; Ірину Макарик, професора літератури при Оттавському університеті та автора Shakespeare in the Undiscovered Bourn: Les Kurbas, Ukrainian Modernism, and Early Soviet Cultural Politics.[61]

[61] Тут не подано всіх книжок, написаних вичисленими науковцями.

З письменників: Лесю Храпливу, авторку численних книжок для дітей та молоді; Ліду Палій, поетесу та авторку споминів; Стефанію Гурко, поетесу; Марка Роберта Стеха, літературознавця і автора роману Голос.

Зі стислих і природознавчих наук: Юрія Даревича і Марка Горбача, професорів фізики Йоркського університету в Торонті, авторів багатьох праць з теоретичної фізики; Миколу Держка, професора математики при Торонтонському університеті та автора статтей з прикладної математики; Олексія Стахова, академіка, математика і дослідника золотого перетину.

З ділянки мистецтва: Радослава Жука, професора-емерита архітектури Університету МакҐіл в Монтреалі, архітекта 10 українських церков в Канаді, Америці та Україні; Любу Жук, концертову піяністку і професора музики в Університеті МакҐіл; Іринея Жука, концертового піяніста та професора музики в Університеті Квінс у Кінгстоні; Дарію Даревич, історика мистецтва в Йоркському університеті в Торонті, автора двох монографій про Мирона Левицького та численних каталогів і статтей про українське мистецтво.

До виїмкових особистостей і подвижників українознавства в Канаді належить д-р Петро Саварин, колишній канцлер Альбертського університету в Едмонтоні та один з основників Канадського інституту українських студій, колишній голова Світового конґресу українців.

Тепер, як і раніше, наукова діяльність товариства виявляється переважно через: (1) індивідуальну наукову діяльність поодиноких членів; (2) наукові доповіді, конференції, симпозіюми і круглі столи; (3) публікації монографій і збірників; (4) співпрацю з іншими науковими інституціями та краєвими організаціями НТШ.

Подивугідним треба уважати, що вся діяльність НТШ в Канаді вже понад 60 років була виконана без винагород, на добровільній основі численних відданих членів товариства.

На порозі свого 65-річчя НТШ в Канаді продовжує виконувати особливу функцію – воно гуртує науковців різних ділянок і дає їм можливість висвітлювати інтелектуальні позиції з питань минулих та сучасних проблем української та світової науки. До діяльности всіх осередків належить традиція влаштовувати наукові конференції та доповіді. З доповідями виступають не тільки члени Товариства, але також науковці-гості з різних сторін світу, включно з відвідувачами з України. Це дає їм та членам української громади нагоду спілкуватися українською мовою.

Наукове товариство ім. Шевченка продовжує плекати інтелектуальне середовище для повноцінного розвитку української громади в Канаді, підтримувати науку в українській громаді в Канаді, ширити відомості про українців та Україну серед канадських громадян, вдержувати форум для згуртування і співдії українських науковців у Канаді.

В. В. Кричфалушій, М. В. Шевера
(Саскатун-Київ)

ПРОФЕСОР ТИМІШ ПАВЛИЧЕНКО: ВИЗНАЧНИЙ УЧЕНИЙ, ГРОМАДСЬКИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ДІЯЧ[1]

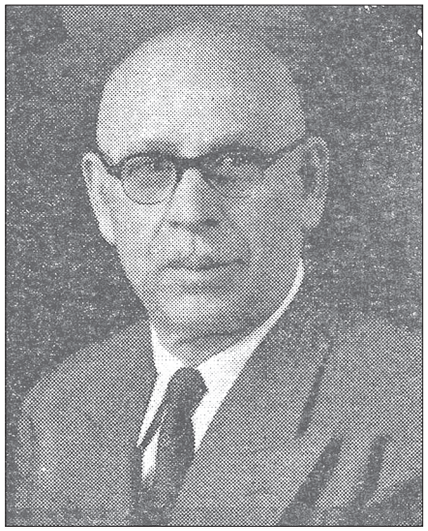

Тиміш Павличенко (1892-1958) (фото запозичене з «На шляху до національної єдности»[2])

В історії науки України, зокрема біологічної та екологічної, все ще багато білих плям. На Батьківщині, на превеликий жаль, залишаються забутими славні імена багатьох учених, які прислужилися вітчизняній науці. До таких безсумнівно належить ім'я професора Тимоша Павличенка (1892-1958): вченого – фахівця у галузях ботаніки, екології та сільського господарства, громадського діяча – ініціатора створення кількох українських організацій у Канаді, а також поета й перекладача.

Нещодавно, у 2012 р., виповнилося 120 років від дня народження, а у 2013 – 55 років з часу смерті Тимоша Павличенка. Він є одним із національно-свідомих уродженців України, яких на початку буремного XX-го століття захопив вир визвольної боротьби. А талант науковця та громадського діяча сповна розкрився уже в далекій Канаді, куди він змушений був емігрувати.

У вітчизняній історіографічній, біологічній, екологічній та аграрній літературі про життєвий шлях Тимоша Павличенка, як і про його науковий доробок, не згадується. У пошукових електронних системах на запит українською мовою «Тиміш Павличенко» видається дуже коротка інформація про те, що

[1] При нагоді висловлюємо щиру подяку пані Ніні Королюк за можливість переглянути родинний архів Павличенків і надані фотографії. Окрема подяка працівникам Саскачеванського університету, зокрема П. Гейс (P. Hayes), за допомогу в опрацюванні архівних матеріалів фонду Павличенка, а також Б. Пилипцю (B. Pylypec) за надання корисних порад при написання цієї статті.

[2] На шляху до національної єдности. П'ятдесят років праці Українського Національного Об'єднання Канади, 1932–1982. Ювілейний збірник. Українське Національне Об'єднання Канади, Крайова Екзекутива. – Торонто: Видавництво Новий Шлях, 1982. Т. 1, ч. 1, 951 с.

він брав активну участь у революційних подіях: у 1917-1918 рр. був членом Української Центральної Ради, а в 1918 р. – членом Українських Установчих Зборів. Повідомляється також, що Тиміш Павличенко – автор деяких віршів і публіцистичних праць.

У зарубіжній україномовній історичній періодиці відомо всього кілька коротких повідомлень про Тимоша Павличенка. Напевно, першим про нього подано гасло в «Енциклопедії українознавства» за редакцією проф. В. Кубійовича[3]. Короткі відомості про вченого наводяться в газетній статті, опублікованій до 65-го ювілею Тимоша Павличенка[4] та в некролозі про вченого[5]. Трохи більше про нього можна дізнатися із пошукової системи «Google», набравши його прізвище англійською мовою, біографічного довідника про канадських українців[6], а також статті про наукову діяльність Тимоша Павличенка в галузі дослідження бур'янів[7]. Але й ці відомості не дають змоги сповна оцінити його науковий доробок, проаналізувати громадську діяльність та охарактеризувати літературну творчість. Спробуємо скласти цілісний образ цієї непересічної людини, вченого та громадського діяча.

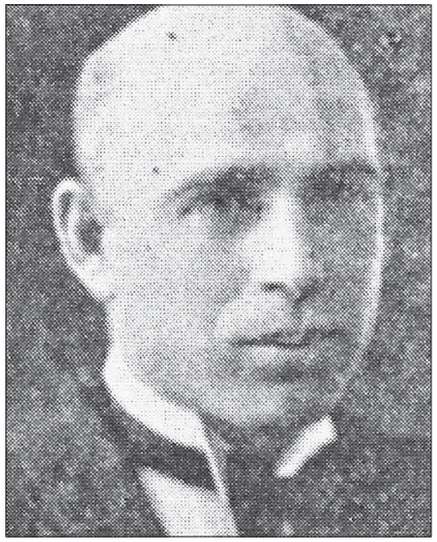

Тиміш Павличенко в молоді роки (фото запозичене з Marunchak[8])

Тиміш (Тома, Тимофій Карпович) Павличенко (англ. Thomas Karp Pavlychenko) народився 7 березня 1892 р. у с. Бугаків на Поділлі в теперішній Вінницькій області. У родині Павличенків було шестеро дітей – четверо хлопців (Іван, Степан, Антип і Тиміш) і дві дівчини (Улина і Марія). Отримавши початкову шкільну освіту в своєму рідному селі, Тиміш Павличенко продовжив навчання в учительській семінарії м. Чуків. Після її закінчення протягом 1912-1918 рр. працював в учительській семінарії м. Забуже. Його юність припала на злам століть, коли багато молодих людей, захоплених бурхливим виром суспільно-політичних змін, брали активну участь у русі за незалежність України. Так і він став активним учасником революційних подій того часу.

Тиміш Павличенко завжди мав бажання продовжити навчання, але не завжди була можливість отримати вищу освіту, тому навчання розтягнулося на кілька років. Він продовжив свої студії у Вінницькому педагогічному інституті в 1918 р., а потім перейшов у Кам'янець–Подільський державний університет, де навчався на природничому, а пізніше – на сільськогосподарському факультеті.

У 1920 р., на знак протесту проти радянської окупації України, Тиміш Павличенко виїхав на еміграцію до тодішньої Польщі, де певний час працював в українській кооперації на Косівщині в теперішній Івано-Франківській області. Також є відомості, що в 1921 р. протягом одного семестру він навчався в Сільськогосподарській академії в м. Кракові (Польща).

По тому змушений був переїхати до Чехословаччини, де продовжив навчання в Господарсько-лісівничому коледжі Чехословацького сільськогосподарського інституту в м. Празі. Тут спочатку він здобув ступінь бакалавра наук (1925), а потім – інженера сільського господарства (1927). Після закінчення студій протягом короткого часу працював агрономом товариства «Просвіта» в м. Ужгороді – столиці тогочасної Підкарпатської Руси (Карпатської України). Працюючи в Ужгороді, він опублікував свої перші праці у видавничій серії «Просвіти».

У 1927 р. Тиміш Павличенко виїхав до Канади, де працював на фермі, щоби здобути місцевий досвід ведення сільського господарства, й одночасно почав

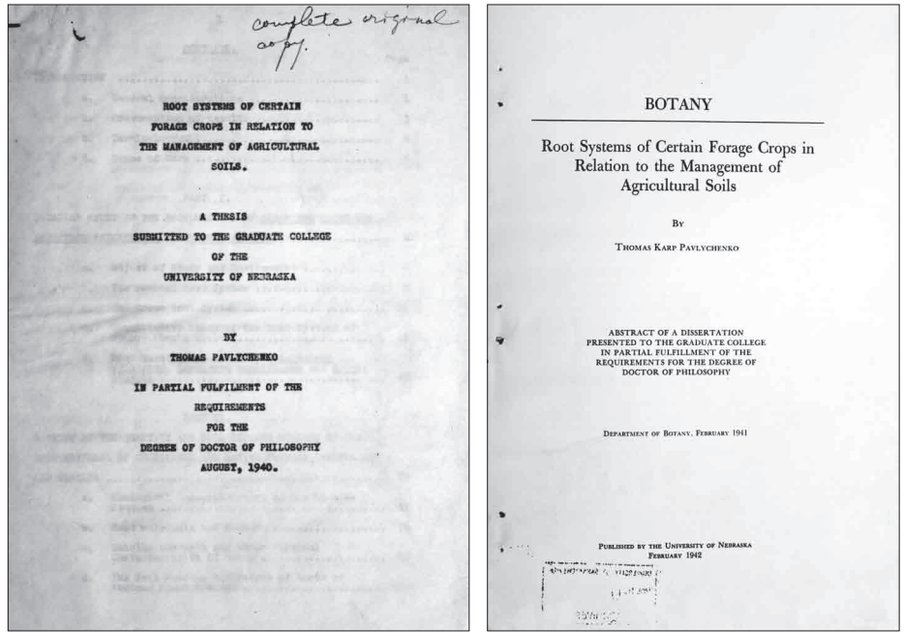
complete original copy.

ROOT SYSTEMS OF CERTAIN FORAGE CROPS IN RELATION TO THE MANAGEMENT OF AGRICULTURAL SOILS.

A THESIS SUBMITTED TO THE GRADUATE COLLEGE OF THE UNIVERSITY OF NEBRASKA

BY THOMAS PAVLYCHENKO

IN PARTIAL FULFILMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY AUGUST, 1940.

BOTANY

Root Systems of Certain Forage Crops in Relation to the Management of Agricultural Soils

By

Thomas Karp Pavlychenko

ABSTRACT OF A DISSERTATION PRESENTED TO THE GRADUATE COLLEGE IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY

Department of Botany, February 1941

Published by the University of Nebraska February 1942

Рукопис та автореферат докторської дисертації Т. Павличенка (фото запозичене з архіву Саскачеванського університету[9])

[3] Енциклопедія українознавства / Гол. ред. В. Кубійович. – Париж-Нью-Йорк: Молоде життя, 1966. – Т. 5. – 395 с.

[4] Tribute to Pavlychenko: noted ecologist honoured. – Star-Phoenix, Saskatoon, 1957, October 21.

[5] Помер д-р Тиміш К. Павличенко, один з провідних екологів світу. – Свобода. Український щоденник, Джерсі (США), 1958, 9-го серпня.

[6] Марунчак М. Павличенко Тиміш. – У кн.: Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег: Накладом УВАН у Канаді, 1986. – С. 485.

[7] Bubar C. J, Morrison I. N. Thomas K. Pavlychenko: pioneer weed experimentalist. – Weed Science, 1982, 30: 434–440.

[8] Marunchak M. H. The Ukrainian Canadians: A History. 2nd ed. – Winnipeg and Ottawa: Ukrainian Academy of Arts and Sciences (UVAN) in Canada, 1982, 970 p.

[9] University of Saskatchewan. University Archives. Special Collections. T. K. Pavlychenko Fonds. Available at: http://sain.scaa.sk.ca/collections/index.php/t-k-pavlychenko-fonds.

студії в Саскачеванському університеті в м. Саскатуні. У 1930 р. він здобув ступінь бакалавра наук у галузі сільського господарства, а у 1932 р. закінчив університет із ступенем магістра. У 1930 р. Тиміш Павличенко розпочав дослідження бур'янів, працюючи науковим співробітником лабораторії екології рослин Національної науково-дослідної ради Канади, розташованої в м. Саскатуні, під керівництвом професора Дж. Гарінгтона (J. B. Harrington).

У цей період були закладені основи його наукових досліджень із вивчення кореневих систем рослин, а також конкуренції між бур'янами та сільськогосподарськими культурами. На відзнаку досягнень Тимоша Павличенка, які незабаром стали відомими широкому загалу фахівців, корпорація Карнегі в м. Нью-

Йорк надала йому стипендію для підготовки докторської дисертації у США під керівництвом визнаного у світі вченого проф. Д. Вівера (J. E. Weaver). У 1941 р. в університеті штату Небраска в м. Лінкольн Тиміш Павличенко захистив докторську дисертацію на тему «Кореневі системи деяких кормових культур у зв'язку з управлінням земель сільськогосподарського призначення».

У 1938 р. Тиміш Павличенко перейшов працювати у Саскачеванський університет, де створив лабораторію екології рослин – перший науково-дослідний підрозділ подібного типу в Канаді. Протягом 1938-1948 рр. він обіймав посади професора та завідувача лабораторії. Як ботанік та еколог Тиміш Павличенко досліджував кореневу систему рослин, головним чином злаків і бур'янів, а також їх конкурентну взаємодію у ґрунті. За результатами наукових досліджень він опублікував низку оригінальних наукових праць (понад 30) з цієї тематики[10], зокрема в 1942 р. монографію, яка узагальнила його дослідження в цій галузі науки.

[10] Pavlychenko T., Harrington J. 1932. Vegetative propagation of wild oats, Avena fatua, and other economically important species of Aveneae and Hordeae. – Can. J. Res. 7: 204–220; Pavlychenko T., Harrington J. 1934. Competitive efficiency of weeds and cereal crops. – Can. J. Res. 10: 77–94; Pavlychenko T.K., Harrington J.B. 1935. Root development of weeds and crops in competition under dry farming. – Sci. Agric. 16: 151–160; Pavlychenko T. 1937. Quantitative study of the entire root system of weed and crop plants under field conditions. – Ecology, 18: 62–79; Pavlychenko T. 1937. The soil block washing method in quantitative root studies. – Can. J. Res., 15: 33–57; Pavlychenko T.K., Kirk L.E., Harrington J.B. 1937. Annual reports of weed investigations at the Research Laboratory of Plant Ecology from 1930 to 1937. – University of Saskatchewan, Saskatoon, Canada; Cook W.H., Pavlychenko T.R., Manson J.M., Garrow P. 1937. Chemical weed killers. II. Relative toxicity of several chemicals to perennials under field conditions. – Can. J. Res., 15: 442–449. Pavlychenko T. K. 1940. Investigations relating to weed control in Western Canada. – Herb. Publ. Ser. Bull.) 27: 9–26. Imperial Bureau of Pastures and Forage Crops. Aberystwyth, UK; Pavlychenko T. K., Kirk L.E., Kossar W. 1940. Eradication of perennial weeds by the shallow cultivation method. – Bulletin Univ. Sask. Coll. Agric. 100: 1–8; Kirk L., Pavlychenko T., Kossar T., Anderson D. 1941. Annual report of the investigations at the Research Laboratory of Plant Ecology. – University of Saskatchewan, Saskatoon, Canada; Pavlychenko T. 1942. Root systems of certain forage crops in relation to the management of agricultural soils. – Nat. Res. Counc. of Canada, Publication No. 1088, 46 pp.; *Pavlychenko T. K.* 1942. The place of crested wheat grass, *Agropyron cristatum* L., in controlling perennial weeds. – Sci. Agric. 22: 459–460; Pavlychenko T. K. 1943. The herbicidal actions of chemicals on perennial weeds. – Sci. Agric. 23: 409–420; Pavlychenko T. K. 1949. Plant competition and weed control. – Agr. Inst. Rev., 4: 142–145. Pavlychenko T. K. 1955. With weeds – that world «perennial» is important. – Agr. Inst. Rev., 10: 16–17.

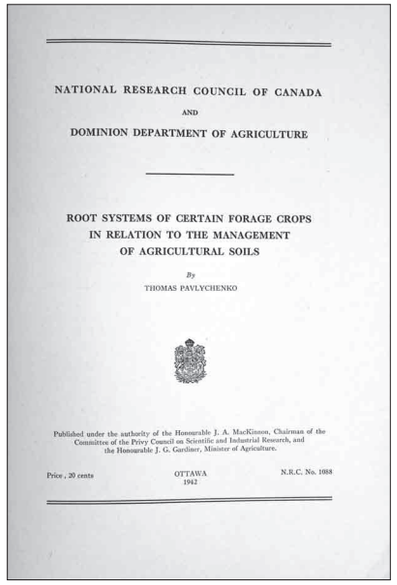
NATIONAL RESEARCH COUNCIL OF CANADA
AND
DOMINION DEPARTMENT OF AGRICULTURE

ROOT SYSTEMS OF CERTAIN FORAGE CROPS
IN RELATION TO THE MANAGEMENT
OF AGRICULTURAL SOILS

By
THOMAS PAVLYCHENKO

Published under the authority of the Honourable J. A. MacKinnon, Chairman of the Committee of the Privy Council on Scientific and Industrial Research, and the Honourable J. G. Gardiner, Minister of Agriculture.

Price, 20 cents — OTTAWA 1942 — N.R.C. No. 1088

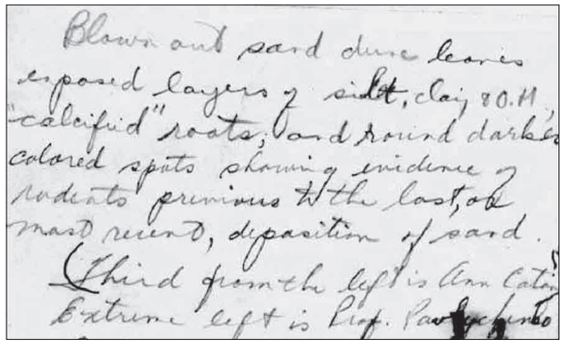

Титуальна сторінка та фрагмент рукопису монографії Тимоша Павличенка (фото запозичене з архіву Саскачеванського університету)

У професійному плані Тиміш Павличенко був неперевершеним знавцем екології та рослинництва. Його творчі дослідження з екології рослин, а також їхні практичні результати для вирощування сільськогосподарських культур, заклали основи вивчення впливу системних (гормональних) гербіцидів, зокрема 2,4-D, у дуже важливій галузі боротьби з бур'янами.

Із появою нових методів боротьби з бур'янами за допомогою хімічних засобів Тиміш Павличенко чітко усвідомлював, що гербіциди призведуть до радикальних змін у практиці землеробства. Тому він ніколи не втрачав можливості, щоб попередити фермерів і агрономів щодо небезпеки зловживання «диво-хімікатами». Його експеременти показали, що надмірне використання гербіцидів може бути смертельною зброєю, яка здатна знищити весь рослинний світ. Таким чином, Тиміш Павличенко задовго до епохи енвайрометалізму підняв свій голос на захист довкілля.

Тиміш Павличенко на польових дослідженнях, 2 вересня 1935 р. (фото запозичене з газети Саскачеванського університету[11])

[11] The complexity of crested wheat. – On Campus News. University of Saskatchewan. Saskatoon, 2007, April 5.

У доробку Тимоша Павличенка в галузі аграрної науки – розробка та впровадження дрібної оранки землі в посушливих регіонах Канади, яку він широко популяризував, а також методів боротьби з вітровою й водною ерозіями легких піщаних ґрунтів. Він був першим у світі екологом, кому вдалося без пошкоджень витягти й виміряти цілісну кореневу систему зернових рослин у пошуках кращого розуміння закономірностей їхнього росту й поглинання вологи. Було би справедливо зазначити, що його глибоке знання і розуміння екології рослин мали великий вплив на запровадження принципово нової агротехніки, що значно посилили успішне виробництво зернових культур. Багато уваги вчений приділяв дослідженню пшениці сорту «Маркус», вихідна форма якої була завезена переселенцями з України, що незабаром стала основною зерновою культурою в преріях і викликала справжній економічний бум у Канаді.

Наукові праці Тимоша Павличенка здобули широке визнання в усьому світі. Їх часто цитували в багатьох університетських підручниках із сільського господарства, ґрунтознавства, екології рослин, фізіології рослин і географії. Учений був обраний членом багатьох відомих наукових товариств, його часто запрошували читати лекції, пов'язані з вирощуванням сільськогосподарських культур, у багато країн світу, зокрема у США, Австралію, Нову Зеландію, Японію та ін.

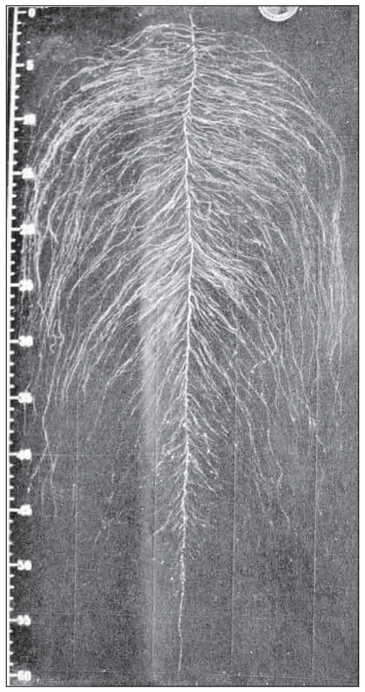

Коренева система вівсюга звичайного (Avena fatua L.), досліджена Тимошем Павличенком. Загальна довжина виміряних коренів цієї рослини складає 4,5 милі або 7,24 км (фото запозичене з архіву Саскачеванського університету)

Говорячи про Тимоша Павличенка, неможливо не згадати його колегу і співавтора наукових праць інженера Володимира Коссара. Визначний український військовий і громадський діяч, він також змушений був емігрувати з тогочасної Галичини через політичні переслідування польської влади. Спочатку В. Коссар зупинився в Чехословаччині, де здобув освіту інженера сільського господарства в м. Празі, а потім працював викладачем учительської семінарії в м. Ужгороді. У 1927 р. він виїхав до Канади. В 1935-1942 рр. працював агрономом-дослідником у Саскачеванському університеті, де разом із Тимошем Павличенком проводив плідну науково-дослідну роботу. В. Коссар був одним із засновників Української Стрілецької Громади (УСГ), видавництва «Новий шлях» та Українського національного об'єднання (УНО) Канади. Він є також одним із ініціаторів створення Конгресу українців Канади (КУК).

Але повернімося до особи Тимоша Павличенка. Крім наукого доробку в царині агроекології, він зібрав гербарій судинних рослин, головним

чином бур'янів, що нині зберігається в Саскачеванському університеті (SASK). У фонді Павличенка (T. K. Pavlychenko Fonds), що також знаходиться в Саскачеванському університеті, зберігаються багаті архівні матеріали, які нараховують понад 85 папок. Вони включають його особові справи, відбитки публікацій, наукові звіти за 1924-1957 рр., рукописи докторської дисертації та інших наукових праць, особисте та офіційне листування з різними державними і громадськими установами та промисловими компаніями, нотатки лекцій і особливо цінні довідкові матеріали. Тут також зберігається чорно-білий фільм «Коріння в землі» (35 мм). Його відеокопія нещодавно передана авторами статті до наукової бібліотеки Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України в Києві і є доступною для широго загалу.

Доречно згадати, що Тиміш Павличенко був одним із перших професорів українського походження в Канаді. У 1941 р. він став співзасновником першої в Канаді кафедри слов'янських студій у Саскачеванському університеті, на якій протягом певного часу викладав українську мову. В майбутньому на її базі створено Прерійський центр дослідження української спадщини при цьому університеті. Тиміш Павличенко також був одним із співзасновників Української вільної академії наук (УВАН) у Канаді, яка була створена в 1949 р.

А в 1948 р. Тиміш Павличенко полишає університетську працю, насамперед через відсутність відповідних коштів для проведення подальших наукових досліджень. Він переходить на посаду директора науково-дослідного відділу Американської хімічно–фарбової компанії, що була піонером із виробництва

Тиміш Павличенко на польових заняттях зі студентами (фото запозичене з архіву Саскачеванського університету)

системних гербіцидів у промислових масштабах. На цій посаді він керує широкомасштабними науковими дослідженнями з вивчення впливу гербіцидів на сільськогосподарські культури в Канаді та США.

Відомий Тиміш Павличенко і як письменник. Зокрема, в його творчому є доробку поезія та публіцистика, серед яких такі твори як «Дух нації»[12], «Крути»[13], «Рух національної єдності»[14] та інші. Деякі з оригінальних видань праць Тимоша Павличенка доступні для широкого загалу в бібліотеці Саскачеванського університету. Він також перекладав чимало поезій інших авторів на англійську мову, зокрема відомий його переклад «Слова о полку Ігоревім», який, на жаль, так і залишився в рукописі.

Тиміш Павличенко був дуже активним громадським діячем українців Канади. Він стояв біля витоків кількох провідних українських громадських організацій, серед яких особливе місце посідає Українське національне об'єднання Канади (Ukrainian National Federation of Canada, UNF), якому він віддав багато років жертовної праці. Був членом Крайової екзекутиви УНО з часу її заснування в 1933 р. і аж до своєї смерті в 1958 р., за винятком 1942-1945 рр., коли він призивався до армії. Часто обирався до складу Провінційної Екзекутиви УНО Саскачевану (з 1950 по 1955 рр. був її головою) та місцевої філії УНО-Саскатун.

КРАЙОВА ЕКЗЕКУТИВА УНО: Горішній ряд, з ліва на право: **Б. Зелений,** скарбник; **д-р І. Гуляй,** секретар; **О. Григорович,** голова; **В. Слюсаренко,** містоголова; **інж. В. Коссар,** член Екзекутиви. Долішній ряд: **інж. Т. К. Павличенко,** голова Провірної Комісії; **Ю. Бідочка, С. Віндик і С. Маланчук,** члени Пр. Комісії.

Тиміш Павличенко в складі Крайової Екзекутиви УНО, 1935–1936 рр.
(фото запозичене з архіву Саскачеванського університету)

[12] Павличенко Т. Дух нації. Поема. Саскатун, 1940.

[13] Павличенко Т. Крути. – У кн: Крути. Збірка у пам'ять героїв Крут / Упор. Зінкевич О., Зінкевич Н. – Київ: Смолоскип, 2008. – С. 325- 326.

[14] Павличенко Т. К. Рух національної єдності. З приводу ювілейної конференції УНО Канади. – Вінніпег: Українське Національне Об'єднання Канади, 1952. – 31 с.

Зауважимо, що за проектом Тимоша Павличенка був збудований Український національний дім у Саскатуні. Активно співпрацював він і з видавництвом УНО «Новий шлях» під час його перебування в м. Саскатуні в 1933-1941 рр.

Варто також згадати про роль Тимоша Павличенка як одного з візіонерів і співзасновників Конгресу українців Канади (Ukrainian Canadian Congress, UCC), що організаційно оформився в 1943 р. і став центральною репрезентативною й координаційною організацією українців Канади.

У 1957 р. українські громадські організації в Канаді урочисто візначили 65-річний ювілей Тимоша Павличенка, в якому брали участь представники багатьох наукових установ Саскачевану, Канади та США. На ім'я ювіляра надійшло майже 100 привітань із багатьох країн світу. А вже наступного року його не стало: він помер 5 серпня 1958 р. у віці 66 років. На першій сторінці газети «Свобода» (від 9 серпня 1958 р.) було надруковано некролог під заголовком «Помер д–р Тиміш К. Павличенко, один з провідних екологів світу». Похований Тиміш Павличенко на цвинтарі «Woodlawn» в Саскатуні, де він прожив усе своє життя після еміграції з України.

Український національний дім у м. Саскатуні,
збудований за проектом Тимоша Павличенка
(фото запозичене з «На шляху до національної єдности»[15])

[15] На шляху до національної єдности. П'ятдесят років праці Українського Національного Об'єднання Канади, 1932-1982. Ювілейний збірник. Українське Національне Об'єднання Канади, Крайова Екзекутива. – Торонто: Видавництво Новий Шлях, 1982. – Т. 1. – Ч. 2. – 757 с.

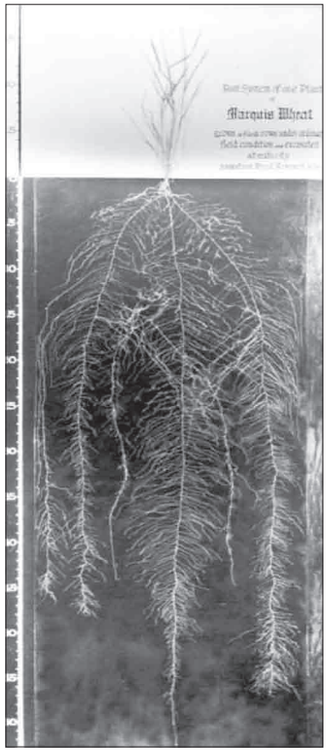

Коренева система пшениці сорту «Маркус», досліджена Тимошем Павличенком. Розмір експонату сягає висоти понад 3 м, а загальна кількість галужень кореневої системи – 2 804 538 шт. (експозиція Сільськогосподарського коледжу Саскачеванського університету)

Як згадка про Тимоша Павличенка-вченого на четвертому поверсі будівлі Сільськогосподарського коледжу Саскачеванського університету зберігається один із прикладів його самовідданої наукової праці (деякі інші зберігаються в Альбертському та Манітобському університетах). У величезній вітрині в повному вимірі представлена коренева система пшениці сорту «Маркус», на прикладі якої Тиміш Павличенко розробив визнану в усьому світі методику вивчення кореневих систем рослин. Ця модель і зараз викликає справжній подив і захоплення фахівців та численних відвідувачів університету.

За вагомий внесок у науку Тиміш Павличенко був обраний дійсним членом Української вільної академії наук у Канаді та Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) в Канаді. За виняткові заслуги в розвитку аграрної науки і практики Тиміш Павличенко в 1976 р. був номінований до Сільськогосподарської зали пошани провінції Саскачеван (The Saskatchewan Agricultural Hall of Fame). Його іменем також названа одна з вулиць міста Саскатун (Pawlychenko Lane).

Крім багатого наукового доробку, вчений залишив по собі численні публіцистичні твори й поезії, а створені за його участю громадські інституції продовжують успішно діяти й нині. У 1995 р. КУК посмертно нагородив Тимоша Павличенка найвищою відзнакою «Будівник нації» за визначні заслуги перед українсько-канадською громадою.

Доречно згадати, що і вся родина Павличенків є активними українцями: його дружина, Анастасія Павличенко, була співзасновником і тривалий час президентом Організації українок Канади ім. Ольги Басараб (Ukrainain Women's Organization of Canada, UWO). Гідно продовжили справу батьків три їхні доньки – Люся, Лариса та Надія. Сьогодні важко собі уявити танцювальне мистецтво Канади без сестер Павличенків. За заслуги в розвитку українського народного танцю Люся була обрана почесним членом Королівської академії танцю Канади. Одному із співаторів статті (В. Кричфалушій) після переїзду в м. Саскатун випала нагода зустрітися з пані Люсею або міс «П», як любовно називала її більшість канадських українців у Саскачевані, під час одного з громадських заходів. Пані Люся із задоволенням погодилася поділитися своїми спогадами про батька, але, на жаль, нещодавно вона померла.

Тиміш Павличенко з дружиною Анастасією та дітьми (зліва-направо: Надя, Лариса і Люся) біля Сільськогосподарського коледжу Саскачеванського університету, 1939 р. (фото запозичене з родинного архіву)

Наша розмова відбулася вже з пані Ніною Королюк – дочкою пані Люсі й онукою Тимоша Павличенка – в їхньому домі, що міститься в мальовничій частині Саскатуна, неподалік від кампусу Саскачеванського університету. Пані Ніна, одна з шести онуків Тимоша й Анастасії Павличенків, гідно продовжує справу своєї мами й бабці, успішно керуючи Саскатунською танцювальною школою. Вона провела мене родинним будинком, в якому зберігається багато особистих речей Тимоша Павличенка, сувеніри з дерева та кераміки, які він привозив зі своїх поїздок у різні куточки світу, а також його приватний архів, який ще чекає свого опрацювання. Пані Ніна тільки що розпочала цю копітку роботу після недавньої смерті матері. Вона охоче ділилася своїми спогадами, ми переглянули кілька фотоальбомів і відібрали фотознімки для цієї публікації. Домовилися також про наступну зустріч після впорядкування особистого архіву Тимоша Павличенка, щоби більш детально вивчити його матеріали.

Надя Павличенко, так само як і її сестра Люся, є визнаним фахівцем танцю. Після закінчення студій в університеті МакҐіл у м. Монтреалі й кількарічного стажування в Англії та США вона відкрила танцювальну школу «Павличенко-студіо» у м. Торонто, де успішно навчала майстерності сучасного танцю чисельних учнів[16]. Надя глибоко цікавилася східною філософією, зокрема буддизмом, і творчо експериментувала, залучаючи це вчення для розвитку мистецтва танцю. Але її творчий політ був перерваний безжалісним захворюванням. Останні місяці свого молодого життя вона провела в Гімалаях, послушницею в одному з буддистських монастирів, де й померла у 1980 р. у віці 42 років.

[16] Roberts A. 2006. A legacy of experimentation and collaboration: Pavlychenko studio. Available at: http://www.csds-sced.ca/English/Resources/Pavlychenko%20Studio.pdf

Дім родини Павличенків у м. Саскатуні
(фото запозичене з родинного архіву)

Невдовзі після смерті Наді «Павличенко-студіо» очолила її молодша сестра Лариса. Вона була дружиною відомого канадського художника Г. Котрі (G. Coughtry) і впродовж 60-х і 70-х років успішно працювала фотомоделлю для «Vogue». Лариса, керована бажанням віддати пошану своїй передчасно померлій сестрі, привнесла новий імпульс і стиль у життя танцювальної школи. Однак, на жаль, до кінця 80-х років загальне захоплення мистецтвом танцю помітно зменшилося, і «Павличенко-студіо» з часом була закрита. Тим не менше, справа, розпочата Надею і пізніше продовжена Ларисою, залишила глибокий слід у розвитку експериментального танцю в м. Торонто й далеко поза його межами.

Сподіваємося, що короткі штрихи до портрету цієї неперсічної родини будуть цікавими читачам і дозволять їм краще уявити Тимоша Павличенка як батька і сім'янина. Загалом цією публікацією ми не тільки віддаємо пошану проф. Тимошу Павличенку, але й повертаємо в Україну ще одне незаслужено забуте ім'я, котре займе чільне місце в історії її науки та культури.

В. В. Кричфалушій – Саскачеванський університет, м. Саскатун, Саскачеван, Канада.

М. В. Шевера – Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

В. В. Кричфалушій, Ю. Я. Тихоненко, М. В. Шевера
(Саскатун-Київ)

КАНАДСЬКИЙ МІКОЛОГ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ Д-Р ЛУЕЛЛА ВЕРЕЗУБ

Луелла Верезуб (1918–1979)
(фото запозичене із стаття Kendrick, Pirozynski, 1981[1])

Оповите «золотими» легендами невелике містечко Золотоноша, що тепер на Черкащині в Україні, дало світу багатьох видатних особистостей. Тут, зокрема, народилися видатні вчені, академіки АН СРСР – біохімік і фізіолог рослин О. М. Бах та індолог О.П. Баранников, український історик, археолог, етнограф, нумізмат та картограф В. Ляскоронський, поет К. Думитрашко, полковник Армії УНР М. Янчевський, гросмейстер, претендент на світову першість, шаховий теоретик і тренер І. Болеславський та багато інших, про життєвий шлях та творчість яких відомо з енциклопедій та електронних засобів інформації, історико-мемуарних публікацій. У цьому переліку, на жаль, загубилося ще одне незаслужено забуте ім'я видатного вченого–міколога, доктора Луелли Кейли Верезуб (Dr. Luella Kayla Weresub, 1918-1979).

Вихідець з України у далекій Канаді, куди доля закинула родину, вона досягла наукових висот, стала видатним ученим, визнаним авторитетом у галузі мікології – науки про гриби. Її учні та колеги д-ри Б. Кендрик та К. А. Пірожинські (Kendrick, Pirozynski, 1981)[2] у канадському журналі «Mycologia» свого часу опублікували статтю про життєвий та творчий шлях ученої. На жаль, ім'я цієї видатної дослідниці, нашої славної землячки тривалий час не асоціювалося з Україною і практично не було відоме широкому загалу ботаніків та мікологів. І лише у минулому році на сторінках «Українського ботанічного журналу», до 95-річчя від дня народження, українські читачі мали можливість ознайомитися із життєвим шляхом та науковим доробком цієї неперсічної людини (Кричфалушій та ін., 2013)[1].

[1] Kendrick B., Pirozynski K.A. 1981. Luella Kayla Weresub (1918–1979). Mycologia, 73/2: 211–215.

[2] Кричфалушій В. В., Тихоненко Ю. Я., Шевера М. В. 2013. Міколог Луелла Верезуб

Луелла Верезуб народилася 29 березня 1918 року у повітовому містечку Золотоноша Київської губернії Російської імперії (тепер Черкаська область України), яке розкинулося на річці Золотоношці (в народі більш відома як «Болотоношка»). Перша писемна згадка про місто припадає на 1576 рік. У другій чверті XVII століття Золотоноша належала князям Вишневецьким, що збудували тут замок, за часів Гетьманату – сотенне містечко Переяславського полку, згодом – хліборобсько-ремісниче і торгове містечко, тепер – районний центр.

Дитинство Луелли Верезуб пройшло в Україні. Із малечку вона виявляла потяг до знань, особливо до мов. Чудові придніпровські краєвиди та багатий і різноманітний рослинний покрив, без сумніву, вплинули на вибір професії. Але на початку буремних 20-х років XX століття родина Верезуб змушена була емігрувати через національно несприятливий клімат в тодішній Російській імперії.

Потрапивши до Канади у віці п'яти років і розпочавши навчання у школі містечка Габбард (провінція Саскачеван) разом зі своєю старшою сестрою, тобто раніше звичного віку, Луелла дуже швидко навчилася розмовляти англійською мовою і вже в кінці першого року стала найкращою ученицею у класі з цього предмету. Батьки часто переїжджали, тому діти студіювали у державних школах провінцій Саскачеван, Манітоба, Онтаріо і закінчили навчання в м. Реджайна (Саскачеван). Завдяки захопленню і любові Луелли до мови вона стала нерперсічним її знавцем, перевершуючи навіть тих, для кого англійська була рідною. Про це красномовно свідчить той факт, що згодом, збираючи кошти для навчання в університеті, вона кілька років працювала диктором на радіо в м. Гамільтон (Онтаріо).

Шлях Луелли Верезуб у науці виявився дуже непростим. Під час великої депресії її батько вимушений був закрити свій невеликий магазин, і сім'я опинилася у досить скрутному матеріальному стані, а Луеллі після першого курсу навчання в Університеті Квінс (м. Кінгстон, Онтаріо) довелося перервати його і піти працювати. Лише майже через десять років, у 1946 р., їй вдалося здійснити свою мрію і поновитися на навчання з другого курсу. На той час їй виповнилося уже 28 років. Але у тому році до навчання у вищій школі прийшло покоління молодих людей, яким випала доля брати участь у Другій світовій війні, отож різниця у віці Луелли та інших студентів була майже непомітною. Але прагненням до досконалості, наперекір усім труднощам, позначений і початок наукової кар'єри Луелли Верезуб як міколога. Наукові інтереси студентки були надзвичайно широкими і вражали оточуючих: її цікавили систематика, екологія, еволюція, а також філософія та філологія. Вона старанно вчилася, протягом чотирьох років навчання була нагороджена університетськими відзнаками, зокрема стипендіями та медалями.

По закінченні Університету Квінс Луелла Верезуб протягом трьох років працювала викладачем у Манітобському університеті (Вінніпег, Манітоба), а потім повернулася до Торонтонського університету (Онтаріо), де розпочала підготовку дисертаційної роботи. Об'єктами її дослідження, виконаного під

(до 95-річчя від дня народження). Український ботанічний журнал, 70/3: 420–421.

керівництвом д-ра Г. С. Джексона (H. S. Jackson), стали ресупінатні гіменоміцети – надзвичайно різноманітна та складна у систематичнму відношенні для вивчення група грибів. Представники цієї групи мають вигляд тонких кірочок, вони розвиваються на мертвій деревині. Морфологічні ознаки видів окремих таксонів дуже нечіткі, варіюють. Найбільш відомими видами серед ресупінатних грибів є представники роду *Peniophora* Cooke, наприклад широко розповсюджений *P. quercina* (Pers.) Cooke, який бере участь у розкладанні кори та деревини опаду різних видів дубів.

Інтерес до цих організмів Луелла Верезуб зберігала і в подальшому, про що свідчать її численні наукові праці (найбільш важливі з них, подано у зносці[3]). Згадаємо лише, що у своїх роботах (Pirozynski, Weresub, 1979; Weresub, Pirozynski, 1979), опублікованих у відомій монографії «The Whole Fungus: The Sexual and Asexual Synthesis» під редакцією Б. Кендрик (Kendrick, 1979) розглядаються аспекти біогеографії сумчастих грибів, зокрема вплив географічного фактору на формування плеоморфізму (наявність у циклі розвитку декількох морфологічно відмінних стадій) у цих організмів.

Не будемо спеціально аналізувати наукові праці вченої, вони загально відомі та визнані. Про них влучно висловилися д–ри Б. Кендрик та К. Пірожинські: «Її публікації чисельні, їх інтелектуальний зміст високого гатунку…» (Kendrick, Pirozynski, 1981)[1].

Після захисту дисертації і присвоєння у 1957 р. наукового ступеня доктора філософії Луелла Верезуб понад 20 років працювала науковим співробітником Інституту біосистематики (м. Оттава, Онтаріо), який пізніше був реорганізований у науково-дослідний відділ Департаменту сільського господарства Канади.

[3] Weresub L.K. 1953. Studies of Canadian Thelephoraceae. X. Some species of Peniophora section Tubuliferae. – Can. J. Bot., 31/6: 760–778; Cain R.F., Weresub L.K. 1957. Studies of coprophilous Ascomycetes. V. *Sphaeronaemella fimicola.* – Can. J. Bot., 35/1: 119–131; Weresub L.K. 1961. Typification and synonymy of Peniophora species sect. Tubuliferae (Corticiaceae). – Can. J. Bot., 39/6: 1453–1495; McLain D.D., Weresub L.K. 1962. The sulphuric aldehyde test in *Peniopora pini* aggr.: a correction. – Can. J. Bot., 40/8: 1179–1180; *Kendrick* B., Weresub L.K. 1966. Attempting Neo-Adansonian computer taxonomy at the ordinal level in the Basidiomycetes. – Syst. Zool. 15: 307–329; Weresub L.K. 1970. Automatic tautonyms: zoological vs. botanical code. – Taxon 19: 787–788; Weresub L.K. 1971. Congo red for instant distinction between poisonous *Lepiota molybdites* and edible *L. brunnea.* – Can. J. Bot., 49: 2059–2060; Weresub L.K., Le Clair P.M. 1971. On Papulaspora and bulbilliferous basidiomycetes *Burgoa* and *Minimedusa.* – Can. J. Bot., 49: 2203–2213; Hennebert G.L., Weresub L.K. 1977. Terms for states and forms of fungi, their names and types. –Mycotaxon, 6: 207–211; Weresub L.K., Pirozynski K.A. 1979. Pleomorphism of fungi as treated in the history of mycology and nomenclature. – In: The Whole Fungus: The sexual and asexual synthesis (ed. B. Kendrick). – Ottawa: National Museum of Natural Sciences, vol. 1, pp. 17–25; Pirozynski K.A., Weresub L.K. 1979. A biogeographic view of the history of ascomycetes and the development of their pleomorphism. – In: The Whole Fungus: The sexual and asexual synthesis (ed. B. Kendrick). – Ottawa: National Museum of Natural Sciences, vol. 1, pp. 93–123. Weresub, L.K. 1979. Mycological nomenclature: reflections on it's future in the light of its past. – Sydowia, Beihefte 8: 416-431. Weresub L.K., McNeill J. 1980. Effective publication under the code of botanical nomenclature. – Taxon, 29/4: 471–476.

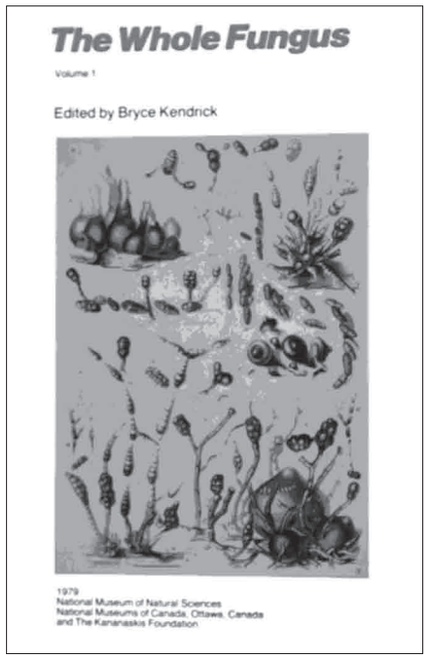

Рис. 2. Титульна сторінка монографії «The Whole Fungus: The sexual and asexual synthesis» (1979).

Науковий доробок ученої складає описані разом зі співавторами нові для науки таксони, зокрема роди *Butlerelfia* Weresub et Illman та *Minimedusa* Weresub et P.M. Le Clair, та зроблені нові номенклатурні комбінації для видів *Leucogyrophana olivascens* (Berk. et M.A. Curtis) Ginns et Weresub та *Leucogyrophana pinastri* (Fr.: Fr.) Ginns et Weresub.

Зауважимимо також, що разом із бельгійським мікологом Г. Л. Енебером (Hennebert G. L.) Луеллою Верезуб були запропоновані широко вживані у сучасній мікологічній літературі терміни «голоморфа», «телеоморфа» та «анаморфа». Цікаво відзначити, що саме поняття, виражене терміном «голоморфа», було покладено в основу прийнятої у Мельбурні концепції

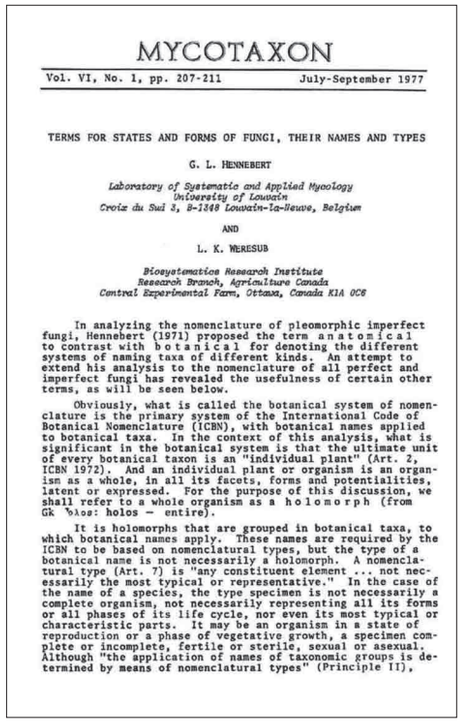
MYCOTAXON

Vol. VI, No. 1, pp. 207-211 July-September 1977

TERMS FOR STATES AND FORMS OF FUNGI, THEIR NAMES AND TYPES

G. L. HENNEBERT

Laboratory of Systematic and Applied Mycology
University of Louvain
Croix du Sud 3, B-1348 Louvain-la-Neuve, Belgium

AND

L. K. WERESUB

Biosystematics Research Institute
Research Branch, Agriculture Canada
Central Experimental Farm, Ottawa, Canada K1A 0C6

In analyzing the nomenclature of pleomorphic imperfect fungi, Hennebert (1971) proposed the term anatomical to contrast with botanical for denoting the different systems of naming taxa of different kinds. An attempt to extend his analysis to the nomenclature of all perfect and imperfect fungi has revealed the usefulness of certain other terms, as will be seen below.

Obviously, what is called the botanical system of nomenclature is the primary system of the International Code of Botanical Nomenclature (ICBN), with botanical names applied to botanical taxa. In the context of this analysis, what is significant in the botanical system is that the ultimate unit of every botanical taxon is an "individual plant" (Art. 2, ICBN 1972). And an individual plant or organism is an organism as a whole, in all its facets, forms and potentialities, latent or expressed. For the purpose of this discussion, we shall refer to a whole organism as a holomorph (from Gk ὅλος: holos – entire).

It is holomorphs that are grouped in botanical taxa, to which botanical names apply. These names are required by the ICBN to be based on nomenclatural types, but the type of a botanical name is not necessarily a holomorph. A nomenclatural type (Art. 7) is "any constituent element ... not necessarily the most typical or representative." In the case of the name of a species, the type specimen is not necessarily a complete organism, not necessarily representing all its forms or all phases of its life cycle, nor even its most typical or characteristic parts. It may be an organism in a state of reproduction or a phase of vegetative growth, a specimen complete or incomplete, fertile or sterile, sexual or asexual. Although "the application of names of taxonomic groups is determined by means of nomenclatural types" (Principle II),

Рис. 3. Титульна сторінка публікації Hennebert G.L., Weresub L.K. «Terms for states and forms of fungi, their names and types» (1977)

«один гриб – одна назва», відповідно до якої було внесено згадані вище зміни до Міжнародного кодексу ботанічної номенклатури, які вступили у дію з 1 січня 2013 р.

Слід відзначити безприкладну безкорисливість Луелли Верезуб. Незважаючи на заглибленість у власні наукові дослідження, значну частину свого часу вона віддавала рецензуванню величезної кількості дисертацій та наукових робіт, які їй надсилали з усього світу. Вона славилася як доброзичливий, але дуже вимогливий рецензент. Там, де йшлося про фактичні чи логічні помилки або мовні недоречності, вона була безкомпромісною.

Вона була неперевершеним знавцем ботанічної та мікологічної номенклатури і довгі роки плідно працювала у номенклатурному комітеті Американського мікологічного товариства, комітеті з

номенклатури грибів та лишайників Міжнародної асоціації з таксономії рослин та номенклатурного секретаріату Міжнародної мікологічної асоціації. Зважаючи на незаперечний авторитет, Луелли Верезуб була обрана головою підкомітету щодо 59 статті Міжнародного кодексу ботанічної номенклатури. Враховуючи досконале знання Луеллою Верезуб тонкощів англійської граматики та семантики, можна сказати, що вона була автором цієї надзвичайно важливої статті, яка тривалий час, аж до її відміни на XVIII Міжнародному ботанічному конгресі у Мельбурні (2011), регулювала номенклатуру дуже різноманітної групи плеоморфних грибів.

Луелла Верезуб була також активним членом Канадської ботанічної асоціації, де з 1971 до 1973 року обиралася директором (одним із заступників президента). А в пам'ять про наукові заслуги видатної вченої Канадська ботанічна асоціація заснувала спеціальну нагороду за кращу наукову роботу серед студентів-мікологів (Luella K. *Weresub Memorial* Award for the best paper in Fungal Biology).

На честь Луелли Верезуб скандинавськими мікологами у 1974 р. було описано новий для науки рід ресупінатних гіменоміцетів – *Luellia* K.H. Larss. & Hjortstam (*Hydnodontaceae*), його типовий вид – *Luellia recondita* (H.S. Jacks.) K.H. Larss. & Hjortstam, представлено на фотографії.

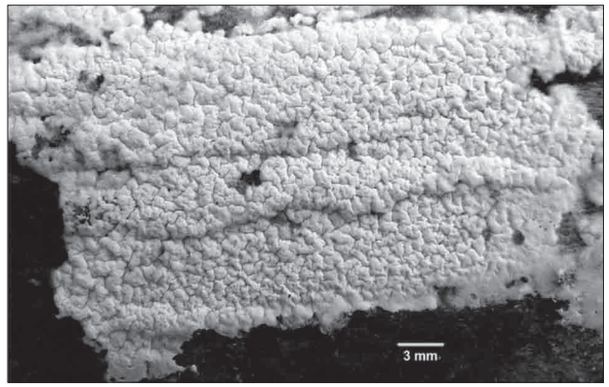

Рис. 4. Вид Luellia recondita (H.S. Jacks.) K.H. Larss. & Hjortstam (фото, запозичене з інтернету: http://www.mycoquebec.org)

За свідченням колег, Луелла Верезуб залишила про себе пам'ять не тільки як про визначного дослідника, але й як щиру і безкорисливу людину, яка випромінювала тепло і була завжди готова допомогти чисельним колегам і студентам.

Протягом свого життя Луелла Верезуб старанно збирала наукову літературу, яку передала до бібліотеки університету в Торонто, де був заснований фонд її імені (L.K. Weresub Memorial Fund), для збору коштів на поповнення університетської бібліотеки.

Луелла Верезуб пішла із життя 1979 р. у віці 61 рік. Похована на єврейському цвинтарі «Temple Israel» в Оттаві, де вона прожила понад 20 років свого життя.

Цим коротким повідомленням вшановуємо ім'я Луелли Верезуб – видатної канадської вченої-міколога, уродженки України.

В. В. Кричфалушій – Саскачеванський університет, м. Саскатун, Саскачеван, Канада.
Ю. Я. Тихоненко, М. В. Шевера – Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Оленка Білаш, Микола Ів. Сорока
(Едмонтон)

УКРАЇНСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО СВІТУ: ВИКЛИКИ Й ЗДОБУТКИ

М. С. Почнемо з історичного питання. Ви є один із авторитетів у ділянці українського шкільництва як у Канаді, так і за її межами. У 1977-79 рр. за директорства д-ра Манолія Лупула Ви були першим координатором двомовної освіти та директором Центру українських мовних ресурсів, що заклало основу створення в 1987 р. Методичного центру української мови як одного з підрозділів Канадського інституту українських студій з метою розробки україномовних освітніх ресурсів, сприяння професійному розвитку освітян та адміністрування україномовного освітнього матеріялу. Чи можете розповісти, що для Вас означав той початковий період? Який стан шкільництва був на той час. У яких умовах Ви працювали?

О. Б. На той час не існувало єдиної ресурсної бази україномовної освіти – ні в Канаді, ні в США, ні в будь-якій іншій діяспорі. Проте перший директор КІУСУ д-р Манолій Лупул дивився з перспективою у майбутнє. Він виділяв кошти на пошуки матеріялів, які були б корисними для україномовної освіти. Я, зокрема, отримала дозвіл купувати книги через українську книгарню Едмонтону, яка на той час була чи не найкращою книгарнею в українській діяспорі. У нас була домовленість, що, якщо книгарня отримує книгу з України або будь-які іншу україномовну книгу, то відкладає нам необхідну кількість примірників. Я також мала нагоду відвідати книгарні в Торонті, де могла знайти матеріяли, яких не було в Едмонтоні. А також книгарню «Сурма» у Нью-Йорку, де, до речі, я разом з д-ром Лупулом за 3-4 дні перебрала його збірку і відправила до КІУСу, щоб мати все під однією управою. Ці перші зусилля були дійсно титанічними, і я дуже вдячна проф. Лупулу за його внесок.

Але важливо було не лише зібрати україномовні матеріяли, а й пояснити вчителям, як їх потрібно вживати. У той час деякі вчителі укранської двомової програми мали спеціяльний дозвіл викладати українську мову без завершеної вищої освіти. Вони, щоправда, мали отримати свій ступінь, але період їхнього навчання розтягувався на певний період. Інакше не було б достатньо вчителів для укранської двомової програми. Через те, що вчителі не могли спочатку отримати достатньої підготовки, я думала, що вони можуть скористатися наявними україномовними матеріялами. Оскільки вчителі працювали вдень, ми зробили так, що наш центр був відкритий у суботу зранку і в четвер увечері, щоб вони могли прийти до нас і використати ці матеріяли.

Я також була зацікавлена в придбанні аудіовізуальних матеріялів, які на той час ще не були так поширені. І не всі вчителі мали відповідну техніку, щоб ужити ці ресурси. Вона була дорога. Треба дійсно було докласти зусиль, щоб знайти подібні матеріяли.

Проте навіть при наявності україномовних матеріялів не всім учителям було зручно приходити до КІУСу. Це спонукало мене організувати так звану «мандрівну бібліотеку» і розподілити нашу бібліотеку на сім великих коробок. Ці коробки передавалися від школи до школи на період шести тижнів, щоб усі мали змогу користуватися новими матеріялами. Це тривало кілька років. Ми глибоко вдячні католицькій і публічній шкільним округам, які дозволили вжити їхній транспорт для передачі цих матеріялів. Одним словом, ми робили все можливе, щоб забезпечити наших учителів необхідними навчальними матеріялами.

На той час були наявні, здається, лише кілька читанок, як-от «Тут і там», «Друзі». Вчителі не мали достатньо посібників для вжитку. Говорячи про той час, можу сказати, що ми намагалися зібрати всі навчальні матеріяли, які могли, і так само зробити їх найбільш доступними для вчителів.

М. С. Ви кажете, що в той час не було достатньо вчителів. Але сьогодні маємо протилежну ситуацію, коли не всі дипломовані вчителі можуть знайти роботу.

О. Б. Так, ви маєте взяти під увагу, що першою провінцією, яка прийняла двомовну програму навчання, була Альберта, пізніше Манітоба і Саскачеван. Це був період так званого становлення, коли вчителі могли вільно говорити українською, але не мали спеціяльної підготовки. Як відомо, програма спочатку запроваджувалася по сільських місцевостях, але не було багато вчителів, які б хотіли працювати там. Тому ті, хто хотів працювати у сільських місцевостях, мали велику перспективу.

М. С. Отже, виглядає так, що вчителі не знали ще цілком, як правильно викладати, не володіючи методикою викладання?

О. Б. Перша двомовна програма була відкрита у Квебеку 1967 р. Для директора КІУСу Лупула це була своєрідна модель, за якою слід будувати й українську програму. Він розумів, що неможливо створити таку програму, в якій би всі предмети викладалися іншою мовою, окрім офіційної мови. Але він зробив усе можливе, щоб українською викладалися 50% предметів. І також було новим викладати 50% предметів українською мовою для учнів, 85% яких прийшли з родин, де не розмовляли українською. Але треба було виконувати нову навчальну програму Альберти. Якщо взяти, наприклад, Рідну школу чи Курси українознавства, то їхня навчальна програма базувалася на знанні про Україну (українська географія, українська література, українська історія), що не входило до провінційної програми навчання. Отже, була потреба розробити нову навчальну програму, і вона була розроблена, коли з'явилася ця двомовна програма. Потрібно було підготувати матеріяли для таких предметів, як суспільствознавство, мова, мистецтво, музика, здоров'я і фізкультура, а в католицькій окрузі – ще й релігія. Так що учителям була дуже складно кожного вечора готувати навчальні матеріяли для стількох предметів.

М. С. А чи ви мали навчальні матеріяли з Радянської України? Чи могли вони вам допомогти в цьому?

О. Б. У нашій бібліотеці ми збирали різні україномовні матеріяли – чи вони стосувалися мистецтва, математики, фізики... Проблема була в тому, що радянські матеріяли були далекі від філософії викладання, яка була усталена в Західній Канаді й Північній Америці.

М. С. Чи це була проблема ідеологічного плану?

О. Б. Звичайно, там були ідеологічні моменти. Ви могли взяти, наприклад, антологію дитячої літератури, відсіяти деталі, пов'язані з комуністичною ідеологією, і мати добрі оповідання. Але проблема була глибшою, більш філософською. Матеріяли з Радянської України, на нашу думку, були менш конструктивні. Тут я маю на увазі, що в центрі радянської освіти був учитель, а західня освіта орієнтується на учня.

М. С. Ви професор середньої освіти, довгий час працюєте в Альбертському університеті, фахівець з методології і педагогіки викладання другої мови, кваліятивної методології дослідження та вчительської освіти. Ви підготували тисячі учителів в Альберті через бакалярські й аспірантські курси та семінари з підвищення кваліфікації. Як Ви можете оцінити стан підготовки вчителів двомовних програм Альберти за цей час? Які успіхи, проблеми?

О. Б. Це питання стосується власне того, як ми готуємо вчителів двомовної освіти, зокрема української. Ситуація в Альберті така, що, якщо студент виконав усі вимоги на здобуття ступеня бакаляра освіти, він може викладати тут будь-який предмет. Його головний предмет може бути, скажімо, природничі науки. Але якщо він українського походження і володіє українською, він може також викладати й інші предмети українською. Отже, спеціялізація існує на рівні університету, але не на рівні школи, особливо в ранній період. При створенні двомовної програми кожного року додавалися нові предмети й навчальні матеріяли – це був період зростання. Але з часом, коли учні вже дійшли до сьомої кляси, реєстрація учнів початкової школи вже досягла свого апогею, і вже не було потреби в нових учителях. Постало питання: а що робити з існуючими вчителями? Звичайно, вони могли викладати інші предмети. Отже, вже не було такої потреби в нових учителях. І це стосувалося й інших мов, не лише української.

Питання про прийняття на роботу нового вчителя виносилося на розгляд шкільної ради або директора школи. І якщо кандидат їм сподобався, вони могли в нього не перевіряти знання другої мови. Хтось міг просто сказати: «Я говорю українською», і цього було б достатньо отримати роботу. Нині публічна шкілька округа має такий тест на знання мови на початковому рівні. Католицька шкільна округа не має такого тесту, але також перевіряє знання другої мови.

Залишивши КІУС у 1979 р., я працювала інспектором двомовної програми (включно з французькою і німецькою програмами) в околиці Страткони та Елк Парку, де я започаткувала цю програму. І кожного разу я мала переконувати відділ кадрів, чому я маю бути в приймальній комісії. Бо на той час вони не бачили ніякого сенсу в тому, щоб перевіряти знання другої мови.

Тепер про підготовку вчителів. На жаль, більшість учителів у двомовній програмі не підвищували своєї кваліфікації вище бакалярського рівня. Адже вчителі спочатку думають про отримання посади і певну стабільність, але лише потім – про якусь спеціялізацію чи аспірантуру. Отже, продовжити свої студії на вищому рівні в Альбертському університеті (чи в іншому університеті) не було багато бажаючих. Інша ситуація, наприклад, із викладанням китайської мови, де багато вчителів мають докторський ступінь, а також спеціялізацію у викладанні другої мови та англійської як другої мови – і ці знання вони могли застосувати. Як бачимо, тут є велика різниця.

Подібним чином була підтримана й німецька програма – ресурсами, підтримкою з боку німецького уряду й німецького освітнього радника, який перебував в Альберті на кошти німецького й альбертського урядів. Українці не мали нічого подібного, аж поки після тривалого лобіювання кілька років тому не приїхала Романа Бедрій. Подібні посади вже довгий час сприяли розвитку китайської і іспанської двомовної освіти.

Зі свого досвіду викладача можу сказати, що незначна частина моїх студентів була дуже віддана своїй професії і зацікавлена у підвищенні своїх учительських навиків. Мало хто з них відвідував річні курси підвищення кваліфікації. І це проблема. Чому можна набрати більше вчителів іспанської, німецької й

китайської, ніж української? Чи це пов'язано якось із нашою культурою? Чи просто бракує інтелектуальної цікавости? Я не знаю прямої відповіді на це питання, хоча неодноразово зверталася до нього. А серед українців були відомі освітяни в провінції, такі як Іван Соколовський, Галя Цар, Ксеня Бубель, Анна Ілюк, а в католицькій окрузі – Євген Іванишин, які дійсно дбали про українську освіту.

М. С. У Вас великий міжнародній досвід. Я так розумію, що Ви працювали на всіх континентах. Який стан україномовної освіти в тих країнах, де Ви працювали? Чи МЦУМ може їм допомогти.

О. Б. Будучи в Австралії я організувала кілька робочих занять із місцевою громадою і радо поділилася з ними наявними матеріялами. Думаю, у нас була цікава співпраця. З того часу вже з'явився інтернет, вебсайти, які є легкодоступні, не виходячи зі свого будинку. І невідомо, хто з ким спілкується.

Ми також розпочали співпрацю з Бразилією, коли Богдан Кравченко, колишній директор КІУСу, відвідав цю країну десь перед 1990 р. Він повідомив нас, що там була нагальна потреба в підтримці української освіти й україністики взагалі. В результаті цього я разом з Іваном Соколовським відвідали Куритібський університет: привезли деякі навчальні матеріяли і прочитали курс з викладання української мови. Цікаво, що більшість з них вільно говорили українською, хоч це була трохи архаїчна мова тих перших поселенців, які емігрували ще на межі XX ст. Так само і їхні діти говорили українською. Але в той час розпочалася масова урбанізація, і це спричинило до поступової втрати мови. Там були певні навчальні матеріяли, але під час Другої світової війни всі вони, окрім португаломовних, були знищені за розпорядженням уряду. Через воєнну ситуацію були знищені листи, конверти з адресами. Були втрачені зв'язки зі своїми родинами, а частина родин могла знаходитися в Північній Америці. Думаю, що ми значною мірою допомогли бразильській стороні під час нашої поїздки. Я мала одного вчителя в себе, який хотів адаптувати наш підручник «Нова» для своїх потреб. Адже наша програма побудована таким чином, що навчальний процес починається у вересні. А в Бразилії він починається у березні, невдовзі перед Великоднем. Так що необхідно було переставити окремі розділи, щоб була певна послідовність для бразильських учнів. Я провела десь близько десяти робочих занять у Бразилії. Там також була Магадалина Лозова та вчителі з Аргентини.

Що до Африки, то я була в Південній Африці. Я маю звичку передивлятися телефонічні книги і вишукувати в них українські імена. Але, на жаль, я нічого не могла там знайти. Після падіння апартеїду в країні почалася швидкими темпами розвиватися комп'ютерна технологія.

Під час моєї поїздки до Кореї я зустріла аспіранта, який кілька років вивчав історію в Україні. Хоч він і не був українського походження, але мав велике зацікавлення в предметі. Я також викладала для китайських професорів. Один із них працював для компанії, яка мала контракт із компанією з виробництва

скла поблизу Києва, відзначивши добрі ділові стосунки. Завдяки МЦУМу ми провели заняття в Чикаґо, в інших місцях Північної Америки... я вже не пригадую їх усіх.

М. С. Чи були у Вас зв'язки з Европою? Як відомо, багато емігрантів з України недавно заполонили европейські країни, такі як Італія, Іспанія, Португалія.

О. Б. Знаю дещо про Український вільний університет у Мюнхені, де був гуртожиток для студентів. Там були студенти, зацікавлені в українській освіті, і я мала з ними контакти. Будучи у Мюнхені на конференціях, я передавала їм наші навчальні матеріяли.

Мені сказали, що в Італії працює близько мільйона українців, переважно жінок, які працюють прибиральницями та домогосподарками. Цього літа я була в Португалії і випадково почула, що хтось говорить по телефону українською, так що могла обмінятися кілька словами. Але я не мала ніяких конкретних планів.

Будучи у Львові на початку 2007 р., я зауважила, що українські студенти були більш зацікавлені в діяспорних студіях, ніж у педагогіці. Їм було цікаво знати, які процеси відбулися в діяспорі. Для їх це було важливо, щоб налагодити контакти з закордонними установами та для розробок навчальних матеріялів.

М. С. У 2005 р. Ви завершили фінансований фундацією «Канада Україна» дослідницький проєкт про учнів української мови старших кляс, викладали курс із кваліятивної методології досліджень у Львівському національному університеті ім. Івана Франка (2008) та опублікували низку статтей про українську двомовну освіту. Як Ви оцінюєте результати цього проєкту і які є засади співпраці з Україною?

О. Б. То є три пов'язані проєкти. Під час першого ми брали інтерв'ю в учнів 9-12 кляс двомовної програми в Альберті. Це перше дослідження такого роду мало на меті дізнатися, які навчальні матеріяли потрібні для учнів. Очевидно, що з розвитком сучасних технологій змінюються і способи навчання. Але нам треба було дізнатися, які є нові зацікавлення учнів, як вони планують використати свій час. І це було важливе дослідження, адже так мало було зроблено в ділянці української освіти. Тому в моїй власній роботі я часто користувалася тими здобутками, які вже були зроблені у дослідженні інших мов і тоді застосовувала до української ділянки. З іншого боку, важливо, що й інші дослідники можуть скористатися з українських досліджень, незалежно від того, чи вони викладають українську, чи ні. Тобто результати досліджень в одній ділянці можуть ефективно використовуватися в іншій.

Я співпрацювала з дослідником із України, яка була тут минулого року. Її проєкт стосувався розуміння студентської задіяности в університетському житті. З цієї зустрічі, як і з багатьох попередніх, я зрозуміла, що українці мають змогу діставати дослідні дотації з інших країн. Але часто вигоди від таких про-

єктів більше діставали науковці з інших країн. Наприклад, вони використовували дані, які могли б використати й українські дослідники. І я не знаю, чи ця ситуації нині змінилася.

Другий проєкт був здійснений у Львові і стосувався культури дослідцької праці. Україну в буквальному сенсі треба втягувати у те, що відбувається в світі. Ця ідея прийшла до мене під час поїздки в Україну в листопаді 2006 р. Після цього я дістала фінансову підтримку від Альбертського університету викладати цей курс у Львівському університеті в березні-квітні 2007 р. Це був надзвичайно цікавий проєкт. Я добре знала, що Україна зберегла добру спадщину радянської науки, зокрема в математичних науках. Тому під час цього курсу я звернула головну увагу не на квантитавні методи дослідження, а на кваліативні. Наприклад, жоден із моїх студентів (їх було 15) нічого не знав про такий метод, як інтерв'ю. Вони ніколи не вживали інтерв'ю у своїх дослідженнях і не брали інтерв'ю. Вони читали в радянському підручнику, що таке інтерв'ю, але ніколи не знали, як застосувати його до власного досвіду. На Заході це стандартний метод дослідження. Тож звичайно, застосування інтерв'ю зробить їхні дослідження більш повноцінними. Під час цього курсу ми якраз зосередилися на методі інтерв'ю, пов'язаними з цим вимогами етики, опрацювання літературного матеріялу та ін. На курсі були молоді жінки-аспіранти та один чи два чоловіки. Для жінок це навчання було досить складним, адже вони мали провідати своїх дітей вдома під час обідньої перерви, яку ми продовжили на дві години, а потім повернутися в клясу. Такого ви не побачите на Заході. А повернувшись додому, ці жінки не мали змоги виконувати домашнє завдання. Отже, ви маєте врахувати місцеві особливості (а я викладали курси в інших країнах) і не завищувати власні очікування від студентів. На той момент я не усвідомлювала, до якої міри слід було адаптувати курс. Для мене це було щось нове.

Я погодилася приїхати ще раз до Львову, щоб попрацювати з адміністративними працівниками і прищепити їм розуміння культури дослідження на загальному університетському рівні. Свого часу як заступник декана факультету вищих студій і досліджень АУ я не лише сприяла інтернаціоналізації університету, а й ставила оце питання про культуру досліджень. Я знала його зсередини, так би мовити, і рада була поділитися з адміністративними працівниками. Інакше ніяких змін не буде. Як аспіранти можуть упроваджувати цю культуру, коли навіть адміністрація про це не знає. Але на жаль, мені не вдалося поїхати іншим разом.

Хоча деякі зміни сталися в Україні. Вона приєдналася до Болонського процесу і отримала доступ до європейських фондів, до яких ми тут не маємо доступу. Думаю, що українські освітяни налагоджують стосунки з колегами з Європи, які б могли їм допомогти в цьому питанні.

Третій проєкт пов'язаний з можливістю вступити до «Лінгвопакс», організації при ЮНЕСКО, яка сприяє розвитку багатомовности з метою міжкультурного порозуміння і миру. 16 учених були запрошені на обговорення мовних проблем, з якими сьогодні стикається людство. Це теж відкрило мені очі на багато явищ. Для мене була велика честь сидіти за одним столом із відомими

мовознавцями, про яких я знала лише з їхніх публікацій, але ніколи не зустрічала особисто. Питання, на які вони звертали увагу, стосувалися різних частин світу і тому суттєво відрізнялися одне від одного через специфіку цих мов, їхній статус, ресурси тощо. У світі існує близько семи тисяч мов. Більшість людей знає провідні європейські мови. Але важливо, щоб люди знали про існування й інших мов, під які категорії вони підпадають, як-от українська, яка не потрапляє до більш розповсюджених для вивчення мов. Було цікаво побачити всі мови, які вивчаються в Канаді, зокрема й дорогу моєму серцю українську, у широкому міжнародньому контексті.

М. С. Окрім українських студій, ви займалися іншими проєктами. Ви були заступником декана факультету вищих студій і досліджень АУ, допомагаючи запровадити стратегії інтернаціоналізації університету, працювали координатором викладання другої мови та міжнародньої освіти, директором Дипломної програми для приїжджих студентів. Ви є представником Північної Америки у «Лінгвапакс». Ви також працювали міжнароднім посередником у Мексиці, були задіяна в проєкті підготовки вчителів англійської мови у провінції Гоккайдо (Японія), Канґвонської освітньої програми для вчителів, Ґєонджинської програми підготовки вчителів (Південна Корея) та проєктах Канадського аґентства з міжнароднього розвитку в Південній Африці, зробили свій внесок у розвиток мов Крі в Канаді. Яким чином це сприяло Вашій праці в освітній сфері? Який досвід Ви б передали для розвитку україномовної освіти.

О. Б. До мови Крі також можна додати мови Блекфут, Сорсі, Стоуні і Деней. Вигоди такої широкої співпраці помітні в багатьох контекстах. Можна бачити, наприклад, що кожна мова стикається з проблемами, незалежно від її статусу чи місцезнаходження. Вчителі завжди потребують допомоги для підвищення їхньої кваліфікації – чи ви в найбіднішій частині світу, чи в найбагатшій. А така допомога рідко надається. Це, звичайно, фінансовий тягар, але також потрібна і людська підтримка, щоб учителі мали на кого рівнятися, переймати досвід від найкращих педагогів. У більшості місць, де я була, я навчала дітей – початкових і середніх кляс. Учителі спостерігали за мною, і потім ми мали обговорення. Виявляється, що, окрім рідної мови, можна використовувати досвід із інших мов, застосовуючи при цьому знання методології.

Далі, ви бачите який бум щодо вивчення англійської мови по світу. І це сумно, бо відбувається, як правило, за рахунок зменшення уваги до менш поширених мов. Для мене це ніби екологічне питання. Адже ми сумуємо з приводу втрати якогось виду тварин чи рослин – я ж сумую з приводу втрати мови. Бо з цією мовою зникає знання навколишнього середовища, традиційних форм лікування, форм людського спілкування, людських цінностей та культурних особливостей. Я думаю, що й Україна перебуває в такій ситуації. Спостерігаючи за іншими менш поширеними мовами, можна сказати, що тут присутнє почуття другорядности чи меншовартости в цих людей. Вони хочуть вивчати мову, яка має престижний статус – чи то російська, англійська, португальська, іспанська

мова. І кожне покоління стикається з цією проблемою, щоб подолати цю другорядність і зберегти уже сформовану ідентичність.

М. С. Дивно, що люди не розуміють переваг знання двох мов?

О. Б. Хочу сказати, що позиція «Лінґвапакс» та ООН в цьому питання полягає в тому, щоб підтримувати багатомовне суспільство, в якому людина може володіти трьома мовами – рідною, міжнародньою та регіональною. Якщо ви мешкаєте там, де всі ці функції виконує одна мова, як-от у західній Канаді, це означає, що ви маєте докласти зусиль, щоб вивчити ще дві мови. І якщо це почнеться впроваджуватися на індивідуальному і шкільному рівнях, лише тоді можна буде бачити початок змін.

М. С. Ви є прихильницею так званого екологічного підходу. Яким чином такий підхід може вплинути на розвиток україномовної освіти?

О. Б. Екологічний підхід дає зрозуміти, (1) наскільки інтеґральною є мова щодо людського світогляду і життєдіяльности; та (2) які складні стосунки існують між людьми, організаціями, інституціями та наскільки важливо розглянути проблеми, які в них існують. Хтось, наприклад, присвячує свій час, щоб підготувати навчальні ресурси і думає, що це все, що потрібно. Ні, далеко не все. Ці матеріяли треба ще зробити доступними. А це означає, наприклад, помістити їх в інтернет, провести робоче заняття з учителями. І це ще не все. Далі треба передати інформацію батькам, адміністрації, шкільним установам, провести дослідження, щоб дізнатися про здобутки. І якщо ми не бачимо, як усі ці частинки майже одночасно взаємозв'язані, ми не можемо рухатися вперед. Тут є і фінансова частина проблеми. Бо якщо немає достатньо фінансів для вчителів, адміністрації, науковців, то ми заходимо в тупик. Фактор відновлення є також важливий. Сьогодні є, для прикладу, десять учителів «Нови», а завтра п'ятеро з них підуть у декретну відпустку, то як будуть підготовлені п'ять нових учителів? Про це все потрібно подумати заздалегідь.

М. С. Фінансова криза особливо болісно вдарила по гуманітарних студіях, зокрема й викладанню української мови в Канаді. Відбулося урізання українських студій як головного предмету. Скорочення починає торкатися й українських шкіл. Можливо, саме тому Вас сьогодні покликано до Методичниго центру української мови КІУСу як радника, щоб допомогти знайти розв'язку такої ситуації. Отже, які Ви бачите шляхи виходу з такої ситуації? Яка, на Вашу думку, майбутнє української мови і шкільництва в Альберті і Канаді?

О. Б. Я почну із соціокультурної теорії Льва Виготського – видатого науковця, який не був відомий на Заході аж до 1967 р., хоч його праці були видані ще в 1930-х рр. Він виходив з того, що суспільство, в якому ми живемо, впливає на те, як ми думаємо. Тому я думаю, що нинішня криза віддзеркалює такий

стан у нинішній Канаді, зокрема на рівні федерального уряду, який уже тривалий час при владі. По-друге, маємо наслідок впливу американської політики індивідуалізації. Це найбільші фактори, які привели до нинішнього стану. Чи можемо ми змінити нинішній спосіб мислення, а якщо не змінити, то принаймні розширити його обрії, щоб люди могли бачити цінності? З мого досвіду, якщо ви говорите до когось, хто володіє другою мовою, то чуєте й повагу до будь-якої другої мови. А людина, яка володіє лише однією мовою, в кращому випадку висловить жаль, що не змогла вивчити іншої мови. Проблема тут у тому, що люди, які нині при владі, є переважно носіями однієї мови. Тому як вони можуть бути «відкритими»? Як вони можуть привнести знання й досвід, що зафіксовані в іншій мові? Але вони думають, що вони «відкриті». Тому ця проблема має глибоке підґрунтя, яка стосується будь-якого суспільства, в тому числі й українського. Різниця може виявлятилися лише в статусі країни та відповідно мови, якою в ній спілкуються. Наприклад, коли в Японії була добра економіка в 1990-х рр., піднялося й зацікавлення до вивчення японської мови. Адже з'являлися можливості поїхати до Японії для кар'єрного зростання. І такий практичний підхід до мови навряд чи змінився – тільки географія, можливо, змінилася. Якщо б було багато стипендій для вивчення філософії, то більше людей вивчало б філософію. Збільшуючи вигоди, ви збільшуєте зацікавлення й потенціал. Проблемою є, як збільшити ці можливості на ринку, який скорочується? Відбувається конкуренція, щоб привабити студентів до своїх предметів. Вони орієнтуються на цей ринок, на пошук праці і можуть не зважати на наші очікування.

Тут є цікавий фактор «переломного моменту», визначеного Малколмом Ґледволом. На його думку, щоб щось змінилося в суспільстві, потрібно мати «ранні адаптори», коли 20% населення сприймають зміну, наступні 30% згодом пристають на цю зміну, але потрібно 80%, щоб ця зміна прижилася, хоча частина, звичайно, завжди опирається змінам. Логіка тут проста: якби ми мали 80% професорів та адміністрації, які володіють другою мовою, думаю, рішення було б інше.

М. С. Але ж в Альберті велика українська присутність, створені чисельні фонди, організації. І тепер вона може втратити ці позиції.

О. Б. Так, але українська програма в Альбертському університеті, як і двомовні програми в школах, залишаються. Тут важливо, що ми й далі продовжуємо працювати, незважаючи на звуження ринку. Ні в якому разі ми не повинні сидіти склавши руки. Мусимо працювати задля виправлення ситуації. Не забуваймо, що й приріст населення був зменшився, незважаючи на еміґрацію, – і це також вплинуло на університетську ситуацію.

М. С. Думаю, що в ситуації зі спадщинними мовами в Канаді слід враховувати також фактор асиміляції чи акультурації. Статистика нам допомогла б дізнатися, яка частина громадян українського походження асимілюється. З ін-

шого боку, маємо приплив нових громадян із України. Але чи цього достатньо, щоб збалансувати ситуацію? Отже, слід враховувати оцей природній процес асиміляції, який притаманний кожному суспільству.

О. Б. Так, я погоджуюся. Я сама є нащадком першої хвилі еміґрації до Канади. Тоді всі говорили українською, але я вже не говорила. Я виростала з моєю бабою, яка вже не говорила українською і ніколи її не вчила. Тому я не могла насправді практикувати українську з нею, окрім хіба що окремих слів, такі як цукерка (бо я просила в неї цукерки). Але ми разом ходили до церкви, разом молилися. По батьковій стороні також ніхто не говорив українською (хоч вони й поодружувалися з українцями) і не подбав, щоб ці знання передати своїм дітям. Лише я одна з усієї нашої великої родини говорю українською, бо я мала зацікавлення, щоб її вивчити. І це забрало в мене багато зусиль. Але всі члени моєї родини почуваються українцями. Це почуття, яке базується на нашій спільній історії, на тих збудованих церквах, народних домах. Але важливе й продовження традиції через покоління. І тут велику ролю зіграла повоєнна хвиля, без якої не було б української громади в Канаді. Тому здається, що це добрий час для четвертої хвилі перейняти на себе українську справу і оживити українське життя в Канаді. І звичайно, опиратися на досвід попередніх хвиль.

М. С. Думаю, той факт, що Ви є нащадок першої хвилі еміґрації, а я належу до четвертої хвилі, красномовно свідчить про те, що ми можемо плідно співпрацювати задля майбутнього української громади в Канаді.

Д-р Оленка Білаш – професор факультету освіти Альбертського університету, старший радник із наукової роботи Методичного центру української мови при Канадському інституті українських студій, автор концептуального підручника «Нова» та інших праць, фахівець з методології викладання другої мови, педагогіки та вчительської освіти. Вона отримувач Міжнародної дослідницької нагороди ім. Стефена Фрімена, Учительської нагороди за навчання бакалаврів факультету освіти (1998), Нагороди ім. Разерфорда за зразкове навчання бакалаврів Альбертського університету (1999) та престижної Національної вчительської нагороди 3M (2010).

Алла Недашківська, Микола Ів. Сорока
(Едмонтон)

КУРС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ЇЇ ЖИВУ КУЛЬТУРУ У ЛЬВОВІ

Найефективніший спосіб вивчити мову – це увійти в щоденний автентичний контакт з цією мовою та її культурою. Очевидно, всі кращі університети прагнуть надати таку можливість своїм студентам. Альбертський університет зі своєю розвиненою інфраструктурою міжнародних зв'язків створив таку можливість своїм студентам, які вивчають низку мов за кордоном: італійську, французьку, німецьку, іспанську, португальську, російську, корейську, японську та інші. Така відкритість до світу виринає з мандату університету «бути зв'язаним зі світом... та підтримувати створення жвавого міжнародного навчального й дослідницького середовища».

Існує такий курс і з вивчення української мови, «Українська мова через її живу культуру», який викладається щорічно у Львові. Меморандум про співпрацю між Альбертським університетом та Львівським національним університетом ім. Івана Франка (ЛНУ), підписаний у 1988 р., значною мірою сприяє такій співпраці у науково-освітній сфері та уможливлює постійні контакти між цими вищими науковими закладами.

Курс «Українська мова через її живу культуру» постав у рамках Програми з української культури, мови й літератури Альбертського університету у 2001 р. з ініціативи д-ра Алли Недашківської, доцента відділу сучасних мов та культурологічних студій. Завдання курсу – навчити студентів володіти українською мовою, жити нею та функціонувати в україномовному середовищі. Перебуваючи в повсякденних умовах в Україні, студенти мають змогу покращити й удосконалити свої навики у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності та спілкування: говоріння, читання, слухання та писання, рівно ж і засвоєння знання та розуміння культури сучасної України.

Курс «Українська мова через її живу культуру» належить до вищого рівня 300/400 і являється однією з вимог для здобуття ступеня бакалавра, а також бакалавра з відзнакою, бакалавра гуманітарних наук зі спеціалізацією в українській культурі, мові й літературі або українському фольклорі, а також інших напрямків, наприклад спеціалізації з центральних та східноєвропейських студій та сертифікату з перекладознавства. Курс також входить до навчальної програми факультету освіти, зокрема до програми тих студентів, які спеціалізуються у викладанні української як іноземної.

Курс «Українська мова через її живу культуру» користується успіхом серед канадських студентів. Його також слухали студенти зі США. Дотепер курс про-

слухали 105 студентів: 2012: 9, 2011: 14, 2009: 9, 2008: 17, 2007: 8, 2006: 7, 2005: 13, 2004: 9, 2003: 10, 2001: 9.

Як показує досвід, студенти якнайкраще скористалися з автентичного мовного середовища. Своєрідна духовна столиця України, Львів з його багатою історичною спадщиною, що сягає XIII століття, знаходиться на перехресті Західної і Східної Європи. У місті знаходяться численні церкви, наукові установи, музеї, мистецькі галереї, театри, що засвідчують багатокультурну історію міста. Архітектура Ренесансу й Бароко відображає багатий спадок Речі Посполитої та Австро-Угорської імперії. Львів, очевидно, найсприятливіше місто для вивчення української мови в Україні, де майже всюди – чи то на вулиці, на ринку, в магазині, в банку чи в університеті – розмовляють українською. Занурення в україномовне середовище й автентичну культуру дає студентам унікальну нагоду випробувати й продовжувати розвивати свої мовленнєві навики, які вони отримали від батьків або у садочках, школах, коледжах чи університетах.

Курс «Українська мова через її живу культуру» вважається інтенсивним, оскільки за місяць студенти вивчають матеріал еквівалентний до двосеместрового курсу. Студенти займаються дев'ятнадцять з половиною годин на тиждень протягом чотирьох тижнів. Вивчення функціональних мовних конструкцій, наприклад прохання, відмови, компліменти, скарги чи торгування, поєднується з вивченням нової лексики, нових виразів та нових мовних і культурологічних понять. Протягом курсу студенти працюють над кількома мовними і культурологічними проектами, які вони досліджують і розробляють самостійно на основі нового, набутого в Україні, досвіду. Серед популярних у студентів тем, наприклад, були проекти про забобони українців, графіті, мову жестів, порівняння банківських систем, розповіді про відомих осіб, аналіз реклами шоколаду та інших продуктів, гороскопи та багато інших тем. Перебуваючи в Україні, студенти мають змогу широко використовувати автентичний матеріал із місцевих журналів, газет, інтернету, телебачення, відео й радіо. Хоча студентам і важко було іноді справлятися зі своїми завданнями у рамках інтенсивного навчання, проте на закінчення курсу не було меж радості отриманим здобуткам.

Важливою перевагою даного курсу є те, що окрім щоденних занять в аудиторії університету, студенти мають змогу відвідати історичні місця, бізнес-установи, музеї, крамниці, спортивні події, місцеві театри, кафе й ресторани, поторгуватися на ринку, почитати місцеву пресу, поспілкуватися з львівськими студентами, а також провести інтерв'ю з львів'янами – одним словом влитися в повсякденне життя сьогоднішньої України. Особливо пощастило студентам, які слухали курс у травні-червні 2012 р., якраз у час проведення чемпіонату Європи з футболу. Окремі матчі групового турніру проходили у Львові, що створило особливий настрій радості й піднесення в місті.

Поєднання туристично-пізнавального аспекту курсу з навчальним великою мірою сприяє його успіху та викликає багато позитивних відгуків у студентів. «Львів – це неймовірне місто: красиві жінки, чудове пиво, жива музика й смачна їжа; як можна відмовитися від такого?! – захоплено поділився своїми враженнями про курс студент А. – Бути зануреним і активно задіяним в українську культуру й мову на цілий місяць – це щось нереальне! Моя мова сильно поліпшилася після цього курсу».

Студенти відкривають для себе цілком нову модерну країну Україну. Адже для багатьох її образ сформувався на основі родинних розповідей, які часто не виходили за межі традиційних уявлень про «старий край». Студент Б., приголомшений таким відкриттям, писав: «Це була чудова подорож до Львова й України...! Як в плані освіти, так і набуття нового досвіду. В Альберті я вивчав українську 14 років і тепер зрозумів, що нічого не знав про Україну, аж поки туди не поїхав».

Для декого поїздка в Україну – це зворушлива мить зустрічі з родиною, яка залишилася в Україні і про яку було відомо лише з розповідей батьків і родичів у Канаді. «Це був найпам'ятніший досвід у моєму житті, – поділилася своїми враженнями про курс студентка В. – Я вивчила багато про культуру й мову, та найважливіше те, що я дізналася, звідки походить моя родина».

Курс в Україні приваблює молодих людей можливостями подорожей як по Україні, так і по Європі. Студенти намагаються відвідати столицю України Київ та інші привабливі туристичні місця, як-от гори Карпати, Гуцульщину, Буковину, Крим та інші міста України, такі як Одесу, Харків та ін. А близькість до Європи притягує можливістю відвідати й інші країни регіону, такі як Польща, Туреччина, Угорщина та Греція.

Найважливіше те, що під кінець курсу студенти демонструють помітний поступ у вивченні української мови. Як відзначає асистент кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету Леся Антонів, «студенти невимушено могли пожартувати українською мовою, не губилися, коли їх про щось запитували. Думаю, що вони не лише удосконалили свої знання з мови, але й з ментальності, культури українців. Про це свідчать їхні індивідуальні проекти на тему сучасної культури України. Кожен день вони робили культурологічні розвідки, і мені цікаво було побачити наше звичне життя очима іноземців» (газета «Каменяр», Львів, 7 листопада 2002, с. 5).

Українську мову слухають студенти, які спеціалізуються в україністиці, а також і ті, які спеціалізуються в інших предметах, таких як історія, соціологія, бізнес, право, медичні науки, фольклористика, політологія та музика. Багато розуміють, що володіння іноземною мовою цінується в Канаді, сприяє кар'єрному зростанню і може бути важливим фактором при пошуку праці. На думку самих студентів, україномовний лікар зможе зрозуміти пацієнта-українця, фінансист має кращі можливості знайти відданих клієнтів, випускники гуманітарних наук зможуть працювати в ділянках, пов'язаних зі знанням української мови, фольклору, культури й мистецтва, не кажучи вже про можливості міжнародної співпраці.

Кожен студент по-різному володіє українською мовою. Хто продовжує спілкуватися рідною мовою в родині, хто користується нею періодично – з родиною чи друзями, а хто лише намагається відновити десь перерваний ланцюг знання мови своїх предків. Оце відчуття ідентичності, приналежності й свого походження є важливим фактором вибору предмета української як іноземної. У

канадському суспільстві з його офіційною політикою багатокультурності знання іноземних мов цілком відповідає політичним запитам, орієнтації на глобалізацію, економічну співпрацю та дозволяє зберігати при цьому культурну специфіку певного народу.

Як свідчать відгуки студентів, курс також розширив світогляд студентів і показав багатство і складність іншої культури. Студенти пишуть про те, наскільки курс впливає на їхнє бачення та розуміння України й української культури. «Вивчення української мови в Україні в рамках програми Альбертського університету стало надзвичайним досвідом, що показав, наскільки багатою і складною може бути інша культура. Курс допоміг студентам зрозуміти зв'язок між мовою, культурою й суспільством. Будучи чужинцем у чужій країні та намагаючись, щоб тебе зрозуміли, було викликом для мене, що змінило мій погляд на мою культуру та взагалі на інші культури. Я змогла використати свій набутий досвід, працюючи добровольцем в... Едмонтоні та виступаючи на різних конференціях», – відзначила студентка Г.

Часто у своїх спогадах про курс студенти відзначають близьку пов'язаність студентів із Канади з Україною. Адже коріння багатьох з них далі міцно зав'язане в українському ґрунті. Студенту Д. сподобалися сільські краєвиди, особливо під час подорожі поїздом зі Львова до Києва, що нагадало йому розповіді родини. Студентка Е. була здивована тим, як часто можна було чути російську мову в столиці України, що надало їй можливість проаналізувати мовну ситуацію в Україні у порівнянні з Канадою, про що вона висвітлила у своєму проекті. Студент Є., зацікавлений висвітленням новин у засобах масової інформації, у свою чергу вказав на односторонність представлення подій в Україні канадською пресою. З його точки зору, канадська преса зосереджена на виявленні корупції в українській політиці й бізнесі, проте за цією риторикою не помічає багатьох позитивних речей у сучасній Україні та гостинності її людей. Студентка Ж., яка була в захопленні від давньої історії Львова, відзначила відвідини таких місць, як Личаківський цвинтар, старовинні фортеці навколо Львова, а також стару історичну, але діючу, броварню «Львівське пиво». В додаток до цього, студентка Ж. мешкала у жінки, яка не говорила англійською, тож їй це дало додаткову можливість ще більше практикувати свої розмовні навики українською мовою[1].

Студенти, які слухають курс «Українська мова через її живу культуру», мають можливість спілкуватися з громадянами України та ділитися з ними своїм канадським досвідом. Зрештою, ці молоді люди будують мости дружби між

[1] Серед інших фондів, які сприяють студентському обміну і навчанню за кордоном, варто відзначити Вічний фонд студентського обміну між Альбертським університетом і Україною (заснований у 2011 р.) при КІУСі, що надає стипендії студентам-бакалаврам, аспірантам і докторантам Альбертського університету й університетів України для навчання за кордоном протягом одного чи кількох семестрів в університеті, з яким Альбертський університет має дійсну угоду про обмін. Заснування цього фонду стало можливим завдяки спільним зусиллям української громади в Північній Америці: на заклик інституту внески надійшли від понад 50 жертводавців з Альберти, Саскачевану, Британської Колумбії, Онтаріо, Манітоби та зі США.

Канадою й Україною. Це також дає можливість дізнатися більше про навчальні установи обох країн, з тим щоб продовжити там навчання або розказати про це друзям[2].

Українські освітяни, які досліджували досвід студентів під час літнього курсу у Львові, відзначають специфіку роботи з канадськими студентами, якої немає з іншими іноземцями. «Якщо раніше у своїй практиці намагалися насамперед прищепити іноземцеві любов до України, до людей, що тут живуть, – ділиться своїми спостереженнями Леся Антонів, – то під час цієї школи відразу відчувалося дуже доброзичливе ставлення, адже приїхали не просто іноземці, а діти колишніх наших співвітчизників, серце яких залишилося в Україні. У їхніх розповідях часто можна було почути: «А мені дід розповідав», «А бабуся, коли ще була жива, варила на Святий вечір..».. І особливо приємно було почути, як студент Ґ. казав, що він хоче знати своє коріння, що у його родині цей зв'язок поколінь культивується (з нагоди закінчення університету батьки подарували йому цю поїздку в Україну). Майже всі студенти намагалися відвідати далеких і близьких родичів, яких до того не бачили» («Каменяр», с. 5).

Автор статті про український курс у Львові Ольга Давид також вказує на особливість студентів із Канади. «Опинившись серед цих молодих людей, відразу відчула, що я серед своїх, серед українців. Особливо, коли почали співати в автобусі українських пісень. Спочатку викладачі роздали роздруковані тексти, але коли канадці почали заводити українських пісень, яких ми й не знали, то довелося навіть посоромитися. Як виявилося, вони теж можуть нас навчити українського» (там же).

Звичайно, організатори курсу постійно зустрічаються з труднощами для проведення успішного курсу за кордоном, які пов'язані в основному з організаційними й фінансовими питаннями. Окрім оформлення всіх необхідних документів, необхідно набрати певну мінімальну кількість студентів (на сьогодні це 12). Здебільшого курс відбувається щорічно, якщо набирається достатня кількість студентів. Фінансову допомогу студенти частково отримують від міжнародного відділу Альбертського університету та уряду Альберти, Канадського інституту українських студій[3] та інших організацій, таких як Альбертське товариство збереження української культури, Українська фундація підтримки вищої освіти, Шевченківська фундація та інші. Д-р. Стівен Кашуба, колишній президент Української фундації підтримки вищої освіти (Едмонтон) відзначає

[2] У свою чергу студенти зі Львова чи не кожного року приїжджають до Альбертського університету в Едмонтон на 1-2 семестри прослухати нові для них курси та набути неоціненного досвіду, пізнати нові перспективи у галузях свого професійного зацікавлення. Цій меті, зокрема, служить заснований у 2012 р. в КІУСі Вічний фонд ім. Богдана і Наталії Ґолемб, що надає стипендії для студентів 3–5 курсів та аспірантів ЛНУ юридичного та гуманітарного факультетів на одно- чи двосеместрове навчання в Альбертському університеті.

[3] Вічний фонд Курсів українознавства ім. Івана Франка (заснований у КІУСі 2006 р.) надає дотації на покриття подорожніх витрат канадським студентам-бакалаврам, які навчаються в Україні. Такі дотації отримують насамперед випускники суботніх Курсів українознавства ім. Івана Франка в Едмонтоні.

не лише успішність студентів у навчанні, але й їхню активність в українській громаді. Навчання й отримання знань за кордоном, на його думку, «сприяє студентам у їхньому сприйнятті й розумінні цілої низки різних культурних і громадських перспектив» («Українські вісті», Едмонтон, 10-23 листопада 2011). А особливо важливо, продовжує д-р. Кашуба, який сам був в Україні багато разів, якщо це навчання відбувається на землі предків.

Тривалий досвід та свідчення студентів підтверджують важливість курсу «Українська мова через її живу культуру», який надає багатогранні можливості канадським та іншим студентам удосконалити свої навики з української мови та пізнати українську культуру сьогодення. Автентичність мовного й культурного середовища – це важлива перевага цього курсу, що дозволяє покращити мовні знання та випробувати їх на практиці, будучи при тому в епіцентрі культурних реалій сучасної України. Така можливість значною мірою підвищує статус даного курсу, його педагогічний потенціал, а також постійно приваблює студентів, які отримують додаткову нагоду відвідати іншу країну, відвідати свої родини, подорожувати та більше пізнати культурне розмаїття світу.

Додаткову інформацію про курс «Українська мова через її живу культуру» можна знайти на веб-сторінці Альбертського університету: http://www.artsrn.ualberta.ca/ukraina/study_in_ukraine/ukrainian_through_its_liv/

Д-р Алла Недашківська – лінґвіст, фахівець з української і слов'янської філології, доцент слов'янської прикладної лінґвістики у відділі сучасних мов і культурологічних студій Альбертського університету, діючий директор Методичного центру української мови Канадського інституту українських студій. Вона автор підручника з української мови для вищого рівня, «Ukrainian Through Its Living Culture», відзначеного Американським товариством учителів слов'янських і східноєвропейських мов у 2012 р. за «найкращий внесок у мовну педагогіку».

УКРАЇНСЬКА МУЗИКА

Марія Дитиняк
(Едмонтон)

40-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ТОВАРИСТВА АЛЬБЕРТИ

З нагоди 40-річчя Українського музичного товариства Альберти зорганізовано концерт, виставку і чай 28-го жовтня 2012 р. Концерт присвячений музиці Сергія Яременка з нагоди 100-річчя з дня народження цього співзасновника УМТА. Присутня Марія Дитиняк, також співзасновник УМТА, виголосила промову про товариство.

Шановні присутні,

Переглядаючи громадський календар 2012 року, завважуємо велике число імпрез, які присвячені ювілейним відзначенням різних пам'ятних дат, ось приміром, 120 літ українського поселення в Канаді, 80 літ створення організації УНО, Лисенка та Яременка значні дати і багато інших. І до того долучується 40 років створення Українського музичного товариства Альберти. Голова нашого товариства, Люба Бойко-Белл, попросила мене, як останнього могікана співзасновників товариства, перелетіти 40 літ назад і поділитися з Вами спомином про заснування нашого товариства.

А я пічну трішка раніше ніж 40 літ, а повернуся до 120 літ тому. Але не журіться, я не буду говорити довго про цей далекий час, але наведу його як тло до наших днів. Отож – 120 років тому наші піонери почали завойовувати широкі степи Канади. Зі собою привезли вони найконечніші речі домашнього вжитку, але також свою духовість, своє прив'язання до церкви і свою народню пісню.

Любов до пісні глибоко закорінена в нашому народі. Ця пісня супроводжала його в різних етапах його життя. Зорганізоване життя громад проявилося в першій мірі при церквах і народних домах. Там повставали хори, театральні гуртки і як згадано в «Пропам'ятній книзі Народнього Дому в Едмонтоні»: «Диригент – дуже часто й учитель рідної школи, мусить плекати хоровий спів,

підготовляти концерти, ставити вистави, організувати оркестри». В основному вся культурно-освітна праця спочивала на плечах диригентів. Дуже подібно згадує про цю працю композитор Михайло Гайворонський у своїй статті з 1936 р. «Наша музика в Америці». Отож, наші піонери вложили своє знання і кольосальну працю в це, щоби затримати нашу українську духовість в місці нового поселення. І це їм вповні вдалося. Слава, честь і подяка їм за це.

Після Другої світової війни в 40-их роках до Канади прибула нова хвиля еміграції, яка у великій мірі складалася з професійних людей, в тому числі музик, диригентів, педагогів, композиторів, музикознавців, виконавців. Своїм знанням та працею вони оживили українську громадську діяльність, а й незабаром також увійшли в загальноканадську діяльність. В Едмонтоні українські музики включилися в Альбертську асоціяцію вчителів музики, де активно працювали, займаючи різні пости – секретаря, референта учнівських речиталей, членів різних підкомітетів.

І так 6-го грудня 1971 року після відбуття чергових сходин у вищезгаданій Асоціяції четверо українських музик – Ірина Павликовська, Неоніля Дмитрук, Марія Дитиняк і Сергій Яременко – поділилися думками на тему членства в Асоціяції, яка гуртувала в себе вчителів і музик різних національностей, і завважили, що наші вчителі в порівнянні з іншими – відсотково одні з найпильніших учасників місячних сходин Асоціяції. Після обміну думок виринула ідея створити українське музичне товариство, в якому гуртувалися б українські музики і любителі музики. Ця пропозиція знайшла дуже позитивний відгук, і в наслідок того було вирішено скликати підготовчу нараду 12-го грудня 1971 року в домі Сергія Яременка.

Зібрані з ентузіязмом прийняли проєкт створення товариства, запропонували назву «Клюб українських музик», вирішили скликати загальні збори на 27-го лютого 1972 року. Збори відбулися в залі УНО в Едмонтоні, де записалося 14 осіб. Згодом членство подвоїлося, членами стали також хорові колективи: «Дніпро», «Верховина», церковні хори св. Василія та св. Іллі. На загальних зборах було вибрано першу управу в складі – Неоніля Дмитрук, голова; Роман Солтикевич, перший заступник голови; Сергій Яременко, другий заступник голови; Марія Дитиняк, секретар; Степан Ґрох, скарбник; Анна Байрак, референтка преси; Ірина Павликовська та Олена Грабар, контрольна комісія. Членами статутної комісії вибрано І. Павликовську, С. Ґроха, Орисю Олійник і Р. Солтикевича.

І так в грудні 1972-го року товариство схвалило свій статут і назву «Українське музичне товариство Альберти» з осідком в Едмонтоні. Товариство поставило собі мету – об'єднати всі українські музичні сили для плекання української музики, влаштовувати музичні імпрези (концерти, радіо і телевізійні передачі) і в програму включити твори українських композиторів, дбати про фахові рецензії українських музичних імпрез, плекати серед української спільноти почуття любови до української пісні та почуття пошани до неї серед слухачів.

21-го березня 1980-го року заінкорпоровано товариство в провінційному уряді Альберти, і на цій підставі товариство дістало можливість отримувати грошові приділи на більші проєкти.

Протягом існування товариства такі члени очолювали його: Неоніля Дмитрук (6 літ), Сергій Яременко (1 рік), Марія Дитиняк (12 літ), Ірина Тхорик-Шмігельська (6 літ), Орест Солтикевич (5 літ) і від 2002 року Люба Бойко-Белл.

Сергій Яременко оформив лого-знак товариства, який офіційно вживаємо по нинішний час. Сам він до 1997 року був постійним членом управи, займаючи різні пости: заступник голови (6 літ), архівар (7 літ), член контрольної комісії (3 літа).

Товариство розвинуло широку музичну діяльність. Першим великим проєктом було зорганізування концерту коляд і щедрівок 14 січня 1973 року, в якому брали участь різні хори і музичні колективи Едмонтону. Цей наш найдовший проєкт з малою перервою існує по нинішний день. Другий великий і довгий проєкт – це семінари хорових диригентів (1979-1997), на які прибували диригенти і молоді адепти диригентури з цілої Канади, Америки, Аргентини й Австралії. Головним викладачем і відповідальним за програму навчання був бл. п. маестро Володимир Колесник. Мені приємно сказати Вам, що після 15-річної перерви товариство заплянувало відновити ці семінари, але тепер з головним викладачем диригентом Лаврентієм Івашком з Оттави. Семінар відбудеться літом в 2013 році.

У 1989 р. товариство при співучасті з Українським центром засобів і розвитку Університету ім. Ґрента Мекюена (директор Роман Петришин) організувало триденну першу всеканадську хорову конференцію «Українська хорова музика сьогодні і завтра», що відбулася в приміщенні університету. На конференцію прибули диригенти, композитори, музикознавці, любителі хорового мистецтва з різних міст Канади й Америки. На головного гостя-доповідача запрошено знану композиторку з України Лесю Дичко. Під час конференції відбувалися різні дискусії, круглі столи, виступи, презентації, концерти.

З 1984 до 1989 р. товариство організувало три серії концертів під назвою «Heritage-Спадщина». Головний координатор концертів бл. п. Роман Осташевський. Концерти були при фінансовій допомозі Українського еаціонального об'єднання та Альбертсько-українського товариства для збереження культури. Програма всіх концертів була клясичного спрямування, виконавців запрошено з Торонта, Монреалю, Вінніпеґу, різних міст Америки і з Едмонтону. Це були знані співаки, піяністи, челіст, струнний квартет і вокальні ансамблі. Всі концерти відбувалися в театральній залі Провінційного музею.

Товариство організувало концерти на пошану різних композиторів – М. Лисенка, В. Барвінського, К. Стеценка, В. Косенка, Ст. Людкевича, С. Яременка, а також вечори з доповідями на різні музичні теми і два фестивалі пісні і слова.

З 1994 року дотепер у співпраці з місцевим відділом Конґресу українців Канади товариство влаштовує кожнорічні шевченківські концерти, де товариство відповідає за мистецьку програму концертів, до яких дуже вміло пише скрипт програми наша членкиня Галина Котович. Вісім літ товариство провадило дитячим хором «Струмочок», де перших три роки диригенткою була Єлисавета Лісова-Андерсон, а останніх п'ять літ Ірина Шмігельська. Від 2005 року і до тепер організує «Концерти юних талантів», на яких молоді виконавці виконують

твори української музики, і «Кафе Івасюк» від 2004 року, де лунає естрадна музика. Згадую тільки деякі проєкти. Про всі нема часу тут говорити. Про решту нашої діяльности можна прочитати в пропам'ятних програмках 35 і 40-літньої праці товариства.

Визначне місце в праці товариства займає видавнича діяльність. У 1973 році видано монографію «Микола Лисенко», яка містить статті членів товариства, монографію про В. Барвінського Неонілі Дмитрук (1995 р.), книгу «Артем Ведель і Божественна літургія святого Іоанна Золотоустого та 12 хорових концертів» під ред. В. Колесника (2000 р.), збірник дитячих пісень «Сонечко» С. Яременка (1997 р.), багато хорових творів для фортепіяно.

В товаристві працюють жертвенні члени, які своєю безкорисною працею дуже багато спричинилися, щоби заплянованi проєкти увінчалися успіхом. Бл. п. Степан Ґрох був скарбником 16 літ; Ксеня Федина заступила його вже 26 літ. Орися Олійник діяльна від 1972 р., 8 літ була кореспонденційним секретарем, а 17 літ членом контрольної комісії. Галина Котович 18 літ є нашим писарем. Галина Лазурко була активною 16 літ, Орест Солтикевич 11 літ, Люба Бойко-Белл активна понад 12 літ, а Ірина Тарнавська й Ірина Шмігельська обидві займають різні пости 27 літ. Отже, товариство живе і працює!

Огляд праці Українського музичного товариства Альберти за минулі роки вказує на жваву діяльність наших членів. Не тільки зреалізовано давні пляни, але започатковано нові цікаві проєкти. Управа товариства діє в руках молодих, надійних талановитих музик. Старше покоління зуміло передати естафету в ті молоді, нові, надійні руки. З малих початків понад сподівання ініціяторів постало діло на твердих основах – єдине-одиноке Українське музичне товариство в Канаді, з ухваленим статутом, заінкорпороване урядом, своїми меншими і більшими проєктами внесло немалу частку в розбудову української музичної культури в Канаді, в діяспорі і тим самим в Україні.

Отож, Многая літа Українському музичному товариству Альберти за їхню працю і побажання великої енергії до роботи на майбутнє!

Співзасновники УМТА:

Неоніля Дмитрук – в Едмонтоні і в Лямонті учителька фортепіяно.

Марія Дитиняк – учителька фортепіяно в Едмонтоні.

Ірина Павликовська – суспільно-громадська діячка ще в Україні й тут в Канаді і Америці, яка була ініціяторкою різних важливих проєктів, спеціяльно ЛУКЖК у Форт Саскачевані, вела студію гри на фортепіяно.

Сергій Яременко – в цей час вів велику клясу науки гри на скрипці, бандурі, мандоліні.

Дарія Сторощук, Леся Саведчук
(Едмонтон)

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИЙ ХОР ЕДМОНТОНУ – СУЧАСНЕ КОЗАЦЬКЕ БРАТСТВО

Вже майже тридцять років Український чоловічий хор Едмонтону чарує слухачів в Альберті і по цілому світу своїм невичерпним музичним ентузіязмом, різноманітним репертуаром та своєю технічною досконалістю. Тяжко уявити собі, що така досвідчена і талановита група співаків мала дуже скромні початки. Іскра, яка спонукала ідею створення групи запалала понад тридцять літ тому, коли три молоді едмонтонці рішили одного вечора послухати концерт хору з України.

Нестор Петрів, його брат Роман та їхній друг Іван Тимчак ще були студентами, коли Український народний хор ім. Григорія Верьовки загостив до Едмонтону в 1981 р. Упродовж концерту хлопці сиділи зворушені, а опісля вишукали хористів, щоби з ними поділитися своїми враженнями. За кулісами вони зустріли Маю Авдієвську, дружину диригента Анатолія Авдієвського, яка приязно прийняла їхню похвалу та запросила їх відвідити хор у Києві (Приїжджайте в Україну! Приїжджайте в Київ!), певно не сподіваючись, що хлопці справді приїдуть. Але молода трійка під враженнями чудового концерту та приязної розмови постановила собі зробити точно так.

Наступного літа після кропіткої праці Нестора щодо оформлення дозволів подорожувати в радянських просторах він з Іваном та Романом вирушили в Україну. Їх маршрут вів через Франкфурт, де вони винаймили старенький коричневий фургон марки *Westfalia*. Переїхавши Чехословаччину, в'їхали в Україну і через Львів до Києва. Там, на Хрещатику, зі всіх двох мільйонів мешканців міста припадково зустріли ту ж саму Маю Авдієвську! Вона їх щиро (хоч здивовано) привітала і взяла під опіку хору. Наступні два тижні пролетіли вихором: хлопці були запрошені на всі концерти хору (місто якраз святкувало свою 1500-у річницю, і хор часто виступав у зв'язку зі святкуванням), а також хор денно назначував когось зі своїх хористів бути їхнім проводарем по місту й околиці.

Хлопці вернулися до Едмонтону в захваті і захопилися ідеєю розпочати свій власний хор. Нестор Петрів пригадує цей час: «Ми вернулися після двох тижнів в насиченій атмосфері української народної музики, в обіймах однієї з найкращих ансамблів співу і танцю України. Що інше ми могли робити? Треба було створити свій власний хор!» Хоч усі три вже співали в інших хорах, трійка рішила створити чоловічий хор, який би головно виконував народні пісні. «Хор ім. Верьовки був моделлю для підбору репертуару», каже Петрів, а «[пок. ди-

ригент Володимир] Колесник визначив щабель якості – надзвичайно високий рівень виконання музики».

Упродовж 1983 р. і в першій половині 1984 р. Іван, Роман та особливо Нестор (котрий узяв академвідпустку межи закінченням студій права та початком стажування як юрист) вишукували диригента та співаків, які були б зацікавлені виконувати народні пісні. До літа 1984 р. вони вже знайшли сімнадцять співаків і заанґажували Ореста Солтикевича (сина св. п. диригента Романа Солтикевича) як диригента хору. 19-ого грудня 1984 р. офіційно створено і зареєстровано Український чоловічий хор Едмонтону. Нестор Петрів став першим президентом групи.

Важним для хору було виявити свою незалежність від будь-якої політичної чи релігійної організації. Приймали членів зі всіх організацій і галузей суспільства. «Не залежало звідки особа була», каже Петрів, «не залежало, які їхні вірування. Так довго, як вони вміли і любили співати. Ми усі українці. Ми усі любимо українську пісню. Нема причини розділювати громаду». Диригент Орест Солтикевич підтримав цю думку в своєму описі першої репетиції хору, яка відбулася в державній школі *Spruce Avenue School*: «Ми хотіли вибрати найбільш невтральне приміщення, щоби підкреслити, що ми були самостійні і не були зв'язані з жодною політичною ані релігійною організацією. Ми хотіли упевнитися, що в очах громади не було жодної приналежності». Багато членів нового хору продовжували співати в інших вокальних ансамблях, наприклад Дніпро і Каштани.

Орест Солтикевич

Від самих початків чоловічий хор став активним членом української музичної громади. У 1985 р. хор виступив на фестивалі «Писанка» у Ваґревілі та в Едмонтоні на концерті колядок, на шевченківському концерті і на осінньому обжинковому балі. У 1988 р. ансамбль брав участь у концерті світової музики, організованому катедрою музики Альбертського університету. Перші роки новоствореного хору показалися дуже зайнятими, і цей темп не сповільнився в наступних роках.

Перша поїздка хору поза межі Альберти відбулася через два роки після його створення, коли хор запрошено виступати на міжнародній виставці *Expo 86* у м. Ванкувер. Виставка тривала від 2 травня до 13 жовтня і включала величаве мистецьке дійство «Світ на сцені». З допомогою дотації від Альбертської фундації культурної спадщини 23 члени хору виступали на різних сценах «Експо« – велике досягнення для такого молодого ще хору.

У 1988 р. чоловічий хор брав участь у святкуванні т. зв. «Фестивалю 88», яке відзначало 1000-ліття хрещення Русі-України. В це святкування входили виступи, виставки та різні інші імпрези, які зосереджували увагу на українській культурі та мистецтві. Хор виступав на відкритті фестивалю, як також на двох окремих концертах. Перший концерт відбувся з нагоди Зелених свят у Селі української спадщини 29 травня, а другий – 5 червня в ботанічному саду *Muttart Conservatory* в Едмонтоні. Хор також виступав на інших імпрезах, які відзначали 1000-ліття хрещення України, наприклад на бенкеті і балю КУКу в Chateau Lacombe і на хоровому фестивалі в Селі спадщини.

В наступних роках хор співав на різних імпрезах: на концертах колядок, організованих Українським музичним товариством Альберти, на різних громадських імпрезах, як-от Святі державности і Святі Покрови, улаштовував свої власні концерти, а також співав для багатьох шлюбів. Хоча спочатку хор зосереджувався над українською народною музикою, він скоро почав поширювати свій репертуар, який незадовго став охоплювати церковну, клясичну та сучасну українську музику, як також деякі твори іншими мовами. Цей ширший репертуар відкрив нові можливості. Наприклад, хор співав канадський і американський державні гімни перед гокейним матчем *Edmonton Oilers* проти *St. Louis Blues* у січні 1987 р. Через це розширення репертуару хор також нав'язав контакт з іншими музичними ансамблями, з якими почав ставити спільні концерти.

Перший з цих спільних проєктів відбувся у 1992 р., коли Український чоловічий хор, разом з декількома іншими чоловічими хорами міста Едмонтону, зорганізував перший із серії річних концертів *Men Making Music* у театрі *Myer Horowitz*. Орест Солтикевич пригадує, що цей концерт був такий популярний, що мусили відвертати людей при дверях: «Це була дуже популярна імпреза в громаді, бо вона була така унікальна. Це попросто був дуже добрий концерт. Слухачі, які були вишколені в музиці, знали, що репертуар є на високому рівні – а звичайний слухач міг брати задоволення від різноманітного репертуару». На першому річному концерті виступали такі чоловічі хори: Едмонтонський швайцарський хор, німецький хор *Liederkrantz*, Вальський хор св. Давида та Український чоловічий хор. Кожний хор співав свою коротку програму, а прикінці ще був збірний виступ усіх хорів. Ця серія річних концертів тривала до 2007 р.

Такі спільні проєкти стали важною частиною дальшої програми хору. «Хоч ми вважаємося українським хором, ми є зацікавлені поширювати межі нашої музичної діяльності», каже диригент Орест Солтикевич. «Нам треба вийти з церковних підвалів, з національних заль і поширювати нашу музику в ширшому світі. Наша музика не живе, аж поки ми не поділимося нею з іншими. Наша музична традиція дуже сильна і ми маємо багато чим похвалитися».

У 1999 р. завдяки головству у правлінні міської симфонії члена УЧХЕ Андрія Гладишевського Український чоловічий хор Едмонтону розпочав довго-

літню музичну дружбу з Едмонтонською симфонічною оркестрою. В лютому цього року відбулася прем'єра твору Палімпсести композитора Юрія Ланюка, в якому брала участь симфонічна оркестра та збірний 120-голосий хор, включно з чоловічим хором, під батоном художнього керівника-диригента симфонії Ґжеґожа Новака. Цей концерт важний тим, що вперше Едмонтонська симфонічна оркестра включила виключно українську програму у свій сезон. Пізніше в цьому році оркестра знову запросила хор до участі, цього разу на концерт в честь 150-их роковин народження композитора Ф. Шопена. В цій програмі хор, разом з хорами Дніпро і *Polonez* та симфонічною оркестрою, представили балет-пантоміму *Harnasie* Кароля Шимановського, в якому солістом був хорист чоловічого хору, тенор Тарас Закордонський.

Спільні проєкти з Едмонтонською симфонічною оркестрою продовжувалися в пізніших роках. На святкування 50-річчя симфонії в 2002 р. чоловічий хор та хор Дніпро представили світову прем'єру хорового симфонічного твору Посланіє українсько-французького композитора Мар'яна Кузана на слова Т. Шевченка. Хор знову виступив на симфонічній сцені в квітні 2009 р. у складі збірного хору, який складався з членів хорів Кокопеллі, Òран, Кантилон і чоловічого хору, у виконанні величного твору Карла Орфа Карміна Бурана (чоловіків до цього виступу підготовила Ірина Тарнавська). В 2011 р. хор брав участь у концерті *Tales from Ukraine,* в якому він співав народні, клясичні та різдвяні твори композиторів М. Вербицького, М. Леонтовича, П. Чайковського і В. Звоздецького. Останній на сьогоднішній день концерт зі симфонією був *Glorious Voices* в лютому 2012 р. Цей концерт включав твори Баха, Мендельсона, Керубіні, Шуберта, Моцарта і Пуленк.

У 2001 р. чоловічий хор розпочав ще один важний спільний проєкт – різдвяний концерт *A Choral Christmas Around the World*, пізніше перезваний *A Festive Mosaic*. Це річний різдвяний концерт різних вокальних та інструментальних ансамблів міста Едмонтону, якого склад запрошених гостей-виконавців є надзвичайно різноманітним: Едмонтонський корейський молодечий хор, *Up Tempo Handbell Ringers*, Ґоспел-хор Баптистської церкви *Shiloh,* баварський ансамбль *Schuhplattlers Schellenspiel* і карібський перкусійний ансамбль *Pepperseed*. На концерті 2003 р. чоловічий хор представив прем'єру твору *Malanka Suite* – збірку українських колядок і новорічних побажань, яку склав український канадський композитор В. Звоздецький. Твір був скомпонований на замовлення хору в пам'ять бл. п. Тараса Юзвишина, довголітнього члена хору, який упокоївся 2002 р. Ця серія різдвяних концертів продовжується і по сьогоднішній день.

У листопаді 2002 р. хор улаштував спільний концерт із джаз-піяністом Джоном Стечем та з Монтреальськими піяністами Любою та Іринеєм Жуками. Це відбулося в концертовій залі *Winspear*. Хор співав різні народні, клясичні та церковні пісні і представив прем'єру твору Звоздецького *A Fine Summer Borshch*. Ця пісня базована на борщевому переписі з кулінарної книжки Савелі Стечишин і була скомпонована спеціально на цей концерт.

В 2004 р. диригент Орест Солтикевич відступив від своєї позиції (хоч він вернувся до хору в 2009 р.). Нелегко було знайти когось на його місце. Вже

двадцять років Солтикевич працював з ансамблем, плекаючи його від скромних початків до групи зіспіваних і досвідчених голосів. Без провідництва довголітнього диригента наступні кроки хору були тяжкими, але хор скористав з цієї нагоди, щоби з'ясувати дальший напрям праці. З відновленою енергією хор узявся до нових проєктів, які зосереджувалися над українською музикою, а також поширював діапазон репертуару в дальшій кооперації з іншими ансамблями.

Пізніше того року Український чоловічий хор Едмонтону, тепер під провідництвом хориста та учителя музики Гриця Малюжинського, почав співпрацю з жіночим ансамблем Бел Канто під диригентурою Гедер Джонсон. Диригентка була приємно вражена звуком та енергією чоловічого хору під час їхнього виступу на *Men Making Music* 2004 р. і запропонувала спільний концерт двох ансамблів. Цей задум здійснився восени 2005 р., коли два хори поставили концерт *Slav & Soul* в Едмонтоні і Калґарі. Програма концерту складалася з виступів поодиноких хорів, як також із збірних пісень, між якими враховувалися українські народні і церковні пісні, як також англійські пісні в стилі ґоспел. До концертного репертуару українського хору входили, між іншим, дві композиції В. Звоздецького, Журавлі та А *Fine Summer Borshch.* «Репетиції були повчальними моментами для нас», усміхається Малюжинський. «Заходить ціла кімната жінок – і раптом ми всі поводимося взірцево!»

В 2005 р. Гриць Малюжинський відступив від своєї позиції, і хор перейшов довгий процес пошуку за новим диригентом. Нового керівника знайшли в особі Світлани Лисогор, яка щойно завершила докторат з диригентства і церковної музики в університеті МакҐил в Монтреалі. Лисогор недавно переїхала до Калґарі, де зайняла пост диригентки Калґарського хлоп'ячого хору, але згодилася тижнево приїздити до Едмонтону на репетиції. «З нею було так легко», пригадує собі хорист і бувший президент Дарсі Ґулька, «Хористи мали велику повагу до неї. Це був великий привілей, працювати з нею». Зі своєї сторони, пані Лисогор була позитивно вражена високим рівнем і дисципліною групи. Вона ще й досі мило згадує свій «улюблений хор».

В 2006 р. хор розпочав надзвичайно амбітний проєкт – спільне представлення концерту з Українським танцювальний театром «Сузір'я» з Калґарі. Разом ці два ансмаблі підготовили прем'єру народної опери композитора Євгена Досенка Катерина. Над цим проєктом хор працював з композитором опери та мистецьким керівником Сузір'я Сергієм Макаровим, щоби створити унікальне дійство, яке з'єднувало танцювальні, хорові і розповідні елементи, малюючи драму про пару, розлучену війною. Не тільки танцюристи мали свою хореографію – але й хористи також. «Цей проєкт примусив хористів виробити нові знання», сказав Ґулька. «Це нас заохочувало навчитися бути не тільки стоячим хором».

Тому що диригентка Лисогор була зайнята в Калґарі в час підготовки, хор заанґажував Оксану Осташевську, диригентку хору *Polonia*, як репетитора. Вона підготовила хор до виступу і помогла в записі компакт-диску Катерина. Осташевська була дуже задоволена бути частиною цього проєкту. «Я завжди

мріяла працювати з чоловічим хором», каже вона і додає, що хористи «мають прекрасні голоси і є спроможні разом творити чуда. Не кожний хор потрафить виконати таку складну музику».

Перша половина програми Катерини складалася з опери Досенка, а друга половина з поодиноких виступів двох ансамблів. Диригентом другої частини була Світлана Лисогор, в програму ввійшли деякі її обробки, як-от Плине Кача і джаз-обробка української народної пісні Іди, іди дощику. Прем'єра Катерини відбулася в червні 2007 р. в Калґарі. Дальші канадські виступи відбулися в Едмонтоні, Нанаймо, Вікторії, Вінніпезі, Монтреалі й Оттаві. 2008 р. хористи і танцюристи гастролювали в Австралії, де виступали в містах Сідней, Мельбурн, Аделеїда і Перт.

Це був не перший раз, що хор виступав на міжнародній сцені. Ще в 1996 р. ансамбль був єдиним канадським хором, запрошеним на інтернаціональний хоровий фестиваль в місті Мизула в стейті Монтана в Америці. Там були також хори з Бельгії, Австрії, Сингапуру, Тайваню, Тайляндії, Кореї, Аргентини, Польщі, Нової Зеляндії та Америки. Інші хори здивовані були тим, що чоловічий хор був двомовним і багатокультурним. «Ми себе називаємо українським хором», каже Солтикевич, «але ми між собою говоримо англійською мовою. Було велике зацікавлення в тому, що ми пробували робити». Хор співав українські народні, церковні та клясичні пісні, як також кілька англійських творів. Усі хори також виступали збірно з кінця фестивалю.

У 2002 р. чоловічий хор перший раз відвідав европейський континент, де концертував у Польщі й Україні. У Польщі разом зі славетним хором Журавлі виступав у таких містах: Ґданськ, Кошалін, Ельблонґ, Слупськ. В Україні до хору долучився бандурист Віктор Мішалов на виступ у Львові. В додатку до формальних концертів, були також і різні менші виступи. Пам'ятним був концерт у Тернополі, на який були запрошені діти-учасники спонсорської програми «Українська родина», разом з її директором, пані Іриною Найдух. По виступі діти дарували хористам різне вишиття в подарунок та деклямували їм віршики. Також хор заїхав з концертом до села Грицеволя, звідки походив хорист Семен Костюк.

Чоловічий хор вернувся в Україну 2011 р., концертуючи в Коломиї, Шипинцях, Ворохті, Ужгороді, Мукачеві, Миргороді і Львові. Ця подорож відзначала 20-річчя української незалежності, 150-річчя народження Тараса Шевченка та 120-річчя українського поселення в Канаді. Дарсі Ґулька описує подорож-турне як нагоду «збагачувати себе культурно, душевно та музично». Окрім концертових виступів, хористи відвідували історичні будівлі, культурні пам'ятки та відновляли контакти з далекими членами родини. Вони також гостювали на трьох весіллях, де радо долучили свої голоси до жвавого святкового «Многая Літа».

У Львові хор мав нагоду відспівати літургію у соборі св. Юрія, а в Ужгороді мав привілей співати в унікальному будинку Закарпатської обласної філармонії, який перед Другою світовою війною був синагогою. Для кількох хористів це була перша подорож в Україну, і тому хор включив у свою програму якнайбільше цікавих туристичних відвідин, наприклад місце народження Насті Лісовської-Рокосоляни у Рогатині, гуцульський базар в Косові та фортецю-місто Кам'янець Подільський. Хор також мав нагоду працювати з двома визначними українськими диригентами, Леонідом Трифуненком, керівником Черкаського національного хору, та з мукачівським композитором і диригентом Володимиром Волонтиром. Зі слів Нестора Петрова, «тяжко було вибрати один кульмінаційний пункт подорожі – просто все було чудово!»

Хор також концертував у різних частинах Канади. В 2010 р. соловічий хор з'єднав сили з двома хорами під керівництвом Галини Квітки Кондрацької: торонтським жіночим хором «Веснівка» та Українським чоловічим камерним хором. Щоби відсвяткувати 120-річчя українського поселення в Канаді, ці три хори разом відбули концерти в Торонті і в Ст. Кетеринсі. Багато їхніх пісень відзеркалювало переживання українських піонерів. У своїй програмі Український чоловічий хор Едмонтону представив твори канадських композиторів, між ними *That Old Sheepskin Coat* і *A Fine Summer Borshch* В. Звоздецького та *80,000 Voices* Донни Крейтон і Джо-Енн Лотон, яке описувало труднощі інтернованих 1914-1920 рр.

Крім своїх власних та вищезгаданих диригентів, різні інші видатні диригенти збагатили музичне знання хору впродовж його існування. У 1989 р. хор працював з визначним диригентом Володимиром Колесником під час майстерні української хорової музики в Коледжі ім. Ґрента МекЮвена. В 2004 р. хор організував майстерню з диригентом Української капелі бандуристів Олегом Махлаєм. Між визначними диригентами міста Едмонтону, з якими працював хор, знаходяться такі імена, як Ґжеґож Новак і Вільям Единз (Едмонтонська симфонічна оркестра), д-р Дебра Кернс (Альбертський університет) і Гедер Джонсон (Бел Канто). Едмонтонська диригентка і піяністка Ірина Тарнавська диригувала хором до церемонії пам'яті жертв Голодомору 2007 р., на якому вони виступили з твором Колискова 1933, а також підготовила хор до виступу Карміна Бурана у 2009 р. Зі всіми цими диригентами треба було тяжко працювати, але хористи ставились до праці з ентузіязмом. Зі слів пані Тарнавської, репетиції з хором були «інтенсивні, але завжди повні доброго гумору та сміху».

В 2001 р. на благодійному концерті *Kids Helping Kids* хор виступав з іншими ансамблями, щоби зібрати кошти на сиротинці та на суспільні і медичні проєкти в Україні. У лютому 2004 р. хор виступив на концерті на честь прем'єра Альберти Ральфа Кляйна у залі *Winspear*. Того ж самого місяця хор співав на благодійному концерті для Молочанської районної лікарні. В 2005 хор виступав на столітті Альберти для тодішньої генерал-губернаторки Адрієн Кларксон. Хор також співав неодноразово на бенкетах у честь одержувачів Гетьманських нагород – між якими хористи Орест Солтикевич, Андрій Гладишевський, бл. п. Григорій Гоголь, бл. п. Іван Зінчук, Любомир Пастушенко та Тарас Юзвишин. В додатку до місцевих виступів, чоловічий хор брав участь в різних канадських українських фестивалях, між ними Український національний фестиваль у Дофині (2000), Український фестиваль в Калґарі (2011) та численні виступи на фестивалі «Писанка» у Веґревілі. У 2012 р. хор також розпочав річний *Borshch Fest*, неформальну вечірку пісні і гостювання.

Український чоловічий хор Едмонтону на могилі Тараса Шевченка в Каневі

Крім концертних виступів, Український чоловічий хор Едмонтону також пишається чотирма записами. У 1992 р. для відзначення 100-річчя українського поселення в Канаді хор зініціював створення Українського хору століття, який зробив запис під назвою *That Old Sheepskin Coat*. Цей запис був збіркою народних, церковних та сучасних пісень в обробці українських композиторів і зображував різноманітність української хорової традиції. Заголовна пісня цього запису зображує труднощі піонерського життя в Канаді і була скомпонована особливо на відзначення століття. Диригентами запису були композитор Василь Звоздецький та Орест Солтикевич під акомпанементом Христини Чепиги. Наступний компакт-диск, *LIVE!*, включав записи едмонтонських концертних виступів хору з 1994 до 2002 р. Третій запис, *Malanka Suite,* який вийшов в 2002 р., був збіркою колядок і новорічних привітань. У 2007 р. вийшов запис фолк-опери Катерина Євгена Досенка, в якому виступав чоловічий хор.

В 2014 р. Український чоловічий хор Едмонтону буде святкувати своє тридцятиріччя. Є різні причини, чому хористи співають в цьому хорі. Для деяких це спосіб виявити свою духовність шляхом музики і передати глибоке задоволення, яке дає їм спів. Для інших членство дає нагоду покращити свою українську мову і затримати й розвивати свою українську спадщину: «Я канадець», каже теперішній голова хору Роман Васараб, «але я українського походження і я дуже гордий цього». Ще інші співають у хорі, щоби віддати шану своїм предкам і задержати свою українську ідентичність: «Наші батьки, діди й прадіди приїхали до Канади піонерами і вирубали собі життя з дикого лісу», каже Нестор Петрів. «Не звертаючи уваги на те, що між ними були різниці, вони му-

Український чоловічий хор Едмонтону в Кам'янці-Подільському

сили співпрацювати, і ми є спадкоємцями цього труду». В словах Дарсі Ґульки «вони ризикували своїм життям, і над ними знущалися за те, що вони були українцями. Якщо я не можу затримати свою українську ідентичність в цій країні, де я маю вільну волю це робити, то або їхні наміри були неправильними або я не маю навіть частки тієї наполегливості, що мав мій дідо».

Як би не було, вже майже тридцять років якась сила притягає до хору і хористів і слухачів. Упродовж цього періоду Український чоловічий хор Едмонтону зріс від малої, хоч амбітної, групи аматорів до талановитого ансамблю міцних чоловічих голосів, який має досвід не тільки в Едмонтоні але й на міжнародній сцені. Своїм чарівним звуком та широким репертуаром він зачарував не одну авдиторію, а своєю працею поставив себе на рівні професійного хору. Хористи своїми голосами збагатили численні концерти, фестивалі, літургії, шлюби та громадські імпрези і здобули підтримку і пошану своєї громади. Члени Українського чоловічого хору беруться до свого діла з трудом і запалом. Що спонукує їх до цієї праці і дає їм натхнення все стреміти до кращого? Бувший президент хору Іван Жуківський пояснює щиро і просто: «Це є, ким я є. Іншим бути не вмію». Дар цього глибокого почуття це братство співаків передає нам кожного разу, коли нам співає. А ми радо цей дар приймаємо і слухаємо... і слухаємо... і слухаємо.

Дарія Сторощук недавно закінчила студії бакалавра, спеціалізуючись у лінгвістиці та українському фольклорі. Довголітня співачка та любителька музики, нині працює дослідним асистентом в Архіві українського фольклору ім. Богдана Медвідського при Альбертському університеті, де каталогує музичні колекції та розробляє цифровий каталог для загального доступу.

Леся Саведчук є автором двох серій дитячих книжечок і недавно закінчила роман для підлітків. Також пише гумористичні твори, між ними пісні та театральні представлення, з якими часто виступає на сцені. Працює виховником у Пласті.

Лаврентій Клапоущак
(Саскатун)

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ ХОР І ОРКЕСТР САСКАТУНУ «ЛАСТІВКА»

З часу заснування у 1983 р. ансамбль «Ластівка» може пишатися своєю багатою і тривалою історією виступів і просвіти на ниві української сакральної і народної музики. Членами «Ластівки» були молоді українці (і молоді душею) з усього Саскачевану у віці від 14 до 50 років, більшість з яких була студентами шкіл і університетів. Члени різнилися за віком і досвідом. Заснування «Ластівки» дозволило українській молоді, як православним, так і католикам, стати часткою дуже унікальної організації.

Лаврентій Клапоущак

Ідея заснування «Ластівки» виникла восени 1983 р., коли три групи, а саме Катедральний хор української православної молоді, парафія Всіх Святих та Інститут Могили, залучили Лаврентія Клапоущака диригувати їхніми хорами молоді. Лаврентій Клапоущак був дуже активний у хоровій діяльності, керуючи хором Української православної катедри Святої Трійці і молоддю цієї конгрегації. Отець М. Олесюк із Катедри Святої Трійці і преподобний о. Василь Макаренко з парафії Всіх Святих підтримували і заохочували ідею створення українського православного хору молоді. Цей хор молоді був унікальним своїм музичним уподобанням народної, літургійної і сакральної музики, пов'язуючи культурну традицію і Українську православну церкву. Практичні заняття хору відбувалися в Інституті Могили, оскільки він знаходився в центрі міста.

Головним мандатом «Ластівки» було поширення української літургічної, сакральної і народної музики в хоровому мистецтві, а також уживання традиційних українських інструментів. Українська молодь підготувала репертуар народної і сакральної музики, підібраної і аранжированої чи написаної видатними українськими композиторами протягом століть. «Ластівка» включила до свого репертуару діапазон найулюбленіших українських народних мелодій і сучасних пісень, а також успішно опрацювала різну духовну музику від святої Божественної літургії до величних сакральних хорових концертів Бортнянського.

Виконуючи концертний репертуар і літургії, «Ластівка» прагне зберегти нашу українську культуру.

У лютому 1984 р. ця тільки-но утворена група обрала управу: президент Карен Слеґел, перший віце-президент Біл Стеценко, другий віце-президент Зенон Гишка, скарбника Селлі Грицюк, секретар Діана Грицюк та член управи Ігор Кодак. Лаврентій Клапоущак став диригентом і художнім керівником. Перші збори управи відбулися 6 березня 1984 р., на який було запропоновано назвати хор «Український православний молодіжний хор Саскатуну». Хор запросив єпископа центральної діоцезії Івана Стінку стати почесним покровителем хору.

Колективна праця української православної громади була невід'ємною. Фінансову і моральну підтримку надавали українські православні церкви і духовні особи Саскачевану, жіночі й чоловічі організації, зокрема дві саскатунські парафії: Українська православна катедра Святої Трійці та Українська православна церква Всіх Святих. Поміж тим, Інститут Могили надав Українському православному молодіжному хору Саскатуну офіс і приміщення, щоб проводити зібрання і зберігати музичні записи, пошту і костюми.

Перший концертний тур Українського православного молодіжного хору Саскатуну відбувся у червні 1984 р. по містах Гефорд, Вакав, Саскатун, Стенен і Мазепа.

У вересні 1984 р. семінар хору було організовано разом з Українськими православними молодіжними хорами Едмонтону й Вінніпеґу. Успіх цього семінару надихнув до подібного семінару на національному рівні з участю української православної молоді на СОБОРІ Української Православної Церкви Канади у Вінніпезі влітку 1985 р.

Восени 1984 р. надійшло багато запрошень на виступи. Концерти було організовано в Йорктоні і Реджайні, а також було заплановано зробити подорож до Міннеаполісу й Вінніпеґу у лютому 1985 р. Потрібні були костюми, щоб гарно предстати перед глядачами на сцені. Пані Луся Павличенко підготувала перші костюми «Ластівки». Пані Елсі Стефанюк, головна швея, і 29 жінок працювали денно місяцями, пошивши 70 костюмів з листопада 1984 р. до лютого 1985 р. Вони були вшановані за свою тяжку працю і самовіддачу.

Пан Клапоущак вирішив, що для виступів потрібне сценічна ім'я, й назва Український православний хор і оркестр Саскатуну «ЛАСТІВКА» була схвалена. Наступним пріоритетом стало створення оркестру, щоб супроводжувати спів. До оркестру ввійшли такі інструменти, як бандура, скрипка, струнний бас, акордеон, сопілка й цимбали.

У лютому 1985 р. хор почав т ур до Міннеаполісу і Вінніпеґу у супроводі народного ансамблю під керівництвом Павличенко і Каті (Клапоущак) з Калгарі як бандуристки. Так розпочався взаємозв'язок «Ластівки» з Павличенко. Пані Луся Павличенко, хореограф і художній керівник народного ансамблю, підготувала хореографію і сценічний виступ «Ластівки» в Міннеаполісі, Вінніпезі і до «Експо-86».

Після туру до Міннеаполісу і Вінніпеґу «Ластівка» виступила на своєму першому фестивалі «Весна» в 1985 р. У листопані 1985 р. «Ластівка» виступала

в університетських театрах Калгарі й Едмонтону, повернувшись додому саме вчасно на прослуховування до «Експо-86». «Ластівка» отримала можливість виступити у Саскачеванському павільйоні на «Експо-86» у перший тиждень липня, а також отримала федеральний грант на суму 33000 дол. і видне місце протягом трьох виступів на міжнародній сцені Xerox із ансамблем під керівництвом Павличенко. «Ластівка» також виступила на двох додаткових концертах у Чіллівaку і Вікторії, провінція Британська Колумбія. Успіх виступу «Ластівки» на «Експо-86» призвів до першого запису сакральних і народних пісень у 1987 р.

Під умілим керівництво Марка Кіндрачука, адвоката і члена хору, «Ластівка» розробила і прийняла свою першу конституцію і статут, які було затверджено 5 жовтня 1986 р.

Наступні 15 років «Ластівка» багато виступала. Хор виступав із Саскатунським симфонічним оркестром (1986) і на святкуванні тисячоліття Православної Церкви в Саскатуні (1987), у Гамільтоні (1988), під час збирання коштів на імпрезах Тараса Бульби (1985, 1995), на нашому першому фестивалі «Весна» (1985). Наші 5-а і 10-а річниці святкування відбулися в Українській православній аудиторії. Наш другий запис, різдвяний компакт-диск «На Святий Вечір», був зроблений у 1993 р. Ми співали для Герцога і Герцогині Йоркських (1988) і виступили на нашому першому Канадському національному українському фестивалі в Дофіні (1996). Численні концерти протягом років були дані в містах Йорктон, Канора, Гефорд, Твай, Бучанан, Мазепа, Фоум Лейк, Норт Бетлфорд, Принц Альберт, Ніпавін, Вадена, Ґронлід, Тісдейл, Стенен, Мікам, Каррот Ріевер, Реджайна, Вінніпеґ (концерт і Божественна літургія, 1999), а також виступили на нашому першому фольк-фестивалі у Карпатському павільйоні (1999). Тричі брали участь у вегревільському фестивалі «Писанка» (2000, 2001, 2005). «Ластівка» і ансамбль народного балету «Євшан» виступили з нагоди святкували десятиріччя незалежности Укаїни (2001), брали участь в Українському дні в парку міста Саскатун (2001, 2002, 2004, 2006), у «Маланці» в Каррот Рівері, Принц Альберті і Саскатуні, а також у кількох ґала-концертах і щомісяця в Божественній літургії двох саскатунських парафій. У 2002 р. з'явився наш третій компакт-диск «Степом».

У 2003 році «Ластівка» святкувала своє 20-річчя. Ми спромоглися здійснити мрію, яку хор плекав з моменту свого створення, а саме відвідати нашу історичну батьківщину і дати в Україні концерт духовної та народної музики. Сорок п'ять членів хору, разом із народним ансамблем під керівництвом Павличенко і обслуговуючим персоналом здійснили незабутню тритижневу подорож і представили тригодинний концерт «Відгомін душі». Нові буковинські костюми було виконано головним костюмером Маршою Грицюк і добродійкою Джоан Маковською. Концерти відбулися в Києві, Тернополі, Хмельницькому, Чернівцях, Івано-Франківську і Львові. Ми також із приємністю мали хорові семінари з місцевими хорами у Чернівцях, Городянці і Львові. З благословення Божого ми відвідали і співали в Печерській Лаврі, Почаївській Лаврі та монастирі «Хрещатик». Глядачі з ентузіазмом сприйняли наш тригодинний концерт

співу, інструментальної музики і танців, вигукуючи «Браво», щиро плескаючи, даруючи букети квітів і втираючи сльози радості. Люди були вражені, що такий молодий хор, який складається з українських канадців другої, третьої і четвертої генерацій, так красиво звучить і несе такий потужний емоційний зміст. «Ми перетнули океан, як та птаха ластівка, щоб показати своїй Матері-Україні, що ми не втратили свого коріння і красу своєї культури».

Лаврентій Клапоущак

Після туру по Україні «Ластівка» продовжувала свої часті виступи, що включили концерт-повернення «Відлуння душі» (2003), Нокіа Браєр (2004), концерт в парламентському будинку Реджайни (2005), тур урожаю (2006), тур до Едмонтону і Калґарі (2007) і приготування до 25-річчя «Ластівки» у 2008 р. Наші найновіші костюми, які були представлені на цьому концерті, були розроблені дизайнером по костюмах Веспером Ковальським і добродійкою Джоан Маковською. Хористи продовжували брати участь у щорічних концертах в Саскатуні на фольк-фестивалі, на Українських днях в парку, фестивалі «Весна» і нашому власному святкуванні «Маланки». «Ластівка» видала свій четвертий компакт-диск у 2013 р., колекцію народних пісень «Любов і Журба».

Улітку 2013 р. «Ластівка» здійснила свій другий тур по Україні з народним ансамблем під керівництвом Павличенко, показавши попередньо програму туру в Принц Альберті на початку липня. Найбільші виступи відбулися в Житомирі, Чернівцях, Львові, Черкасах і Києві та менші в Каневі і хуторі Надія біля Кіровограду. Концерти мали схвальні відгуки, глядачі заповнювали зали і давали стоячі овації. Пам'ятним моментом залишилися спів і музичне виконання нашого хору біля могили Шевченка в Каневі. Кілька членів хору читали вірші Шевченка для українського телебачення з нагоди святкування 200-річчя з дня народження поета. «Ластівка» мала також за привілей брати участь у трьох чудових семінарах разом із трьома найкращими ансамблями України, народним театральним ансамблем «Голос», Черкаським фольклорним ансамблем і незрівняним Українським державним народним ансамблем імені Верьовки. Кожен із семінарів був надзвичайно пізнавальним і корисним. Маестро Анатолій Авдієвський вручив Національну всеукраїнську медаль імені Костянтина Пігрова за видатні досягнення в хоровому мистецтві нашому художньому керівнику Лаврентію Клапоущакові.

За своє тридцятиріччя Український православний хор і оркестр «Ластівка» мала за честь бути причетною до збереження і зміцнення нашої української культури і ділитися прекрасною музикою з широкою і різноманітною аудиторією Канади й України. Хор став тим надійним культурним чинником для нашої молоді, щоб пізнавати і ділитися своєю культурою з представниками інших культур світу. Цей взаємозв'язок з іншими, як молодшими, так і старшими, викликав шанобливе ставлення до нашого хору усіх, хто їх слухав.

Лаврентій Клапоущак – народився в 1951 р. у Саскатуні. Активний у громадському й культурному житті української громади. Отримав ступені бакалавра освіти (Університет Реджайни, 1978) та бакалавра музики (Саскачеванський університет, 1989). Натхнений виступом українського хору ім. Верьовки під час «Експо' 67» у Монреалі, став організатором і диригентом української музики. Як виконавець виступав із «U of S Greystone Singers», Saskatoon Chamber Singers, Товариством саскатунської опери, Saskatoon Summer Players, Чоловічими хорами Саскатуну і Реджайни, Sask Sings Chamber Choir та театром «Grace Westminster». Співпрацював із такими відомими диригентами, як Джон Алдіс (Великобританія), Елмер Ейслер, Джон Вошберн та Джеймс Фенкгаузер. Будучи на пенсії, пан Клапоущак є диригентом Катедрального хору церкви Святої Трійці (43 рік) та Українського православного хору й оркестру «Ластівка» (30 рік). Відзначений численними нагородами, пан Клапоущак брав участь у записі 35 творів Дмитра Бортнянського та виступав у Рой Томсон-голі в Торонто під управою маестро Володимира Колесника.

Леся Гижа, Петро Полухін
(Едмонтон)

МАЕСТРО СЕРЕД НАС

На одній із вулиць Едмонтона у затишній, гарно прибраній кімнаті, смачно пахне кавою. Я сиджу на м'якій шкіряній канапі, втягую ніздрями цей приємний аромат і нетерпляче чекаю на інтерв'ю з Петром Полухіним. Попередня розмова з паном Миколою Сорокою і моє внутрішнє чуття підказують мені, що зустріч має бути надзвичайною, адже я матиму справу з унікальною людиною, музикантом-віртуозом, заслуженим артистом України, якого у 1997 році американський біографічний інститут визнав людиною року.

Притишено лунає вишукана музика. Такої я ніколи перед цим не чула, навіть не можу уявити, який це інструмент. Але музика органічно вливається в мій внутрішній світ, вібруючи торкається струн мого серця. Так, струн, саме струн… Може, це звучить скрипка, на ній хтось грає щипком, забувши про смичок. Ні, це, напевно, віолончель, бо звук народжується трохи нижчий, акорди звисають у повітрі виповненими краплями. Зачекайте, це ж бандура, голос з моєї України! Сльози проступають в очах, я чітко чую «Гей, соколи!». Тільки переливи якісь чудні: чи то я давно не чула бандури, чи то відсутність слів вводить мене в оману. Інструмент звучить впевнено, наче соло. Музика голосніше, перетворюється у теплі хвилі, ці хвилі стрімко накривають мене з головою. І мені стає байдуже, який інструмент викрешує звуки, – я вже полюбила його, бо мелодія захопила мене цілком.

Внутрішньо я налаштувалась зустріти бандуриста. Добре, подумала собі, питатиму про українські народні думи та пісні. Поговоримо про Україну і наш національний контекст. Мою увагу перехоплюють сувеніри, що вишикувались на полицях. Підходжу ближче – це здебільшого дарунки з Аргентини. Мабуть, мій бандурист їздив туди з концертами, думаю собі.

Петро Полухін (гітара)
і Богодар Которович (скрипка)

На столику розкладено світлини двадцяти-, десятиріччної давності і цілком сучасні. На них симпатичний чоловік в окулярах, подеку-

ди з бородою і вусами, а подекуди без них, але обов'язково в концертному костюмі з метеликом і з незмінною гітарою в руках. Беру до рук українську газету за 1995 рік, читаю заголовок до статті: «Петро Полухін – однолюб. Він вірний гітарі». Справді, це ж звучить гітара! Кімнату наповнюють класичні звуки, вони змінюються ніжною мелодією старовинного іспанського романсу, а за хвилю я переношуся в епоху Веласкеса і Гойї, трохи згодом насолоджуюся божественною музикою Вівальді. Я вже налаштовуюсь зустріти не бандуриста з гітарою в руках, а класичного маестро, чи радше людину-оркестр.

До кімнати заходить літній чоловік з широкою і щирою посмішкою. Його очі світяться тихою радістю. У рухах, жестах, поводженні та розмові прочитується шляхетність, витонченість натури. Ми познайомилися, і між нами відразу ж зав'язалася невимушена розмова. Чоловік, який легко оволодівав чисельною публікою, покорив і мене. Відразу ж захотілося якомога більше дізнатися про цього майстра гітари. Проте мої шаблонні запитання, заготовлені заздалегідь, тепер здавалися недоречними. Я зрозуміла, переді мною неординарна особистість, напрочуд обдарована, багатогранна, щедра, відкрита, без національних обмежень, розкута, їй невідома будь-яка заангажованість, вона вільна, як вільний сам звук: вилетить – не впіймаєш.

Вирішую почати з того, що мене найбільше зворушило.

Л. Г. Пане Петре, Ваші «Гей, соколи!» і «Взяв би я бандуру» на кілька хвилин повернули мене в мою далеку Батьківщину, мені навіть на мент здалося, що звучить бандура.

П. П. Саме на цей ефект я і розраховував. Бачите, гітара – такий унікальний інструмент, що може звучати на рівні з бандурою, скрипкою, фортепіано та іншими. Це інструмент-соліст, а не тільки музичний супровід, як хибно склалося про нього враження у нашому суспільстві.

Л. Г. Чи є у Вас ще інші твори, пов'язані з Україною?

П. П. Так, нещодавно я опублікував збірку обробок для гітари, що складається з п'ятнадцяти пісень, серед яких і «Гей, соколи!», і «Взяв би я бандуру», і «Швидка вода», й «Ой не ходи, Грицю!»

Л. Г. Це вже було зроблено тут, у Канаді?

П. П. Так, у Канаді, і названо роботу «Melodies From the Homeland» («Мелодії з Батьківщини»).

Л. Г. Це насправді щось дивовижне. Такої незвичної інтерпретації відомих українських пісень мені ще не таланило почути.

П. П. Дякую. Я сподіваюся, мені вдалося передати тонкі нюанси українського світогляду.

Л. Г. Вповні. Інструмент звучить на кшталт бандури, але якось по-іншому, я би сказала, осучаснено, актуально. Це подобається молоді, і її в такий спосіб можна «навернути» до класики. А як у Вас загалом справи із шанувальниками, чи є серед них молоді люди?

П. П. Так, звичайно. Мою аудиторію становлять різні вікові групи, як чоловіки, так і жінки. Вона здебільшого інтернаціональна: українська, російська, аргентинська, американська, канадська…

Л. Г. Пане Петре, чи можна торкнутися теми Батьківщини у Вашому особистому житті? Чи не причиню я Вам болю питанням: що Вас змусило покинути Україну і поїхати спершу до Аргентини, згодом до Америки, і врешті до Канади?

П. П. Я поїхав з України не за шматком хліба, хоча більше ніж сім місяців не отримував зарплатні (то були страшні дев'яності роки). Мені якось зробилося тісно в заангажованій тоді країні, коли мистецтво поставили лише на комерційну основу, забувши про його інші, важливіші естетичні та духовні функції. Мені як музиканту не давали дихати на повні груди. Я їхав за океан, щоби працювати над новими програмами, щоб грати концерти, щоби якомога більше людей слухали мою музику.

Л. Г. Але чи не жалкуєте за тим понад тридцятирічним періодом життя, відданим українській культурі? Адже в Україні залишилися Ваші шанувальники, друзі, визнання, слава…

П. П. Ні, абсолютно, ні. Я України ніколи не покидав духовно. Навіть зараз я працюю в основному для неї. Пишу музику, яку виконують відомі українські гітаристи. Мою музику грають на концертах і фестивалях в усіх куточках України.

Л.Г. Отже, Ви підтримуєте живий зв'язок з Батьківщиною.

П. П. Усілякими способами.

Л. Г. Пане Петре, тепер, коли ми з'ясували український контекст у Вашій творчості, я хочу повідомити читачам, що Ви передусім людина світу, тобто будь-які національні обмеження для Вас неприйнятні. Але Ви космополіт в кращому розумінні цього слова. Йдеться про те, що Ви вбираєте з інших культур і переплавляєте в горнилі своєї творчості всі найкращі ідеї, мотиви, інтерпретації. Тоді Ваша музика стає своєрідним інтертекстом: елементи її уже хтось колись писав, виконував, слухав, а Ви до цього підійшли творчо, сприйняли, засвоїли, проінтерпретували своєрідним, притаманним лише Вам стилем і видали нові тематично та емоційно багаті твори. Чи правильно я мислю?

П. П. На загал, так. Писати обробки лише для українських народних чи авторських пісень значить обмежувати себе у можливості чути повноголосе звучання навколишнього багатоликого світу.

Л. Г. Звідки черпаєте натхнення?

П. П. В основному – з класиків. Я люблю слухати музику, написану спеціально для гітари – іспанську, італійську, латиноамериканську, музику Німеччини XVI-XVII століть. Захоплююся Веласкесом, Паганіні, Вебером, Бокеріні, Шубертом, Берліозом. Обожнюю твори відомого композитора Антоніо Вівальді для лютні і гітари з симфонічним оркестром. До речі, лютня – інструмент, що передував гітарі і пов'язаний з епохою добахівської музики, яка маловідома серед гітаристів тепер.

Л. Г. І ви володієте лютнею також?

П. П. Так, я граю твори Баха для лютні. Я також немало часу присвятив пошукам старовинних нот для цього інструмента. Згодом писав власні інтерпретації до творів забутих композиторів, які жили у XVI-XVII століттях: чеха Якобза Лозі, італійця Луїза де Нарваеса, іспанця Гаспара Санса, Георга-Філіпа Телемана, Вінченцо Галілея (батька великого астронома Галілео Галілея).

Л. Г. Це особливо цікаво. Бачу, репертуар виконуваних Вами творів надзвичайно різноманітний.

П. П. Я хочу сказати, що афіші моїх концертів і в Україні, і за кордоном завжди мали певне тематичне спрямування. Здебільшого я виконував п'ять програм: іспанську, італійську, латиноамериканську, німецьку музику та твори Вівальді для лютні і гітари з симфонічним оркестром.

Л. Г. О, та це ж ціла антологія гітарного мистецтва! А як стосовно творів українських композиторів?

П. П. Передусім це інтерпретації та аранжування українських народних пісень. Ще будучи студентом консерваторії, я переклав для гітари твір Миколи Лисенка «Без тебе, Олесю» та «Щедрик» Миколи Леонтовича. Ще тепер активно стежу за всіма українськими сучасними композиторами, і коли в них з'являється новий твір для гітари – неодмінно долучаю його до свого репертуару. Наприклад, я виконую «Іспанський танок» Мирослава Скорика, який написано для вистави «Кам'яний господар».

Л. Г. Пане Петре, Ви маєте звання заслуженого артиста України, хоча, як на мене, Ви вповні гідні народного. Але це – окрема розмова. Мене цікавить інше. Ви – автор музики до тридцяти радіовистав і фільмів, багатьох п'єс і концертів для гітари соло та з оркестром. Ви виступали на багатьох концертах у найкращих залах України, Європи та Америки. Далі – більше: у 1997-ому році Американським біографічним інститутом Вас визнано людиною року. У тому ж році Ви стаєте солістом «Провінційного оркестру Musica Ciudadana», у наступному – членом SADAIC (Аргентинська спілка авторів та композиторів) в категорії симфонічна та камерна музика. Це далеко не повний список Ваших досягнень. Виникає цілком логічне питання: як Ви пізнали своє покликання і якою була дорога до Вашого успіху?

П. П. Я з'явився на світ в Україні, у місті Луганську, в бідній родині заводського токаря. Один із моїх братів, Іванко, помер від голоду, а інший брат, Олексій, вижив, бо мама варила жаби. Моє ж народження припало на період війни –це був жорстокий окупаційний 1941-ий рік. Батька не взяли воювати, тому що він був дуже добрим токарем, незамінною людиною на заводі. Але наша сім'я потерпала від великих злиднів, і навіть моє уже повоєнне дитинство було голодне та босоноге.

Ще змалку я відчував потяг до музики, який, ймовірно, успадкував від батька. Будучи обдарованим, мій тато завжди тамував у собі бажання займатися музикою, бо вважав, що на хліб цим не заробиш. Він і мене усіляко відмовляв від цієї справи. Але я виявився непохитним. Якось, коли мені було п'ятнадцять років, батько розказав мені цікаву історію, як він украв у свого батька (мого діда) гроші, які той збирав на корову, і купив гармошку. Батько тоді дуже сердився на нього. Трапилось так, що ці гроші буквально за кілька днів знецінилися, за них уже можна було купити тільки буханець хліба. А гармошка залишилась. Він грав на ній на весіллях, таким чином заробив трохи грошей, і купив батькові корову.

Як я уже згадував, ми жили дуже бідно. Батько постійно гарував на заводі. А я тепер мріяв уже про гітару. Годі було просити грошей на гітару, вона

коштувала тоді надзвичайно дорого. Проте доля покерувала обставинами: якось, повертаючись додому зі школи, я знайшов на дорозі п'ятдесят карбованців. Ми ще трохи доклали до тієї суми і купили мені гітару. Грошей на музичну школу не було, тому вчився грати на ній за самовчителем. Таким способом і вступив до Луганського музичного училища. До нині із вдячністю згадую Георгія Андрійовича Аванесова, мого першого вчителя музики.

Під час концерту в італійському центрі в Кордові (Аргентина)

Л. Г. А як Ви дебютували?

П. П. На другому курсі училища мене запросили до місцевого театру грати на гітарі під час однієї з вистав. Я пам'ятаю, це була п'єса «Орфей опускається в пекло» Теннессі Вільямса.

Л. Г. І це був Ваш перший успіх?

П. П. Можна й так сказати.

Л. Г. А як Ви потрапили до Києва?

П. П. Я вступив до консерваторії. Трохи повчився – забрали до війська. Але мені і там поталанило: відслужив, граючи в ансамблі. Коли повернувся до Києва, то закінчив консерваторію з класу гітари у професора Я. Пухальського. Трохи викладав, грав у філармонії. Саме там я познайомився з талановитим скрипалем зі Львова, народним артистом Богодаром Которовичем. У нас виробився гарний дует, який проіснував двадцять років. Богодар грав на скрипці, я – на гітарі. Це був особливий, піднесений період мого життя. Ми грали на концертах, наше виконання транслювали по радіо і на телебаченні. Ми були дуже популярними. Нашому дуету навіть присвятили телевізійний фільм «Музичний дар».

Л. Г. А які твори Ви виконували?

П. П. Переважно Вівальді, Шуберта, Стравінського, звичайно, Паганіні, а також багатьох інших.

(Пан Петро вмикає програвач, і кімнату виповнює плач скрипки, їй акомпанує гітара, потім вони міняються місцями: гітара бере соло, а скрипка супроводжує. Радість, біль, туга – уся палітра людських переживань звучить на струнах обох інструментів. Дивовижно, вони між собою не конкурують: нема головного і другорядного, а є єдність і взаємодоповнення.)

Л. Г. Отже, у Києві Ви грали у філармонії?

П. П. Не лише у філармонії, а й у Київконцерті, Будинку органної і камерної музики. Потім репетиції, концерти, гастролі всіма великими містами колишнього Союзу та близького зарубіжжя.

Л. Г. Ви також були президентом Асоціації гітаристів України?

П. П. Так, довелось трохи.

Л. Г. І в президентському палаці в Києві на честь президента Росії Бориса Єльцина і президента США Білла Клінтона також довелось виступати?

Із Послом України в Канаді Ігорем Осташем, «Шато Луї», Едмонтон

П. П. Було й таке.

Л. Г. І все ж таки, як Ви потрапили до Аргентини?

П. П. Я давав концерти в Будинкові органної музики, куди частенько навідувалися працівники дипломатичних місій. До речі, один із них якось поцікавився, як я можу перебирати пальцями струни, коли на стінах іній. Справді, зал тоді взимку не опалювали. Отож, на одному з таких концертів, де я виконував латиноамериканську музику, трапилось побувати послу Аргентини Луїсу де Бакерісі. Він і запропонував мені приїхати до Аргентини і влаштував мені концерти у найпрестижніших залах Буенос-Айреса.

Л. Г. І Ви переїхали до аргентинської провінції Кордови?

П. П. Так, ближче до гір, до невимовної краси і цілющого повітря.

Л. Г. Але потім Ви трохи пожили в США, а тепер мешкаєте у канадському Едмонтоні. Як Вам тут ведеться?

П. П. Чудово! Основне, я маю час і можливість писати музику, трохи викладати, трохи грати на приватних концертах і, звичайно ж, працювати для України.

Л. Г. У сучасній психології зараз ведеться активна дискусія стосовно питання, що саме є визначальним у досягненні надзвичайних, виняткових людських успіхів: уроджений талант чи інтенсивна праця. Після тривалих експериментів, учасниками яких були провідні науковці, художники, письменники, музиканти, психологи прийшли до думки, що завдяки тому, що ці люди працювали над собою набагато більше, ніж інші, їм вдалося здобути таких екстраординарних результатів. На противагу такому твердженню якомусь бідолашному музичному критику трапилось назвати одного видатного скрипаля-віртуоза генієм, на що останній з обуренням привселюдно заявив, як це, мовляв, вони мають право

називати його генієм після того, як він протягом тридцяти семи років практикувався по чотирнадцять годин на день. Пане Петре, я не запитую, що для Вас є визначальним: талант чи інтенсивне тренування. Мене лише цікавить, чи і Ви при Вашому таланті (тобто дарі, який Вам дав Бог) також так наполегливо відшліфовували свої навики щодня?

П. П. О, мені повезло набагато більше, ніж цьому скрипалю: я просто обожнюю те, що роблю. Для мене грати на гітарі кілька годин поспіль щодня не питання, радше навпаки – я не можу без цього жити.

Л. Г. Пане Петре, дякую Вам за розмову і за те, що пишете таку чудову музику, і за те, що серце плаче, а душа радіє, коли слухаєш Вашу гру. Дякую також, що не поривається зв'язок з нашою далекою Батьківщиною. Бажаю Вам творчого натхнення і нездоланного бажання творити і наполегливо працювати.

Леся Гижа – закінчила філологічний факультет Тернопільського національного педагогічного університету, кандидат філологічних наук, поетеса. В Едмонтоні викладає українську мову у різних установах та активна в українознавчих майстер-класах.

ПІЯНІСТКА ІРИНА ТАРНАВСЬКА

Ірина Тарнавська, A.Mus., (Associate of Music), бакалавр освіти, освітянка, піаністка, дириґентка, учитель співу. Народилася в Едмонтоні (Альберта, Канада) в родині Андрія й Оксани (з дому Станґрет) Тарнавських, найстарша з трьох дітей. Учителька за освітою, Ірина більшість свого часу присвятила українській двомовній програмі в Католицькій шкільній раді Елк-Айленду. Працюючи вже 32-й рік у Шервуд-Парку (Альберта), вона викладає французьку як другу мову, музику й мистецтво в школі Жан Ваніє.

Хоча пані Тарнавська працює в системі освіти, її пристрастю і життєвим покликанням є музика. Вона присвятила 37 років «музичній сцені» й українській громаді в Едмонтоні, беручи участь у громадських концертах, співпрацюючи з різними солістами, ансамблями й хорами. Вона володіє власною музичною студією (Tarnawsky Music Studio) та навчає дітей гри на піяно.

Пані Тарнавська закінчила консерваторію – має ступені з гри на піяно та педагогіки. Вона вивчала мистецтво співу з Дейвідом Астором та Леррі Бенсоном з Едмонтону та хорове дириґентство з маєстро Володимиром Колесником (Торонто) під час семінарів українських хорових дириґентів у 1979-97 рр., організованих Українським музичним товариством Альберти, де була провідним акомпаніятором. Після 16 років перерви цей семінар відновив свою роботу із серпня 2013 р. – на студії приїхало 15 дириґентів. Ірина знову допомагала студентам-дириґентам та хору з добровольців під керівництвом маєстро Лаврентія Івашка (Оттава), проф. Мстислава Юрченка (Київ) та д-ра Меланії Туржон (Едмонтон).

Пані Тарнавська є головним акомпаніятором-концертмейстром українського хору «Дніпро» з 1976 р. під дириґентством Марії Дитиняк, а також заступ-

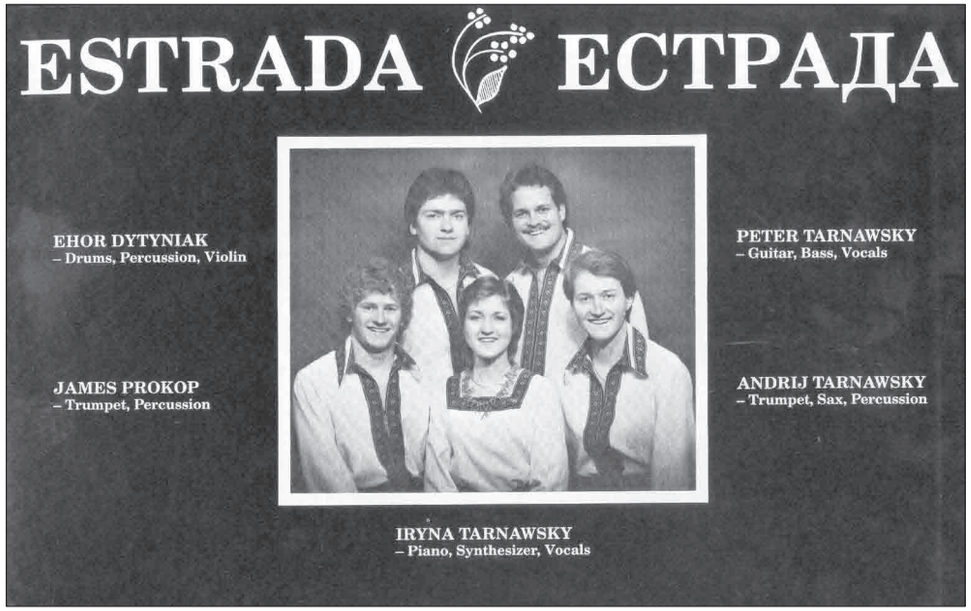

ником дириґента (1994-96). Як піаністка вона понад 35 років акомпаніювала хоровим виступам, виконуючи українські народні пісні, літургійну музику, оперні партії та інші музичні твори. Із вересня 2011 р. хор «Дніпро» під керівництвом Ірини Шмігельської готується до свого 60-річчя у червні 2014 р., на якому будуть представлені твори канадських композиторів. Ірина допомагає хорові вивчати складний симфонічний твір «Споконвічні луни» едмонтонського композитора д-ра Андрія Талпаша.

У 1977-88 рр. пані Тарнавська акомпанувала (й частково співала) жіночому ансамблю «Мережі» під керівництвом Сергія Яременка й Марії Дитиняк.

У 1982-88 рр. Ірина грала в танцювальному оркестрі «Естрада» разом зі своїми братами Андрієм (труба й саксофон) і Петром Тарнавськими (гітара, бас-гітара, вокал) та друзями Ігорем Дитиняком (барабани й скрипка) та Джеймсом Прокопом (труба). Протягом цих шести років «Естрада» була провідною українською групою, яка грала на бенкетах, приватних прийняттях, весіллях і фестивалях у степових провінціях Канади. Окрім української музики, група виконувала бальну танцювальну музику, а також популярні і сучасні пісні. Ірина аранжувала більшість музики для групи, граючи на клавішних інструментах та чудово гармонізуючи зі своїми братами. Останній виступ «Естради» відбувся в Едмонтонському колізеї на «Фестивалі-88», який тривав чотири дні на відзначення тисячоліття християнства в Україні.

Ірина під іменем «Гайді» акомпанувала Едмонтонському швайцарському чоловічому хору під керівництвом Єлизавети Лісової-Андерсон у 1987-92 рр., беручи участь у першій міжнародній турі хору до Швайцарії. Гайді подобається співпрацювати з групою на разовій основі.

Під час навчального 1989-90 року Ірину командирували до Мовного відділу Міністерства освіти Альберти як керівника проєкту і розробника навчальної

програми для українських двомовних шкіл. Вона була відповідальним редактором навчальної програми української мови «НОВА» для 4-6 кляс, створюючи і розробляючи підготовчі матеріяли для вчителів та книги вправ для учнів, які досі використовуються у двомовних школах по Альберті.

Навесні 1996 р. у пані Тарнавської здійснилася особиста мрія співати зі своїм дідом, отцем-митратом Володимиром Тарнавським, коли вона заснувала хор при Українській греко-католицькій парафії св. Юрія Переможця. Її особиста місія полягає в проведенні досліджень і відбірці унікального акапельного літургійного репертуару, який зазвичай не звучить в едмонтонських церквах. «Ми бачили світло істинне», дводисковий запис хору з владикою Лаврентієм Гуцуляком, тоді єпархом едмонтонським, і о. Антоном Тарасенком, вийшов 1995 р. Диск був розповсюджений безкоштовно по домах та лікарнях для літніх людей по Канаді, щоб старші українці, які вже не можуть відвідувати храми в неділю, все одно могли послухати якісний запис літургії. Хор парафії св. Юрія регулярно виступає в концертах в едмонтонській громаді й здійснює добровільні відвідини домів для літніх людей в Різдвяну пору, співаючи традиційні колядки і щедрівки.

У 1999 р. Ірина з Лілеєю Волянською працювали над створенням «Пісні душі – Song of the Soul», ресурс для українського двомовного навчання, підготовлений Округою едмонтонських католицьких шкіл. Вона виконала допоміжний вокал та підготовила і грала всі інструментальні партії на семи дисках літургійної музики, які нині використовуються в релігійному навчанні всіх рівнів в українських двомовних школах.

У жовтні 2003 р. пані Тарнавська отримала Гетьманську премію від Конґресу українців Канади (КУК) за свій внесок і віддану службу українській громаді в Альберті. Премія відзначає усіх добровольців, які віддають час, зусилля і знання для утримання сильної, живучої й активної українсько-канадської громади в Альберті.

Від 2003 по 2013 р. Ірина з проф. Андрієм Горняткевичем вчила гри на бандурі старших учнів початкової школи, бандуристів «Молодці», в українській двомовній програмі при католицькій школі о. Кеннета Кернса в Шервуд-Парку.

Під час сезону 2008-09 рр. пані Тарнавська диригувала Українським чоловічим хором Едмонтону, готуючи «Карміну бурану» Орфа та «Половецькі танці» з опери «Князь Ігор» Бородіна для виступу з Едмонтонським симфонічним оркестром у концерті з серії «Classic Landmarks Masters», яким диригував маестро Вільям Еддінс у квітні 2009 р.

У 2011 р. її запросили до альтів слов'янського камерного хору «Капела Кіріє» під керівництвом д-ра Меланії Туржон. Ірина передбачає свою участь у запланованому турі до Польщі й України у травні 2014 р.

У 2011 р. Альбертська рада українського мистецтва (ACUA) відзначила пані Тарнавську, як одну з 25-ти артистів, які впливають на громаду і роблять значний внесок в українське мистецтво й культуру в Альберті. Її біографію було опубліковано в журналі «ACUA VITAE» в зимовому випуску 2011-12 рр.

Ірина Тарнавська – регент Церкви св. Юрія Переможця в Едмонтоні

Ірина належить до акапельного ансамблю «Тріо Земля», в якому співає з Ксенею Мариняк і Наталією Онищук. Це тріо вперше виступило під час зустрічі «Земля/Нанаскомун: Віддайте подяку за землю. Ритуальний тубільно-індіянський/українсько-канадський обмін дарів» у вересні 2012 р. Згодом вони виступила на візантійському зимовому фестивалі «Глибокий мороз» у січні 2013 р. та ін.

Вона 27 років служить в управі Українського музичного товариства Альберти і нині є віце-президентом організації. УМТА керує і координує різну українську музичну діяльність в Едмонтоні, в тому числі громадські концерти, семінари та практикуми для розвитку і сприяння українській музиці і музичним талантам в українських і неукраїнських громадах.

Галина Котович
(Едмонтон)

ПРОДОВЖУЄМО СЕМІНАРИ ПРО НАШІ СКАРБИ

Музична культура українського народу дуже різноманітна, та, безумовно, невід'ємною частиною цієї спадщини є хорове мистецтво. Традиція хорового мистецтва перенеслася теж і поза межі України, широко розвинула свою творчу діяльність на нових поселеннях. Відходить старше покоління диригентів, котрі привезли з України національні традиції хорового виконання. На їхнє місце вступають молоді талановиті диригенти, котрі тут отримали солідну музичну освіту та успадкували велику любов, пошану і зацікавлення до української музики, але котрі, одначе, мають недостатні знання характерних особливостей українського хорового мистецтва, національної хорової спадщини.

Відчуваючи велику потребу підвищити рівень хорової культури поза межами України та створити умови молодим диригентам ознайомитись із характером та скарбами української хорової музики та з українським хоровим репертуаром, у 1976 році був зорганізований перший семінар хорових диригентів в Анкастері, Онтаріо. Ініціятором був маестро Володимир Колесник, а організатором – Онтарійська провінційна рада Комітету українців Канади. Відгуки були дуже позитивні. З різних кінців Канади та Північної Америки прибули ентузіясти хорового мистецтва, молоді та більш досвідчені, старші диригенти.

Успіх семінару був такий великий, що довелося в наступні роки організувати подібні семінари. В 1979 році цю працю перебрало на себе Українське музичне товариство Альберти і безперервно до 1997 р. в Едмонтоні проводилися двотижневі семінари хорових диригентів, на котрі приїздили учасники з різних міст Канади, Америки, Австралії, Аргентини та України. За усі роки діяльности семінарів 211 учасників взяли у них участь, багато поверталися кількакратно. Програма навчання була уложена в такий спосіб, що мала певну тяглість, і кожного року виносилась нова тема з повторенням деяких основних предметів. Головний викладач та відповідальний за програму навчання був маестро Володимир Колесник (Торонто), а на викладачів поодиноких тем запрошувано кваліфікованих музикознавців і педагогів.

Семінарський хор складався із членів різних едмонтонських хорів, які два рази денно жертвували свій час і творили музичну лябораторію для проведення кожним учасником практичних занять. Заключним етапом щорічного семінару був Вечір диригентів – популярний серед загальної публіки концерт, на якому цікаво було послухати нові твори в різнородній інтерпретації поодиноких диригентів-семінаристів.

Семінари хорових диригентів – один з найбільш поважних проєктів УМТА. Двадцять два роки семінарів мали великий позитивний вплив на розвиток української хорової традиції в Канаді, як і в діяспорі взагалі, і піднесли рівень хорового мистецтва поза межами України.

В серпні 2013 року, від 9-го до 18-го, УМТА плянує продовження цієї важливої праці, і знову організує семінар хорових диригентів у приміщенні Інституту св. Івана. Наша ціль – дати заавансованим і новим диригентам свіжий огляд скарбів великої української хорової спадщини. Викладатимуть маестро Лаврентій Івашко з Оттави, проф. Мстислав Юрченко з Києва, знавець церковної музики, зокрема музики Максима Березовського, і д-р Меланія Туржон, ад'юнкт-професор і диригент хорів у King's University College в Едмонтоні.

Семінарні виклади включатимуть: церковну музику, особисті лекції диригування і практику із семінарним хором, хоровий звук і вокал, перегляд історії української хорової музики, аналіз партитур і керування хором. Припускаємо, що сесії будуть двомовні, бо проф. Юрченко говорить по-англійськи.

Репертуар включатиме такі жанри: духовні, народні, твори великої форми, сучасні й оригінальні твори. Місцеві співаки-добровольці створять семінарний хор.

Для загальної публіки проф. Юрченко виголосить доповідь в середу 14-го серпня про композитора Максима Березовського і його недавно віднайдені твори. Кінцевий концерт диригентів відбудеться в неділю 18-го серпня в Муттарт-Голі, Альбертський коледж. Вже багато організаційної праці зроблено. Очікуємо успіхів під час семінару!

Семінар українських хорових диригентів 2013

Ґордон Ґордей
(Едмонтон)

ҐОРДОН ҐОРДЕЙ – АВТОР ОРИГІНАЛЬНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТАНЦІВ У КАНАДІ: АВТОБІОГРАФІЧНА РОЗПОВІДЬ ПРО СОРОКАРІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Дивовижність розповідати історії через танець у захоплюючому XXI столітті людського самовираження – ось саме те, що я обрав, щоб ушанувати Канаду. Я вірю, що канадська багатогранність культур і громад приваблює своїм теперішнім, яке нерозривно пов'язане з нашим минулим й створює інтригу пізнати наше майбутнє. Протягом останніх 40 років я поділяв свої ідеї з колегами, які, як і я, прагнули відобразити унікальність українського танцю в мистецтві. З приємністю поділюся своїм сорокорічним досвідом перебування у творчому середовищі політичних змін у мистецтві, громадського інтересу до танцювальної спадщини, а також процесу створення оригінальних українських танців у Канаді сьогодні. (Ґордон Ґордей)

Ґордон Ґордей

Мій сорокарічний шлях створення оригінальних українських танців у Канаді

Всі ми приходимо звідкись, і ми смиренно приймаємо нашу життєву мету. Як канадський автор танців українського походження, я зосереджено думав про це восени 2011 р., коли «Шумка» приземлилася в Китаї, щоб почати свій тур «Шумці 50» з 22 виставами у 14 містах за 44 дні. Це був мій четвертий тур до Китаю, але він був особливим як етап підкорення найкращих театрів у світі. Китай прагне до культурного визнання на світовому рівні. Китай має більш ніж 500 міст із населенням більше одного мільйона зі зростаючою кількістю нових багатих незалежних бізнесменів, юристів приватного сектора, артистів і працівників кооперативних компаній. Їхні найбільші міста мають театри вмістикістю понад на 1800 місць і найвищими стандартами китайсько-європейської архітектури, позасценічними лаштунками, спецобслуговуванням і комфортом для глядачів із ресторанами, барами і галерейними залами.

Чи ви можете уявити собі хвилювання, які я і решта артистів «Шумки» відчули, коли почули кінематографічний музичний супровід до «Івана Купала» з перекладом китайською мовою, що зворушувала глядачів у кожному з 14 міст китайского туру? Український танець, створений у Канаді, сприймається як образний вид мистецтва і привертає увагу глядачів, які існують на протилежному боці світу. Ми зібрали «світову громаду» в ритуальному просторі, що зветься живим театром. Я почував велике задоволення, коли глядачі захоплювалися «Стежками до Гопака». Мати ці два танці в репертуарі туру «Шумці 50» по Китаю є особливою подією у вираженні незвіданої уяви багатого людського досвіду, що є місією моєї артистичної праці.

Оскільки ця стаття є автобіографічна, я пишу від свого імені. Але танець – це колективна форма мистецтва, де самостійна діяльність чи індивідуалний процес неможливі. Найголовнішими на моємі полотні, на якому я творив свої мистецькі роботи, є артисти канадсько-українського ансамблю «Шумка». Фінансове забезпечення, хореографи, прихильники і талант сотень танцюристів творчо надихали мене усі ці сорок років.

За свою сорокарічну діяльність я глибоко вдячний своїм учителям і творчим партнерам. Я почав займатися танцями, коли мені виповнилося 15 років і коли залишив своє невеличке село Іннісфрі, щоб узяти участь у літній культурній програмі «Освіта» Інституту Св. Івана в Едмонтоні, провінція Альберта. У цій програмі я пізнав український танець завдяки артисту «Шумки» Джеральду Метрунику. Пошана, фаховість, і досконаліть техніки українського танцю були прищеплені мені ще тоді. Хоча танець став новим досвідом для мене, мій досвід лідера у шкільній атлетиці спричинився до так необхідної атлетичної спритності в танці. Мій музичний досвід народного співу зі старшини односельцями був удосконалений оперним співом під керівництвом Домети Березнець і хоровим співом під диригуванням Романа Солтикевича. Обоє отримали класичну освіту в Україні. Честер Куць, художній керівник «Шумки» в 1966 р., навчив мене північноамериканського танцю Василя Авраменка. Рут Карс,

засновниця Альбертского балету, стала моїм першим учителем балету. Професори відділу драми Альбертського університету Джим Дефеліс, Франк Бекерт, Маргарет Фолкс і Том Пікок сформували мої педагогічні принципи театральної критики і мистецтва керувати сценою. Аліса Майджор, поетка і авторка книги «Шумка: Традиція в русі», Джон Піхлик, Орест Семчук і Євген Звоздецький були моїми першими співтворцями в ті перші роки діяльності «Шумки». Починаючи з 1990-х рр. моїми наставниками і колегами, які сприяли моїй успішній творчій діяльності, були: художні директори «Шумки» Джон Піхлик і Дейв Ґанерт, продюсер Михайло Сулима, публіцист Дарка Тарнавська, артистичні інноватори Томмі Бенкс, Євген Звоздецький і Колин МакЛін, хореографи Віктор Литвинов і Браєн Веб, композитори Юрій Шевченко та Андрій Шуст, звукорежисер Славко Галатин, відеооператори Стефан Романов та Андрій Щолотюк та директор сценографії Національної опери України Марія Левицька. Малкольм Ґледвел у своїй книзі «Сторонні» пише, що для того, щоб поліпшуватися в чомусь, стати експертом, необхідно вкласти не менше 10000 годин на серйозну підготовку і відповідний досвід. Він також пише: «Ніхто, ні рок-зірки, ні професійні спортсмени чи програмісти-мільярдери, ні навіть генії − ніхто не досягнув цього самостійно». Я вдячний своїм учителям, наставникам і митцям, чиї зусилля підтверджують висловлену вище думку, що ніхто не досягає успіху самостійно.

Коли я приєднався до артистів «Шумки» в 1966 р., колективу було лише сім років. «Шумка» дала свій перший концерт у залі Українського національного об'єднання в Едмонтоні 29 листопада 1959 р. На п'ятиріччя «Шумки» в 1964 р. артист Мирон Тарнавський писав: «Тепер можемо сказати з гордістю і скромністю, що ми відомі в усіх столицях провінцій Канади...». А танцюристка Лоїс Сулима писала: «...Артисти «Шумки» роблять помітний внесок у збагачення канадської культурної мозаїки... як ми її усвідомлюємо, шануємо і сподіваємося, що цей процес буде надихати наступні покоління». У тій ювілейній програмі глядачі насолоджувалися народними українськими танцями, оригінально дослідженими і хореографічно поставленими Василем Авраменком, оригінальними танцями хореографічно поставленими артистами «Шумки» і двома українськими народними балетами: «Українська сюїта» і «Під черешнею», хореографія Наталки Доброліж. До 1966 р. більшість танців «Шумки» були оригінальними творами, поставленими групою, включаючи нове музичне аранжування «Аркану» Євгена Звоздецького. У тогочасній атмосфері українського танцю в Канаді «Шумка» танцювала для нашої громади, так як і інші колективи: «Євшан» у Саскатуні, «Русалка» у Вінніпезі і «Чайка» у Гамільтоні.

Свої перші 30 років я віддав «Шумці» як танцюрист, хореограф і режисер, який допоміг сформувати сценічну роботу. Протягом цього часу «Шумка» під художнім керівництвом Ореста Семчука мала за мету поширити наш українсько-канадський танець для ширшої глядацької аудиторії. У 1977-79 рр. «Шумка» була єдиним українським ансамблем, запрошеним узяти участь у святкуванні Дня Канади в Оттаві. Присутність більш ніж 50000 канадців і телетрансляція до сотні тисяч глядачів спричинилися до того, що нас почали сприймати як легітимний канадський танцювальний ансамбль, а не «приємне етнічне українське дивацтво чоловіків у шароварах і жінок з яскраво обрамленими стрічками». Всеканадські тури в 1979 і 1982 рр., художні гастролі з Едмонтонським симфонічним оркестром і гала-вистави з нагоди відвідин Канади королеви Елизавети II поставили «Шумку» на рівень провідних канадських концертних груп. Артистичне вдосконалення «Шумки» продовжувалося під художнім керівництвом Джона Піхлика і музичним керівництвом Євгена Звоздецького зі створенням танців на основі народного балету, де сюжет танців викликав у глядачів емоції та хвилювання за героями, які перемагали у важких ситуаціях. Глядачів зачаровували фізична віртуозність танцю, жива музика і барвисті костюми. Це був успіх «Шумки» на канадській землі, але чи спроможна була «Шумка» випробувати еволюцію канадського українського танцю, показавши його в Україні? Чи здатне це перевтілення традиційного канадсько-українського танцю в модерний танець резонно промовити до глядачів України? У 1990 р. «Шумка» відповіла на ці питання, коли завдяки старанням продюсера Михайла Сулими ми танцювали в Києві, Львові, Івано-Франківську і Москві. Українські глядачі і танцювальні ансамблі були здивовані нашою інновацією і зворушені нашою прихильністю до збереження та розвитку українського танцю в Канаді. Нам неодноразово наголошували, що ми є натхненням для подальшого розвитку українського танцю.

У1999 р. українське товариство артистів «Шумки» попросило мене взяти на себе роль художнього керівника. До своєї нової ролі в «Шумці» я приніс тридцятирічний досвід виступів, за висловом Малкольма Гледвела, «10000 годин» артистичної праці. Товариство хотіло бачити на посаді художнього керівника особу, яка б слідувала візії «Шумки» вдосконалюватися і яка б могла сформувати творчий шлях колективу «тут і нині» на наступні десятиліття. Товариство «Шумки» вірило, що вони знайдуть у моїй особі художнього керівника, який не відповідає типовій моделі чи парадигмі закладеного в поняття український танець. Більшість танцювальних ансамблів, зокрема українських, слідують усталеній моделі танцювальної творчости. Зазвичай ці українські колективи мають художнього керівника, який втілює в собі хореографа і автора танцювальних робіт. Він, як правило, має фольклорні та хореографічні знання й підготовку, отриману в академічній школі мистецтв в Україні чи з танцювального досвіду в одному з українських чи канадських народних танцювальних ансамблів. Цей художній керівник особисто працює з танцюристами в студії. Такий художній керівник ставить танці, які поєднують оригінальні народні танці і сценічні танці, поставлені у 1970-х і 1980-х рр. в Україні. Художній керівник провадить свою діяльність як експерт-демонстратор історично усталеної танцювальної лексики, кроків і рухів; як хореограф, що ставить традиційний стиль народного танцю, і як особа, що знається на відповідній музиці й танцювальних костюмах. У своїй книзі «Ukrainian Dance, A Cross-Cultural Approach» [«Український танець, міжкультурний підхід»] д-р Андрій Нагачевский, історик українського танцю, пише про принцип постановки, де хореографи: «... присвоюють собі авторство... (але)... продовжують підтримувати ілюзію автентичности..., коли

вдалі мелодії, інструментальні смаки, костюми, танцювальні мотиви, танцювальні програми – все подається як оригінал (автентичне)...». У кращому випадку Нагачевский ставиться до такої сценічної діяльности як привабливої стратегії, яка пропонує баланс поміж метою досягнення автентичного і створенням цікавих театральних вистав.

Як людина, яка не відповідала описаному вище, я мав власне бачення, яке прагнув втілити протягом більш ніж 30 років танцювальної діяльності у «Шумці». Я приніс академічний досвід магістра історії театру і критики та магістра мистецтв в управлінні театром. Разом з цим я керував багатьма театральними постановками в Канаді − від Едмонтону до Галіфаксу. Я викладав театральну майстерність і сценічність в Альбертському Університеті в Едмонтоні, Університеті Далгаузі в Галіфаксі та Університеті ім. Ґранта МакЮена в Едмонтоні, в якому я продовжую викладити. Протягом 25 років я також працював як консультант драми, звукозапису і кінопродукції відділу культури в провінції Альберта. Я працював із творчими колективами, які об'єднували свої таланти, щоб створити заворожуюче мистецтво. Я бачив свою роль художнього директора «Шумки» як особи, яка, працюючи з танцюристами, навчає їх передати танцем щось оригінальне, а не просто навчає танцюристів виконувати чиюсь хореографію.

Моє творче кредо праці в «Шумці» є «задумано і втілено Ґордоном Ґордеєм». Що це означає? Це означає, що «ідея» чи «творча форма твору», оповідь, яка має бути розказаною через танець, існує спочатку в уяві, потім досліджується, описується і ставиться мною. Це означає, що я маю щось, щоб донести через танець. У мистецтві ми називаємо це «знайти свій голос». Моя робота завжди народжується з оригінального творчого натхнення. Це не є просто узяти те, що доступне, або те, що я бачив в українському танці, або просто повторити створене кимось із майстрів української хореографії. Роботи Національного ансамлю танцю ім. Вірського є прекрасними роботами, поставленими Павлом Вірським і Мирославом Вантухом. Я з прихильністю ставлюся до їхніх вершин, вони надихають мене своїм вічно живучим внеском, і я глибоко переконаний, що їхня творчість є лише їхньою абсолютною заслугою і не має бути скопійована іншими.

Я змушую себе творити оригінальні роботи, які відображають життя через танець, залучаючи фізичну, емоційну, інтелектуальну та духовну особливість своєї творчої команди. Я хочу зробити свій оригінальний внесок до канону українського танцю − оригінальні роботи, які б були духовно долучені до безперервної культурної практики поколінь. Український фольклорист Роберт Климаш у журналі Інституту фольклору називає це «... явище інноваційного фольклору, де відбувається реконструкція традиційного, щоб створити сучасну версію фольклорної спадщини... надзвичайно багатої, необмеженого джерела розваги, навчання, захоплення й пошани».

Незважаючи на весь цей досвід, я як художній диретор «Шумки» зіткнувся зі слабкою операційною базою. До мене дійшли чутк, що провінційний відділ культури скоротив фінансування усім самодіяльним колективам, зокрема

Ґордон Ґордей, художній директор «Шумки», представлений Її Величності Королеві Англії Елизаветі II під час святкування сторіччя Альберти, 2005. (З архіву уряду Альберти)

й «Шумці». Що робити, якщо б таке дійсно сталося? Якщо ми зуміли створити професійні танці, то, можливо, прийшов час полишити роль «аматорської» групи і гордо заявити про себе як про професійний колектив. Я звернувся до Виконавчої ради танцюристів «Шумки» з пропозицією, що, якщо ми зуміли утриматися як провідний український ансамбль танцю в Канаді, нині ми маємо зорганізувати себе так, щоб стати професійною компанією. У Канаді це означає, що танцюристи можуть бути оплачені за свої виступи, якщо буде така можливість. Для більшости танцюристів «Шумки» ця зміна у статусі професійного танцюриста не була простим філософським переходом. Значна кількість випускників «Шумки» не бажала змінювати аматорський статус, незважаючи на фінансове чи професійне мистецьке майбутнє, яке чекало на «Шумку». Вони вважали, що я як художнй керівник ставлю під загрозу традицію нашого колективу. Після численних зустрічей із членами «Шумки» та асоціацією її випускників, колектив «Шумки» проголосував за те, щоб стати професійною танцювальною компанією. Танцюристи «Шумки», канадський професійний український ансамбль танцю, стали фінансово незалежною моделлю, щоб і надалі втілювати своє мистецьке й громадське бачення. Під моїм художнім керівництвом «Шумка» зробила свій внесок у нашу канадсько-українську культурну спадщини, який був сформований на фінансовій розсудливості, мистецькій інтеграції та необхідній підтримці.

Через п’ять років, у 2004 р., мої досягнення як художнього директора «Шумки» і повага до мене з боку театральної громади в Альберті призвели до мого призначення директором мистецької програми з нагоди святкування сторіччя Альберти. Я був надзвичайно гордий, коли мене представли Її Величності Королеві Англії Елизаветі як Ґордона Ґордея, художнього керівника канадсько-українського ансамблю «Шумка». Наші пращури навряд чи коли-небудь навіть мріяли, що через сто років танцювальної творчості «Шумка» буде визнана як невід’ємний компонент культурного життя Канади.

Творче оновлення на наступні 40 років

Саме цей сорокарічний досвід творення оригінальних українських танців у Канаді спонукав мене до думки, яке кожне покоління митців ставить перед собою: «Яким буде майбутнє нашого українського танцю?» Або питання можна поставити так: «Як ми активно формуємо майбутнє нашого українського танцю?» Чи можна вірити, що наступне покоління провідників танцю в Канаді буде успішнішим, ніж був колись я?

Я вважаю, що ми є частиною універсального танцювального середовища, і я скрізь шукаю натхнення для відповіді. Я погоджуюся з твердженням Алана Дейві, виконавчого директора Ради у справах мистецтв Англії, який каже: «Я прагну, щоб наші танцювальні колективи, виконавці і хореографи були кращими серед кращих. Я прагну надати їм можливість творити дивовижне, складне, містичне й надихаюче мистецтво. Я прагну, щоб люди мали можливість танцювати, розуміти танець, заохочувати і шанувати виконавців і танцювальні колективи, як це й має бути, а то й більше. Я прагну, щоб наші танці відображали різноманітність нашої країни, і щоб ми мали можливіть використовувати всі наші таланти. Насамперед танець повинен відображати, хто ми є і ким ми хочемо бути. І ми маємо творити це як на світовій арені, так і на національному рівні».

Яким неймовірно гарним українським ансамблем танцю ми були б, якби ми поділяли цю візію Алана Дейві. Вважаю, що ми знаходимося на тому етапі, коли творче оновлення та схильність до адаптації є життєво необхідними для здорового розвитку нашого українського танцювального товариства. Якщо ми вважємо, що громада буде продовжувати ходити дивитися на наше мистецтво, тому що це важливо для нас і тому що ми маємо успішний маркетинг, ми дуримо себе. Комерційний сектор культури з його транснаціональними виступами і великими витратами на рекламу вже маргіналізували нас. Ніхто не може змагатися з «Cirque du Soleil» або Полом Маккартні чи то в Канаді чи то в Україні.

Щоб творчо оновлюватися, ми маємо інвестувати в тих провідних митців, хто зворушує колективну творчість нашої громади своєю оригінальністю, допитливістю і свіжими намаганнями представити наше мистецтво. Окрім українського танцю, подібне можливе в Альберті в інших формах мистецтва. Художниця Лариса Челядин досягла місцевого та міжнародного визнання за свої роботи, натхнені українською спадщиною. Її мистецтво промовляє до кожного з нас, бо дозволяє нам бачити тут, нині і довкола, як це було укорінено наш

шими українсько-канадськими традиціями. Лариса не повторює українську тему червоних маків знову і знову. Вона малює «Квіти Біблії». Червоні маки як частина нашої української художньої спадщини є прекрасні. Я також маю картини з ними, але не в кожній кімнаті. Лариса малює сцени з наших церков, змальовуючи просте диво полум’я свічки. Новоприбулі художники Ірина Карпенко, Валерій Семенко та Оксана Желізко, які живуть в Едмонтоні, дають нам можливість побачити світ навколо нас через нову захоплюючу мистецьку призму. Український чоловічий хор Едмонтону та ансамбль «Дніпро» не співають ті ж самі 20 народних пісень знову і знову. Вони залучають нові роботи альбертських композиторів, таких як Андрій Талпаш і Вільям Звоздецький. Іноді здається, що український танець – це єдина форма мистецтва, яка погрузла в тій старій темі села, де мелодраматичні герої є або дуже добрі, або дуже злі, і козаки приходять на допомогу, щоб справедливість врешті перемогла. Це не є наш канадсько-український досвід, і ці теми не захоплють глядачів у XXI-ому столітті. Чому ми продовжуємо творити це? Чому ми докладаємо таких зусиль, щоб створити романтичну ностальгію за українським життям, яке для сьогоднішнього глядача існує тільки поза межами України? Я закликаю художніх керівників і хореографів не дотримуватися цього стереотипу. Я прошу канадських глядачів не очікувати подібного у нашій творчості. Я захоплююся мужністю нашої української танцювальної громади запроваджувати свіжі теми і творити те, що створили разом хореограф «Шумки» Дейв Ґанерт і хореограф із Квебеку Жан-Марк Женеро у композиції «Крізь очі мрійника». Вони узяли за основу модерний танець з елементи українського танцю, щоб показати реальність «багатогранного склерозу» та мрію багатьох, хто знову може вільно ходити і танцювати в навколишньому світі. «Ця робота говорить про людське серце − людські емоції, боротьбу і сподівання» − сказав хореограф Дейв Ґанерт у розмові зі мною в 2012 р. Праця над глибокоемоційними темами є дуже складна. Так, це важко створити танець, який виражає людяність і особистий тріумф такого жахливого геноциду, як Голодомор. Але звертаюся до хореографів узяти цю тему і показати більш ніж голодних людей на сцені з руками, простягнутими до неба. Прагніть до ризикованого втілення, яке б змусило глядачів зробити зв’язок Голодомору з сьогоднішнім пригніченим станом людей по світу. Знайдіть ту надихаючу квітку людяности, яка б розквітла у пустелі Голодомору.

Як канадський автор танців на українську тематику я дослухаюся до світу навколо себе із захопленням. Я маю оповіді, які уявляю, над якими працюю і про які слід розповісти. Вірю, що маю покликання своїх предків не шкодувати зусиль для творіння танцю, який лише я можу створити. Дякую глядачам Канади, України і Китаю за повагу, за те що вони дивилися мої роботи, і дякую канадсько-українським танцюристам «Шумки» за підтримку моєї візії.

Нижче подаю описи кількох своїх танців.

«Попелюшка Шумки»

Задумано, адаптовано і поставлено Ґордоном Ґордеєм
Оригінальна музична композиція, аранжування і оркестровка Юрія Шевченка
Сценографія та костюми створені Марією Левицькою
Постійний хореограф: Дейв Ґанерт
Запрошені хореографи: Віктор Литвинов і Джон Піхлик
Аранжування, музика й оркестровка «Гопака» і «Танцю з тамбуринами» Євгена Звоздецького
Українські регіональні костюми: Фанель, Львів
Творча подяка Джорджу Хрунику, Анні Ференц-Середі, Таші Орисюк, Кеті Рахмиструк, Ларисі Ґрох, Елдиці Попіл, Вінсенту Рісу і Леслі Середа.

Перша велика робота, яку я виконав для «Шумки» з моєю творчою командою, − це «Попелюшка Шумки». Я задумав і почав писати лібрето танцю до «Попелюшки» в 1996 р. Як танцюрист і хореограф «Шумки» у попередні руки, я набрався досвіду, щоб технічно створити нову хореографічну композицію, адаптуючи народний український танець. Ці хореографічні адаптації були базовані на письмових записах Василя Авраменка. Я також був причетний до створення «Шумкою» успішних оригінальних танців в оповідному стилі народного балету на сюжети з українського фольклору під керівництвом художніх керівників Ореста Семчука і Джона Піхлика. Цей український «фольклорний балет», як називав жанр Авраменко, став ексклюзивним стилем «Шумки» в презентації українського танцю.

Ми досягли етнічної виразності у нашому власному українсько-канадському культурному середовищі з такими народними балетними творами, як «Покликання» (1984), в якому показано дилему молодої особи чи слідувати за «покликанням» свого традиційного села чи «покликанням» духів лісу. «Подорожуючі Чумаки» (1987) – широка комедійна розповідь про подорожуючих торговців сіллю (чумаків) зі своїми помічниками через різні етнографічні регіони України. Прем'єра «Зачарованої Любови» (1990) відбулася в Україні в Національному академічному театрі опери та балету ім. Тараса Шевченка. Цей балет був побудований на творі Лесі Українки «Лісова Пісня».

Всі ці фольклорні твори були побудовані на зображенні ностальгічного й ідеалістичного світу українського сільського життя і його забобонів. Я хотів написати і створити народний балет, який би був побудований на широко відомій історії і привабити більше глядачів. Я захопився версією взяти відому казку й інтерпретувати її, збагачуючи елементами українського народного танцю. У 1996 р. і я почав писати лібрето танцю для «Попелюшки». Я вважав, що «Шумка» вже мала достатньо напрацьованого з танцювальної лексики і театральної естетики і готова представити «Попелюшку». Я дослідив незліченну кількість версій казки про Попелюшку в різних культурах Азії і Європи, яких існує понад 500. Найпопулярніша версія «Попелюшки», написана Чарльзом Перро в 1697 р., сподобалася найбільше. Однак я не хотів, щоб моє лібрето танцю було прямою копією класичної історії про Попелюшку, яка опинилася в українському контексті. Але воно мало лишатися впізнаваним як класична історія «Попелюшки» з відомими героями: батько-вдівець, мачуха та зведені сестри, принц, бал, хрещена фея, розкішний білий дорогоцінний черевичок і звичайно ж Попелюшка. З цими стандартними персонажами історія мала набути власного змісту. Перш за все це мала бути зворушлива оповідь, виконана в стилі інноваційного театру з захоплюючою танцювальною базою, яка б промовляла до глядачів XXI століття. Оповідь мала базуватися на українському народному танці, поезії народних мелодій, духові зростаючої української знаті, яскравому зображенні сільського колориту і виразній енергії європейського бароко.

Я прагнув поставити український танець як вид мистецтва на вищий рівень в Канаді. Слово «казка» лишалося головним в моїй концепції. Ідея «покласти народний танець назад у казку» стала моєю місією. Це не була казка в балетній формі. Це була казка в народній формі танцю. У другій половині 19-ого століття російський балет інтенсивно впроваджував народні казки як лібрето до відомих балетних творів. У 1890 р. композитор Петро Ілліч Чайковський і хореограф Маріус Петіпа скористалися казкою Перро «Спляча красуня» для нового балету для Імператорського балету в Санкт-Петербурзі. У 1893 р. Петіпа поставив хореографію до балету «Попелюшка», але, на жаль, хореографія у балеті не прижилася. Я знав, що український народний танець зблизить «Попелюшку» за духом з народною казкою, не обтяжуючи твір строгістю класичного балету, адажіо і різними *pas de deux*. Сергій Прокоф'єв, писавши музику до «Попелюшки» в 1944 р., наголошував, що він бажає бачити Попелюшку чимось більш ніж просто казковим персонажем. Він прагнув, щоб вона виглядала як реальна особа з почуттями і щоб була подібна до такої, яка ходить поміж нами. Подібне відчуття мав і я. Для мене валійська принцеса Діана нагадувала Попелюшку, особу, яка «ходила поміж нами». Кожен, хто зустрічає Попелюшку, змінюється і духовно збагачується. Я також прагнув, щоб Попелюшка не виглядала єдиним центральним персонажем у цій історії, а щоб були інші багатогранні герої у моєму лібрето. Принц не мав виглядати як привілейований дворянин, який бродить навколо палацу. Мій Принц мав стати «народним принцом», який вмів би впоратися з мечем, але також був би достатньо милосердним, щоб щороку запрошувати багатих і бідних зі своїх володінь і виявляти щедрість до них на великому балі. Його батько, «гетьман», мав бачити у своєму синові особу, яка згодом успішно керувати маєтком як доброзичливий господа. Батько Попелюшки в моєму лібрето не є жалюгідним вдівцем, який одружується на мачусі за гроші, а є успішним шевцем, який одружився по коханню. Мачуха також не є такою негативною, як і її дві дочки. Чим скоріше вони і Попелюшка одружаться, тим швидше батько Попелюшки і Мачуха зможуть насолоджуватися своїм власним життям. Окрім того, дуже важливим було створити багаторанною «хрещену фею». Для мене чари завжди асоціюються із сільською «ворожкою», яка виливає віск на воду, щоб передбачити майбутнє, або проганяє нечисту

Виконавці «Попелюшки»: Стефан Романов у ролі батька Попелюшки, Стася Ґордей (по центру) у ролі Мачухи, Катріна Сочацька (ліворуч) у ролі зведеної сестри, Зоряна Іщенко (праворуч) у ролі зведеної сестри, Іван Іщенко у ролі Гетьмана (Принцового батька), Дейв Ґанерт у ролі учителя фехтування Принца, Андрея Яремчук у ролі Ворожки. (З архіву «Шумки»)

силу. Я перевтілив ворожку в циганку, яка бачить добру вдачу Попелюшки і використовує свої циганські чари, щоб перетворити Попелюшку на принцесу, аби та взяла участь у Великому балі.

Після трьох років пошуків і написання першого варіанту «Попелюшки», у 1999 р. творча група «Шумки» розпочала студійну роботу. Як і Томас Едісон та

його праця над комерціалізацією ламп, творча група «Попелюшки» мала мати спеціальні театральні знання і досвід, щоб поставити твір і збагатити український танець у Канаді. Це був великий театральний танець, до якого було залучено 55 артистів у 50 ролях з більш ніж 384 змінами костюмів. Понад 2000 метрів тканини було вжито на пошиття костюмів і 133 квадратних метрів шкіри на виготовлення взуття. У постановку «Попелюшки» «Шумка» інвестувала чимало коштів, зокрема у написання оригінальної музики, сценографії, пошиття костюмів і працю хореографів. Команда складалася з хореографів і танцюристів «Шумки» та художників із України, з якими «Шумка» працювали над попередніми танцями.

Наша українська група з Києва допомогла на у спеціальній підготовці українських придворних танців, музики та одягу для балу Принца. Вони мали можливість зробити це, бо є фахівцями української опери та балету. Наприклад, сценограф і художниця костюмів Марія Левицька закінчила Академію мистецтв у Києві і є директором сценографії Національної опери України. Я мав честь кілька разів зустрітися з нею в Києві в 1999 р. для обговорення проекту, протягом якого вона з глибоким розумінням поставилася до мого бачення «Попелюшки». Ми відвідали музейні колекції одягу, ходили по історичному ботанічному саду і шукали образи для створення «Попелюшки». Я відкрив для себе епоху українського бароко Гетьманщини з її символікою, геральдичними знаками і багатими орнаментами. Прагнення до оригінальності й духовний зв'язок з істинним мистецтвом змусили мене думати глибше, щоб задовольнити всі нюанси у створенні «Попелюшки» як оригінального українського танцю.

Такий же рівень творчих знань і наполегливої дослідницької праці були докладені і до написання оригінальної музики. Юрій Шевченко, композитор та аранжувальник «Попелюшки», здобув освіту в музичній консерваторії ім. Чайковського на факультеті музичної композиції. У 1998 р. він був визнаний заслуженим артистом України. Він отримав і продовжує отримувати численні нагороди за найкращі музичні композиції для театру. Його глибоке розуміння музики для оповідного театру і танцю ставить його на щабель видатного візуального композитора. У програмі до прем'єри «Попелюшки» він написав: «З самого початку я усвідомлював, що ми маємо вирі-

Костюми Марії Левицької для балу Принца. Виконавці Стефан Сендзяк та Єлизавета Ференц. (З архіву «Шумки»)

шити багато музичних нюансів із точки зору фольклорної інтонації, тобто побудувати розповідь через мову української мелодії. Як тільки я зрозумів це, я відчув, що знайшов шлях до реалізації цього проекту». (Юрій Шевченко)

Музика до «Попелюшки» була записана у студії ім. Довженка в Києві з використанням 57 інструментів Київського міського симфонічного оркестру під диригуванням Сергія Мальованого. Звукорежисером був Слау Галатин з BeSharp Studios у Нью-Йорку.

Однією з багатьох проблем у постановці «Попелюшки» було знайти музику для балу, який був центральним елементом у створенні правдоподібності життя українського дворянства. Юрій Шевченко знайшов своє натхнення в *кантах* літургійної музики XVI століття. У XVIII-ому столітті *канти* перетворилися на благородні ритми полонезу, менуету і польки та стали улюбленою формою музики для знаті. Таким чином наша музика і завдання щодо балу були вирішені.

Джейлін Ґордей у ролі Попелюшки, Лук'ян Опир у ролі Принца. (З архіву «Шумки»)

Хореограф Віктор Литвинов мав тепер узяти цю музику з ритмом польки й поєднати її з бароковими костюмами, створеними Марією Левицькою, щоб створити бал. Він використав свої знання історії балету і створив бал, під час якого Принц уперше зустрівся з Попелюшкою. Як головний хореограф «Попелюшки» Віктор Литвинов приніс багатий досвід. Соліст Київського балету Національної опери України в 1960-х рр., він відомий своєю інтерпретацією героїчних і драматичних персонажів. Цей досвід став неоціненним у хореографії та конструюванні персонажів Попелюшки і Принца.

У 1987 р. Литвинов був призначений художнім керівником Київського балету Національної опери України, де він підготував репертуар для міжнародних виступів. Він продовжує свою інноваційну хореографію як постійний хореограф Театру опери та Київського міського академічного театру опери і балету. Наші творчі стосунки над хореографією «Попелюшки» не були характерними для українського танцю. Як правило, «хореограф» і є «режисером» танцю. У нашому випадку я був автором лібрето для «Попелюшки» і «режисером», а Віктор Литвинов був хореографом. Така співпраця є типовою для американського і британського музичних театрів. Там «режисер», який у деяких випадках є автором

«лібрето», є керівником творчої групи хореографів, композиторів і дизайнерів декорацій та костюмів. Як особа, яка вчилася на керівника театру, я приніс цей досвід у творчу групу. Віктор Литвинов і я уважно працювали над музикою Юрія Шевченка, щоб розвинути драматичні концепції, які я задумав для лібрето. Однією з цих концепцій була ідея, що Попелюшка не задовольняється лише особистим щастям із Принцом своєї мрії, оскільки її натура прагне щастя для всіх. Я хотів мати момент у творі, де публіка зустрічає «попелюшок», які всі мріють про кохання. У ніч Великого балу Мачуха Попелюшки дає їй неймовірно важке завдання назбирати весняних польових квітів. Там Попелюшка зустрічає шестеро інших попелюшок, які шукають своїх омріяних принців. Така ситуація створює драматичну напругу безвиході для Попелюшки. Коли Принц з'являється із загубленим дорогоцінним білим чобітком, він зустрічає більше попелюшок ніж міг уявити, але дорогоцінний чобіток пасує лише його єдиній справжній любові. Отже, не все втрачено, бо в пошуку своєї Попелюшки всі інші попелюшки звільняються від чарів і їхні «принци» знайдуться. Віднаходження Попелюшки Принцом в моїй версії «Попелюшки» дає надію всім молодим дівчатам, які шукають свого принца. Для глядачів це трансформується у метафору надії на кохання і щастя у своєму житті. Цей танець вирізняє мою «Попелюшку» оригінальністю, яку досягнуто через інноваційні творчі стосунки режисера, хореографа, композитора і дизайнерів декорацій та костюмів, що базуються на американській та британській театральних моделях. Як на мене, цей танець не міг бути реалізованим через типову модель народного танцю, де хореограф є єдиним авторитетом щодо сюжету і танцювальної лексики героїв, які часто є просто одновимірними стереотипами.

Наша творча команда з Едмонтону працювала з такою ж самовіддачею. Найуспішнішою була співпраця з Джоном Піхликом, хореографом, який поставив багато танців, зокрема першу сцену «Попелюшки», де батько Попелюшки одружується з Мачухою. Знову таки, як автор і режисер лібрето, я хотів, щоб ця перша сцена виконувала два завдання. Перше, зобразила батька Попелюшки щасливим вдівцем, який одружується на енергійній жінці, яка має стати матір'ю для Попелюшки. Це також був спосіб представити зведених сестер у весільному святкуванні, як неслухняних зіпсованих дітей, яким зразу ж не сподобалася турботлива дівчина, яка мала стати їхньою зведеною сестрою. Іншою метою сцени весілля батька було створення драматичного книгоподібного закінчення: щасливого весілля Попелюшки з Принцом. Попередня праця з Джоном Піхликом над багатьма його танцями допомогла співпраці над «Попелюшкою», в якій інноваційні моменти було об'єднано з народними та театральними танцями.

Прем'єра «Попелюшки» відбулася через чотири роки після написання лібрето − 3 березня 2000 р. в залі Southern Alberta Jubilee Auditorium у Калгарі (провінція Альберта), розрахованому на 2700 місць. «Попелюшка» продовжила тур по Західній Канаді за підтримки компаній «Sulyma Productions Inc.» та «Bottom Line Productions Inc.». Прем'єра в своєму рідному місті Едмонтоні відбулася 23 березня 2000 р. в залі Northern Alberta Jubilee Auditorium. Театральний оглядач із Едмонтону Памела Ентоні писала:

Шумка» – це справжній феномен. І «Попелюшка» зроблена в стилі «Шумки», що є народженням чистого танцю і кольору. Народна казка з істинними народними почуттями та оформленням... майстерно створеними талантами художньої команди, яка вміє представити першокласну працю... «Попелюшка», по суті, є народним балетом. Хореографія урізноманітнена від специфічного народного танцю до ліричного широкого стилю театрального танцю, який успішно поєднав естетику балету. («Edmonton Journal», 24 березня 2000)

Пізніше «Попелюшка» здійснила тур по Східній Канаді в аудиторіях, розрахованих на більш ніж 16000 місць, включаючи виступ у Національному центрі мистецтв у столиці Канади Оттаві та два виступи в Гаммінгберд-центрі в Торонто (нині Соні-центр). Дейдр Келлі, оглядач танцю з Торонто, писала:

Своєю видатною постановкою «Попелюшки»... вони («Шумка») підважили вузькі, парафіяльні кордони етнічного танцю..., об'єднуючи балет, народний і сценічний танець у барвисте видовище. Двомільйонна постановка «Шумки» − це перероблення класичної казки у танцювальне видовище, що може зробити для українського народного танцю те, що Riverdance зробив для ірландського степ-танцю: спрямувати його до успіху. («Globe and Mail», 16 жовтня 2000)

Канадський тур «Попелюшки» був успішним, але, як із усіма оригінальними роботами, я відчував, що потрібні зміни, які б викликали більше співчуття глядачів до Попелюшки. Я прагнув, щоб глядачі забули про своє повсякденне життя і занурили себе в казку. Не всі підтримували цей підхід. Були самозвані критики в нашій українсько-канадській громаді, які називали «Попелюшку» «не українським» танцем і сприймали її як образу традиційному стилю українського танцю. Як творчі митці, ми прагнемо, щоб наша робота була оцінена і зрозуміла усім. Але, представляючи нові твори, переконати когось, що їхнє припущення, можливо, не є об'єктивним і що український танець, напевно, має виходити поза межі традиційного, неможливо. Критика, навіть недоречна, знаходить свою ціль. Ви повинні бути твердошкірим, оскільки вона болюча. Ви втрачаєте друзів, які надають перевагу консервативній ідеології над творчим самовираженням. Ви намагаєтеся пережити це. Як митці, ми всі демонструємо свій внутрішній світ, бо ми спрямовані на створення прекрасного і до заохочення публіки. Я обрав шлях, за який був сильно критикований і який призвів до втрати друзів. Але я розумів: щоб покращити «Попелюшку», я мусив виключити деякі українські народні номери, які я попередньо включив для заспокоєння критики, яка вважала, що «Попелюшка» не є достатньо «українською». Ці танцювальні номери впливали на емоційний стан героїні. Глядачі були зайняті нею і не хотіли відволікатися народним гуцульським танцем при зустрічі з Принцом, коли він шукав, кому б пасував білий дорогоцінний чобіток. Зміни також призвели до зміни назви, яка мала б донести глядачам, що це була оригінальна робота. Тепер танцювальний твір став відомий під назвою «Попелюшка Шумки».

Я дуже пишаюся нашими виступами в Україні. Прем'єра «Попелюшки Шумки» відбулася 6 і 7 липня 2007 в Україні в Київському національному театрі опери та балету за підтримки генерального директора Національної опери пана Петра Чуприни. 9 липня 2007 художній керівник Державного академічного театру опери та балету в Донецьку Вадим Писарєв і посол Канади в Україні Абіна Дан представили глядачам Донецька «Попелюшку Шумки». Донецькі глядачі були вражені «Попелюшкою Шумки» і нагородили виконавців і творчу команду п'ятьма стоячими оваціями.

Китайский тур «Попелюшки Шумки» було висвітлено у документальному фільмі «Білі чобітки до Китаю: історія Попелюшки Шумки». Документальний фільм отримав позитивні відгуки і два роки бв транслвався канадським каналом мистецтв BRAVO по всій Канаді.

Моя віра, що артисти «Шумки» можуть донести через танець повнометражну міжнародну народну казку, була реалізована «Попелюшкою Шумки». Цей твір витримав понад 50 великих виступів по всій Канаді, два тури до Китаю і також важливі виступи в Україні. В історії канадського українського танцю «Попелюшка Шумки» тримає рекорд, маючи найбільшу кількість виступів повнометражного танцю, поставленого канадським директором українського походження.

«Стежки до Гопака»

Сюжет і постановка Ґордона Ґордея
Лібрето та хореографія Віктора Литвинова
Додаткова хореографія Дейва Ґанерта
Музика і аранжування Юрія Шевченка
Сценографія та костюми Марії Левицької

Над ідеєю танцю «Стежки до Гопака» я почав працювати у 2002 р. Мотивацією зробити цей твір стала розмова з моїм давнім приятелем і директором сучасного канадського танцю Браєном Вебом. За молодих років ми разом займалися балетом у знаменитої вчительки балету Альберти Рут Карс, яка заснувала компанію Альбертського балету в 1966 р. Браєн Веб і я продовжили свою близьку дружбу, навчаючись театрального мистецтва в Альбертському університеті. Він продовжив вивчати модерний танець з Еріком Гокінсом у Нью-Йорку і в 1979 р. заснував ансамбль танцю Браєна Веба з ухилом у модерний танець. Його життєве кредо:

Танець ушановує наше життя в дану мить існування. Танець – це завжди про танцювання; танцювання, яке відбувається прямо перед глядачами. Танцююче тіло цілковито заглиблене у свої почуття і передає цю живучість глядачам. Танець не є завершеним, доки він не є

сприйнятий глядачами. Цей обмін між танцюристом і глядачем робить модерний танець дійсним тут і нині (2012).

Як колеги по танцю ми зустрічалися за чашкою кави і обговорювали свої творчі задуми і плани. Протягом 30 років Браєн Веб часто співпрацював і ставив хореографію для танцюристів «Шумки», залучаючи своє драматичне сприйняття і модерний танцювальний стиль. Під час однієї з таких розмов за кавою Браєн Веб поставив мені запитання, яке спантеличило мене на деякий час: «Чому, незалежно від того, де «Шумка» виступає, публіка наприкінці «Гопака» піднімається, ніби «Гопак Шумки» – це танець, який є частиною їх самих?» Браєн і я висловлювали гіпотези, що, очевидно, «Гопак Шумки» виконується під особливу музику, яка викликає емоції в кожного з нас; що, виконуючи Гопак, «Шумка» зі своїми звивистими кольорами і візерунками гіпнотизує глядача і що «Гопак Шумки» ідеально поєднує рухи з елегантністю і віртуозністю, які і викликають ейфоричні почуття у глядачів. На відмінну реакцію глядачів на «Гопак Шумки» в Канаді і на «Гопак» Павла Вірського в Україні, поставлений у 1960 р., звернув увагу Андрій Нагачевський у своїй книзі «Український танець, міжкультурний підхід», коментуючи цей феномен як «дух нації». Реакція на «Гопак» Вірського глядачами в Україні виражається рівнем націоналізму, який неможливо продублювати деінде.

Браєн Веб і я не прийшли до згоди у питанні, але продовжували довго думати над феноменом «Гопака», який уже протягом десятиліть нікого, хто бачив його, не лишає байдужим. Як раз на той час Браєн Веб очолював посаду художнього керівника «Фестивалю канадского танцю», престижної національної організації, яка в партнерстві з Національним центром мистецтв (Оттава) представляє виступи танцювальних колективів і танцюристів, що виражають культурне й провінційне розмаїття Канади. Не думав я, що питання магії «Гопака Шумки» залишиться в тіні. «Фестиваль канадского танцю» запропонував «Шумці» грант на $10000, щоб створити новий «Гопак Шумки». Моїм завданням було розробити концепцію, яка б допомогла глядачам глибше зрозуміти та ще більше захопитися «Гопаком Шумки». Я зупинився на ідеї, що глядачі мають сприймати «Гопак Шумки» через сьогочасну канадську метафору «відчуття вартости життя». Я уявляв танець, який би виражав цю ідею через життєвий цикл: від народження до смерти і тоді знову відродження. Протягом наступних 16 місяців я працював над ідеєю, а також узяв на себе завдання зібрати гроші, необхідні для створення цього оригінального танцю. Окрім гранту від «Фестивалю канадского танцю», я використав своє становище художнього керівника «Шумки», щоб отримати додатковий грант на суму $18000 від Програми підготовки танців Канадської ради, і на суму $57000 від уряду Альберти на розвиток культури. Найважливішим серед отриманих грантів був грант Канадской ради підтримки мистецтв, бо він стверджував, що «Стежки до Гопака» визнані як професійний танцювальний проект «Шумки» і профінансовані на федеральному рівні. Це визнання також дуже важливе для розвитку українського танцю в Канаді, бо «Шумка» стала першим і єдиним ансамблем українського танцю в

Канаді, визнаним як професійна компанія на федеральному рівні. Дотепер, на 2013 рік, «Шумка» лишається єдиною визнаною професійною компанією українського танцю в Канаді. А з сумою у 85000 доларів на руках я міг приступити до реалізації проекту «Стежки до Гопака». У січні 2004 р. розпочалася робота над «Стежками до Гопака» з надзвичайно талановитою творчою командою: хореографами Віктором Литвиновим (Київ) і Дейвом Ґанертом (Едмонтон), композитором Юрієм Шевченком (Київ), дизайнерами Марією Левицькою (Київ) і Робертом Шенноном (Едмонтон) і продюсером Михайлом Сулимою (Едмонтон). Ми поставили за мету створити «стежку» універсального життєвого циклу, яка привела до успіху «Гопак Шумки», поставлений Джоном Піхликом на музику і аранжування Євгена Звоздецького. Моє завдання як режисера «Стежок до Гопака» було виконати цей проект за шість місяців і представити у червні в престижному Національному центрі мистецтв в Оттаві під час фестивалю канадського танцю 12 червня 2004 р.

Танцюристи «Шумки» виконують «Реквієм» у «Стежках до Гопака», 2004. (З архіву «Шумки»)

Віктор Литвинов і я творчо співпрацювали над постановкою «Стежок до Гопака». Наша праця в студії була перейнята моїм художнім баченням.

Резонанс світу, в якому ми прокидаємося щодня, є великою людською пригодою. Ми сміємося, ми плачемо, ми любимо і ми мріємо. Ми святкуємо. Дитина, народжена з мрії, робить свої перші незграбні кроки і швидко входить у безтурботність молодості. Світ, переповнений кольорами і музикою, підтриманий безмежною енергією, приносить радість до життя. Але що означає «радість», коли немає поряд того, з ким можна поділитися цією радістю. Почуття любо-

ві урівноважується незрозумілим повторюваним падінням людини в темноту конфлікту. Конфлікт є безликий і століття за століттям закінчується глибокою втратою. З покоління в покоління люди сприймають цю втрату і виражають її щирим співчуттям. Залишені в уразливому стані, але з людським інстинктом вижити, ми чекаємо, щоб річки омили поля наших битв. Діти будуть народжуватися і продовжуватимуть робити свої перші кроки. Це є життя, яке варто прожити. Святкуймо цей життєвий цикл через подарунок «Стежки до Гопака». (Ґордон Ґордей, 2004)

Це художнє бачення було втілено у 35 хвилинах, шести діях лібрето Віктора Литвинова про цикл життя. Ці дії включають Колискову, Родюче поле, Коломийку, Кохання, Боротьбу, Чорне поле, Поверненя і Гопак.

Після національної прем'єри на фестивалі Канадского танцю «Шумка» виконувала «Стежки до Гопака» в найбільших театрах Канади і в 14 великих театрах Китаю. «Шумка» тримає «Стежки до Гопака» в своєму постійному репертуарі.

Танцюристи Джейлін Ґордей, Лук'ян Опир, Андрея Яремчук і Дейв Ґанерт виконують фінальну сцену гопака у «Стежках до Гопака», 2009. (З архіву «Шумки»)

Цей твір часто сприймається як зразок канадсько-українського сучасного народного танцю. З цим твором канадсько український танець досяг визнання як автентичний, bona fide, вияв культурного життя в Канаді. Цей танець був оцінений як універсально досконалий. Чи не найкраще висловився про нашу танцювальну традицію фольклорист Роберт Климаш у журналі Інституту фольклору, називаючи це «... *переступанням меж і шаблонів, санкціонованих навколишньою домінуючою масовою культурою*». Ієрархія смаку руйнується, а віра у яскраве канадське життя з безліччю культур і вільним самовираженням продовжує своє існування і втілюється в мистецькому баченні, яке я продовжую наслідувати.

«Дівчина у червоній сукні ТАНГО»

Створено і поставлено Ґордоном Ґордеєм
Хореографія Дейва Ґанерта і Лео Сато
Оригінальна музика і аранжування Андрія Шуста

У свої підліткові роки, в 1960-х, я був зачарований відомим українським танго − піснею «Гуцулка Ксеня» Ярослава Барнича. Мене завжди вражало, як ця пісня на весіллях залучала до танцю навіть тих, хто не вмів танцювати танго, і насолоджувала своїм емоційним ритмом. У січні 2006 р. я почав працювати над лібрето «Гуцулки Ксені». Досліджуючи тему, я виявив, що джаз і міське танго були популярними в кафе Львова у 1930-х і 1940-х рр. Я також дізнався, що музика танго Богдана Весоловського, який після Другої світової війни емігрував до Канади через політичні мотиви, лунала у Східній Канаді. Це дослідження розширило моє розуміння танго в українській популярній музиці і спонукало вийти за межі «Гуцулки Ксені». Я прагнув створити танець, в якому, незважаючи на політичну репресію декадентської музики західного світу, сміліва дівчина прямує до утаємненого місця в Карпатських горах і наважується затанцювати заборонене танго. Для мене ця дівчина є уособленням непримиренного вільного духу вольових жінок усього світу. Через рік, у січні 2007 р., з цією концепцією в руках я поїхав до Києва і зустрівся з композитором Андрієм Шустом. Я також знав, що «Шумка» підтримає цей проект, якщо отримаємо схвальний відгук від авторитету у танцювальному мистецтві. Підтримка надійшла від Канадської ради підтримки мистецтв, яка надала грант 17000 дол. на постановку «Дівчини у червоній сукні ТАНГО». Цей танець став другим українським танцем, підтриманим фінансово як професійней твір.

Протягом тижня я працював з Андрієм Шустом у Києві над своїм лібрето і структурою музики для твору. Андрій Шуст склав оригінальну музичну композицію, використовуючи різноманітний синтезований звук симфонічного оркестру з живими японськими барабанами тайко, перкусією АРС НОВА під керівництвом Юрія Черненка, народними інструментами XVIII-ого століття, акустичною гітарою в аргентинському стилі, скрипкою, кларнетом і акордеоном. Незважаючи на розповідну структуру, «Дівчина в Червоній Сукні ТАНГО» не є танець із традиційним сюжетом, в якому «дівчина зустрічає хлопця». Ідея танцю полягала в зображенні дівчини у червоній сукні, яка, «відважно танцюючи танго», метафорично вивільняє жінок і залучає до танго. Ця прогресія набуття свободи іншими жінками стає головною ознакою «Дівчини у червоній сукні ТАНГО». Це був березень 2007 р., і моє лібрето і музична композиція були в процесі. Чого мені бракувало у творчій команді, так це головного хореографа із знанями танцювальної лексики танго. Дейв Ґанерт, постійний хореограф «Шумки», на той час міг поставити хореографію українського танцю, але не танго. Три різні хореографи танго, два з Едмонтону і один із Нью-Йорку, почали працю в студії «Шумки» над «Дівчиною у червоній сукні ТАНГО». Хоча кожен знав танго і навчав його танцюристів, ніхто не міг створити хореографію,

яка б поставила розповідь про «дівчину, яка наважилася танцювати танго», на вищий рівень. Саме тоді випадково я дізнався про Лео Сато, виконавця танго і хореографа, який жив у Калґарі. Він вивчав танго в Буенос-Айресі з колишнім баляром і хореографом танго Ейнджелом Коріа та відомим викладачем і виконавцем танго Анжелою Тонанез. Лео Сато приїхав в нашу танцювальну студію, і після першої ж практики стало зрозуміло, що Дейв Ґанерт і я знайшли творчого хореографа на «Дівчину у червоній сукні ТАНГО». Тепер лише складність танцювальної лексики танго було бар'єром для танцюристів «Шумки» встигнути до запланованої прем'єри у листопаді 2007 р.

Але захоплення новим жанром і його зв'язок із українською танцювальною традицією спонукали танцюристів добре працювати під час репетицій. Стало зрозуміло також, що Лео Сато мав сам затанцювати в «Дівчині у червоній сукні ТАНГО», виконуючи роль героя в творі, де «дівчина в червоній сукні» мріє затанцювати танго десь у Карпатах. Претенденткою на головну жіночу роль стала Джейлін Ґордей, яка, окрім обов'язкових занять з Лео Сато з в студії «Шумки» в Едмонтоні, також удосконалювала свою техніку танго з ним у Калґарі. Лео Сато танцював у парі з Джейлін Ґордей у танго-клубах в Калґарі, щоб досягнути професійного рівня, необхідного для містики танго. Прем'єра «Дівчини у червоній сукні ТАНГО» відбулася в Едмонтоні в залі Northern Alberta Jubilee Auditorium 10 листопада 2007, що містив 2700 глядачів.

Колектив «Шумки» виконує «Дівчину у червоній сукні ТАНГО» (Едмонтон, 2008). (З архіву «Шумки»)

Твір досяг своєї мети не стати сюжетним танцем, в якому «українці танцюють танго», а бути твором, який демонструє самовіддачу артистів і оригінальну хореографію, натхнену міською культурою українських кафе. Редактор «Українських вістей» Марко Левицький написав: «*Прем'єра була головною подією*

вечора... Дівчина у червоній сукні ТАНГО стала віртуальним коловоротом руху і кольору» (листопад, 2007). Коли глядачі аплодували після концерту, я уявляв щасливі посмішки Ярослава Барнича, Богдана Весоловського і всіх жінок у червоних сукнях, які наважувалися танцювати танго у львівських кафе в 1930-х рр.

«Вечорниці (Життя кабаре)»

Створено і поставлено Ґордоном Ґордеєм
Хореографія Дейва Ґанерта

Працюючи в 2007 р. над створенням важливих танців, я зацікавився новою свіжою хвилею української музики, як популярної, так і класичної. Було цікаво спостерігати, як українські поп-гурти і співаки, такі як «Мандри», Олег Скрипка, «Піккардійська терція» і Вася Клуб, знаходили свій власний голос у нових аранжуваннях народних пісень і оригінальних роботах. Я з нетерпінням чекав на їхні наступні диски. Канадсько-українські народні та поп-артисти, такі як Браєн Черевик з Едмонтону, Василь Попадюк з Торонто і Алексис Кохан з Вінніпеґу, також знаходили свої власні голоси і долучалися до північно-американської музики через свій інноваційний і віртуозний стиль. Праці класичних українських композиторів, наприклад Мирослава Скорика, були виконані в нових інтерпретаціях молодими українськими віртуозами. Я був захоплений сучасним напрямком української музики і хотів висловити свою підтримку, створивши оригінальні танці під цю музику. Я прослухав понад 1000 нових пісень і мелодій сотні різних співаків і гуртів, щоб збагнути художній голос і знайти те, що я називаю «резонанс», зв'язок з нашою хореографією і танцями. А також те, що б «резонувало» з нашою аудиторією і з новими українцями в Альберті. Які пісні промовляють у мобільному XXI-ому столітті з мультимедійними шоу, відеопроекцією, живою музикою та живим танцем? Який стиль танцю дасть нашим танцюристам новий поштовх до удосконалення майстерности? З цих 1000 пісень 15 стали в основі оригінальних танців, більшість з яких було поставлено найбільш плідним хореографом канадсько-українського танцю Дейвом Ґанертом.

Першу серію нових танців, які я створив із січня 2007 р., було поставлено на основі українських народних пісень, які, як я відчував, надихали на нові інтерпретації у новому столітті. Танці тривали від двох до трьох хвилин і виражали чисту радість народної пісні. Я працював з Дейвом Ґанертом та іншими хореографами «Шумки», щоб знайти духовну суть кожної пісні і надати їй оригінального вираження. Я прагнув, щоб громада долучилася до участи в цих танцях, бо танці приносять абсолютне задоволення: рух спрямовує до інновацій, а духовість вносить радість у життя. Лише одне, чого ми не прагнули нашими постановками та хореографією, це просто розіграти текст пісні через танець. Результат такої хореографії, як правило, є емоційно порожнім видом мімікрії. Музично ми записали багато народних пісень, і в танцях вони звучали живо. Пізніше ці народні пісні були записані канадсько-українськими виконавцями

під керівництвом Браєна Черевика. З 2007 по 2012 р. я успішно розробив концепції і лібрето для 15 нових робіт під назвою «Вечорниці (Життя − кабаре)». Новими танцями були: «Ти ж мене», «Чабан», «Галя» і «Кінь стоїть», натхнені Олегом Скрипкою; «Капелюх» і «Сумна я була», натхнені «Піккардійською терцією», і «Калина», наснажена «Мандрами». Натхненням на нові танці стали пісні Васі Клуба «Чорне Море» і «Гей, Джо». У «Гей, Джо» я побудував своє лібрето на відеосценах із сільської місцевости, зображаючи головного героя Джо з внутрішніми муками ревнощів, коли він везе свою вбиту дружину на кладовище на коні. Хореографію до «Гей, Джо» поставила танцюристка і хореограф Саша Кондратьєва з Києва. Вона також хореографувала *pas de deux* у моєму лібрето до *Мелодії* Мирослава Скорика. Цей танець був виконаний під акомпанемент класичного квінтету та проектоване і знятий у романтичному куточку Києва − біля фонтану поруч Державного театру ляльок у Києві. У 2009 р. я написав лібрето до «Літніх мрій: колискова для життя» на музику канадської співачки Алексис Кохан, яка інтерпретувала українську народну колискову «Ой, ходить сон коло вікон», і твір «Літо» американського композитора Джорджа Ґершвіна. Танець був поставлений Віктором Литвиновом, вокальний супровід на сцені Джунетти Джеймерсон із групи «Alberta Black Pioneer Heritage Singers». Загальна відповідальність за захист дітей усього світу поєднала музику і слова цієї старинної української колискової з «Літом» Ґершвіна. Фінальна частина танцю, коли чутно запис бойових дій в Афганістані, відображає реальну загрозу щоденної втрати дітей у зонах конфлікту по світу.

Лариса Сулима і Джерет Сидал заколихують свою дитину під колискову «Літні мрії», а Джейлін Ґордей уособлює ставлення усіх матерів до бойових дій в Афганістані, 2009. (З архіву «Шумки»)

«Літні мрії» нагадують нам, що наші діти не є лише наші діти, вони є діти світу – світу, в якому колискова є молитвою за їхню безпеку. Два інші танці з «Вечорниць (Життя − кабаре)» − «Світанок Весни» і «Гуцулка Ксеня» − були створені на музику скрипаля Василя Попадюка. «Диявол прибув до Вегревілу» канадського композитора Браєна Черевика створено на тему американської поп-пісні «Диявол прибув до Джорджії» групи Чарлі Деніелз бенд. Цей твір є зразком творчої переробки класичного твору американської поп-культури в сучасний канадсько-український танець. Щоб підтримувати нове покоління митців Альберти неукраїнського походження, у «Вечорниці (Життя − кабаре)» була включена пісня «Візьми мене за руку» альбертської співачки Енн Врінд, хореографія Джоджо Лусіли, колишньої танцюристкою балету з Філіппін. Для мене, як автора інноваційних концепцій танцю і лібретто, «Вечорниці (Життя − кабаре)» стали можливістю висловити візію, що ми живемо тут і нині і з відповідальністю донести до глядача момент нинішнього швидкоплинного часу через презентацію канадсько-українського танцю.

«Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння»

Створено і поставлено Ґордоном Ґордеєм
Хореографія Дейва Ґанерта
Додаткова хореографія Джона Піхлика і Таші Орисюк
Оригінальна музика і аранжування Андрія Шуста
Сценографія і костюми Марії Левицької
Додаткові костюми Оксани Парути і Роберта Шеннона
Маски Рендала Фрейзера

У січні 2007 р. я почав писати лібрето до танцю «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння», модерного українського народного танцю із залученням розповідного балету і відеопроекцій. Протягом десятиліть я переглянув безліч танців про Купала різних українських танцювальних колективів. За 30 років у «Шумці» я час від часу виконував танці, поставлені на тему Купала, − перші такі виступи відбулися десь у 1970-х рр. Роботи, які я бачив, здавалися мені замкненими у стандартну формулу. Я міг передбачити хореографію Купала, ще не зайшовши до театру. Як правило, танець починався з кружляючих по сцені дівчат у народному вбранні, схожому на Веснянку чи Хоровод, і переходив до моменту, де танцюристки починали плести вінки, які за допомогою сценічного освітлення зображували зміну в часі. Ці вінки символічно кидалися в джерельце, що насправді було простим розкиданням вінків по сцені. Остання частина танцю, як правило, виражала стрибання через вогонь, який зображувався стрічками та червоними світлами. Все закінчувалося в радісному танці (коломийка). Глядачі підбадьорували танцюючих оплесками, визнаючи, що ця стереотипна презентація Купала символізує справжню українську народну традицію. Насправді, такі танці є лише ще однією копією тих багатьох попередніх копій, які нічим не різняться, окрім чудової техніки танцю.

Для мене ритуал Купала ніс зовсім інший зміст. Все починалося з моєї емоційної реакції на пісні, які своєю глибокою тональністю і ліричністю передавали утаємниченість і дивовижність Купала. Я вірив, що має бути якийсь естетичний та театральний спосіб, який би передав містику цих купальських пісень і душевний стан тих, хто дотримувався традицій у вечір на Купала, щоб спробувати збагнути феномен сонцестояння. Також мав існувати якийсь спосіб, щоб

Срібна поховальна фігура (Полтава, VII ст.) («Український літопис одягу», том 1)

перенести традиції Купала на сцену XXI-ого століття і надати можливість глядачеві сприйняти українське святкування Купала та європейське літнє сонцестояння свіжим поглядом.

Саме на тлі цього захоплюючого українського та світового фольклору я почав творити своє лібрето до танцю «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння». Я вирішив створити танець, який відобразить традиції святкування літнього сонцестояння. Я прагнув дослідити ті фольклорні традиції Івана Купала, які захоплювали, наприклад, письменника Миколу Гоголя («Вечір проти Івана Купала»), оперного композитора Анатолія Вахняного («Купала»), режисерів Юрія Іллєнка («Вечір на Івана Купала»), Еміра Кустуріцу («Час циган») і директора мистецької групи «Яра» уславленого експериментального «Ла Мама» з Нью-Йорку Вірляну Ткач, автора «Купальських розваг − традиції, пісні і анархія літнього сонцестояння». Кожен із цих митців у своїй галузі захоплює емоційно і створює зв'язок між виконавцем і глядачем і робить це краще, ніж я коли-небудь бачив у постановці українського танцю. Щоб знайти свіжу перспективу, я зустрівся із знавцем історії української народної культури Любов'ю Волинець. Вона є куратором народного мистецтва в Українському музеї Нью-Йорку. Я обговорював традиції Купала із Волинець по телефону, а згодом мені пощастило зустрітися з нею безпосередньо в Едмонтоні. Волинець стала ключовим джерелом інформації про тридиції Купала в різних регіонах України. Я також заглибився у дослідження українських обрядів і ритуального одягу, які збереглися із VII століття.

Аліса Евгеніо і Лариса Сулима у сцені вінків у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (Едмонтон, 2009). (З архіву «Шумки»)

Мій власний двадцятирічний досвід показує, що традиції передаються з уст в уста через століття. Зберігає ці традиції, як правило, найстаріша особа на селі, яка, вважається, наділена містичними силами і є всезнаючим шаманом. Цей шаман знає всі ритуали: коли вони розпочинаються, значення символів, спеціальні місця для ритуалу, ролі учасників, процес єднання людини з природою і невідомим та інтерпретація ритуальної практики. Цей шаман звільняє учасників від морального і релігійного зобов'язання громади. Ритуал таким чином стає інструментом, за допомогою якого учасники досягають найвищого містичного стану. Я уявляв собі танцювальне лібрето, в якому знання всіх інтерпретацій Купала, збережених протягом століть, об'єднані в одне грандіозне святкування Купала по всій Україні. Це і стало джерелом у створенні оригінального танцю на тему Купала.

Я зустрівся з танцюристами «Шумки» і поділився своїм баченням про Купала.

> *Повне символіки і видовищ літнього сонцестояння, «Вечір на Купала − Містерія літнього сонцестояння» є насолодою для почуттів, наповнене заворожуючими рухами, чаруючим сценічним мистецтвом і кіномистецтвом, що вабить пізнати таємниці традицій сонцестояння, яке святкували століттями в Україні та інших європейських культурах. Ритмічна синхронізація чарівної, луноподібної пісні і заворожуєче сонцестояння заворожують.... палаюча вогнена куля ховається за темним пагорбом, щоб зануритися в озеро... вінки із зілля, трави і квітів плавають по озеру, вирішуючи долю закоханих... ритуальне купання очищає, оновлює і збагачує... молоді чоловіки, спокушені цвітом папороті з обіцянкою незліченного багатства і успіху, шукають свого щастя... і молоді закохані стрибають через вогонь, стуливши руки, щоб передбачити своє майбутнє... Залицяння з магічними і містичними істотами і духами у цей чарівний вечір літнього сонцестояння на Івана Купала спокушає вплинути на долю і дізнатися, хто закохається, хто матиме успіх, а на кого в майбутньому чекає нещастя. Відьма в оточенні весняної богині Лада, жаби, ворони і гадюки диригують таємничим вечором на Купала...* (Ґордон Ґордей)

Я почав збирати творчу команду серед артистів «Шумки», щоб перетворити лібрето «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння» на творчий продукт, а насамперед на театральне дійство на втіху глядачам. Як і в своїх попередніх творчих працях, я працював із театральним продюсером Михайлом Сулимою, щоб згуртувати мистецьку команду в цьому проекті. Ми знову, як і в «Попелюшці» та «Стежках до Гопака», працювали з визнаними митцями України і Канади. Марія Левицька, директор сценографії Національної опери України в Києві, підготовила мальовничі завіси і традиційні купальські костюми. Оксана Парута зі Львова розробила костюми для фінальної коломийки, який демонструє наступний день після вечора Купала. Роберт Шеннон, художник костюмів і професор дизайну з Едмонтону, створив образи фантастичних лісових істот: відьму, ворону, жабу і гадюку. Центральним фокусом моєї сценографії «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння» було використання масок.

Жіночий танець у ритуальних масках у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (Едмонтон, 2011). (З архіву «Шумки»)

Я вбачав у використанні масок органічний зв'язок із язичницькою традицією, яку я прагнув передати танцювальною лексикою через центральну метафору «обирати в незнаному і незрозумілому». Я вважаю, що дотримуючись вікових ритуалів сонцестояння і Купала, наші пращури вірили, що гармонійне спілкування з природою і духами забезпечує повернення сонця у найдовший день літа. Я хотів показати через танець, що для того, щоб «спілкуватися в гармонії з природою і духами», учасники Купала мали перебувати в дволикому стані буття. Учасники повинні бути собою, тобто живими особами, і в той же час бути духами вечора на Купала. Маски дозволяли учасникам танцю перебувати в подвійному стані. Перехід у стан духів очолювала відьма з її лісовим оточенням, які танцювали у великих масках духів – розміром метр і півметра. Цей підхід спрямував стиль руху, який дозволяв передати містику і диво вечора на Купала.

Наші маски були здизайновані і сконструйовані канадським майстром виготовлення масок Рендалом Фрейзером з Едмонтону. Сценографію завершував спроектований фільм, знятий канадськими відеооператорами Андрієм Щолотюком і Стефаном Романовим. Використання відеозображень на мальовничих завісах допомогло моєму баченню створити містичний «живий світ духів». Елемент вогню вечора на Купала було передано відеозображенням вогнища на мальовничій завісі загадкового лісу. Елемент води був інтегрований через відеозображення, на якому дівчата пускають вінки в струмок і занурюються у воду,

Чоловіки у танцювальних масках заманюють жінок за традиціями Купала, 2009. (З архіву «Шумки»)

щоб знайти чоловіка своїх мрій. У фінальній сцені вода передана зображенням купання молодої дівчини, яка обливає свою голову водою, стоячи в річці. Цей образ хрещення пов'язує язичницький ритуал Купала з християнським ритуалом хрещення Івана Хрестителя та назви свят Івана Купала й Івана Хрестителя.

Використаня відеозображень також допомогло у відтворенні ілюзорної і чарівної квітки папороті з міфу про Купала. За волею відьми квітка папороть магічно переміщалася по сцені і сценічних завісах і була недоступною молодим парубкам, які хотіли оволодіти золотими скарбами у вечір на Купала. Глядачі були захоплені цією безперервною інтеграцією живої дії на сцені і відеозображенням. І цього вдалося досягти завдяки розвитку технології у XXI столітті.

Ніколя Лірет у ролі Лади охрещує Таню Яцишин за традиціями Купала у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння», 2009. (З архіву «Шумки»)

Оригінальна музика була написана і аранжована київським композитором Андрієм Шустом. Щира подяка також київським музикантам Юрію Черненку та гурту «Даха Браха». Великий досвід Андрія Шуста як композитора театральних постановок, документальних фільмів, пісень і мюзиклів для дитячих ансамблів і танців дуже згодився, щоб задовольнити різні музичні потреби танцю. Музику для твору записав симфонічний оркестр у складі 45 виконавців під диригуванням маестра Олексія Баклана. До оркестру було також залучені українські народні інструменти. Олексій Баклан є диригентом Національної опери України і головним диригентом Київського міського театру опери і балету для дітей та молоді.

Моє лібрето і сценічна постановка були завершені образною і свіжою хореографією художнього керівника і постійного хореографа «Шумки» Дейва Ґанерта. Його оригінальна хореографія для «Вечора на Купала – Містерія літнього сонцестояння» була натхнена духовними здобутками попередніх танців на тему Купала. Це була оригінальна робота нашої команди, що міцно ґрунтувалася на ритуалах сонцестояння і столітньої міфології української культури. Лексика рухів поєднувалася з українським народним танцем, балетом, модерним танцем, підсилюючись експресивністю ритуальних масок. Додаткові танцювальні елементи у створенні жіночого танцю створила едмонтонський

хореограф Таша Орисюк. З елементами театральної драматургії нам допоміг едмонтонский хореограф Джон Піхлик. Хореографія Дейва Ґанерта була досягнута завдяки мультимедійноу синтезу танцю, театралізованості й відео. Наші глядачі XXI століття із захопленням сприйняли цей 25-хвилинний сценічний і танцювальний твір з ритуалами та міфами наших предків.

Прем'єра «Вечора на Купала – Містерія літнього сонцестояння» відбулася 19 березня 2009 р. у залі Northern Alberta Jubilee Auditorium в Едмонтоні. З того часу «Шумка» гастролювала з цим твором по всій Канаді і Китаю, показуючи виставу 22 рази у великих театрах 14 міст, щоб донести метафору свята Купала − духовности й любові.

«Голоси замовчених»

Створено і поставлено Ґордоном Ґордеєм
Хореографія Дейва Ґанерта
Додаткова хореографія Стефані Лілі
Відеографія Стефана Романова
Музика Алексис Кохан («З Парижу до Києва»), Марії Дан, Раєна П'ю («Мілленія»)

У жовтні 2003 р. я почав працювати над концепцію і написанням лібрето для «Ворожих іноземців», модерного канадсько-українського розповідного театрального народного танцю з відеозображенням про несправедливе інтернування українських канадців у Канаді під час Першої світової війни. Прем'єра танцю «Шумка пам'ятає» відбулася 11 листопада 2006 р. в залі Northern Alberta Jubilee Auditorium в Едмонтоні. Я переглянув і створив танець під нинішньою назвою «Голоси замовчених», прем'єра якої відбулася в залі Northern Alberta Jubilee Auditorium 17 листопада 2012 р. Цей спектакль розпочинався з голосового озвучення, щоб дати глядачам зрозуміти контекст танцю.

> *Вільні землі. Канада. Вільні землі. 160 акрів для кожного українського поселенця, реєстрація $10. Земля, Багатство, Здоров'я, Мужність, Честь, Повага, Певність, Безпека. Вільні землі.* (лібрето «Голоси замовчених», Ґордон Ґордей, серпень 2012)

Це повідомлення було поширене по Україні в 1896 р., коли Кліфорд Сіфтон, канадський міністр уряду, спробував прискорити поселення в Західній Канаді іммігрантами, які мали досвід в сільському господарстві. На 1914 р. близько 170000 українців відгукнулися на обіцянку «вільних земель» і поселилися в Канаді. Ці іммігранти приїхали до Канади з Габсбурської Австрії, до якої входили землі Західної України, і їхнє офіційне громадянство було установлено як «австрієць», хоча вони були етнічними українцями. Вбивство престолонаступника Австро-Угорщини Фердинанда 28 червня 1914 р. і оголошення війни між Англією і Німеччиною 4 серпня 1914 р. спровокувало недовіру до усіх осіб німецької чи

Дейв Ґанерт і Стефані Лілі зображають українських канадців, чиї мрії були зруйновані Законом Канади про військові заходи у 1914 році в «Голосах замовчених», 2013. (З архіву «Шумки»)

австро-угорської національности. 22 серпня 1914 р. в інтересах національної безпеки британський державний секретар від імені уряду Канади оголосив Закон про військовий час. У 1915 р. на вимогу цього закону понад 80000 німецьких і українських «ворожих іноземців», як їх називали, були зареєстровані Канадською королівською північно-західною поліцією.

Ці «ворожі іноземці» були змушені носити особисті реєстраційні документи і були під постійним наглядом. З 80000 зареєстрованих 8 579 «ворожих іноземців», більшість з яких були українці, було заарештовано і інтерновано до 24 тимчасових таборів на території Канади. Вони були змушені важко працювати, розчищати землю для доріг, будувати мости та залізниці. Між цими «ворожими іноземцями» були також серби, хорвати, словенці і турки. Інтерновані німці були головно ув'язнені в інших місцях і через свій статус в'язня війни не були зобов'язані виконувати важку роботу. Реєстрація та інтернування українських «ворожих іноземців» не був достатньо зорганізованим процесом. Молодих українських іммігрантів, які жили на фермах, залишали в спокої, бо їхня праця розглядалася як підтримка військових зусиль. Але молодих українців, які жили в містах, а також частину безробітних було заарештовано й інтерновано. Цей період канадської історії не викликає гордощів. Українські іммігранти, які приїхали зі Східної України, що була на той час під владою царської Росії, не підпадали під Закон військового часу. Приблизно 10000 українських іммігрантів зі Східної України та інших регіонів «загубилися», приховуючи своє австрійське громадянство і служачи в канадських військових силах під час Першої світової війни. Наприклад, Пилип Коновал з Кутківська (Україна) служив у Канадських військових силах і був одним з 93 канадців, які отримали найвищу нагороду за хоробрість, Хрест Вікторії.

> *Під час першого національного інтернування в Канаді у 1914-1920 рр. тисячі українців та інших європейців було оголошено «ворожими іноземцями», змушених працювати на користь властителів. Вони були позбавлені громадських прав, і до них було застосовані державні санкції не за їхні вчинки, а лише за те, ким вони були і звідки приїхали.*

(Банф Крейг і Каньйон. Канадсько-українська асоціації громадянських свобод, 19 червня 2013)

Через дев'яносто один рік після тих подій, 25 листопада 2005 р., уряд Канади офіційно постановив законом С-331 (Закон визнання інтернуваня осіб українського походження) «... визнати, що особи українського походження були інтерновані в Канаді під час Першої світової війни...» і «... висловити своє щире розкаяння за ті події...».

> *Після кількох місяців переговорів між федеральним урядом Канади та українсько-канадською громадою, представленою Українсько-канадською асоціацією громадянських свобод, Українсько-канадською фундацією ім. Тараса Шевченка, а також Конгресом українців Канади, 9 травня 2008 р. було засновано «Канадський фонд визнання інтернованих у Першій світовій війні» на суму 10 мільйонів доларів з метою відзначення і ознайомленя канадців з подіями першого національного інтернування в Канаді у 1914-1920 рр.* (Канадський фонд визнання інтернованих у Першій світовій війні, 2013)

Саме на цьому тлі я розробив своє бачення історії інтернування українських канадців у танці. Я відчував глибоку особисту відповідальність, зокрема і через своє українське походження, донести цю історію через танець усім канадцям. Я знав, що не хочу робити класичне документальне оповідання, засноване на листах і записах інтерв'ю з тими, хто вижив, тому що фільм «Свобода має ціну» (1994) канадського режисера Юрія Лугового вже гарно і змістовно здійснив це. Я хотів схопити момент емоційного відчаю і сорому, які виринули в моїй свідомості, і передати це в розповіді про інтернуваня. Коли я дивився на фотографії інтернованих і читав щоденники, я не просто думав про те, що сталося в історичному контексті. Я уявляв собі, про що ці люди могли мріяти, коли лягали спати. Ці мрії, які неможливо було ув'язнити за колючим дротом, лягли в основу мого бачення танцю про інтернування. Я також хотів передати емоційний стан тих українців, які воювали у Першій світовій війні, і тих, хто не отримав такої нагоди, бо був інтернований. Я уявляв собі, як може почуватися особа, «засоромлена» країною, яка запросила розбудовувати її державність своїми мозолями й потом на цих «вільних землях». «Шумка пам'ятає» – мультимедійний танець, який вшановував тих, хто воював, і тих, хто прагнув служити на користь державі. Він був реалізований під моїм керівництвом канадським хореографом модерного танцю Браєном Вебєбом, постійним хореографом «Шумки» Дейвом Ґанертом і «Шумкою». Виступ на сцені включав участь Миколи Фарини, ветерана Афганістану, і Біла Равлюка, ветерана Другої світової війни. Присутність цих солдатів пов'язала солдатів Першої світової війни з солдатами пізнішого часу і сьогодення. Музика до цього танцю взята з репертуару вінніпезької співачки Алексис Кохан та її групи «З Парижу до Києва». Її промовистий голос у «Ой, у полі могила» передавав драматичні емоції

танцю. Відео «Шумка пам'ятає» було показане в Києві у 2008 р. в День пам'яті під патронажем колишнього посла Канади в Україні Абіни Дан. За підтримки художника і офіцера Ордена Канади Вероніки Тенант я подався на фінансування до Канадської ради. У листі підтримки Вероніка Тенант заявила:

> *З потужним, унікальним голосом, складену з танцю, пісень, музики і відео, Ґордей створив театральну пам'ять душі і людського страждання на тлі інтернування канадців українського походження, які були оголошені ворожими іноземцями... Ця тривожна тема виходить поза межі наших національних культур і має резонує з іншими національностями в нашій спільній історії Канади.* (Вероніка Тенант)

Заява на фінансування була успішно підтриманою, і це дало мені ресурси переглянути «Шумка пам'ятає» і удосконалити танець, більше зосереджуючись на інтернуванні. Я також почав шукати нову назву, яка б спонукала візію творчої команди і викликала інтерес до інтернування у громадськости. Якщо «Шумка пам'ятає» зверталася до ідеї «визнання», то нова назва, «Голоси замовчених», зосереджувала танець на «активній участі» в історії інтернування, тобто надавала «голос» «замовченим», а потім їхній історії, якої цуралися в історії Канади. Як приклад, було залучено емоційний момент «голосу» у сцені «самогубства Василя Перчалюка». Перчалюк був інтернованим, бо мав австро-угорський паспорт. Під час свого інтернування в таборі для інтернованих «Замкова Гора» його наглядач був вражений Василевою наполегливою працею та відданістю. Він був звільнений і з власної волі вступив на службу до канадської армії, щоб довести свій патріотизм новій країні. Неймовірно, але його знову

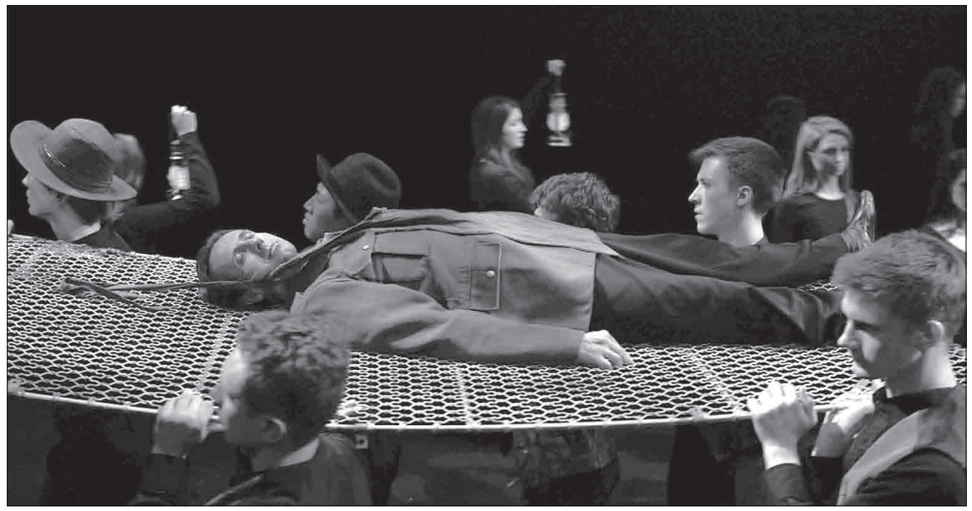

Дейв Ґанерт виконує акт самовбивства Василя Перчалюка, українського канадця, інтернованого як ворожого іноземця під час Першої світової війни. (З архіву «Шумки»)

ув'язнили, вже у військовій формі в ніч перед відправленням його батальйону за море, тому що його документи свідчили, що він «ворожий іноземець». Ця відмова у військовій службі призвела до самогубства, яке було офіційно зареєстровано в поліцейських документах як «необдуманий вчинок занепаду духу».

Хореограф «Шумки» Стефані Лілі створила у танці сцену поховання, побудовану на метафорі українського траурного обряду. Це було візуально реалізовано за допомогою маятникового кишенькового годинника. Кишеньковий годинник був особливою особистою річчю для інтернованих, з якою було найважче розлучитися.

> *Рух маятника було використано в цій сцені, щоб піднести душу Василя Перчалюка до раю, а також душі інших інтернованих, смерть яких не була власною. Грабіж усього особистого також представлений як форма смерти. Використання кишенькових годинників, як засобу, щоо зв'язував руки танцюристів, було спробою показати, що вони були «в'язні часу і ситуації». Танцювальний стиль є органічним і виражається емоціями, а також уособлюється діями, асоційованими печаллю біблійного масштабу. Я згрупувала танцюючих у три групи, щоб показати, що ув'язнені в різних таборах переживали те саме горе і той самий відчай.* (Стефані Лілі, 2012)

У фінальній частині твору «Голоси замовчених» я додав пісню канадської співачки Марії Дан, щоб підкреслити народну традицію розповіді через пісню. Виконана нею пісня «В тіні скелястих гір» стала важливою базою у втіленні метафори «людска залізниця душ».

> *Слова Марії Дан «найкраще місце в світі стає потворним, якщо дивитися на нього через колючу огорожу», глибоко відгукнулося в мені. Ці слова є настільки промовистими, що я захотів показати іронію будівництва національного парку Банф. Адже один із туристичних скарбів Канади, збудований на кістках інтернованих українців, змушених працювати в таборах на Замковій горі. Я працював із танцюристаами, щоб виразити цю метафору, побудувавши «людську залізницю» танцюристів. Залучення пісні Марії Дан допомагає пройти крізь ці душевні зображення «людської залізниці.* (Дейв Ґанерт, 2012)

На мою думку «Голоси замовчених» ще не є завершеними. Ще є що розказати.

> *Цим твором я продовжую свою мету творити для громади. Мій творчий шлях у Голосах замовчених промовляє оригінальністю, захоплюючою природністю і чуттєвістю сучасного театралізованого танцю XXI століття. У Голосах замовчених закладено сенс великої мети. Щоб кожен глядач після перегляду виніс для себе те, про що не думав перед виставою. Це є канадська історія, це є історія нашої української спадщини і історія кожної людини, якої за якихось обставин цуралися і якій не нанадавали можливості бути вірним своїй країні.* (Ґордон Ґордей, 2013)

Література:

1. Canadian First World War Internment Recognition Fund. 2013. <http://www.internmentcanada.ca/> 5 Sepember 2013.
2. Gladwell, Malcolm. Outliers: The Story of Success. New York, NY: Little, Brown and Company, 2008.
3. Klymasz, Robert B. «From Immigrant to Ethnic Folklore: A Canadian View of Process and Transition.» Journal of the Folklore Institute (Dec. 1973): 131-139.
4. Nahachewsky, Andriy. Ukrainian Dance, A Cross-Cultural Approach. Jefferson, NC: McFaraland & Company Inc., 2012.
5. Shkandrij, Myroslav. Jews in Ukrainian Literature, Representation and Identity. New Haven, CT: Yale University Press, 2009.
6. Ukrainian Shumka Dancers. 2013. < http://www.shumka.com/>, September 2013.
7. Vakulenko, Alla ed.. Ukrainian Chronicle of Clothing, Vol 1. Kyiv, Ukraine: Mistetsvo. 2003.
8. Webb, Brian. Brian Webb Dance Company. http://www.bwdc.ca/company/index.php, July 2012.

Ґордон Ґордей – магістр образотворчих мистецтв, магістр гуманітарних наук, бакалавр освіти, один із основоположників розвитку українського танцю «Шумки» в Едмонтоні. За свої сорок років праці з «Шумкою», Ґордей пройшов шлях від танцюриста до лібретиста/автора і режисера, створивши з 1992 по 2012 рр. двадцять п'ять оригінальних танців для «Шумки». Його твори стали явищем у розвитку українського танцю в Канаді, що були продемонстровані у Канаді, Україні й понад двадцяти містах Китаю. Протягом 12 років Ґордей також виконував обов'язки художнього й виконавчого директора «Шумки». Ґордей має привілей бути почесним пожиттєвим членом «Шумки». Він продовжує працю над створенням танцювальних лібрето і на даний час працює над мультимедійним танцем, присвяченим українським канадцям, які були несправедливо інтерновані в Канаді під час Першої світової війни, «Голоси замовчених». Його творча діяльність поза «Шумкою» включає студіювання балету з Рут Карс, засновницею Альбертского балету; двадцятирічне надання дорадчих послуг у галузі мистецтва при відділі культури в провінції Альберта і тринадцятирічну працю радника з питань людських прав в Альбертскій комісії з захисту людських прав. Нині викладає в Університеті ім. Ґранта МакЮена в Едмонтоні. У 2005 р. з нагоди святкування сторіччя Альберти він здійснив постановку Святкуймо Альберту, що увійшла до програми офіційного прийняття Її Величности Королеви Єлизавети II, у якому взяло участь понад 1500 виконавців. Того ж року Ґордей був визнаний одним із найвпливовіших людей у розвитку театру Альберти «Театром 100». У 2006 р. він також отримав Гетьманську нагороду «за видатний внесок і самовіддану працю в плеканні української спадщини і культури в провінції Альберта». Він продовжує вірно служити українсько-канадській громаді як член правління Українсько-канадської фундації ім. Тараса Шевченка.

УКРАЇНСЬКІ ФЕСТИВАЛІ В КАНАДІ

Орест Олійник, Леся Кавулич
(Веґревіль)

УКРАЇНСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ ПИСАНКИ У ВЕҐРЕВІЛІ: 40 РОКІВ ІСТОРІЇ, РОЗВИТКУ І ЗРОСТАННЯ (1973-2013)

РОЗДІЛ 1 – ПОЧАТКИ

На початку 1970-их рр. деякі мешканці Веґревілю, українці за походженням, запропонували ідею проведення українського фестивалю у Веґревілі. Понад усе Веґревіль є центром поселення українців у північно-східній Альберті. Така подія могла б стати щорічною принадою і могла б по-новому і своєрідно показувати і підтримувати найкращі зразки української культурної спадщини. Це також надало б більшого значення молодшому поколінню у вивченні багатої культури і народу в цілому, порозумітися один із одним етнічними цінностями через музику, пісні, танці і народне мистецтво.

Іван Гузіль, член Культурного товариства Веґревілю, поширив цю ідею. Він запропонував цю ідею Торгово-промисловій палаті Веґревілю і отримав підтримку. Він радився з лідерами української громади Едмонтону, які заохочували його до втілення цього задуму, та зібрав товариство активних громадян, які погодилися допомагати.

Засідання зацікавлених членів громади відбувалися з метою дослідити ідею і можливості для такої події у Веґревілі. Це призвело до кількох організаційних засідань і спричинило подання заяви до відділу реєстрацій провінції Альберта про бажання сформувати товариство згідно з Законом про товариства. Назва товариства мала бути «Культурне товариство Веґревілю».

Завданнням товариства мали бути:

а) Сприяти взаєморозумінню поміж усіма людьми і збагатити канадську мозаїку шляхом заохочення до мистецтва і культури українського народу і людей інших національностей, іншої расової чи етнічної приналежности, людей інших культур, які оселилися в Канаді;

б) Підтримувати і сприяти можливостям для культурної і громадської діяльности;

в) Заохочувати, підтримувати і розвивати поміж усіма людьми поняття важливости культури;

г) Збагачувати культуру різних народів Альберти;

ґ) Сприяти враєморозумінню культур народів Альберти різного національного, расового та етнічного походження;

д) Розроблювати і сприяти організації лекцій на соціальні, освітні, політичні, економічні й інші теми і надавати чи зоранізовувати музично-драматичну діяльність;

е) Заохочувати, підтримувати й організовувати культурні події;

є) Забезпечувати місце зустрічі для розгляду і обговорення питань, які стосуються культурних подій громади;

ж) Виконувати завдання, які мають філантропічну, доброзичливу, благодійну, просвітницьку, наукову, мистецьку, літературну, соціальну, освітню, сільськогосподарську, спортивну чи іншу корисну мету, але не з корисливих чи прибуткових цілей;

з) Придбати землю шляхом купівлі чи інакше і безпосередньо чи іншим шляхом забезпечувати будівлею чи будовами для громадських чи культурних цілей;

и) Забезпечити усім необхідним обладнанням та меблями для проведення їхніх заходів;

і) Продавати, керувати, здавати в оренду, під заставу, розпоряджатися чи виконувати інші операції з майном товариства.

Керівництво усіма заходами товариства мають відбуватися з міста Веґревіль провінції Альберта. Заява була датована 13 листопада 1973 р. і підписана наступними мешканцями Веґревілю:

Іван Гузіль, страховий консультант
Вікі Кефюк, секретар
Кей МакКензі, радник міста Веґревіль
А. В. Ґордей, учитель
Джеромі Вайль, бухгалтер
Віктор Палагнюк, службовець
Алекс Мандрик, торговець
Борис Мельник, бухгалтер

Також було написано статут Культурного товариства Веґревілю. Було встановлено членські внески до товариства на суму $1 за рік (40 років по тому, у 2013 р., членський внесок продовжує вартувати $1 за рік). Статут окреслив вимоги до голосування, виконавчої ради, повноваження ради директорів, вимоги щодо проведення засідань, річних зборів, аудиту, позики і правила внесення поправок до статуту. Виконання тих чи інших обов’язків відбувається безпо-

седньо на добровільних засадах, без винагороди за працю, окрім як по рішенню засідань. До обрання Ради, 13 осіб зголосилися взятися до обов'язків.

Статут також був датований 13 листопада 1973 р. і підписаний тими ж особами, які підписали заяву. Заява і статут були надіслані до відділу реєстрацій Альберти. Свідоцтво про реєстрацію №7424 було видано провінцією Альберта 15 листопада 1973 р. Культурне товариство Вегревілю розпочало свою діяльність.

Перша Рада директорів Культурного товариства Вегревілю

Перше засідання новоутвореного «Культурного товариства Вегревілю» відбулося 22 січня 1974 р. в Chateau Dining Hall о 8 годині вечора у Вегревілі, зазвичай місце засідань Торгово-промислової палати Вегревілю. Йосиф Блонський виконував обов'язки голови засідання. У своєму вступному слові він обґрунтував мету зустрічі, як виникла ідея фестивалю і зачитав частини статуту товариства. Склад управи, згідно з П. М. Шевчуком, був наступний:

ПРЕЗИДЕНТ:
Іван Гузіль, Вегревіль
СЕКРЕТАР:
Вікі Кефюк, Вегревіль
ЗАСТУПНИК ПРЕЗИДЕНТА:
Віктор Палагнюк, Вегревіль
СКАРБНИК:
Борис Мельник, Вегревіль
ДИРЕКТОРИ:
Йосиф Блонський, Вегревіль
Алекс Мандрук, Вегревіль
Алекс Ґордей, Вегревіль
Кей МакКензі, Вегревіль
В. Л. Гортон, Вегревіль
Юрій Павлюк (молодший), Ту Гілс
Елсі Кавулич, Вегревіль
Вілтон Волтерс, Вегревіль
П. М, Шевчук, Вегревіль
Джеремі Вайлд, Вегревіль
Шерлі Ковальчук, Willingdon
Рассел Кулій, Вегревіль
АУДИТОРИ:
В. А. Чернівчан, Ту Гілс
Ліліан Пегович, Вегревіль

Президент-засновник Іван Гузіль очолив товариство. З цього часу почалося планування першого фестивалю. Хто приїде до цієї маленької і мирної громади? Чи знайдеться необхідне помешкання? Де відбудуться усі події? Як забезпечити учасників їжею і скільки її потрібно? Де взяти інструкції щодо творчих занять? Які мають бути умови контракту з професійними колективами? Хто офіційно відкриє програму? Чи варто оранізовувати конкурс українських талантів? Як провести конкурс? З цими та іншими проблемами зіткнувся організаційний комітет. Але вони вистояли, знайшли рішення – і сьогодні нам уже 40 років!

Було вирішено, що фестиваль має відбуватися як «Канадський показ української культури». Павло Цимбалюк, представник української культури з Едмонтону, виконав лого з образом танцюриста-гуцула, що з'явилося на всіх памфлетах і оголошеннях фестивалю.

Непрості ідеї та мрії було втілено в різноманітні конкурси, змагання, виставки і концерти. Таким чином, перший український фестиваль «Писанка» відбувся 28, 29 і 30 червня 1974 р. як триденний захід представлення української культури. Ця подія відкрила величезні можливості для молоді осягнути зором і слухом українську музику і танці, культуру, пісні і традиційний одяг, кулінарні шедеври, усе, що було збережено і передавалося поколіннями українців з часу їхнього оселення у цьому регіоні з 1890-их і 1900-их рр.

РОЗДІЛ 2 – ІСТОРІЯ ПИСАНКИ

У той саме час, коли у Вегревілі відбувалися дискусії щодо проведення фестивалю, 1973 р., уряд Альберти заснував Комітет святкування сторіччя Альберти, щоб скоординувати святкування сторіччя Королівської кінної поліції Канади (Royal Canadian Mounted Police –RCMP), що відбулося 1974 р. Комітет розподіляв кошти громадам, які виявляли бажання встановити пам'ятник Королівській поліції. Вегревіль і торгово-промислова палата околиці зобов'язалися до умов. Ральф Ґоррі, директор школи, погодився очолити проєкт святкування Королівської поліції від імени торгово-промислової палати.

Чому яйце-писанка?

Надійшли численні пропозиції, але найкращою, безумовно, стала пропозиція, запропонована піонерами регіону і їх нащадками спорудити гігантську Великодню писанку, яка б символізувала мир і безпеку, що несе Королівська поліція. Було складено заяву до Альбертского комітеру святкування століття. Ґрант на суму $15000 було схвалено. Вишукані і складні візерунки пасхальних крашанок в українській традиції відомі по всьому світу(«писанка» – українська назва Великоднього яйця, походить від дієслова «писати»). Унікальна

конструкція і складна геометрична форма яйця робили проєкт надзвичайно складним. Ніхто у Вегревілі не мав досвіду, щоб виконати таке. Відбулося кілька консультацій із кількома інженерними фірмами в Едмонтоні. Професор Рональд Реш учений-комп'ютерник із Університету Юти, погодився взятися за дизайн проекту. Усвідомлюючи складність проекту, комітет святкування століття збільшив грант до $25000.

Професор Реш став відповідальним за концепцію писанки, що вимагала написання нової комп'ютерної програми. Писанка дійсно становить важку конструкцію з 524 зіркоподібних частинок, 1108 рівносторінніх трикутників, 3512 зовнішніх граней, 6978 гайок і болтів і 177 внутрішніх підпор. Завдяки праці і керуванню професора Реша писанка визнана у світі не лише як унікальний мистецький твір, але й як досягнення дев'яти математичних, архітектурних та інженерних новинок. Дизайн представляє собою перше змодельоване комп'ютером яйце. Тисячі туристів з усього світу відвідують Вегревіль щорічно, щоб помилуватися писанкою. Її розмір становить 25,7 футів у довжину, 18 футів у ширину і 81 фут у висоту. Це одна з головних туристичних приваб на трасі Yellowhead. 2000-фунтове покриття з алюмінію прикріплене до центральної щогли під 30 градусним кутом з 177 обертальними підпорами. Компанія з Едмонтону Cessco International Ltd. виготовила внутрішню конструкцію вагою 3000 фунтів. Писанку установлено на бетонному і металевому п'єдесталі, що важить 27000 фунтів, і вона обертається за вітром як флюгер.

Хто виконав дизайн писанки?

Концептуальний і графічний дизайн для цієї унікальної пам'ятки був розроблений Павлом Цимбалюком, який вважається експертом української культури, маючи більш ніж 20 років досвіду графіка-консультанта. Йому допомагав Григорій Черненко, архітектор із Едмонтона. Павло Цимбалюк використав три кольори бронзи, срібла і золота – як символ процвітання. Бронзовий є переважаючим кольором у дизайні і символізує «гарну землю», земля, на якій наші пращури боролися за виживання і існування. П'ять різних символів складають дизайн. Випромінюючі золоті зірки по краях символізують життя й лагідну долю. Трикутні золоті й срібні зірки символізують Трійцю, в яку наші предки шанобливо віруют. Срібний візерунок, яким обрамлена Писанка, що немає ні початку, ні кінця, символізує вічність. По центру зображено золоті й срібні шестокрилі вітряки, що символізують багатий урожай. Найбільш уживаний візерунок – срібні зуби вовка, зображені по центру і обрамлені срібною тасьмою, символізує мир і злагоду, які гарантує Королівська поліція. Посвячення написано на чотирьох мовах: англійській, українській, французькій і німецькій: «Ця писанка (Великоднє яйце) символізує гармонію, життєву силу і культуру громади, і присвячена як данина поваги до сотої річниці Королівської кінної поліції Канади, яка втілює мир і злагоду серед багакультурного населення Канади». Писанка стала експонатом урочистостей, присвячених Королівській поліції. Комітет святкування століття Альберти подав уряду провінції свій звіт із таким

словами наприкінці: «З великої різноманітної кількості проектів, здійснюваних з нагоди святкування століття, жоден не може рівнятися за своєю унікальністю з українським Великоднім яйцем «Писанкою», здійсненим у Вегревілі. Цей захоплюючий проект поєднує стародавні традиції однієї з найбільших етнічних груп Альберти з архітектурними і геометричними фігурами, які демонструють «прорив» у сучасній науці, пов'язуючи таким чином спадщину і прогрес». «Писанка розташована в красивому місці Elks Park поруч ставка у східній частині міста і прикрашає вхід до парку».

З відкриттям цього найунікальнішого пам'ятника на честь 100-річчя Королівської кінної поліції Канади в Альберті «Писанка» стала найбільшим українським Великоднім яйцем у світі. Звістка про цей незвичайний пам'ятник рознеслася на всі кінці світу блискавично з наростаючою популярністю і цікавістю. Вона швидко отримала міжнародне визнання.

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ ФЕСТИВАЛЮ

Тепер постало цілком логічним поєднати назву «Канадський показ української культури» і «Писанка». Ось уже протягом кількох років назва «Український фестиваль Писанка» стала загальноприйнятною і вживається до нині. Візуальним логотипом став танцюрист-гуцул, що перестрибує Писанку.

РОЗДІЛ 3 – УПРАВА ФЕСТИВАЛЮ: 1974-2013

Управа

Культурне товариство Веґревілю має в управі виконавчого і 12 директорів, які обираються щорічно. Разом вони складають Раду. Багато з них мають фаховий досвід управління за місцем праці в різних організаціях. Деякі лишаються в управі Культурного товариства Веґревілю протягом кількох років, передаючи досвід і забезпечуючи стабільність в організації, поділяючи управу з новими членами. Членство в управі не оплачується. Засідання управи проводяться щомісяця, розглядаючи і затверджуючи напрямок діяльности і його виконання. Нижче подано список осіб, які служили товариству протягом цих 40 років. Дехто з них мали членство рік чи два, а дехто віддавалися справі протягом багатьох років. Елсі Кавулич, наприклад, служила усі 40 років.

Antonchuk, Dave
Antonchuk, Liz
Ashton, Diane
Ashton, Wayne
Babiuk, Ron
Baxandall, Dellas
Baxandall, Rob
Baydala, Nestor
Baydala, Terry
Baydala, Tim
Beaudette, Daniel
Blonsky, Joseph
Blyschuk, Barbara
Bombak, Larissa
Bushko, Jeanette
Charuk, Ray
Chmilar, Yvonne
Chomiak, Harriet
Chorney, Steve
Chrapko, Shirley
Corry, Ron
Corry, Theresa
Czar, John
Demco, Janice
Dowhey, Alex
DuToit, Bill
Eleniak, Val
Eliuk, Mary
Father Gene
Foresty, Alvin
Foresty, Cameron
Gordey, Alexander
Goshko, Russell
Grykuliak, Shawn
Horton, W.L
Hrabok, Tony
Hudema, Holly
Humeniuk, Harry
Huzil, John
Ilkiw, Terenia
Karbashewski, Mary
Kawulych, Elsie
Kitlarchuk, William
Korchinsky, Merle
Kowalchuk,Shirley
Kruk, Myron
Kuhn, Pearl
Kuly, Russell
Lemko, Jerrold
Ling, Sandra
Linkiewich, Kenneth
Mandruk, Alex
Marianych, Ludvik
Matwiw, Jacob
McKenzie, Kay
Melnyk, Boris
Miskew, Peter
Olineck, Orest
Orleski, Olga
Orleski, Steve
Osinchuk, Al
Palahniuk, Monica
Palahniuk, Victor
Paranich, Alice
Pawliuk, George
Pawliuk, Steve
Pawluk, Gordon
Pehowich, Lillian
Plunkett, Ed
Polehoyke, John
Pshyk, Lawrence
Puk, Rev. J.
Rachansky, Florence
Radziwon, Olga
Rawluk, Edna
Rawluk, Tom
Rubuliak, Peater
Sakaluk, Eugene
Senchyshyn, Simon
Shavchook, P.M.
Shewchuk, Myron
Shewchuk, Paul
Shymko, Frank
Sidor, George
Triska, BIll
Tyrkalo, Fr. Josaphat
Vihovska, Yanina
Wagner, John
Walters, Wilton
Warawa, Johnnie
Wear, Laurie
Wilde, Jerome
Wilinski, Barry
Yakimovich, Mary
Yakimyshyn, Nick
Youzwishen, Ernie
Yuskow, George
Zagrosh, Elsie
Zagrosh, Peter
Zaharichuk, Annie
Zaharichuk, Tim
Zawadiuk, Edith
Zorniak, Curtis
Zubreski, Helen
Zubreski, Nestor
Zubritsky, Melitta
Zubritsky, Orest

Рада спирається на досвід своїх членів і членів громади, обираючи голову комітету для численних подій і завдань фестивалю. Без цих добровольців фестиваль не відбувся б. Ця група осіб принесла до управи вміння реалізувати задуманий захід. Оскільки фестиваль є найбільшою подією у Веґревілі, що привертає міжнародну увагу, багато громадян хочуть бути частиною цього комітету. Нижче наводиться частковий список комітетів, голів яких вказано вище:

Розповсюдження інформації/Реклама, Сцена, Демонстративний павільйон, Різноманіття/Культурний павільйон, Ярмарок, Танці, Ґранти, Харчування, Програмка, Вітання гостей, Народна творчість, Церемонія відкриття, Сувеніри, Музична зала пошани, Сніданок млинцями, Молоде коріння, Кімната для відпочинку, Утримання під вартою, Дитячі забави, Куточок піонерів, Довідкова інформація, Вебсайт, Приміщення/Будівництво, Семінари та інші.

Голови можуть також запрошувати членів громади на допомогу. Ці комітети формують ідеї/плани фестивалю, які виносяться на щомісячні засідання управи на поради і схвалення.

Секретар-менеджер/координатор фестивалю

Секретар-менеджер – це позиція на неповний робочий день, що має за обов'язок вести справи офісу. Це єдина оплачувана посада в товаристві. Ця позиція забезпечує політику і процес, затверджені Управою і координує потреби кожного комітету щодо кореспонденції, контрактів, необхідних ресурсів, запрошень, реклами тощо. На час підготовки до фестивалю, на травень, червень і частину липня, менеджер наймає секретаря з повним робочим днем.

У 2011 році позицію було перейменовано на координатора фестивалю. Фестиваль не може відбутися без залучення цієї особи. У більшости випадких особа на цій посаді працює понад норму. Нижче подано список осіб, які виконували обов'язки секретаря-менеджера / координатора фестивалю:

1974-1983	Олександер Ґордей	1998-2000	Орест Олійник
1984-1986	Тоні Варава	2001-2007	Ральф Ґорі
1987	Джоан Турчин	2008-2010	Орест Олійник
1988	Мішел Іфтодій	2011-2012	Алісія Ґрунтович
1990-1997	Ральф Ґорі	2013-до нині	Патрісія Шевчук

РОЗДІЛ 4 – ПРИНАДИ ФЕСТИВАЛЮ: 1974-2013

Коли фестиваль розпочинав свою діяльність, було узгоджено, що основною метою фестивалю буде «презентація української культури». Фестиваль мав надати сцену, щоб представити роботи місцевих і немісцевих малярів, мистців і виконавців, які покажуть і продемонструють своє вміння/талант української культурної спадщини через українську музику, пісні, танці, ремесла, народне мистецтво, одяг, мову та їжу.

Наступні секції були до показу кожного року фестивалю:

А. Виставки та презентації українського народного ремесла: 1974-2013

Демонструються предмети старовини українських піонерів, багатьом із яких більше 100 років. Кілька місцевих родин присутні на кожному фестивалі, щоб пояснити, інтерпретувати і продемонструвати, якщо можливо, як ці старі речі використовувалися в житті їхніх бабусь і дідусів чи прабабусь і прадідусів, коли вони прибули до Канади.

Семінари «Зроби сам» заплановані місцевими мистцями громади, які демонструють різні вміння і таланти українських піонерів у їхньому щоденному побуті у новій країні. Деякі з них перетворюються на інтерактивні семінари, в яких беруть участь відвідувачі фестивалю. Можна навести такі приклади: писання великодніх яєць (писанки), замішування тіста для ритуальних хлібів.

Bottom of Form

Значними за 40 років були наступні виставки і презентації:

1981: Джоан Наконечна, авторка книжки «Писанка – мистецтво Великоднього яйця», показала вибрану колекцію своїх розписаних яєць. Вона також продемонструвала як писати писанки.

1989: Було заплановано додаткові виставки та семінари з народного мистецтва. Виставки традиційних рослин, візерунків на українських костюмах, плетіння поясів/тканння килимів було додано до традиційних дисплеїв. Писання писанок, ткацтво, замішування тіста, прядіння, плетіння з соломи, вишивка і виготовлення вербових свистків також були запропоновані до показу.

1990: Навчальні семінари тривають. Конкурс мистецтв та ремесел привертає багато уваги. Запроваджено грошові нагороди.

1995: Вперше було додано конкурс «Міжнародне розписування яйєць». Було запропоновано початковий, підлітковий, дорослий і майстерний рівні. Переможці отримали грошові нагороди на суму $2000, а їхні роботи виставлялися на наступних фестивалях.

1999: Традиційні виставки Великодня і Різдва.

2000: Данні Іванишин і |Ґеорґина Томин були запрошені розказати про цікаві книги, що описують життя українських піонерів. Було додано також стенд «100-річчя румун в Альберті».

2001: Асоціація українських православних жінок Святого Володимира і Ліга українських католицьких жінок Святої Трійці, обидві організації з Вегревілю, підготували виставки антикваріату з Буковини і дитячих та юнацьких робіт.

2006: Було показано прекрасну виставку родини Честера і Люби Куців. Ця спеціальна виставка була присвячена колекції писанок Куців, а також однієї з найбільших приватних виставок української кераміки, виробів із дерева, ткацтва (килимарства), вишивки й унікальних рушників. Відвідувачі були вражені цією колекцію.

2012: Два місцеві музеї: Вегревільський регіональний музей і Музей отців Василіян з Мондеру представили спеціальні стенди. Окрім того, було показано унікальний одяг, уживаний у часи Київської Русі. Продемонстровано, як обробляти льон. Ольга Орлеська із задоволенням продемонструвала свою 35-річну колекцію виробів із тіста. Були представлені варіації короваю, традиційного весільного хлібу, рясно прикрашеного орнаментами з тіста, зелені і квітів. Такі чудові презентації та семінари заохочують відвідувачів повертатися з року в рік.

Б. Сцена: 1974-2013

Щоденні шоу за участю різноманітних популярних українських артистів та виконавців музики, пісень і танців із усіх куточків Канади, США і України мають місце на кожному фестивалі. Часто місцеві артисти виходять на сцену разом із немісцевими артистами. Кожне шоу веде відомий громадський діяч. Кожне шоу заплановане на відкритій сцені, що вміщає більш ніж 2000 осіб. У випадку дощу шоу переміщається в приміщення. Найяскравіші виступи будуть згадані по роках у цій статті (Розділ 5).

В. Конкурс талантів молоді: 1974-2013

Протягом багатьох років ця подія є найважливішою у програмі фестивалю. Конкурс розділений на два окремі сектори: аматорський конкурс танцю і конкурс співу, декламації та інструментального виконання. Конкурсанти з усіх частин Західної Канади беруть участь у конкурсі в різних категоріях. Переможці першого місця отримують золоту медаль. Володарі другого місця отримують срібну медаль, а переможці третього місця – бронзову медаль.

1. Аматорське виконання танцю

Перший конкурс було проведено у 1974 р. в аудиторії школи. Переможці мали можливість продемонструвати свої таланти в другій половині дня в талант-шоу. У 1975 році ця секція виросла до двох днів змагань, і переможці окремо демонстрували свій талант. Окрім визнання «переможець», вони також отримали нагороди.

Протягом багатьох років цей конкурс танців розвинувся до такої міри, що був визнаний найбільшим українським аматорським танцювальним конкурсом. Його популярність зросла настільки, що наприкінці 1980-их і початку 1990-их близько 1200 молодих конкурсантів у віці від 6 до 13 років взяло участь у трьоденному фестивалі.

Після багатьох годин практики та репетицій, годин пошиття костюмів мамами і бабусями ці молоді люди демонстрували такий рівень, на якому можуть змагатися передові професійні групи. Чимала заслуга припадає на батьків та інструкторів, що присвячують свій час, віддають свій хист і підтримку, щоб довести їх до сцени.

Тисячі глядачів нараховувала ця секція. Бурхливими оплесками нагороджувалися конкурсанти, чи то вони танцювали соло, чи дует, чи танець у групі. Позитивна жвава атмосфера цієї секції заохочує учасників повертатися з року в рік. Переможці беруть участь у фінальному шоу. Конкуренція є жорсткою, але нагорода – великою.

У 1990-их рр. судді почали працювати у двох командах, по 3 в кожній. Цей винятковий механізм передбачав більше зосередження на всіх аспектах і критеріях українського танцю. Глядачі із задоволенням слухали музику, любувалися костюми танцюристів і звичайно ж слухали коментарі суддів. Це був навчальний процес і реальна навчальна ситуація для всіх.

Окрім медалей, кілька організацій виявили свою підтримку конкурсантам, пропонуючи нагороди у вигляді трофеїв. Ці трофеї стали заповітними сувенірами для переможців.

1991 – велика сукупна нагорода «Господар і Господиня»

Цей трофей був подарований Майком і Елсі Кавуличами, Господарем і Господинею фестивалю у 1991 р. Він став символом досконалости в досягненні мети і був присуджений індивідуальним конкурсантам на загальних умовах, які брали участь як мінімум у трьох категоріях: танець, музика, декламація чи народне ремесло.

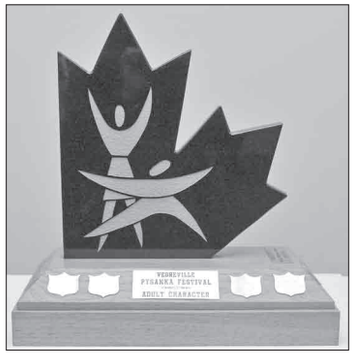

1991 – Нагорода «Веселка» у категорії традиційний танець дорослих

У1980-их рр. український танець дорослих було запропоновано як розвагу, але згодом він набув популярности і був доданий до змагань. З моменту свого створення ця категорія залишається популярною і улюбленою у публіки. Ансамбль українського танцю і музики «Веселка» з Едмонтону пожертвував «унікально здизайнований трофей», який щорічно присуджується за перше місце в категорії традиційний танець, виконаний дорослими.

1992 – Ансамбль українського танцю і музики «Веселка» пожертвував також інший трофей, який присуджується за перше місце в сценічному танці, виконаному дорослими.

1992 – нагорода «За вміння скласти враження».

Будучи провідною корпоративною організацією, Alberta Power зголосилася спонсорувати нагороду для молоді, що демонструє гідне досягнення на фестивалі. Нагорода Alberta Power «За вміння скласти враження» була заснована з метою визнати найбільш значимі й успішні досягнення. Кожного дня нагроджувалося два виступи на професійній сцені. Судді віддавали свій вибір тим, хто справляв схвальне загальне

враження, зумів створити видовище і зацікавити публіку. Переможці з надзвичайним хвилюванням танцювали «під вогнями» на професійній сцені. Це був основний момент їхнього досягнення. У 1994 році корпоративним спонсором премії стала RJV TOB, Веґревіль, компанія послуг газового родовища.

1992 – Нагорода «Вітання»

Цей трофей щорічно присуджується за краще загальне привітання протягом двох днів змагань. Трофей був подарований Орестом і Катериною Олійниками з Веґревілю. Орест приймав участь у роботі танцювального комітету фестивалю протягом багатьох років.

1992 – Західна регіональна нагорода

Цим трофеєм щорічно удостоюється найкращий виконавець західного регіонального танцю. Трофей був подарований Білом і Барбарою Гергот із Веґревілю, які брали участь у роботі танцювального комітету фестивалю протягом багатьох років.

1992 – Нагорода «Гопак»

Щорічно присуджується найкращому виконавцю гопака. Трофей був спочатку пожертвуваний Діаною і Баррі Вілінськими з Веґревілю. У 1994 він був замінений на нагороду «Черемошу».

1993 – Вільна нагорода «Буковина»

Щорічно присуджується найкращим виконавцям групового буковинського танцю. Він був подарований Мийхайлом і Адель Вигерями з Едмонтону.

1993 – Вільна нагорода «Гуцул»

Щорічно присуджується за виконання гуцульського танцю. Подарований Джеральдом і Анітою Лемків з Веґревілю.

1994 – Нагорода «Черемошу»

На знак визнання високої якости танцювального конкурсу на фестивалі у Веґревілі Українське товариство танцю «Черемош» подарувало цю нагороду, яка надається щорічно переможцю разом із золотою медаллю за виконання гопака. Гопак визнано «національним танцем України», так що це показово, що один з найуспішніших танцювальних колективів Канади спонсорував цю нагороду.

1995 – Нагорода «Шумки»

За підтримки всесвітньо відомого ансамблю « Шумка» ця спеціальна нагорода вручається щорічно за найкращий сценічний танець. У цій категорії хореограф створює цікаву історію, використовуючи традиційну українську музику та танцювальні рухи, щоб розказати історію з життя через танець. Танцювальні рухи, музику, костюми і настрій змінюються відповідно до сюжету.

1995 – Нагорода Дена Хомляка

Ден Хомляк, популярний ведучий української радіопередачі в Західній Канаді, із задоволенням сприяв розвитку української пісні, танцю і музики. Він виконував обов'язки ведучого на танцювальних конкурсах на фестивалі у Вегревілі на початку 1970-их і початку 1980-их рр. Його пожертвою став трофей, який щорічно вручається кращому ансамблю танцю за традиційну хореографію. Цей трофей визнає наполегливу й успішну працю танцювального колективу і викладача.

1997 – Нагорода «Вогню»

Цей трофей був подарований українським ансамблем танцю «Вогонь» з Едмонтону, щоб щорічно нагороджувати танцювальний колектив за виконання полтавського танцю (в якому беруть участь 11 і більше учасників). Інша нагорода «Вогню» надається за найкращий танець у загальному конкурсі. Таким є бажання «Вогню» заохочувати усі танцювальні колективи підтримувати українські традиції.

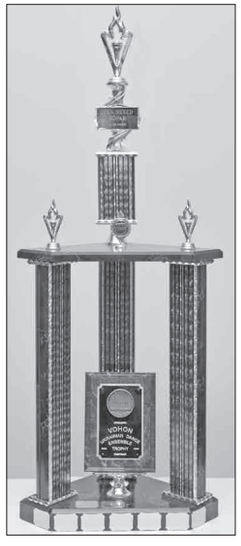

2011 – Нова медаль-нагорода

У категоріях танцю і музики на фестивалі «Писанка» у Вегревілі було запроваджено нове і сміливе рішення.

Крім традиційних золотої, срібної та бронзової медалей, платинова медаль дається за оцінку понад 95%. Дизайн медалі створила Ірина Карпенко, художниця з України, яка нині проживає в Едмонтоні.

2. Змагання зі співу, декламації та гри на інструменті

Пісня, текст чи музика, виконана на сучасному чи традиційному інструменті, несе таке ж фундаментальне значення для будь-якої культури, як і танці. Сцена фестивалю у Вегревілі надається до послуг тим дітям, батьки яких дбають, щоб їхні діти вивчали українську мову та пісні вдома, за місцем проживання або в україномовних програмах наших шкіл, або до послуг тим особам, які виховують музичний талант своїх дітей, заохочуючи їх грати на традиційних українських інструментах.

Діти від дошкільного віку до 12 класу можуть змагатися у співі або читанні в соло, дуеті або груповій категорії. Секції конкурсу для гри на скрипці, цимбалах, бандурі або акордеоні до їхніх послуг. Глядачі аплодують, а діти радіють, коли оголошуються переможці та присуджуються золоті, срібні та бронзові медалі.

2001 – Нагорода Пшиків

Цей трофей був уведений за найкращі досягнення у виконанні музики. Він присуджується щорічно. Це був дар від Лаврентія та Марії-Анни Пшик із Едмонтону.

3. Припинення змагань у Вегревілі

Починаючи з 2000-их рр., кількість записів до змагань у фестивалі поступово зменшується. Здається, це не тому, що діти і танцювальні школи більше не хочуть змагатися на фестивалі у Вегревілі, а тому, що термін його проведення став вагомим фактором. Розмови з численними танцювальними колективами, батьками і викладачами пояснюють, що в 1980-их і 1990-их рр. конкурс у Вегревілі був лише єдиним і лише виступаючі з високою якістю підготовки могли взяти участь у конкурсі. З того часу кількість конкурсів збільшилася, і нові змагання відбуваються в різних частинах Альберти і Саскачевану і, як правило, плануються з лютого по травень. Більшість шкіл танцю беруть участь в 1, 2, 3 або 4 танцювальних конкурсах за свій навчальний рік. Вони закінчують свій танцювальний рік на кінець травня і мають свої концерти на кінець року. Планування альтернативних заходів на липень лишається за рішенням батьків. На справді, лише кілька колективів знаходять можливість продовжити свій танцювальний рік до липня і взяти участь у змаганнях. Тому в 2013 р. конкурс не відбувся. Натомість, культурна програма була запропонована для тих танцювальних колективів, які бажали танцювати на фестивалі «Писанка» у Вегревілі.

Г. Виставки та презентації в «Селі піонерів»: 1974-2013

Відвідувачі мають можливіть зробити крок у минуле, відвідавши виставки та презентації «Села піонерів» на фестивалі «Писанка». Товариство культури зібрало цікаві і різноманітні експонати піонерів: машини та інструменти, щоб відобразити спосіб життя наших предків. Куточок «Село піонерів» знаходиться поруч головної сцени, але ще кращою можливістю добратися туди видається безкоштовний вагон/віз, причеплений до трактора.

Випікання хліба

З самого першого року фестивалю сильний аромат випічки хліба у відкритій глиняній печі вабив відвідувачів. Вони ставали в чергу, щоб придбати свіжий хліб тільки-но вийнятий із печі. Щоб показати, як хліб та інші продукти харчування запікалися чи готувалися першими українськими піонерами, чотири відкритих печі розпалюються сухими гілками верби. Нинішні печі були побудовані Вікторам Філіпсом у 1995 р. Оригінальна піч була збудована в 1975 р. Антоном Бялуком і Томом Маковеєм.

Мелення борошна у кам'яному млині

Копія кам'яного млина була побудована в 1970-их рр. Джоном Кашманом із Вегревілю і подарована Культурному товариству Вегревіля. Чисте зерно засипають у бункер, встановлений на рамі у верхній частині кам'яного млина. Зерно падає в центральний отвір, де обертається верхній камінь. Як тільки зерно перемелеться, борошно висипається з носика млина. Таке борошно без консервантів користується великим попитом і його пропозиція покупцям обмежена.

Кузня

Кузня знаходиться в оригінальному будинку, пожертвуваному сім'єю Андрія Якимця в 1995 р. Вона побудована з обтесаних колод і встановлена без цвяхів або шурупів. Ремісники демонструють, як піонери виготовляли або ремонтували сільськогосподарський інвентар та інструменти. Залізо нагрівають, доки воно не розпечеться, а потім формують підкови, ланцюги та інше.

Вироби з мотузок

Цей куточок показує, як шпагат перетворюється на міцну мотузку.

«Село піонерів» було створене в 1995 р., і цей куточок продовжує приваблювати відвідувачів з року в рік. У 1995 р. було запроваджено деякі цікаві розваги. Одна з них пропонує розпиляти колоду. Партнери мусять розпиляти колоду якнайшвидше. Іншою розвагою є забивання гвіздків. Від учасників вимагаються швидкість і точність.

Ґ. Ярмарок: 1974-2013

Термін «ярмарок» є українською версією до гуцульського базару, які пропонують свої товари просто неба: речі з дерева, оздоблені вишуканою різьбою, прекрасні вишиванки і кераміку. В інших частинах України для тієї ж діяльності уживали термін «ринок». Фестиваль у Вегревілі перейняв цю модель, щоб показати і запропонувати оригінальне українське народне мистецтво і ремесла на продаж. Окрім того, можна знайти речі інших культур. Багато з цих речей є унікальні, красиві і виготовлені своїми руками. Завжди є багато речей до вибору.

Протягом багатьох років Ярмарок влаштовувався на місці, де стояла стара сцена з піщаною підлогою. Підлогу покривали соломою, щоб захистити її від

бруду. У 1990-их рр. ярмарок переїхав до нового «Фестивального павільйону «, де відвідувачі зручно купують з покритих лавок, що стоять на асфальті.

За ці роки відвідувачі мали до вибору різноманітну кількість сувенірів, зокрема українські писанки, українську кераміку, вироби зі скла, українські сорочки, блузки, футболки, українські народні інструменти, двомовні пісенники, українські сувеніри з дерева, українську музику (касети, компакт-диски), українські ляльки, ткані вироби, вироби із соломи, фотографії. Окрім того, також пропонувалися ювелірні вироби, вітражне скло, кухонне начиння, здобні вироби, відео, намиста та дитячі іграшки.

Список майстрів довгий, дехто з них повертається з року в рік. За час нашого 40-річного досвіду наступні майстри винаймали стенд для продажу своїх виробів. (Це неповний список)

A Stytch 'n Tyme Designs
AUDA – Alberta Ukrainian Dance Association
Baba's Records
Bonnie Dawn Creations
C.C. International
Carollyn K. Carbon
Ceramic Cottage
Cobblestone Freeway Tours
Costumes by Paul
Diana May Clay Ltd.
Epicure
Eucathentic
Eunice's Creations
Faerie Dust Glitter Tattoos
Flowers by Sheryl
Friends of the Ukrainian Village
Gil Burkart
Global Wealth
J&M Crafts
Kisville Photography
Kitchen Parties
Kule Centre for Ukrainian Folklore
Lifetime» Stainless Steel Cookware
Lily Records
Ludmila Sereditch
M.T. Ceramics
Meadow Treasures
Mona Marko
Northern Kings
Orbit
Pain Relief
Phyllis Basaraba
Riverside Emus
Rock 2 Gem Lapidary
Sally Patricia Collection
Sask Home Grown
Scentsy
Shumka Dance Camps
Synergy Worldwide
Terry Pitts Ukrainian Dance Art
Tupperware
Twisted Balloon Art
Ukrainian and Things
Ukrainian Colors
Ukreations
Val Boyko
VegTel Engraving
Vintage Magpie
Wasylina Nykiforuk
West's Kitchen Knives

Д. Вечір танців – Забави: 1974-2013

Танці у п'ятницю і суботу ввечері також стали подією фестивалю, яку варто продовжувати. Сцена є переповнена танцюючими під музику найкращих українських груп Канади, тут же пивні лавки. Саме за таких умов стара дружба відновлюється, а нова формується. Яка картина! А тут ще «Коломийка»! Тільки-но уявіть, як кращі танцюристи з найкращих танцювальних груп Західної Канади збираються разом. Танцювальний майданчик звільняється, вони постають у центрі уваги і намагаються перевершити один одного у своїх найкращих, найскладніших, найзапальніших рухах. Це спектакль, який не можна

пропустити! Перелік музик, які грали на цих забавах, буде викладено порічно в розділі 5 цієї статті.

Е. Родовід: 1999-2013

З якого села прибула Баба? В якій річці плавав Дідо? Чи були вони з Буковини, чи з Галичини? Чи це була Гуцульщина? З якої частини України приїхали твої прадіди? Чи знаєте ви назву села? Приходьте на фестиваль і дізнайтеся або поділіться знаннями з нами.

Починаючи з 1999 р., фестиваль демонструє карту України, на якій можна простежити своє українське коріння. Ви можете вказати своє прізвище і село, з яких еміґрували до Канади ваші предки. Можливо, ваш сусід із будинку навпроти або ваша колега по роботі пізнають назву села, і ви дізнаєтеся, що у вас є щось спільне. Можливо, ваші бабусі і дідусі були з одного села в Україні. А може ви є далекі родичі. Також пропонується реєстр, так що ви можете записати своє ім'я, адресу та назву українського села. Хтось може зв'язатися з вами, і хто знає, що ви довідаєтеся. Це може бути заповітна інформація, що промовляє до наших душ і відповідає на питання: звідки ми походимо?

Є. Визнання родини: 1991-2008

Культурне товариство Вегревілю розпочало цю програму в 1991 р. на честь святкування сторіччя поселення перших українців у Канаді. Родини мають за честь бути визнаними як лідери громади та її керманичі. За перші два роки 14 родин отримали нагороду. До 2008 року програма постановила визнавати лише одну родину щорічно. Щоб передати вам значення цих нагород, наведемо слова посвяти з дошки-стенду:

> *На знак пошани родини-піонерів, яка продемонструвала наполегливість і лідерство у розбудові громади на початку розвитку цієї великої нації і чия відданість родині і церкві сприяла збагаченню культури українсько-канадської громади.*

Визнаними родинами стали:

1991

Wasyl and Anna Eleniak	Fred and Anna Kostash	John and Julia Petecki
Tymko and Maria Goshko	Peter and Mary Svarich	Oleksa and Anna Szpak

1992

Fedor and Anna Bohaychuk	Kyrylo and Mary Korpan	John and Helen (Olena) Kubrak
Ivan and Maria Fedoruk	Victor and Mary Lemiski	George and Annie Yuskow
Peter and Anne Kolmatycki	Andrew and Pearl Svarich	

1993

Іван та Евдокія Предик стали визнаною родиною. Вони еміґрували до Канади в 1901 р, поселившись в районі Лаймстоун Лейку, згодом у 1903 р. переїхали до нової садиби в Плейн Лейк. Їх будинок став центром діяльности для поштових операцій, загального місця зустрічі, недільної меси, катехізису, шлюбів і хрещення до часу зведення Української католицької церкви в Плейн Лейку в 1910 р.

1994

Микола та Анна Чарук стали визнаною піонерською родиною. Кожен з них прибув до Канади в 1900 р. у віці трьох років з батьками. Вони одружилися в 1911 році і жили в районі Січ-Коломиї на північний захід Вегревілю. Обоє були дуже активні в громадській роботі.

1995

Заслужена піонерська родина Юрій і Ганна Шевчук. Обоє є вихідцями з маленького села в Україні і прибули з батьками: в 1902 р. Юрій, а в 1903 р. Анна. Вони жили разом із батьками в районі Віллінґдону, одружилися в 1912 році і переїхали до Вегревілю в 1928 р. Юрій допомагав у будівництві Української православної церкви Святого Володимира у Вегревілі.

1996

Вільям (Біл) та Анна Підручні. Біл прибув до Канади в 1900 році у віці шести місяців. Його батьки оселилися в Етеберті, Манітоба. Він отримав вищу освіту і працював аґрономом недалеко від Вегревілю. Анна народилася в Манітобі і після здобуття вищої освіти одружилася з Біллом. Плекаючи свою родину у Вегревілі, обоє були надзвичайно активні в майже кожній організації, керуючи та надаючи підтримку.

1997

Іван та Ганна Велещуки прибули з України навесні 1897 року і заснували садибу біля Едни поруч Востоку. Іван побудував і обладнав свою кузню. Він побудував свій власний млин. Його майстерність тесляра пригодилася у будівництві Католицької церкви Святого Миколая (збудована з дерева зрубом) поблизу Сейнт Майкла. Більше 800 нащадків зібралися в Ламонті, щоб відсвяткувати сторіччя прибуття сім›ї Велещуків до Канади.

1998

Вшанованою родиною на 25-річчя фестивалю була родина Романа і Катерини Варав. Вони емігрували до Канади в 1901 р. із Західної України і збудували садибу біля Мондару. Їхня родинна ферма є вже оселею для четвертого і п›ятого поколінь нащадків Романа і Катерини.

1999

Стефан і Анна Порайко іммігрували до Канади в 1990 р. і оселилися в районі Една-Стар. Після 10 років спільного життя вони переїхали і оселилися в районі

Роял Парку за шість миль на захід від Веґревілю. Стефан і Анна були добре відомі за свою активну участь у житті української громади – концерти, театр, музика, танці та інше, щоб підтримувати українські традиції.

2000

Фред і Наталка Кулі іммігрували в 1900 р. і оселилися за 8 миль на захід від Веґревілю. Багато нащадків родини прибуло, щоб отримати нагороду.

2001

Мотівій і Саломія Хом›як є визнаною родиною за їхню наполегливість і лідерство у розбудові громади на початку розвитку цієї нації та розвитку українсько-канадської громади. Мотівій і Саломія еміґрували до Канади в 1901 р. із України і швидко придбали садибу поруч з Бівер Лейку, де вони виростили 8 дітей. Ця земельна ділянка продовжує належати родині. За останніми підрахунками вони мають більш ніж 200 нащадків, які беруть участь у всіх сферах життя.

2002

Родина Василя та Анастасії Зозулі. Василь еміґрував до Канади в 1912 р., де познайомився і одружився з Анастасією (дочкою Никона і Ганни Шандро). Вони купили ферму в районі Шандро, де й виховували свою родину. Історичне село і музей Шандро знаходиться на землях, подарованих Василем та Анастасією.

2003

Кілька нащадків Гаррі і Перл Барлот прибуло, щоб отримати нагороду. Гаррі прибув до Вегревілю з батьками з України в 1902 р., оселившись на північному сході Веґревілю. Він одружився з Перл Жуківською, і вони разом утримували ферму через дорогу від садиби.

2004

Джеймс і Марія Гошко прибули до Веґревілю в 1900 р. і оселилися на північний захід від Веґревілю. Більшість їхніх нащадків, аж до 115 осіб, прибула на церемонію нагороди.

2005

4 родини були обрані для вшануванн у 2005 р. на честь 4 націй, які іммігрували і облаштувалися в районі Веґревілю.

З англійських представників були Джон Генрі Гіл та Анні Трімбл, які прибули з Онтаріо. Ґейл Трімбл, друга найстарша внучка, зараз бере участь у фестивалі, демонструючи у «Селі піонерів» мистецтво мотання мотузки.

З німецьких представників були Адам та Елізабет Ґебельгауз, які оселилися на північний захід від Веґревілю. Їхнє родинне дерево зростало, збагуючись міжнаціонально, щоб нині у Веґревілі проживали прекрасні люди – всі канадці, які пишаються цим. Багато хто з їх нащадків досі живе і фермує у районі Веґревілю-Голдену.

З французьких представників були Джозеф Бенуа й Амільда Тетро. Джозеф народився в Квебеку і представляє дев'яте покоління у Канаді. Багато хто з його нащадків розселені по всій Канаді і США, але близько 45 з них досі проживає у Веґревілі і прилеглих районах.

З українських представників були обрані Олексій і Марія Гевки, які прибули в 1900 р. з Тернополя, Україна. Вони швидко придбали садибу за $10 і ростили свою сім'ю на фермі.

2006

Корнеліус і Кетрін Франків прибули з батьками із Західної України в 1903 р. Вони ростили свою родину в районі Плейн Лейку.

2007

У 2007 були вшановані члени Свято-Троїцький церкви у Веґревілі. Церква для цих українських піонерів була збудована пресвітеріанською місією в 1907 р, з якої Свято-Троїцький прихід ріс і розвивався.

2008

Стівен і Федосія Саськів іммігрували до Канади в 1903 році з України. Багато з їхніх нащадків, близько 235, прибули, щоб отримати меморіальну дощечку на честь родини.

Ж. Музичні концерти: 1998-2013

У 1998 р., рік святкування 25-річчя фестивалю, було засновано нову категорію на честь святкування «Музичні концерти». Відвідувачі мали можливість слухати і танцювати під акомпанемент різних відомих українських груп із різних частин провінції, які щотижня брали участь на вечірках, весіллях, різних урочистостях і ювілеях по всій Альберті.

У 1998 р. виступили 17 музичних груп:

Grandstand 1:00 PM: Johnny's Serenaders 2:00 PM: Lumber Jacks 3:00 PM: Johnny's Serenaders 4:30 PM: Official Opening	Beer Garden – Multiplex 2:00 PM: Country Masters 3:00 PM: Harry's Polka Tones 4:00 PM: Lumber Jacks 5:00 PM: Melody Tones	Dance – Recreation Centre 9:00 PM: Royal-Lites 11:00 PM: Melody Tones
Субота, 4 липня		
Grandstand 1:00 PM: Romko 2:00 PM: Polka Ramblers 3:00 PM: Royal Aces Four 4:00 PM: Polka Ramblers 4:45 PM: Swiss Choir	Beer Garden – Multiplex 2:00 PM: Spot Lites 3:00 PM: Vegreville Polka Tones 4:00 PM: Romko 5:00 PM: Northern Kings	Dance – Recreation Centre 9:00 PM: Royal Aces Four 11:00 PM: Northern Kings

Неділя, 5 липня		
Grandstand 2:00 PM: Swingsters 3:00 PM: Spot Lites 4:00 PM: Vegreville Polka Tones	Beer Garden – Multiplex 3:00 PM: Melody Tones 4:00 PM: Swingsters 5:00 PM: Harry's Polka Tones	

З. Українська їжа: 1974-2013

Жоден фестиваль не відбувався без їжі. Українська кухня пропонувалася на продаж в усіх куточках фестивальної території. Серед українських страв були вареники, борщ, голубці, ковбаса й українська випічка.

Нижче пропонується частковий список кафе, що пропонували відвідувачам свої апетитні страви української кухні на фестивалі.

D&R Catering, Vegreville Mrs. Sophie Kassian, Innisfree Zustreech Ukrainian Society, Mundare RMD's Food Services, Vegreville Band B Catering, Vegreville	Holy Trinity Ukrainian Catholic Parish, Vegreville St. Vladimir's Ukrainian Orthodox Parish, Vegreville St. Anthony's Ukrainian Orthodox Parish, Edmonton Carpe Diem Catering Bohdan's Ukrainian Food, Mundare Jimmy Shewchuk Catering, Edmonton

З наведених вище слід відзначити, що Українська католицька парафія св. Трійці пропонувала свої послуги кожного року, починаючи з першого фестивалю в 1974 р.

И. Дитяча активність: 2000-2013

Серед фестивального галасу і суєти завжди має бути місце для дітей, де б вони могли жартувати і веселитися і, можливо, пізнати щось нове. Місце для відновлення сил і розваг стало вкрай необхідним, і тому у 2000 р. було облаштовано дитячий куточок. Цей куточок став місцем, де діти могли відпочити після виснажливих танцювальних конкурсів. Він пропонує кілька видів діяльности, які відволікають і розважають молодь, поки їх батьки відпочивають. В останні роки він став відомий як куточок дитини. Діти долучаються, щоб створити якісь чудові ручні роботи українських ремесел, розмальовки українських візерунків, прикраси, українські закладки, або кулон-тризуб, розробити моделі писанки або подивитися гру козаки і татари.

Популярною є забава зі звірятами з ферми Тісл Гіл. Асортимент екзотичних тварин: качки, вівці, ягнята, кури, кози, кролики, морські свинки, зебри, кенгуру викликають у дітей захоплення. Дітям дозволяється гратися з багатьма тваринами. Також мали місце розмалювання обличчя, кидання кілець, виготовлення тварин із повітряних куль та інші заходи для дітей. Інтерактивне шоу чарівника Рональда Макдональда відбулося в 2001 і 2012 рр.

РОЗДІЛ 5 – ЗВІТ ФЕСТИВАЛЮ ПО РОКАХ: 1974-2013

1974: 1-ий фестиваль: 28, 29 і 30 червня

- Господар і Господиня: Ми мали за честь мати Господарем і Господинею цього першого фестивалю Його Величність Головного суддю Івана Декура та пані Декур, які є нащадками іммігрантів з України.
- Офіційне відкриття: Вельмишановний д-р Дж. В. Ґрент МакЮен, генерал-губернатор Альберти, відкрив перший фестиваль. Ведучими церемонії були Ден Чомляк і Роман Осташевський.
- VIP-гості: Серед високопоставлених осіб, які відвідали трьохденний фестиваль були: Горст Шмід, Міністр Альберти у справах молоді та культури; Дон Мазанковський, депутат з Вегревілю; сенатор Пол Юзик з Оттави; Іван Батюк, депутат асамблеї з Вегревілю; сенатор Ерл Гастінгс з Калґарі.
- Сцена: Дві сцени було надано в користування. Першими виступали у Вегревілі: українські танцюристи «Черемошу», соліст Ярослав Шура, солістка Сандра Ґавінчук і ансамбль співаків «Розмай». У неділю відбувся концерт з нагоди Українського дня.
- Український день: мер Вергервілю, Вергілій Мошанський, офіційно оголосив 30 червня, неділю, «українським днем» у Вегревілі. Прапор України було піднято до положення трохи нижче канадського прапора. Відбувся святковий концерт, на якому виступили хор **Спілки української молоді Канади** (СУМК), хор «Верховина», співаки з «Мережі», хор і танцюристи з Вегревілю.
- Конкурси: Конкурс танців, вишивання та написання писанок були популярними на цьому першому фестивалі. $2000 призових грошей було вручено.
- Показ моди / променад: Показ української моди і чаювання привернули велику увагу. Показ моди відбувся на Main Street Вегревілю з врученням нагород за краще одягнену/ого українську/ого (1) жінку, (2) чоловіка, (3) пару.
- Вулиця забав: Розваги, ігри та святкова атмосфера переважали на Main Street Вегревілю.
- Виставки культури / презентації: Демонструвалися різні ремесла, такі як замішування хліба, кераміка, бісероплетіння та писання писанок, молотіння ціпом, покривання дахів соломою, борошномеління, прядіння, прання, прасування одягу та випічка хліба.
- Кіно: Capitol Theatre у Вегревілі показав україномовний фільм «Я ніколи не забуду» у п'ятницю і суботу. Для дорослих ціна входу становила $1,75.
- Танець: До танку були запрошені молодші і старші під музику «Polka Drifters» з Вінніпеґу.
- Ґранти: Перший фестиваль проходив за підтримки Федерального уряду з наданим ґрантом на суму $10000, Провінційного уряду Альберти з ґрантом на суму $5000 і з ґрантом Мистецької фундації Carling Community на суму $1000.

ЗМІ повідомили про фестиваль, як «перший такого плану в провінції».

1975: 2-ий Фестиваль: 27, 28 і 29 червня

- Були присутні наступні високопосадові особи: Почесний суддя пан Пітер Ґрещук і пані Ґрещук як Господар і Господиня, високоповажний Джон Манро, Міністр праці і багатокультурности Федерального уряду; Хорст Шмід, Міністр державних послуг і культури Альберти; Юліян Козяк, Міністр освіти Альберти.
- Конкурс талантів привабив багатьох гостей. Всі писанки від учасників було розпродано з аукціону в той же самий день.
- На сцені «Відлуння України» виступали Аль Черней, Роксана Росляк, хор «Дніпро», ансамблі «Черемош» і «Рушничок» із Монреалю.
- Переможці змагань з писанкарства та вишивання отримали свої нагороди і взяли участь у показі моди та чаюванні.
- Багатьох гостей привабив банкет і бал.
- Барвистий парад на Main Street у Вегревілі був на чолі з членами Королівської кінної поліції Канади
- Вечір закінчився танцями.
- Програма неділі включала участь Конгресу українців Канади з Едмонтону. Виступили танцюристи з Калґарі «Тризуб», хори з Веґревілю, з Едмонтону СУМК, чоловічий хор з Калґарі, Українська школа танцю з Веґревілю, танцювальна група з Ту Гілс, едмонтонські виконавці «Мережі» та інші.

1976: 3-ій фестиваль: 2, 3 і 4 липня

- Мали за честь мати д-ра Стрільчук і пані Стрільчук Господарем і Господинею.
- Серед високопосадових гостей були Почесний Джад Бьюкенен, Міністр розвитку північних територій; Горст Шмід, Міністр культури Альберти; Дон Мазанковський, депутат; мер Джеррі Кавано з Едмонтону.
- Серед запрошених артистів були Джоан Карасевич, сопрано; Роман Онифричук, бандурист; співаки «Мережі», танцюристи «»Черемошу»; родина Надужак з Вінніпеґу і музичний ансамбль «Відлуння».
- Також виступали Роман Осташевський і Ден Чомляк.
- Оркестр «»Радомський» грав на вечорах танців у п'ятницю і суботу.
- Було розведено вогонь у першій печі для випічки свіжого хлібу.
- Особливістю фестивалю стали банкет і бал, який тривав далеко за північ.
- Як звичайно, показ мод і чай став важливим моментом і привернув увагу багатьох відвідувачів.
- Продовжували лишатися популярним конкурси вишивання та писанкарства, а аукціон писанки викликав великий інтерес.
- Цікавою видалася презентація святкового хлібу.
- Мали місце танцювальні конкурси і вручення нагород переможцям.
- Цього року було також проведено конкурс вусів.
- Фестиваль тепер офіційно продовжено до 3 повних днів.

1977: 4-ий фестиваль: 1, 2 і 3 липня

- Господар і Господиня: З приємністю мали Лео і Наталку Фаринів за Господаря і Господиню, які вітали учасників фестивалю словами: «Нехай ваш досвід та враження з цього фестивалю збагачують вас і лишаться незабутніми».
- Програмка: Було видано перше видання, що мало стати щорічним. На обкладинці було зображено символ Королівської кінної поліції Канади, Писанку і образ «Танцюючих соняшників», виконаний з танцюристів Вегревільської школи українських танців.
- Сцена: Роман Осташевський і Ден Чомляк були ведучими концерту, в якому узяли участь танцюристи «Черемошу»; Рената Бабак, сопрано-солістка з Києва; «Рушничок» з Монреалю; Віктор Пасовіст, скрипаль із Торонто; співаки з Едмонтону «Каштани»; Віллі Гунчак, цимбаліст з Вінніпеґу, та Євген Звоздецький з Едмонтону.
- У конкурсі взяло участь багато танцювальних колективів із багатьох громад. По місту пройшов парад, який привернув увагу громади до події.
- Пам'ятним моментом був банкет і бал, на якому група «Рушничок» грала до світанку.
- Показ моди і чаювання було проведено у школі ім. Петра Зварича.
- Вечір танців для молодших і старших відбувся під супровід оркестру «Думка».
- Мали місце презентації вишивки та писання писанок.

1978: 5-ий фестиваль: 7, 8 і 9 липня

- Як і в попередні роки, ми мали чудових людей на роль Господаря і Господиню. Цього року ми мали за честь мати високоповажного суддю Вергілія Мошанського і пані Мошанську.
- Наш список високопосадових гостей завжди вражав відвідувачів. У нас були Високодостойний пан Кафік, Міністр багатокультурности з Оттави; Почесний д-р Гоголь, Міністр вищої освіти і працевлаштування Альберти; поважний мер міста Едмонтону Сек Первіс, д-р Ван Вліт, президент XI Ігор Співдружності, пан Геєс, помічник заступника міністра департаменту туризму.
- Роман Осташевський як завжди був ведучим концерту. Виступаючими цього року були хор «Дніпро»; група «D- Drifters»; Ярослав Щур, соліст із Вінніпеґу; ансамбль «Черемош»; співаки «Лебеді» з Садбері і Школа українського танцю з Вегревілю.
- Конкурс талантів привернув велику увагу, який відбувалися протягом усіх трьох днів.
- Чудовою була презентація про українське весілля.
- Презентація, як накривати святковий стіл з традиційними стравами, була представлена директорами і збережена для використання в майбутньому.
- Банкет і бал продовжували приваблювати наших відвідувачів.
- Парад привернув до себе увагу численних гостей.
- Український показ моди і чаювання відбулися того ж дня для відвідувачів, які прагнуть побачити щось інше, ніж змагання.

1979: 6-ий фестиваль: 6, 7 і 8 липня

· Теплі побажання були адресовані шанованими Честером Куцем і пані Куць від імени Господаря і Господині.

· Серед офіційних гостей були сенатор Пол Юзик, Мері ЛеМесур'єр, міністр культури Альберти; мер Едмонтону Сек Пурвес.

· Банкет і бал «Писанки» продовжував лишатися дуже популярним.

· Український показ моди включав традиційний та сучасний одяг.

· На сцені виступили український народний танцювальний ансамбль «Євшан»; музиканти «Ясени» з Каліфорнії; Гейл Марі Надужак, (Міс українська скрипка) і родинний оркестр «Босежур» із Манітоби; родиннй оркестр «Любов» з Вінніпеґу; український ансамбль народної музики «Гуслі» з Вінніпеґу; музична група «Сини степів» із Монреалю; Роман Онуфрійчук був ведучим.

· Парад відбувся в суботу на Main Street у Вегревілі.

· Презентація народних промислів включала демонстрацію ткання, вишивки і писанки.

· Бінго було запропоновано тим, хто мав вільний час.

· Ведучим заключного концерту переможців був Ден Чомляк.

1980: 7-ий фестиваль: 4, 5 і 6 липня

· Пан і пані Горецькі мали за честь бути Господарем і Господинею у 75 річницю святкування Альберти.

· Відвідувачів розважали ансамбль танцю «Черемош» із Едмонтону; соліст Ед Іванко з Нью-Йорку; хор «Дніпро»; оркестр із Монреалю «Рушничок»; Пітер Косик, бандурист із Торонто; український хор «Northgate Pioneer» і Ден Чомляк як вудучий недільного концерту.

· Офіційний список гостей включав сенатора Марту Бєліш; Юліяна Козяка, міністра споживчих і корпоративних справ Альберти; хор церкви Святої Трійці, почесних депутатів Дона Мазанковського і Івана Батюка; Лідію Гладишевську, президента Альбертської ради народних мистецтв; українську школу танців «Соняшник» з Вегревілю.

· Банкет і бал відбулися в Chateau Dining Hall.

· На українському показі моди, що відбувся в Народній залі, було продемонстровано сучасні і традиційні строї.

· Змагання відбувалися з танців, мистецтва, співу та грі на цимбалах і залучили близько 2000 учасників.

· Стенди народного мистецтва показали вишивку, святковий український хліб, накривання столу на свято, народне ткацтво та писанки.

· Піонери показали як молотити, вживаючи паровий агрегат.

1981: 8-ий фестиваль: 3, 4 і 5 липня

· Вегревіль святкував своє 75-річчя від дня заснування.

· Пан і пані Шандро у ролі Господаря і Господині сказали, що українська культура пов'язує нас із нашою спадщиною та історією, яка сягає корінням у попередні століття.

· Танцювальні змагання відбувалися протягом 3-ьох днів фестивалю «Писанка» і нікого не лишили байдужим. Також відбулися конкурси співаків, скрипалів, цимбалістів, баяністів і змагання з декламації.

· Нашими спеціальними гостями були: суддя Андрейчук; Біл Дячук, міністр праці, здоров'я та безпеки; депутати Дон Мазанковський та Іван Батюк; український хор «Православні»; Школа українського танцю з Вегревілю;

· Uубернатор Едмонтону Ед Івасюк; Лаврентій Дікур, голова консультативної ради канадської багатокультурности.

· Банкет і бал «Писанка» стали найкращою розвагою на кінець напруженого робочого дня.

· Український показ панського одягу відбувся в школі ім. Петра Зварича. Це шоу було настільки популярним, що відбулося двічі.

· На сцену виходили Джоан Карасевич, солістка з Торонто; вокально-інструментальний ансамбль «Веселка»; Люба Гой, комедіянт з Торонто, хор СУМК із Едмонтону, сестри Тодащук; Школа українського танцю з Вегревілю; вів програму Богдан Зайцев CKUA з Едмонтону.

· Увагу багатьох привернув куточок «Село піонерів». Хліб не встигав охолонути, як його тут же розкуповували.

1982 9-ий фестиваль: 2, 3 і 4 липня

· У квітні цього року Королева і Принц Філіп відвідали Вегревільську писанку.

· Пан Павло і Патриція Цимбалюки були удостоєні стати Господарем і Господинею і приєднатися до фестивалю «Писанка». Павло Цимбалюк – маляр, який виконав графічні роботи для української писанки у Вегревілі у 1974 році.

· Нашими спеціальними гостями були д-р Стівен Воробець, колишній віце-губернатор провінції Саскачеван; Дон Мазанковський; оркестр «Трембіта»; український хор «Свята Трійця».

· Великий інтерес викликала презентація про Український музей Канади Едмонтонського відділення.

· На сцені виступили Орися Любинська, вокаліст із Торонто; Ал Чорний; ансамбль «Черемош»; Люба Гой, комедіянт; тріо «Самоцвіти»; оркестр «Думка» з Едмонтону; Богдан Зайцев як ведучий.

· Сотні родин взяли участь у конкурсі танців.

· Також відбулися шоу народних ремесел.

1983: 10-ий ювілейний фестиваль: 1, 2 і 3 липня

· На 10-річчя гостей розважав оркестр «Гордість прерій», який створив веселу і забавну атмосферу для сотень відвідувачів увечері у четвер. Музичні номери й танці тривали до пізньої ночі.

· Господар і Господиня: Іван Гузіль, перший президент Культурного товариства Вегревілю у 1974 році та його дружина Марія були радо запрошені на Господаря і Господиню з нагоди 10-ої річниці фестивалю української культури. Щиросердне «Вітаємо» було адресоване кожному.

· Програмка: українські танцюристи «Сопілки» з Вегревілю були представлені на обкладинці. Сорок один танцюрист з Вегревілю і навколишніх районів сформували ансамбль. Деякі історичні фото і статті, що розповідають про заснування і розвиток українського фестивалю «Писанка», були включено до книги.

· Банкет «Писанка»: У 6:30 вечора в п›ятницю відбувся банкет в Chateau Dining Hall із короткою і цікавою програмою. Банкет став місцем зустрічі для окремих осіб, гостей і друзів. Розважав гостей оркестр «Відлуння». Усі насолоджувалися традиційною українською кухнею.

· Феєрверк: Святкування 1 липня Дня Канади і українського фестивалю писанки в 1983 р. відбулося під барвистий і палаючий салют, яким усі насолоджувалися об 11 вечора.

· Концерт: У п'ятницю о 7 вечора відбувся концерт. Виступали оркестр «Гордість прерій»; лауреат танцювального конкурсу Ольга Федеркевич, яка стала однією з найоригінальніших виконавців. Прапори до Дня Канади можна було побачити всюди. У суботу о 5 вечора на концерті виступили хор «Слов'яни» та багато інших артистів.

· Танці: Увечірі у п›ятницю сцена стала доступною для усіх, щоб насолодитися живою музикою оркестру «Естрада» з Едмонтону. У суботу ввечері на танцях грав знаменитий оркестр «Думка» з Едмонтону. Музика була фантастичною, і було багато місця для танців. Вхідна плата становила $3 за особу.

· Концерт: Роман Британ із радіопрограми CKER, Едмонтон, був ведучим вечора. «Ювілейні мелодії» – таким був заголовок для трьох виступів – двох у суботу о 2 годині пополудні і о 7 вечора, і третього у неділю о 2:30 по полудні. Серед артистів були Кеті Вах-Дек, солістка з Вінніпеґу; оркестр «Думка» з Едмонтону; ансамбль бандуристів із Ванкуверу; тріо «Dulcimer» з Едмонтону; Іванко і його козачий кінь (Іван Якимишин і його кінь «Сонячний») з Вегревілю; група «Естрада»; оркестр «Гордість Прерій».

1984: 11-ий фестиваль: 6, 7 і 8 липня

· Нашими Господарем і Господинею були Лаврентій та Анна Марія Дікурі, обоє із Вегревілю.

· Фестиваль відкрив прем'єр Альберти Високоповажний Пітер Лоґґід.

· Темою програми в цьому році стали українські костюми, представлені з одинадцяти регіонів, і були включені до показу мод.

· Знову народні ремесла стали важливою частиною фестивалю.

· Тисячі гостей відвідали концерти. Програму вів Богдан Зайцев; розважали глядачів оркестр «Соловей»; вокальний ансамбль «Черемшина» з Монреалю; танці і вправність козаків з Дофіну; Ольга Федеркевич і Христина Чепика, бандуристи та вокалісти з Лойдмінстеру; танцюристи «Сопілки»; Іванко та його козачі коні (Іван Якимишин) з Вегревілю.

· Спеціально запрошеними були ансамбль танцю «Північні королі», тріо «Веснянка», румунські танцюристи «Балада» і Мелоді Тонес зі своїм шоу.

· Танцювальний конкурс ставав все більшим і на той час був найбільшим на всю Канаду. Спів, риторичне та інструментальне мистецтво також приваблювали відвідувачів.

· Серед високопосадових гостей були прем'єр Альберти Пітер Лоґґід; депутати Дон Мазанковський та Іван Батюк; Петро Саварин, канцлер Університету Альберти.

· Банкет і бал «Писанка» стали цікавою програмою на закінчення напруженого дня. Молодь розважалася до першої години ночі.

· На наступний день у неділю відбулося ще кілька концертів.

1985: 12-ий фестиваль: 5, 6 і 7 липня

· Біл і Марія Лобаї поринули у власні спогади проведеного дитинства у Вегревілі і з натхненням виконували обов'язки Господаря і Господині.

· Темою фестивалю «Писанка» стала «Спадщина крізь народний танець». В буклеті йшлося про різні види танців.

· Спеціальними гостями були Джек Муета, державний міністр; депутати Дон Мазанковський та Іван Батюк.

· Ведучим концертів був Роман Британ; розважали гостей оркестр «Буря» з Торонто; Леся Волянська з Монреалю; ансамбль української молоді «Весна»; ансамбль бандуристів з Саскатуну; танцюристи «Сопілки»; танцюристи «Черемшини» з Едмонтону і квартет «Веснянка» з Вегревілю.

· Музику на вечері танців виконували Метро Радомський та оркестр «Буря».

· Народна творчість була представлена численними виставками та презентаціями.

· Піонери показали, як випікати свіжий хліб, рубати дрова, розпилювати дерево і їздити на тракторі.

· Банкет «Писанка» завжди був приємним місцем для зустрічей.

· Відбулися різні конкурси талантів.

1986: 13-ий фестиваль: 4, 5 і 6 липня

· Темою програми стала книга «Український традиційний хліб» з поясненнями і малюнками.

· Господарем і Господинею стали пан Юліян Козяк і пані Козяк, які сказали, що коли ціла родина бере участь у цих прекрасних трьох днях фестивалю, це згуртовує родину.

· Нашими офіційними гостями були такі люди, як Рей Гнатишин, президент Королівської таємної ради Канади; Дон Мазанковський, міністр транспорту; Денніс Андерсон, міністр культури Альберти; Лаврентій Дікур, мер Едмонтону; депутат Дерек Фокс; Мері ЛеМесур'єр, колишній міністр культури; Горст Шмід, колишній міністр туризму Альберти.

· Роман Британ був ведучим концерту, в якому взяли участь Джой Британ, «Українська принцеса» Лас-Вегаса; оркестр Теда Комаря з Вінніпеґу; сестри Тодащук; ансамбль бандуристів «Барвінок»; Джефрі Стефанюк, соліст бандуристів; танцювальні групи «Зірка» і «Кальмар»; Іванко Зубрицький з Вегревілю; Джо Грицик і «Starlites»; Майк Серковняк з цимбалами; оркестр «Travelling Rangers»; танцювальна група «Сопілка»; чоловічий хор «Дністер» з Вегревілю.

· Відбулися конкурси, презентації піонерів, банкет фестивалю та демонстрація народних промислів, які розважали як молодих, так і старших, і змушують повертатися сюди знову і знову.

1987: 14-ий фестиваль: 3, 4 і 5 липня

· Українські музичні інструменти як міжнародна мова вираження стали темою фестивальної програми. Безліч різних інструментів були описані в книзі.

· Д-р Манолій та Наталія Лупул у ролі Господаря і Господині виголосили промову на честь багаточисленних народів різного походження, які разом творять багатокультурну ідентичність Альберти.

· Серед високопоставових осіб, які взяли участь цього року, були почесний Гарві Андре, міністр культури з Оттави; Дон Мазанковський, заступник прем'єр-міністра Канади; Дерек Фокс, провінційний депутат від Вегревілю.

· Ведучою програми була Богдана Башук, а на сцені виступали «Мрія»; сестри Рональд, скрипалі з Вегревілю; Олексій Голуб, вокаліст; танцюристи «Купало»; Юліян Китастий, бандурист; «Літаючі козаки» і «Трубка»; танцюристи «Сопілки».

· Відвідувачі танцювали під польку гурту «Ramblers» і «Мрії» обидва вечори.

· Банкет «Писанка» зібрав багато друзів і гостей фестивалю.

· Конкурс талантів знову став популярною подією фестивалю.

· Піонери показували, як пекти свіжий хліб у глиняній печі, і дарували гарний настрій відвідувачам.

1988: 15-ий фестиваль: 1, 2 і 3 липня

· Господар і Господиня: Вільям і Флоренс Підручні з Едмонтону. Вони висловили слова вдячності за політику Альберти і Канади, що «нащадки українських переселенців можуть увічнити їхню культуру у своєму повсякденному житті і поділитися нею зі світом. Фестиваль «Писанка» є свідченням втілення свободи і можливостей нашої країни».

· Програмка: Це був рік тисячоліття християнства в Україні. Таким чином на обкладинці програмки було зображення бронзового пам'ятника Св. Володимиру, який стоїть на пагорбі Києва з видом на річку Дніпро. У книзі викладено погляд на роль християнства та розглянуто кілька українсько-католицьких церков у районі Вегревілю.

· Нове в 1988 році: Едмонтон і Вегревіль зорганізували фестиваль разом, який став відомий як «Фестиваль 88». Це було свято з нагоди тисячоліття українського християнства, присвячене нашому минулому, яким ми пишаємося, і з оптимістичним поглядом у захоплююче майбутнє. Зразки українського мистецтва, картини, танці і музика були продемонстровані в обох містах. Спеціальний автобус розвозив гостей щодня з Едмонтону до Вегревілю. «Урочисте відкриття» відбулося у четвер 30 червня в Edmonton Northlands Coliseu з участю танцювальної феєрії «Черемошу» та «Шумки», які вийшли на сцену разом уперше, і безпрецедентного гопака з участю понад 3000 танцюристів.

· Нове в 1988 році: «Музична дошка пошани»: радіо CFCW 790 і Культурне товариство Вегревілю стали партнерами, щоб щорічно нагороджувати, запрошуючи переможця до «канадсько-українського мюзик-холу пошани» на знак визнання внеску в розвиток канадсько-української музики. Першим лауреатом цієї нагороди став Метро Радомський. Метро починав своє навчання на уживаній скрипці, коли йому було 9 років. Його «Радомський оркестр» став синонімом до української музики і був визнаний від узбережжя до узбережжя.

· Концерти: Шість концертів було показано у Вегревілі – два у п'ятницю, три в суботу та один в неділю. Виконавці чергувалися між програмами, що мали місце в Едмонтоні, і тими, що відбувалися у Вегревілі. Продюсером усіх шоу була Богдана Башук, продюсер і ведучий програм на українському радіо CKJS 810 у Вінніпезі. Ведучим усіх шоу був Ігор Базинський з Торонто. На одній і тій самій сцені виступали «Черемош», український ансамбль танцю з Едмонтону; «Черемшина», український ансамбль танцю з Едмонтону; «Зірка» український ансамбль танцю з Кальмар; «Явір», український ансамбль танцю з Торонто, «Дунай» український ансамбль танцю з Едмонтону; український ансамбль танцю церкви Св. Василя в Едмонтоні; «Тризуб» український ансамбль танцю з Калґарі; «Сопілка», український ансамбль танцю з Вігревілю; «Черемшина», вокальний ансамбль з Монреалю; гурт «Естрада» з Едмонтону; гурт «Думка» з Едмонтону; Люба Білаш, солістка з Едмонтону; Юліян Китастий, соліст з Нью-Йорку; оркестр «Соловей» з Торонто; «Лілея», вокально-інструментальна група з Торонто; тріо «Цимбали» з Едмонтону; Тріска Террі і його країна звукових частот з Едмонтону; Едді Чвіль і його група з Едмонтону; «Літаючі козаки» і «Трубка» з Вегревілю; оркестр «Гордість прерій» з Едмонтону; вокально-інструментальне тріо «Троянда» з Торонто; Тед Волошин, комедіянт з Торонто; оркестр «Буря» з Торонто; оркестр «Мрія» з Саскатуну, «Леся і Галя», вокальний дует з Монреалю; «Веселка» оркестр із Монреалю; сестри Тодащук, вокальний дует з Вінніпеґу; «Вечірній дзвін» з Монреалю; «Дарка і Славко», вокалісти і музиканти з Нью-Йорка; Тара Вибачинский-Загул, солістка з Лос-Анджелесу, Стівен Чвок, соліст-цимбаліст з Едмонтону; Алексіс Кохан-Будик, вокаліст з Вінніпеґу; «Нове покоління», оркестр з Торонто; Карлін Фрізен, солістка з Едмонтону. Це була найбільша кількість талантів коли-небудь зібрана протягом одного фестивалю.

1989: 16-ий фестиваль: 30 червня, 1 і 2 липня

· Господар і Господиня, Іван і Роза Батюки, привітали гостей на фестивалі.

· Банкет «Писанка» ще раз зібрав гостей та відвідувачів.

· На концерті виступили Джіммі Вацько і «Лісоруби», ансамбль українського танцю «Зірка», «Величні звуки», «Кармонізатор», «Літаючі козаки», «Нове покоління», Едді Чвіль, Маршал Мага, Віктор Голубович, бандурист Роман Рітачка, танцювальний колектив «Сопілка», запрошені артисти з України; вів програму Орест Солтикевич.

· Уперше виступив дитячий мистецький театр.

· Танці відбулися під музику оркестрів «Нове покоління», «Думка» і «Смарагди».

· До нагороди «Музичної дошки пошани» був обраний Джон Бартецький.

· Акцент цього року було зроблено на народні промисли. Гості взяли участь в українському вишиванні, писанні писанок, виготовленні вербових свистків, тканні, замішуванні тіста і виготовленні речей із соломи.

· Танцювальні і музичні змагання як завжди мали велику кількість прихильників.

1990: 17-ий фестиваль: 6, 7 і 8 липня

· Гостей привітали Господар Майк Томин і Господиня Ґеоргина Томин.

· Темою програми був український танець.

· На офіційному прийнятті були федеральні депутати Стів Папроський і Дон Мазанковський та провінційний депутат Дерек Фокс.

· Цього року вперше було організовано ринок, який став дуже популярним.

· Концерт лишався популярним і виступаючими були «Полька Рамблерс», «Літаючі козаки» і «Трубка», «Тони мелодій», «Черемош», «Русалка», «Зимова троянда», група «Щиро ваші», «Northern Kings», «Сопілка» і «Шумка».

· Відбувся також конкурс талантів.

· «Музичну дошку пошани» було надано Петрові Головатому.

1991: 18-ий фестиваль: 5, 6 і 7 липня

· Ми святкували сторіччя поселення українців у Канаді.

· Громаду привітали Майк and Елсі Кавуличі як Господар і Господиня.

· Серед особливих гостей були Високоповажний Ґордон Таверс, генерал-губернатор Альберти, депутати Дон Мазанковський і Дерек Фокс, голова комісії з питань багатокультурності Стів Заруцький та ансамбль танцю «Промінь».

· У концерті взяли участь «Черемош», бандурист Майкл Винничук; Джеймс Ладика, Канадський національний ансамбль козацького танцю і забав з Дофіна, Манітоба; «Трубка», «Зимова троянда», «Дунай», «Шумка», «Сопілка»; ведучий Андрій Гладишевський.

· Знову понад 1000 молодих учасників змагалися в танцювальній категорії. Співання, декламування і музичні змагання підживлювали танцювальні змагання.

· Прийди і побач найкращі дисплеї і високу якість конкурсних робіт. Ти зможеш дізнатися, як виготовити свисток, написати писанку, навчишся вирізати по дереву чи вишивати, зробити закладку для книги. Прядіння, в'язання пшениці або замішування тіста також до послуг.

· Джон Залізко отримав нагороду «Музичної дошки пошани» CFCW.

· Парад знову відбувся цього року, і всі піонери каталися на возах, впряжених у коней.

· Свіжовипечений хліб із печі до продажу.

· Вперше було запроваджено ідею чаювання з тортом.

1992: 19-ий фестиваль: 3, 4 і 5 липня

· Темою фестивалю було святкування поселення піонерів. Було подано інформацію про існуючі церкви, школи, культурні центри, сервіси, тогочасні

будинки, ферми, лікарні і транспорт. Це святкування збіглося з Декларацією про незалежність України, ухваленою Верховною Радою України в Києві 24 серпня 1991.

· Оскільки ми є сількогосподорська місцевість, ми радо вітали Майка й Естер Барлот, місцевих фермерів і нащадків українських піонерів, за Господаря і Господиню.

· Танцювальні змагання відбулися під оплески сотень відвідувачів. Сума нагороди становила $3500. Діти брали участь у конкурсах співу і музики.

· Була запроваджена нагорода «Alberta Power Ltd. Showmanship».

· Петро Касіян, скрипаль, став володарем «Музичної дошки пошани» CFCW.

· Мистецькі дисплеї було приурочено до святкування сторіччя піонерів.

· Ведучим програми був Тед Волошин. Учасниками концерту були чоловічий хор «Дністер» з Веґревілю; Марія Корбан; Ігор Богдан і «Галичани» зі Львову, Україна; «Українські старожили» з Вінніпеґу; український танцювальний ансамбль «Троянда» зі Селкірку, Манітоба; «Черемош»; комедіянт Тед Волошин; «Літаючі козаки»; «Сопілка».

· Коваль показав своє мистецтво, а гості мали можливість попиляти колоди і помолоти пшеницю в борошно.

1993: 20-ий фестиваль: 2, 3 і 4 липня

· Наше 20-річчя! Як швидко плине час і фестиваль «Писанка» вдячний своїм відвідувачам.

· Програмою фестивалю був перегляд 20-річної діяльності.

· Вал і Олеся Валиняки були Господарем і Господинею.

· Випікання млинців стало гарною традицією.

· Піонери презентували, як пиляти колоди, набивати подушки й інші старі традиції.

· Розігрувалася подорож до України.

· Зразу ж після концерту зазвучала «Ватра» (українська пісня біля вогнища).

· Парад відбувся на честь Дня Канади і став гарним вступом до фестивалю.

· «Petro-Canada» запропонувала смаженину у четвер увечері.

· Українська «Музична дошка пошани» була надана Джонні Маренюку.

· В концерті взяли участь «Шумка»; «Тризуб»; «Сопілка»; «Літаючі козаки»; Ігор-Богдан і «Галичани» з України; Віктор Голобович і оркестр «Royal-Lites»; співаки «Русалки» з Калґарі; Рена Ганчук, знана лідерка едмонтонської громади була ведучою.

1994: 21-ий фестиваль: 1, 2 і 3 липня

· Ми щиро вітали Рона і Бетті Бабюків за Господаря і Господиню.

· Темою фестивалю був Міжнародний рік родини.

· Серед запрошених були прем'єр Ральф Кляйн; депутат Дон Мазанковський; Ґері Мар, міністр розвитку громадськості Альбери; і депутат Ед Стельмах.

· В програмі концерту взяли участь «Щедрик» народний ансамбль з Вінниці, Україна, а також «Черемош»; хор «Весна» і ансамбль бандуристів з Саскатуну; вокальний дует «Марина» з Вінніпеґу; духовий оркестр «Буковиння» з Торонто; танцювальні ансамблі «Вогонь»; «Сопілка»; «Зірка»; чоловічий хор з Едмонтону.

· Гості фестивалю могли взяти участь у розпалюванні вогнища.

· Народне мистецтво демонструвало родинні експонати.

· Забави навколо вогнища організовували кожного вечора.

· Спеціальний автобус розвозив гостей навколо фестивальних подій.

· Нік Міші був нагороджений «Музичною дошкою пошани».

· З більшою кількістю участників танцювальних змагань було збільшено кількість нагрод до п'яти.

1995: 22-ий фестиваль: 7, 8 і 9 липня

· Перший щорічний міжнародний конкурс розписування Великодніх писанок відбувся цього року і став темою програми фестивалю.

· Спеціальними гостями були генерал-губернатор Альберти Ґордон Таверс; депутат федерального парламенту Лен Бенуа та провінційного Ед Стельмах.

· Учасниками концерту були Джеймс Ладика; Діана і Джонатан Лочери, дует «Цимбали» з Вегревілю; група братів Борщів з Вінніпеґу; хор СУМК; «Веселі галичани» з України; «Черемош»; український жіночий хор народної пісні з Едмонтону «Цвіт папороті»; українські чоловічі хори з Едмонтону; «Сопілка». Вів програму Євген Звоздецький.

· У концерті «Міжнародне шоу» взяли участь «Usha Kala Nike tan» (східно-індійські танці), угорські танцюристи «Csardas», «Ecadorean Aymara Nuca Ilacta» танцюристи, португальські танцюристи «Carauela», польсько-канадські танцюристи «Mazur» та африканські танцюристи і барабанщики «Wajjo». Усі ці групи приїхали з Едмонтону.

· Змагання талантів продовжувалося з успіхом, і кількість нагород зросла до шести.

· «Музичну дошку пошани» CFCW отримав Джім Вацько.

· Народні ремесла мали успіх, оскільки відбувався конкурс міжнародного розпису писанок. Нагорода була на суму $1000.

· Кузня складена зрубом була подарована родиною Якимець і передана піонерам.

· Дві нові печі збудовано Віктором Філіпсом, а дві інші відремонтовано.

· Гості з приємністю відвідали безкоштовний сніданок у п'ятницю зранку і були запрошені на гарячі сосиски у четвер.

1996: 23-ий фестиваль: 5, 6 і 7 липня

· Це був рік пошани українського фестивалю «Писанка», оскільки товариство отримало нагороду «Excellence in Artistry Award» від Альбертської ради українського мистецтва.

· «Музичну дошки пошани» отримав Джо Грицик.

· У концертах взяли участь чоловічий хор з Вінніпеґу «Гуслі»; «Шумка»; гурт «Чарка» з Едмонтону; дует «Марина»; «Сопілка»; «Воля»; хор «Верховина» і український ансамбль танцю «Дунай» з Едмонтону; український ансамбль танцю для дорослих «Вітряк» з Вегревілю; народний театр «Мітелка» з Ферв'ю, Альберта, показав п'єсу «Злодій»; комедіянт Віктор Побігущий. Вів програму Корнелій Зубрицький.

· Вегревіль мав серед гостей українську національну команду з фігурного катання, що брала участь у міжнародному чемпіонаті з фігурного катання у 1996 р. в Едмонтоні. Ця подія дійсно згуртувала громаду. Їхні фото була поміщено на обкладинці програмки.

· Продовжували викликати інтерес презентації народного мистецтва, зокрема розписування писанок, що відбулося в Social Centre.

· Ми залишилися задоволеними роботою Алекса Гриця з Вірджінії, США, як офіційного фотографа фестивалю.

· Безкоштовний сніданок з млинцями був зорганізований AGT/Alberta Power/NOVA, задавши тон фестивалю у п'ятницю зранку.

· Головною подією фестивалю продовжувало бути змагання талантів за 7 нагород.

1997: 24-ий фестиваль: 4, 5 і 6 липня

· Гаррі Семотюк був удостоєний «Музичної дошки пошани» CFCW.

· Ведучим програми був Орест Солтикевич

· Виступали жіночий квартет з Ванкуверу «Зілля»; «Сопілка»; соліст Карлен Фрісен; «Шумка»; Едмонтонський хор СУМК; Гурт «Мрія» з Саскатуну; танцювальний ансамбль «Воля»; «Кубасонікс»; комедіянт Віктор; «Вогонь»; український чоловічий хор з Едмонтону.

· Презентації народного мистецтва і розпродаж писанок привернули увагу відвідувачів.

· Нашими гостями були депутат федерального парламенту Леон Бенуа та провінційного Ед Стельмах.

· На закінчення програми було організовано танці.

1998: 25-річчя фестивалю: 1, 2, 3, 4 і 5 липня

· Оскільки цього року ми святкували 25-річчя, ми зорганізували більшу програму в рамках Дня Канади (1 липня) з участю Лицарів Колумба.

· Сніданок з млинцями розпочав день, як тільки прапор було піднято в Elks Park, місце де стоїть знаменита писанка. Далі було запропоновано смажені сосиски, змагання з перетягування канату, забави для дітей і змагання з виготовлення підков в Elks/Kinsmen Park. О 8-ій вечора відбувся безкоштовний вечір танців під музику Джонні «Serenaders». Феєрверк закінчив цей чудовий вечір об 11-ій годині.

· Фестиваль було відкрито в четвер 2 липня о півдні. На ярмарку було зорганізовано бінго, виступав музичний гурт і до послуг була пивниця під відкритим небом. Перший концерт відбувся о 7:30 по полудні з продовженням тради-

ційних танців під музику Стана «Dynamics» на сцені «Multiplex».

· У п'ятницю, суботу і неділю відбулася низка традційних фестивальних заходів: конкурс талантів, ярмарок, бінго, продаж їжі, презентації народного мистецтва, пивниця, музика і вечірня забава.

· У суботу спеціальний парад на відзначення 25-річчя пройшов центром Вегревілю до найбільшої сцени фестивалю. Цей різнобарвний парад був очолений Королівською поліцією в їхній червоній уніформі і продовжено парадом старих автомобілів, танцювальними групами, кількома оркестрами на машинах і возах.

Картина: «Вікно у час»

· До 25-річчя українського фестивалю «Писанка» було спеціально намальовано картину, що відображала все те, що відбувалося щорічно у Вегревілі. Цей мистецький твір відобразив атмосферу фестивалю, якою він був відомий: танці, їжа, музика, костюми, народні промисли і, звичайно ж, вегревільська писанка. Господар і Господиня, які традиційно вітають гостей фестивалю, стали центральним образом твору.

· Лариса Цимбалюк Челядин, відома мисткиня, створила цю картину. Вона є дочкою Павла Цимбалюка, який створив дизайн «Найбільшої писанки у світі» у Вегревілі.

· Оригінальна робота була вивішена в міській раді у Вегревілі протягом кількох років, аж доки не була перевезена до офісу Культурного товариства Вегревілю. Було виконано кілька копій картини, багато з яких було продано за $100, плюс податок і кошти за переселення. Замовити копію можна за адресою Vegreville Cultural Association, Box 908, Vegreville, Alberta Canada T9C 1S1.

· Господар і Господиня: Вдруге (першого разу у 1983) Іван і Марія Гузілі з Вегревілю щиро вітали усіх гостей як Господар і Господиня. Вони бажали кожному, щоб ця унікальна подія міжнародного значення залишилася в пам'яті кожного. Іван був одним із засновників товариства і обіймав посаду президента в 1974-75 рр.

· Програмка: Святкування 25-річчя українського фестивалю «Писанка», колаж усього, що відбулося на попередніх фестивалях, було зображено на обкладинці. На тлі писанки зображено пару, яка вітає усіх хлібом, узяту з роботи Лариси Цимбалюк «Вікно у час». У книзі описано історію українського фестивалю «Писанка» з першого по двадцять п'ятий рік.

· Музична дошка пошани: Двох відомих музикантів було удостоєно нагороди. Один з них Іван Білик з Вегревілю, який віддав 60 років своєму гурту «Johnny's Serenaders». Іван удосконалив свій музичний талант до міри, що міг грати на усіх інструментах гурту. Іншим був Петро Ґаргусь з Мондеру, який грав на скрипці з 10 років. Петро заснував свій власний гурт «Peter Gargus and his Swingsters», розважаючи слухачів понад 63 роки.

· Концерт: З нагоди 25-річчя були запрошені учасники минулих фестивалів, що склало 4 великих шоу. Ведучим усіх шоу були Ігор Бачинський і Рон Кагут.

На концертах виступали такі артисти:

Четвер, 2 липня

Promin
Ihor Baczynskyi of Toronto
Vohon – Regional Dance
Diana & Jonathan Locher Tsymbaly Duet
Irish Dancers of Edmonton
Carlene Friesen, Soloist
Sopilka – Regional Dance
Ron Cahute & Burya
Vohon – Hopak

П'ятниця, 3 липня

Vohon – Pryvit
Talent Competition Showmanship Winners
John Stetch, Jazz Musician
Balada Romanian Folk Dancers
Ukrainian Male Chorus of Edmonton
Cheremosh – Regional Dance
Trubka Band of Edmonton
Vohon – Regional
Carlene Friesen, Soloist
Cheremosh – Hopak

Субота, 4 липня

Cheremosh – Pryvit
Swiss Men's Choir of Edmonton
Talent Competition Showmanship Winners
Shumka – Tambourine Dance
Ihor Baczynskyi of Toronto
Ukrainian Male Chorus of Edmonton
Cheremosh/Shumka
John Stetch, Jazz Musician
Cheremosh – Regional
Ron Cahute & Burya
Shumka – Hopak

Неділя, 5 липня

Volya – Pryvit
«Les Bles D'or French Dancers of St. Paul
Volosky Vocal Trio of Saskatoon
Shumka – Tambourine Dance
Dnipro Choir of Edmonton
Diana & Jonathan Locher Tsymbaly Duet
Shumka – Boys from Kiev
Dumka Band of Edmonton
Volya Ukrainian Dance Ensemble – Hopak
Closing Ceremonies

Ціна дорослого квитка була $5, а дитячого – $3.

Альбертський музичний концерт: Найкращі гурти усіх попередніх фестивалів (усіх було 17) виступали в трьох різних місцях протягом фестивалю: на сценах «Grandstand», «Multiplex» і «Outdoor Bandshell», і навіть в центрі Вегревілю. Р. Томпкінс, спонсорований Radio CFCW 790, вів більшість шоу. Протятом усіх чотирьох днів виступали наступні гурти:

Johnny's Serenaders	Lumber Jacks	Harry Semotiuk Band
Stan's Dynamics	Harry's Polka Tones	Bert Dubuc
Country Masters	Nick Mandrusiak Orchestra	Melody Tones
Romko	Polka Ramblers	Royal Acres Four
Swingsters	Spot Lites	Polka Tones
Northern Kings	Royal-Lites	

Вечірня забава: Кожного вечора організовувалися чудові забави з пивом. «Johnny's Serenaders» безкоштовно грав на танцях для родин на День Канади. Увечері у четвер традиційні танці під «Stan's Dynamics» і «Country Masters» відбувалися на «Multiplex». У п'ятницю традиційні танці під «Royal-Lites» і «Melody Tones» відбувалися на сцені «Arena». Модерні танці на сцені «Multiplex» були під музику «Думки» і «Бурі». У суботу були також два вечори танців. Старі українські танці й пиво мали місце під музику «Royal Aces Four» і «Northern Kgs». На сцені «Multiplex» грали «Буря» і «Трубка». Вхідна плата була $5 за особу.

1999: 26-ий фестиваль: 2, 3 і 4 липня

- Господар і Господиня: Пітер і Елсі Загроші мали за честь вітати гостей фестивалю у 1999 р. Обоє добре відомі в околиці Мондеру й Веґревілю за свою волонтерську працю й добровільні внески на потреби громади.
- Програмка: Огранізаця об'єднаних націй оголосила 1999 р. Міжнародним роком старшої особи. На обкладинці зображені старші волонтери фестивалю на тлі Веґревілю і писанки. Саме вони відкривають ворота, розселяють відвідувачів, готують стенди, організовують змагання, забезпечують хід подій, відповідають на питання, запрошують з посмішкою на обличчі і виконують нескінсенну низку завдань, щоб фестиваль відбувся. Вшанування старших осіб Веґревілю було частиною програми.
- Музична дошка пошани: Алекс Грещук з Веґревілю удостоєний нагороди. Алекс почав грати на скрипці у п'ятирічному віці, а пізніше навчився грати на банджо і саксофоні. Його музична кар'єра триває вже 65 років. Він грав у різних оркестрах, які грають на річницях, весіллях, фестивалях, танцювальних і волонтерських подіях. Він продовжує бути лідером «Melody Tones», які зорганізував 30 років тому.
- Концерти: Програму вела Леся Погорецька, диригент едмонтонського хору СУМК. Участниками були солісти Українського національного ансамлю танцю імені Вірського з Києва; Українського танцювального ансамблю зі Львову «Юність»; Олександра Пасько, сопрано з Харківської опери; Василь Попадюк, скрипаль з Торонто, народжений у Києві, Україна; оркестр «Дунай» з Торонто; швейцарський чоловічий хор з Едмонтону; румунська танцювальна група «Балада» з Едмонтону; польський народний ансамбль танцю «Полонез» з Едмонтону і переможці змагань талантів.
- Вечірні забави: У п'ятницю ввечері танцювальну музику грали «Дунай» з Торонто і «Playboys» з Едмонтону. У суботу танці відбулися під гру «Дунаю» з Торонто і «Трембіти» з Едмонтону.

- Музичний концерт: Танці для усієї родини відбулися на сцені «Multiplex» у четвер ввечері під «Harry's Polka Tones». У п'ятницю грали «Country Masters», «Cimmarons» і «Lumber Jacks». У суботу грали «Eddie Chwill Band», «Lumber Jacks», «Country Masters» і «Stan's Dynamics». Польскі танцюристи «Полонезу» також розважили своїм чудовим репертуаром. В неділю виступили «Cimmarons» і «Melody Tones».

2000: 27-ий фестиваль: 7, 8 і 9 липня

- Господар і Господиня: Оллі і Біл Дячуки з Едмонтону. Вони адресували свої щирі українські вітання усім гостям, учасникам і привітали усіх, причетних до збереження української культурної спадщини і культури.
- Програмка: На обкладинці зображено українсько-австралійського танцюриста, члена українського козацького танцювального гурту «Розтяжка» з Перту, Австралія, який приїхав узяти участь у фестивалі 2000. Погляд на українську діаспору навколо світу стало темою програми.
- Парад фестивалю: Парад відбувся в суботу о 10:30 на Main Street у Веґревілі. Королівська поліція у своїй червоній уніформі розпочала процесію. Козаки за конях тримали різні прапори. За ними слідували різні танцювальні групи: «Розтяжка» з Австралії, «Сопілка» і «Вітряк» з Веґревілю. Акомпонував місцевий шкільний оркестр. В машинах проїхали Господар і Господиня і визнані нащадки нагороди «Родина піонерів». Також в процесію було включено старі машини і техніку, а також «Писанку з торгової палати» і обслуговуючий персонал.
- Музична дошка пошани: Отримав нагороду Дан Чомляк, найбільш відомий за свою щоденну передачу «Українська година», що виходить з понеділка по суботу з 9 до 10 вечора по CFCW 790 в м. Камроуз, Альберта.
- Концерт: Роман Британ учетверте був ведучим програми. Роман працює на радіо CKER FM 101.9 в Едмонтоні вже протягом 18 років. Публіку розважали українські козацькі танцюристи «Розтяжки» з Австралії; український танцювальний ансамбль «Черемош» з Едмонтону; український православний хор молоді «Ластівка» з Саскатуну; танцювальний ансамбль «Сопілка» з Веґревілю; танцювальний ансамбль «Воля» з Едмонтону; танцювальна група «Emeralds» з Едмонтону; танцювальна група «Чарка» з Едмонтону; «Absolute», українська рок-група з Калґарі; Віктор Побігущий, комедіянт з Ред Діеру; сербські танцюристи «Opanak» з Едмонтону; «Flamenco En Viva» танцори з Едмонтону; філіпінсько-канадська група «Saranay Rondalla String» з Едмонтону і переможці змагань талантів.
- Вечірні забави: У п'ятницю ввечері танцювальну музику провадили «Emeralds» і «Чайка». У суботу ввечері танцювальну музику грали «Absolute» і «Charka». У неділю з 5 до 9 вигравала «Polka Tones» з Веґревілю.
- Музичні концерти: Фестиваль розпочався виступом «Harry's Polka Tones» у четвер. У п'ятницю і суботу музичні гурти виконували музику протягом дня на сценах «Grandstand» і «Multiplex Beer Garden» з 1 по 6 год. вечора. Зокрема, виступали наступні музичні групи: «Country Masters», «Lumber Jacks»,

«Emeralds», «Starlites», «Harry's Polka Tones», «Cimarrons», «Vegreville Polka Tones». У неділю грали «Міленія» і «Country Masters» на сцені «Multiplex».

2001: 28-ий фестиваль: 6, 7 і 8 липня

· Господар і Господиця: Лаврентій і Марія Пшик з Едмонтому були удостоєні мати за честь і привілейовані волонтирювати у ролі Господаря і Господині. Оскільки 2001 р. було визнано міжнародним роком волонтерів, Лаврентій і Марія висловили свої слова вдячності багатьом волентерам, які протягом років безкорисливо віддавали свої зусилля і енергію на організацію цієї прекрасної події. Наші щирі вітання і подяка.

· Програмка: 2001 р. був присвячений батькам, які доклали свої зусилля до збереження унікальної української культури і привили її своїм дітям, щоб традиція успадковувалася від генерації до генерації. Було зображено 5 місцевих дітей в українському одязі, виконаному їхніми батьками.

· Музична дошка пошани: Двоє музикантів було нагороджено в 2001 р. Один з них Рон Бойчук з «The Fiddler», який виконував музику по Західній Канаді протягом 40 років. Його музика йде від серця, коли він грає на дитячих подіях, для благодійних організацій, літніх людей, знедолених та інвалідів. Іншим був Михайло Мудрик з Вегревілю, який найкраще знаний своєю грою на акордеоні з «Melody Tones». Він грав на весіллях, річницях, танцювальних і волонтерських подіях протягом 32 років.

· Концерт: Ігор Боцюрків і Рон Кагут з Торонто повернулися як ведучі на велику сцену в 2001 р. Вони принесли свій унікальний номер «Бараболя», що промовляв до дітей різного віку і отримав схвальні рецензії в Північній Америці і навіть в Україні. Серед інших артистів були група з Торонто «Буря»; комедіянт з Торонто Ігор Бажинський; «Music Knights Orchestra» з Вінніпегу; український православний хор молоді зі Саскатуну «Ластівка»; український народно-балетний ансамбль зі Саскатуну «Євшан»; український танцювальний ансамбль з Вегревілю «Сопілка»; український танцювальний ансамбль з Едмонтону «Воля»; українські танцюристи «Вітру» з Едмонтону, «Ukrainian Old Timers» з Вінніпегу і переможці конкурсу талантів.

· Вечірні забави: Забави 2001 р. відбувалися у двох місцях із пивними лавками під відкритим небом. Вхідна плата була $5 і дозволяла відвідати обидві забави. На сцені «Arena» забава була більше орієнтована на родину. Забава на «Multiplex» була зорганізована для молоді. У п'ятницю ввечері на сцені «Multiplex» забавляли Рон Кагут, «Буря» і «Ukrainian Old Timers». На сцені «Arena» музику виконували «Group Five» і «Northern Kings». У суботу ввечері на сцені «Multiplex» виступали Рон Кагут, «Буря» і «UB Band». «Ukrainian Old Timers» і «Royal Lites» забавляли на сцені «Arena».

· Виступи музикантів: Програму було розпочато у четвер 5 липня. У п'ятницю і суботу відбулося два концерти, де групи грали удень на сцені «Grandstand» з 1 по 5 год. вечора і на «Multiplex Beer Garden» з 2 до 5 год. вечора. У неділю групи виконували музику на «Multiplex» з 3 по 5 год. вечора. Серед альбертських гуртів були «Harry's Polka Tones», «Lumber Jacks», «Northern

Stars», «Dynamics», «Country Kings», «The Plainsmen», «Millenia», «Jambore Boys» і «Royal Lites»

Нове у 2001:

· Культурний виступ: Ведучий Орест Зубрицький із задоволенням представив наступних артистів на першому культурному шоу в неділю опівдні на сцені «Grandstand»: танцюристи «Променю» з Вегревілю; французькі народні танцюристи «Les Bles d'Or» церкви Св. Павла; «Polenia Choir Society» з Едмонтону. Також на цій події було вручено нагороду «Родина піонерів» родині Хом'як.

· Стенд піонерів і презентації: Було показано стару техніку, таку як молотарка, старі трактори, розколювач колод. Маленький стенд про мотор був представлений Едом Кульматицьким. Була також продемонстрована колекція фермерської техніки, подарована Антоном і Софією Повлеями.

2002: 29-ий фестиваль: 5, 6 і 7 липня

· Спеціальна нагорода: Вегревільський український фестиваль «Писанка» отримав в 2002 р. нагороду «Attractions Canada» за найкращу культурну подію в Альберті.

· Господар і Господиня: Петро і Оля Саварини мали за честь і з приємністю господарювати на 29 фестивалі і відзначили, що мають на це вагомі причин. По-перше, Вегревіль – це місто найбільшої писанки у світі. По-друге, вегревільський фестиваль «Писанка» є найкращим видовищем української культури і традицій. По-третє, очевидно, найбільш вагома причина: Вегревіль є виборчим округом найбільш відомих канадських політиків українського походження: Михайло Лучкович, перший український член федерального уряду; Антон Глинка, який проклав шлях до Канади тисячам українським біженцям (діпістам) після Другої світової війни (таким як я і моя дружина); Іван Дікур, юрист, політик, суддя і український патріот; Дон Мазанковський, заступник прем'єр-міністра Альберти.

· Програмка: на 2002 р. було обрано музичну тему, тому на обкладинці було зображено кілька місцевих музикантів, які грають на своїх інструментах. Програмка включила розвідку д-ра Браєна Черевика «The Sound of Alberta: Ukrainian Musicians, Their Instruments and Their Music» (Звук Альберти: українські музиканти, їхні інструменти і їхня музика)

· Музична дошка пошани: Удостоєний був відомий музикант Рон Коррі, чия музична кар'єра розпочалася у 9-річному віці з гри на гітарі, а потім на акордеоні. Протягом цих останніх років він популяризував українську музику в будинках старших людей, будинках догляду за старшими і на багаточисельних громадських заходах.

· Концерт: Мирослав Коваль, український диск-жокей зі Саскатуну, був ведучим церемонії. Серед артистів були «Mickey and Bunny»; «Ukrainian Old Timers» з Вінніпегу, гурт «Трубка» з Едмонтону; український танцювальний ансамбль «Сопілка», український хореографічний ансамбльз Едмонтону «Надія»; українські танцювальні ансамблі з Едмонтону «Черемош» і «Дунай»;

бандуристи «Ruta Yawney and company» з Ванкуверу і переможці конкурсу талантів.

· Вечірні забави: Дві танцювальні забави відбувалися щовечора. У п'ятницю ввечері грали «Трубка» і Джімі Вацько з «Lumber Jacks» на сцені «Multiplex». «The Ukrainian Old Timers» грали на сцені «Arena». У суботу ввечері грали «Трубка» і «Absolute» на «Multiplex». «The Ukrainian Old Timers» і Джімі Вацько з «The Lumber Jacks» на «Arena». Обидва вечори відбулися з участю «Molson Canadian Beer Gardens».

· Музичні концерти: «Jamboree Boys» і «Plainsmen» розважали у п'ятницю, а «Prairie Rose» і «Cimarrons» у суботу.

· Культурні шоу: У суботу по полудні на «Grandstand» виступили українські танцори «Променю» з Вегревілю, сербські народні танцюристи «Opanak» з Едмонтону, «Bavarian Schuhplattlers» з Едмонтону і «Ballet Folklorico Mexico» з Едмонтону. Шоу вів Орест Зубрицький.

· Народні ремесла: На стендах з місцевих музеїв представлено колекцію писанок, традиційний хліб, Великодні і Різдвяні традиції, картини, сувеніри, в'язання і вишивку.

Нове у 2002:

· Змагання смакуванням ковбаси: Кожен із відвідувачів мав можливість покуштувати чотири види ковбаси і виграти приз. Ковбаса була спонсорована «Prime Cutes» з Вегревілю, «Stawnichy's» з Мондеру, «Humeniuk's Meat Cutting» з Ренферлі і «Ryley Sausage» з Рилею. Багатьом змагання прийшлося до смаку.

2003: 30-ий фестиваль: 4, 5 і 6 липня

· Господар і Господиня: Орест і Леся Солтикевич з Едмонтону із захопленням вітали усіх, хто узяв участь у фестивалі «Писанка» в 2003 р.

· Програмка: Програмка з нагоди 30-річчя зображала Великодню писанку на тлі колажу минулих програмок. Також було зображено лого фестивалю «Писанка». На сторінках програмки згадано багато подій за минулі 30 років, учасників концертів і їхні фото. Укладено фотоархів Господарів і Господинь та учасників з 1974 по 2002 рр.

· Музична дошка пошани: Євген Звоздецький з Едмонтону, чий музичний внесок охоплює чотири десятиліття, був удостоєний нагороди. Почавши зі свого першого запису «21 пісня для українських дітей» у десятирічному віці і продовживши в якості музичного директора українських ансамблів танцю «Шумки», «Черемош» з Едмонтону і «Русалка» з Вінніпеґу, він написав музику до багатьох творів і записав 12 довгограючих альбомів української народної музики.

· Концерт: Вів програму Андрій Гладишевський з Едмонтону. Серед артистів, яких він представляв, були «Шумка» з Едмонтону, Василь Попадюк скрипаль-віртуоз з Торонто; Едмонтонський чоловічий хор; козаки Сірка з Вінніпеґу; група «Шум» з Вінніпеґу; хореографічний ансамбль з Едмонтону «Надія»; народний танцювальний ансамбль з Едмонтону «Трембіта»; український

народний ансамбль «Сопілка» з Вегревілю; гурт «UB» з Едмонтону і переможці конкурсу талантів.

· Музичні виступи: У п'ятницю виступали «Jamboree Boys» і «Cimarrons». У суботу виступали «Plainsmen» і «Слава». У неділю виступав гурт «Silence».

· Культурні виступи: В суботу опівдні на «Grandstand» під опікою Ореста Зубрицького відбулося вручення нагороди «Родина піонерів» родині Барлот; також виступили танцюристи з Вегревілю «Промінь», «Bavarian Schuhplattlers» з Едмонтону, «Les Bles d'Or French Dancers of St. Paul» і ансамбль мандолін церкви Св. Миколи з Едмонтону.

· Народне мистетцво: Фестиваль 2003 р. з приємністю представив виставку «EGGS-HIBIT», найбільшу колекцію писанок, виконану Честером і Любою Куць. Обоє були присутні, щоб продемонструвати традиції писання великодніх писанок і навчити регіональним особливостям.

· Презентації піонерів: Дейв, Єлизавета і Беатріс Антончуки і Ґейл Трімбл показали своє вміння в ковальстві та плетінні мотузок. Традиційно випікався хліб у печі і тут же розпродувався. Окрім того, у 2003 р. було представлено стенд Едді Кульматиського з Ренферлею, що включав однотонну вантажівку Chevy 1927 р. з паровим двигуном, яку він склав сам, а також кілька парових двигунів 1927-1945 рр., які він вживав для легкої роботи. Іншою важливою подією була демонстрація збирання Петром Кузиком врожаю. Він показав, як вживалися такі інструменти, як серпи, коси і ціпи. Протягом дня було показано такі види діяльності, як молотіння, в'язання снопів, перемелювання борошна і його провіюваня, покривання дахів соломою і робота млинів.

2004: 31-ий фестиваль: 2, 3 і 4 липня

· Господар і Господиня: Д-р Гаррі і Олександра Гоголі, обоє виросли в Ту Гілс, але нині мешкають в Едмонтоні.

· Програмка: Обкладинку прикрасили зображення української страви на чудово вишитій скатертині з лого писанки і нагородою «Attractions Canada«. Темою була українська кухня. Було представлено рецепти таких відомих страв, як брщ, вушка до борщу, вареники, голубці, бігос, начинка, налисники, маківник, пампушки, студенець, паска і багато інших.

· Президент: На другий термін було переобрано президента Ореста Олійника, послання якого включило візію фестивалю, що спонукає передати нашим дітям багату українську спадщину, щоб вони в свою чергу могли передати це майбутнім поколінням.

· Музична дошка пошани: Віктор Голубович самостійно навчився грати на акордеоні і отримав нагороду. Його гурт «Royal -Lites» виконує музику на весіллях, танцювальних розвагах, урочистостях, на новорічних вечорах і, звичайно, на фестивалі «Писанка».

· Концерт: Богдана Башук, ведуча україномовної програми на радіо CKJS у Вінніпезі, вела програму. Серед артистів були український танцювальний ансамбль «Тризуб» з Калґарі; український танцювальний ансамль «Воля» з Едмонтону; Шон Головатий, виконавець музики на цимбалах з Едмонтону; група

«UB»; український вокальний і танцювальний ансамбль з Едмонтону «Верховина»; український музичний ансамбль з Едмонтону «Міленія»; український танцювальний ансамбль «Сопілка» з Вегревілю і переможці конкурсу талантів.

· Вечірні забави: Два танцювальні вечори відбувалися кожного дня. Групи «UB» і «Migrena» виступали на сцені «Multiplex»; «Royal Lites» і «Diamonds» грали на сцені «Arena» у п'ятницю ввечері. У суботу ввечері гали «Міленія» і «Трембіта» на «Multiplex» і «Cimmarons», і «Royal Lites» грали на «Arena». Усі учасники мали можливість насолодитися продукцією «Molson Canadian Beer Gardens».

· Культурні виступи: Програма відбулася у неділю на «Grandstand» з участю Ореста Зубрицького. Нагорода «Родина піонерів» була вручена родині Гошко. Виступили танцюристи з Вегревілю «Промінь», румунський народний ансамбль «Balada» з Едмонтону, «Ballet Folklorico Mexico» з Едмонтону, Швейцарський чоловічий хор і сербський народний ансамбль «Opanak» з Едмонтону.

· Презентація піонерів збирання врожаю: На радість багатьом Петро Кузик знову повернувся цього року на фестиваль. Він показував найнеобхідніші інструменти для збирання врожаю: серпи, коси, ціпи й інше, а також портативні парові млини тиснення, молотіння зерна і вкривання даху соломою. Він розповів, чому ці інструменти було сконструйовано і як ними оперувати. Деякі інструменти були оригінально привезені з України.

2005: 32-ий фестиваль: 1, 2 і 3 липня

· Господар і Господиня: Джордж і Ліз Себест з Вегревілю.

· Програмка: 2005 р. був рік Альбертського сторіччя. Відповідно обкладинка стилізувала карту Альберти і прапори 5 націй, представники яких іммігрували й оселилися у Вегревілі у 1905 р., а саме з Франції, Великобританії, Німеччини, України й інших частин Канади. Історія Канади була коротко викладена в книзі.

· Музична дошка пошани: Стену Лапніському, який грає на акордеоні вже понад 45 років, було присуджено нагороду. Стен є залюблений в українську музику, щиро підтримує і пропагує її в Альберті. Він і його гурт «Dynamics» є знаними на українських заходах по всій центральній Альберті.

· Відкриття церемонії: Орест Зубрицький вів програму. Ед Стельмах, депутат провінційного уряду та міністр міжнародних і міжурядових відносин, привітав учасників від імені альбертського уряду. Також був присутнім д-р Річард Колман, мер міста Вегревіль.

· Концерт: Вів програму Колин МакЛін, коментатор CBC на радіо і телебаченні. Він представив артистів кожного шоу. Серед артистів були український православний хор молоді «Ластівка» зі Саскатуну, фольклорний танцювальний ансамбль «Павличенко» зі Саскатуну, хореографічний ансамбль з Едмонтону «Надія», танцювальний ансамбль з Едмонтону «Трембіта», група «Таран» з Вінніпегу, група «Калабай» з Едмонтону, «Ukrainian Old Timers» з Вінніпегу, Василь Попадюк з Торонто і танцювальний ансамбль «Сопілка» і переможці конкурсу талантів.

· Вечірні забави: Дві забави кожного вечора у п'ятницю і суботу відбулися на сценах«Multiplex Building» і «Arena», починаючи з 9 вечора до 2 год. ночі. У п'ятницю «Таран» і «Трембіта» грали на «Multiplex», «Ukrainian Old Timers» і «Royal Lites» грали на сцені «Arena». У суботу «Калабай» і «Таран» грали на «Multiplex», а «Ukrainian Connection» і «Ukrainian Old Timers» грали на «Arena».

· Музичні виступи: У п'ятницю гали «Ukrainian Old Timers» і «Dynamics» Стена Лапніського. У суботу виконували музику «Royal Lites» і «Cimmarons». «Ukrainian Connection» грав у неділю.

· Культурні виступи: Ведучий Орест Зубрицький представив учасників, серед яких були танцюристи з Вегревілю «Промінь», сербський народний танцювальний ансамбль «Biseri» з Едмонтону і багато інших.

· Презентації Піонерів: Дейв, Елізабет і Беатріс Антончик вже вшосте показували своє вміння молотити, вживаючи старі молоти, а також як розжарювати кувадла, щоб надати залізу бажаного дизайну. Ґейл Трімбл вже втретє показала, як мотати мотузки з ниток шпагату.

2006: 33-ий фестиваль: 7, 8 і 9 липня

· Господар і Господиня: Остап і Наталя Торошенко з Вегревілю запросили усіх святкувати 15-річчя незалежності України і сторіччя Вегревілю. Вони запросили усіх присутніх повідбивати свої каблуки на забаві, разом співати під час великого шоу, плескати в долоні конкурсантам танців, поділитися свіжоспеченим хлібом зі своїми сусідами, чи просто з приємністю посміхатися один одному.

· Програмка: Пам'ятний значок на честь 100-річчя Вегревілю з фото гігантської писанки було випущено в 2006 р. Книжечка містила оповіді про столітній Вегревіль крізь призму культурного розвитку з 1902 до сьогодні. Культерне товариство міста Вегревіль стало центром танцювальної культури. Велика танцювальна студія зі станками, дзеркальними стінами і кленовим паркетом рентувалася на чотири вечора українською танцювальною школою у Вегревілі, школою балету у Вегревілі і українською танцювальною школою «Сопілка» для своїх щотижневих практик.

· Музична дошка пошани: Івану Гузілю з Вегревілю було присуджено цю престижну нагороду. Іван грав на мандоліні, піано і саксофоні з місцевими групами. 34 роки він був директором хору Української католицької церкви у Вегревілі. Пан Гузіль був також член спілки і перший президент Культурного товариства Вегревілю в 1974 р.

· Учасники концерту: Вів програму Роман Британ, продюсер і коментатор української радіо-програми Едмонтонського радіо CKER, нині 101.7 World FM. Головним у програмі був виступ «Дармограю» із Вінниці. Ці яскраві шестеро учасників групи отримали стоячі овації і позитивний коментар після виступу. Також в програмі були український танцювальний ансамбль «Черемош», танцювальний ансамбль з Едмонтону «Вогонь», український танцювальний ансамбль «Сопілка» з Вегревілю, група «Міленія» з Едмонтону, український музичний ансамбль «Тут і Там» і переможці конкурсу талантів.

· Стенди народного мистецтва: На додаток до щорічних прекрасних виставок було зорганізовано виставку Честера і Люби Куць. Ця спеціальна виставка показала колекцію писанок родини Куць і одну з найбільших приватних виставок української кераміки, виробів із дерева, тканих килимів, вишивок і унікальних рушників. Відвідувачі були вражені колекцією.

2007: 34-ий фестиваль: 6, 7 і 8 липня

· Господар і Господиня: Роман і Елсі Варави з Мондеру.

· Програмка: Українська католицька парафія Святої Трійці святкувала своє 100-річчя і стала головною подією висвітлення в книжечці. Обкладинка зображала три збудовані церкви парафії на тлі лого фестивалю «Писанка». Парафія є частиною фестивалю, пропонуючи страви української кухні з року заснування фестивалю в 1974 р., а також допомагаючи волонтерами і меценатами.

· Музична дошка пошани: Нік Мандрусяк з Лавою був удостоєний премії. Нік має неабияку любов до української музики. Він грав на скрипці і цимбалах з кількома групами. Він також був відомий за своє вміння майструвати цимбали, а також лагодити скрипки.

· Учасники концерту: Ведучим був Борис Сірський з Оттави, Онтаріо. В програмі виступили українські танцювальні ансамблі з Едмонтону «Воля», «Вітер» і «Вінок»;

· український танцювальний ансамбль з Вегревілю «Сопілка», гурт «Міленія» з Едмонтону, «Kubasonics» з Едмонтону.

· Вечірні забави: «Playboys» і «Kubasonics» грали у п'ятницю ввечері. У суботу відбулося дві забави: одна на сцені «Arena», на якій грав Віктор Голубович і «Royal Lites», а інша на сцені «Multiplex», де грали «Трембіта» і «Міленія».

· Культурні виступи: У 2007 році сцену було надано українській молоді, яка була запрошена виступити на сцені без змагань і нагород. Танцювальні групи, дуети, солісти показували свою майстерність у вільній від змагань атмосфері, просто з любов'ю до танцю, співу і грі на музичних інструментах.

2008: 35-ий фестиваль: 4, 5 і 6 липня

· Господар і Господиня: Віктор і Джеральдін Наконечні з Едмонтону.

· Програмка: На обкладинці зображено значок, виготовлений на честь 35-річчя фестивалю, і український весільний хліб. Традиція святкування українського весілля стала темою книжки. В ній описано класичні народні традиції, зокрема довесільні традиції, ритул сватання, коровай, гільце, запрошення, дівич-вечір, плетіння вінка, розпускання коси, благословення, церковне вінчання, церемонія обсипання зерном, розподіл короваю, вручення подарунків, весільний поїзд і урочистості. Книжка наголошувала, що українсько-канадські весільні традиції опинилися під місцевим впливом і змінилися. Опис поділений на традиції до 1940 р. і після 1970 років.

· Музична дошка пошани: Роберт Томпкінс, колишній ведучий популярної української забави радіо-програми на вінніпезьській CKJS 810 і камроузькій

CFCW 790 хвилях. Він залюблений в українську музику і його радіо-програми передають як місцеві, так й інші українські групи.

· Відомі гості: На відкритті, передаючи вітання від імені Альбертської провінції, був Ед Стельмах, перший прем'єр Альберти українського походження.

· Учасники концерту: Рон Кагут і Ігор Бачинський з Торонто були ведучими. Виступали українські танцювальні ансамблі з Едмонтону «Воля», «Черемош» і «Вітер»; «Сопілка», український танцювальний ансамбль з Вегревілю; Тереза Сокирка зі Саскатуну, фіналіст другої премії в другому сезоні «Canadian Idol»; група «Калабай» з Едмонтону і група Рона Кагута «Буря» з Торонто.

2009: 36-ий фестиваль: 3, 4 і 5 липня

· Господар і Господиня: Стефан і Ольга Орлецькі з Ту Гілс, Альберта.

· Програмка: Обкладинка мала зображення вегревільської писанки на передньому плані і великого шматка хліба як символу «чорних днів в Україні», знаних як Голодомор. На 75 річницю Голодомору, українці ще досі мусили відстоювати трагічні події 1932-33 визнані як геноцид. Визнання було досягнуте, справедливість – ні.

· Музична дошка пошани: 790 CFCW і Культурне товариство Вегревілю вшанували Сильвію Купку з Гей Лейксу як першу жінку премії «Музична дошка пошани». Сильвія грає на акордеоні і є лідером групи «The Polka Ramblers», яка має за членів дітей і внуків.

· Учасники концерту: Стівен Чвок, виконавець музики на цимбалах і викладач, а також ведучий програми «Забава» на 790 CFCW щонеділі ввечері був ведучим на трьох великих шоу фестивалю. Серед виступаючих були «Шумка», українські танцюристи з Вінніпегу, групи « Kubasonics» та «UB» з Едмонтону, Віктор Побігущий, комедіянт з Ред Діеру; «Сопілка», танцювальний ансамбль з Вегревілю», переможці конкурсу талантів і учасники з України сестри Пашковські (Марія і Христина) з маленького села Орелець на Буковині.

· Конкурс талантів: Цього року змагання були присвячені гуцульському регіону України. Сергій Королюк оцінював конкурсантів. Усі конкурсанти щодня мали змогу відвідати безкоштовну практику гуцульського танцю.

Нове в 2009:

· Фестивальний оркестр «Чайка»: Музиканти, які мали інструментальний хист і музичні здібності, були запрошені створити групу під супроводом Людвика Мар'янича, щоб практикувати і виконувати українську музику на струнних, духових і народних інструментах. Цей фестивальний оркестр «Чайка» виступив у культурній програмі.

· Відеопоказ: Пітер Головай з Центру фолкльору імені Кулів Альбертського університету продемонстрував два вебсайти: про український фолкльор і школу, захопивши глядачів 3-D зображенням екскурсій по церквах і українських оселях.

2010: 37-ий фестиваль: 2, 3 і 4 липня

· Господар і Господиця: Петро і Марія Карбашевські «адресували щире, традиційне ласкаво просимо до всіх гостей, артистів, участників і волонтерів цієї унікальної культурної події».

· Програмка: На обкладинці зображено буковинську тему і включено інформацію про цей регіон Західної України. Тут розказано про буковинські костюми, святкування, весілля, піст, їжу, сільське життя і мистецтво.

· Музична дошка пошани: Одержувачем нагороди в 2010 р. став Гаррі Стельмащук з Вегревілю. Він найбільш відомий як творець групи «Harry's Polka Tones», в якій грає першу скрипку. Гаррі грав і розважав протягом 80 років.

· Учасники концерту: Гітом програми стали «Riding Cossacks and Dancers» з Дофіну, Манітоба, які присвятили свої шоу висвітленню і зображенню культури запорізьких козаків 16 століття. Події відбувався за Гетьманщини на віддалених землях, де чути стукіт копит, затяжну луну пострілу з гармат. Козаки і їхні товариші заворожили кожного глядача. Серед інших артистів були «Вітер», танцюритсти і хор з Едмонтону;

· «Wishart Horak», танцюристи зі Саскачевану; гурти «Міленія», «Барвінок» та «Ейфорія» з Едмонтону, Едмонтонський чоловічий хор і переможці конкурсу талантів. Нік Гулка, ведучий радіопередач CFCW, він три концертні програми фестивалю.

· Народне мистецтво: Окрім традиційних стендів, було додано розважальний і повчальний дисплей Браєна Черевика про «екзотичні звуки України». Д-р Черевик співав і грав на кількох українських традиційний народних інструментах. Серед інструментів були кобза, ліра, цимбали, дуда і велика кількість народних сопілок, а також духові інструменти.

· Конкурс талантів: Цього року конкурс було акцентовано на буковинському регіоні України. Юрій Шолдра, колишній танцівник і викладач танцювального ансамблю зі Львова «Юність», був суддею. В заключній частині змагань конкурсантів практикували буковинський танець. Давали уроки Юрій і Оксана Шолдри.

· Вечірня забава: Близько 800 осіб прийшло до сцени «Multiplex» у п'ятницю і суботу, щоб танцювати під музику «Міленії», «Барвінку» і «Ейфорії».

Нове в 2010:

· Інсценування козачого табору: Під відкритим небом було інсценовано табір козаків 16 століття. Табір включав шатра, таборову кухню, конячу стайню. На таборі було запропоновано різні розваги, такі як хвастощі, спів, грання, танці, циганський промисел. Табір привабив відвідувачів, і це завдяки членам «Riding Cossacks» з Дофіну, Манітоба.

· Танцювальна домівка: З участю Андрія Нагачевського і Браєна Черевика будь-хто зацікавлений міг прийти, щоб спробувати традиційний сільський танець, як-от Гуцулка, Коломийка, Решето і Півторак та інші.

· Ансамбль мандолін при церкві Св. Миколая: Ансамбль під керівництво Лаврентія Пшика з Едмонтону виконав надзвичайно приємні мелодії на мандоліні.

2011: 38-ий фестиваль: 1, 2 і 3 липня

· Господар і Господиня: Міч Челядин і Лариса Цимбалюк Челядин.

· Програмка: Вперше програмка була надрукована в кольорі, що є важливим вдосконаленням щодо попередніх друкованих видань. На програмці зображена писанка і колаж минулих фестивалів в обрамлені вишитих візерунків.

· Музична дошка пошани: Переможцем став Вільям Журавель, який грає на скрипці, акордеоні, саксофоні, трубі, кларнеті і співає в своїй групі «The Rhumba Kings».

· Учасники концерту: Василь Попадюк, який був народжений і вивчений в Україні, а оселився в Торонто, і його група «Папа Дюк»; ансамбль «Tenor Power»; Оксана Муха, солістка зі Львова; квартет «Юність», ансамбль танцю «Юність» з України; танцювальний ансамбль «Надія» з Едмонтону; Джеф Мортенсен, Наталі Гіт та Кірстен Вікленд з «So You Think You Can Dance Canada»; український танцювальний ансамбль «Сопілка» з Вегревілю; український танцювальний ансамбль «Вогонь» з Едмонтону; група «Міленія» з Едмонтону і переможці конкурсу талантів. Ведучим програми був Андрій Гладишевський з Едмонтону.

· Конкурс талантів: Надзвичайно красива нова медаль була виконана Іриною Карпенко. Новий рівень – платиновий – було додано до золота, срібла і бронзи. Закарпатський регіон України став регіоном для конкурсантів. Роксана Рачинська і Орест Солтикевич, обоє з Едмонтону, судили конкурсантів. Після змагань відбулося «змагання-сюрприз».

Нове в 2010

· Горілчаний сувенір: Сувенір – горілка з логом фестивалю. Пляшка і горілка імпортовані з України і розлиті в місцевому горілчаному магазині. 80 ящиків було швидко розпродано, і фестивальна пляшка стала колекційним надбанням.

· Івана Купала: Іншою новизною була інсценізація свята Івана Купала, презентована на фестивалі «Arts of Life Studio» з Едмонтону.

· Музичний концерт: Фестиваль розпочався грою групи «Country Sunshine» у четвер ввечері. У п'ятницю і суботу грали «Soul Spice», «Dynamics», «Diamonds» і «Nighthawks».

2012: 39-ий фестиваль: 6, 7 і 8 липень

· Господар і Господиня: Іван і Катерина Хом'як, нащадки родини піонерів.

· Музична дошка пошани: Одержувач нагороди Джо Новак з Вегревілю. Він грав у багатьох групах і в 2007 році заснував групу «Country Sunshine Band».

· Учасники концерту: Український ансамбль пісні і танцю «Вітер»; калгарська танцювальна компанія «Тризуб»; Інесса Тимошко, скрипаль з України; «So You Think You Can Dance Canada Team»; групи «UB», «Тут і там» і «Трембіта». Іван Мороз був ведучим усіх чотирьох концертів. Новим у 2012 році став пообідній концерт у суботу.

· Конкурс талантів: Танцювальні і музичні конкурси відбувалися на сцені «Arena». Суддею був Джеф Мортенсен Mortenson, член «So You Think You Can

A Pictorial Review of the Pysanka Festivals during the past 40 Years

With the support from the Town of Vegreville and the Vegreville Chamber of Commerce, the Vegreville Cultural Association was organized and incorporated in 1973. In1974 the first festival became a reality. The intention of the members of the Association was to honour and preserve some of the fine arts of Ukrainian Culture. The Festival over the past 40 years has provided an opportunity for the young generations to learn about their rich culture and to share in the understanding of ethnic values through music, song, dance and culinary arts, all of which have been kept alive and handed down from generation to generation. The Ukrainians settled in this region of Alberta during the 1890s and 1900s. Enjoy the memoirs of the last 40 years through the pictures that follow.

Hospodars & Hospodynias

1974 Honourable Chief Judge John & Myrosia Decore
1975 Honourable Justice Peter & Sonja Greschuk
1976 Dr. Nick & Anne Strilchuk
1977 Dr. Leo & Natalka Faryna
1978 Honourable Justice Vergil & June Moshansky
1979 Chester & Luba Kuc
1980 Isidor & Anne Goreski
1981 Tom & Rose Shandro
1982 Paul & Patricia Sembaliuk
1983 John & Mary Huzil
1984 Lawrence & Rose Marie Decore
1985 William & Mary Lobay
1986 Julian & Barbara Koziak
1987 Manoly & Natalka Lupul
1988 William & Florence Pidruchney
1989 John & Rose Batiuk
1990 Mike & Georgina Tomyn
1991 Mike & Elsie Kawulych
1992 Mike & Esther Barlott
1993 Val & Olesia Eleniak
1994 Ron & Betty Batiuk
1998 John & Mary Huzil
1999 Peter & Elsie Zagrosh
2000 Bill & Ollie Diachuk
2001 Lawrence & Mary Anne Pshyk
2002 Peter & Olya Savaryn
2003 Orest & Lesia Soltykevych
2004 Dr. Harry & Alexandra Hohol
2005 George & Liz Sebest
2006 Ostap & Natalia Toroshenko
2007 Roman & Elsie Warawa
2008 Victor & Geraldine Nakonechny
2009 Stephen & Olga Orleski
2010 Peter & Mary Karbashewski
2011 Mich Cheladyn & Larisa Sembaliuk- Cheladyn
2012 John & Cathie Chomiak
2013 Ed & Marie Stelmach

Life Members

1994 Alex Mandruk
1994 George Yuskow
1999 John Huzil
1999 Elsie Kawulych
1999 Kay McKenzie
2000 Mike Barlott
2000 Alex Dowhey
2000 Myron Shewchuk
2002 Nester Zubresky
2003 Orest Zubritsky
2010 Orest Olineck
2010 Johnnie Warawa

Presidents

1974-1975 John Huzil
1976 Alex W. Gordey
1977 Kay McKenzie
1978-1979 Mike Barlott
1980-1981 Alex T. Mandruk
1982-1983 Elsie Kawulych
1984-1985 Orest Olineck
1986-1987 Val Eleniak
1988-1993 Orest Zubritsky
1994 Barry Wilinski
1995-1998 Orest Zubritsky
1999-2000 Ron Corry
2000-2001 Myron Kruk
2002-2006 Orest Olineck
2007 Myron Kruk
2008-2013 Tim Baydala

Pioneer Exhibits

Folk Arts

Music Hall of Honour

1988 Metro Radomsky
1989 Johnny Barteski
1990 Peter Holowaty
1991 John Zelisko & Henry Smichure
1992 Peter Kassian
1993 Johnny Merenick
1994 Nick Mischi
1995 Jimmy Watsko
1996 Joe Hrycyk
1997 Harry Semotiuk
1998 John Bilyk & Peter Gargus
1999 Alex Greschuk
2000 Dan Chomlak
2001 Michael Mudryk & Ron “The Fiddler” Boychuk
2002 Ron Corry
2003 Gene Zwozdesky
2004 Victor Holubowich
2005 Stan Lapnisky
2006 John Huzil
2007 Nick Mandrusiak
2008 Robert J. Tomkins
2009 Sylvia Kupka
2010 Harry Stelmaschuk
2011 William Zurawell
2012 Joe Nowak
2013 Emile Kryvenchuk

GREV LE S CIA

BITAEM

Dance
Competitions

VEGREVILLE

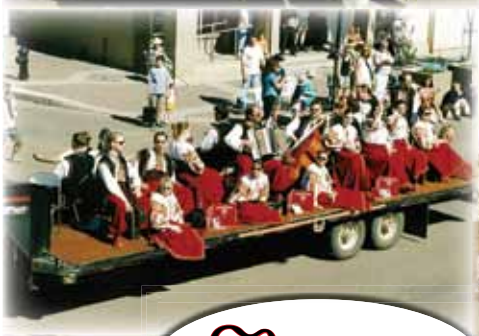

ZIEGLER
DRUG MART
DRUGS
COUNTY
VEGREVILLE UKRAINIAN
SCHOOL OF DANCING

Parades

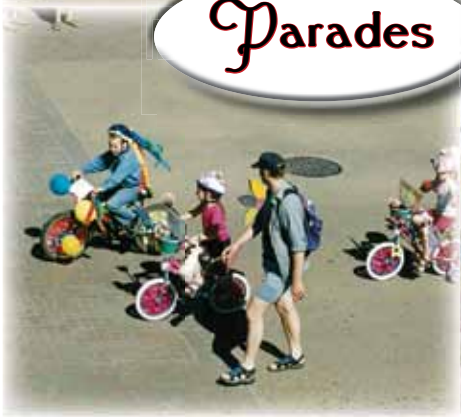

FOUNDER of the VEG
PYSANKA FESTIV

24
CHOMIAK

Workshops

Grandstands

Fashion Shows

Yarmarok

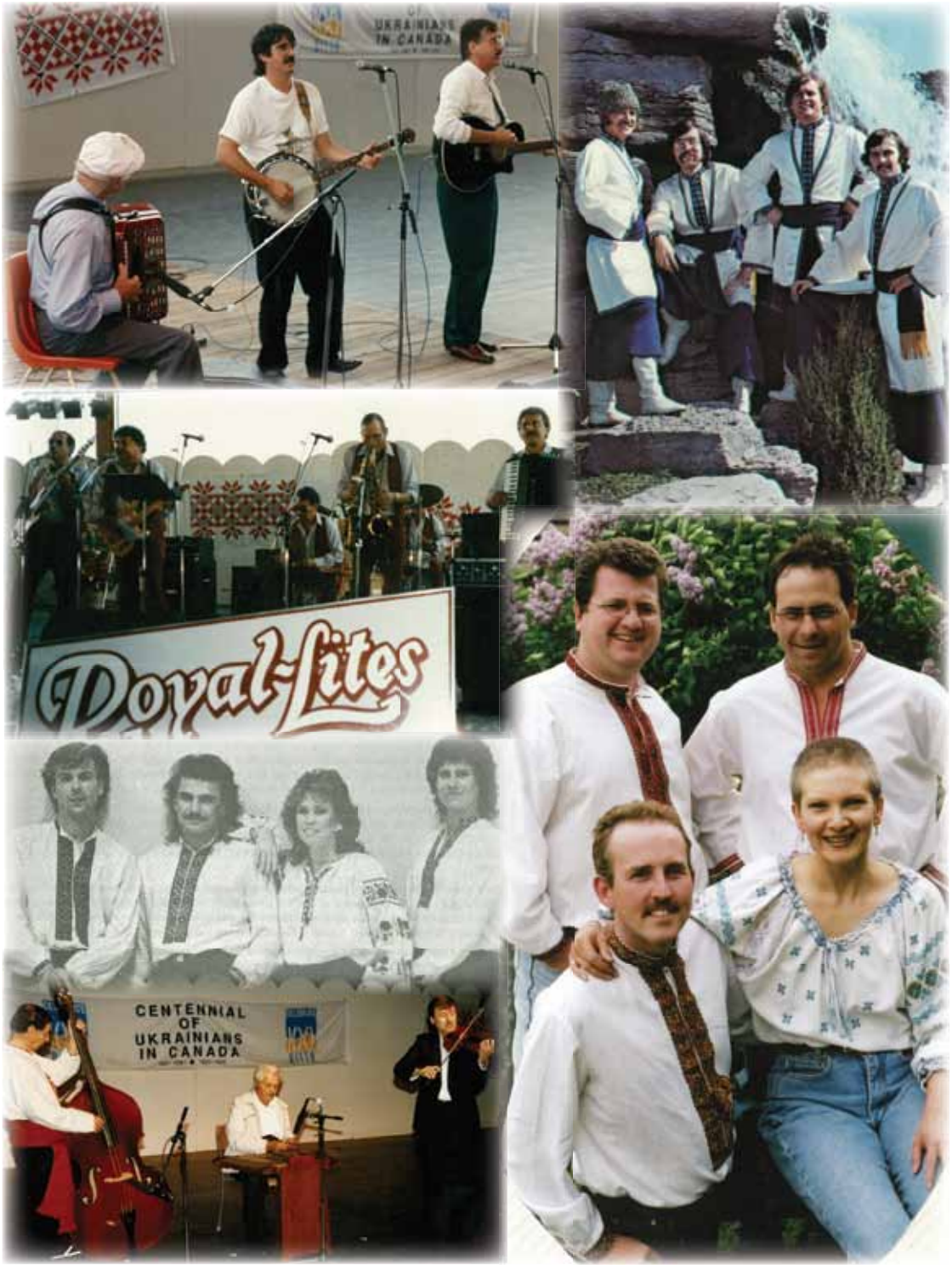
UKRAINIANS
IN CANADA
Doval-Lites
CENTENNIAL
OF
UKRAINIANS
IN CANADA

Orchestras

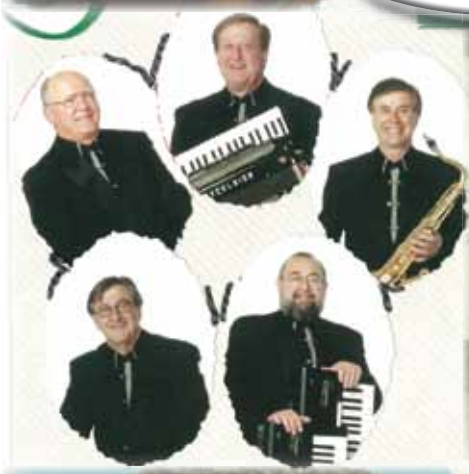

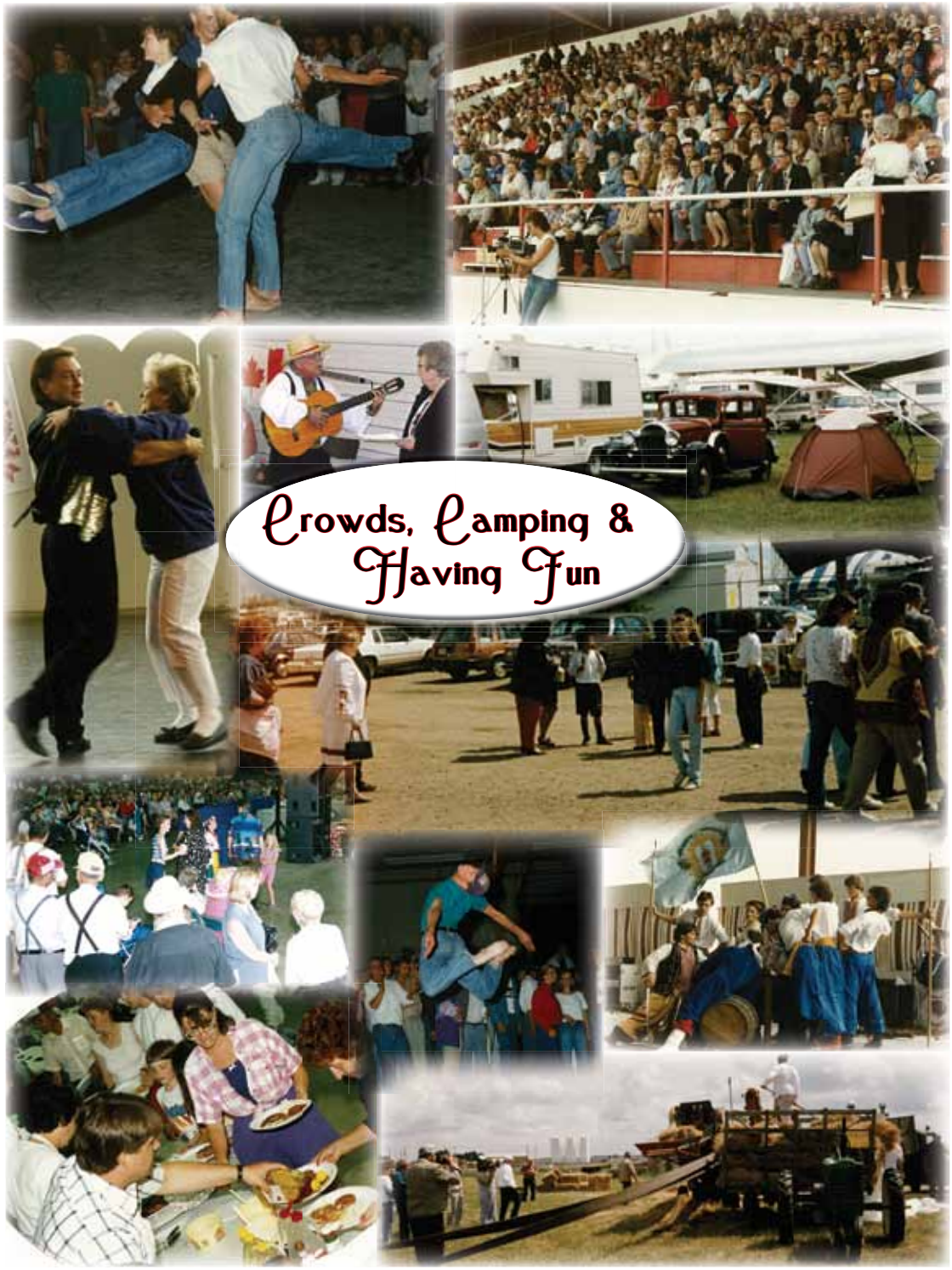
Crowds, Camping &
Having Fun

Dance»; Гриць Малужинський, талановитий музикант і співак, судив музичних конкурсантів, серед яких були виконавці на скрипці, цимбалах і бандурі. Після чого був сюрприз-конкурс українських танців.

· Музичний концерт: Серед виступаючих були «Button Box Bill», «Cimarrons Orchestra», «Tebbiath Trio», «Kayla Hotte» і «Her Rodeo Pals», група «Nighthawks» і тріо з Веґревілю «Harmony».

· Народні презентації: Окрім презентації місцевих мисткинь, два місцеві музеї – Краєзнавчий музей з Веґревілю і музей Отців Василіян з Мондеру – показали свої спеціальні презентації. Також унікальною подією стала виставка одягу, який носила знать. Окрема презентація була на тему, як виготовляли тканину з льону.

2013: 40-ий фестиваль: 5, 6 і 7 липня

· Новим у 2013 р. на честь святкування 40-річчя фестивалю став безкоштовний вхід на фестиваль у всі павільйони (Село піонерів, Виставка і презентація народної творчості, Музичний павільйон, Культурний павільйон, Ярмарок, Дитячий куточок, Їдальня), окрім концертів і вечірніх танців. Управа зголосилася на такий захід, щоб подякувати відвідувачам за підтримку фестивалю протягом минулих років і дати щось навзаєм. Цей жест, здається, спрацював, оскільки нас відвідало 6000 гостей. Ціна концерту була $22, загальний квиток (на 5 шоу) коштував $75.

· Господар і Господиня: Колишній Альбертський прем'єр Ед Стельмах і його дружина Марія.

· Учасники концертів: 5 концертів були іншими кожного дня. Президент Тім Байда зауважив: «Ми хотіли цього року вдосконалити [концерт] і представити різні танцювальні групи, різні співочі хори і різні музичні гурти кожного дня». Іншими були і ведучі на кожен з трьох днів. Це були ведучий радіо World FM Роман Британ, ведучий радіо CFCW Стівен Чвок і президент Фундації імені Тараса Шевченка Андрій Гладишевський.

· Двоє з виступаючих груп – хор «Дніпро» і українська танцювальна компанія «Черемош» – були на першому фестивалі в 1974 р. Студенти двомовної програми української школи імені А. Л. Гортон розпочали перше шоу, заспівавши канадський гімн трьома мовами: українською, англійською і французькою. Серед інших виступаючих були український чоловічий хор з Едмонтону; український ансамбль танцю і народний хор «Вітер»; Віктор Побігущий, комедіянт; український хореографічний ансамбль «Надія»; український танцювальний ансамль «Воля»; українська група з Вінніпеґу «Ukrainian Old Timers»; танцівниця Дрі Лі; веґревільська школа українського танцю «Промінь»; танцювальна група «Шумка»; школа українського танцювального ансамблю «Сопілка»; «Міленія»; «Trembita Big Band»; і група «Viva Rozvaha». Головною увагою були «Дармограй», шестеро членів чоловічого фолкльорного музичного ансамблю з Вінниці, що вже вдруге з'явилися у Веґревілі.

· Музичний концерт: Музика була представлена «Chychul Orchestra», «Band Nostalgija» з Едмонтону і «Emile's Old Tyme Dance Band» з Атабаски.

· Культурний концерт: Культурний концерт замінив конкурс талантів, що відбувався в минулі роки. Серед виступаючих були «Nighthawks Band», «Two Hills Ukrainian Dancers», Джон Келверлі з «Northern Kings», веґревільські танцюристи «Променю», солістка Таня Бомбак, цимбальний дует Слюсарчуків, румунський народний танцювальний ансамбль «Balada, «Les Bles d'Or French Dancers», скрипалі сестри Меленки, українські танцюристи «Сопілки», соліст гри на цимбалах Рассел Пазюк, «Bavarian Schuhplattlers», оркестр «Чайка», група «Юна воля», група Віктора Голобовича, дует Тарасенків, сербська танцювальна асоціація «Opanak» і українські танцюристи «Westlock». Спеціальний інтерес і увагу викликав танець «Маланка», виконаний веґревільською школою українського танцю, яка також святкувала 40-річчя танцювальної своєї діяльності у Веґревілі.

Нові події в 2013

· Фольклорні семінари центру ім. Кулів: Ці семінари запроваджені д-ром Андрієм Нагачевським і, зокрема, були присвячені українському весіллю в Бразилії, українським танцювальним стилям та українським приказкам.

· Студія Івана Купала: Студія «Arts of Life Studio» включила у свою програму купальські пісні, ігри і хороводи, убори на голову: вінкоплетіння для дівчат і хлопців з живих квітів і показування жінкам, як зав'язувати хустку згідно з традицією.

· Серед іншого були гуртки народного мистецтва, сніданок із млинцями, презентації піонерів, молотіння зерна і перемелення його в борошно, випікання свіжого хліба в печі, ковальство, шукання свого роду з Людвиком Мар'яничем і, звичайно ж, українська їжа. Особлива подяка Веґревільській католицькій парафії Святої Трійці за приготування і обслуговування українською їжею на кожному фестивалі, починаючи з 1974 року (протягом 40 років).

· Забави: Вечір забав пройшов у супроводі «Дармограю» і «Viva Рожава» у п'ятницю та «Міленії» і «Великої трембіти» в суботу. Суботня вечірня забава була розпродана і в ній взяло участь понад 900 учасників. Інший суботній вечір з тридиційною українською музикою відбувся на сцені «Arena» з участю «Ukrainian Old Timers Band» з Вінніпеґу.

· Еміль Кривенчук з Атабаски була удостоєна премії «Музичної дошки пошани» за рішенням CFCW і Культурного товариства Веґревілю.

· Не дивно, що Марко Левицький в «Українських новинах» написав: «Фестиваль «Писанка» показує найбільше шоу коли-небудь бачене».

РОЗДІЛ 6 – ВНЕСКИ ДО ПРОЄКТІВ ГРОМАДИ

З моменту свого створення корпоративна та громадська підтримка Веґревілю та околиці була значною. Без цієї допомоги фестиваль не проіснував би довго. Були роки, коли на фестивальні дні припадала непогода: багато дощу, а одного року дощ ішов усі 3 дні. Незважаючи на це, заплановані події відбувалися, але несприятливі погодні умови негативно позначалися на відвідуваності.

Однак більшість років минали під яскравим сонцем, яке сприяло фестивалю, і гості відвідували нас звідусіль. Щира підтримка відвідувачів разом із місцевою корпоративною підтримкою і працею добровольців сприяли фінансовому успіху. Це дозволило Культурному товариству Вегревілю віддячити громаді за підтримку.

Ось деякі з найбільш значних вкладів Культурного товариства Вегревілю:

1987: $27000 на сценічні декорації

Місто Вегревіль збудувало чудовий новий громадський центр зі сценою, дерев'яною підлогою і кухнею для проведення великих зібрань, весіль, ювілеїв та іншого. Товариство пожертвувало $27000 на пошиття оксамитової обшивки сцени і сценічної завіси.

1988: $4000 на піаніно

Нове піаніно було куплено і подаровано місту Вегревіль для вживання в громадському центрі.

1989-1993: $80000 на земельну ділянку, $195000 готівкою і $110000 федерального ґранту місту Вегревіль на «Multiplex Building»

Культурне товариство Вегревілю співпрацювало з містом і Товариством сільського господарства міста Вегревіль у проєкті створення необхідних умов для будівництва «Multiplex Building». Земельна ділянка Товариства сільського господарства була передана місту Вегревіль. Ділянка коштувала близько $80000, на якій збудовано металеву прозору будівлю зі штучним льодом для керлінгу розміром 90 x 200 x 20 футів. Культурне товариство Вегревілю зробило внесок у проект на суму $195000 готівкою, щоб в обмін мати необмежене використання приміщень під час фестивалю. Крім того, федеральний ґрант на $110000 від Програми культурних ініціатив було отримано Культурним товариством Вегревілю і передано безпосередньо на проект «Multiplex Building».

2004: $70000 на образотворче мистецтво/культурний фонд

Завдяки фестивалю «Писанка» Культурне товариство Вегревілю передавало культурний досвід Альберти й Канади світу, починаючи з 1974 р. На відзначення свого 30-річчя та на знак визнання підтримки громадою цього щорічного заходу було створено Фонд образотворчого мистецтва/культури на суму $70000. Прибутки з фонду спрямовані на поліпшення і збагачення образотворчих і культурних здобутків провінції Альберта, навчальних програм для студентів, які навчаються у вегревільських публічних школах (Vegreville Composite Jr./Sr. High School, St. Mary's High School, A.L. Horton Elementary School та St. Martin's Elementary School). Директори чотирьох шкіл разом із призначеним членом Культурного товариства Вегревілю опікуються фондом, розпоряджаючись його доходом, щоб якнайкраще сприяти учням у їхньому культурному розвитку. А це означає, що більше художніх, танцювальних, інструментальних

чи драматичних зустрічей, презентацій, семінарів, заходів стається в наших школах. Разом із іншими пожертвами громадян статутний фонд цільового капіталу збільшився в 2013 році до $82500. Діти вегревільської громади пожинають плоди минулих успіхів фестивалю.

2005: $5000 до бібліотеки Centennial Vegreville:

Нова публічна бібліотека побудована у місті Вегревіль до 100-річчя провінції Альберта. Було внесено пожертву на суму $5000.

Vegreville Cultural Association Contact Information

Щодо подальшої інформації про фестиваль, фотографії і замовлення копії картини Лариси Челядин Цимбалюк, значки і програмні книжки, просимо звертатися:

Вебсайт: www.pysankafestival.com
Фейсбук: Vegreville Pysanka Festival
Е-адреса: info@pysankafestival.com
Тел.: 780.632.2777
Поштова адреса: Box 908, Vegreville, Alberta Canada T9C 1S1

Дарія Даревич
(Торонто)

ШТРИХИ ДО ІСТОРІЇ СПІЛКИ УКРАЇНСЬКИХ ОБРАЗОТВОРЧИХ МИСТЦІВ У КАНАДІ

Минуло більш як півстоліття від заснування Української спілки образотворчих мистців у Канаді. Це одинока в Канаді громадська установа, яка об'єднує українських мистців і продовжує активно працювати впродовж п'ятдесяти восьми років. Такого довготривалого згуртування не мають діячі інших галузей української культури в Канаді.

Українські образотворчі мистці, щоправда, мають давню традицію приналежности до створених ними організацій, мета яких була влаштовувати виставки і сприяти розвиткові українського мистецтва. Наприклад, на початку 20-го століття заходами Петра Холодного, Василя Кричевського, Миколи Біляшівського та Олександра Олеся започатковано в Києві Організацію українських пластиків з метою влаштовувати виставки. У Львові ще на прикінці 19-го століття Іван Труш разом з М. Грушевським ініціювали створення Товариства для розвою руської штуки (1898). В 1904 році у Львові повстало Товариство прихильників української літератури, науки й штуки. Відтак діяв Гурток діячів українського мистецтва (1922-1926), а в тридцятих роках Асоціяція незалежних українських мистців (1931-1939). Українські мистці також гуртувалися поза межами батьківщини: «Спокій» (1927-1938) об'єднував молодих українських мистців студентів у Варшаві, а «Зарево» (1933-1936) у Кракові. Всі ці організації влаштовували виставки і відігравали велику ролю у створенні українського культурного середовища. На жаль, через несприятливі політичні та економічно-суспільні умови більшість з них довго не діяли.

Після Другої світової війни, коли багато українських мистців опинилося в Західній Европі, 28 січня 1947 року в Мюнхені в Німеччині відбувся з'їзд українських мистців, на якому створено угрупування під назвою «Спілка українських образотворчих мистців» метою якої було гуртувати мистців, влаштовувати виставки та пропагувати українське мистецтво. Еміграція українських

мистців до вільних країн Заходу дала почин до мистецьких організацій в нових країнах поселення. В 1952 році в США мистці згуртувалися в Об'єднанні мистців українців в Америці (ОМУА).

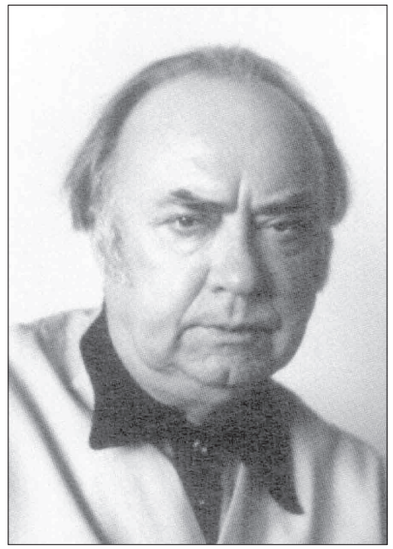

Перший голова УСОМ ,Михайло Дмитренко

То ж не диво, що, коли в кінці сорокових і на початку п'ятдесятих років до Канади почали приїжджати українські мистці, вони разом з іншими діячами української культури створили 1952 року Літературно-мистецький клюб у Торонті. Образотворча секція цього клюбу, очолена мистцем Михайлом Дмитренком, гуртувала мистців і була дуже активною[1]. Після надзвичайно успішної «Першої зустрічі українських мистців Канади й Америки з громадянством» 1954 року в Торонті образотворчі мистці в Торонті рішили створити окрему організацію під назвою «Спілка українських образотворчих мистців» (УСОМ). Це сталося наприкінці 1955 року або на початку 1956 року[2]. В каталозі «Образотворчої виставки молодих українських мистців в Торонті»[3], що відбулася в грудні 1955 року під егідою Літературно-мистецького клюбу, голова образотворчої секції того ж клюбу Михайло Дмитренко писав: «На порозі активізації дальшої діяльности Української спілки образотворчих мистців конечно є зробити перегляд молодих творчих сил. Із цією метою образотворча секція Літературно-мистецького клюбу у Торонті організувала виставку молодих українських мистців, які в останніх роках закінчили студії в артистичних школах та академіях і вже готові поповнити ряди старших мистців у їх змаганнях за високі позиції українського образотворчої культури»[4].

---

[1] За три роки свого існування Секція зорганізувала велику виставку з нагоди «Першої зустрічі українських мистців Канади й Америки з громадянством» 1954 року в Торонті та Образотворчу виставку молодих українських мистців у Торонті, 1955 р.

[2] Мені не вдалося встановити точної дати заснування Української спілки образотворчих мистців у Канаді тому, що не вдалося відшукати протоколу установчих зборів. Перший голова Михайло Дмитренко в розмові з автором 1995 року казав, що це було при кінці 1955 року. Іван Кейван – один з трьох основоположників – подає 1956 рік у своїй праці «Українські мистці поза батьківщиною». Едмонтон-Монтреаль, 1996, с. 98. Найбільше правдоподібно установчі збори відбулися 1956 року тому, що виставку молодих українських мистців, яка відбулася 10-17 грудня 1955 року організував ще Літературно-мистецький клюб, а не УСОМ. Текст вступної статті в каталозі вказує, що УСОМ була в стадії формування («Образотворча виставка молодих українських мистців». Торонто: Літературно-мистецький клюб, 1955.)

[3] У цій виставці брали участь Андрій Бештав, Микола Бідняк, Дарія Кравців, Галина Новаківська, Ірена Носик, Ліда Палій, Петро Сидоренко, Омелян Теліжин, Ірена Шумська, Ярослав Ярошевич.

[4] М. Дмитренко. «До громадянства замість вступу». Каталог образотворчої вистаки

Щоб зрозуміти, чому Дмитренко написав «дальшої діяльности», треба пригадати, що прямим попередником організації в Канаді була Українська спілка образотворчих мистців, створена під цією самою назвою в Німеччині 1947 року. Ця спілка перестала існувати з виїздом мистців з Европи до нових країн поселення.

Богдан Стебельський

Основоположниками Української спілки образотворчих мистців у Канаді (УСОМ) були Михайло Дмитренко, Богдан Стебельський та Іван Кейван[5]. Першим головою УСОМ обрано діяча українського мистецтва і знаменитого організатора Михайла Дмитренка. Метою Спілки було поширити діяльність та об'єднати всіх українських професійних мистців у Канаді, дбати про розвиток українського мистецтва в Канаді, організувати збірні та індивідуальні виставки, влаштовувати імпрези на мистецькі теми і публікувати праці з ділянки мистецтвознавства[6].

Обкладинка першого каталогу виставки УСОМ

В п'ятдесятих і шістдесятих роках членами УСОМ були мистці з різних міст Канади: Едмонтону, Вінніпегу, Торонта, Віндзору, Ст. Кетеринс і Монреалю. Були запроєктовані філії УСОМ в більших скупченнях, але цей задум не був зреалізований. Стараннями Івана Кейвана тільки в Едмонтоні була створена філія 1957 року. Першим головою обрано Юліяна Крайківського, але він зрезиґнував на користь Юліяна Буцманюка. Згодом на бажання більшости членів організація перетворилася в Спілку Українських образотворчих мистців Альберти (СУОМА) і проіснувала вісім років, тобто до 1965 року, коли вона самоліквідувалася[7]. Відбулося шість виставок, зорганізованих СУОМА[8].

молодих українських мистців. – Торонто: Літературно-мистецький Клюб, 1955. – С. 1.

[5] Іван Кейван. Українські мистці поза батьківщиною. – Едмонтон-Монреаль, 1996/ – С. 98.

[6] Подано на підставі тексту «Правильника УСОМ» з 1987 току. Тексту першого статуту УСОМ не вдалося відшукати. Кейван пише, що ідеологом УСОМ був Богдан Стебельський, який написав статут УСОМ. Іван Кейван. Українські мистці поза батьківщиною. – Едмонтон-Монреаль, 1996. – С. 98.

[7] Автор цієї статті від 1962-66 року жила в Едмонтоні і вже в той час не бачила проявів діяльности СУОМА. Кейван у своїй книжці «Українські мистці поза батьківщиною» (с. 98) пише, що «в Едмонтоні ж СУОМА фактично стала доменою її голови Юліяна Буцманюка, і він почав використовувати Спілку для особистої реклями».

[8] Кейван. – С. 134.

Від свого заснування УСОМ гуртувала мистців з різних ділянок образотворчого мистецтва та різних поколінь. Спочатку членами були виключно новоприбулі мистці-професіонали з европейською мистецькою освітою. До них долучилися молоді новоприбулі мистці, які вже в Канаді доповнювали свої студії з мистецтва. В шістдесятих роках у виставках Спілки брав участь народжений у Канаді відомий мистець українського походження Василь Курилик, але він був винятком[9].

Почавши з 1957 року, якийсь час виставки відбувалися досить часто. Перші чотири віддзеркалювали стан членства цілої Канади. Але з часом Спілка стала організацією членів Торонта та околиць. Щойно недавно, почавши від 2000 року, зроблено спробу поширити членство, але успіх поки що мінімальний.

Перша виставка УСОМ відбулася 14-27 грудня 1957 р. в залі Українського дому в Торонті. В ній узяло участь 18 мистців з Торонта, Ст. Кетеринс, Монреалю, Вінніпегу та Едмонтону[10]. Це були мистці-українці, які приїхали до Канади після Другої світової війни. Коли 1959 року відбулася друга виставка УСОМ, число учасників зросло до 24. Ця виставка була присвячена 300-річчю Конотопської перемоги гетьмана Івана Виговського над москалями та 250-річчю самостійницького виступу гетьмана Івана Мазепи – подвижника української культури та будівничого держави. У вступі до скромного каталогу виставки Богдан Стебельський, голова УСОМ, писав, що на його долю «упав обов'язок завершити організаційне поєднання всіх українських мистецьких сил, що працюють в різних ділянках образотворчого мистецтва в кількох місцевостях Канади. УСОМ сьогодні об'єднує 34-ох членів у шести містах Канади. В самому Торонті нараховує 20 осіб»[11].

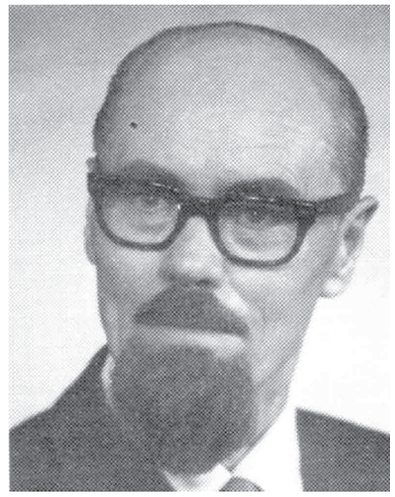

Іван Кейван

Рік 1960 був плідним на виставки. Третя виставка УСОМ, в якій взяли участь 23 мистці, була зорганізована в квітні 1960 року напередодні міжнародної виставки українського Мистецтва у Вейн Стейт університеті в Де-

[9] Курилик вперше виставляв картини на Першій Осінній Виставці УСОМ в грудні 1960 року. Він також брав участь у всіх виставках УСОМ в роках 1961, 1963, 1965, 1967 і 1975-76.

[10] У вистаці участь брали: Катерина Антонович, Андрій Бештав, Дарія Кравців-Ємець, Іван Кейван, Артемій Кирилюк, Михайло Кравців, Галина Новаківська, Ірина. Р. Носик, Павло Мелащенко, Ольга Онищук-Руденська, Наталя Ґеркен Русова, Юрій Русов, Петро Сидоренко, Аріядна Стебельсяка, Богдан Стебельський, Анатоль Струвер, Омелян Теліжин, Ірина Шумська. В оціночнім журі були: Іван Кубарський, Наталя Ґеркен Русова і Богдан Стебельський.

[11] У вступнім слові Б. Стебельський пише, що «вершком об'єднання всіх мистецьких сил у Канаді є співпраця автономного Об'єднання українських мистців Альберти в УСОМ та участь його у II-ій виставці образотворчого мистецтва з правом власного жюрі».

тройті, в якій члени УСОМ взяли численну участь[12]. Восени того ж року відбулася Перша осіння виставка з 17-го до 25 грудня в залі Дому Просвіти, яка започаткувала традицію, що з перервами продовжується до сьогодні[13]. Четверта виставка 1961 року була присвячена 100-літтю смерти Тараса Шевченка, в якій участь взяло 21 член УСОМ. Список картин і скульптури вказують на різні жанрові зацікавлення мистців-учасників, як також на те, що присвячення виставки до 100-ліття Шевченка не обмежувало тематики праць.

У той час між членами УСОМ та учасниками виставок були такі відомі в українській громаді мистці, як Катерина Антонович (Вінніпеґ), Іван Кейван та Юліян Буцманюк (Едмонтон), Михайло Дмитренко (Торонто-Віндзор), Наталя Ґеркен Русова (Монреаль), Мирон Левицький і Василь Курилик (Торонто). Були також молодші мистці, як-ось Андрій Бабич, Микола Бідняк, Дарія Кравців-Ємець, Галина Новаківська, Ірина Носик, Ліда Палій, Петро Сидоренко, Омелян Теліжин та Ірина Шумська-Мороз з Торонта і Роман Коваль з Вінніпеґу. В шістесятих роках почали брати участь мистці ще молодшого покоління, які приїхали ще дітьми, вчилися в канадських школах і здобули мистецьку освіту в канадських університетах, наприклад Дарія Зельська з Вінніпеґу і Христина Навроцька Кудрик з Торонта. Це був дуже активний період діяльности УСОМ, який охоплював українських мистців трьох поколінь з різних провінцій Канади. Виставлені праці вказують на те, що більшість мистців продовжували творити в різних напрямках европейського мистецтва – реалізму, імпресіонізму, експресіонізму, модифікованого кубізму чи частинного абстракціонізму. Вони притримувалися предметности і не були послідовниками найновійших напрямків американського абстрактного експресіонізму, популярного в той час у Канаді.

Після виїзду Михайла Дмитренка в 1957 році до Віндзору, а пізніше до Детройту, головою УСОМ став його заступник д-р Богдан Стебельський. Він був головою до 1973 року з одною перервою, коли одну каденцію очолював УСОМ мистець-графік Іван Кейван з Едмонтону. Потім головами були Омелян Теліжин (1973-1974), Мирон Левицький (1974-1984), д-р Ірина Шумська-Мороз (1985-1994). Андрій Бабич (1994-2002), Богдан Головацький (2002-2007), а від 2007 року до сьогодні – Олег Лесюк. Тут варто згадати, що обидва останні голови УСОМ мистецьку освіту одержали в Радянській Україні і, приїхавши до Канади, включилися в працю української громади в Торонті. З вибором Олега Лесюка провід УСОМ перейшов у молодші руки.

Наступні виставки відбулися в 1963, 1965 і 1967 роках, але в них брали участь тільки мистці з Торонта[14]. Цікаво, що виставку 1963 р. формував Торонтський відділ УСОМ. У сімдесятих роках діяльність УСОМ сповільнилася, і число виставок значно зменшилося. У виставці УСОМ, що відбулася в ґалерії «Фокус» з 21 грудня 1975 року до 4 січня 1976 року, взяло участь 20 малярів і скульпторів[15]. Небувалим винятком у діяльності УСОМ була індивідуальна виставка Феодосія Гуменюка, українського мистця-неконформіста з Дніпропетровська, що відбулася 1978 року в ґалерії «Фокус» без відома мистця[16]. Цею вистакою Спілка вказала, що члени цікавляться долею переслідуваних мистців в Радянському Союзі і готові їх підтримат[17].

У вісімдесятих роках діяльність УСОМ була мінімальна. Відбулася виставка в міській бібліотеці Торонта з нагоди святкувань 1000-ліття хрещення Укра-

[12] Виставка відбулася з 24 вересня до 2 жовтня у мистецькому центрі Мек Ґреґор Меморіял Комюніті Вейн Стейт університету в Детройті. Головою мистецької ради був д-р Богдан Стебельський. Члени УСОМ з цілої Канади брали участь, разом 19 осіб. Усіх мистців з Европи, Північної та Південної Америки було 78.

[13] У Першій осінній виставці вяло участь 12 малярів та один скульптор, всі з Торонта. «Перша осіння систавка УСОМ». – Торонто: УСОМ, 1960.

[14] Виставки УСОМ 1965 і 1967 році відбулися в професійній українській ґалерії «Ми і світ» при вул. Блюр Захід, власниками якої були п-во Колянківські.

[15] Каталог виставки вказує, що це 7-ма виставка УСОМ, але це є помилкою, повинно бути 8-ма.

[16] Акварелі Гуменюка з Ленінграду привіз молодий науковець-археолог Роман Журба, який у 1976-1977 рр. був у Ленінграді на академічній виміні між Канадою і Радянським Союзом. Виставку зорганізувала д-р Ірина Мороз, член УСОМ і власниця ґалерії «Фокус».

[17] Після того як Гуменюк зорганізував дві квартирні вистаки українських мистців-неконформістів у Москві в 1975-1976 рр., він стратив дозвіл жити і працювати в Ленінґраді і був змушений переїхати до Дніпропетровська, де був під постійним тиском і наглядом служб безпеки.

Молоді мистці – члени УСОМ, 1956 рік.
Зліва сидять: Ліда Палій, Омелян Теліжин, Ірена Носик.
Стоять зліва: Ярослав Ярошевич, Петро Матґенко, Микола Бідняк,
Петро Сидоренко, Михайло Дмитренко (засновник УСОМ і перший голова)

їни[18]. З виставок 1990-1991 років варто згадати збірні виставки в ґалерії КУМФ, в яких брали участь переважно члени Спілки з Торонта, як також виставку-продаж на користь Національного музею українського мистецтва у Львові в ґалерії КУМФ.

Треба відмітити, що спочатку виставки відбувалися в різних приміщеннях, переважно українських установ, але з часом, коли в Торонті постали комерційні українські ґалерії, такі як «Ми і світ» та «Фокус», виставки Спілки мали місце у цих професійних приміщеннях. Тепер виставки переважно відбуваються у просторій ґалерії Канадсько-української мистецької фундації (КУМФ), де Спілка має своє пристановище і відбуває сходини та імпрези[19].

З вибором Андрія Бабича на голову в березні 1994 року діяльність УСОМ у Торонті значно пожвавилася. Можна б сказати, що УСОМ відродилася. Також до нової управи вперше були вибрані новоприбулі мистці з України, які активно включилися у працю[20]. Нова управа і члени УСОМ прилучилися до акції передачі картин до Музею українського образотворчого мистецтва в Києві, що була переведена в життя Канадсько-українською мистецькою фундацією. З цієї нагоди відбулася при кінці квітня виставка «Повернення» в Торонті, а потім у Києві. Вже в травні 1994 року нова управа зорганізувала вистаку «Мистецька Палітра'94» з участю 28 членів у ґалерії КУМФ, а в листопаді виставку членів в ґалерії Об'єднання Мистців Українців Америки (ОМУА) в Нью-Йорку. Ця ініціятива була безпрецедентна, і шкода, що вона не продовжувалася. Заходами УСОМ і при співпраці КУМФ в листопаді 1995 року відбулася ретроспективна образотворча виставка Михайла Дмитренка, основоположника і першого голови УСОМ. Перед відкриттям виставки відбувся бенкет на його честь. Заходами мистця-ювілята видано каталог виставки з вступною статтею Дарії Даревич[21].

Від 1994 року члени УСОМ розпочали спільні виїзди – прогулянки на етюди. Малюнки з цих поїздок були експоновані на виставках «Осінь» у грудні 1997 року та «Етюди» в травні 1998 року в ґалерії КУМФ.

Перший авкціон УСОМ на користь Канадського фонду дітям Чорнобиля відбувся у квітні 1996 року. Восени того ж року з ініціятиви Михайла Дмитренка і при співпраці з УСОМ та Асоціяцією діячів української Культури відбулася у Детройті у ґалерії «Бєґас» виставка «Воля», присвячена п'ятій річниці незалежности України. У цій великій спільній виставці взяли участь 62 мистці з Канади та Америки. У травні 1999 року в Інституті св. Володимира в Торонті відбувся другий авкціон УСОМ на користь Канадського фонду дітям Чорнобиля та видання каталогу виставки «2000».

Виставка «2000» мала за ціль зробити перший крок у нове тисячоліття влаштуванням всеканадської образотворчої виставки професійних мистців українського походження. На заклик управи УСОМ відгукнулися 41 мистець з Торонта та околиць, Монреалю, Оттави, Віндзору та Вінніпегу. Праці вибрані на виставку були дуже різноманітні щодо тематики, напрямку і техніки. Хоч у малюнках домінували фігуративність та предметність, виставка охопляє все – від більш консервативного до сучасного мистецтва, від реалізму до абстракціонізму, від консептуалізму до постмодернізму. Подібно як до попередніх виставок, праці були відзеркаленням творчого доробку трьох ґенерацій мистців різних середовищ та шкіл. З нагоди цієї виставки, яка відбулася в ґалерії КУМФ з 18-го грудня 1999 до 15-го січня 2000 року, УСОМ видала двомовний каталог, де вміщено короткі біографії всіх мистців-учасників та світлини їхніх творів.

Виставка «2000» в березні 2001 року переїхала до Українського національного музею в Чікаґо.

У 2001 році було аж чотири виставки, а саме: в місяці лютому відбулася чергова виставка-авкціон в Інституті св. Володимира, а в квітні виставка малих праць в ґалерії КУМФ. У вересні у виставці «10-ліття незалежности України» участь взяло 27 мистців. З цієї нагоди УСОМ видала каталог з біографіями і репродукціями творів мистців-учасників виставки[22]. В листопаді Спілка зорганізувала «Ювілейну ретроспективну виставку до 80-ліття Андрія Бабича» в ґалерії КУМФ[23].У суботу перед відкриттям виставки відбувся бенкет з участю членів УСОМ, родини і приятелів мистця.

У 2003 році виставка УСОМ була присвячена 70-літтю Голодомору в Україні 1932-1933 рр. У виставці участь взяли 22 мистці з Торонта. Видано каталог зі списком учасників та їхніх творів із чорно-білими ілюстраціями картин і скульптур[24].У березні 2004 року відбулася «Ювілейна виставка Галини Новаківської» – довголітньої заступниці голови та активного члена УСОМ. Наприкінці жовтня того ж самого року Спілка знову вшанувала пам'ять Т. Шевченка виставкою. Наступна виставка відбулася вже традиційно восени 2005 року в ґалерії КУМФ.

Своє 50-ліття діяльности УСОМ гідно відмітила ювілейною виставкою в листопаді 2006 року з участю 32 мистців-членів Спілки та урочистим бенкетом і виданням каталогу[25]. Ця виставка, подібно до попередніх, була виявом різних

---

[18] Офіційна назва виставки була Christianity and Contemporary Ukrainian Art Exhibition Dedicated to the Millennium of Baptism – Christianization of Ukraine-Rus 988 A.D. Куратором була голова УСОМ д-р Ірина Шумська Мороз.

[19] Ґалерія «Ми і світ», що була чинна з 1957 до 1971 року в Торонті, була власністю Миколи та Ольги Колянківських. Власником ґалерії «Фокус», чинної з 1972 до 1985 року, була д-р Ірина Шумська-Мороз. Канадську українську фундацію заснували Михайло та Ярослава Шафранюки 1975 року. Також короткий час (1970-1972) діяв Осередок українського мистецтва, де відбувалися виставки модерного мистецтва і який провадила Марія Охримович у будинку Української канадської суспільної служби в Торонті.

[20] До Управи ввійшли Людмила Барміна (секретар), Богдан Головацький (організаційний референт) та Олег Лесюк (видавничий референт).

[21] Ретроспективна образотворча виставка з нагоди 87-ліття мистця-маляра і монументаліста Михайла Дмитренка і 20-ліття Канадсько-української мистецької фундації. Торонто: КУМФ і УСОМ, 2005.

[22] 10-ліття незалежности України. Виставка канадських мистців українського походження. Торонто: УСОМ, 2001.

[23] Виставка переїхала до Інституту Америки в Нью-Йорку 2002 року.

[24] Каталог. Мистецька виставка присвячена 70-літтю Голодомору в Україні 1932-1933 рр. Торонто: УСОМ, 2003.

[25] Двомовне видання «50-ліття УСОМ» (Торонто: УСОМ, 2006, 78 с.) включає стат-

зацікавлень і творчих напрямків членів УСОМ. Вона рівно ж була віддзеркаленням членства, яке охоплює кілька поколінь, включно з мистцями, що прибули до Канади після Другої світової війни, тут народженими і недавно прибулими з України. Вперше майже половина учасників виставки (15/32) були новоприбулі мистці з різних регіонів України.

З вибором Олега Лесюка 14 вересня 2007 року на голову провід УСОМ перейшов у молодші руки. Традиція осінніх виставок продовжувалася в роках 2007, 2010, 2011, 2012 та 2013. Також продовжено традицію тематичних виставок. У жовтні 2008 року відбулася чергова виставка в КУМФ, присвячена Голодомору в Україні. Рівночасно відбулося поширення діяльности завдяки мадрівним виставкам.

З нагоди великої виставки трипільських експонатів зі збірок музеїв в Україні в Королівському Музеї Онтаріо УСОМ зорганізувала в листопаді 2008 року виставку «Відлуння Трипілля» в Інституті св. Володимира в Торонті. Відтак виставка переїхала до Оттави до Посольства України (22 травня до 9 вересня 2009), а закінчилася у вересні в Українському Музеї ім. Патріярха Йосифа Сліпого в Монреалі.

Виставка, присвячена 120-літтю поселення українців в Канаді, відбулася 27 червня-9 вересня 2011 р. у Посольстві України в Канаді в Оттаві; 10-11 вересня 2011 р. в Українському музеї ім. Патріарха Йосифа Сліпого в Монреалі; 16-18 вересня 2011 р. в КУМФ у Торонті; від 12 жовтня до 12 листопада продовжувалася в Інституті св. Володимира в Торонті, та 25 жовтня-9 листопада 2012 р. в King's University College в Едмонтоні. Обидві виставки були задокументовані в гарно виданих, двомовних кольорових каталогах[26]. Цими виставками УСОМ започаткувало мандрівні виставки по різних містах Канади. Ініціятиву варто продовжувати, бо вона дає нагоду поширити не тільки присутність УСОМ, але також членство.

Тематична виставка «Квіткова рапсодія» відбулася в жовтні-листопаді 2009 р. в ґалерії КУМФ. До поширення діяльности треба зачислити організування виставок під шатром у часі Українського фестивалю в Торонті в 2008, 2009, 2010 і 2012 роках, як також скромні виставки на святкуваннях Дня Незалежности в Торонті в Парку Сентеніял у 2010-2013 рр. Своєю присутністю на громадських святкуваннях УСОМ вийшла поза межі ґалерій на ширшу публічну арену і не тільки українського глядача. До вдалої спроби поширити діяльність належать постійно діючі виставки картин членів у кредитовій спілці «Будучність» в Торонті та Міссіссазі.

тю Дарія Даревич «До п'ятдесятиліття Української спілки образотворчих Мистців у Канаді», список голів та членів УСОМ, спомин «З життя Спілки» д-р Ірини Мороз, біографії 32 мистців-учасників виставки та по одній репродукції з їхніх праць, а також світлини з життя Спілки, привітання тощо.

[26] Відлуння Трипілля/Echoes of Trypillia. Торонто: УСОМ, 2009, 44 с. і Мистецька виставка, присвячена 120-літтю поселення українців в Канаді/ Art Exhibition Commemorating 120th Anniversary of Ukrainian Settlement in Canada. – Торонто. УСОМ, 2011. – 32 с.

Крім виставок і видання каталогів, Спілка час від часу займалася виданням праць про відомих українських мистців. У серії «Майстри українського мистецтва» під фірмою УСОМ в 1957 році вийшла книжка Івана Кейвана «Володимир Січинський». Монографія «Степан Стецiв» вийшла 1984 року, а в 1985 році монографія про Мирона Левицького (автор Дарія Даревич).

Також треба згадати видання *Бюлетеню УСОМ*, яке започатковано в 1999 році. Появилося вісім чисел, де подано новини з діяльности УСОМ та її членів[27]. Редактором *Бюлетеню* всіх чисел була Ірма Осадца. На жаль, видання «Бюлетеню» від 2007 року не продовжується.

Починаючи з грудня 1998 року, майже щороку УСОМ влаштовувала дуже вдалі передріздвяні або Андріївські вечори і товариські зустрічі для членів і приятелів. У 2004 році відбувся вечір у пам'ять про Олександра Архипенка, на якому доповідачами були д-р Ірина Мороз, Галина Новаківська і Олег Лесюк. Вечори гумору«Гуморина» відбулися в 2010 і 2011 рр.

Від довшого часу поодинокі мистці-члени УСОМ рівночасно були членами загальноканадських мистецьких організацій. У травні 2011 УСОМ стала асоційованим членом CARFAC Ontario (Canadian Artists' Representation), що вказує на те, що українські мистці-члени УСОМ офіційно включилися в загальну організаційну структуру канадського мистецького середовища.

Підсумовуючи, можна ствердити, що УСОМ виявила себе як творча одиниця української громади в Канаді. Товариське інтеґрування мистців так званої «четвертої хвилі» може служити прикладом для інших українських організацій. Спілка продовжує виконувати свої завдання: гуртувати мистців українського походження різних напряків та поколінь, влаштовувати виставки та імпрези, видавати каталоги виставок, плекати і розповсюджувати українське мистецтво. Немає сумніву, що, почавши від половини 1950-тих років, упродовж майже шести десятиліть Українська спілка образотворчих мистців відіграла вагому ролю у створенні і втриманні українського мистецького середовища в Канаді, особливо в Торонті.

Дарія Даревич – історик мистецтва, дослідник українського мистецтва в Канаді та діяспорі, педагог, автор двох монографій про Мирона Левицького, книжок, каталогів і статтей про українське мистецтво, редактор мистецтва Encyclopedia of Ukraine, (Toronto: U of T Press, 1986 vol. III, IV, and V), дійсний член і голова НТШ в Канаді з 2001 року, член УСОМ. Докторат з історії мистецтва одержала в Лондонському університеті у Великій Британії за тезу Soviet Ukrainian Painting c. 1955-1978: New Currents and Undercurrents. Від 1991 до 2004 року викладала історію західнього европейського мистецтва в Йоркському університеті в Торонті, від 2002 до 2011року також викладала два курси «Аспекти української культури I і II» у програмі европейських студій з фокусом на українське образотворче мистецтво та архітектуру. Куратор 26 виставок українських мистців у Торонті і Вінніпезі.

[27] Перші два числа з'явилися 1999 року. Наступні були видані восени 2000, 2001 і 2002 року, весною 2004, літом 2005 і восени 2007 року.

МАЛЯР ІГОР ДМИТРУК

Коротка творча біографія

Після двох років навчання в Альбертському університеті у професорів Генрі Ґлайда, Джека Тейлора і Нормана Єйтса та отримання диплому з мистецтва, я завершив студії у Ванкуверській школі мистецтва (нині Університет ім. Емілі Кар) у 1963 р. під керівництвом викладачів Джека Шедболта, Пітера Джарвіса та Орвіла Фішера й отримав вищий диплом з рисунка і малярства.

Повернувшись до Едмонтону, організував робочу студію, де продовжив свої творчі пошуки. Паралельно викладав курси у різних закладах, таких як Мистецька ґалерея Едмонтону, Північноальбертський інститут технології та Альбертський університет, щоб мати додатковий заробіток. У деяких ранніх спробах був відчутний вплив мистецьких студій, наскільки вони могли бути корисними на той час. Надавав перевагу найпростішим формам: квадрат і коло служили за основу в низці скромних за розміром олійних робіт на дошці. Згодом я поєднав ці прості форми з лініями й вільними формами у серії олійних робіт на полотні. У 1965 р. вони були виставлені на індивідуальній виставці у ґалереї Фоєр у приміщенні факультету освіти Альбертського університету, а одна була включена до 12-ї всеканадської щорічної виставки молодих сучасників у Лондоні, Онтаріо.

Переїзд до студії і поява акриліку дозволило експериментувати з образами, які були неможливими з олійними фарбами. Оскільки акрилік швидко висихав, я міг тепер працювати з точними формами за допомогою маскувальної стрічки. Мене стали цікавити багато подібностей між електронним рухом та аспектами людської фізіології, відображених у моїх роботах, що поєднують механічні й органічні елементи. Деякі з них були виставлені на Всеальбертської виставці в Едмонтонській ґалереї мистецтв у 1965, 1966 і 1967 рр. А картина «Цикл № 1»

виграла одну з трьох нагород у 1966 р. та на 18-й щорічній зимовій виставці у Гамільтонській ґалереї мистецтв (Онтаріо).

З кінця 1967 р. я протягом 6 місяців проживав і малював у Монреалі, будучи під впливом місцевих напрямів та мистецьких центрів. Працюючи майже виключно з акриліком на фанері та мазоніті, експериментував із геометричними фігурами і завершив низку робіт. Повернувшись до моєї обширної студії в Едмонтоні в 1968 р., виконав великоформатну серію геометричних фігур на полотні, базованих на одній моделі і повторених у різних конфігураціях. Ці роботи були виставлені у низці групових виставок, а також в індивідуальних виставках у мистецькій ґалереї студентської спілки Альбертського університету 1970 р. та в Едмонтонській ґалереї мистецтв у 1971 р.

Розвиваючи мої ідеї, після 1973 р. я перейшов майже виключно на графічний рисунок, найчастіше вживаючи графітний олівець на папері. Цей звичайний вид творення мистецтва так мені заімпонував, що на кілька років став моїм головним засобом вираження. Моя графіка еволюціонувала до вільних форм, органічної й інтуїтивної образности і тривала аж до 1980-х рр. У той же час я виконав серію акварелей у схожому стилі. У 1973-79 рр. ця графіка й акварелі були включені до низки групових виставок в Едмонтоні й західній Канаді, зокрема й «Виставки сучасного рисунку Альберти» в Едмонтонській ґалереї мистецтв у 1973 р.

У 1980 р. я перебрався до власного будинку на живописному схилі яру і зробив там свою нову студію. Натхненний цією близькістю до природи, я створив велику кількість просторових і пейзажних робіт, хоч і сильно абстрагованих.

Наприкінці 1980-х і на початку 1990-х рр. я виконав серію символічних/наративних/сатиричних графічних рисунків на папері, що були досить контрасними до мого пануючого стилю. Ці роботи були виставлені на індивідуальній виставці у приватній ґалереї в 1990 р. У той же самий час я знову захопився пейзажним рисунком і мав свою виставку на цю тему у комерційній приватній ґалереї в 1992 р.

Мої останні роботи – знову графіка. З початку 2000-х рр. я виконав серію рисунків кольоровим олівцем, переважно в органічній і вільній формі, значна частина яких стала наслідком спостереження в природі та мікроскопічної – симульованої чи предметної – образности. Ці роботи були представлені на виставці в ґалереї Extension Centre Альбертського університету в 2006 р.

Останнім часом я продовжую вживати чорно-білу гаму за допомогою вугільного порошку з окремими вкрапленнями кольору за допомогою сухих пастелів, а також за допомогою вирізання, обривання та іноді механічної обробки, щоб досягти бажаного результату. Низка таких робіт була виставлена в 2008 р. у груповій виставці в ґалереї (Profiles Art Gallery) м. Сейнт-Альберт (Альберта), а одна робота була включена до ювілейної виставки Українського інституту модерного мистецтва 40/40 в Чікаґо 2011 р.

У своїх останніх роботах я заново відкриваю для себе фотографію за допомогою цифрового фотоапарату. В основі деяких фотокомпозицій та ж сама концепційна модель повторення, що я вперше застосував ще в геометричному

малюнку. Я також роблю окремі фотографії, маніпулюючи механікою фотоапарату, щоб досягти бажаного результату; а найбільш вдалі композиції видрукову на великому форматі.

BIOGRAPHY

Born in Kamianka-Buz´ka, Ukraine, 1938. Lived in Austria 1944-49. Residing in Canada since 1949.

STUDIES

Intermediate Diploma in Art – The University of Alberta, 1961.

Advanced Diploma in Drawing and Painting, Honours – Vancouver School of Art, 1963. Disciplines studied: drawing, painting, printmaking, art history. Recipient of the Jack Shadbolt award for excellence in drawing and graphics, upon graduation in 1963.

AWARDS AND GRANTS

All-Alberta Exhibition, Honourable Mention Award – 1966.
Canada Council Travel Grant – 1966.
Canada Council Arts Grant – 1972, 1974.

Since 1964 participated in 65-plus solo and group exhibitions.

SELECT SOLO EXHIBITIONS

The University of Alberta, Education Building – Paintings, drawings.
The University of Alberta, Students' Union Art Gallery – Paintings.
Edmonton Art Gallery – Paintings.
Ukrainian Institute of Modern Art, Chicago, IL. – Drawings.
1990, 1992 Visions Gallery, Edmonton – Drawings
Extension Centre Gallery, University of Alberta, – Drawings

SELECT GROUP EXHIBITIONS

1963, 1965 Calgary Graphics.
1964, 1966, 1968 Winnipeg Show.
1964, 1965, 1966, 1967, 1969 All-Alberta, Edmonton Art Gallery.
1965 Cardiff Arts Festival, Great Britain, Canadian Drawings and Prints.
1965 12th Annual Young Contemporaries, London, Ontario.
1969 Environment '69, Calgary.
1970 Environment '70, Edmonton Art Gallery.
1971 West '71, Edmonton Art Gallery, travelling to:
University of Victoria
Saskatoon Art Gallery
Glenbow in Calgary
1972 5 Canadian Artists, Ukrainian Institute of Modern Art, Chicago, IL.
1973 Alberta Contemporary Drawings, Edmonton Art Gallery.

1974 9 Out of 10, A Survey of Contemporary Canadian Art, Hamilton Art Gallery.
1978 Commonwealth Games Visual Arts project Exhibition, Edmonton.
1979 Alberta Art Foundation Selections (Hokkaido Museum of Modern Art) Japan.
1979 4 Draw, The University of Alberta, Students' Union Art Gallery, travelling to:
Nickle Arts Museum, University of Calgary
Walter Phillips Gallery, Banff Centre School of Art
Red Deer College Art Gallery
Kootenay School of Art
New Caledonia College of Art Gallery, B.C.
1980 Painting in Alberta, An Historical Survey, Edmonton Art Gallery.
1984 Recent acquisitions by the Alberta Art Foundation, Beaver House Gallery.
1985 'GEOMETRICS', a travelling exhibition organized by the Alberta Art Foundation.
2000 MECHANICS OF VISION: Drawing in Alberta, Extension Centre Gallery, U of A.
2001 PULSE-Northern Alberta Drawing Exhibition (Travelling in Western Canada).
2004 SMALL IS BIG: 70 YEARS OF EXTENSION FINE ART, Extension Centre Gallery, U of A.
2007 'WATER AND CARBON' (6 person group drawing exhibition), Profiles Art Gallery, St. Albert, AB.
2011 40/40, Ukrainian Institute of Modern Art Anniversary Exhibition (1971-2011) Chicago, IL.

SELECT PUBLIC AND CORPORATE COLLECTIONS

• Edmonton Art Gallery
• University of Calgary
• Art Gallery of Hamilton
• Windsor Art Gallery
• Ukrainian Institute of Modern Art, Chicago, Illinois.
• Alberta Art Foundation, Government of Alberta
• Art Bank, Canada Council
• Government House, Edmonton, Alberta
• Principal Group of Companies
• Dr. R.J. Dmytruk Professional Corporation

SELECT BIBLIOGRAPHY AND REVIEWS

Yates, Norman, «Four Edmonton Artists», Artscanada, October, 1969.
Yates, Norman, «Dmytruk's Modular Forms Thoughtfully Composed», Edmonton Journal, September 3, 1971.
Davies, Myra, «Recent Work by Ihor Dmytruk», Artscanada, October/November, 1971.

Wilkin, Karen, «Canada – A Report from the West», Art in America, May/June, 1972.
Wilkin, Karen, «Painting in Alberta – An Historical Survey», Edmonton Art Gallery Publication, 1980.
Kubijovyc, V. (Editor) Encyclopedia of Ukraine, Volume 1, 1984.
Beauchamp, Elizabeth, «Entrancing Imagery Pulls In Art Show Viewers: Ihor Dmytruk
Draws Allegorical Still Lifes, Edmonton Journal, May 18, 1990.
Nancy Townshend, «A History of Art in Alberta», 2005.
Mary-Beth Laviolette, «An Alberta Art Chronicle, adventures in recent and contemporary art», 2005-6.

TEACHING

1963 to 1967 Edmonton Art Gallery, Children and Adults.
1964 to 1967 & 1968 to 1973 Northern Alberta Institute of Technology, Extension, Art Division, up to three courses per session.
1964 to 2002 THE UNIVERSITY OF ALBERTA:
• Department of Fine Arts
Full-time sessional
Part-time sessional
Part-time sessional
• Faculty of Extension, Department of Art, Drawing and Painting:
1964-2002, up to four courses per session.

Note: The Edmonton Art Gallery since 2006 is renamed The Art Gallery of Alberta.

МАЛЯР ОКСАНА ЖЕЛІСКО

Оксана Желіско походить із Західної України. Народилася вона у старовинному Львові – духовній столиці української держави. Це місто виплекало не одно гроно відомих мистців, які збагатили своїм творчим здобутком світову культурну скарбницю. До них належить і ця талановита художниця.

Ще у дитячі роки маленькою допитливою дівчинкою Оксана з цікавістю приглядалася до дивовижного світу мистецтва. Вона могла проводити багато часу за малюванням. Це захоплююче заняття її ніколи не втомлювало, навпаки, заохочувало старатися над тим, щоб рука ставала вправнішою, а малюнок – майстернішим. Іноді малювання переходило у гру. Наприклад, Оксана з дідусем, який теж мав неабиякий хист до малювання, придумали, що копіюватимуть листівки. Врешті це перетворилося на своєрідне творче змагання – у кого вийде точніше, краще, той переміг.

А ще Оксані подобалося розглядати зображення коней, яких у свої дитячі роки малювала її мама. Дівчинка спробувала зімітувати ці малюнки, і ці копії також були вдалими. Відтоді Оксанина мати, Вікторія Желіско, вже не сумнівалася, що таке обдарування донечки потрібно розвивати.

Мама привела Оксану в художню школу, і це був перший крок, з якого почалася творча біографія юної мисткині. Згодом, у 1996 році, вона вступила до Львівського державного коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша. Завершила навчання захистом дипломної роботи із художнього розпису.

Під час навчання у коледжі Оксана познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком, уродженцем Канади, який у той час брав курси української мови у Львові. У 2001 році Оксана та Куртис одружились, і одразу після захисту диплома молода новостворена сім’я переїхала жити до Канади в місто Едмонтон. Тут, в Едмонтоні, Оксана мешкає та працює ось уже одинадцять років.

Саме в Едмонтоні Оксана заклала початки мистецької кар’єри. Як вона сама розповідає, тут сформувалося її особисте і творче ‘’Я’’, а головне – виробився той особливий художній почерк, який характерний для робіт Оксани Желіско. Маючи здібності до відтворення майже всіх жанрів живопису – натюрморта, пейзажу чи навіть абстракційного жанру, художниця обрала для себе жанр портрета, зокрема жіночого портрета.

«Протягом багатьох століть величезна кількість всесвітньовідомих художників, таких як Густав Клімт, Альфонс Муха, Вільям Бугро, Жан Огюст Домінік Енгр, П’єр Огюст Ренуар, Данте Габріель Россеті – художники, роботами яких я захоплююсь, – присвятили усе своє життя тому, аби розгадати таємницю жіночого образу, відтворити його та увіковічнити. Мені, мабуть, і життя не ви-

стачить, щоб це зробити. Закладені природою делікатні лінії жіночого обличчя, його осяяність, глибокі бездонні жіночі очі, у яких ховаються всі загадки світу, – це те, що притягало мене як художницю від самого початку і те, що завжди буде головним джерелом мого натхнення», – каже Оксана іеліско.

Протягом останніх одинадцяти років Оксана створbла тринадцять серій робіт. Серед них, зокрема, «120 Months – A Äozun Moodw», «Retro Girls», «Urbanites», «In Bloom», «I am a Woman» та інші. Кожна з них має свою тематику, настрій і навіть техніку виконання, але у всіх картинах майстрині домінантна роль відведена жінці.

За допомогою художньої символіки та атрибутики Оксана Желіско сягає у саму глибину образу, розкриває внутрішній психологічний стан Жінки. Це може бути стан радості й смутку, щастя і тривоги, любові й образи, але на портретах їх усіх об'єднує одна спільна ідея – показати ту потаємну, інтимну суть жінки, яка і є її загадкою.

Найновіша серія картин, над якими зараз працює Оксана, називається «Story of Love». Назва свідчить сама за себе – в роботах передано всю гаму емоцій закоханої жінки: щастя, відчуття польоту, а часом і болю та розчарування. У кожній картині з цієї серії Оксана майстерно перенесла на полотно переживання своїх героїнь, використавши цікаві композиційні вирішення, часом драматичний колорит, але однозначно бездоганну техніку виконання.

«Одного разу я прочитала дуже влучні слова, яка належать також художнику, але у своїй творчій царині – фотохудожнику. Він сказав: «Життя полягає в любові. Воно починається з любові до матері, продовжується любов'ю до дружини, дітей, справи… Закінчується любов'ю до самого життя, з якого шкода йти. Але тільки в любові до Жінки народжуються красиві діти, творяться великі справи й не зникає бажання жити».

Я відчуваю, що робота над моєю серією «Story of Love» ще далеко не завершена. Як і в кожній історії кохання, дуже важко поставити крапку», – зізнається художниця.

За словами Оксани, у своїй творчості вона експериментує над гармонійним поєднанням минулого і сучасного, обігруючи канони класицизму в модерновому розрізі.

Оксана цікаво розповідає про свою мистецьку роботу. «Процес написання кожної картини для мене – це щось на зразок невеликої подорожі. Я починаю цю подорож із заґрунтованого підрамника – переважно охристого, помаранчевого або червоного кольору. Саме колір надає картині динамізму та енергії. Ще будучи студенткою в коледжі, перед початком роботи я ходила у взутті по білесеньких ватманах паперу. Бездоганність білого кольору мене постійно лякала.

Я завжди починаю писати картину з обличчя, адже з нього починається жіноча історія і твориться світ навколо неї. І нарешті настає той момент, коли я відчуваю: картина оживає, і відтоді я – лише раб, виконавець задуму, який мені вже не підвладний.

Найважливішою деталлю у портреті для мене є очі. Власне очі оповідають історії моїх героїнь. Я завжди намагаюся зосередити увагу на найглибших почуттях, таємницях і бажаннях, які ховаються у жіночих очах.

У своїх портретах я стараюся схопити не лише фотоґрафічну реальність, але й плинність, яка розвивається з настроєм, атмосферою та історією моїх жінок. В ідеалі, картина повинна викликати у глядача асоціації з його власною філософією. Наприклад, досить часто люди знаходять зв'язок з картиною не в такому ж сенсі, як я, коли писала цю картину, і діляться зі мною цим своїм несподіваним відкриттям. І це чудово!

Не всі жінки на моїх картинах красиві – я маю на увазі, не за якимись загальноприйнятими канонами краси. Але кожна з жінок ділиться своєю особистою історією, своїм минулим, теперішнім і майбутнім. Моя мета полягає в тому, щоб викликати у глядача бажання створити кращу історію для моїх картин, ніж це зробила я».

Протягом останніх восьми років Оксанині роботи були представлені у «Art Mode Gallery Inc.», «Art Beat Gallery», «Out of the Fire Studio», «Webster Gallery», «Daffodil Gallery» і «Swirl Fine Art & Design». Оксана Желіско є почесним членом артистичної спільноти «Night of Artists», а також членом Альбертської ради українського мистецтва (ACUA). Мисткиня є постійним учасником літніх художніх фестивалів просто неба «Art Walk» та «Taste of Edmonton».

Авторські роботи Оксани Желіско прикрасили обкладинки журналів «American Art Collector», «Other Voices Magazine», «ACUAVITAE», «Mosaic Magazine», «Art Trends», а також обкладинки кількох книг, як-от «Herstories: An Anthology of New Ukrainian Women Prose Writers», «Quatro Stadgioni by Edin Viso».

Оксана Желіско може пишатися тим, що її художні твори з успіхом розійшлися по світу. Роботи пензля цієї майстрині потрапили у приватні колекції в Україну, Італію, США, Англію, Німеччину та Канаду.

З наснагою і безперервно працюючи над новими творчими картинами, Оксана знаходить час і на замовлення. «Мене захоплює процес роботи на замовлення. Він так само творчий, але при цьому досить вимогливий, адже потрібно задовольнити не тільки своє власне творче кредо, але й догодити клієнту», – вважає художниця.

Цей рік є для Оксани Желіско успішним у ще одному цікавому напрямку. На початку 2013-го вона спробувала себе в амплуа вчителя. Зараз у студії «Paint Spot» художниця проводить сьомий майстер-клас із живопису олійними фарбами для кожного художника, який бажає розкрити свої артистичні здібності у жанрі портрета.

Творчих людей часто розпитують, що для них є джерелом наснаги. Тут Оксана може розповідати багато, але кожна розповідь так чи інакше зводиться до тих людей, які завжди є поруч з нею.

«Моє натхнення – це моя сім'я, мої найближчі. Найкраще мене налаштовує на творчість, на нові образи спілкування з дітьми – шестирічним Сашком та трирічною Настею, – ділиться особистим Оксана. – Мої діти, як не дивно, зробили мене більш організованою. Діти бачать світ по-своєму, простіше, а я вчуся дивитися на цей світ їхніми очима. Вони мотивують мене бути не тільки хорошою мамою, але й добрим художником. Я хочу, щоб мої дітки пишалися мною.

Також я усвідомлюю, що без підтримки моїх найдорожчих людей – чоловіка Куртиса, Мами та моєї канадської мами Лінди, я не змогла би стати тим, ким я є зараз. Їхня справедлива критика, коментарі, а насамперед любов, змушують мене творити більше і краще».

Час, відведений людині для її земного життя, складається з окремих митей. Про деякі хочеться сказати поетично – «Зупинися, мить, ти прекрасна!», інші, навпаки, тягнуться безкінечною смугою душевного сум'яття. Герої, змальовані пензлем Оксани Желіско, переживають такі самі миті, тільки на полотні. Відтак для глядача ці миті, змінюючись, як у калейдоскопі, укладаються в завершену картину світу – начебто реального, впізнаваного, і водночас настільки фантазійного.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Михайло Траф'як
(Торонто)

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В КАНАДІ: КОРОТКИЙ ОГЛЯД

Вступ

Початком української еміграції до Канади офіційно вважають 1891 рік. Тоді поселення українців концентрувалися в західних степових провінціях. По Другій світовій війні еміграційна хвиля зайняла і Схід Канади. На початку 2000 р. в Канаді налічувалося біля 1,2 млн. осіб українського походження, в тому числі в Едмонтоні – 126 тис.[1], а в Торонто й околицях – понад 104 тис.[2]

Сенатор від Манітоби (1963-1986 рр.) Павло Юзик підрахував, що протягом 70-ти років у степових провінціях Канади українці розорали приблизно 10 млн. акрів цілини[3]. А російський дослідник Сергій Данілов подає, що «в слов'янських громадах домініону неофіційною мовою міжетнічного спілкування стала з часом українська»[4]. Іммігранти спорудили церкви, школи, розвинули громадське й політичне життя, адаптувалися до умов Канади.

Поступово склалася досить багата й різноманітна українська література. Ця література значною мірою вже осмислена. Однак бракує узагальнюючих розвідок про неї, як монографій, так і статей. Бракує і виданих творів самих письменників. Бо інколи можна почути й таке: «А що, в Канаді є українська література?»

Мета даної статті, по-перше, дати комплексну картину українського та англомовного українсько-канадського літературного процесу в Канаді, основних його етапів, його трансформацій і майбутнього; по-друге, ширше ввести в обіг

[1] Українці в країні Кленового Листка // Гомін України. – 25 жовтня 2011 р.
[2] Торонто. Путівник. – Toronto: Maple Pages Inc., 2004. – С. 131.
[3] Див.: Яр Славутич. Українська література в Канаді: Вибрані дослідження, статті й рецензії. – Едмонтон: Славута, 1992. – С. 5.
[4] С. Ю. Данилов. История Канады. – Москва: Весь мир, 2006. – С. 104. Переклад з рос. мій – М. Т.

літературно-критичні праці, «Хрестоматію з української літератури в Канаді», антології, збірники, подати зразки творів літераторів; по-третє, привернути до цієї літератури більшу увагу потенційних дослідників і читачів.

1. Літературно-критичні праці. Антології. Хрестоматія. Особливості української літератури в Канаді. Періодизація

З істориків найбільше описував українську літературу проф. Михайло Марунчак[5]. Цікаві огляди про окремих письменників є і в його п'ятитомнику «Студії до історії українців Канади» (Вінніпеґ, 1964-1980)».

Сама ж українська літературна критика сформувалася після Другої світової війни. Так, Олекса Гай-Головко в двотомнику «Українські письменники в Канаді»[6] вмістив нариси про окремих літераторів і зразки їхніх творів.

Про українські видання писали Кость Андрусишин, Віктор Буйняк, Володимир Жила, Олег Ільницький, Роман Рахманний, Богдан Чопик; англійською мовою – Ватсон Кіркконел, Микита Мандрика та ін.

Першою ж фундаментальною літературознавчою працею стала книга проф. Яра Славутича «Українська література в Канаді». Містить 336 сторінок і дає широкий огляд літературних здобутків українців. Особливо виділяється розділ про поезію (сс. 29-127). Подано узагальнені дані: протягом близько ста років у Канаді надрукували свої книжки десь 100 українських поетів і майже стільки українських письменників (с. 19).

Виглядає, що першою монографією, в якій аналізуються твори англомовних українсько-канадських письменників є книга Лізи Ґрекул «Leaving Shadows»[7]. Л. Ґрекул викладає канадську літературу в Університеті Британської Колумбії – Оканаґан. Її першим художнім твором став роман «Пісня Калини» (Kalyna's Song, 2003). У монографії дослідниця спочатку робить критичний огляд того, як у своїх творах показували українців канонічні англо-канадські письменники: Ральф Коннор (Ralph Connor), Сінклер Рос (Sinclair Ross) і Маргарет Лоренс (Margaret Laurence). Однак основне місце відведено ґрунтовному розгляду творчості шести англомовних українських письменників, які писали на українську тематику – Віри Лисенко (Vera Lysenko), Маари Гаас (Maara Haas), Джорджа Риги (George Ryga), Андрія Сукнацького (Andrew Suknaski), Дженіс Кулик-Кіфер (Janice Kulyk Keefer) і Мирни Косташ (Myrna Kostash). Ліза Ґрекул сподівається, що цій новій українській літературі належить добре майбутнє.

Український літературний процес знайшов відображення в окремих антологіях. Одну з них, про поезію, упорядкував Яр Славутич[8]. Зокрема, він підрахував, що до 1973 р. в Канаді жило й друкувалося близько 300 поетів і віршувальників (Антологія. – С. 5). А завдяки діяльності членів Нью-Йорської групи було видано дві антології: «Координати. Антологія сучасної української поезії на заході» (2 т. – Сучасність, 1969) і «Поза традиції. Антологія української модерної поезії в діяспорі» (Київ-Торонто-Едмонтон-Оттава, 1993»[9].

Назву також англомовну антологію «Ярмарок», яку впорядкували д-р Ярослав Балан (Ярс Балан) і Юрій Клиновий (Юрій Стефаник) (Balan, Jars and Klynovy, Yuri, eds., Yarmarok: Ukrainian Writing in Canada Since the Second World War, Edmonton: CIUS, 1987).

В останні роки вийшло кілька антологій на українські сюжети, в яких вміщено твори англомовних письменників українського походження. Зокрема, ще 1998 р. появилася антологія «Two Lands New Visions: Stories from Canada and Ukraine»[10] (детальніше про неї – пізніше). У 2006 р. з'явилася антологія «Kobzar's Children: A Century of Untold Ukrainian Stories»[11]. Тут вміщено 20 оповідань і віршів дванадцяти авторів. Упорядник: Марша Форчук Скрипух.

Окрема мова про «Хрестоматію з української літератури в Канаді»[12]. Це видання – результат копіткої праці кількох осіб, в першу чергу проф. Яра Славутича і проф. Мирослава Шкандрія. Книга дає широку панораму розвитку української літератури впродовж 100 років. За моїми підрахунками, в розділі «Поезія» вміщено твори 50 авторів, «Проза» – 31, «Драма» – трьох, «Спогади» – п'яти, в розділі «Статті» – 16 авторів. Подано біобібліографічні довідки про її співавторів. «Ця хрестоматія, – пише М. Шкандрій, – є спробою дати одне прочитання еволюції цієї літератури в цілому й стимулювати дальші дослідження»[13].

Посилаючись на вказану статтю М. Шкандрія, можна виділити такі особливості української літератури в Канаді: по-перше, це складний продукт різних імміграційних хвиль, що веде свій «родовід не від одного Енея, а від кількох, які прибували в різних часах, на різних хвилях»; по-друге, література, як і українська громада в цілому, сполітизована; по-третє, вона роздвоєна, «має лик Януса», повернена одночасно в дві сторони (Україну й Канаду); по-четверте, в силу багатьох причин у кожному поколінні розігруються неминучі непорозуміння і конфлікти (с. 525-528).

Розглянуті літературно-критичні праці дають підставу визначити наразі чотири періоди розвитку української літератури в Канаді: 1) початковий, піонерський, 2) між двома світовими війнами, 3) післявоєнний, і 4) сучасний (межі

---

[5] Див.: Михайло Г. Марунчак. Історія українців Канади. Т. І. – Вінніпеґ: УВАН в Канаді, 1968. – С. 297 – 317; Т. ІІ. – Вінніпеґ, 1974. – С. 213 – 231, 383 – 391.

[6] Див.: Олекса Гай-Головко. Українські письменники в Канаді: Літературно-критичні нариси. Т.1. – Вінніпеґ, 1980. – 191 С.; Т.2. – Вінніпеґ, 1997. – 224 с.

[7] Див.: Lisa Grekul, Leaving Shadows: Literature in English by Canada's Ukrainians. – Edmonton: The University of Alberta Press, 2005. – 256 p.

[8] Див.: Антологія української поезії в Канаді. 1898-1973. Упорядкував Яр Славутич. – Едмонтон: ОУП у Канаді «Слово», 1975. – 159 с. (Далі: Антологія).

[9] Див.: Микола Сорока. Чи є панацея від міфу про Антея в українській літературі діаспори? // Слово і час. – 2000. – № 12. – С.15.

[10] Two Lands New Visions: Stories from Canada and Ukraine. Edited by Janice Kulyk Keefer & Solomea Pavlychko. – Regina: Coteau Books, 1998. – 312 p.

[11] Kobzar's Children: A Century of Untold Ukrainian Stories. Edited by Marsha Forchuk Skrypuch. – Toronto: Fitzhenry & Whiteside, 2006. – 199 p.

[12] Хрестоматія з української літератури в Канаді. 1897-2000. – Едмонтон: Видавничий комітет «Слова», 2000. – 632 с.

[13] Мирослав Шкандрій. Українська проза в Канаді // Хрестоматія. – С. 535.

останнього окреслити поки що важко). В другому, третьому і четвертому періодах я подаю короткі огляди англомовної українсько-канадської літератури.

В останні десятиріччя посилилися дискусії щодо етапів, параметрів оцінки, перспектив української літератури. На це, зокрема, звертає увагу д-р Валерій Полковський, посилаючись на дослідження Миколи Сороки; на інтерв'ю-діалог Аскольда Мельничука і Миколи Сороки; на рецензію Соні Мицак; на статтю Мирослава Шкандрія, а також на заочну полеміку ще 1982 р. між професорами Данилом Струком і Яром Славутичем[14].

Втім, мова про це у наступних розділах статті.

2. Початки української літератури в Канаді

20 травня 1897 р. в американській газеті «Свобода» появилося оповідання «Руська паска й французький ксьондз. (Образок з життя еміґрантів)». Цей рік і став роком народження української літератури в Канаді. Автором оповідання був о. Нестор Дмитрів – письменник, журналіст, громадський діяч, священик (1863, Галичина – 1925, США) (Хрестоматія. – С. 606).

Головна думка оповідання – зберігання рідних обрядів у Канаді і необхідність «вростання» в нові умови життя. На Великдень в імміграційному бюро в Калґарі іммігрант Степан звернувся до французького ксьондза із проханням посвятити паску. Однак ксьондз не зрозумів його (різні мови). Тоді «Степан почухав... потилицю, ніби кажучи: нема то так, як наш єгомосць святили паску!» (Хрестоматія, 173).

В одному з кращих оповідань Мирослава Стечишина (1883-1947) «Пайлот Бют» йдеться про поверхове сприйняття християнства. «Свіжі емігранти» на будівництві залізниці в районі станції Pilot Butte в Саскачевані не забувають молитися кілька разів на день, але своїми знущаннями довели іншого робітника, Павла, до того, що він «кинувся напоперек шин» – під потяг. Яр Славутич вважає, що цей твір «поставленою проблемою дорівнює кращим оповіданням Івана Франка чи Василя Стефаника»[15].

Авторами багатьох оповідань про іммігрантів-заробітчан, їх зіткнення з тодішньою канадською дійсністю (дискримінація, погірдливе ставлення до новоприбулих) були Аполінарій Новак (1885, Галичина-1955, Вінніпеґ) і Павло Крат (1882, Полтавщина-1952, Торонто). П. Крат в Україні йшов на барикади за Львівський український університет, а його твори характерні соціалістичним спрямуванням (Хрестоматія. – С. 189-192, 198-207, 614, 619). А відомий письменник-модерніст, член львівської «Молодої Музи» Петро Карманський (1878, Галичина-1956, Львів), перебуваючи в Канаді в 1913-1914 рр. став тут автором серії фейлетонів про канадське життя під назвою «Мавпяче дзеркало...» (Хрестоматія. – С. 193-197, 610).

[14] Див. : Валерій Полковський. Проблема етнічности та різноманітність тем в українській діаспорній довоєнній літературі (1920-40-і роки)// Західньоканадський збірник. Частина п'ята. – Едмонтон – Острог, 2008. – С. 456-457.

[15] Яр Славутич. Проза Мирослава Стечишина // Хрестоматія. – С. 540.

У початковий період потужно заявив про себе «один з найбільш освічених та інтелектуальних діячів і літераторів свого покоління в Канаді й Америці...»[16] Зиґмунт Бичинський. Народився 1880 р. у с. Урмань на Бережанщині, помер 1947 р. в США.

З. Бичинський – автор кількох оповідань з канадського життя, які друкувалися в престижному львівському «Літературно-науковому віснику». Був автором першої п'єси про українців Канади «В Старім і Новім краю». З 1908 р. редагував першу українську газету в Канаді «Канадійський фармер»(виходив з 1903 р.). Активно допомагав у виданні збірки фольклорної поезії, укладеної Теодором Федиком; збірок Дмитра Раraговського; першого українського альманаху в Канаді – календаря «Поселенець»; першого канадського англомовного перекладу творів Тараса Шевченка (Див.: Ярослав (Ярс) Балан. Вказ. праця. – С.5 – 42; Хрестоматія. – С. 602).

Все ж визначальне місце (і кількісно теж) посідала поезія, причому переважали фольклорні мотиви. Як довів Яр Славутич (Вказ. праця. – С. 23-28), першим українським поетом у Канаді був Іван Збура (1859 / 1860?, с. Звинячі Чортківського повіту в Галичині-1940, Едмонтон). Прибув до Канади 1898 р., жив на фермі в Альберті. Вірш І. Збури «Канадійські еміґранти» датований «Бівер Крік, дня 30 грудня 1898 р.» і надрукований у «Свободі» 2 лютого 1899 р. А 1932 р. часопис «Новий шлях» вмістив напівгумористичний віршований фейлетон І. Збури «Фармерські злидні». Це все, що дійшло до нас з його «мішка віршів під дахом». Вірш «Канадійські еміґранти» має 111 рядків і дуже оптимістичну кінцівку:

Там нещасний чоловік,
Гіркий, як хрін, єго вік,
А нам милий тут
Бівер Крік.
(Хрестоматія. – С. 7)

Симон Паламарюк – теж типовий фольклорний поет. Походив з Буковини. Його вірш «Пісь про Канаду» ходив (і в Україні теж) з уст до уст як коломийки:

Ой, Канадо, Канадочко,
Та й ти, Манітобо,
Живе в тобі руський нарід,
Як тая худоба...

А суть цих рядків з вірша я відчув на собі уже в Канаді:
Ой, тут в літі дні гарячі
І сонечко гріє,

[16] Ярослав (Ярс) Балан. Неоспіваний піонер українсько-канадського письменства. Передмова // Зиґмунт Бичинський. Ключ журавлів. – Львів – Едмонтон – Торонто, 2006. – С. 42.

На другий день мороз стисне –
Аж земля біліє.
(Хрестоматія. – С.11)

Серед поетів першого періоду дуже популярним серед «простого люду» був Теодор Федик, також Дмитро Раraговський, Пантелеймон Божик, народна поетка Дарія Могилянка та ін. (Хрестоматія, – С.12, 14, 603; Яр Славутич. Вказ. праця. – С. 38-40, 45-46).

Найглибший слід серед перших віршувальників залишив Сава Чернецький (1873, Галичина-1934). Близько 20 віршів С. Чернецького було передруковано в «Українському голосі» (2 лютого 1966 р., Вінніпег) (Хрестоматія. – С. 629). Нижче – рядки з його жартівливого вірша «Жонатий»:

Оженився козак Латка,
Та й босий, і голий,
Опинився під пантофлем,
В жіночій неволі.
...
Нема дива – сиротина
Мусить гордо пріти:
Жінка в місті з парубками,
А він бавить діти.
(Хрестоматія. – С.10)

Поетами, які вже «трималися літературного стилю», були Павло Крат і Василь Кудрик. Їх творчість Яр Славутич вважає «найвищим осягом у першому періоді...»(Яр Славутич. Вказ. праця. – С. 46). Павло Крат став автором першої української поеми в Канаді – «Січинський в неволі» (Едмонтон, 1910; друге вид. Вінніпеґ, 1910) (Хрестоматія. – С.17-19, 614).

Василь Кудрик (1880, Цебрів на Тернопільщині-1963) – поет, автор сатиричних оповідань, редактор. Вірші його нерідко носили ліричний характер. Таким є його «Сон»:

Ніч... і місяць до полудня
доходив,
Чисту воду на ставочку
золотив...

І ненависть враз заснула
між людьми,
Хорі серця потішають
гарні сни...
(Антологія. – С. 17)

Підсумую. Творчість поетів і прозаїків першого періоду в основному позначена зверненням до залишеного емігрантами «старого краю» – України, і до нового життя – в Канаді, широким використанням народної творчості. Сильними були релігійні мотиви. Жанрово у прозі домінувало оповідання, в поезії – вірш. Появилися перша поема, а також перші драматичні твори. А вірш Михайла Ґовди «До Канади» став першим перекладом української поезії на англійську мову. Тобто українська література вростала також у канадський ґрунт.

3. Література між двома світовими війнами

Література міжвоєнного періоду має свої особливості. Ряд з них виділяє Валерій Полковський: «Вперше покоління, народжене в Канаді, починає писати свої твори... Відбувається глибше вкорінення, вростання в канадську землю і відповідне розширення тематичної мозаїки. Під кінець цього періоду деякі українці починають писати англійською мовою...

... Ліра, поряд з політичним закликом, відгукується і на тонкі душевні переживання, намагається «розкодувати» складний внутрішній світ людини. Удосконалюється мова поезії...» (Валерій Полковський. Вказ. праця. – С. 457, 458).

В поезії – типовий представник цього періоду Іван Данильчук (1900, Канора в Саскачевані-1942, Саскатун). Своєю збіркою «Свитає день» (Вінніпег, 1929) показав себе як неоромантик (Яр Славутич, Вказ. праця. – С. 104). Нижче уривок з одного з віршів:

Блуканням умучені хмари
Коло західнього зійшлися престолу;
Вогні святі горять, сіяють,
...
І серця, заперті в цілоденній праці,
Любови розпалюють жар.
(Хрестоматія. – С. 21)

У творчості Онуфрія Іваха (1900, Галичина-1964, Вінніпеґ) відчутна неокласична традиція. Зокрема, філософського складу є його вірш «Серед вічного простору» (1921). Нижче подаю такі рядки:

Бо лиш вічна переміна,
Все на краще й краще зміна –
Ціль життя й кінець.
(Антологія. – С. 25)

О. Івах відомий і як автор кількох драм і поем про Григорія Сковороду, зокрема поеми «Той, кого світ ловив та не спіймав...» (Вінніпеґ, 1932).

У міжвоєнний період творили професор Тиміш Павличенко (1892, Вінничина – 1958) – автор історіософської поеми «Дух нації» (Саскатун, 1940); Василь

Тулевітрів (1886, Нікополь-1970-ті рр., Гамільтон); Мирослав Ічнянський (псевдонім пастора д-ра Івана Кмети, 1901, Чернігівщина-198?, США); починалася творчість о. д-ра Стефана Семчука (1899-1984), Тетяни Шевчук (нар. 1904 р.), Микити Мандрики (1886-1979), байкаря Михайла Стечишина (1888-1964) (Яр Славутич. Вказ. праця. – С.50-64).

Цікаві процеси відбувалися у прозі. В ній, як і у попередній період, проявлялася тенденція фіксувати події. Мирослав Ірчан (1897, Коломийщина-1937, ҐУЛАҐ) в оповіданні «Автопортрет» (1927) признався: »Пишу ж я, в першу чергу, тому, бо боюся, що про те саме ніхто інший не напише»(Хрестоматія. – С. 214). Доброю є проза Михайла Петрівського, Наталки Когуської, Пилипа Яновського. У творах Мирослава Ірчана переважають мотиви самоствердження особи» (Хрестоматія. – С. 219-226, 251-257). Для гумориста й карикатуриста Якова Майданика характерний іронічно-критичний тон. Його твори можна знайти у збірці «Вуйко Ш. Табачнюк і інші нові, короткі оповідання» (Вінніпеґ, 1959). З міжвоєнного періоду й творчість визначного драматурга, актора, співака й режисера Семена Ковбеля[17].

Найбільшим досягненням міжвоєнного періоду є поява архетипної імміграційної повісті. Фундаментальну її характеристику дав Мирослав Шкандрій: «Вона має епічний розмір, структуру та особливу тональність... Типова імміграційна повість починається описом старого краю й поясненням причин виїзду, змальовує подорож до Канади кораблем і через Канаду поїздом, переборення труднощів на новій землі й розбудову культурного життя. В останніх розділах переважає життєстверджуючий патос. Мітотворчі або легендотворчі наміри цієї літератури явні: вона підкреслює витривалість, винахідливість, працьовитість, моральну силу й патріотизм піонерів. Епічні риси проявляються також у наголошуванні неособистого, колективного досвіду: у центрі уваги не історія однієї людини, а кількох родин, панує не голос особи, а громади. Тон цієї архетипної повісті іноді елегійний, – погляд оповідача звернений у минуле, далеке та вже давно пережите»(Мирослав Шкандрій. Вказ. праця. – С. 529).

Такою є повість – трилогія «Сини землі»[18] Іллі Киріяка (1888, Завалля в Галичині-1955, Едмонтон). Щоб читач відчув особливий колорит «Синів землі», наведу короткий уривок з повісті. Мова йде про жартівливий, водночас оптимістичний лист головного героя Григорія Воркуна до брата Петра, який залишився в Старому краю: «Не знаю, як описати тобі наші фарми, бо це брате велич така, що трудно обійти за годину. Ідеш та йдеш, а то все твоє та й твоє... Не потрібно буде тут за тії бідні курки сваритися, щоб з города в город не перелетіли» (Ілля Киріяк. Сини землі. – Т. І. – С. 261).

До найважливіших творів української літератури в Канаді треба віднести роман (саме так визначають жанр твору Ярс Балан і Мирослав Шкандрій) Зиґмунта Бичинського «Ключ журавлів»[19]. У силу різних причин твору випала доля лежати багато десятків років неопублікованим. Дія роману відбувається в 1892-1922 рр. Головною ниткою розповіді служить сім'я Сандика (Олександра) Федака, яка разом з громадою заснувала у Західній Канаді колонію «Україна». До уваги читачів короткий уривок з роману: »За шістнадцять років свого існування колонія «Україна» розвинулася напрочуд гарно... Ось чому старий Ґон (сусід-фермер, виходець із Шотландії. – М.Т.) «розвиток колонії «Україна» зачисляв до найбільших несподіванок у своїм довгім житті» (Зиґмунт Бичинський. Ключ журавлів. – С. 532).

Епічні риси проявляються і в автобіографічній повісті Олександра Лугового «Безхатний»[20] (народився 1904 р. на Волині, помер 1962 р. в Едмонтоні). У повісті О. Луговий описує друге українське заселювання західних провінцій Канади. Через головного героя Остапа Безхатного письменник дає яскраву картину вітальності української людини в складних тодішніх умовах. Богдан Мазепа вважає, що своїм стилем і манерою повість «Безхатний» нагадує роман Джека Лондона «Мартин Іден»[21].

Новим явищем в еволюції літератури став перехід окремих авторів до англомовної творчості. Як визначив Ярс Балан, першим серед українців автором оповідань, опублікованих в англомовних виданнях, була Анна Курило, дружина Зиґмунта Бичинського. В 1924-1925 рр. у журналі «MacLean's» появилися її оповідання «The Dowry» («Придане») і «Zonia's Revolt» («Бунт Зоні»). В обох творах події розгортаються в Канаді, вони мають українські сюжети і знаменні своїми феміністичними ідеями (Ярс Балан. Вказ. праця. – С. 36-37).

Закінчуючи розгляд літератури міжвоєнного періоду, зазначу її якісні зміни: розширення тематики, посилення професійного підходу до слова, філософське забарвлення творчості, намагання глибше показати складний внутрішній світ людини. В поезії появляються нові жанри (історіософська поема). Найвагоміше досягнення прози – архетипна імміграційна повість. Вперше появилася українська англомовна література.

4. Післявоєнний і сучасний періоди: поезія

В повоєнні часи продовжували писати староканадці: Тетяна Шевчук, Наталка Когуська, Стефан Семчук, автор спогадів Михайло Шарик, організатор українського наукового життя в діаспорі проф. Ярослав Рудницький, д-р Микита Мандрика. Професор Кірконел підрахував, що М. Мандрика написав і

[17] Див.: Валеріян Ревуцький. Семен Ковбель як драматург і діяч театру // Хрестоматія. – С. 541-544).

[18] Див.: Ілля Киріяк. Сини землі: Повість з українського життя в Канаді. Т. І. 2-е вид. – Вінніпег: Тризуб, 1973. – 391 с.; Т. ІІ. – 359 с.; Т. ІІІ, 1974. – 365 с.

[19] Див.: Зиґмунт Бичинський. Ключ журавлів. Повість із життя українських еміґрантів у Канаді. – Львів – Едмонтон – Торонто: ЛА «Піраміда» у співпраці з видавництвом КІУС, 2006. – 804 с.

[20] Див.: Олександр Луговий. Безхатний (Діти Степу). Повість з життя українців в Канаді у двох частинах. – Едмонтон: Printed by Alberta Printing Co, 1946. – 301 с.

[21] Посилання на Б. Мазепу даю по: Дан Б. Чопик. Літопис українського поселенця: »Безхатний» О.Лугового// Західньоканадський збірник. Частина друга. – Едмонтон, 1975. – С. 156.

пустив у люди 35 тис. рядків поезії[22]. А характерною рисою його збірки поезій «Вино життя» (Вінніпеґ, 1970) є яскрава метафоричність, як, наприклад, у поезії «Місяць»:

Побитий вісною небесних епідемій,
Приймак Землі, на вірній службі їй...
(Хрестоматія. – С. 33)

Є у Микити Мандрики прекрасна поезія про Т. Шевченка – «Тарас Шевченко»:

Хіба Шевченко не родився на сіні?
Не був замучений на смерть за всіх?
То чом же Моринці не є святиня?
І сам Тарас не є серед святих?[23]

Взагалі, хочу наголосити, що до творчості Тараса Шевченка зверталося багато українських письменників у Канаді: Яр Славутич (дослідження творчості поета), Левко Ромен, Віра Ворскло, Світлана Кузьменко, Сергій Єкельчик та ін.

Характер повоєнної літератури значно змінився у зв'язку із масовим прибуттям покоління ДіПі. За словами проф. Василя Маркуся, в 1946-х рр. й у висліді Другої світової війни відбувся «найсильніший та інтелектуально найміцніший «ісход з України...»[24]

Фактично вперше прибули літератори зі всієї України: прозаїк Улас Самчук (Волинь), поет Володимир Скорупський (Тернопільщина), поет Богдан Мазепа (Тернопільщина), поет Левко Ромен (Полтавщина), поет Яр Славутич (Херсонщина), поет Павло Степ (Чернігівщина), поет Теодор Матвієнко (Наддніпрянщина), поет Данило Струк (Львів), поет Дан Мур (Галичина), поетка Віра Ворскло (Київ), поет і прозаїк-гуморист Борис Олександрів (Свирид Ломачка, Житомирщина), поетка Лариса Мурович (Чернівці), поет і прозаїк Олекса Гай-Головко (Поділля), поетка і прозаїк Світлана Кузьменко (Чернігівщина), поет і прозаїк Олександр Смотрич (Кам'янець-Подільський), поетка і прозаїк Ліда Палій (Галичина), поет Олег Зуєвський (Полтавщина), поетка Олександра Черненко (Польща), поет Ростислав Кедр (Галичина), поет і художник Володимир Гаврилюк (Україна), поетка Стефанія Гурко (Галичина), поетка Аріядна Шум (Вінничина), поетка і прозаїк Марія Голод (Львів), поетка і прозаїк Ярина Тудорковецька (Галичина), поет, перекладач релігійної літератури Леонід Коровник (Дніпропетровщина), поет і художник Маркіян Ковалюк (Німеччина), прозаїк Олександра Копач (Галичина), прозаїк Іван Боднарчук (Галичина), прозаїк Меланія Кравців (Галичина), прозаїк Марія-Адріяна Кейван (Галичина), прозаїк

[22] Див.: М. І. Мандрика. Завершення літа. Поезії (1970-1974). Т. VI. – Вінніпеґ, 1975. – С. 7.

[23] М. І. Мандрика. Радість: Поезії. Кн. друга. Після «Золотої осени». – Вінніпеґ, 1959. – С. 24.

[24] Василь Маркусь. Криза української діаспори?// Всесвіт. – 1998. – №. 3. – С.163.

Василь Софронів-Левицький (Галичина), прозаїк Роман Колісник (Тернопільщина), прозаїк Ольга Мак (Кам'янець-Подільський), прозаїк Федір Одрач (Полісся), прозаїк і художник Мирон Левицький (Львів) та ін. (Хрестоматія. – С. 602-630).

Як письменники вони сформувалися ще в Україні чи в таборах ДіПі. Кількісно переважали поети. Вирваних з рідної землі, їх чекала трагедія Антея, зіткнення із реаліями незвичного західного світу. Природня конфліктність ускладнювалася ностальгічними почуттями, психологічним безгрунтям. Для багатьох процес вростання в чуже суспільство був тривалим і важким. Все це відбивалося і на їхній творчості.

Новоприбулі принесли з собою великі зміни «в супроводі» своєї творчості. В 1954 р. у Нью-Йорку засновано Об'єднання українських письменників «Слово» (спочатку головою управи був Григорій Костюк, пізніше Остап Тарнавський та ін.). Активно працював Канадський відділ «Слова» (голова – Юрій Клиновий, згодом – Олег Зуєвський, Ліда Палій). З 1962 р. Об'єднання почало видавати свої збірники «Слово». Четвертий і всі наступні збірники виходили в Едмонтоні. Всього їх вийшло 13. У грудні 1997 р. президія ОУП «Слово»прийняла ухвалу припинити його поточну діяльність. Володимир Жила вважає, що це було зроблено передчасно: »Пам'ятаймо, що зліквідувати щось легко, – наголошує він, – але оновити діяльність трудно»[25].

Тоді, в період діяльності ОУП «Слово» панувало переконання, що українська еміграційна література функціонуватиме без проблем ще тривалий час. «На основі віри, – зазначає Микола Сорока, – створювалася романтична ілюзія перманентної еволюції літературного процесу, до уваги не бралися загальні закономірності розвитку еміграції в цілому» (Микола Сорока. Вказ. праця. – С. 14). Широкі дискусії про майбутнє цієї літератури були ще попереду.

Пожвавленню літературно-мистецького життя сприяють наукові установи: Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді (засновано 1948 р.), Українська вільна академія наук у Канаді (з 1949 р., Вінніпеґ), Канадський інститут українських студій при Альбертському університеті (з 1976 р.). З 1973 р. в Едмонтоні заходами НТШ почав виходити «Західньоканадський збірник». В 2012 р. вийшла вже його шоста частина. Збірник став можливим завдяки невгамовним старанням координатора видання д-ра Петра Саварина. Редактором перших чотирьох частин був Яр Славутич. Також він був видавцем і редактором альманаху «Північне сяйво» (5 книжок, 1964-1977 рр., Едмонтон).

Літературні твори і літературознавчі статті друкувалися в журналі «Сучасність» (з 1961 р. виходив у Мюнхені, пізніше в США, з 1992 р. – в Україні), на сторінках місячника «Нові дні» (1950-1997 рр.,Торонто) та ін. Також у газетах, як-от: »Новий шлях» (з 1930 р. виходив у Вінніпезі, а з 1977 р. – в Торонті), «Гомін України» (з грудня 1948 р., Торонто), «Міст» (з жовтня 1997 р., Торонто), «Ukrainian News/ Українські вісті» (Едмонтон), «Український голос» (Вінніпеґ, виходить з 1910 р.).

[25] Володимир Жила. Об'єднання українських письменників «Слово» (1954 – 1997) // Західньоканадський збірник. – Частина третя. – Едмонтон, 1998. – С. 218.

Панівними темами у перші післявоєнні роки були національно-державницькі. Може найяскравіше про це писав Володимир Скорупський у своєму вірші «Поворот»:

Хай жереб ще раз шорстко нам велів
Вернутися із бою без щитів,
Не заквітчати чол лавровим віттям
На радість жонам і на гордість дітям –
Проте ми далі вірні боротьбі
За щастя і вітчизні і собі…
(Антологія. – С. 47)

До цієї тематики зверталися Дан Мур, Лариса Мурович, Віра Ворскло. У Миколи Латишка (народився на Херсонщині, живе в Торонті) відчутна ностальгія, мотиви «роздвоєного серця»:

Прости нам, наша Батьківщино,
Що все життя ми віддали
Цілком чужим для нас країнам,
За непростиме нам прости…[26]

З часом тематика поезії все більше розширюється, охоплюючи нові й нові пласти буття. Як, наприклад, в Олекси Гай-Головка в його «Коханіяді»:

Я палко дівчину кохав,
Що мала очі, як тернини,
Та й з кароокою я мав
Тривожні і сумні хвилини.
Такі ж тривожні і сумні
Були у мене з голубими...
Чи не знайти іще мені,
Якусь з зеленими очима?
(Хрестоматія. – С. 100)

Широким діапазоном характерна творчість Бориса Олександріва і його дружини Світлани Кузьменко. Є у нього такі проникливі рядки:

Ну от і все. Спалив твої листи
І засмутивсь, відчувши ніби втому.
Мов не дими, а так немов би ти
Десь відпливла у далеч невідому...
Спали мої... І будем знову ми,

[26] Микола Латишко. Роздвоєне серце. Поезії і проза. – Київ, 2006. – С. 176.

Як мандрівці, що стрілися на мості.
Нехай пливуть твої й мої дими
І, може, зійдуться у високості...
(Хрестоматія. – С. 87)

Зазначу, що Світлана Кузьменко переклала на українську мову «Канадський гімн». Ось його перша строфа:

Канадо! Вітчизна і наш дім!
Вірна любов у всіх твоїх синів.
Серця радіють, як ростеш
Ти вільна і міцна.
І ми на варті, Канадо,
На варті ми тебе!

Канадо! Славна й міцна!
Ми бережем тебе. Ми бережем.
Канадо, ми бережем тебе[27].

Яскрава постать української літератури в Канаді – Яр Славутич (1918-2011, Едмонтон). Його творчість досить добре відома і досліджена. Зазначу, що він продовжував традицію неокласицизму, додаючи елементи бароко та експресіонізму. Яр Славутич – автор 10 збірок поезій, його твори видано в Україні, перекладено на 9 європейських мов. (Хрестоматія. – С. 624-626). Непереборний оптимізм звучить у його збірці на українсько-канадську тематику «Завойовники прерій»:

Ти горду стать землі й води
Поклав до ніг, орачу!
Я чую твій навал ходи,
Твою звитягу бачу.
(Хрестоматія. – С. 52)

«Славутич – слава Едмонтону і української діяспори»[28], – так відгукується про нього Петро Саварин.

Серед поетів, які з самого початку свідомо відверталися «від спрощеного вислову і збаналізованих тем» (Мирослав Шкандрій. Вказ. праця. – С. 530) був поет Олег Зуєвський (1920-1996). З 1966 р. працював професором славістики Альбертського університету (Хрестоматія. – С. 607). У статті про один його шістнадцятирядковий (без заголовка) вірш (1951 р.) Юрій Шевельов відгукнув-

[27] Наша спадщина. Західня Канадсько-Українська Література для Молоді. – Едмонтон, 1979. – С. – 280.
[28] Західньоканадський збірник. Частина шоста. – Едмонтон-Острог, 2012. – С. 15.

ся так: «Це перше в нас адекватне відтворення типу сучасної поезії Заходу»[29]. Стаття Ю. Шевельова, зазначає проф. Василь Яременко (Україна), «стала своєрідним маніфестом-закликом, якою має бути українська поезія, куди стеляться її шляхи, і названо ім'я одного з найвидатніших представників нової поезії – Олега Зуєвського. Фактично стаття Ю. Шевельова і творча практика О. Зуєвського створили ідеологічно-теоретичне підґрунтя для виникнення «Нью-йоркської групи», що постала на початку 50-х років серед студентів американських університетів – Юрія Тарнавського, Богдана Рубчака, Емми Андієвської, Віри Вовк, Жені Васильківської, Патриції Килини, Богдана Бойчука»[30].

Завершую розповідь про О. Зуєвського його шістнадцятирядковим віршем:

Цей звід – це дерево: при ньому
Не гомін слав свій шлях,
Немовби спогад і знайому
Веселість на устах

Він ще про весну неодцвітну
В щедроті віт підняв
І світлом галяви привіт нам
Зігрів і розхмар дня.

Так нездогадно, мов на травах
Це все, що ми несли,
У перших зацвітах вогнявих –
Віконниці з імли,
І днів здобуток нерозтлінний
Пильнує шати всім,
Де сторожкі зелені стіни
Звели нам рідний дім.

(Українське слово. Хрестоматія... Кн.3. – С. 91-92)

Пошук нових форм мистецького вираження посилювався. Елементи модерністичної техніки мали місце в поезії Марії Голод, Стефанії Гурко, Аріядни Шум, Ярини Тудорковецької, Володимира Гаврилюка, Олександра Смотрича. Це проявлялося в урізноманітненні ритміки, у розхитування традиційної строфіки, приблизності рим (див.: Яр Славутич. Вказ. праця. – С. 112-113).

Близькою до традиції модернізму є поезія Ліди Палій (лауреат премії ім. Павла Тичини, премії «Глодоський скарб», член Спілки письменників України), яка створила свій неповторний «паліївський стиль». Нижче – деякі її знахідки:

[29] Юрій Шевельов. Велика стаття про малий вірш // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. Кн. 3. – Київ: Рось, 1994. – С. 93.

[30] Василь Яременко. Межінь української поезії // Українське слово. Хрестоматія. Кн. 3. – С. 74.

Цвіркуни цокотливими коліщатами
прикочують осінь все ближче і ближче...

Місяць, мов старий єнот
у чорній масці,
волочиться помалу
по соннім небі...

Джміль літака
гуде в порожній діжці небі...[31]

Протистояння «традиція–модернізм» відображало закономірний конфлікт поколінь у прагненні змін. Юрій Шевельов називав дві причини новаторства. По-перше, мистецтво це також і гра, прагнення ускладнення. По-друге, бачення світу змінюється, і в природі мистецтва бажання відбити ці зміни якомога глибше[32]. Молодь (і Нью-Йоркська група, і модерністи в Канаді) все більше зверталися до таких тем, як урбанізація, еротика, смерть, а в їх творчій техніці мала місце деструкція поетичної мови, ширше застосування прозових ритмів тощо (див.: Микола Сорока. Вказ. праця. – С.15).

Подібні риси були характерні для творчості поета-модерніста Данила Струка (1940-1998). Працював професором Торонтонського університету. Його науковий подвиг – редагування п'ятитомної «Encyclopedia of Ukraine» (Хрестоматія. – С. 628). Він – автор збірки «Гамма сигма»(1963, Вінніпег). Наведу кілька рядків з його вірша «Джаз»:

Трясуться стіни,
Звук – товстун
об блиск долівки
бубонить,
до стелі липне дим,
тіла блискучі всюди,
гадюкою сплелись зі всім –
джаз.

(Хрестоматія. – С. 71)

У той час існувало дві концепції щодо літератури діаспори: 1) як самодостатнє, перманентне явище (Григорій Костюк та ін.), тобто письменники і науковці перших поколінь світоглядно виходили із тези про вічність нації і недостатньо враховували факт природньої асиміляції молодих поколінь; 2) про її майбутнє згасання (Данило Струк). На конференції з питань етнічних літератур

[31] Ліда Палій. Дивовижні птиці. – Торонто, 1989. – С. 8, 9.

[32] Див.: Юрій Шевельов. Троє прощань і про те, що таке історія літератури // Слово. Збірник 3. – Нью-Йорк, 1968. – С. 482, 483.

(1979 р.) Данило Струк заявив: »Еміграційна література – це завжди вмираюча література, вмираюча із самими людьми, які її творять»[33].

Але тепер повернемося до модерністів у Канаді. Послідовним модерністом у своїй творчості є Марко Царинник (нар. 1944 р.). Живе в Торонті. Ще 1985 р. в журналі «Сучасність» появилася його поема «Коловорот». Завершується вона таким філософського спрямування апогеєм:

і одне стає двома
і два стає трьома
в споконвічній круговерті світла
у невидному свічаді, що є богом
а з трьох виходить одне як четверте.
і лишається лиш те що поза сяйвом
і ти тільки щойно увійшла?
(Цит. за: Яр Славутич. Вказ. праця. – С.117-118).

Модерністична образність характерна і для творчості Ірини Макарик (нар. 1951р. в Торонті, професор). Це відчутно і в її поезії «Пустиня» (1974):

В сухих хвилинах березневого дня
постимо постом смутку й нужди
в чистилищі між порами року
ні ясність соняшного дня
ні свіжість несподіваної зливи
ні лютість снігової буревії
нічого
тільки безвість думок про безвістність.
(Хрестоматія. – С. 151, 617)

Новим явищем в українській літературі Канади є зорова поезія. Серед її авторів Ярс Балан і Микола Сорока. Ярослав Балан народився 1952 р. в Торонті. Поет, літературознавець, перекладач. Зразки його «Зорової поезії. Балет» вміщені у Хрестоматії (С. 164-168). Д-р Микола Ів. Сорока народився 1966 р. на Черкащині. До Канади приїхав 2000 р. Поет, літературознавець, перекладач. Працює у Канадському інституті українських студій при Альбертському університеті. Його зорова мініатюра «Поезії одвічний біг…» подана у Хрестоматії (С. 168), а дві візуальні мініатюри – у частині шостій «Західньоканадського збірника» (С. 394-395).

З кінця 80-х рр. минулого століття з України, початку 80-х – з Польщі, а в 1993 р. з колишньої Югославії прийшла четверта хвиля української еміграції. Однак, на відміну від попередньої, приїхали лише окремі письменники. Зокрема, прозаїки Марко Стех з Польщі (нар. 1961 р.), а Сергій Єкельчик з Києва

[33] Цит. за: Аскольд Мельничук (США)–Микола Сорока (Україна). «Еміграція, діаспора, література: що показує час?» (інтерв'ю-діалог) // Всесвіт, 2001. – № 1-2. – С. 150.

(нар. 1966 р.). Поети: Петро Гринчишин з Києва (нар. 1956 р. на Бережанщині), Михайло Ляхович з Сербії (нар. 1959), Василь Марочкин з Києва (нар. 1951 р. на Рівненщині), Ольга Пресич з Києва (нар. 1969 р.), Анатолій Житкевич з Тернополя (нар. 1940 р.). Серед новоприбулих літературознавців назву д-ра Тетяну Назаренко (з Києва) і д-ра Ірину Сивеньку (зі Львова).

Як бачимо, повоєнне поповнення літературних сил української діаспори в Канаді було дуже істотним і дало нове «дихання» літературі. Письменники освоювали нові форми мистецького вияву, простуючи до модернізму. Посилилися дискусії щодо подальшої долі літератури діаспори.

5. Проза: післявоєнний і сучасний періоди

Насамперед письменники-скитальці у своїй творчості зосереджували свою увагу на політичній і культурній дійсності в Україні, таборах ДіПі та житті в еміграції. Наприклад, роман Меланії Кравців «Дорога»[34] охоплює події у Західній Україні між двома світовими та під час Другої світової війни й закінчується епізодом у таборі для переміщених осіб. Це канва, на якій мережиться життєва дорога головної постаті роману Марії Осоцької. Марія Кейван теж пише про подібні події. До її творчого доробку, окрім оповідань, входять дві повісті: »Карвендель» та «Пливе-шумить ріка»[35].

«…Визначний своєю невсипущою діяльністю письменник, педагог та незрівнянний у всій українській діяспорі громадський діяч»[36], – таким знав Олег Зуєвський прозаїка Івана Боднарчука. І. Боднарчук видав 17 збірок оповідань, нарисів та репортажів. Його герої – політичні емігранти з обох Україн, великої і західної, спочатку «діпісти», далі канадські українці, їх діти та онуки. «Він майстер компактного образу, – пише Ольга Мак, – дуже талановитий мистець мініаятюри, назва якій – НАРИС»[37].

У повоєнній прозі вже у новому ключі показано українських поселенців у Канаді. Так, прозаїк із США Докія Гуменна, перебуваючи 1956 р. в Альберті, написала книгу репортажів «Вічні вогні Алберти»[38]. Пише і про нове покоління українських піонерів, тих, що вже перетворювали хліборобську Альберту у високопромислову провінцію Канади. За оцінкою Володимира Жили, книга Д. Гуменної якоюсь мірою спричинилася до того, »що на вимогу тутешніх українців незабаром канадський уряд запровадив державну систему багатокультурности, яка дає поштовх для нашої народної культури»[39]. А у романі Уласа Сам-

[34] Див.: Меланія Кравців. Дорога. Роман. – Торонто, 1955. Перевидано: Львів: За вільну Україну, 1994. – 258 с.

[35] Див.: Марія Адріяна Кейван. Карвендель. Повість. – Едмонтон, 1971. – 229 с.; Пливе-шумить ріка. Повість. – Едмонтон, 1985. – 330 с.

[36] Олег Зуєвський. Видатний український письменник та громадський діяч Іван Боднарчук (1920 – 1990) // Слово. Збірник 12. – Едмонтон, 1996. – С. 7.

[37] Цит. за: Іван Боднарчук. Замрячені ранки. Сучасне з минулим. Оповідання – Новелі – Нариси. – Едмонтон – Вінніпеґ – Торонто: ОУП «Слово», 1978. – С. 8.

[38] Див.: Докія Гуменна. Вічні вогні Алберти. – Едмонтон, 1959. – 185 с.

[39] Володимир Жила. «Не життя в тій Альберті, а справжня казка»// Західньоканад-

чука «На твердій землі» (1967) «діє «інтелігентський» прошарок українських поселенців. Підприємливий і діловий емігрант Павло Данилів, не впадаючи в розпуку, легко вростає в канадську начебто тверду землю»[40].

Серед творів прозаїків з найновішої еміграції виділяється есе д-ра Сергія Єкельчика «Новий канадець» (до Канади приїхав 1995 р., нині викладає історію в Університеті Вікторії). Як на мене, «родзинка» есе в характерних гумористичних зображувальних засобах, при допомозі яких автор показує відмінності між попередніми і новітніми поколіннями емігрантів, одночасно ж їх невмирущий дух українськості. А також гостру потребу новоприбулих вичавлювати із себе «совка» краплю за краплею: »Думаєш, ніхто не завважив (у літаку до Едмонтону – М.Т.), – як ти сховав безкоштовне печиво та сир до кишені...? Сусіди, може, ні. Та батько Тарас усе бачить...»[41].

Взагалі у пізніших роках з'являється чимало творів, в котрих панує гумористичний та сатиричний тон, а, наприклад, воєнний досвід малюється у спокійніших тонах. Такими є твори колишнього вояка української дивізії «Галичина», члена Спілки письменників України торонтця Романа Колісника. Для художнього стилю письменника притаманні щирість, межова відвертість та іронічний погляд на світ. Його повість «Останній постріл»[42] – твір про справжні воєнні події, а в центрі – доля стрільця дивізії «Галичина» Юрія Колоса. Думаю, що «Останній постріл» Р. Колісника близький до роману німецького письменника Е.-М. Ремарка «На західному фронті без змін».

Гумористичною спрямованістю характерні твори Василя Софроніва-Левицького, Олександра Смотрича, Свирида Ломачки (Б. Олександріва). «… Творчість Ломачки, – писав редактор Х. Чичка у передмові до збірки «Свирид Ломачка в Канаді,» – того самого, що заради його фейлетонів люди передплачували й читали «Наш Вік», займає в нашій гумористиці почесне місце»[43]. А сам автор, відображаючи реалії письменницької творчості в еміграції з гумором зазначає: «...Свої фейлетони... пишу на роботі, як немає «баса». Це надає літературній праці надзвичайної ґрунтовности і виробляє стиль» (там же. – С. 101).

У прозі Ліди Палій, Світлани Кузьменко та інших звучать феміністичні мотиви, як, наприклад, в есе С. Кузьменко «Марґарита»[44].

З драматичних творів назву п'єсу «Ворон кряче» професора Миколи Ковшуна. Це драма про голодомор в Україні 1932-1933 рр. Микола Сорока пише про цю п'єсу так: «...Можливо в історію української літератури увійде «Ворон кряче» як перший драматичний твір на дану тему»[45].

ський збірник. Частина четверта. – Едмонтон, 2000. – С. 254.

[40] Яр Славутич. Канадський роман Уласа Самчука // Вказ. праця. – С. 328.

[41] Сергій Єкельчик. Новий канадець // Хрестоматія. – С. 425.

[42] Див: Роман Колісник. Останній постріл. Доля одного вояка. – Торонто: ОУП «Слово», 1989. – 255 с.

[43] Свирид Ломачка в Канаді. Фейлетони. – Торонто, 1951. – С. 4.

[44] Див.: Слово. Збірник 8. – Едмонтон, 1980. – С.121-127.

[45] Микола Ів. Сорока. Ворон кряче – драма Миколи Ковшуна про голодомор 1932-33 років // Хрестоматія. – С. 587.

Одним із найпомітніших здобутків сучасної української літератури в Канаді, що наближає її до світових зразків, є роман д-ра Марка Стеха «Голос»[46]. Марко Роберт Стех народився в Польщі (Люблин). З 1982 р. живе в Торонті. Доктор славістики і магістер інженерії, літературознавець, письменник, творчий працівник театру і кіно, організатор освітніх і видавничих програм. Також він виконавчий директор видавництва Канадського інституту українських студій. Менеджер двох його проектів: «Енциклопедії України в Інтернеті» та англомовного перекладу «Історії України-Руси» Михайла Грушевського.

За роман «Голос» М. Стех став лауреатом Міжнародної літературної премії ім. Миколи Гоголя за 2009 рік[47]. У передмові до роману Костянтин Москалець пише, що «всепроникний, усевідущий Голос, який звучить у романі, можна трактувати... як Голос сну, спільного для всіх»[48]. У своєму романі письменник ніби прагне залучити читача до активного, вдумливого читання, аж до творення власного тексту. Тим часом сам Марко Стех працює над новим романом під назвою «Невмирущі», уривки з якого публікує журнал «Кур'єр Кривбасу».

Подальша еволюція української літератури в Канаді проявлялася у все більшому прагненні англомовних молодих літераторів українського походження писати свої твори на українську тематику (нагадаю, у довоєнному періоді була, виглядає, лише Анна Курило). Серед цих літераторів були Вільям (Василь) Палюк, Маара Гаас (Марія Лазечко), а особливо Віра Лисенко (Віра Лесик) (1910-1975). Її роман «Yellow Boots» («Жовті чоботи»)[49] став по-суті канонічним. Зображено долю дочки українських фермерів у Західній Канаді Оксани-Лілі Ландаш. Мати перед від'їздом Оксани до міста подарувала їй свої дівочі жовті чоботи. Ліля (вже співачка) відтанцювала в них своє весілля.

Наприкінці минулого століття ця література була вже досить чисельною. Микола Сорока, аналізуючи її, зауважує: »Прикметно, що жоден із американських і канадських письменників українського походження не відцурався свого етнічного коріння. У їхній творчій еволюції простежується рух від слабкої уваги, а то й повної індиферентності, до всезростаючого зацікавлення українськими проблемами» (Микола Сорока. Вказ. праця. – С.16).

Ще у процесі підготовки до написання статті у книжкових фондах бібліотеки Інституту св. Володимира (Торонто) я переглянув книги більш як 20 таких письменників. Переважають прозаїки, в основному жінки. Серед них Марша Форчук Скрипух. Народилася вона у Брентфорді, Онтаріо, в сім'ї українського походження. Студіювала англійську літературу в університеті Західного Онтаріо. Тут стала членом Українського студентського клубу. На забаві в день св. Валентина познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком Орестом. Почала писати на українську тематику. Пізніше упорядкувала вже названу мною вище

[46] Див.: Марко Роберт Стех. Голос. – Львів: ЛА «Піраміда», 2005. – 400 с.

[47] Сергій Дзюба. Письменник і науковець з Канади став лауреатом Премії ім. М. Гоголя // Новий шлях. – 2010, 28 січня.

[48] Костянтин Москалець. Лабіринт під сузір'ям Смерті. Передмова // Марко Стех. Голос. – С. 6.

[49] Див.: Vera Lysenko, Yellow Boots. – Toronto: The Ryerson Press, 1954. – 354 p. (в 1991 р. КІУС перевидав цю книгу).

антологію «Kobzar's Children». Написала сім книг для дітей і молоді: «Silver Threads», «The Best Gifts», «The Hunger» (роман), «Enough», «Hope's War», «Nobody's Child» та «Aram's Choice». У книжці «Enough» події відбуваються під час Голодомору в Україні 1932-1933 рр. Вийшла вона й українською мовою в перекладі Мирослава Шкандрія[50].

Імена багатьох англомовних канадських письменників українського походження та їх книги висвічуються у дуже інформативний статті Соні Мицак «Українці в степах Альберти»[51]. Вона робить огляд чотирьох текстів. Перший з них – книга Дженіс Кулик-Кіфер «Мед і прах: сімейна історія» (Janice Kulyk Keefer «Honey and Ashes: a Story of Family») – розповідь про родину авторки в Україні та Польщі. Другий текст «Приречений жених: Коротка біографія» Мирни Косташ (Myrna Kostash, «The Doomed Bridegroom: A Memoir»). Третя книга – це антологія під назвою «Нові бачення двох країн: оповідання з Канади та України» («Two Lands New Visions: Stories from Canada and Ukraine»). Вміщено оповідання двадцяти українських та українсько-канадських авторів. Антологія видана за редакцією Дженіс Кулик-Кіфер та Соломії Павличко. Англомовні читачі в Канаді та в інших країнах дістали змогу ознайомитися з творами українських письменників Іздрика, Олеся Ульяненка, Євгенії Кононенко, Василя Портяка, Роксолани Харчук, Богдана Жолдака, Світлани Касьянової, Юрія Винничука, Тараса Прохаська, Оксани Забужко та українсько-канадських: Барбари Скотт, Марії Борської, Рея Сервила, Ліди Сомчинської, Христі Хом'як, Патрисії Абрам, Марусі Боцюрків, Мирни Косташ, Марти Блюм, Каті Колибаби.

Соня Мицак закінчує свою статтю розглядом книжки, яка, за її словами, дала їй найбільшу втіху: »Українським веселлям» Ларрі Варварука (Larry Warwaruk, «The Ukrainian Wedding»)[52]. Ця повість, за її словами, точно вкладається в українсько-канадську літературну традицію. Окремі теми, які колись панували, наприклад у романі Віри Лисенко «Жовті чоботи», зустрічаємо і в книзі Л. Варварука: зіткнення культур, жінки, як берегині традиції та української культури тощо. Але незвичним тут є використання нового для українсько-канадської літературної традиції жанру: інсценівка, детективна історія, а художній світ повісті і місце дії є свідомо уявними. З публікацією цих книг, робить висновок Соня Мицак, «україно-канадське письменство набуває нової зрілості, залишаючи позаду спрощені символи та знаки української культури», а «кожен із цих текстів становить інтерес не лише для тих, хто глибоко цікавиться всім українським, а й для ширшої аудиторії читачів» (Соня Мицак. Вказ. праця. – С.29, 32).

Отже, мова йде про нове літературне явище в Канаді (і в США теж) – літературу англомовну, з сучасними засобами мистецького вияву, але з українською національною ідентичністю, література, яку Микола Сорока визначає як українська канадська література (Микола Сорока. Вказ праця. – С. 18).

[50] Див.: Marsha Forchuk Skrypuch, Enough. – Toronto: Fitzhenry & Whiteside, 2000. – 32 P.: col. ill; Марша Форчук Скрипух. Досить. Переклав з англ. Мирослав Шкандрій. – Едмонтон: КІУС, 2000. – 32 С.: кол. іл.

[51] Див.: Критика. – Червень 2001. – Число 6. – С. 29-32.

[52] Див.: Larry Warwaruk, The Ukrainian Wedding. – Regina: Coteau books, 1998. – 302 p.

Деякі висновки і пропозиції

Автор огляду свідомий того, що в силу різних причин йому не вдалося охопити творчість чи бодай назвати багатьох українських, тим більше англомовних українських письменників у Канаді, перекладацьку діяльність, зв'язки з Україною, світовою літературою, а також літературознавчі праці. Однак і те, що вдалося охопити і продумати дає підставу зробити певні висновки.

Піонерський період української літератури в Канаді був часом її зародження і становлення. Домінував вірш фольклорного характеру, в прозі – оповідання. У міжвоєнні часи розширилася тематика літератури, її творчі засоби, а вищим її досягненням була архетипна імміграційна повість. Після Другої світової війни література досягла різноманітного жанрового вияву: сонет, поема, зорова поезія, роман, повість, коротке оповідання, фейлетони, есе.

Одна з головних ознак українського літературного процесу, особливо повоєнного періоду – творча взаємодія традиціоналістських і нових елементів і форм. У творчості окремих письменників (О. Зуєвський) з'являються зразки, що йшли у руслі новітньої західної поезії. Згодом частина молодих занурилася у світ модернізму, а частина народжених у Канаді та адаптованих у її середовище писали англійською і творили нові процеси в українській літературі у Канаді. Зазначу також, що від фольклорних часів і в наступні періоди прослідковується звернення письменників до шевченківської тематики.

В цілому в післявоєнній і сучасній українській літературі в Канаді відбуваються такі процеси. 1. Старші покоління літераторів, які виросли ще в Україні у своїй творчості повністю плекають українські національні традиції, мову, культуру тощо. На жаль, відбувається природній процес вікового старіння і відходу письменників цього повоєнного покоління. 2. Ті, хто виїхав з України ще у молодому віці, продовжують розвивати українську літературу далі, шукаючи, на противагу старшому поколінню, власні мистецькі шляхи в канадському суспільстві. 3. Народжені в Канаді і вже асимільовані до її культури, пишуть англійською мовою і творять нове явище – **українську канадську літературу**. «Тобто сподівання Костюка та його покоління на перманентний розвиток української літератури діаспори не здійснилися. Як і міфічний Антей, позбавлена рідної землі, вона поступається спробам нового покоління влитися насамперед у місцеву культуру. Однак не можна погодитися з тезою Струка про відмирання еміграційної літератури... Це швидше трансформація в інші літератури, в процесі якої зберігається духовний код та культурна спадщина етносу» (Микола Сорока. Вказ. праця. – С. 18).

Щодо проблем, то постійною проблемою для літератури, особливо у наш вік інтернету, є брак читача. Певно, багато чого тут залежить від якості самої літератури і від механізму розповсюдження української книги. Але ж «читати в кайф – це одна з найдоступніших життєвих радостей та насолод» (Юрій Андрухович)[53]. І крик душі українського американського письменника Асколь-

[53] Life. pravda.com.ua/person/2013/05/16/128573.

да Мельничука: »... Я живу в постійному стані паніки, що не зможу прочитати останні три томи Пруста» (Аскольд Мельничук (США)–Микола Сорока (Україна). Вказ. праця. – С. 155).

Пропозиції. Перше. Вже прийшов час створити колективну узагальнюючу монографію, щоб дослідити головні етапи, проблеми і майбутнє української і англомовної української канадської літератури. Її робоча назва могла б бути така: »Українсько- канадська література: від зародження до сучасності».

Друге. Необхідні окремі літературознавчі статті і монографія про англомовну (і франкомовну) українсько-канадську літературу. Цю нову трансформацію української літератури в Канаді лише починають вивчати.

Третє. Для підтримання взаємозв'язків між українсько-канадськими письменниками створити Асоціацію українсько-канадських письменників, а при ній з часом журнал чи альманах «Захід-Схід». Функціонує ж уже близько 60 років Українська спілка образотворчих мистців Канади чи Альбертська рада українського мистецтва. А для тіснішого мистецького спілкування відкрити поетичні (письменницькі) клуби-кафе в Едмонтоні, Вінніпезі, Торонті тощо. Подібні міжнаціональні клуби-кафе, як відомо, успішно працюють у Нью-Йорку (Bowery Poetry Club @ Café – Поетичний клуб «Бавері», а також клуб Cornelia Street Café).

Четверте. Уточнити назву «Західньоканадського збірника», можливо, назвавши його «Українсько-канадський збірник». Бо читачі нерідко запитують: «Чому збірник так називається, адже багато українців уже давно живуть по всій Канаді і необхідно поєднувати Схід і Захід?»

Хто це все робитиме? Звичайно ж самі письменники, літературознавці, українські наукові і громадські організації, видавці, підприємці, меценати. А щоб справу зрушити з місця і забезпечувати її функціонування, «двоє завжди знайдуться» (досвід тисячоліть).

На закінчення статті зацитую міркування Лізи Ґрекул про майбутнє літератури з її монографії Leaving Shadows: «Perhaps as writers and as scholars, we need to see the Vegreville *Pysanka* as a tribute to our literary past and as a guiding light for the future of Ukrainian Canadian literature, keeping in mind that «[t]o write – because with the pysanka, each mark is a symbol with a specific meaning – is to continue history and to believe in eternal life» (xi). We have the chance to write ourselves out of existing shadows and leave new ones, we just need to take it» (Lisa Grekul, Leaving Shadows. – P. 203-204).

Михайло Траф'як – історик, кандидат наук. Автор досліджень з української діаспори, зокрема Східної. Співавтор книжок «Українська еміграція: від минувшини до сьогодення» (Тернопіль, 1999. – 512 С.), «Внесок української еміграції в розвиток національної та світової культури» (Тернопіль, 2000. – 409 С.) та ін. Багато років друкувався в «Сучасності». Після переїзду з України мешкає в Торонті. Член НТШ і літературно-мистецького об'єднання «Слово». Одна з доповідей в НТШ – «Українські першопрохідці на канадській землі в художній літературі». Автор кількох публікацій з історії літератури в «Гомоні України».

Наталія Ковальова

КОЛЬОРИ ТАНЦЮ
(оповідання)

Рівно о сьомій вечора заховалося сонце, залишивши тільки світлу пляму посеред темряви, в якій купчилися люди, вони вмощувалися на сірих офісних стільцях, вдивлялися у тих, хто сидить поруч, і намагалися розгледіти хоча б одне знайоме обличчя у чорнильних хмарах простору, які все дужче переповнювалися запахом людських тіл, юнісексних парфумів, випраного одягу і дощу, що заносився із взуттям до середини. Нам довелося розміститися на вершині прірви, адже всі хороші місця дісталися іншим, але ми не шкодували, а навпаки – раділи такій знахідці, здавалося, що саме згори відкривалася таємниця, яку всі інші не могли бачити, оскільки вона повітрям піднімалася до балконів, зависала біля поруч і поволі опускалася на наші голови, заповзала у вуха, очі, ніздрі, вмощувалася за пазухою, лоскотала живіт і пошепки розповідала про злочин. Ми затикали їй рота, притаскали руками до серця, співали колискові, аби тільки втихомирити її і відволікти від обов'язкової ролі, бо так кортіло побачити все на власні очі.

Світла пляма ставала чіткішою, можна було помітити мотузки, які звисали з неба до підлоги, їхнє призначення інтригувало присутніх. Пляма наливалася білим кольором, таким чітким, що помітно було пилинки, які не зі своєї волі відривалися від балконів і летіли до низу, вкриваючи білим інеєм голови присяжних. Хто суддя?... суддя хто?... хто… су…ддя… хто… то… о… о… долинало звідкись далеко. Я… Тобто Ми… Засоромлено і пошепки відповідали ми згори, вперше в житті взявши на себе таку відповідальність, нам здавалося, що ми в мить подорослішали і стали мудрішими, адже чиєсь життя залежало від наших молодечих і недосвідчених голів. Всім шалено хотілося побачити наші обличчя, ми відчували вібрації негативно-заздрісної енергії, які котилися до нас з перших рядів і хвилями билися об груди, вимагаючи відповідей на питання, які можна було б віднайти в наших резюме, ці хвилі просочувалися крізь одяг, створюючи такий собі простір, керувати яким ми не могли, адже не мали на це жодного права, крім того, все це не було прописано у програмі, яка нам дісталася від дивакуватого молодика з підведеними очима і підмальованими губами у брунатний колір. Він нам її вручив наче якусь нагороду, а ще збентежено вдивлявся у щось за склом і белькотів незрозумілі речі на дивній мові, чи може то була наша рідна, тільки звучала вона інакше за скляною перешкодою, яка відмежовувала його світ від нашого, оберігаючи таємницю ремесла його предків. Кілька хвилин ми простовбичили біля кабіни, розглядаючи його брунатні губи, які дивовижно пасували інтер'єрові кімнати, невпинно спостерігали

за кожним їхнім рухом, адже кожен брунатний порух був частиною правди чи, радше, частиною дійства, на яке нам кортіло попасти ще від третьої години дня.

– Що будемо сьогодні робити?

– Не знаю.

– Хочу якихось розваг, хочу нових відчуттів, хочу танцювати до ночі, хочу усе, що належить тобі.

– Гаразд. Давай поїдемо сьогодні в місто. Що снідатимеш?

– Як завжди.

– З молоком чи з йогуртом?

– Байдуже. Все так безглуздо і банально. Давай танцювати. Що скажеш?

– У мене зустріч об одинадцятій.

– Тоді зустрінемося коло входу?

Посеред плями з'явилася жінка у сукні до колін, чорні обідрані панчішки і чорні черевички доповнювали її занедбаний образ. Вона кружляла довкола мотузок, доторкалася до них руками, вплітала у русяву косу і голосила. Неймовірний крик, від якого усі присутні затуляли вуха, окрім одного глухонімого чоловіка, який вдивлявся їй в очі і похитувався у ритм разом з нею, перетворювався у спів, у вірші, у молитву, у тишу, далі знову у молитву, у вірші, у спів, у крик, і так це тривало вічність. Сидячи на дерев'яному дитячому конику, вона з усіх сил била колінами об підлогу. Ми не розуміли, у чім річ, але згодом збагнули, що вона відбивала биття свого серця, яке не знати чим жило в ту мить.

– Вам погано?

– Ні, все гаразд.

або

– Вам зле? Когось покликати?

– Не хвилюйтеся. Все добре.

або

– Дати води?

– Ні, не треба. Повертайтеся на свої місця…

такі короткі діалоги ми прокручували у своїх думках, бо так хотілося їй допомогти. Здавалося, що у ту хвилину биття її колін та її серця зливалося в унісон з биттям наших сердець, ми ставали одним цілим, зливалися з її тілом і перетворювалися у щось невизначене, якусь прозору масу, яка заковтувала усіх присутніх і розросталася з кожним подихом.

Жінка впевнено піднялася з колін, однак за мить втратила усі сили, вона знепритомніла від втоми і, мабуть, від якоїсь хвороби. За мить розмахувала руками, відганяючи мух і чортів, та проклинала те, у що вірила. Перед нею на мотузці висіла вишиванка – білосніжна з червоними і чорними хрестами. Жінка піднялася з підлоги, їй хотілося обняти її, так ніби то був хтось близький її серцю. Вона взяла сорочку у свої зморщені від сонця руки і танцювала з нею, підіймаючись до балконів вгорі. Ми замріяно спостерігали за рухами, які відбивалися у дзеркалі, а, може, сотні дзеркал, вони їх множили і не давали їм опускатися додолу, віддзеркалюючи кожен порух серця. Подумки ми танцювали з ними, нам хотілося спостерігати за танцем, але за мить все стало на свої місця.

Мотузка з вишиванкою зникла, а посеред плями лежало покалічене тіло жінки середнього віку. Ніхто не знав її імені, звідки вона, де мешкає, хто її скинув з балкону і навіщо… Світла пляма поволі розчинялася в густому повітрі, забираючи її з собою на той світ. Все видавалося трагічним, однак тиха молитва навіювала спокій на присутніх – хотілося жити.

Трагічна смерть викликала бурхливі оплески людей на офісних стільцях, вони вигукували «браво» і невпинно аплодували, а ми доторкалися губами до білосніжного полотна, яке опинилося на наших колінах, і переживали її смерть знову і знову.

Вечір закінчився гарячим вином з гвоздикою у підвалі.

– Думаєш її поховають на Личаківському?

– Не знаю. А що?

– Так… Цікаво, де вона опиниться.

Юрій Примак
(Монреаль)

ТВОРЧІСТЬ ПОВОЄННОГО ПОКОЛІННЯ: ІЗ ЗБІРКИ ВІРШІВ ЮРІЯ ПРИМАКА (1952-1960)

Юрій Примак народився 5 лютого 1936 р. у м. Рубіжне на Донбасі в родині Георгія і Наталки (з дому Демченко). Під час Другої світової війни опинився в Німеччині, куди були депортовані його батьки на примусову працю і де його батько пробув деякий час у концентраційному таборі. Життя в Німеччині під час війни було дуже тяжке. Після війни прожив майже п'ять років з батьками в Бельгії, де вчився у франкомовних школах і добре вивчив французьку мову. Але оскільки в Бельгії по війні опинилося багато українців, то вчився також у приватній українській школі, де викладали українську мову, історію і літературу.

У кінці 1950 р. прибув з батьками до Канади й поселився в Монреалі. Тут продовжив навчання у французькій гімназії, а пізніше в англомовній вищій школі та в університеті МекҐіл, здобувши диплом інженера-хіміка. В цей час був дуже активний в українській громаді Монреалю. Належив до молодечої організації ОДУМ та виступав в її театральній групі. Був також президентом цієї організації в 1960-61 роках, а також членом монреальської філії Комітету українців Канади і брав участь в українському спортовому гуртку міста. Тоді вся українська молодь мріяла про вільну й незалежну Україну і якраз тоді автор був окрилений поетичною творчістю, звертаючись до патріотичної, а також до лірико-філософської, релігійної й любовної тематики, і навіть до вільного віршу.

Під час своєї професійної кар'єри працював як інженер, патентний повірений, управитель патентного бюра великого канадського підприємства і власник свого патентового агенства. Був активним членом Світової асоціяції охорони промислової власности (AIPPI), допомігши сформувати українську секцію цієї асоціяції в 1995 р. За час своєї кар'єри побував у багатьох країнах світу, зокрема і в Україні, перший раз ще за радянських часів, а другий – за незалежної України.

Сьогодні автор продовжує жити в Монреалі зі своєю дружиною, з якою одружений понад 50 років, маючи трьох дорослих дітей, внука і внучку.

МРІЯ

О, мрія радості, натхнення.
Ця мрія – це моя мета,
Мета мого благословення.
Ця мрія гарна, золота.
І від реальності тікаю ....
Реальність – це лиш бруд, сміття.
І мрію я, і добре знаю,
Що мрія – це моє життя.
1952

ЖИТТЯ

Цікаве це життя
Звідки прийшло не знати
В одних безглузде та дурне,
В інших тяжке й сумне,
Ще в інших гарне та багате.
Незрозуміле це життя.
1952

ПОГАНИЙ СВІТ

Ліпше б умерти та й не бачить
Неправди що в тобі панує
І не боїться крови, плачу
Та всіх мордує, всіх катує.
О світ поганий! Світ проклятий!
Не дай нам доленьки, не дай.
Хоч ми прийшли її шукати,
Та ти нас лихові продай.
Нехай купує нас дешево.
Нехай глузує з нас усіх,
За те що Матір ми лишили,
А вона гине під твій сміх.
Вона ж, це серце твоє світе,
Хоч в неї безталанні діти,
Ця Україна що горить,
А ти вогонь все роздуваєш,
Та ж подивися хоч на мить

Як цим серденько ти вбиваєш.
О кара, кара тобі світ
За те що так її караєш!
Колись устане Україна
Та й скине з себе кайдани
І їх на тебе світе кине
Щоб згинув, згинув ти від них!
1952

ПОМСТА

Де Бог? Де це щастя? Де воля народу?
Де правда людськая? В що вірити нам?
Лишилося здохнуть, чи кинутись в воду
Або працювати весь вік ворогам!
За що ми закуті в кайдани тяжкії?
Хіба ми не люди, щоб нас катувать?
За що Боже шлеш Ти нам муки такії?
За що нас вбивати, за що мордувать?
Чому Україна терпить всі ці кари?
За що її нищить, цей прекрасний цвіт?
За те що колись затримала Татара
І тим врятувала цей невдячний світ?
Хто винний усьому? Кого проклинати?
На кого ножі починати точить?
Кого будем різать? Кого убивати?
Із кого червоную кров будем лить?
Нам війни! Нам крови! Нам зброї у руки!
Досить нам неволі, досить кайданів.
Як почнемо мститись за всі наші муки
То звільнем Україну від чужих панів.
Що самі робили – гірше сподівайтесь.
Скільки нам давали – вдвічі віддамо.
І коли ми прийдем то нас не цурайтесь,
Ми відплатим добре за наше ярмо!
1952

Я ВЕРНУСЬ

І

Сумно жить далеко на чужині.
Серце стогне з тяжкої туги.
Та вернусь я скоро в Україну

І покину ці чужі сніги.
Я вернусь в наші хатки та села,
В українські чарівні сади
Де народ щасливий і веселий,
Де нема ні горя, ні біди.
Там любов до ближнього й до Бога,
Там кохання, радість та краса,
Там і Київ і Дніпра пороги
І могила Батька Тараса.
Я вернусь як вже гаї цвістимуть
Щоб почути пісню солов'я.
Там збудую я собі хатину
І весь вік вже житиму там я.

ІІ

Та не вірте ви мені, брешу я.
Це лиш мрії, лиш прекрасні сни,
Бо щоб сповнилось усе про що пишу я,
Нам треба діяти, а не чекать весни.
Отож якщо бажаєте й ви жить
На Україні, в нашім любім краю,
Боріться ви за неї, й не кажіть:
«Ми це не ми», і «наша хата з краю».
1952

РІЗДВО

І знову вже Різдво надходить ...
Ялинка, мед, смачна кутя ...
Це ж Бог в цей час на землю сходить
Й приносить радість та життя.
Всюди панує милий спокій.
В чеканні начеб світ притих.
І лиш ялиночці високій
Треба вмирать для діл святих.
Це ж рай! Ось чуть церковні дзвони
Весело грають за вікном,
А по кімнатах всі ікони
Прикрашені вже рушником.
Різдво! Й думок скажені зграї ...
Чи я тверезий, чи це хміль.
В нас українські тут звичаї,
А ми від неї стільки міль ...

І серце здригне. І сльозинка
Зненацька в оці заблищить.
Там є село... Там є хатинка ...
Й дитинство згадую на мить.
1952

ЧИ Ж Я ПОЕТ?

І знову серце стогне, плаче,
І знов перо беру до рук.
Невже ж не зможу я одначе
Здавити серця свого мук?
Чому я мрію і страждаю?
Чому живу неначе в сні?
А потім все переливаю
В тужливі та сумні пісні?
Невже ж сумним мені все бути
Та все співать на самоті?
Невже ж не зможу я здобути
Щось кращого в моїм житті?
Можливо й ні – та що ж дарма,
Мабуть таку вже долю маю
Що меланхолії ярма
В собі ніяк я не зламаю.
То ж стогни, плач і пропадай
Моє нещаснеє серденько,
А ти перо – пиши, складай
Тужливі віршики маленькі.
1953

ДІВЧИНА

Дівчина – чарівне це слово,
Приємне і привабливе воно,
Неначе добреє вино
Що випив й хочеться пить знову.
Рум'яне личко, карі оченята,
Чорненькі брівки, губки золоті,
Ще й стан стрункий і білі рученята,
Що може бути кращого в житті?
А повні груди, а прекрасні ніжки
Що хлопців одурманюють усіх.
А чарівні уста що склавши до усмішки
Неначе кажуть цілувати їх.

Дівчина – це краса й кохання,
Це небо, сонце, місяць і зірки,
Це темний гай, це радісні зітхання,
Це шелест листя й тихий плач ріки.
Подумай лиш про слово це, юначе,
Та й пригадаєш ти собі
Милу голівку, чорні брови й очі
Що не давали спать тобі.
Ти пригадаєш співи солов'їні,
Гарячий стан що ти в руках тримав
І ті слова що говорив дівчині
Коли її в садочку обіймав.
Так дівчино, ти щастя й врода,
Ти – це молитва, гнів, ти радість, стогін, сміх,
Ти праведне життя, ти смерть, спокуса, зрада,
Ти бог і диявол ти, й натхнення мрій моїх.
Гордися ж дівчино бо маєш право,
Гордися назвиськом своїм,
Поборюй душі й серця ним
Та не роби його кривавим.
1954

ВІН

Неділя. Теплий травневий вечір.
Канадійське місто кипить життям.
Великий автомобілевий рух,
дитячий сміх (хоч вже й по десятій),
любесенькі розмови парочок
що обнявшись прогулюються у
як найтемніших закутках вулиць,
інтенсивне електричне світло
яке освітлює головніші
частини міста, виходячи із
всіх можливих джерел (як вітрини
крамниць, ресторани, бари й тому
подібне), все свідчить про активність
вечірнього життя цього міста.
Він іде ... Йому вже мабуть понад
п'ятдесятки. Обличчя в нього не
поголене а убрання старе й
убоге. Куди ж бо він мандрує?
В кишені він має кілька центів
і йде в таверну що б їх пропити;

легка усмішка грає на його
обличчі. Він є майже щасливий ...
але ... раптом він хапається за
серце: «Серце, ой серце! Боже мій!»
і він падає на землю ... мертвий.
Купка цікавих збирається щоб
Дізнатись що сталось. Прилітає
поліція. Відкілясь приходить
католицький священик, який над
мертвим виголошує коротку
молитву. «Que la miséricorde de
Dieu ait pitié de lui».. . закінчує
він і питається чи будь хто з
присутніх знає мертву людину.
Ніхто. Хтось колись бачив його у
таверні, але не пригадує
собі його ім'я.
Натовп людей
збільшився. Серед них повно дітей
віком нижче дванадцяти років.
Вони жваво і (уявіть собі)
зовсім без страху розмовляють на
цю тему та стараються ближче
пропхатись до трупа. Якась мала
дівчинка показує на нього
пальцем і сміється (ось вам мораль).
Дорослі і навіть поліція
цьому не перечать. Вони самі
стоять, дивляться на померлого
чоловіка і не розуміють
(клянусь вам), не розуміють що це
помер чоловік а не скотина.
Вони не розуміють що десять
хвилин тому цей чоловік ще жив,
усміхався, радів і журився
як і всі люди на цьому світі.
Вони стоять, дивляться, але все ж
не розуміють – що дійсно сталось.
Та й яка їм користь розуміти.
Що це дасть для їхнього бізнесу?
Дехто навіть усміхається (бач
мов «бом» помер) а діти бавляться,
то підбігають аж до самого
накритого чорним рядном трупа,

то відбігають від нього з дзвінким
реготом.
Та ось приносять ноші.
Поліцисти кладуть на них зимне
вже тіло, вносять його до авта
і від'їжджають …..
І його нема.
Глядачі розходяться хто куди,
розмовляючи один з одним про
те як прекрасно вони провели
недільний день і як ще краще
збираються провести цю таку
надзвичайно гарну святочну ніч.
1954

ОСІНЬ

І осінь вже,
І знову я самотній,
І знов беруся я писать
Та згадувать минуле,
Та мріять про майбутнє,
А чарівні листочки жовті
До долу все летять й летять.
Не знаю що пишу я,
Чи прозу чи вірші,
Та і навіщо знать
Це ж для душі
Щоб заспокоїти її,
Дати спочити їй маленькій
І заспівати із серденьком
Про мрії чарівні мої
Що так летять, летять ....
1954

НА НОВИЙ РІК

О рік новенький, молодий,
Чи принесеш нам щастя й волю
Чи знов лиш горя та біди
Доллєш у чарку сліз і болю?
Чи треба славити тебе,
Чи може треба проклинати?
Та все ж вітаєм ми тепер

Тебе – месію або ката.
І чарки дружньо підіймаєм
За нове щастя, нову долю,
І навіть в мить цю забуваєм
Про наші сльози, кров й неволю.
Та лиш на мить, бо знову вже
Ми згадуємо край наш і родину,
Й тебе питаємо: невже ж
І ти не зробиш кращу зміну?
Та ти не слухай нас й роби
Як наказав тобі Всевишній,
А ми залишимось раби
Несучи Хрест за люд весь грішний.
Але якщо ти принесеш
Нам щастя й волю, не кайдани,
Тоді ніколи ти не вмреш
Як цей помер, що поза нами.
1955

ЗА ПАСТЕРНАКОМ

Пропащий я мов звір у клітці,
А люди десь живуть у світлі і добрі
Коли за моню он женуться ....
Біда мені, біда мені .....
На краю озера лісок,
Ялинка зрубана лежить .....,
І я відірваний від світу,
Мені вже все одно – нема потреби жить.
Та що ж зробив я?
Який злочин я учинив?
Я змусив світ заплакати
Над моїм краєм чарівним!?
Уже моя могила близька,
Але я вірю в час святий
Коли добро і правда й світло
Розтопчуть зло! О краю мій!
1955

ВЕСНА

Весна красна,
Великдень близько,
Сіяє сонечко

Канадійське,
Холодне сонце
Іще не гріє,
Уже й пів березня
А вітер віє,
Північний вітер
Холодом вкрив нас ...
О, любий світе,
Прекрасний час ...
Як гарно жити,
Тепла чекати,
Повітря свіже
Грудьми вдихати ...
О, ні – не хочу я
Ще помирати!
1957

ЧАРИ

Ой ти дівчино, моя голубко,
Моя коханко, моя ти любко,
Більш за життя своє тебе кохаю,
Чому ж кохаю так? Навіть не знаю.
За твої чари – вкраду, уб'ю я,
Найгірший злочин за них зроблю я,
Вони шалені мене впоїли,
Звели із глузду, звіром зробили.
Тому любеньке дівча кохане,
Тікай скоріше, тікай від мене,
Та перед тим ніж мене покинеш
Чарами впий мене знову твоїми.
1957

ДІВОЧА ВІДПОВІДЬ

Ой хлопче, хлопче, коханий хлопче,
Твоя на віки я, мій ти молодче,
Ти не кидай мене, бо пропаду я,
З тобою житиму – без тебе вмру я.
Чим же бо винна я що так кохаю,
Чим винна хлопче що серце маю,
Що моє серце тобі віддалось,
Що воно інших всіх відцуралось.
Візьми ж серденько це, мій любий хлопче,

Візьми ж життя оце, життя дівоче,
Без тебе нічого йому робити,
Без тебе хлопче не зможу жити.
Кажеш – кохаєш, кохай на віки,
Палке кохання, любов велика
Нехай на завжди керують нами ...
Цілуй, цілуй мене – любий, коханий.
1957

КРАЙ

Так день за днем роки минають ...
Дехто помер, інші почали жить,
А я байдужий все, і сам не знаю,
Не знаю чи сміятись чи тужить?
Та й наче б я і маю все що треба,
Маю я працю, маю друзів і дівча,
Що потребую ще? Чому дивлюсь на небо?
Що за тягар лежить у мене на плечах?
Чом серце рветься десь туди далеко ...?
У край насилля, смутку і біди
Де вічної змагання й небезпеки,
Де в річках ллється кров замість води.
Чому за край той безталанний я страждаю?
В надії його волі лиш живу?
Про край той мрію я, йому співаю
І мабуть з думкою про нього я умру.
1958

МОЯ

Моя ти близька ..., і далека ...
Моя ти рідна ...., і чужа ...
Моя кохана, моя миленька,
Моя ти радість ...., і журба ...
Цього шістнадцятого травня
З тобою заручився я,
Щоб показати всім на явно
Що ти Монік, на вік моя!
1959

ТАКЕ ЖИТТЯ

Таке життя, сьогодні я ще вільний,
А завтра одружуся я
І загублю я волю вже на завжди,
Таке життя, таке життя ...
А за цю волю я дістану жінку,
Маленьку і вродливу теж,
І я любитиму її шалено,
Та чи це варто волі все ж?
Не знаю я чи варто чи не варто,
Але уста її такі солодкі є,
І поцілунки такі щирі й теплі
Що дав би і життя за них своє.
Таке життя, таке життя сьогодні
Що за привабу насолоди і тепла
Ми віддаєм своє життя і волю,
А потім вороття уже нема.
1959

Владислав Гижий,
(кандидат філологічних наук, Едмонтон)

ПОЕТИЧНА ГРУПА «СЯЙВО» В ЕДМОНТОНІ

Поезія як імператив

За багато тисяч кілометрів від Батьківщини, за морями-океанами, на канадській землі, в Едмонтоні, довелось зустрітися чотирьом, на перший погляд, абсолютно різним людям. Здавалось би, нічого спільного в них немає: різні вікові групи, відмінні інтереси, несхожі роди занять. Тільки національна ідентичність та смуток за рідною землею, які примушували їхні серця битися в унісон, виявились сильнішими понад усе.

Фото з першої поетичної зустрічі «Сяйва» з шанувальниками поезії Едмонтону в арт-кафе «Carrot» на Alberta Avenue, 24 лютого 2013 року.
На фото: відомий едмонтонський поет, почесний член «Сяйва», пан Леонід Коровник стоїть у центрі, сидять зліва направо ініціатори і засновники «Сяйва» Леся Гижа, Мирослава Уніат та Наталя Гриців, далі справа Володимир Гриців – звукооператор і відповідальний за технічну підтримку системи, Андрій Ребрик стоїть справа. Відеоредактор поезій Наталі і Мирослави Андрій Андрієчко стоїть зліва. Фото Павла Палихати

Перша зустріч ініціаторів «Сяйва» на площі Черчіля в центрі Едмонтону. Грудень 2012 року. Зліва направо: Мирослава Уніат, Наталя Гриців і Леся Гижа

Ці люди народилися в географічній Україні, в силу життєвих обставин залишили її фізично, та ніколи не покидали духовно. Приспана в Україні любов до слова як до животворної енергії, спалахнула з новою силою, коли постав нагальний імператив як життєво важлива необхідність зберегти рідну мову для себе, своїх нащадків, на Батьківщині і за її межами. Цей своєрідний сигнал SOS, що його передають кораблі один одному в час великої небезпеки, линув із їхніх сердець і примушував діяти, щоб хоча б якось зберегти українську самобутність. Як відомо, протилежності мають здатність притягуватися – так і об'єдналися ці четверо в центр художнього слова «Сяйво» головно для того, аби примножувати любов до рідної мови та нести її до людей.

Отже, Наталя Гриців, Леся Гижа, Мирослава Уніат та Андрій Ребрик стали плечима до плечей, на чотири сторони світу, щоб кожен у своїй автентичності та неповторності, доповнюючи один одного, міг долучитися до народження поезії. Вони по-своєму вимальовують картину художнього світу: Наталя – врівноважену та умиротворену, наче безтурботна дитяча забава, Леся – неспокійну, сповнену болю та пошуків причини страждань, Мирослава – імпульсивну, поривчасту, по-молодечому схильну до абсолютизувань, Андрій – любовну, інтимну, тужливо-ніжну.

Попри всю несхожість фікційного світу цих авторів, їх об'єднує один спільний провідний мотив – туга за «втраченою Батьківщиною». «Втрачена Батьківщина» в цьому контексті постає як метафора: втрачений рай – пошуки смислу життя – туга за минулим – віднайдення нової Батьківщини.

У Наталі цей довгий і важкий шлях увінчався переоцінкою цінностей, розширенням життєвих горизонтів і прийняттям нової реальності. У її віршах уже присутнє відчуття гармонії, до якого прийшло мудре жіноче серце ліричної героїні («Прощання»). Ще начебто болить спомин про розлучення з рідною землею, проте вже теперішнє «життя забарвлене у золота тепло». Місто, де колись був її дім, зараз, як хмарка, майже в іншій реальності: «коли в площинах паралельного життя / мандрую до матусиної хати».

У Лесі лірична героїня намагається віднайти причину болю, розкодувати прихований за зовнішніми знаками глибинний смисл. Спершу вона сприймає

своє добровільне перебування за межами Батьківщини як зраду і гріх. Більше того, цей гріх у її розумінні стає всезагальним і буденним, типовим для поведінки українців. Але після тривалої боротьби з самою собою вона розуміє, що втратила Україну лише як геополітичну реальність, справжня ж Україна, подібно до небесного царства, живе в її серці. Тепер усі її думки звернені до «Небесної Батьківщини», повернення до якої стає архіважливим завданням.

Мирославина ж лірична героїня – молода дівчина, перебуває далеко від рідної землі і вагається: чи повертатися додому, чи залишатися тут. Вона читає Українську правду і намагається знайти відповідь у політичній площині («Ідем на вибори і креслим вічне коло»). Молодість героїні дає їй розкішний подарунок: час на роздуми та експериментування.

У ліричного героя Андрія Ребрика Батьківщина виступає синонімом кохання. Він – тут, у далекій Канаді, а там, у рідній Україні – його залишене кохання. Як у випадку з Мирославою, юність дає йому шанс вибирати: повертатися чи зоставатися, залишаючи читача заінтригованим результатом вибору.

Беручи до уваги поетичну своєрідність членів «Сяйва», слід відзначити, що кожен крізь призму свого авторського стилю доносить до читача своєрідний, притаманний лише йому фікційний світ. З цієї перспективи поезії Наталі Гриців несуть у собі позитивний заряд оптимізму. Які негативні перипетії не відбувалися би у зовнішньому світі, усі вони проходять крізь горнило її філософського сприйняття, де переплавляються і набувають цілком іншого, позитивного змісту. Іншими словами, якщо проблему неможливо ліквідувати, то потрібно поміняти погляд на неї, вміти прийняти і полюбити її. Наталині вірші вигріті теплом, налиті гармонією, як стиглі плоди щедрого літа, як добре вилюблені, випещені діти – затишно і добре їм у своєї мами.

Наталя залюблена у красу навколишньої природи, її манить «пахуча зелень лісотрав», «білих зір приколихане сяйво». Особливо дорогі її серцю краєвиди рідної землі. Там, де «купол неба на колі гір», де «смереки ловлять за коси», серед «трав зелених гірських полонин» жінка навчилася любити радість. Та понад усе Наталя – неперевершений сонцелюб. Її поезії, як «стиглі яблука», «теплі ягоди в садах» вигріті, випещені сонцем, як погожий літній день, приємні і безтурботні, заспокійливі й теплі. Здається, їх можна прикладати до рани або до застуджених грудей, і вони відігріють, витягнуть холод. Їх особливо доречно читати морозяними зимовими вечорами, бо зацілована сонцем мова її віршів здатна передавати життєдайну енергію українського літа навіть у найпівнічніші куточки земної кулі. Словом, і за формою, і за змістом Наталині вірші довершені, легкі, позитивні.

Лесині вірші, навпаки, неспокійні, «некомфортні», покликані будити душу зі сну. В них лірична героїня прагне з'ясувати причину людських страждань. Вона уже тужить не за втратою Батьківщини, а за втратою Бога. Її народ у широкому контексті не лише українці, але передусім вони втратили Бога або думають, що уже прийшли до Нього і у своїй «бездоганній правоті», у своєму викривленому православ'ї стають небезпечно байдужими, зрікаючись блаженної «вбогості духом». Така поезія спонукає думати, залучає до активної рецепції

творів. Тут читач не насолоджується приємними речами, а напружено співпрацює з автором. Така праця вимагає хоча б посередньої ерудиції й начитаності, без яких Лесині вірші залишилися б незрозумілими. Поезія містить символи, алюзії та прямі посилання на Святе Письмо, український ментально-культурний контекст, а також на сучасний стан справ в Україні. Але її передусім турбує духовна реальність, за яку ведеться постійна боротьба в людському серці. Поезії «Український Емаус» та «Чистий сніг» є підтвердженням цьому. Лесі болить роздвоєність внутрішнього світу українців та відсутність єдності між ними, що особливо відчувається за межами Батьківщини.

В Україні Леся захистила кандидатську дисертацію, в якій досліджувала і порівнювала творчість письменників: українського – Юрія Яновського та англійського – Джозефа Конрада. Українського їй вдалося перечитати, розкодувати прихований смисл, переосмислити, помітивши присутність Святого Письма, а долю англійського випало випробувати на собі, коли вже не в молодому віці довелось залишити рідну землю, говорити і писати чужою мовою, але, головне, сповідатися у своїх творах за те, що сучасній Україні не потрібні ані науковці, ані поети, ані художники… Як відомо, Джозеф Конрад у майже зрілому віці покинув рідну Польщу і переїхав жити до Англії, де настільки оволодів іноземною мовою, що став класиком її літератури. Леся, звісно, себе із цією величиною не сміє порівнювати, але, як показує життя, треба відповідати долею за написане, бо слово – це не просто дискурс або мистецтво, а жива реальність.

Мирослава ж порушує одвічні питання добра і зла, багатства і бідності, плинності життя, нетривкості матеріального світу. На її переконання, у житті будь-якою ціною слід йти до своєї мети, обминаючи «лінощів капкан». У кожному з її віршів можна відчути присутність цілеспрямованої молодої людини, яка, мабуть, не із перспективи свого небагатого досвіду, а радше із вродженої здатності відсіяти полову від зерен, виокремити суть, розставити пріоритети дає важливі поради читачам, як добитися своєї мети і відбутися у житті як особистість. До того ж, дивлячись на світ по-філософськи, ця молода особа намагається відкрити свою істину. Критично спостерігаючи за життям, вона констатує: «не володіємо ми тим паролем, щоб послану небом реальність змінити». Окрім того, героїня виявляється напрочуд мужньою, щоб зізнатися, що вона здатна звикнути до всього, навіть до втрати дорогої людини, такою є жорстока правда її віршів. Головне для неї, як уже йшлося, – мета в житті, цілеспрямованість і здатність «не падати за маргінес». Вона поспішає жити, радіти, брати від світу якомога більше, бо «усе, що є у нас сьогодні й завтра, в оренду нам дали на певний час».

У силу життєвих обставин Мирославина героїня прагне розібратися в політичних питаннях, що відбуваються в Україні. Вона переймається хронічними, затяжними виборами: «нам бюлетні дають, ми ставим хрест. / На комусь, чи на чомусь?». Це питання її турбує, вона живе ним, знову і знову звертається до нього. Та врешті приходить до висновку, що «ми всі актори їхнього кіно».

Надзвичайно цікаво, що любовна лірика в цьому квартеті представлена не поезіями жінок, а єдиного хлопця – Андрія. В його віршах б'є потужний, не-

стримний струмінь бажання кохати, не дивлячись на всі перешкоди: фізичні кордони, часові пояси, відстані у просторі. Андрій як науковець, хімік за фахом, підходить до інтимного питання зі знанням справи, вбираючи почуття в природничу термінологію, таким чином, надаючи звичному людському почуттю присмак наукової витонченості. Його герой будь-якою ціною хоче мати свою кохану поруч із собою. Та наразі це нереально, як нереально зустрітися двом планетам, що рухаються «по різних орбітах». Вітальна сила його кохання примушує хлопця із головою входити в «тихі води» коханої або ж «вводити собі ін'єкцію весни підшкірно». Поміж протонів, атомів, молекул, далеких галактик, рідин, газів, кристалів і магми вивержених вулканів, якими рясніють рядки його віршів, читач впізнає вразливе юнацьке серце, щедре на любов і відкрите для людей. Хлопець щиро і сміливо зізнається у своїх почуттях і бажаннях, не соромиться їх, нічого не приховує, не лукавить, тільки б щаслива власниця таких бажаних «акваторій», як говорить сам герой, «не розтринькала цих слів».

Ось такі вони різні, ці члени «Сяйва», тому й цікаві. Щоб отримати уявлення про творчість кожного з них, увазі читача представлено невеличкі добірки чотирьох авторів. Жодний аналіз поезій не може бути вичерпним, бо кожного разу, з новим прочитанням або з новим читачем усе відкривається по-новому. І на останок, допоки пишеться поезія, доти вона потрібна, і, якщо заторкне хоча б одну струну чиєїсь тонкої душі, тоді вона не була марною.

Наталя Гриців (Nataliya Grytsiv) народилася у маленькому карпатському селі на Івано-Франківщині. За фахом вона – математик-програміст, за покликанням – поетеса, акторка, співачка, лідер, до якого тягнеться молодь. Наталя близько п'ятнадцяти років працює в Союзі українок Канади при катедрі ім. Св. Івана, де три роки виконувала обов'язки голови, входила до провінційної управи Союзу, багато років працювала у раді директорів Української суспільної служби, а також у Конгресі українців Канади в Альберті. Кілька років викладала українську мову і культуру на курсах Українознавства імені Івана Франка. Була мистецьким керівником самодіяльного українського драматичного театру «Сузір'я», заснувала з друзями Arts of Life Studio (студію сценічних мистецтв і мистецьких ініціатив) і є її керівником.

НЕ БУДИ

Не буди, не клич, не зови,
Бо над садом вже рання осінь
Доторкнулась жовто трави
І вже листя вітрами зносить.
Не буди, нехай спить у серці
Білих зір приколихане сяйво,
Бо на поклик твій озоветься
Промінь, в сутінках сірих – зайвий.
Не буди, не зови, не клич
Многолике в серці ім'я,
Бо у світі грошей й протиріч
Стежка звилася не моя.
Не зови, не клич, не буди,
Рівновагу мою не рушай.
Хай поверхня гладкої води
Буде там, де грав водограй.
Хай гуляє притишена усмішка
На устах, що любили сміх.
Хай на серце, злетами змучене,
Тиша свій вбере оберіг.

РОМАНС

У темряві густих думок,
Розбуджених пекучим словом,
Романсу збуджений струмок
Весняно, дзвінко б'є на сполох.
Прозора синь морів небес,
Пахуча зелень лісотрав,
Волого з ночі день воскрес,
Світанок звично ніч прощав.
Зацілував, вогнем спалив,
Побагрянів з перенапруги
І розтинали навпіл світ
Проміння сонячного дуги.
У небі розіп'ятий птах
Завис і заспівав від муки.
Хотіли два його крила
Перетворитися на руки.

СПАСИБІ ЗА ЛЮБОВ

Отруто днів моїх, спасибі за любов.
Затяту відданість і віру: в сили зла,
Слів гострих ненависть, у благодать оков...
Якби не ти, то як би я жила?
Твій путь веде у тьму із темноти.
Руйнуєш... Руйнувать – не будувати…
Не вміла б правду розпізнать, якби не ти,
Не вміла б зло любов'ю розігнати.
Була б від щастя п'яна день і ніч,
Сміялась би, бездумно б щастям тішилась,
Співала б лише радісних пісень,
ніколи у житті не бавилася б віршами.
А так – несу порізи долі в сад,
Де теплі ягоди, де сонце – горя вище,
І пристрасно, правдиво, невпопад
Віршами висповідаюся і очищусь.
Минуть задумливо в гармонії зі світом
Цей день, і вечір, й нічка у дощі.
Вже не боюсь, що щастя мого літо
Захмарять сіро погляди чужі.

ЧИ ЗОРЯНО ТОБІ?

Чи зоряно тобі? Чи сняться сни
В яскравих гамах фантастичних кольорів?
Чим мучишся? Передчуттям весни
Чи, може, серце спогад обігрів?
Чи стрілась усмішка, щоб запалить пожар
В сухій соломі звихрених думок?
Чи день минув й розчарування жаль
без сонця й рос в дощах чекань промок?
Чи танцювали ноти золоті
На струнах скрипки в пошуках октав,
І зорі у небесній висоті
Зривалися з орбіт, коли ти грав?
Чи відкохав усе, що написав
На чистім аркуші паперу білий день?
А хочеш – не відповідай, заграй
Прекрасну музику незложених пісень.

ПІСНІ ТА ЗОРІ

Три дороги на три боки,
Купол неба на колі гір.
В ньому губляться дзвінко й високо
Міліони пісень та зір.
Там смереки ловлять за коси
І смолою в літо течуть.
Там вітрами пісні носить
І з водою пісні п'ють.
В різнобарвних пелюсток квітів,
Трав зелених гірських полонин
Я навчилась радість любити
Й цінувать неповторність хвилин.
В трьох джерелах купаються зорі,
Три ріки витікають з них.
До Дністра, аж у Чорне море,
Плине пісня зірок золотих.

МОЛИТВА

Храни нас, Боже, від тяжких хвороб,
Невпевненості в завтрашньому дні,
Розгубленості мрій, надій, думок,
Колючих слів й безплідної ріллі.
Гнобителів всіх кольорів і рас
у полюванні на високості поривів.
Від диких звірів, а в недобрий час –
І від людей що часом – гірше звірів.

ГОРОБЦІ НА КАЛИНІ

Мою надію сірі горобці
Роздзьобали в мороженій калині.
Зосталась гола гілочка в руці
В чужій заморській замороженій країні.
Прозорий смуток, в паморозі день
Та іній пишно вбрав гілки у срібло.
Співають горобці своїх пісень
І холодам зими кінця не видно.

ВОСЕНИ

Я восени погано сплю.
Я хочу багряніть, як осінь.
Як лист, упалий на стерню,
Що снігу вже у неба просить:
Щоб впав, морозив, світ закрив
І часу біг спинив для серця...
Щоб навесні розтавши, змив
Водою лист той у озерце.
Я, як листок увосени,
Горю багрянцем мрій у небо.
Із вишини, із далини
Горнусь вогнем душі до тебе.

МІЖ ДВОХ СВІТІВ

На Україні ніч і місяць вповні
І небо – темне, дна йому немає.
Кордони. Відстані реальні і умовні.
В нас в Едмонтоні в вікна сонце сяє.
І як із хвиль пісок на моря берег
Пливе над тихим містом позолота.
Вкраїна кличе в гості знов до себе, –
У серці відзивається охота.
Бруківка Спуском в'ється по Подолу,
Вогні кафе в Булгаківським будинку.
Там мить – щаслива вічність, серцю – воля.
Тут – вічність пролітає, як хвилинка.
Між двох світів... На двох материках…
Відмінні осі, центр й координати.
В площинах паралельного життя
Мандрую до матусиної хати.

Леся Гижа (Lesia Hyzha) народилася в Україні, місті Тернополі. Закінчила педагогічний університет, захистила кандидатську дисертацію з порівняльного літературознавства, викладала літературу та мови в Тернопільському національному університеті імені Володимира Гнатюка. Приїхала до Едмонтону із сім'єю восени 2012 року. Зараз

працює в системі католицьких шкіл, викладає українську мову в Рідній школі і в школі для дорослих при церкві Св. Андрія.

ПРИЙДИ

О, Господи, прийди!
Хтось тихо плаче,
А я йому не можу помогти,
А вірю в те, що Ти пробачиш
Падіння наші й наші помилки.

О, Господи, прийди,
Бо хтось співає,
І радість ллється всупереч всьому.
Христос Воскрес!
І серце точно знає,
Що Ти воскрес воістину.

ПРОСТИ ЙОМУ

Мені болить твоя, брате, печаль,
Мені в очах твій смуток догорає.
Але скажи, чи так тобі не жаль,
Своє життя на злобу розміняти?
Прости йому, прости йому, прости,
Залиш каміння, бо не час його збирати,
Забудь усе і з радістю іди
Захоплено життя своє читати.

ЛЮБИТИ

Барвистий світ, ми в нім всі різні,
Я у Канаді, але в моїй Вітчизні
Мене нема й тебе нема,
Її, його і нас нема.

І плаче матінка стара
Дрібненькими сльозами,
Болить в України душа
За дітьми своїми, за нами.

Там плаче Бог, Його Скорботна Мати,
Усіх печальних Радість Пресвята
Нас просить віру свою зберігати
Й любити всіх ради Христа.

ДВА СВІТИ

Послухай, скільки ще тягти?
Багато так мені не треба.
Я маю аж два світи,
А котрий з них веде у небо?

Два світи, а межа тонка,
Як скоринка весняного леду,
Що ліворуч – принадна жага,
А праворуч – волаюче небо.

Два світи, а між них – океан
Людських пристрастей, наче звичний,
Де проходить душі меридіан,
Що духовний, а не фізичний.

Два світи по обидва боки,
І між ними вузенька стезя,
Відлітають у вир високо
Птахи, я залишаюсь одна.

І нага перед сяючим небом,
І порожня стою, без нічого,
Добрих справ назбирати би треба.
Як я смію прийти так додому?!

Послухай, нам треба іти,
Я попрошу прощення у тебе
І розкажу про два світи,
Що злились у благаюче небо.

ЗАМЕТІЛЬ

Як сипле, сипле заметіль,
Хула, і віхола, завія.
В житті моїм як біла тінь,
В душі моїй як зболена надія.

Розпитаю в снігу чисто чистого,
Як у високості на небесах,
Як добре там у Матері Пречистої
В її квітучих, запашних садах.

У моїй круговерті днів і пристрастей,
В житті моїм і суєті сует
Чийсь погляд люблячий і пристальний,
Чийсь лагідний і добрий силует.

В аеропортах, вокзалах і на пристанях,
У гаванях, причалах і шосе
Дивились очі добрі і пречистії,
Щоб вберегти і врятувать мене.

Ой сніже, ясний, тихий сніженьку,
Як добре, що на землю ти падеш,
Покрий біленьким килимом доріженьку,
Якою по землі собі ідем.

Господи, обмий мене – й очищуся,
Біліше снігу зробиться душа,
Без тебе не існую і не числюся,
Без Тебе одинока і пуста.

Та дай мені відчути подих радості,
До ніг твоїх припасти дорогих,
І вбережи мене в покорі, як не в святості,
І для любові, і для щастя вбережи.

Як сипле сніг із неба…
Притишилась життя хода…
То чистий сніг, нам, значить, треба
Його одвічна білизна.

РОДЕ, РОДОНЬКУ

О роде, родоньку,
Вкраїнський мій, красивий,
Чи долі, доленьки
Для тебе не просили?

Чи не молилася за тебе сива мати,
Чи не любив тебе старенький тато,
Що красенем ідеш ти по землі,
Та долі-доленьки не маєш при собі.

Що карі очі й мова солов'їна
Поїхали кудись із України.

А хижаки у твоїй рідній хаті
Залишились собі розкошувати.

Ти роботящий мій
Від батьків і прадідів,
Чому ж так важко нам
В житті цім правити?

Не вдався родоньку,
ти в мир і злагоду,
Вкрали свободоньку.
То й мусиш плакати.

Поглянь же, батеньку, Тарасе-мученик
На гірку правдоньку з Дніпра і з кручі,
Як твої дітоньки, гнані вітрами,
Порозбігалися, лишили маму.
Любов покинули, віру розтратили,
Карають-мучаться і мусять плакати.

О роде, родоньку,
Вкраїнський мій, красивий,
Чи долі, доленьки
Для тебе не просили?

Якби ж тобі в любові-єдності
З сестрою-братиком та об'єднатися,
Тоді б тобі у славі-єдності
З колін своїх навік піднятися.

УКРАЇНСЬКИЙ ЕМАУС

На шляху до Емаусу йшли
Подорожні з хрестом на раменах.
Мчали авта повз них до мети,
Бо світило їм завше зелене.

Тим, що йшли, довелось зачекати.
Я підходжу до них… бачу… рідні,
Українці, які свої хати
Залишили і стали свобідні.

Зняли хрест, прислонили так скраю,
Відпочити присіли собі.

«Куди йдете, брати?», – я питаю.
«І чому не веселі, сумні?»

«Та ішли ми отак собі чемно,
Несли хрест і співали пісні,
Хтось сказав, що оце надаремно
Ми йдемо, бо лукаві вже дні.

Хтось сказав: «Ні, та ми ж – православні,
І тому до Почаєва йдем».
І здавалось, що дійсно, що справді
У словах їх звучав тихий щем.

Інший хтось: «Ні! Нам так не годиться,
Ми – католики й крапка, і все.
Хто куди, а ми – в Зарваницю
Оцей хрест, що лежить понесем!»

Тому плачем з тих пір і не знаєм,
У кого правда та істина де,
Чи дорогу в Емаус здолаєм,
І хто хрест, що єдин, понесе?

Підійшов чоловік – не впізнали.
Він дивився так тихо й любов
Ми відчули, вона підіймала
Нас усіх із пекельних оков.

«Ти куди, чоловіче, підеш?», –
Запитав хтось із гурту: «Годиться
До Почаєва йти, авжеж,
А ти, може, ідеш в Зарваницю?»

Усміхнувся невпізнаний Він.
Ми зігрілися в Нього в зіницях.
З неба злинув чаруючий дзвін:
«У Почаїв іду й в Зарваницю».

Обійнявши щокожного з нас,
Доторкнувся до серця словами,
І здригнулися простір і час –
Ми Христа, ми Христа не впізнали!

ВИТЕСУЄ ДОЛЯ

Так витесує доля карби, що
Франкові, мабуть, і не снилось,
Як ділилось життя на світи,
І як доля надвоє ділилась.

І збирала я їх у жмутки,
І в'язала, чим тільки в'язалось,
Я так віддано йшла до мети,
Заплатила усім, лиш зосталась…

Тільки віра зосталась мала,
Зовсім крихітна віра, як лепта,
Що не варта й дрібного гроша,
І надія на Його милосердя.

Хоч гірчичне би мати зерно,
Хоч би іскру від тої любові,
То, може, б колись зацвіло
Деревце, що родинне по крові.

І тоді б Стусівська калина мала зміст,
Що в Сибіру, в снігу, на морозі
Українською кров'ю кричала до всіх.
Вберегти би свій рід для любові!

І добром би те зло подолати,
Бо немає сильнішої зброї,
Як любити Господа й брата,
І як жити, як жити в любові.

Андрій Ребрик (**Andriy Rebryk)** народився в Україні, у Львові. Зараз в Альбертському університеті здобуває фах хіміка-біолога.

9 ГОДИН

І цих дев'ять годин часових поясів,
і п'ятнадцять годин в літаку над землею
розляглись поміж наших з тобою світів.
Ми розділені зараз цією межею.

Зовсім різна реальність за вікнами в нас.
Ми живемо неначе на різних планетах:
в мене снігом недавно завіяло дах,
а у тебе – дощі і брехливі газети.

Ти виходиш зі сну, ну а я навпаки –
лиш у ліжко лягаю з думками про тебе
і вплітаюсь тихенько у мрії-нитки,
і з тобою повільно занурююсь в небо.

В нас з тобою в цих мріях лиш спільна зима.
Із казковим кружлянням сніжинок-кристалів.
Із обіймами теплими біля вікна.
Зі словами на вушко: «Кохаю! Кохаю!»

І здається – розлуку не виправить й час.
Й ми зостанемось так – просто дві половинки.
І здається, неначе ввесь світ проти нас
й наші мрії – космічні й такі невловимі...

Та я вірю і знаю – ми зможемо все!
Вся ця відстань розвіється, наче тумани.
Теплий вітер весни море змін принесе.
Спалахнуть від цілунків вогні поміж нами!

Доторкнуся так ніжно до твого лиця –
Всесвіт вибухне враз кольорами довкола,
і піснями наповняться наші серця.
Більш тебе не відпущу! Нарешті, ми вдома.

AQUA

Я входжу повільно в твої тихі води,
лишаю по собі сліди на поверхні,
пірнаю в глибини твоєї безодні.
Вода накриває... І ти тепер зверху.

І я піддаюся... Вода огортає,
вода обіймає й зализує рани.
І бульками крик до поверхні зринає,
мов рибок барвистих налякані зграї.

А я просуваюсь все далі і далі,
вивідую тайни твоєї природи,

торкаюсь латаття вогкими губами –
і страх глибини не лякає на подив.

Та надто далеко дозволив заплисти
собі в теплі води твоїх акваторій.
Заплуталось тіло у лотоса листі –
і я потопаю у твоєму морі...

AURORA BOREALIS

І я таки знайду ключ (чи, може, мені тільки здається?)
в той світ, де ти пахнеш весною, а я – терпким ромом,
де поцілунком обводжу контури твоїх уст і серця,
де ти поруч зі мною почуваєшся вдома:

застилаєш чисті хрусткі простирадла,
на них розливаєш запахи ночі й кохання...
І Всесвіту всьому сьогодні з тобою я зраджу.
Я ввесь тільки твій, моя музо остання.

Я тільки для тебе, моя Авроро прекрасна.
Заплутався в пахощах чорного твого волосся.
Тримаю в обіймах свій найсмачніший шматочок щастя.
Мов мантру проказую на ніч: «Нарешті збулося...».

І ми прокидатимемось з тобою в нашому теплому ліжку.
Сонце і я цілуватимемо твої щічки по колу.
Все це здійсниться. Будь певна. Зачекай лишень трішки.
Просто мої видіння мені не брешуть ніколи.

І потім, однієї далекої темної осінньої ночі,
я поцілую тебе на даху світу і скажу: «Кохаю!»
Ти посміхнешся очима і в темряві прошепочеш:
«Милий, дивись, які гарні зорі, закутані в північне сяйво!»

ЧОМУ Я ЗАВЖДИ ТАК БАГАТО ХОЧУ?

Коли я торкнуся губами
твоєї солодкої шиї –
ввесь лід поміж нами розтане.
В прогнозах – цілункові зливи.

Забудеш про всі кілометри,
про ночі холодних світанків

і, носиком вткнувшись у светр,
собою закриєш всі шпарки.

До вушка тоді підіймуся,
так ніжно, мов вітер до листя,
губами й до нього торкнуся.
Ти скажеш: «Невже, ми знайшлися?!»

І раптом, немов водоспадом,
поллються слова і цілунки!
І перші місця в хіт-парадах
займе враз сердець наших стукіт.

А далі – всі ранки і ночі
вплетуться у наші обійми...
Можливо, ти цього захочеш?
Бо поки це лиш мої мрії...

ІН'ЄКЦІЯ

Ти – мов ін›єкція весни підшкірно.
Зриваєш дах, запалюєш очиці.
Тебе собі я вводжу так покірно.
Така, як ти, могла мені лиш сниться.

І ти приходиш в мої сни. Так вільно,
Неначе в тебе ключик є від всього.
Цілуєш, зводиш з розуму повільно.
Розвіюєш з туманами тривогу.

Ти – мов моя шалена Марла Сінгер.
Кусаєш шию, руки і рамена.
I swear, this gun I›ve brought, it has no trigger...
Приходь – я білі вивісив знамена.

Приходь – і одяг ввесь знімай із мене.
Приходь... Закутуй у свої обійми.
Прости усе, що було непрощенним.
Засни зі мною, солодко й повільно.

СЛОВА

О, скільки слів крутилось в голові!
Вони в мені здіймались непокірно,
Мов лебеді у небо навесні.
Мені з тобою було так спокійно...

І вирували ті слова в душі,
Робили дихання моє нерівним.
Я так хотів зізнатися тобі,
Що робиш світ навкруг таким чарівним.

Я так хотів сказати, що думки
Мої усі тепер лише про тебе,
Та загубив усіх думок нитки
І кільцями лиш дим пускав у небо...

Хотів, щоб від цілунків цих п'янких
Твоє тендітне серце вибухало
Мільярдами метеликів в'юнких...
Та я боявсь сказати, що кохаю...

ХОЛОДНА

Торкнись мене, не будь холодна.
Чи я цього не заслужив?
За мною плаче вже безодня.
Ти ж знаєш – я не маю сил,

Щоб опиратись твоїм чарам,
Сказати «Ні» твоїм устам.
Віддам життя похмурим хмарам,
Залишусь зі страхами сам.

Ти поцілунком згубиш душу
І серце стане крижаним.
В очах темніє від спокуси.
Я перетворююсь у дим.

В обіймах твоїх замерзаю,
Згасаю біля твоїх ніг.
Та все ж... Не відпускай, благаю!
Візьми мене в свій темний світ!

ПО РІЗНИХ ОРБІТАХ

І ми з тобою рухаємось по різних орбітах
цього запиленого дивного древнього світу,
поміж усіх цих протонів, атомів і молекул,
поміж усього світла зір і галактик далеких.

І нас оточили рідини і гази, й кристали.
Озера розлились, і магму вулкани звергали.
Тепер ми розкидані в різні кінці лабіринту,
і хтозна, чи дано разом нам хоч мить, хоч хвилинку.

І ми з тобою рухаємось по цих паралелях,
В евклідовім просторі по зовсім різних алеях,
І відстань між центрами мас наших тіл – нескінченність,
І зближення наше, здається, процес патогенний.

Яка імовірність, що ми перетнемось в театрі?
В кав›ярні? У лісі? У потязі? Чи на Монмартрі?
Ти думаєш нуль? Чи, скоріше, прямує до нього?
Та я точно знаю – знайдеться потрібна дорога!

Зіткнуться планети, з›єднаються їхні орбіти,
Портал з лабіринту для нас буде навстіж відкрито,
І дві паралелі, на диво, у точці зійдуться,
Коли мої губи до твоїх у сні доторкнуться!

Мирослава Уніат (Myroslava Uniat) народилася в Україні, в містечку під Києвом, де і закінчила педагогічний університет, видала дві збірки поезій. Зараз Мирослава здобуває ступінь магістра українського фольклору на гуманітарному факультеті Альбертського університету.

ЗВИКАЄШ

Звикаєш до всього, коли воно є,
Звикаєш до того, коли не стає.
Звикаєш до сонця, вітру, тепла,
Звикаєш й до того, що цього нема.
Звикаєш звикати, радіти життю,
Звикаєш любити і світло, й пітьму.
До рідних звикаєш, та істина є,
Що згодом звикаєш, як їх не стає.
Спочатку емоції, сум, дикий плач,
Та потім звикаєш. За правду пробач.
Пробач за рядки, які линуть з душі,
Бо я до них звикла, зізнаюсь тобі…

БЕЗПАРОЛЬНІСТЬ

Вогкістю й холодом дише повітря.
Дощить без упину, і я в самоті.
Думки нанизались на сумніву вістря,
Яке час від часу нас ловить в житті.
Гортаємо дні і живемо, як завжди,
Втрачаєм, берем і тікаєм від правди.
Ми звикли боятись того, що не треба,
А це ж та реальність, що послана з неба.
Дехто боїться хвороб і вмирати.
Може, й не дехто, а просто усі.
А сенс нам боятись, від того тікати,
Що нам не підвладно? Ми надто слабкі…
А хочемо мати усе під контролем:
Машини, будинки, здоров'я, весь світ.
Та не володіємо ми тим паролем,
Щоб послану небом реальність змінить.

РИМОВАНІ ПОРАДИ

Проходять осені і весни.
Все, що було, вже не воскресне.
Проходять зими і літа,
Минають будні і свята.
І ти живеш, так само я.
Нам час відлічує життя.
Ми молоді, а постарієм,
І з цим нічого ми не вдієм.

Тому не плач, не нарікай,
Що жити важко, хочеш в рай.
Бери усе від миті, дня,
Не йди в майбутнє навмання.
Живи, твори і май свій план,
Обходь ти лінощів капкан.
І як в душі заколе десь,
Не падай в мить за маргінес.

ДЛЯ МЕНЕ І ТЕБЕ

Чому все так, як є, а не інакше?
Чому чогось нема, а дещо є?
Ви впевнені, що все у світі наше?
Воно ж насправді просто нічиє.
Усе, що є у вас сьогодні й завтра,
В оренду вам дали на певний час.
Комусь дорожче, довше грає мантра,
Але не чуть її, бо грає джаз,
Бо грає поп чи рок життя людського,
А ми танцюємо у хаосі буття.
Не все погано… Я веду до того,
Що забагато у душі сміття…

ПЕРЕДВИБОРНИЙ ПЛАЧ ДУШІ

Життя кипить щомиті, щохвилини.
Забитий розклад. Зустрічі щодня.
І пишуться сюжети і картини
Без задуму, а просто навмання...
Сюжети пишуться, ми граєм потім ролі,
Фінальні в когось, в когось провідні.
Тікаємо, шукаєм кращі долі.
Минають дні, проходять дні, а ми на дні...
Загублені, сліпі бредемо в простір.
Нам бюлетні дають – ми ставим хрест.
На комусь чи на чомусь? Вияв злості …
Це гарний і природний нині жест.
Нікому не потрібно все навколо.
І хто відповідальний? А ніхто...
Ідем на вибори і креслим вічне коло.
Ми всі актори їхнього кіно.
Ми граємо все ті ж банальні ролі:
Фінальні часом, часом провідні…

Роздягнені вже душі – мерзнуть голі
В брехливому й пекучому вогні.

ВІТАННЯ ТАТОВІ ВІД ДОНЬКИ-ЕМІГРАНТКИ

Кажуть, що у вас зими нема…
Хоча надворі знову 2 грудня.
Зими нема, мене нема, та я присутня.
Тому всміхніться, випийте вина.
Сім'я зібралась, тисячі вітань,
І ви такі усміхнені й веселі,
І крутяться життєві каруселі,
І це якраз той час для побажань.
Вітаю й я іздалека зрання,
Я тільки ще лягаю зараз спати.
Ви, певно, почали вже святкувати…
Мене чомусь не хилить на спання.
Бо я не тут, я з вами у думках…
Та досить вже цих емігрантських віршів.
Але не я пишу… Це сили вищі.
Тому і осідає сум в рядках…
Кажуть, що у вас зими нема,
Хоча надворі знову 2 грудня.
Зими нема, мене нема, та я присутня,
Тому всміхніться, випийте вина.

ЩО ЗА…?

Що за життя таке настало,
Що нам всього і завжди мало?
Тонким здається гаманець –
життя таке хай йому грець.
Кар'єри прагнем… Ці роботи…
Замість ікон тепер банкноти.
В сім'ї сварки – смішні причини.
Душа як камінь. Серце з глини.
І всі пливуть на власній хвилі.
Позаду час – життєві милі.
А що попереду? Багатство?
Обридлі кризи? Воля? Рабство?

Леонід Коровник
(Едмонтон)

ІЗ ЗБІРКИ «РОСИНКИ ЖИВОЇ ВОДИ» (2012)

ТРІЮМФАЛЬНА ВІРА

І
ЖИТТЯ РАХМАННЕ

Ніби чайка прудка, бистрокрила,
Мої думи летять в дальній світ,
Де людські розум, віра і сила
Починали життєвий політ.

В Україну до чесного Йова,
Де степи, плодоносні поля,
Де відвічно присутній Єгова –
Вільний вітер пустелі гуля.

Осідали там люди сумирні,
Орачі ще цілинних земель,
Всі до труду й торгівлі прихильні,
Будівничі тривалих осель.

Круторогі щодня борознили,
Їх було в Йова п'ять сотень пар,
Вони землю уперше пушили,
Обробляли також чорний пар.

Сім синів йдуть на поле пустинне,
Живодайне і зерно несуть,
Від осоту й куколю вже чисте,
Змахом рук на чорнозем кладуть

І приймає його лоно плідне.
Так росли, квітували хліби,
Їм сприяло підсоння погідне,
І раділи серця в час сівби.

Аж колосся дозріле, хвилясте
Вітер хилить лицем до землі,
Плем'я жне вольове, мозолясте,
Щоб достатки були у селі.

Лиш стерня залишилась на ниві –
Зерно все завезли до комор.
Женці вдячні, безмірно щасливі –
Пісні всюди лунають – мажор.

Так ішло все, немов на екрані,
І рахманно пливло їх життя,
Божі промені золототкані
Осявали шляхи майбуття.

Сім синів, три дочки Небом дані,
Мов троянди й стрункі явори,
Виростали вродливі, рум'яні,
Йов молився: «Їх серця озори».

Нам здається увесь цей сценарій
Хтось з людей наперед написав,
Бо щодення ішло без аварій,
Ніби світ нововладний настав.

Це, звичайно, творила людина,
Але Бог ще раніше писав,
Де фіксується людська стежина,
Щоб читач цю історію знав.

II
ЖИТТЯ БУРХЛИВЕ

Доля людська не завжди проста
І не завжди легка та відома,
Мов на ниві бур'ян проростa,
І людина стає, як сірома.

Так із Йовом було, коли Бог
Скликав анголів звіт Йому дати,
В сатани було досить тривог,
Та прибув, щоб там слово сказати.

Він обходить всю землю й моря,
Зло чи заздрість у душах посіє,
Винуватить братів, докоря
Та постійно лиш хитрістю діє.

І промовив до нього Господь:
«Чи ти бачив невинного Йова?
Придивися, його не обходь,
Ця людина, мов ангол, чудова».

Відповів сатана і сказав:
«Ти йому посилаєш всі блага,
Тож він вірний, бач, не без підстав,
Бо не знає, що голод і спрага».

Бог повів сатані, щоб він чув:
«Забери всіх дітей і багатство
Та усе, що Йов потом здобув,
Хоча це буде просто піратство».

Від таких несподіваних слів
Сатана аж сплеснув у долоні
І коліна [1]зігнув, аж присів,
Кров ударила сильно у скроні.

Він, немов олімпійський бігун,
Біг, щоб духів[2] злоби поскликати,
І до них загримів, як Перун, –
«Йова треба з землею зрівняти!»

Як воли борознили обліг
Та «гей, гей» слуги часом гукали,
Їх сабей тісним колом обліг,
Все забрав, а всіх слуг повбивали.

Незабаром прибув і халдей
І верблюдів погнав у пустиню,
Не було для утечі алей –
Скарбом Йова наповнив він скриню.

---

[1] Бо написано: «Я живу, каже Господь, і схилиться кожне коліно передо Мною, і визнає Бога кожен язик» – Рим. 14:11; Іс. 45:23.

[2] Духи злоби – Еф. 6:10-12.

Та стражданню кінця не було,
Насувала нова горя хвиля,
Ураганом довкілля гуло,
Мов пекельне неслося розкрилля.

Камінці полетіли й пісок,
Й де гостилися діти у сина, –
Вони вмерли. Чорніє горбок,
Де струнка височіла кедрина.

А диявол обличчя лихе
Злооблесно до Йова схиляє,
Його серце до горя глухе –
В душу сміхом отруту вливає.

Йов устав, в горі одяг роздер.
Його доля палка, невгасима.
Він, здавалось, попав між пантер,
Тож мороз пробігав за плечима.

Тоді ницьма на землю упав,
Поклонився Всевишньому Богу,
Славу, честь та подяку віддав
За гладку й вибоїсту дорогу.

На Єгову надію поклав,
Бо до кого іти під час проби?
Якщо Бог його так покарав –
Полікує і серце, й суглоби.

Йов сказав:
«Нагим я появився у світ
І порожні були мої жмені,
Все добро, ніби яблуні цвіт,
Загуло – знов спустіли кишені.

І достатки, і дочки, й сини
Здобули не мої розум, сила,
Мов гермонська роса з вишини,
Всім Господня любов обдарила».

Так невинний і праведний муж
Не сказав богохульного слова,
Хоч диявол бісився й чимдуж
З уст летіла обмови полова.

III
ЖИТТЯ МІНОРНЕ

Йовів монолог

«Минула буря. Знову тихо.
Сіяють зорі в вишині,
Та не забулось грізне лихо –
На серці млосно ще мені.

Щодень воложать очі вії,
Нема в минуле вороття,
Мої несправджені надії,
Коловоротом йде життя.

Душі розстроїлися струни,
І не співаю більше я.
Дітей не бачу, в мислях труни –
Мінорна будучність моя.

Бреду безпуттям, кривуляю
По розшматованій землі
І смерч в думках перебираю,
А піт рясніє на чолі.

Пройшов я шлях страшний, тернистий,
Злі ж духи, ніби ті сичі,
Кричать: «Ти винний та нечистий»
І спати не дають вночі.

Але я йду – не одиноко,
Хоча спіткнуся тут і там,
Мене пильнує Боже око –
Душі страждальній це бальзам».

IV
ЖИТТЯ НЕПЕВНЕ

Так спішно пройшов цінний час,
Теж рік проминув не спроквола,
І анголам Бог дав наказ
Прийти – і всі стали в півкола.

Між ними стояв сатана,
З діяльности звіт хотів дати,

Істота він зла, не мана,
Щоденно виходив на чати.

Його запитав Сам Господь:
«Чи ще пам'ятаєш ти Йова?
Сюди, наперед ось виходь,
В нас буде з тобою розмова!

Ти бачив, що праведний він,
Свідомо цурається злого,
І мова правдива, як дзвін,
І лине до всього святого.

Мене вже не раз ти прохав
Завдати йому щось лихого,
Маєтки, дітей без підстав
Забрав ураганом ти в нього.

Та совісти він не продав,
Тож погляд у нього привітний.
Усе він утратив, що мав,
І сам залишився – бездітний».

Диявол, немов остовпів,
Бо духу в легенях не стало,
Себе оправдати хотів –
Слів кілька сказав не зухвало:

«Багатство земне, це одне,
Торкнися костей, тіла, шкіри
І явище буде сумне –
Тебе відречеться і віри».

На це йому Бог відповів:
«Ось дозвіл, його будь суддею,
Але угамуй жовчний гнів –
Не пан над його ти душею».

Радіє в душі сатана,
Кує нестерпучі кайдани,
У нього мета вже ясна –
Незгойні завдать Йову рани.

Поспішно до нього пішов
І чути погрози злохвальця,
Від тім'я і до підошов
Наслав гнояки на страждальця.

V
ЖИТТЯ НЕСТЕРПНЕ

Йовів монолог
«Рана моя злозатійна,
Денно пече, як огонь,
Доля моя трагедійна –
Не відчуваю долонь.

Вже затуманились очі,
Спухло[3] лице від плачу,
Більше пройшло, ніж півночі,
З болю я німо кричу.

Ніби легка павутина,
Втомне життя відліта...
Прийде небарно година –
Смерти коса завіта,

Та черепок підіймаю,
Тіло пригниле шкребу,
Боже воно, тож я дбаю, –
Струп[4] іздираю й черву».

Так серед попелу денно
Йов свої дні коротав,
Без нарікання, смиренно
Долю Господню сприймав.

Не спроневірився Єгові,
Віра у правду горить,
Завжди він напоготові
Волю Господню чинить.

Заговорила ж дружина
І просто не угава,

[3] «Зашарілось обличчя моє від плачу» – Йов 16:16.
Нім. – «Ist geschwollen» – опухле.
[4] «Зодяглось моє тіло червою та струпами в поросі» – Йов 7:5.

Йова пече, як жарина,
Гострі у неї слова:

«Я тут блукаю самотна
Зранку до пізнього дня,
Доля моя прескорботна –
Благо все зникло до пня.

Тут мені страшно і сумно,
Нікуди далі іти,
Я лиш дивлюся бездушно –
Пощо брести без мети!?

Ти йдеш старою ходою,
Віриш у Божі слова;
Бог не цікавивсь тобою –
Скоро тебе похова.

Він твоє тіло карає,
Ти ж довіряєш Йому.
Прапор шеолу вже має,
Нащо ця віра, кому!?

Мужньо скажи в своїм серці:
Більш я не вірю Тобі!
Зараз відчиняться дверці –
Амба життю й боротьбі!

Ніби той попіл, надії
В Бога миттєво згорять,
Сплакані висохнуть вії,
Біль буде вічно мовчать».

Йов відповів з попелища:
«Думка у тебе лиха,
Гідна вона кладовища,
Тож не помножуй гріха!

Втратили ми все до цурки,
Буря маєток змела,
Нам не лишилося й куртки –
Воду п’ємо з джерела.

Але згадаймо минуле,
Щедрі достатки, дітей,
Нам же воно незабуле –
Сльози знов кануть з очей...

Чи Бога можна злословить? –
Дихання ж наше у Нім!
Він має право відмовить
І у великім, й малім.

Як же осуджувать можна
Дателя добрих дарів?
Часом є вістка тривожна,
Та нащо іскри і гнів!?»

Аж хизувато дружина
Глянула – друзі ідуть
І, мов зі сталі пружина,
Прудко пішла в свою путь.

Три друзі, мов за наказом,
Друга відвідать свого
Йшли, поспішаючи разом,
Чули про смуток його.

Глянули, та не пізнали,
Бачили, мов його тінь.
Подив усі тамували –
Мить співчуття і молінь.

Тіло в подертій одежі,
Вигляд змінився лиця,
Шкіра, немов у пожежі, –
Їхні тремтіли серця.

Скрушно нараз заридали,
Кров їх шугнула у скронь,
В горі йому співчували –
В душах мороз і вогонь.

Одяг вони роздирали,
Кидали порох увись,
Тужно і сумно зідхали –
Сльози безвладно лились.

Сіли на землю в зажурі,
Мовчки сиділи сім діб,
Думи ж гули, наче бурі, –
Тиша довкола, як гріб.

Дихала смутком пустеля
І навівала жалі,
Небо ж мовчало, як скеля,
Смуток заліг на чолі.

Та Йов почав свою мову,
Ніби була самота,
І шкіру темну в багрову
Слово палке оберта:

«Чашу гірку допиваю,
Буря страждань не вгава,
День, що вродився, проклинаю,
Терпне душа й голова.

Хай отой день не згадає
Бог у рахункові днів,
Хай він, як дим, лиш замає,
Зникне з моїх дум і слів!

Завжди жахався я такого,
Навіть боявся зідхань,
Денно цурався лихого,
Зараз є безліч питань.

Жити мені остогидло,
Шкіра тверда і гидка,
Я, ніби те страховидло, –
Білка втікає прудка.

Подих бридкий для дружини,
Друзям, немов би чужий,
Сам я, немов тінь жердини,
Хоч сядь і вовком завий.

Так поступово вмираю,
Наче повис на хресті,
Ніби за злочин страждаю,
Муки мої непрості.

Мій дух зламався, я згасаю,
Серце холоне від мук,
Руки ламаю з відчаю,
Кожен страшить мене звук.

Та не втрачаю я віри, –
Мій Відкупитель живе,
Він не карає без міри –
Має щось ліпше, нове.

Тлінне зодягне в нетління,
Витре солону сльозу,
Більше не буде тужіння,
Серця вгамує грозу.

Він оцій трухлявій шкірі
Знов подарує буття
Й навіть мені, маловірі,
Дасть вічнорайське життя».

Йовові ж друзі етично
Мову нараз почали,
В слово метке поетично
Низку питань додали:

«Чи тебе можна спитати
Дещо, та ти не смутись,
Ми ж бо не можем мовчати,
В нас так було і колись.

Ти говорив нам, що вірив
Бог оберта землі вісь,
Він увесь космос розмірив
І сущий всюди та скрізь.

Він дає долю людині –
Вгору одних підійма,
Іншим пошле грози сині –
Їхнє життя, мов тюрма.

Ти сам, як тогу пророчу,
Ще так недавно носив
І всім поради охоче,
Щиро давав, хто просив.

Ти зором віри могутнім
Дні вже нових поколінь
Бачив і тішився майбутнім,
Бо проглядав далечінь.

Та як нещастя наспіло,
Змучився ти, затремтів
І розкладається тіло,
Скінчився твій сольний спів.

Замість тепер виявляти
Смирну покору в словах,
Як інших міг научати,
Важити на терезах?

День, що вродився, проклинаєш,
Волю даєш почуттям,
Бога оцим зневажаєш –
Сором землі й небесам!

Що ж бо тебе спонукало
Вірити – Божі дари?
Він дав тобі їх чимало,
Та все трива до пори.

Так ось твоє самолюбство
Вийшло нарешті наверх,
Ну, а за віри відступство
Ти вже душею зашерх.

Бо пригадай но, чи гинув
Той, хто із Богом ходив!?
Хоч сам диявол нахлинув –
Він же Єгові служив!

Ми б повернулись до Бога,
Визнали б винність свою,
Кара Його хоч і строга –
Простить провину твою».

Йов, як струна, як тятива.
Доля, мов грізний вулкан,
Та вірить він в Божі дива,
Хоч і життя, як туман.

Жде він Господнього слова,
Постать зів'яла, бліда,
Тихне утомлена мова,
Серце тривожно рида.

Та у цій хресній дорозі
Не прогрішились уста,
Він не зневірився в Бозі –
Вірить в Месію-Христа[5].

VI
ЖИТТЯ БЛАГОСЛОВЕННЕ

Минули Йова дні тяжкі, суворі,
Як гнояком його вдаряв дракон.
Він животів на самоті і в горі,
Мов сатана понівечив закон.

Та від думок сховатися не сила,
Коли згадає нещодавній світ,
Як смерть, здавалося, ножа гострила
Й тепер проймає ще гарячий піт.

Та переплавив Бог його у горні,
Як золото, всі вивідав думки,
Але вони були не злі, не чорні,
Пливли у далину, немов струмки.

Бог далі говорив, що Йов невинний,
Хоч дух лихий і насилавману;
Він був і є, і праведний, і смирний
Та вірою подужав сатану.

Тому слузі Всевишній в нагороду
Подарував новий, подвійний стан,
І повернув йому здоров'я, вроду,
А він уклінно знов співав пеан.

Життя Велитель не полишив Йова
Бездітним – дав три дочки й сім синів,
Була то просто благодать Христова,
Тож рід його не зменшився, не збіднів.

[5] «Та я знаю, що мій Викупитель живий...» – Йов 19:25-27.

Йов спілкувався з друзями, ріднею
І проживав спокійно зрілий вік.
Бог дбав про нього, ніби про лілею, –
Впокоївся в сто-сороковий рік.

Останній день Господньої людини
Був соняшний, без вітру і без хмар.
Душа пішла в небесні верховини,
Вінець[6] життя отримала, як дар.

Брати і сестри, Бог і нашу брилу
Страждань підійме з болісних грудей,
Але на це нам треба мати віри силу,
Як Авель, богобійний Ной, Мойсей.

Тож кожен з нас хай буде вірний, чесний,
Щоденно у думках, словах й ділах,
Та щиро жде на день Христа воскресний,
І так, як Йов, земний завершить шлях.

4 листопада 2008

ІЗ НОВИХ ПОЕЗІЙ
СТРАХІТЛИВИЙ ГОЛОДОМОР 1932-1933

Згадав я і місто, й село
У любій мені Україні,
О, скільки там щастя цвіло:
Лилися пісні солов'їні,
Сріблилася вранці роса,
Всміхалися квіти барвисті,
Бо дбали про них Небеса
І теж про калину в намисті.

Бог виділив нам отой Край,
Здається, мов словом наказу:
«Нехай він нагадує рай,
В пекучій пустелі оазу!»

І так воно б вічно було,
Кремлівські ж прийшли розбишаки –
Зів'яли і місто, й село,
Немов потолочені маки.

[6] Вінець життя – Як. 1:12.

Ішли на лани, у хати,
Казали: «О як же тут хлібно!
Багатство, хоч греблю гати,
А нам усього, бач, потрібно».

І хлинули всі доокіл
Майно повикачувать з двору.
Взяли на далекий приціл
Наш Край, щоб завдати терору.

Гонитва була за добром,
В сусіда все брали від ранку,
Тоді злобосердо гуртом
Спалили і дім, і альтанку,

І так залишили той двір,
Та бачили мати й дитята,
Як батька погнали в Сибір.
Вони, немов качка й качата,

Щодень попід тинню тяглись
У голоді, сірій утомі,
Останні слова пронеслись:
«Помремо, цього ми свідомі».

Померли, бо Край залили
Злі зайди, неначе цунамі,
Мільйони, немов не жили,
За них не молилися в храмі.

Бо храмів уже не було –
Їх перетворили у клуби;
Безбожжя усюди гуло –
Вело до духовної згуби.

І в нас, в тихомирнім селі,
Трусили людей, немов грушу,
Кричали: «Ви всі куркулі,
Ми вирвемо все й вашу душу!»

До діда ішов комсомол,
Щосили спішив до комори,
Наставив револьвера ствол –
Лилися і лайка, й докори:

«Ти, діду, шкідливий куркуль,
Ховаєш зерно від сільради!»
Він вистрелив декілька куль
В імення радянської влади.

У зайд співчуття не було,
Москва в апогею розлюти,
Щоб мором скорити чоло,
Бажала нам душу зігнути.

Та наша, мов Авеля, кров
В землі мілійонно стогнала,
І Божа велика любов
Вкраїну для нас врятувала.

Тому, хоч у нас в серці жаль,
Молімося кожен за себе,
Ідучи в незвідану даль:
«Ми, Боже, не підем без Тебе.

І дай, щоб Вкраїни буття,
Немов догоряюча свічка,
Цвіло, як весною життя,
Пливло, мов Дніпро, славна річка.

А вічність поляглим братам
Кремлівського злого терору,
Хай буде, мов Божий бальзам,
На рани від Голодомору».

Брати, ми ж ідім, як Самсон,
Чоло заливає хай піт,
Щоб згинув Кремлівський дракон –
Шевченків здійснімо завіт:

«Борітеся – поборете!
Вам Бог помагає!
За вас правда; за вас слава
І воля святая!»

28 жовтня 2013

Леонід Микитович Коровник народився в Наддніпрянській Україні поблизу м. Дніпропетровськ. Під час Другої світової війни потрапив з батьками до Німеччини. Після війни навчався в українській гімназії у м. Мюнхен, Баварія. У 1949 р. прибув до Канади, працював фізично і довершував середню освіту. Закінчив богословську колегію в м. Торонто і був пастором Баптистської церкви у Західній Канаді. У 1974-1994 рр. Працював техніком у Технологічному інституті Північної Альберти. Член НТШ (Канада) з 1999 р. Переклав вісім книг богословської літератури з англійської мови на українську. Автор двох поетичних збірок («Струмені в пустелі», 2003; та «Росинки живої води», 2012). Ініціятор проєкту видання першої у світі біблійної симфонії українською мовою (на основі перекладу Біблії Митрополита Іларіона) до тисячоліття хрещення Руси-України.

Олександр Мисько
(Кременець)

УКРАЇНА В КАНАДІ

Далека Канадо, нам завжди близька,
Ти вільна і мирна держава,
Наш нарід знайшов в тебе долю свою,
Живе українська тут слава.
Канадо, живи, процвітай на землі,
Бо злодія брата не маєм,
Належне життя українцям даєш,
І завжди про свій народ дбаєш.
Канадо, Канадо, ти завжди була
У важкий час сестра Україні
Наш нарід щасливо у тебе живе
Бо долі нема в Батьківщині
Канадо, живи і завжди процвітай,
Бо ти для людей є держава,
І буде в віках благодатний твій край,
У тім твоя гордість і слава.
Ми вдячні тобі, що на твоїй землі
Сьогодні живе Україна,
Діаспора наша, шанує свій край,
Ти є друга її Батьківщина.
27.06.2012 р., м. Кременець

КАНАДО, СЕСТРА УКРАЇНИ

Канадо, Канадо, далекий ти краю,
Ти близькою стала вже здавна для нас,
Тобі Україна подяку складає
За подану руку твою в важкий час.
В буремні часи сини, дочки Вкраїни,
Мов птахи у вирій, в далекі краї
Тоді відлітали, життя рятували,
Лишали Вітчизну, домівки свої.
Канадська земля тоді їх приютила,
Тих гнаних, котрі ще лишились в живих,
У нових умовах життя їх постало,
Друга Батьківщина тут рідна для них.

Багато з них крила свої вже тут склали,
Знайшли вічний спокій у краю своїм,
І за Батьківщиною все сумували,
Хоч була Канада для них рідний дім.
Ти справжня сестра України, Канадо,
В найважчий час руку їй подала,
Натомість в віках від зухвалого брата
Набралася горя й великого зла.
24.06.2012 р., м. Кременець

ДИТЯЧА МОЛИТВА (СПОГАД)

Згадаю я дитинство босоноге,
В часи війни те непросте життя,
Не знав тоді тернистої дороги,
Яка мені проляже в майбуття.
Я ще не знав про те, що мені треба,
Радів лише одним своїм життям,
Перед кущам квітучим я до неба
Молився щиро ще малим хлоп'ям.
Став на коліна, зняв до неба руки,
А потім цвіт із вишеньки зривав,
Просив у Бога радості дарунків,
За це цвіт в жертву я йому давав.
Важка в житті в той час була негода,
Я мріяв по дитячому тоді,
Була б лише квітучою природа,
То в світі місця не було б біді.
Глибока осінь нині наступила,
Тернистий мужньо шлях в житті пройшов,
Ним провела мене всевишня сила,
У тому щастя я своє знайшов.
Не завжди гроші щастя визначають,
А в праці чесно пройдене життя,
Всі грошомани спокою не мають,
До чесності нема в них відчуття.
26.05.2011 р., м. Кременець

БРАТИ ПАТРІОТИ

Повіяв вітер, сколихнувся,
І зашумів весь верболіз,
Як виряджала синів мати,
Скільки ж пролила тоді сліз.

Ідіть, синочки дорогенькі,
Ідіть, соколи, бо вже час,
А я вже квола і старенька,
Не дочекаюсь, мабуть, вас.
Вона всіх трьох благословила,
Бриніли сльози на очах,
На боротьбу в них вже висіла
Смертельна зброя на плечах.
Йшли під густим покровом ночі –
За Україну в бій ідем,
І тихий клич в пітьмі роздався –
Як не здобудем, то помрем.
Пішли в УПА брати герої,
За волю впали там вони,
В нерівній битві в чистім полі
Зложили голови вони.
І проросте колись калина
На їх могилах, прийде час,
Своїх героїв не забуде,
Вшанує Україна вас.

16.09.2012 р., м. Кременець

ГІМН КРЕМЕНЦЯ

Слава про Тебе віками лунає,
Кременцю рідний, Ти наш дорогий!
Вгорі над Тобою фортеця дрімає,
Яку не скорив завойовник Батий.

Шевченківський дух над Тобою витає,
Та дзвони церков мелодійно гудуть,
І аура слави Тебе вповиває,
В віках кременчани Тобою живуть.

На схилах Твоїх сплять козацькі могили,
Там Скелі Дівочі і Божа Гора.
Легенди про Ірву і мужність жіночу
Для нас зберігає твердиня стара.

Зеленії гори Тебе обіймають,
Цвітеш над Іквою, немовби в раю.
Тут постаті знані все слід свій лишають
І славу по світу розносять Твою.

13.04.2009 р., м. Кременець

Олександр Мисько народився 21 березня 1936 р. в с. Очеретне Кременецького району, Тернопільської області. Батько, Мисько Мирон Кирилович, був поранений у Першій світовій війні в лавах російської армії і рано пішов із життя в 1941 році. Мати, Мисько Лідія Іванівна, лишилась вдовою з малими дітьми у важкі воєнні часи. З раннього дитинства Олександр мав схильність до навчання та любив дуже пісню. Та страшний сталінський режим не сприяв розвитку суспільного життя, а часто без причини обривав його. Через великі нестатки вчитись було дуже важко, а то й неможливо. Не закінчивши сьомого класу через хворобу, юний Сашко незабаром поїхав у світ шукати кращої долі, та на теренах тодішнього Радянського Союзу знайти її було неможливо. Одеська область, тоді Архангельськ (служба в армії), потім знову Одеса, Казахстан, Тімер-Тау (будівництво), Казметалург (будівництво) і кінець 1963 року – Львів, де прожив 40 років.

У Львові Олександр займався освітою та самоосвітою. Брав участь у народній творчості та хорових капелах. Писав вірші, пісні (на жаль, цілий ряд творів з різних причин був втрачений), займався громадськими справами.

У 2004 році разом з дружиною переїхав на постійне проживання в місто Кременець, де займається поетичною творчістю та громадською діяльністю. Тут видав збірки своїх творів «Відблиск душі самобутнього поета», «На крилах пісні і поезії». Хоч і пригнічений хворобою хребта і суглобів, Олександр Мисько продовжує писати та працює над видавництвом нових збірок пісень та поезій, а також спогадів.

Віталій Кубацький
(Ванкувер)

ОЛЕКСАНДР МИСЬКО: НА КРИЛАХ ПІСНІ І ПОЕЗІЇ

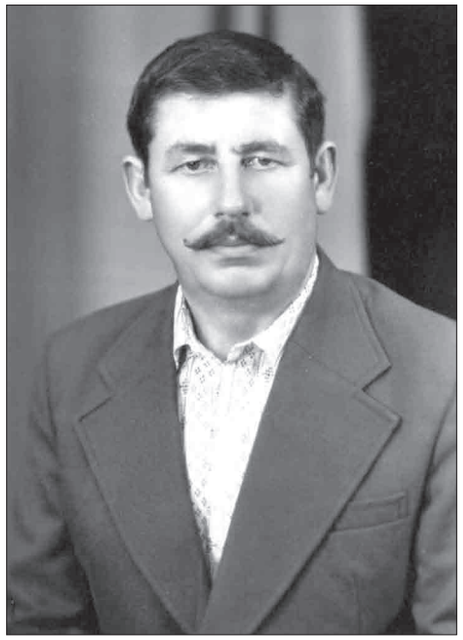

У 2012 році автор цієї замітки мав нагоду подорожувати Кременеччиною (Тернопільська область), зокрема історичними та святими для українців місцями, на які багата ця земля – Почаївська Лавра, джерело Святої Ганни, Божа Гора та інші. Причому шлях був позначений і багатьма пам'ятниками-нагадуваннями про героїчні і водночас криваві часи національно-визвольних змагань.

Ця подорож запам'яталась цікавими знайомствами, зокрема переплетені родинні нитки звели мене із місцевим поетом та громадським діячем Олександром Миським. При спілкуванні з ним мав нагоду дізнатись багато цікавих фактів із історії та сьогодення рідного краю, навзамін поділившись розповідями про життя у діаспорі, далекому Ванкувері.

Зокрема вразила історія, яку пан Олександр розповів біля братської могили борцям за Незалежність, неподалік вищезгаданого джерела Святої Ганни. В 1943 році під час каральної операції німцями було знищено село Стіжок, де біля сотні жителів, переважно старих, жінок і дітей було спалено живцем. Декому із селян вдалось урятуватись і повідомити українських повстанців, що таборували неподалік (Антонівецький курінь, загін «Крука»). Заманивши карателів у пастку між селами Антонівці та Стіжок, вояки УПА нищівним перехресним вогнем знищили автоколону окупантів, стративши у відплатній акції біля сотні німецьких солдатів. Нагадуванням про ті жорстокі часи височіє у полі курган із пам'ятним знаком-хрестом.

Пан Мисько був дуже зацікавлений співпрацею та зв'язками з українцями закордону, передавши для бібліотек у Канаді частину своїх творів та рукописів. Більше того, згодом він написав підбірку віршів, присвячених Канаді, деякі з них навіть було покладено на музику місцевими композиторами.

Як зазначено у передмові до однієї з його книг, «кожен із цих віршів – краплинка у морі любові його невгамовної душі. У скарбницю рідного слова складає автор плоди глибоких сердечних порухів: спогади дитинства, закоханість у чарівні українські краєвиди, історію Крем'янеччини, любов та повагу до близьких людей, філософські погляди на минуле та сучасне. У його поезіях-піснях звучить своєрідний захист рідного народу, його гідність, право на майбутнє. І відвертий наказ нащадкам не ухилятися від прямого обов'язку патріота-українця – боротися за майбутнє…».

Віталій Кубацький – головний редактор газети «Український Ванкувер».

Ростислав Білоус
(Торонто)

Присвячується моїй дружині, Оленці Карп'юк

КОХАННЯ

Чим є це кохання?
Кохання – це є почуття
Нестримности й страждання.
Це – стан палючого бажання
В момент самотнього чекання,
Це – потяг, що не зна вагання.
Кохання – це спраги відчуття,
Це – квітка молодості твоя,
Це душа,
Що не знає вгамування,
Ні каяття.
Кохання – це найбільший пошук
Нашого життя.
Це – тіла твого відчуття.
Кохана!
Це – посмішка твоя,
Це – щирі мої зізнання.
Таким! Саме таким є це кохання!

18 серпня 2003

ЛЮБОВ

ЛЮБОВ…
Що таке ЛЮБОВ?
У цім бурхливім світі,
Сповненому болі, і страждань, і люті?

ЛЮБОВ…
Що таке ЛЮБОВ?
Безперечно – це те палюче почуття,
Котре коханців груди розпира́,
Коли зливаються в коханні їх єства́,
Коли їх душі поринають в небуття.
Де лад і спокій вічнії панують

І де нещастя більше не чатує;
Де все погане відходить в забуття
І більше пам'ять не турбує…

Мабуть, такою є ЛЮБОВ, –
Це відчуття приємности
Та почуття нестримности.

ЛЮБОВ…
Чим справді є ЛЮБОВ?
Ілюзія поетів, плід уяви, вигадана ідея?
Без сумніву, ЛЮБОВ – це віра і надія.
Це – безнастанна боротьба, непогамовна мрія.
Знайдуться ті, що скажуть: «Це є дар!»
Інші завважать: «Любов – це молодости жар!»
Ще декотрим сказати закортить:
«Не всім нам Бог велів любить!»
ЛЮБОВ – це наслідок й причина,
Це теж чесно́т людських перлина.
Це те високе почуття,
Котре нас на прекрасне надиха́.
Це – слово притаманне для всіх мов.
Невже ж це ВСЕ чим є ЛЮБОВ?!

ЛЮБОВ...
Чим є справжня ЛЮБОВ?
ІСТИННА ЛЮБОВ є страдницька й терпляча.
Не зна́ жадо́би й покрива́ нестачу.
ЛЮБОВ є чемна, не шукає гнів.
Не прагне ве́личі, не проливає кров.
Не чинить блуд, не вершить перелюб,
І не шука́ лукаво ближніх згуб.
ЛЮБОВ проста і щира не згасає.
Зі злом її нічого не єднає.
СПРАВЖНЯ ЛЮБОВ стоїть за правду,
Не тішиться брехнею, ненавидить кривду.
ЛЮБОВ все зносить і все пробачає.
Труднощі поборює, мету досягає.
ЛЮБОВ надійна, не підво́дить –
Справу до кінця дово́дить.
ЛЮБОВ не є пихата – не зазнається,
Вона міцна – нічого не боїться.
ЛЮБОВ неначе та рослина –
Її зрубай, а вона знов до неба лине!

ЛЮБОВ все вірить, все вміє,
Вона велично й радо діє.
ЛЮБОВ живá серед добрá,
ОСЬ ТАКЕ це почуття!

2004

ЛЮБИ МЕНЕ КОХАНА

Люби мене кохана, не переставáй
Любов свою до мене проявляти,
До серця твóєго дверей не зачиняй,
Хоч як би не доводилось страждáти.

Люби мене всім серцем і єствóм своїм,
Не дозволяй нізáщо вогнику загáснуть!
Нехай твоя любов буде за приклад всім
І надихá мене на все прекрáсне.

Кохай мене і вдень, і уночі,
В час пристрасті палкої, і в години бóлю;
Плекай любов і взимку, й на весні, –
Бо ж нащо нам міняти нашу дóлю!

Кохана вір, і все пройдé, –
Як неприємний сон минéться,
І вітер хмари чорні рознесé,
І знóву сóнце нам всміхнéться.

12 грудня 2004, Торонто

ОЧІ КОХАНОЇ

Очі мої жіночі,
Повні смутку і болю.
Чом ви дивитесь на мене,
Мріючи про волю!

Очі мої кохані,
Котрі так люблю споглядати,
Повні ніжности й краси –
Словам не передати.

Очі мої блакитні, –
Там мрія палка витає;

Безмежні є їх простори,
Глибінь їхня надихає.

ЗНОВУ…

І знову ми зустрілися з тобою,
І знову глянув я тобі услід,
І знов те почуття пекучеє до болю
Пронизало моєго тіла лід.

І знову зажадав я ту усмішку,
І знов той вогник спалахнув на мить,
І знову я піддався трішки,
Тій силі, що в душі моїй вже спить.

І знову постать та мій розум розтинає,
І знову силует її думки мої дражнить,
І знов в душі моїй кохання дозріває,
І тілу на той потяг слідувать кортить.

1997

РАНОК

Тихо довкола
Сонце вже встало й спішить
Мряку нічну розігнати
Землю промінням зігріть.

2008

НОСТАЛЬГІЯ

Стара верба схилилась над ставком,
Вмочивши свої коси у воді.
Сонлива тиша нависла над селом,
Мені так млосно стало на душі.

Бо мрії мої линуть в Україну,
Туди, де радість мою я згубив.
Обіцяна Земля – там вся моя родина,
Там, де мій дід і прадід жив.

Грудень 2004 року

ВЕСНА

Юрба пташок виспівує між гілля,
Грайливий вітер ніжно коси запліта,
Верба, що згорбилась неначе від похмілля,
Поринувши у спогади про прожиті літа.

Жалібні звуки вискиглюють кволо,
П'є срібне сонце весни аромат,
Хмарки на небі танцюють поволі,
Й дятел у лісі б'є у набат.

Задзвеніли струни радости й кохання,
Залоскотало серце мрії нестримне бажання.
Приборканий розум від щастя хміліє,
Мозок, думками цілований, мліє.

1995

МОЇ ДУМИ

Думи мої прозорі, чом ви не вірні мені?
Чом ви не хочете злитись в душі моєї пісні?
Чому вам бракує терпіння, чом корчитесь ви од нудьги?!
Чому вас лоскоче спокуса од мене в безодню втекти?

ЛІТО

Пташки щебечуть веселі,
Вітрець гілки колива,
І сонце світить доволі,
Цілуючи хвилі ставка.

Десь у комиш ондатра
Шмигнула боязко з води;
А он летить іномарка,
Вкриваючи пилом степи.

А я лежу і всміхаюсь,
Вдихаю землі аромат,
І подумки дружньо вітаюсь
З юрбою ідучих дівчат.

МРІЯ

Шовкова ніч спустилась над землею,
Парчева тьма заповнила ліси,
Хотів би я полинуть десь душею
У ще незвідані, незнані нам світи.

Хотів би я туди, де щогли корабельні
Лисніють серед пустощів морської пíни,
Де спрагле серце моє десь на дні пустельнім
Знайде притулок, розбивши зла тупого стіни.

А потім, понад рання, знісся б я під
Саме сонце, щоб відшукати щастя слід.
Душа б моя витала понад хмари,
Жадаючи не бачить землі грішної чвари.

І плюнув я б тоді в лице розпуки,
Начхавши на страшні пекельні муки.
Набачився ж бо я в житті моїм гидоти,
Що аж в вухах дзвенить у мене від нудоти.

Ах, як би я хотів втекти од страху свого,
Що гне й лама душі моєї браві крила.
Та не знайти мені нектар солодкий щастя того,
Бо тіло зболене моє трима додолу грізна сила.
Шовкова ніч спустилась над землею,
Сумний туман покрив містечка бруд…
Хотів би я поринуть у незнане,
Та дух мій тіло обплело, мов спрут.

1996

ВТРАЧЕНА ІЛЮЗІЯ

Падає дощ,
Серце сум сповиває,
Думка мрійлива
Мозок мій обіймає,
Трепетне тіло
Кохання жадає,
Розум підказує,
Що його вже – немає.

1997

СПОГАД

Я все ще згадую ті ночі шовкові,
Що ми з тобою разом провели:
Таким усе здавалося казковим,
Чарівним, далеко неземним.

Довкола все в сні спочивало,
Лиш місяць над морем мигтів,
І ми з тобою радо куштували
Із дерева блаженности плодів.

В пітьмі нічній нас пристрасть підкорила,
Спокуса нас до близькости звела,
Гріховна насолода нас думать розівчила,
І квітка нашого кохання зацвіла.

Ще й досі в солодощах спогадів плекаю
Казкову, безтямну, неземну благодать.
Ще й досі в думках я поринаю
В кохання світ, щоб спрагле серце моє вгамувать.

1997

ЧЕРВЕНЬ

Край лісу сосна чомсь сумує,
На небі біла хмарка проплива.
Так тихо навкруги, що ясно чую,
Як Матінка-Природа в спокій порина.

І сонця промені всю землю зігрівають,
І вітерець втомився між верховіття мандрувать…
Аж ось у далині раптово щось зітхає, –
Це з гуркотом гроза береться бушувать.

ПРИКРА РЕАЛЬНІСТЬ

У цьому світі зрадливому
Політика – це святé.
Злодій гнобить чесного,
Аж бере за живé.

Розкрадає ту Вкраїну
Зграя нехлюїв.
Каже про народ бандит:
«Це ж стада корів!»

Рідну мову спаплюжили,
Плюють на дідів.
Ріжуть, б'ють, катують –
Наробили вдів.

Наша мати Україно,
Де ж твої сини?
Порозкидала їх доля –
Пішли в наймити.

Ділять здобич злодії,
Гризуться як пси.
Рвуться з цепу нéлюди
Ласі до помсти.

Какають і дакають
У столиці всі,
Глузують над тим,
Хто живе в селі.

В цьому світі Лукавого
Правда – це брехня.
Злий розводить виродків,
Править навмання.

Розвелось релігій –
Всі «до Бога йдуть»,
А якщо придивишся –
Ближнього кров ллють.

Та на небі Бог є,
Що те все гледить:
До пори до часу
Кривдника терпить.

Липень 2006 року

ЛІТНЬОГО ВЕЧОРА КРАЙ ЛІСУ

Вечоріє.
Тихо довкола.
Душа тішиться спокоєм.

Десь вдалині ледь чутно котиться шум автостради.

Зітхаю...

Враз щось обурено продзижчало повз мене…

Низько понад озером крадеться туман.
Чую, як б'ється серце.
Золотаві промені сонця миються в глазурованій воді.

Позіхаю...

Лісова тиша заважає диханню,
Хміль кисню паморочить мій мозок…

Сп'янілий піднімаюсь і йду геть звідси.

2008

Ростислав Білоус – 1996 року закінчив із відзнакою Чернівецький державний університет ім. Юрія Федьковича за спеціальністю філолога-фахівця з германо-романських студій. Вільно володіє шістьма мовами. У 1997 році працював викладачем кафедри англійської мови та методики її викладання Тернопільського педагогічного університету.

У жовтні 1997 року іммігрував до Аргентини, на весні 2002 року – до Чилі, а у жовтні 2003 – до Канади. Усі ці роки викладав різні мови. 2006 року здобув ступінь магістра, а 2011 – ступінь доктора (з мовознавства) при Торонтському університеті, захистивши докторську дисертацію на тему диференційних відмінків та категорії дієслівної перехідности в українській та французькій мовах. 2012 року здобув також ступінь бакалавра освіти і дістав сертифікат на право викладання французької та англійської (як першої та другої) мов та історії у громадських школах Онтаріо. Між 2005 та 2011 роками викладав різноманітні курси з французької мови та мовознавства в Торонтському університеті та з 2012 року – професор кафедри французьких студій Йоркського університету в Торонті. Опублікував низку статей (та віршів) з питань української мови, двомовности та мовної політики у періодичних виданнях м. Гусятина Тернопільської області, української громади у Буенос Айресі та в Торонті. До наукових інтересів входять: історія української мови, типологія мов та відмінкових систем, проблеми двомовности та міжмовних контактів, методи вивчення та викладання мов, порівняльна морфосинтакса романських та слов'янських мов та ін.

Валерій Полковський
(Сейнт Альберт)

ДІАЛОГ: УКРАЇНА–СВІТ, СВІТ–УКРАЇНА (ЛІТЕРАТУРА, МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА)

ЖЕРТОВНІСТЬ КУЛІВ

Champions of Philanthropy: Peter and Doris Kule and their Endowments. Edited by Serge Cipko and Natalie Kononenko. – Edmonton and Ottawa: Kule Endowment Group, 2009. – 173 pp.

Загальновідомо, що серед українців небагато меценатів. Так повелося. Цьому є багато пояснень, але від цього не легше.

Меценацтво Яциків, Кулів – приємний виняток із сумного правила.

Книга розпочинається із односторінкового Вступу, де чітко і лаконічно окреслюється завдання книги і підкреслюється першопрохідна і візіонерська діяльність Петра та Дорис Кулів, «унікальної пари» (с. 1).

Автором біографічного есею про Петра та Дорис Кулів є Наталя Кононенко. Це фактично перша розлога біографія подружжя-меценатів. Мимовільно виникає думка, що, мабуть, недостатньо ми цінуємо українських меценатів, їхній неоціненний вклад в Українську Справу, розбудову українських інституцій поза межами України. Благодатна канадська земля допомогла самореалізуватися амбітному українському юнаку Петрові Кулебі і стати відомим меценатом Петром Кулем.

Петро Куль народився в селі Стратин, теперішнього Рогатинського району, Івано-Франківської області. Автор підкреслює важливу роль Стратина як багатокультурного та різноконфесійного центру для формування світогляду молодого Петра.

Сімнадцятирічним Петро Куль разом зі своєю мамою та двома братами прибули в Галіфакс. Це був кінець грудня 1938 р. На той час юнак не знав ні англійської мови, ні канадської культури. За шість місяців з першого він перейшов у восьмий клас. Математика була його улюбленим предметом.

Дорис Радеш народилася біля поселення Боян, Альберта. В 1943 р. їм судилося зустрітися.

Після закінчення учительських курсів при Альбертському університеті Дорис працювала учителькою в сільських школах. Після року зустрічей вони одружилися. Петро почав працювати бухгалтером після 5-річної підготовки. Подружжя облаштувалося в Едмонтоні, і Дорис почала вчителювати в початковій школі в Беверлі. Петро досить успішно інвестував у готельний бізнес, який виявився прибутковим.

Автор розповідає про гостинний дім Кулів, їхню постійну допомогу родичам, друзям. Показані витоки і момент формування меценатської культури подружжя Кулів. Розповідається про їхню активну участь у релігійному житті громади, визнання їхньої діяльності на цьому поприщі самим Папою Іваном Павлом ІІ. Відзначається вагома роль Петра Куля у заснуванні Українського клубу професіоналістів та підприємців у Едмонтоні.

В 1996 р. подружжя відвідало Україну і рідний Стратин, родичів і навіть Петрових однокласників.

В есеї перераховуються організації та установи, які змогли скористатися зі щирої та безкорисливої пожертви Кулів.

У червні 2005 р. Альбертський університет вручив подружжю почесні докторати, а в жовтні 2007 р. Конґрес українців Канади нагородив їх Шевченківською медаллю.

Однією із інституцій, яка скористалася з щедрої пожертви Кулів, є Інститут східноєвропейських студій ім. митрополита Андрея Шептицького Університету св. Павла в Оттаві. В книзі подана коротка замітка отця Стівена Войциховського, 12-сторінкові роздуми отця Андрія Чировського, завідувача кафедри східнохристиянської теології та духовності імені Петра та Дорис Кулів, про формування самої кафедри, програми, літні програми, публікації, професорів, аспірантів та докторантів та їхні дисертації тощо, стаття отця Петра Ґаладзи, завідувача кафедри східнохристиянської літургії, про місце і роль літургії в сучасній церковній службі та працю кафедри в цьому напрямку.

Діяльність Українського центру ресурсів та розвитку Ґрент МекЮен коледжу (а тепер університету) в Едмонтоні, Альберта, представляє завідувач кафедри української громади та міжнародного розвитку імені Кулів доктор Роман Петришин. Детально розглядаються проекти в сільському господарстві, охороні здоров'я, бізнесі, інклюзивній освіті тощо.

Доктор Андрій Нагачевський, директор і завідувач кафедри української культури та етнографії імені Ераста Гуцуляка в Альбертському університеті представляє діяльність Центру українського та канадського фольклору імені Кулів. Цю тему продовжує і розвиває доктор Наталя Кононенко, завідувач кафедри української етнографії імені Кулів цього ж університету.

Доктор Зенон Когут роздумує про важливість підтримки Кулями проектів Канадського інституту українських студій Альбертського університету, а конкретні проекти представляють Ярс Балан, адміністративний координатор Центру українсько-канадських студій імені Кулів, та доктор Сергій Ціпко, координатор Ініціативи з українських діаспорних студій.

Про підтримку Кулями Коледжу святого Джозефа Альбертського університету розповідають отець Тімоті Скот, його президент, та доктор Річард Римаж, завідувач кафедри католицької релігійної освіти імені Кулів.

Яким чином Кулі спричинилися до підтримки різних ініціатив Школи бізнесу Альбертського університету та Інституту професійних бухгалтерів Альберти діляться декан Школи бізнесу доктор Майкл Персі, Стів Ґловер, Майкл Ґіббінз, Карім Джамал, Пітер Тіссен.

Доктор Домінік Арел представляє плідну працю завідувача кафедри українських студій Оттавського університету.

Книга буде особливо корисною для читача в Україні, де, поки що, меценацтво в галузі науки та освіти робить тільки перші несміливі кроки. Як підтверджують своєю жертовною працею Петро та Дорис Кулі, навіть одне подружжя може зробити безцінний вклад у розвиток різних галузей українознавства та розбудову українознавчих інституцій.

ПОЕТИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИЩОГО ПІЛОТАЖУ ...

Бондючна Юлія. Невивчена гладінь: поезії. – Рівне: ПП «ДМ», 2012. – 128 с.

Попередніми збірками Юлія Бондючна зарекомендувала себе серед читаючої публіки поетом унікальним, поетом небайдужим (душею сприймаючи неоднозначні процеси сучасної України і «переплавляючи» їх в небагатослівні рядки чудової поезії). Читаючи Бондючну, розумієш, що хороша поезія не може бути периферійною (останнім часом автор проживає і працює в Рівному). І для того, щоб досягти вершин поетичної майстерності, немає необхідності »продукувати» (видавати на гора) грубезні паперові фоліанти (чим останнім часом грішить багато сучасних авторів в Україні), постійно «тусити» на вечірках, фуршетах, презентаціях.

З часу виходу попередньої збірки Юлії Бондючної («Спадок», 2007) пройшло 5 років і зацікавлений читач (включаючи автора рецензії) з нетерпінням чекав виходу нової.

Скажу зразу (не терзаючи здогадками читача), що «Невивчена гладінь» виправдала всі сподівання і очікування. Юлія Бондючна постає в ній неперевершеним громадським ліриком, поетом-набатом, поетом-викликом.

Вертаюсь до слова. Здається, до рідної хати.
Як довго бродила, і скільки всього відгуло! (с. 4) –

прозаїчно-буденно починає збірку Ю. Бондючна. Вона вдало використовує епідигматичний ряд (неперевершеним майстром епідигматики, як сказали б сучасні лінгвісти, був Тарас Григорович Шевченко):

А прожите й що пережито –
Відзвук зграй (с. 5)

Що важливо в нашому житті? В чому його цінність? (те «суще, значне незначне», с. 4).

Поезія Бондючної досягає філософської виваженості, спокою, своєрідної нірвани:

Смуток вересня пригубила,
Та тривоги не надпила.
Що могла, те теплом охопила.
Причастилась жагою зела (с. 6)

Хочеться вічно перебувати у смутному вересні, осінньому спокої (оминаючи прихід неминучої зими).

І знову вдало використана епідигматична майстерність для створення образу:

До зірок – крізь терняточка-терни.
Так постійно. Так споконвіку.

Та ще грiють калинові грона
Тих, що жменька, чи пак, півжменьки (с. 8)

Хто із сучасних молодих поетів України краще за Ю. Бондючну узагальнив проблему/и України:

Забалакався сонях із сонцем про край наш багатий,
Про хати-сиротини, яким час підставить плече.
В які стукати двері, де прихистку віри шукати?
Із під ніг утікає земля. Чи ж далеко втече? (с. 10)

Не завжди із Києва видно усю Україну, часто «гламурному» міщанському серцю важко сприймати вічні селянські проблеми та негаразди. Та й міцної віри часто не вистачає.

Автору (чи авторці – див. зворот книги) болить споконвічна політична невлаштованість та безлад:

Роздмухують кадило.
Чи ліві, чи то праві.
Це сотні літ водило
За ніс уми небраві (с. 11)

Поезії Бондючної часто притаманна легка іронія, а іноді в'їдливий, нищівний сарказм:

Водило й досі водить
Чимало небораків,
Тільки відійдуть води –
Учаться пекти раків (с. 11)

Відзначимо досконалість поетичної майстерності, замішаної на тонкому філологічному чутті (мабуть, недаром Юлія закінчила українську філологію Рівненського «педу»). Поезії Бондючної притаманне тонке і точне відчуття звукоряду, своєрідна і неповторна фонетичність (в цьому вона може позмагатися зі львівським поетом Олесем Гордоном):

Захотілося, бачте, жерти.
Україна ж бо – житниця.
Оте «жерти» – це жертви, жертви!
Чи ти знала, що витнеться? (с. 12)

З повдякденного життя поет зумів сформулювати філософське запитання для українського народу (а то часто лунають голоси, що поезія не на часі та її вагомість зникає, або, принаймні, зменшується):

Вибоїни буднів з вимогами хліба й видовищ.
В заглибинах дат – непочаті великі діла.
З яких попелищ, із яких українських летовищ
Пістрява дорога звелась, зачалась, пролягла? (с. 13)

Віртуозного володіння пером поетом не зможуть заперечити навіть найприскіпливіші критики:

Комусь і до чогось належні
Усі наші пролежні, лежні.
Зростають в нас лежні належні,
Бо ми – незалежні (с. 15)

Сарказм та іронія не від хорошого життя – це чисто український феномен?

Поет знову повертається до питання віри на шляху подолання українських негараздів та проблем:

Стелиться мла зневіри.
Сором. Безчестя. Гріх.
Як же отак без віри
І на який поріг? (с. 19)

Юлія Бондючна формулює запитання, на які сам народ (не кажучи вже про політиків) не може знайти відповіді:

Легко зігнули
В дугу минуле.
Де вас подіти,
Козацькі діти?
Ера застою

І сухостою.
Чом так тужаво,
Рідна державо? (с. 20)
А знала ж Україна часи відважні та відважних:

Зорить Пересопниця, скоса на все погляда.
Вона пам'ятає часи і мудріші, й скрутніші.
І думає: як-то діждались такої ми ніші,
Що на Україні своя завелася орда (с. 22)

Поет така ж земна істота, як і всі інші. З нерозділеним коханням, земними проблемами, земною притягальністю:

А ми – земні. І нас земне
Не омине. Не оминає.
Земне заземлює мене.
Земна я (с. 25)

В рядках Юлії Бондючної органічно поєднуються прогностичність, абсолютна відвертість (а звідси така ж незахищеність. А чи бувають захищеними справжні поети?), неологічне жонглювання, навіть певна дитяча наївність:

Крапки над «і» розставить майбуття.
Себе ж аж до відвертості безлисту
У пору осяяння й падолисту
Упізнаю. Й дивуюсь, мов дитя (с. 27)

Як відзначалося раніше, автору притаманне тонке філологічне/фольклорне чуття/відчуття, яке набувалося з самого малку:

Як завжди (а бабуня моя примовляли: «Як завше»).
Як завжди. Кажуть: «Бідні ...», проте аж дугою – столи.
Щось глаголим-гелгочем, не знаючи і не пізнавши.
Ось наприклад: і що то за диво таке – постоли (с. 28)

Невичерпній темі українського Голодомору присвячений вірш «І клуня, і земля, і коні ...» (с. 29). Автор вибирає своєрідну тональність:

Не села – просто домовини.
Труни-хати.
Народе, за які провини
Тобі кати? (с. 29)

Український народ має повернутися до своїх першовитоків (релігійності, віри, порядності):

Милосердний наш Отче, прости,
Що шукаємо щастя в знаменах,
Хоча щастя – до Тебе дійти.
Сльози-роси блищать на раменах (с. 41)

В своїй поезії автор вміло та завжди доречно використовує контрапункт, антагонізм, протистояння/протидію:

Яке ти прекрасне,
моє сьогодення, сучасне!
Принаджуєш звабами,
мовою надто розкутою.
Яке ти нещасне,
моє сьогодення, сучасне.
Комусь – актуальне,
для когось – давненько цикутою (с. 46)

Бондючна виступає тонким знавцем природи, її мінливих особливостей:

Дарма що мжичка (кажуть ще юга)
Та й обрій часом зирить юродиво,
Ця осінь-осениця – справжнє диво,
Хоч інколи – як вольтова дуга (с. 65)

Автор – неперевершений майстер передати через природу стан людини, її духовні та душевні переживання, неповторний стан закоханої невизначеності:

Затарабаню по гілках в саду
Непрохано, відважно, ніби вперше.
Ви не чекали, але я прийду.
Прийду, стіною спомини підперши.

Стіна дощу грядуще підіпре:
Ще не зачатий кожен спраглий будень.
І буде мить-плаксуля – мов тире.
Як манна з неба – кожна крапля буде (с. 69)

Автор майстерно використовує неперевершену українську димінутивну суфіксальність для передачі Різдвяного стану:

Скликає архівісниця звізда
Всіх до гнізда.
– До рідного гніздечка, звідки корені,
До пристані, розхристані та зморені
Всі птахи, пташенята, пташенятоčка ...
(В гнізді цім – ангелята-янголяточка.
Тут з'яви, тут кутя і коляда є)...
Христос ся рождає! (с. 75)

Цю поезію можна порівняти за рівнем майстерності хіба що з Різдвяною лірикою Богдана Лепкого.

А поезія «Що під серцем носиш, Афродіто-весно?» (с. 78) своїм оптимізмом, молодечим запалом, епікурейськістю життя дещо нагадує поезію Сергія Єсєніна та Франсуа Віньйона.

Ще цікавіше читати «Портретну галерею», коли особисто знаєш деяких адресатів. Посвята Романові Романюку також побудована на антитезі:

У світі гнилого спокою, хаосу та брехні
Ти – пагоном молодесеньким – зі стерні (с. 99)

Посвята Степанові Бабію торкається вічної теми місії та призначення поезії:

Поезія – мов осіння
Райдуга й наче ліки.
Впаде в борозну насіння –
Й прозріють духовні каліки (с. 100)

В посваті Анатолієві Криловцю вдало обігрується назва однієї з його збірок («Вселенська тимчасовість»):

Збрунювало слово думку й совість,
Огранювало кожен крок і слід.
Ваша вселенська, вічна тимчасовість,
Вже прописалась на скрижалях літ (с. 103)

Посвяти наповнені щирою радістю за друзів, колег по перу/цеху. Автор цінить їхні світлі душі, захоплюється їхнім талантом та відданістю рідній землі.

Стихійний монолог, присвячений Аллі Матчук, наповнений роздумами про вищі матерії:

Зачерпну з вищих сфер Абсолюту
Суть земну. Зачарує земне.
Омину всяку скруту люту:
Втішить дощ і калину, й мене (с. 111)

Посвята Грицькові Чубаю закінчується на оптимістичній ноті:

Якщо слово – освячене Небом,
Його не стриножать вже чати.
Якщо навіть мовчали, заговорять-таки письмена (с. 122)

Поезію Юлії Бондючної необхідно читати. Студентам, школярам, вчителям – усім небайдужим до Українського Слова, жителям України та діаспорянам. Надіюся, що рецензія якимось чином заохотить їх до цього. Перед нами, однозначно, збірка зірки першого ряду молодої української поезії.

ЗАПІЗНІЛЕ, АЛЕ АКТУАЛЬНЕ ПОВЕРНЕННЯ ЗИҐМУНТА БИЧИНСЬКОГО

Бичинський Зиґмунт. Ключ журавлів. – Львів-Едмонтон-Торонто: Літературна агенція «Піраміда» у співпраці з видавництвом Канадського інституту українських студій, 2006. – 804 с.

Українське діаспорне письменство має свої традиції та тяглість (неперервність процесу). Але існують в ньому і лакуни. Однією з них і є роман Зиґмунта Бичинського «Ключ журавлів», який був написаний у 30-х рр. минулого століття і опублікований вперше аж 2006 р.

Автором передмови «Неоспіваний піонер українсько-канадського письменства» є відомий дослідник діаспоріани, знаний перекладач, зоровий поет Ярс Балан. 37-сторінкова передмова грунтовна, глибока, аналітична, може слугувати зразком написання передмов для молодих дослідників української літератури. З передмови також дізнаємося, що «разом зі своєю дружиною він [Бичинський – В. П.] сприяв публікації першого канадського англомовного перекладу творів Шевченка «The Kobzar of the Ukraine» (Кобзар України, 1922), виданий доктором Гантером» (с. 35).

«Це 144-сторінкове видання містило двадцять три вільні переклади поетичних творів Шевченка, супроводжені поясненнями й біографічною інформацією про поета» – продовжує й уточнює Ярс Балан (с. 35). Від автора передмови також дізнаємося про неоціненний вклад дружини письменника, Анни Бичинської, в розвиток англо-канадської літератури (з її оповіданнями на українську проблематику).

Свій роман із підзаголовком «Повість із життя українських емігрантів у Канаді» Зиґмунт Бичинський писав протягом 1930-1935-х років. Чисельні намагання автора опублікувати свій роман за життя виявилися марними. Зусиллями насамперед Ярса Балана маємо чудову нагоду ознайомитися з цим романом. Ситуацію цю якнайкраще передає українське прислів'я: «Краще пізно, ніж ніколи».

Читаючи роман, насамперед впадає в око висока мовна підготовка автора (на відміну від деяких сучасних українських молодих письменників та поетів, які не пізнали глибин цього Слова, не пізнали його енергетичну Міць та Потугу).

Мова Бичинського плинна, органічна, «не напряжна» (як сказала б сучасна молодь). Бичинський чудово передає вкоріненість українських людей в українську землю, їх трепетну любов до цієї землі. Процес еміграції – це натужний розрив із цією землею, відрив від усього того, що миле серцю й душі. В мову персонажів вкрапляються слова, характерні для канадських реалій (прерії, бурдеї, мус). Деякі вже багатшими переїжджали до Північної Америки («Чистих п'ять соток долярів повіз із собою до Америки», с. 53). Мова персонажів лаконічна, образна, колоритна, напоєна соками рідної землі («Так доробишся, як мені волосся виросте на долоні», с. 54; «Самі бачите, пане вийте, як надворі холодно. Мало душу з чоловіка не виоре», с. 57; «... тато переспить свій перепій», с. 61).

Вісімдесят років пройшло з часу написання роману. А деякі рядки звучать ніби написані сьогодні: «Казав, скоро весна, піде з Костем до Німеччини на роботу» (с. 65). Впадає в око насиченість, як сказали б тепер, епідигматичними відносинами:

... Ти *здуріла*!
– Я не *дурна*, я знаю, що говорю ... (с. 66)

Розмовний стиль виграє барвами веселки, створює неповторний колорит: «Говорили, що вона «підстрілена», що несповна розуму ...» (с. 68).

Все у селян зав'язане на землі, навіть смерть: «Почорнів, як земля ...» (с. 69). Гідна подиву невичерпність ресурсу української мови для опису того чи іншого явища/події: «Іванові вже прийшов кінець ...» (с. 72). Українці находять виправдання певним гріхам своїх співвітчизників: «Мусить запити свою журбу» (с. 77). Сама природа співчуває і співпереживає з селянами в останню мить людського життя: «Коли останні промені сонця заглянули крізь мале віконце світлиці й спочили на *почорнілім* обличчі хорого, Іван Федак *віддав дух*» (с. 81).

Ще раз дивуємося міці та потужності української мови, її виражальним засобам, віднайдених автором: «Нема вже того тата. Повалився, як скошений косою. Трудився, журився, болів серцем і горівкою біль приглушував. А тепер спочиває під свіжою землею, спокійний, байдужий» (с. 82); «Як собі постелиш, так і виспишся ...» (с. 87).

Часто Америка чи Канада приходили потенційним емігрантам вві сні: «Коли над ранок Марія заснула, снилася їй Америка. Багато поля, багато їжі, коні й корови, велика стайня і тепла хата. Марія почувала себе щасливою. Плач дитини пробудив її до сірої дійсності» (с. 89). Зигмунт Бичинський вміло користується контрапунктом/антитезою при зображенні подій, персонажів тощо. Протиставлення дозволяє краще і чіткіше описати дії, героїв.

Люди усвідомлювали труднощі та складність свого перебування на новій землі: «А в Америці вона готова починати від самого споду. Вона знала, що панство там її не чекає. Того вона не лякалась» (с. 92).

Образність Бичинського хочеться цитувати і цитувати: « ... мати, як опарена, схопилася з лавки, стрясла з себе Кіндрата ...» (с. 95). Делікатність і пікантність ситуації передані якнайкраще. А це ж син застав рідну маму не в найкращий

момент. Розмовність (розмовний стиль) часто сприяє образності: «Там сильно копнув його ногою і шпурнув під пліт у сніг» (с. 96).

В зображенні мізансцен відчувається вплив (свідомий чи несвідомий, важко відповісти) Івана Нечуя-Левицького, зокрема його «Кайдашевої сім'ї». Мама Сандика підходить на осучаснену роль старої Кайдашихи. Тяглість традиції (сміху, іронії, гротеску, сарказму) в українській літературі переноситься за кордон, не щезає.

Різкими мазками автор описує безвихідь української ситуації, яка масово штовхала селян до еміграції: «Нужда, голод і холод визирали з кожного кута» (с. 99).

Бичинський іноді послуговується словами, не зовсім зрозумілими зараз: « ... Сандик сягнув рукою до кишені, вийняв грошей і сказав Іванові піти до крамниці й купити хліба, москаликів і тютюну» (с. 100). Говорячи про москаликів, сучасний читач може подумати про пестливе звертання до наших споконвічних сусідів-воріженьків. Але «Словник запозичених та діалектних і малозрозумілих слів» (сс. 792-800) дає чітке визначення/значення цього слова: «москалик – червоний оселедець» (с. 796).

Далека «Гамерика» малювалася деяким людям в найнепривабливіших тонах: «І де ви там поїдете до тої Гамерики? Та це дикий край, повний індіянів, диких звірів і гадюк, котрі тільки чигають на людське життя» (с. 106). Іван (один з персонажів) був іншої думки: «Ніде нема індіянів дикіших, ніж у нашому селі» (с. 106).

Деякі з прислів'їв, вжиті автором, абсолютно незвичні: «Я заговорився з вами, а там жінка жде на мене. Буде в роботі моя чуприна, коли вернуся додому» (с. 107). Бичинський не користується звичнішим «повириває чуприну», «вирве чуприну». Тонкість мовних алюзій у З. Бичинського незрівнянна.

Автор підкреслює невизначеність думки про Канаду: «Я боюся води, я боюся Канади. В селі різно про неї говорять» (с. 110).

Мова Бичинського свіжа, «незаяложена»: «Був старший парубок, поверх тридцяти літ, великий говоруха і всезнайко» (с. 114). А міг би використати простіші – «говорун» та «знавець», що збіднило би сам текст.

Чудово зображені сценки, як селяни вишукували гроші на Канаду, в спішному порядку одружувалися, щоб потрапити туди (чи не сьогоднішня це річ?), деякі виявляли нечувану спритність/активність, а деякі, навпаки, впадали в депресію/фрустрацію. Дія роману, нагадаємо, відбувається в 1892-1922 рр. Сцену прощання Сандика з рідною землею неможливо прорецензувати, ці рядки необхідно читати і перечитувати.

Постійно повторюється рефрен: «*грудка* землі» – «земля, яка годувала Сандика своїми *грудьми*» (с. 119). Тут немає прямої епідигматики, але досягається неймовірний ефект. Земля звертається до Сандика: «Візьми цю *грудку*, поклади її собі на *груди*, а вона полегшить твою тугу за мною» (с. 120). Цей ряд «грудка – груди» у Бичинського не є випадковим, а насправді чітко продуманим і виписаним: «Сандик припав лицем до землі, цілував її і зливав слізьми. Опісля, заспокоївшись, завинув *грудку* в шматину і повісив на *грудях*» (с. 120, виділен-

ня моє – В.П.). Бичинський постає в ролі незрівнянного і витонченого стиліста, майстра деталей. А наступний рядок хочеться процитувати без коментарів: «Всі вони, емігранти, прощалися з землею, завивали грудку в шматину і вішали собі на грудях» (с. 120). Кожен з нас, емігрантів, проносить на новій землі невидиму (тепер) грудку рідної землі у себе на грудях. Ця грудка рідної землі допомагає вижити, вистояти, не зламатися під тягарем житейських незгод і негараздів, віднайти нову міць на канадській землі.

Автор образно і наочно описує від'їзд емігрантів, їх прощання з рідним селом, мандри Європою. А далі був пароплав: «Мимохіть притискали до грудей мішечок з грудкою рідної землиці» (с. 139). Переїзд на нову землю був складним і повним небезпек/пригод.

Бичинський називає теперішній Тихий океан «Спокійним океаном» (с. 146). В Брухтон емігранти прибули шістнадцятого травня 1896 року (с. 146). «Тут опарчани досягли мети своєї мандрівки. Тут мали знайти нову батьківщину. Не для себе, їм нема вже батьківщини. Вони її покинули й ніколи не забудуть. Це мала бути батьківщина для їхніх дітей і онуків, для нових поколінь» (сс. 148-149).

Лід у травні налякав Сандика. Автор вміло оперує поняттям «чорний»: «Коли переконався, що це не омана, його думки стали ще *чорніші*»; «Сандик, як п'яний, ходив по подвір'ї, а в очах йому було *чорно*» (с. 150); « ... блискучі *чорні* очі світилися грізними вогниками»; « ... весь світ ставав йому *чорніший*, і він не бачив перед собою виходу» (с. 151); « ... *чорне* волосся на голові Сандика стало сторч» (с. 152).

Колоритно описано мовний перехід:

– Тридцять миль на захід від мене – перший сусід, ренчар Ґон, над лейком.

– Над чим?

– Над лейком. О, я й не подумав, що ви просто з пароплава, то й не знаєте, як по-тутешньому говорять. Лейк – то такий ставок ... (с. 153)

Сандику розтлумачують місцеву говірку: «Олдчум – то тютюн так тут називають» (с. 154). Інколи мимовільно досягається комічний ефект: «Ол райт!» – сказав Василь, глянув з-під лоба на прибулих і взявся за биків» (с. 159).

Впадає в око кінематографічність сюжету. Його легко було б інсценізувати. Це міг би бути чудовий фільм про українську еміграцію в Канаду. Автор відзначає колективізм, взаємодопомогу перших еміґрантів, їхню зарядженість на облаштування свого помешкання на новій землі. Не оминає він і гострої теми певних непорозумінь з чужинцями і навіть між самими українцями (сцена непорозімь з гуцулами, зокрема).

Лаконічність і сематична чіткість З. Бичинського вражають: «Жінки потрохи забували про Старий Край» (с. 186); «Важке було життя, але не безнадійне» (с. 189); «Два трупи в одній хаті, в одній родині та на однім ліжку» (с. 193) [про смерть Катеринних дітей].

В тяжкі хвилини українці звертаються до Бога: «Кирило, хай вас Бог потішить. Я розумію ваш біль – двоє дітей нараз стратити. Але з Богом позиватися

не можете» (с. 198); «Якова натура була інакша. Коли Софія сказала йому, що Йосиф умер, Яків ковтнув слину й прошепотів чотири слова: «Така була воля Божа»» (с. 198).

Детально описано важку працю українців, їхні невеличкі перерви на відпочинок, охоту тощо.

З. Бичинський дуже вміло, як сказали б тепер, користується епідигматичним рядом: «Осіли ми тут на *безлюдді*, але *безлюдьками* бути не хочемо» (с. 213). Відбувається самоутвердження емігрантів: «Ми не в Старім Краю, ми в Канаді» (с. 218). Автор трепетно описує перше богослужіння на канадській землі, пошуки деякими односельчанами можливості навчатися у Вінніпезі. Як у калейдоскопі, змінюються події – у Сандика і Аниці народилися двоє хлопців-близнюків, земляки відсвяткували Різдвяні свята, перші свята в Новім Краї, полювали на муса.

Раз-пораз вражає лаконічність мови З. Бичинського: «Без нього – чорна ночка» (с. 250). Описано перші шкільні заняття вдома, проведені Сандиком.

Багато дізнаємося про робочі моменти з життя емігрантів, їхні взаємини з представниками інших націй та народностей (часто непрості).

Неперевершені описи природи, довкілля у З. Бичинського. Трансформуються відносини чоловіка і жінки: «Відколи вони в Канаді, він не підняв на неї руки» (с. 329). Та старокраєві пережитки все ще дають знати про себе: «Баба має довгий волос, а короткий розум, – сказав з авторитетом Іван Пиріг» (с. 340). Вперше доводиться мати справу з поліцейським.

Багато цінних деталей подає автор про життя українських першопроходців Канади, як, наприклад, відсутність належної медичної допомоги. Зворушливо і з болем описує З. Бичинський трагедію Ганки Бариляк. Автор створює комічний ефект, обігруючи прізвище українця:

– А де є Капуста?

– Нема капусти, – відповів хтось із гуртка. – Зайці з'їли капусту (с. 364)

Українцям, які живуть в Україні і мають перманентну проблему бездоріжжя, цікаво звучатиме наступна фраза: «Бачиш, Джордже, ти будеш нашим послом, і тут мав ти нагоду бачити, які дороги ми маємо. Коли поїдеш до Оттави, не забудь за наші дороги. Це я тобі на серце кладу» (с. 366).

В тексті часто йде протистояння/протиставлення Старого та Нового Країв: «Ти маєш мені сказати, коли він що наброїв, одначе бити його ти не маєш права. Я йому батько. Це не Старий Край, ми в Канаді!» (сс. 389-390); «Люди працювали завзято й енергійно, не як наймити панові у Старому Краю, а як господарі, що збирають для себе плоди цілорічної праці» (с. 386).

Співбесідники часто користуються невичерпним фразеологічним запасом української мови:

– Вона була така, відколи я її пам'ятаю. Ні до життя, ні до гробу, – боронив Костя Вівчарик.

– Бідному все вітер в очі, – сказав Пиріг, аби затерти неприємне враження, яке зразу зробив на Якова (с. 402).

Зиґмунт Бичинський кохається в українській мові, її звуковідтворювальній потузі: «Ще здалеку було чути бренькіт тарелів, дзеленькання ложок і ножів, хлюпання води та пискливі жіночі голоси» (с. 403). Так, мабуть, сьогодні з сучасних українських письменників вже ніхто не пише.

З. Бичинський детально описує смерть і похорони дружини і дочки Костя Бариляка – Ганки і Дорки, перші непорозуміння на релігійному ґрунті серед еміґрантів.

І рефреном знову звучить мотив: «Це не Старий Край. Це Канада!» (с. 459).

Бичинський не цурається філософських роздумів про тяглість життя, особливо тяглість еміґрантського життя: «І життя на колонії «Україна» плило далі, як пливе річка. Часом пливе спокійно і тихо, і не знати, чи вона пливе, чи стоїть. Часом пливе бистро і з гомоном, наче втікаючи від смерти. Але все пливе й пливе, доки не досягне свого кінця, своєї останньої мети» (сс. 463-464).

Описано перше весілля на колонії. Коли деякі еміґранти збудували перший «Народний Дім», більшість людей вже мали готову думку про нього: «Пиріг говорив, що це не «Народний Дім», а «Народна Розпуста»» (с. 467).

Одомашнення чужинця передано через відмінювання його імені: «Коршмар вискочив із-за високої бари, підняв Чарлія за ноги і рушником, що висів із кишені білого кафтана, став втирати його штани» (с. 479).

Появляються і перші критичні нотки про Канаду: «В Канаді родяться діти, які не знають біди, тому й вони нездалі до праці» (с. 486).

У главі «Сталося» показано і темну сторону еміґрантського життя – брак часу на догляд за дітьми і порушення ними закону (грабунок фарми Фреда Дмитром Капієм).

Назви глав дуже виразні, як-от «Клопоти». Жителям Альберти, зокрема, може сподобатися ця думка: «Ех, коби не ці морози, в Канаді було би несогірше жити! – говорив Іван Пиріг до своєї жінки, коли їхали домів» (с. 531).

Часто сім'ї на той час були багатодітними, як от Сандик Федик, який мав «осьмеро дітей, шістьох хлопців і двоє дівчат» (с. 535).

Українцям приходиться знайомитися і з юридичними тонкощами життя в Канаді. Автор описує повсякденні труднощі життя, особливо після втрати одного з годувальників.

Трансформуються і прислів'я/поговірки/приказки (як-от, «у Бога за пазухою»), привезені в Новий Край зі Старого: «А ми сидім тихо, працюймо на полі та дякуймо Богові, що ми не в Старім Краю, а в Канаді, за морем, безпечні, як у Бога за печею» (с. 568, реакція на події 1914 р. в Європі); «А свого часу, коли я дістав доляра і кводра на день, від сходу до заходу сонця, то подумав, що я Бога обняв за ноги» (традиційне «Бога вхопив за бороду») (с. 577).

Бичинський описує перші походи українців на війну.

Відчуття змагальності/конкурентності серед українців автор передає просто і лаконічно: «І не в одній хаті рішалося: коли Сандик має авто, то й ми можемо

мати. Ми не гірші від Сандика» (с. 628). Показана також жертовність українців на військові цілі.

Глава «Оповідання Костя Бариляка» демонструє живучість українців, здатність виживати в неймовірних умовах. З роману дізнаємося про те, як стійко перенесли українці перші втрати своїх синів у війні з Австрією та Німеччиною. Трагічна образність опису небагатослівна: «Сандик почорнів як земля» (с. 672).

З допомогою прислів'їв/приказок автор створює небагатослівну, але дуже виразну/чітку картину: «Третій лікар був п'яний як темна нічка» (с. 727). Сандик з Аницею переживають втрату двох дітей – сина на війні та дочки від епідемії. Захоплююче З. Бичинський описує нелегко здобуту перемогу, повернення на канадську землю переможців. Вельми зворушливо описані вибори Сандика на посла провінційного парламенту, відвідини Сандиком та Аницею Батьківщини.

Роман має своїм епіграфом знамениті слова Богдана Лепкого «Чуєш брате мій, товаришу мій ...», і заключна глава має назву «Ключ журавлів».

Післямову до роману написав професор Манітобського університету Мирослав Шкандрій.

Роман Зиґмунта Бичинського підтверджує, що справжній твір мистецтва ніколи не старіє, він завжди є актуальним і злободенним.

ВАТИКАН ТА ГОЛОДОМОР: РОЗДУМИ НАД МОНОГРАФІЄЮ АТАНАСІУСА МАКВЕЯ ТА ЛЮБОМИРА ЛУЦЮКА

The Holy See and the Holodomor: Documents from the Vatican Secret Archives on the Great Famine of 1932-1933 in Soviet Ukraine. Edited by Athanasius D. McVay & Lubomyr Y. Luciuk. Afterword by Laura Pettinaroli. – Toronto: Kashtan Press and Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto, 2011. – 99 pp.

Невичерпна тема українського Голодомору привертає і привертатиме до себе увагу провідних світових науковців-дослідників (істориків, культурологів, політологів, соціологів, краєзнавців, діаспорознавців, україністів, славістів, колишніх радянологів, які спішно перекваліфікувалися).

Спеціалізація священика, доктора Атанасіуса Маквея – історія ватиканської дипломатії 20-го століття та Української Греко-Католицької Церкви (див. довідку про авторів). Він завершує монографію, присвячену Никиті (Микиті) Будці, першому українському греко-католицькому єпископу Канади, основуючись на матеріалах з ватиканських секретних архівів. Професор Любомир Луцюк відомий в цілому світі подвижницькою працею в справі визнання інтернованих українців у Канаді в часи Першої світової війни, дослідження Голодомору, він є автором ряду монографій, присвячених політичній історії України двадцятого століття та українців у Канаді. Він викладає політичну географію в Королівському військовому коледжі Канади.

За словами самого Любомира Луцюка (презентація книги в Едмонтоні у Домі української молоді 6-го червня 2012 р.), ця книга була підготовлена і над-

рукована рівно за один рік (приклад хорошої української оперативності, на відміну від численних проектів, які розтягуються на роки, іноді десятиліття, а часто так нічим і не завершуються).

Хотілося би ще одним реченням згадати наукову сміливість (некон'юнктурність) вчених, висновки яких, можливо, не завжди задовольнятимуть широку громадськість, ті чи інші зацікавлені кола тощо. Наука завжди має бути об'єктивною та незаангажованою.

Поліграфічно книга підготовлена/надрукована бездоганно (може слугувати зразком, як має виглядати друковане видання). Ілюстрації (фотографії, як чорно-білі, так і кольорові) доповнюють інформативність цієї книги. Сам формат (у межах ста сторінок) в час інформаційного вибуху/надінформативності захоплює потенційного читача, якого так нелегко заоохотити до вибору тієї чи іншої книги. А ще слід врахувати, що теперішній читач вибирає книги різними мовами (англійською, українською, польською, німецькою, все тією ж російською та іншими).

Автори дякують численним організаціям та окремим особам за сприяння та підтримку.

На сторінці *ii* вміщено передрук з тижневика «Мета» (Львів, за 30 липня 1933 р.) під назвою «Український Католицький Епископат Галицької Церковної Провінції, в справі подій на Вел. Україні до всіх людей доброї волі» авторства митрополита Андрея Шептицького та інших церковних першоієрархів. Позиція церкви виражена однозначно: «УКРАЇНА В ПЕРЕДСМЕРТНИХ СУДОРОГАХ! – Населення вимирає голодовою смертю ...»

Передмова Атанасіуса Маквея та Любомира Луцюка «Ватикан (Святий Престол) та Голодомор» надзвичайно інформативна та об'єктивна. З неї ми дізнаємося, що тільки в 2006 році стало можливим отримати відповідь, основану на документах, як Ватикан реагував на Голодомор 1932-1933 років в Україні та якою інформацією він володів, коли переписка з папою Пієм XI (1922-1939) була розсекречена і стала доступною для вчених. Первинною ціллю цієї книги Маквея та Луцюка було «зібрати та надати, вперше, англомовні переклади цих первинних документів, найдених у ватиканських архівах та декількох інших сховищах римської курії» (с. *iii*). Аналогічні проекти, як зазначають автори, були здійснені нещодавно в Британії, Італії та Україні.

Ціль коротенької рецензії – не передати зміст 57 документів, а зацікавити потенційного читача придбати книгу і детально самому ознайомитися з її змістом. Документ 5 містить анонімний лист з України Гайнріху Вінкену, директору Німецьких католицьких благодійних товариств у Берліні (1922-1946). Лист-відчай неможливо спокійно читати («Скрізь велика кількість голодуючих і жебраків. Матері залишають своїх дітей на дорогах...» – с. 5). Наведені вражаючі деталі Голодомору. Документ 20 підтверджує: «Все більшає випадків найжорстокішого вбивства просто, щоб вкрасти що-небудь для того, щоб з'їсти. Часто є випадки, коли людей арештовують на ринку за те, що вони продають людську плоть/м'ясо» (с. 27-28).

В Післяслові/післямові «Слова, вчинки та мовчання? – Ватикан, Голомор та європейська криза» Лаура Петтінаролі підкреслює, що «реакція Ватикану [на Голодомор – В.П.]– офіційно поширювати новини про Голодомор, повинна допомогти розвіяти представлення про те, що папство 'мовчало' перед загрозою великих гуманітарних катастроф двадцятого століття. Тепер очевидно, що стосовно голоду в Україні воно не мовчало» (с. 85). Численні папські документи, вміщені в цій книзі, підтверджують це і надають численним дослідникам цієї теми з різних країн світу безцінну першооснову (так званий фактичний матеріал). Опосередковано (через різні канали) Ватикан організовував допомогу голодуючим (про це, звісно, детальніше в самій книзі), хоч ця допомога не завжди спрацьовувала/досягала своєї цілі. Лаура Петтінаролі закликає дослідників до залучення подібних матеріалів з різноманітних національних архівів (див. с. 85).

Додамо, що книга дійсно безцінна з огляду на важливість самої теми Голомору, а також (як уже зазначалося вище) введення в обіг нового фактичного матеріалу.

АКУСТИКА ДУШІ

Уніат Мирослава. Акустика серця: збірка поезій. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 283 с.

В передмові «Від автора» Мирослава Уніат вказує на важливість віршів/поезії особисто для неї: «Вірші рятують мене від руйнації. Вони мій антидепресант» (с. 3). Вона продовжує: «Вірші – це хронограф моєї душі, це акустика мого серця. Вони відбивають мої переживання, настрій, думки – всю мою внутрішню сутність» (с. 3).

З анотації дізнаємося, що «збірка містить поезії, написані авторкою у студентські роки».

Датований 18.11.2005 р. вірш «Оживлення думок» розпочинається рядками:

Шматочок кришталю
У душу упав
І думку зів'ялу
Безжально зім'яв (с. 10)

В них уже починає окреслюватися напрямна поезії Мирослави Уніат – пізнання власної душі, власного настрою, пізнання людського існування в непростих суспільних обставинах. У своїй поезії автор звертається до Різдвяної тематики (теми, яку надибуємо в творчості українських поетів Богдана Лепкого, Леоніда Коровника, Юлії Бондючної):

То ж всі ми повірмо у казку,
Яку нам приносить Різдво! (с. 14)

Її поезія наповнена Божим благословенням і ласкою:

Я Богу дякую, бо маю,
Заради чого жити я ... (с. 21)

Початкові вірші показують творчий діапазон поетки – образність, внутрішню силу, алегорію/алегоричність (вірш «Підступна невзаємність»):

Невчасно троянда зів'яла,
Хто винен у смерті її?
Це ж вітра вона покохала,
Так шкода, що він її – ні.
Він лиш обіймав ті пелюстки –
Червоні, безмежні в красі,
А потім стебло у колючках,
Зламав так безжально вночі ... (с. 35)

Поезії М. Уніат притаманні легкість, рвійність, певна загадковість (вірш «Змій з дитинства»):

Кружляє в небі паперовий змій –
Це спогад із дитинства веселковий.
Той змій, мені здається, наче мій,
Який залишила літати вчора ... (с. 44)

Краса і чудо природи плавно і непомітно перетікає в поезію:

Цвіли вишні
Гарно й пишно.
Цвіли вишні ...
Зацвіли вони незвично
В моїм вірші ... (с. 46)

Особисті втрати (зі звороту книги дізнаємося, що авторці було лише 7 років, коли померла її мама) та переживання виливаються в потужну поезію (див. вірш «Прощання», сс. 49-50).

Цікаво-іронічне у авторки ставлення до критиків:

А ти ж був генієм, допоки критиком не став!
Читав поезії: від Бога ти оратор,
Тепер у тебе вірш – це рими сплав,
А сам ти вже давно версифікатор (с. 58)

Поетка прислухається до найменших порухів, тиші:

Я слухаю тишу,
Я п'ю її звуки.
Десь вітер колише
Високі бамбуки.
Та тиша, мов камінь,
Тверда, ніби скута,
І вже загорнула
В міцні свої пута (с. 65)

Не будемо занадто критичними та категоричними, адже рядки ці писалися вісімнадцятирічною дівчиною (2006 р.).

Автору притаманна самокритичність («Найгірший із віршів», с. 69).

Мирослава Уніат специфічно розмірковує про відповідальність поета:

Писать не для себе.
Писати для всіх –
Мабуть, так поети
Спокутують гріх? (с. 84)

В «Динаміці життя» (с. 92) автор розповідає про щемний зв'язок зі своїм батьком, його важливу роль в її житті.

Мирослава Уніат дуже доречно використовує жаргонізми/сленг у своїй поезії:

Ви йшли воювати в Афган
Такі молоді і мрійливі (с. 129)

Найсильніший (і найемоційніший) у збірці є «Цикл віршів, присвячених татові» (Татові присвячує автор і всю збірку).

Поетка щиро зізнається в любові до найріднішої людини:

Для мене в світі найріднішій,
У всьому майже ідеал.
Ви найгарніший, наймужніший ... (с. 133)

Автор присвячує вірш «Заспівав аквілон» (сс. 140-141) сестрі Наталії.

Крається від болю серце, читаючи поезію «Мамо!» (с. 152).

Поезія «Не хочу, щоб той час вернувся знову ...» (сс. 179-180) присвячена темі Голодомору, співзвучна віршам Леоніда Коровника, які заторкують цю незагойну рану українського люду.

У своїй поезії Мирослава не оминає деякі болючі проблеми сьогодення української молоді (наркотики, горілка, СНІД). Їй болить те, як легко молодь сходить на манівці життя, поступаючись своїми ідеалами та позитивними настановами («Пофарбувала життя у чорне», сс. 191-192; «Крок у безодню», с. 193).

І знову поетка звертається до світлого образу своєї матері («Рідній матусі», с. 219; «Зустріч», с. 220; «Твої очі мені сказали«, с. 221; «В день народження мами», с. 223).

Запам'ятовуються вірші «Учителям», с. 226; «Моїй Вкраїні», сс.227-228; «Мова рідна та свята», с.229.

Авторці підвласна і складніша форма балада/притчі («Невигадана поема із Задесення»).

Необов'язково, на нашу думку, було вміщувати в збірку розділ «Проза» (віддає реферативністю та шкільництвом).

Малий наклад книги (всього 300 примірників) завадить, мабуть, більшому загалу ознайомитися з нею. Нелегка дорога українських книг до українського читача. А книг молодих українських поетів тим паче. Порадіймо тому факту/оказії/нагоді, що малесенька частина накладу все-таки прибула до Едмонтона, де зараз в Альбертському університеті магістерську програму з українського фольклору завершує її автор. Справжня поезія непідвладна кордонам та перепонам. Утворився та замкнувся щасливий трикутник поезії Мирослави Уніат (Ніжин-Київ-Едмонтон).

НАУКОВИЙ ДОРОБОК ФУЛБРАЙТІВЦІВ УКРАЇНИ

Україна і світ: прагнення змін. Монографія. Відповідальний редактор Наталія Висоцька. – Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. – 448 с.

Ця праця є «спільним проектом Українського Фулбрайтівського товариства і Програми ім. Фулбрайта в Україні, в якій зібрано наукові доповіді українською та англійською мовами учасників 12-ї щорічної Фулбрайтівської конференції, що відбулася в Києві 18-19 грудня 2009 року» (з анотації монографії).

В Передньому слові «Українське Фулбрайтівське товариство в розбудові громадянського суспільства в Україні (до 10-річчя з дня створення» його президент Мирослава Антонович визнає: «На жаль, повноцінного громадянського суспільства в Україні ще не створено» (с. 10).

Наскільки суттєвими та інноваційними є рекомендації фулбрайтівців щодо реформування освіти, науки, економіки, політичної системи України? В статті-рецензії постараюся відповісти на це питання. Серед зарубіжних (англомовних) видань подібної проблематики виділимо працю: Larissa M. L. Zaleska Onyshkevych and Maria G. Rewakowicz, eds. Contemporary Ukraine on the Cultural Map of Europe. M. E. Sharpe, Armonk, NY 2009, 471 pp. (див. рецензію на неї Valerii Polkovsky в Slavic and East European Journal, vol. 54, no. 3 (Fall 2010): 568-569).

Розділ 1 має назву «Новий світовий порядок та місце в ньому України». Стаття під претензійною назвою Антоніни Колодій «Реформування чи перезаснування держави: які політичні зміни потрібні Україні?» не дає відповіді на вищезазначене запитання (не будемо ж серйозно вважати панацеєю для порятунку України скликання Конституційної асамблеї та міфічне «інституційне перезавантаження усієї політичної системи» (с. 31), коли сьогодні «народно обраний» мер Києва Леонід Черновецький разом зі своєю «реформаторською молодою командою» так «перезавантажив» бюджет Києва, зникнувши сам у напрямку Грузії/Ізраїлю з мільярдами вкрадених доларів, що простим киянам прийдеться цей самий бюджет наповнювати («дозавантажувати») десятиліттями). Не погоджуюся з автором, що «старе зламати можна легко і швидко ...» (с. 27, це щодо української ситуації). Ні словом не згадується про жахливу українську корупцію (в економіці, освіті, вищій школі, тій же самій політичній системі, псевдоеліті). Демократичний табір не просто роз'єднаний, він позбавлений будь-яких значимих реформаторських ідей, здатних об'єднати суспільство (або, принаймні, зацікавити його). Автор статті непогано обізнана з бібліографією на задану тематику (див. «Примітки», сс. 31-33). Наталія Петрова є автором наступної статті «Важливість впровадження демократичних стандартів у правозастосування посттоталітарної держави». Вона зауважує: «... незалежне судочинство і верховенство права – життєво важливі для розбудови і зміцнення демократії, досі залишаються проблемними» (с. 37). В світлі останніх подій (переслідування політичних опонентів у судовому порядку, незаконне утримання їх під слідством, спеціально розтягнене на місяці та роки) «проблемні» (на думку автора) принципи майже зникають. Країна різко крокує в сторону авторитарної моделі (швидко перейнявши правила і тон кримінального світу, школу якого пройшов Президент України). Статтю «Семантична інженерія» як засіб розбудови нації, або чому українським елітам варто читати іспанську конституцію?» написав Олександр Пронкевич. Із 25 посилань (див. «Примітки», сс. 56-57) 20 припадає на відомого зарубіжного дослідника Гомі Бгабгу (на жаль, не дуже знаного в Україні). Автору слід було глибше вникнути в запитання «А хто ж таки дійсно представляє на сьогодні українську еліту?» (якось не личить зараховувати сюди вчорашніх «братків» зі Сходу – нині членів українського парламенту, або російськомовних співочих попсовиконавців), раніше ніж просто рекомендувати їм ознайомитися з надбаннями іспанської конституції. Ніколи вони цього робити не будуть (а от у кориді участь прийняти могли б). А також відпочити в Іспанії. Ну, ще може вивести туди в офшорки капітали. Четверта і остання стаття цього розділу – «Прагматизм і стратегія демократичних змін» Ніни Поліщук.

Розділ 2 «Україна та українство на міжнародній арені» має чотири статті. Автор першої – «Українська культурна спадщина за кордоном: стан і перспективи» – Віта Сусак. Вона розглядає питання збереження (приклад Франції, США, частково Німеччини) і вивчення цієї спадщини. Коротка стаття дає чіткий опис стану цієї спадщини. Хоча автор не зумів уникнути стереотипно-шаблонного висновку про останню хвилю еміграції з України: «Четверта хвиля» емігрантів з незалежної України майже не долучається до продовження і розвитку справи повоєнної еміграції, на заваді стають ідеологічні непорозуміння, посилені віковими бар'єрами» (с. 79). Незважаючи на досить поширену таку думку (зокрема, завдяки працям Ярослава Розумного), ситуація не є такою однозначною (в тих же таки Штатах, і особливо в Канаді, яку автор не розглядає). Представники четвертої хвилі еміграції тут викладають різні українознавчі курси (в неділь-

них та суботніх школах), очолили ряд танцювальних колективів (зокрема, в Альберті), активно долучаються до суспільно-культурного життя (приклад Торонто). Наступна стаття «Українці на перехресті культур» написана Тетяною Введенською. Автор порівняла соціально-психологічну адаптацію американських українців/українських американців (25 чол.) та аналогічну групу з Дніпропетровська (проживають в Україні). Тетяна Введенська робить висновок, що «у українців, які живуть в Америці, спостерігається більш високий рівень соціально-психологічної адаптованості, ніж у українців, які живуть в Україні» (с. 94). Хоч аналогічний висновок можна зробити і з дослідження з більшою кількістю респондентів з обох країн, бажано було би, щоб усе-таки була більша кількість респондентів. Наталія Городня є автором статті «Між Європою і Росією: зовнішня політика України в умовах глобальних змін початку XXI ст.». Дослідниця заявляє: «Україна не є країною-гігантом, а її економічна інтеграція й надалі ускладнюється географічним розташуванням між двома гігантами – ЄС і Росією» (с. 97). Характеристика «гігант» стосовно Росії повторюється в статті десь з десяток разів (до речі, ВВП Росії в світовому ВВП становить десь трохи більше 2 %). Є ряд західних дослідників, які не вважають Росію гігантом.

Автор розглядає українсько-російські відносини за президента Віктора Ющенка, нові виклики національній безпеці України, відносини України і Європейського Союзу. Рецепти для поліпшення російсько-українських відносин, наведені Наталією Городньою, часто звучать трохи дивно (наведу тільки цитати замість коментарів: «Розуміння специфіки українсько-російських відносин вимагає уникнення дратівливих для Росії гуманітарних проблем, включаючи питання історичного минулого», с. 101; «Так, очевидно, з ідеологічних мотивів не розвиваються належним чином відносини України і Білорусії [повинно бути – Білорусі – В.П.], близьких географічно, історично, культурно слов'янських держав, що мають багато спільного, в тому числі й у площині захисту національних інтересів від тиску Росії», с. 109 тощо). Про які ідеологічні мотиви України конкретно йде мова? Чи має взагалі Україна свою ідеологію?

Наступна стаття – «Ми не одні» Лідії Жовніренко. Зразу ж насторожує висновок автора: «... питома вага українців-емігрантів складає 10-15% усієї діаспори» (с. 115). Автор має на увазі діаспору народів світу (с. 115). Цифра абсолютно перебільшена і нереальна. Викликають подив деякі інші дані Лідії Жовніренко («... серед емігрантів до Німеччини у 2004 році 45,5 % склали українці...; до США – 71,4 % – українці ...» (с. 117), з посиланням на довідник «Міграція населення України у 2004 році» – К.: ДКСУ, 2005. – 162 с.). Автор і далі продовжує послуговуватися міфічними цифрами: «Отже, чому українці-емігранти складають аж 10-15 % усієї діаспори, тобто в 3-5 разів більш ніж у середньому вся діаспора світу?» (с. 119); «Найбільше українців мешкає у РФ (понад 5 млн. осіб), Казахстані (до 2,4 млн.), США (2 млн.), Канаді (1 млн.), Молдові (650 тис.), Польщі і Білорусії (по 500 тис.), Бразилії (350 тис.) та Аргентині (250 тис.)» (с. 125). Автору слід було, насамперед, уточнити, що вона має на увазі під назвою/терміном/визначенням «українець» (народжений/а в Україні? українського походження (згідно перепису), але народжений/а в країні поселення тощо). Як відомо, тільки 10 % українських канадців/канадських українців народилися в Україні. Висновок: стаття очевидно не фулбрайтівського рівня, повна патетики і риторики, популістська у своїй суті (з сумнівними джерелами посилання).

Розділ 3 – «Юрій Луцький: Між Україною і Заходом (до 90-річчя від дня народження вченого» відкриває чудовий есей Євгена Сверстюка «Перезва в горах» (присвячений авторовій переписці та взаєминам з Юрієм Луцьким). Дуже слушна думка Євгена Сверстюка: «В культурі важить не так національність, як справжність і рівень» (с. 147). Наступною йде блискуча розвідка Михайлини Коцюбинської «Один із незамінних. Діалог з Юрієм Луцьким через океан». «Незамінною», як виясняється тепер, є і сама Михайлина Коцюбинська. Стаття Лесі Демської-Будзуляк «Історія української літератури «поміж Гоголем і Шевченком» представляє стислий, але чіткий огляд історії української літератури в світлі відомої праці Юрія Луцького. Заслуговує на високу оцінку першочергово фаховим рівнем стаття Лариси Масенко «Гоголь в інтерпретації Юрія Луцького». Краще пізнати багатогранну натуру Юрія Луцького допомагає стаття Ольги Лучук «Просопографія Юрія Луцького крізь призму його епістолярію». Хороше враження про статтю Всеволода Любченка «Другий батько «Щоденника» Аркадія Любченка» псують численні транслітерації англійською, зроблені з російської, а не з української, в короткій анотації статті англійською (Mstislav повинно бути Mstyslav, «Smoloskip» повинно бути «Smoloskyp», Michailina Kotsubinskaya раніше було правильно транслітеровано як Mykhailyna Kotsiubynska, с. 193). Tamara Yakovenko насправді є Tamara Yarovenko (див. стор. 190 – Тамара Яровенко). Прізвище та ім'я Юрія Луцького англійською відомі як George Luckyj (в різних анотаціях у книзі пишуться порізному, як-от George Lutskyj, Yuriy Lutsky, Lucky тощо). Дрібниці, скажете ви. А от у Юрія Луцького таких дрібниць не було.

Добре написана стаття Тараса Лучука «Білінгвізм чи квазілінгвізм Юрія Луцького?» закінчується висновком: «... до літературно-наукової діяльності Юрія Луцького найкраще прикласти таке визначення, як ситуативний білінгвізм» (с. 205).

Розділ 4 – «Українська освіта: необхідність реформ». Стаття Ірини Литвинчук «Самоактуалізація особистості у міжцивілізаційній інтеракції» переобтяжена псевдонауковою термінологією, як от «валідні засади» (с. 229), «валідний підхід» (с. 232), «принципи валідності» (с. 233). Автори статей цього розділу (стислі рамки статті-рецензії не дають нам змоги детально зупинитися на них) не дають відповіді на запитання: «В чому суть реформ української освіти?» Зовнішнє незалежне тестування/оцінювання (на яке постійно посилаються автори) не може слугувати наріжним каменем реформування освіти (де одних університетів/академій є біля 900, з їх нікчемним/мізерним фінансуванням, персоналом часто без ступенів і звань, невизнанням західних наукових ступенів, відсутністю елементарної бібліотечної бази тощо).

Розділ 5 – «Культура і мова в контексті глобальних змін». У цьому розділі виокремимо фахову та кваліфіковано написану статтю Людмили Сердюкової

«Підстави для включення творів українського письменства у викладання англійської мови в Україні» (стаття написана англійською мовою).

Розділ 6 – «Екологізація економіки: інноваційні підходи». Виділяється своїм змістом та аргументованістю стаття Сергія Щербини та Романа Щербини «Торгово-економічні зв'язки України з Європейським Союзом у контексті геоекономічних змін». Цей розділ складається з чотирьох статей. В кінці цієї книги подані відомості про авторів (українською та англійською мовами).

Дане монографічне дослідження, м'яко кажучи, розчарувало. Автори не зуміли (за незначним винятком) розглянути, дослідити, глибоко аргументувати положення, про які вони заявили в анотації свого дослідження: «Розглядаються складні й неоднозначні процеси, що відбуваються у сучасній Україні в царині державотворення, зовнішньої політики, вищої та середньої освіти, економіки, науки, права». Постає закономірне запитання: «Якщо вже наукова продукція фулбрайтівців України є такого рівня, то якими тоді є наукові здобутки нефулбрайтівців України?»

Валерій Полковський – доктор філософії, президент компанії East European Opportunities (Сейнт Альберт, Альберта), директор Центру канадознавства Національного університету «Острозька академія», автор понад 300 публікацій (лексичні зміни в мовах світу, переклад і перекладознавство, сучасний український літературний процес та канадознавство).

ЗВ'ЯЗОК ІЗ УКРАЇНОЮ

Богдан Клід
(Едмонтон)

«БІЛА КНИГА ПРО ЧОРНІ ДІЛА КРЕМЛЯ»: ШІСТДЕСЯТ РОКІВ ЗГОДОМ

У 1953 році, з нагоди двадцятої річниці Голодомору в Україні, Рафаель Лемкін, який вважається «батьком» Конвенції ООН про запобігання та покарання злочину геноциду, виступив у Нью Йорку із промовою. Його аудиторія великою мірою складалася з нових емігрантів з України та американців українського походження. У його виступі учений представив свою концепцію радянського геноциду в Україні. На його думку, цей геноцид став наслідком чотиршох напрямків політики комуністичної партії і радянського уряду. Зокрема, це знищення українських селян під час Голодомору 1932-33 рр.; ліквідація українських церков; репресії та винищення української інтелігенції, політичних провідників, духовенства; «розчленування українського народу» шляхом прямого заселення іноземців в Україну й «розпорошення українців по всій території Східної Європи». Саме ці, за формулюванням Р. Лемкіна, були чотири головні кроки в системному знищенні української нації та її поглинанні новою радянською нацією[1].

Того ж року, коли Р. Лемкін виголосив цю промову, у місті Торонто (Канада) було опубліковано перший том *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book* («Біла книга про чорні діла Кремля»). Ця збірка матеріалів англійською мовою, головним чином, складалася зі спогадів та свідчень, що відтворюють пережите українцями в умовах радянського режиму у трагічні 1930-і рр.[2]. Хоча

[1] Див. текст промови Р. Лемкіна і вступ Романа Сербина «Lemkin on Genocide of Nations,» *Journal of International Criminal Justice* 7 (2009), с. 123–130, особливо с. 126–129, де Лемкін називає і описує чотири напрямки політики, що виразились у геноциді. Промова була вперше опублікована у книзі: *Holodomor: Reflections on the Great Famine of 1932–1933 in Soviet Ukraine*, L.Y. Luciuk, ed. (Kingston, Ontario: The Kashtan Press, 2008). Див. Appendix A, с. 235–42.

[2] Semen Pidhainy, ed., *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book* Vol. 1 *Book of Testi-*

поява цього тому жодним чином не стосувалася Р. Лемкіна чи його промови 1953-го року, проте праця презентує значний обсяг матеріалу, велика частина яка відповідає чотирьом напрямкам політики радянського геноциду, визначених ученим.

Перша частина містить свідчення про трагедію, пережиту українськими селянами. Серед них описи процесу колективізації, знищення найбільш заможних й успішних господарів (декуркулізація або розкулачування) та розповіді про Голодомор. Друга зосереджується на репресіях та знищення значної кількості українських інтелектуальних і культурних постатей. Тут подаються короткі біографічні портрети та описи життя письменників і представників інтелігенції, яких було заарештовано і засуджено до тюрем та трудових таборів у 30 рр. Наступна частина стосується інформації про ліквідацію незалежних Української Православної та Української Католицької церков, а також трагічної долі українських духовних провідників та нижчого духовенства. Тема розселення демонструється в описах і спогадах про каторжні табори та в'язниці, до яких були заслані українці, та страждання, які їм довелося пережити.

Публікація «Білої книги» також містить розділ матеріалів та свідчень, що стосуються масових захоронень у Вінниці та під Биківнею поблизу Києва. У цих могилах поховані жертви убивств, скоєних радянськими внутрішніми спецслужбами в основному під час Великого Терору. Інформація про захоронення жертв НКВД у Вінниці стала відома в результаті розкопок, здійснених за сприяння німців під час Другої світової війни; масові могили під Биківнею отримали широкого розголосу лише наприкінці 1980-их, в останні роки Радянського Союзу[3]. Також включена до книжки є коротка стаття «Чи чує світ» Івана Багряного, де, зокрема, йдеться про партизанську війну, яку вела Українська Повстанська Армія.

Редактором «Білої книги» був Семен Підгайний (1907-1965), який народився в козацькій родині на Кубані. У 1925 р. він поїхав до України навчатися в Київському Інституті Народної Освіти (тепер Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка), але незадовго до закінчення його відрахували з університету через соціальне походження. С. Підгайний тоді переїхав до Харкова, колишньої столиці Радянської України, де працював у Музеї Слобідської України та викладав історію в Харківському Інституті Народної Освіти (тепер Харківський Національний Університет імені Василя Каразіна). Як і багато його сучасників з інтелігентції, він зазнав політичних репресій 1930-их рр. У 1933-ому його заарештували і засудили до каторжних робіт на Соловецьких островах, де він зустрів багатьох інтелектуалів, репресованих і засланих на важку працю. С. Підгайному довелося пройти значні випробовування, виповнивши свою міру покарання в 1940 році. У період німецької окупації, він працював у Харківській міській адміністрації.

monies (Toronto: Ukrainian Association of Victims of Russian Communist Terror, 1953).

[3] Р. Лемкін також згадував масові захоронення жертв НКВД у промові 1953 року, зауважуючи, що «Вінницю можна також назвати українським Дахау» – «Lemkin on Genocide of Nations», с. 129.

На прикінці Другої світової війни С. Підгайний разом із родиною виїхав із СРСР до Західної Європи, де написав дві книги про те, що пережив та про життя як в'язень Соловецької тюрми. У першій частині першої книги він подає опис і аналіз карної системи системи на Соловецьких островах. У другій частині С. Підгайний виклав короткі біографічні нариси про українську інтелігенцію, багатьох представників якої він зустрів на засланні. Друга книга – це його особисті спогади про ув'язнення на Соловках[4]. У 1949 р. С. Підгайний емігрував разом із родиною до Канади і оселився в Торонті [5].

Перебуваючи в Західній Європі, С. Підгайний брав участь у політичному житті емігрантів з центрально-східної частини Радянської України. У 1947 р. вони організували Українську революційно-демократичну партію (УРДП)[6]. Емігрувавши до Канади, він продовжував діяльність в УРДП й ініціював у 1950 р. створення Союзу українців жертв російсько-комуністичного терору (СУЖЕРО), ставши її першим президентом. Саме Союз опублікував «Білу книгу».

«Біла книга» з'явились частково як наслідок виступів С. Підгайного на засіданнях та зборах перед емігрантською аудиторією, яка за походженням була переважно з центрально-східної України. На цих зустрічах він заохочував своїх побратимів писати спогади та свідчення про те, що їм довелося пережити в умовах радянського режиму. Частину розповідей він отримав на руках від свідків, які приходили на його виступи, в інших випадках люди відгукувались на його заклик і надсилали свої спогади на його адресу в Торонті[7]. Більшість з них були згодом опубліковані у першому та другому томах «Білої книги». Перший том вміщував значну кількість матеріалів (118 с.) про колективізацію й Голодомор. Другий – майже повністю присвячений Голодомору та подіям на селі напередодні цієї трагедії. Тобто, він містить значно більше розповідей очевидців, та тих, які пережили Голод. Тут також є вагома вступна стаття «Голод як політична зброя», написана Т. Сосновим (псевдонім – Петро Долина)[8].

[4] Підгайний, С., *Українська інтелігентція на Соловках: Спогади 1933–1941*(б.м..: Прометей, 1947).; Підгайний, С., *Недостріляні.* Перша частина (б.м..: Видавництво Україна, 1949). Англомовні спогади Підгайного про тюремно-табірну систему Соловецьких островів з'явились у 1953 р. – S. Pidhainy, *Islands of Death* (Toronto: Burns and MacEachern, 1953).

[5] Див. некролог написаний Олександром Оглоблиним «Семен Підгайний (1907–1965),» *Український історик*, № 3-4, Ч. 3. – 1966. – с. 68–71. Див. також його *Українська історіографія 1917–1956. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка*, 2003. – с. 160-61. Український переклад з коментарями Ігоря Верби та Оксани Юркової праці Олександра Оглоблина *Ukrainian Historiography. 1917–1956* (New York: The Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S., 1957) (=*The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.*, vol. V–VI).

[6] Антирадянська партія, що обстоювала засади незалежності України, була офіційно заснована у 1947 р. на основі ідеалів національного відродження України 1920-х рр.

[7] Частина перша інтерв'ю Олега Підгайного з автором, 26 серпня 2013 р.

[8] Другий том був опублікований у 1955 році ДОБРУСом – Демократичне об'єднання бувших репресованих українців совєтами в США, яка була спорідненою із СУЖЕРОом. Підгайний писав, що ці дві організації мали «ідентичні цілі». Вони обидві були членами Світової федерації українців колишніх політв'язнів і репресованих совєтським

Варто підкреслити, що деякі факти, як і припущення та висновки у спогадах про Голодомор, опублікованих у першому томі «Білої книги», знайшли підтвердження у свідченнях інших очевидців, спостереженнях іноземців чи у документах радянського уряду й комуністичної партії. Особливе значення мають ствердження людей про причини виникнення Голоду. В коротких спогадах «Голод в Молочанському» (село на південному сході України) Я. П. згадує: «У листопаді (1932 р.) стало очевидно, що голод неминучий. Влада конфісковувала усе зерно та інші харчі із сіл» (с. 262). Вилучення хліба, знайденого пошуковими загонами в хатах людей, начебто для виконання плану хлібозаготівлі, широко практикувалось в Україні. Багато свідків підтверджували, що, крім зерна, сільські активісти та загони часто забирали будь-яку їжу, знайдену в домівках селян. У спогаді «Улитка» І. Д-ко писав, що, реалізовуючи план хлібозаготівлі, сільські бузувіри «наказували конфісковувати всі харчі, вимітаючи останні жмені зерна» (с. 239). Р. Сова, який працював економістом у південній Україні, зазначав у своїх спогадах «1933 рік в Україні», що для кампанії хлібозаготівлі було мобілізовано спеціальні бригади, які частково складалися з членів комуністичної партії, вихідців з головних російських центрів. Р. Сова писав: «Я бачив, як у селян забирали останню жменю зерна, борошна, навіть гороху чи квасолі без жодного пояснення» (с. 243). І. І. Коваль у своїх спогадах «Двадцять років драконівських законів» стверджував, що декрет від сьомого серпня, згідно з яким навіть крадіж малої кількості зерна з колгоспу вважалась злочином, що могло каратися смертною карою, став «прологом до ганебного штучного голоду в Україні» (с. 269). У своїх мемуарах «На чорній дошці» Сава Шинкаренко згадував про події, що відбувались у селі Вербки поблизу Павлограду. Зокрема він зауважував, що в 1932 р. майже всі українські села були неспроможні виконати плани з постачання хліба, «які було піднято на неймовірно високу планку» (с. 288). Шинкаренко також описав, як бригади з вилучення хліба, організовані комісарами, присланими з Росії комуністичною партією, забирали весь хліб у колгоспах, після чого йшли до людських домів і конфісковували зерно, заплачене селянам за роботу (трудодні) в колгоспі. Під час обшуків хати часто по-варварськи нівечили та нищили. В результаті нестерпних обставин деякі селяни вдавалися до самогубства (с. 288–289). У спогаді «Вікнинська трагедія» про село в центральній Україні, Олександр Гай-Головко зауважив, що господарів обкладали астрономічно високими податками, такими, «що їх було неможливо виплатити, навіть якщо б усю наявну землю обробити, і вона би вродила найбільший урожай». Гай-Головко також описав бригади, які «зачищали село від останньої крихти хліба» і забирали «убогі залишки їжі, борошна, розтовчені крупи, маленькі торбинки і кухлики гороху та квасолі, залишені для насіння, спечений хліб, коржі та ін.» Він також зазначив, що протягом обшуків хати жорстоко нищилися активістами та іншими особами, присланими конфісковувати зерно (с. 293).

режимом. Див. його передмову до другого тому *Black Deeds of the Kremlin*, с. v. Короткий аналіз вступної праці Петра Долини появилася у статті «Non-Soviet Scholarship on the Ukrainian Famine,» в *Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933* (Washington: United States Government Printing Office, 1988), с. 11–12.

Дехто з очевидців та тих, хто пережили Голодомор, коментували його сутність і специфіку у своїх спогадах. Ранні оцінки свідків та осіб, що вижили, самі по собі становлять великий інтерес у світлі минулих та теперішніх дебатів між істориками стосовно того, чи вважати Голодомор геноцидом. С. Сосновий писав, що Голод був засобом «зламати хребет українській опозиції, аби завершити російське панування». Тобто він був «штучно організований» (с. 222-223). П. Лихо зазначав у своїх спогадах «Радянські документи про Голод в Україні», що Голод 1932-33 рр. був «організований партією та урядом» (с. 226). М. Приходько у спогадах «1933-ій рік у Радянській Україні» прийшов до висновку: «для голоду не було природньої причини; він був навмисне зорганізований, щоб зламати опір селян до системи колективного господарства» (с. 234). Отже, він також доводив, що Голод був штучним (с. 238). І. І. Коваль переконаний, що декрет від 7-го серпня ініціював процес винищення українців, який можна назвати геноцидом (с. 268). У «Нарисах про Ніжинський голод» В. Л. писав, що його побратим М. із Ніжина, який навчався в Московській Академії мистецтв, під час свого приїзду до Ніжина, розповів йому, що не стикався з голодом у Москві та не бачив трупів людей, що померли від голоду, чи дітей, опухлих від голоду, в Росії. Його товариш повідомив, що голод було створений з метою зруйнувати опір українських селян (с. 264). П. Глушаниця у своїх мемуарах, подав список імен 147-ми людей зі свого села Новоселиця Житомирської області, які померли в 1933-ому і прийшов до висновку, що Голод був спланований (с. 206-209).

У деяких спогадах дізнаємось про великі людські жертви. Так, до половини всіх жителів великого села, що нараховувало біля 2 000 хатів, вимирали з голоду, а подеколи й цілі села залишались порожніми (с. 260). Найбільші людські втрати були саме на початку урожаю 1933 р. (с. 253). Гай-Головко зауважував, що найгірші місяці голоду почались у березні того року і тривали аж до нового врожаю (с. 294). Справді, демографічні студії підтвердили, що пік людської смертності від голоду припадає на весняні місяці 1933 року.

«Біла книга» також вміщує інформацію про «Торгсін», спеціальну мережу крамниць, відкриту у Радянському Союзі у 1931 р., продаж у якій здійснювався за валюту. Хоча основне завдання полягало у тому, щоб отримати тверду валюту від іноземців, проте у відділах «Торгсіну» дозволялось робити покупки і радянським громадянам в обмін на валюту чи дорогоцінні метали. С. Лозовий у спогадах «Що сталось у Гадяцькому районі?» писав, що, коли магазин «Торгсіну» був відкритий наприкінці березня – на початку квітня 1933 року, люди, які «мали якесь золото чи срібло, масово їхали у місто». Він відзначав позитивні і негативні сторони існування цих магазинів. З одного боку, в людей відбирали їхні цінні метали, з другого – можливість обміняти їх на їжу зберегла багатьом життя (с. 251-253.) У «Нарисах про Ніжинський голод» В. Л. робить висновок, що магазини були створені з метою, аби викачати з країни «останні залишки золота, шлюбні перстені, позолочені рамки на картини, монограми, тощо» (с. 264) П. Глушаниця писав, що у селі Новоселиця у Житомирській області втрати від голоду були порівняно менші, оскільки поруч з селом є римо-ка-

толицький цвинтар, де перед встановленням радянської влади були поховані багаті люди з коштовностями. Селяни викопували їхні могили під час Голоду 1932-1933 років, забирали золоті перстені та інші цінності та відносили їх до «Торгсіну», де обмінювали на їжу (с. 209).

Психологічний ефект довготривалого голоду на людину згадувався у кількох розвідках. Спеціально про це писав професор М. Міщенко, у своїй короткій статті «Психічні та фізичні наслідки голоду». Особливо цінними є його спостереження про наслідки впливу голоду на психіку людини. Харчовий інстинкт, за зауваженням Міщенка, «під час голоду отримав верховенство над людською особистістю». Вплив на родинні стосунки був просто жахливим, оскільки зв'язок між членами родини втрачався. Батьки покидали свої родини, що таким чином руйнувалися. Діти, які по-особливому чутливі до відчаю в родині, просто втікали. Багато з них ставали безпритульними та приставали до банд. Міщенко також розповідає про трагічну долю цих бездомних дітей, яких підбирали працівники НКВД у великих центрах, таких, як Харків, та відвозили у вантажівках далеко за межі міста (с. 303-04). Автор зауважував, що голод також мав безпосередній вплив на кількість шкіл та їхню національну спрямованість, оскільки сім років після голоду кількість українських шкіл зменшилась, а число російських залишилося тим самим (с. 304-05).

Вищеподаний короткий огляд спогадів та свідчень про Голод в Україні 1932-33 рр. показує, що вже у першому томі «Білої книги» зосереджено багато матеріалу англійською мовою про цю трагедію[9]. Скоро після його появи, копії «Білої книги» були відіслані до бібліотек по цілому світі, в основному до університетських бібліотек Північної Америки, як і до окремих науковців[10]. Не зважаючи на це, публікація книги залишилась здебільше не поміченою північноамериканським науковим середовищем і не отримала належної оцінки у наукових журналах після виходу у світ. Як влучно зазначив О. Підгайний, «її успішно проігнорувала» наукова спільнота Північної Америки після публікації[11].

[9] Того самого року, коли перший том «Білої книги» з'явився, були опубліковані ще дві праці англійською мовою, написані емігрантами після Другої світової війни, які головним чином зореджувались на темі колективізації та Голоду: див. Fedir Pigido-Pravoberezhny, *The Stalin Famine: Ukraine in the year 1933* (London: Ukrainian Youth Association in Great Britain, 1953); і Dmytro Soloviy [Solovei], *The Golgotha of Ukraine: eye-witness accounts of the famine in Ukraine instigated and fostered by the Kremlin in an attempt to quell Ukrainian resistance to Soviet Russian national and social enslavement of the Ukrainian people*. Foreword by Luke Myshuha. Translated and edited by Stephen Shumeyko (New York: Ukrainian Congress Committee of America, 1953). Ще одна праця на тему голоду з'явилась роком пізніше . Див. Olexa Woropay *The Ninth Circle* (London: Ukrainian Youth Association in Great Britain, 1954). «Біла Книга» як зазначалось, була праця значно більшою за масштабом, оскільки вміщувала матеріали про репресії і знищення української інтелігенції та церков, систему трудових таборів у Радянському Союзі, та інформацію про масові вбивства й акти терору, скоєних сталінським режимом.

[10] Олег Підгайний, син Семена Підгайного, допоміг розповсюджувати книги по бібліотеках та особам у Північній Америці. Друга частина інтерв'ю Олега Підгайного з автором, 27 серпня 2013 р.

[11] Друга частина інтерв'ю Олега Підгайного з автором, 27 серпня 2013 р. Навіть

Нарешті, лише 30 років після її виходу, «Біла книга» була помічена науковим світом. На початку 1980-х рр. українські організації Північної Америки почали готуватися до відзначення 50-ї річниці Голодомору. У 1985 р. головним чином завдяки зусиллям української громади в США, Конгрес США призначив Комісію з розслідування українського голоду, на чолі якої став д-р Джеймс Мейс. Також у вісімдесяті роки науковці почали вивчати серйозно тему Голоду в Україні 1932–33 рр. у США і Канаді. Була організована перша наукова конференція та відновлені зусилля по збору усних свідчень тих, хто вижив під час голоду[12]. В цьому контексті науковці звернули увагу на ті матеріали, що зібрані у «Білій книзі». Серед них відомим є ім'я д-ра Роберта Конквеста.

У передмові до «Жнив скорботи» Р. Конквест визнав легітимність і наголосив на важливості вживання спогадів свідків, зокрема тих опубліковані у книзі С. Підгайного. Він пояснює це рішення таким чином: «[М]ожу підтвердити і продемонструвати повну довіру цим безпосереднім свідченням. Протягом тривалого часу ці спогади, які були чесними і правдивими, піддавались сумніву чи заперечувались радянськими представниками та багатьма критиками на Заході, які з різних причин були не готові прямо сприйняти жахливі факти [голоду]. З великим задоволенням можна сказати, що ці стійкі свідки правдивих подій, які довший час ганьбили чи ігнорували, зараз повністю реабілітовані»[13].

Коли почали з'являтись відгуки на працю Р. Конквеста «Жнива скорботи», деякі автори зазначали, що висновки та судження вченого знаходять підтвердження у свідченнях очевидців[14]. Водночас інші, зокрема представники ревізіо-

Дана Далримпл, який написав дві статті про голод у Радянському Союзі 1932–33 рр., друковані у престижному науковому журналі у середині 1960 рр., лише коротко згадав про другу книгу «Білої книги». Див. його «The Soviet Famine of 1932–34,» *Soviet Studies*, no. 3, vol. XV (1964), с. 250–84; і «The Soviet Famine of 1932–34; Some Further References,» no. 4, vol. XVI (1965), с. 471–4. Посилання на українське джерело міститься у його другому есе, с. 472. Перша книга не згадується зовсім, на неї нема жодних посилань. Статті Далримпела вважались найкращими науковими студіями англійською мовою того часу і залишалися такими до 1980 рр.

[12] Див. Frank Sysyn, «The Ukrainian Famine of 1932–3: The Role of the Ukrainian Diaspora in Research and Public Discussion,« *Studies in Contemporary Genocide*, Levon Chorbajian and George Shirinian, ed. (London and New York: Macmillan and St. Martin's, 1999), с. 182-215.

[13] Див. його *The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror—Famine* (New York-Oxford: Oxford University Press, 1986), с. 8. Конквест писав: «Найбільш визначною особливістю цих спогадів, авторами яких часто були селяни, є простота і розсудливість, у формі яких розкривалось страхіття подій»». Учений також використав у свої праці свідчень тих, що розповідали про розкулачування, колективізацію та голод, зібраних у Гарвардському проекті інтерв'ю з біженцями (Harvard University Refugee Interview Project). Проект утілювався на початку 1950 рр.

[14] Див., наприклад, рецензію Пітера Вілса (Peter Wiles), «Stalin's Two Famines, *The New York Review of Books* (26 March 1987). Вілс визнає, що його налякала назва «Біла книга про чорні діла Кремля», але був переконаний, що аргументи Конквеста були правильними, вірним також було його рішення використовувати свідчення з книг, включно з «Білої книги». Див. також огляд Джефрі Госкінґа «Arranging a Catastrophe,» *Times Literary Supplement* (20 February 1987).

ністської школи історіографії, а також прихильники політичної лівиці, критикували його за використання у своїй праці свідчень та спогадів очевидців та за його висновки, що голод мав умисний характер і був налаштований проти українців. Рецензент Крейґ Вітні, який був журналістом у Москві кілька років, висловив двоякі міркування стосовно використання Р. Конквестом таких свідчень. З одного боку, зазначаючи, що спогади людей, які пережили голод, є переконливими, Вітні з другого боку піддав сумніву їхню надійність як джерела. Посилаючись на одне свідчення використане Р. Конквестом, він зауважив, що воно походить з «Білої книги»: «Ніде у примітках чи у бібліографії навіть не обговорюється достовірність цього джерела. Насправді… книга була опублікована українськими іммігрантами в Канаді та Сполучених Штатах незадовго після Другої світової війни». Пізніше все ж припускаючи, що такі та подібні джерела можуть бути надійними, Вітні всеж таки не був переконаний, що голод міг бути «інструментом геноциду проти України». Вітні прийшов до висновку, що Р. Конквест «став на сторону українських джерел стосовно цього питання, хоча багато з доказів, до яких він звертається, не достатньо підтверджують це»[15].

У своїй рецензії на книжку «Жнива скорботи» американський учений Дж. Арч Ґетті звинувачував Р. Конквеста в упередженості його висновків, що наче голод умисно був організований Сталіним і становив акт геноциду. Таке твердження, він писав, «сприймається безперечно на віру українськими емігрантами на Заході з часів холодної війни». Ґетті також із застереженням ставився до використаних Р. Конквестом свідчень з «Білої книги» -- праці, яку Ґетті називав «пережитком» холодної війни. Вчений нарікав, що «неупереджені науковці», як правило, ніколи не сприймали тезу умисного голоду, вважаючи таким чином Конквеста не об'єктивним ученим[16].

Найбільш різка критика використання Р. Конквестом джерел, записаних у середовищі українських емігрантів, виходила не з наукової спільноти чи з головних засобів інформації, але з кіл, пов'язаних з північноамериканською лівицею. Один автор, Джефф Коплон, посилаючись на спогади очевидців, які використав Р. Конквест, писав, що учений у своїй книзі «виводить тезу про голод-терор з неперевірених і головним чином упереджених емігрантських джерел». До «Білої книги» з погордою ставився як до пережитку холодної війни,

[15] Див. Craig. R. Whitney, «Starving the Hands That Fed Them,» *New York Times*, 26 October 1986.

[16] Див. J. Arch Getty, «Starving the Ukraine,» *London Review of Books*, vol. 9, no. 2, 22 January 1987, с. 7-8. Найбільш вражаюча частина сполітизованої рецензії Ґетті було його твердження, що теза про голод є умисна і була просто «частиною кампанії українських націоналістів». Ґетті звинувачував Р. Конквеста також у тому, що, пишучи прихильно про український національний рух, він пропустив «будь-яку згадку про тих українських націоналістичних анти-комуністів, які разом з СС запустили серію смертей у Бабиному яру, а також істотна кількість тих, хто, слідуючи за нацистами, покинули СРСР наприкінці війни». Зосередження Ґетті на воєнні злочини та співпраця з німцями під час Другої світової війни здається нічим іншим, як спробою змістити увагу читача від теми Голоду 1932-33 рр. та звернутись до розгляду іншої політично острої теми, яка повинна розглядатись окремо.

що видали українські емігранти. Більше того, спогади очевидців трактувалось з глумом, нібито вони були сповнені жахіть вигаданих історій[17].

Найбільш різко політичний напад на працю Р. Конквеста можна знайти у книжці Догласа Тотла, «Шахрайство, голод і фашизм» (*Fraud, Famine and Fascism*), яка також мала за мету дискредитувати матеріали, включені в «Білій книзі». Тут вченого охарактеризовано як захисника холодної війни, «пристрастного антирадянського історика» з темним минулим, пов'язаним із Британською секретною службою. Його звинувачують у використанні політично правих та фальшивих по суті свідчень, унаслідок чого його праця втрачає наукову виваженість. У 12-му розділі книжки Тотл підкреслив, що існує більше, ніж 120 посилань, на «політичні праві емігрантські джерела, з яких лише 50 належать до «Білої книги»[18]. Одним словом, автор остаточно підтверджує, що «Біла книга» – це публікація, написана «у типовому стилі холодної війни і тверджень голоду- геноциду», та становить «зброєю у націоналістському арсеналі апологетики та легенд». Ці та схожі напади, спрямовані на дискредитування людей, мали за мету викликати недовіру до самого автора Р. Конквеста та дод дописувачів книги С. Підгайного. Особливо це стосувалося звинувачення у співпраці з німецькою владою під час Другої світової війни, військових злочинів та антисемітизмі[19].

Пропагандистський тон книжки і той факт, що її зміст до великої міри базувався на радянській літературі, згодом викликали підозру, що в її написанні, автор отримував допомогу від науковців з СРСР. Ця підтримка, ймовірно, надавалася з тією метою, щоб заважати спробам північноамериканської української спільноти привернути увагу до 50-ої річниці Голодомору, а також протидіяти науковим публікаціям про Голодомор, що починали з'являтися у Північній Америці. Петро Кравчук, який тоді був головою прокомуністично-

[17] Див. Jeff Coplon's «Soviet Holocaust: A 55-Year-Old Famine Feeds the Right,» *Village Voice*, 12 January 1988. Частина статті Коплона можна вважати просто пасквілем, направлена проти українського націоналізму та спроб української громади у Північній Америці сприяти показу документального фільму «Жнива відчаю» і запровадження тему Голодомору 1932-33 рр. в Україні для вивчення у школах.

[18] Див. Douglas Tottle, *Fraud, Famine and Fascism: The Ukrainian Genocide Myth from Hitler to Harvard* (Toronto: Progress Books, 1987), с. 86-88.

[19] Див, наприклад, там само, с. 36-44, де автор коментує, щоби піддати під сумнів поховань у Вінниці жертв НКВД, які були відкритими у 1943 році під час німецької окупації. Див. також додаток «From Third Reich Propagandist to Famine-Genocide Author,» с. 135–40. Ця частина вміщує спробу дискредитувати спогади Олекси Гай-Головки, зосереджуючись на його діяльності під час Другої світової війни. Гай-Головко написав спогади про роки колективізації та голоду під назвою «Вікнинська трагедія», що була опублікована у першому томі «Білої книги», с. 291-96. Підгайний також був звинувачений у воєнних злочинах, за участь у вбивстві євреїв, коли працював у Харківській міській адміністрації. Див.: Ляховицкий Ю. *Пережившие катастрофу: спасшиеся, спасители, коллаборанты, мартиролог: свидетельства, факты, документы* (Харьков-Ерусалим: Библиотека газеты «Бенсиах», 1996), с. 166-68. Допис про Підгайного написана у стилі пасквілю. До часу написання цієї статті автор отримав тільки копію цих трьох сторінок з книжки Ляховіцького.

го Товариства об'єднання українських канадців (ТОУК), стверджував у своїх спогадах, що рукопис отримав схвальну оцінку трьох радянських українських академіків. На початку січня 1986 р., повернувшись з України до Канади, він на зборах проводу ТОУКу, який мав обговорити вимогу ЦК Компартії Канади видати книжку Тотла, переконав своїх колег скасувати попереднє рішення її публікувати, яке було прийнято радою видавництва ТОУКу, «Кобзар»[20]. Проте вона все ж була опублікована у 1987 році в Торонті прокомуністичним видавництвом «Progress Books».

Аналізуючи сприйняття праці Р. Конквеста, зокрема його використання свідчень та спогадів очевидців, важливо зауважити, що рецензенти так і не зуміли проаналізувати та дати оцінку щодо питанні використання цих джерел: чи свідчення і спогади були правдивими та чи вони допомагають нам зрозуміти суть Голодомору. Критичні відгуки швидше зосереджувалися на звинуваченні в упередженості очевидців та їхніх політичних переконаннях. У відповідь на рецензію Крейґа Р. Вітні Р. Конквест зазначив, що аналітик не доброзичливо поставився до використаних ним свідчень очевидців, частково тому що вони були скомпільовані «українськими вченими-емігрантами», які були опубліковані у працях, як «Біла книга». Він зауважив, що «необдумане відкидання книг з такими заголовками є лише культурною упередженістю, якій слід протидіяти». Р. Конквест продовжував підкреслювати, що історик повинен піддавати критичній оцінці всі джерела, аби переконатись, що використані свідчення є послідовними та узгоджуються з повідомленнями, що час від часу з'являлися в Радянському Союзі; з розвідками, що появлялися на Заході, як і з іншими свідченнями очевидців, які появлялися в інших публікаціях. Не погоджуючись зі твердженням Вітні, що голод не був використаний радянським урядом з метою «нищення українців», Р. Конквест наголошував, що, хоча голод був також на території Росії, більший відсоток жертв все ж таки був в Україні, де голод розгортався поруч з «одночасним, майже цілковитим знищенням української інтелігенції». Вчений зробив висновок, що «під час терору-голоду Україну було зруйновано, а Росію – ні»[21].

У відповіді на рецензію Дж. Арч Ґетті, Р. Конквест зазначив, що Ґетті домагається визнати сумнівними ті дослідження про Голодомор видані на Заході, тому що вони написані в контексті холодної війни, а їхні автори – емігранти. Проте факти, запропоновані у цих працях, підтвердились в інших джерелах. «Звичайно, робить висновок Р. Конквест, усі свідчення, включаючи емігрантські, потрібно піддавати критичній оцінці, проте існує одне джерело, що по-особливому сумнозвісне своїми гігантськими за розмахом фальсифікаціями. Таким у той час був радянський уряд»[22].

Р. Конквест, звичайно, мав рацію, говорячи про фальсифікації історичних фактів радянським урядом. Проте, досліджуючи історію Радянського Союзу,

[20] Див. Кравчук П, «Без недомовок: спогади» (Київ: Літературна Україна, 1995), с. 243-44.

[21] Robert Conquest, «Starving the Ukraine,» *New York Times*, 30 November 1986.

[22] «Letter of Robert Conquest,» *London Review of Books*, vol. 9, no. 7 (7 May 1987).

науковці повинні вивчати й аналізувати документи радянського уряду і комуністичної партії. Тому важливо, аби ці документи були об'єктом критичної перевірки. Кожен, хто посилається на них, повинен розуміти їх значення та бути спроможним, якщо необхідно, дати їм оцінку та інтерпретацію.

«Біла книга» має кілька недоліків, що применшують до певної міри її вартість як наукового джерела. Як зазначено у передмові, «книга сама по собі строката і неоднорідна»[23]. Їй бракує належного наукового апарату. Нема посилань на архіви чи колекції, де зберігалися оригінальні матеріали, написані українською мовою. Мало відомостей про переклад і спосіб його здійснення. Подекуди очевидці користувалися псевдонімами або вказували лише ініціали. Безумовно, цьому була причина, оскільки люди боялися репатріації до Радянського Союзу або тривожились про безпеку родичів, які залишились у Радянській Україні. Сьогодні встановити достовірність осіб декотрих авторів спогадів без доступу до оригінальних матеріалів, ймовірно, буде важко, а то й неможливо.

Не дивлячись на ці недоліки, матеріали, включені в «Білу книзі», унікальні та цінні. Публікація становить ранню спробу іммігрантів після Другої світової війни з центрально-східної України, які пережили найтемніший час сталінського правління 1930 років, представити увазі північноамериканських читачів велику кількість інформації про насильство і терор радянського режиму, які були спрямовані проти них та їхніх родин, сусідів і знайомих, як загалом проти України та її народу.

Збірка містить свідчення і спогади, які записувались більш-менш двадцять років після трагедії Голоду. Пам'ять очевидців, тих, хто пережив Голодомор, була ще відносно свіжою. Їхні свідчення та спогади, таким чином, можна вважати більш надійними та вартісними, ніж ті, що були записані у 1980 рр. чи пізніше, коли відновились спроби зібрати їх. Вражає також, що деякі очевидці подали вартісні чи цікаві деталі. Один свідок, наприклад, подав список імен людей, які померли від голоду у селі, де він жив.

Врешті, слід взяти до уваги, що книга справді писалася іммігрантами під час холодної війни, і що політична причина була важливим поштовхом до її створення. Це очевидно. У багатьох свідченнях зрозуміло, чому часто можна знайти емоційні обвинувачення та заяви. С. Підгайний зазначив у передмові, що іммігранти сприймали уряд Радянської України як маріонетку Кремля, і, таким чином, визнавали його нелегітимним. На їхній погляд, законним був уряд Української Народньої Республіки в еміґрації. С. Підгайний також вказує, що однією із цілей написання спогадів було «застерегти інших, селян і робітників, таких, як вони самі, не дати себе ошукати комуністичною пропагандою»[24].

Незважаючи на те, що такий підхід можна розглядати як суміш політики з наукою, будь-який науковець, що бачить користь у книзі, має бути свідомий політичних цілей і переконань авторів спогадів та редактора, а відтак повинен взяти це до уваги при оцінці матеріалів. Звичайно, авторів і редактора мемуа-

[23] Semen Pidhainy, «Preface,» *Black Deeds*, с. VII–VIII.

[24] Там само, с. VII.

рів не можна звинувачувати у позірній об'єктивності. Слід пам'ятати, що на початку 1950 рр. стояла потреба донести до уваги англомовної громадськості інформацію про злочини Сталіна, особливо про масові вбивства в Україні та цілеспрямоване знищення її еліти. Оскільки було мало відомо про Україну і про те, що народ пережив під радянським пануванням, С. Підгайний зазначає, що «самі люди були змушені написати цю книгу»[25]. На жаль, академічна спільнота Північної Америки в той час серйозно не поставилась до матеріалів, викладених в «Білій книзі» та в інших подібних публікаціях англійською мовою, які друкувалися українськими іммігрантами.

Богдан Клід – історик, заступник директора Канадського інституту українських студій, співредактор Holodomor Reader («Хрестоматії з Голодомору»).

[25] Semen Pidhainy, «Preface,» *Black Deeds*, с. VII. Рівнож, Підгайний інформував читача, що видання книги фінансувалося добровільними датками з української громади, переважно тими, які подавали свої рукописи.

Устина Стефанчук
(Мюнхен-Львів)

ЮЛІЯН ВАССИЯН: ВІДНАЙДЕНІ АРХІВИ

«Мої писання не для сьогоднішніх же людей – може для одиниць тільки…».
Ю.Вассиян

Більше двох років минуло в мандрах Європою, головною ціллю яких було віднайдення архівів др. Юліяна Вассияна. Дослідження наукової спадщини мислителя та складання його біографії з тих незначних клаптиків мозаїки, що їх вдалося віднайти, провадили шляхом, який свого часу пройшов сам Вассиян: Львів, Перемишль, містечко Броди на Львівщині, Краків, Прага, врешті, Мюнхен. Неочікувано вдалося натрапити на слід архіву, який запровадив до далекої Канади, в якій сам Вассиян ніколи не був.

Юліян Вассиян,
фото зроблене в 1927 році в Празі

Останнім часом не лише в українській публіцистиці, але й в науковому обігу все частіше можна зустріти епітети «геній», «геніально» і т.п. в якості характеристики тих чи інших постатей в науці, культурі тощо (значущість яких жодним чином не місце і не час ставити під сумнів). Втім, виникає цілком логічне запитання, якщо в нас стільки геніїв, то чому ми досі там, де ми є?!

Особа, що про неї тут йтиметься, не потребує жодних декоративних характеристик. Особливо зважаючи на те, що з огляду на часте та невідповідне їх використання, вони втратили свій первинний сенс і набули цілком буденного, ординарного звучання.

Д-р Юліян Вассиян – безумовно, непересічна з'ява в історії української філософської думки, глибокий, проникливий, далекоглядний мислитель, авторитет якого був однозначним та беззастережним. Найбільш промовистим свідченням чого є відгуки та спомини його сучасників, діячів націоналістичного руху, які подекуди, відстоювали проти-

лежні позиції, навіть відверто конфліктували між собою. Що ж стосувалося оцінки діяльності чи постаті самого Вассияна, то принаймні тут думки ворогуючих сходилися. «Критичний розум, критичний аж до меж скептичності… Людина високої культури й характеру, що про нього кажуть «кришталево чистий». Нездатний до брехні, фальші та підступу» – писав про Вассияна його товариш ще з студентських часів у Празі В. Мартинець *[1, 212]*. Подібні відгуки можна знайти в Є. Коновальця З. Пеленського, З Книша, П. Мірчука, А. Мельника та багатьох інших.

Втім ані за життя, ані після смерті Вассиянові так і не вдалося об'єднати всі частини колись цілісного організму націоналістичного руху. З гіркотою писав він у листах своєму товаришеві О. Бойдунику про неминучі сумні наслідки, «які ще тільки покажуться в майбутньому *[2,2]*. Правдоподібно, бажання ділитися, сприймати все з позиції «ми – вони», творення все нових та нових угрупувань, ворожих між собою – це таки одна з вад української ментальності, про що було вже багато сказано та написано. Розмірковуючи про характерологічні особливості українського народу в одній зі своїх статей, Вассиян підсумовує, що ми не потребуємо зовнішнього ворога, українці самі собі найбільший, найзапекліший ворог, гнані інстинктом самознищення в бік все нового розбрату та розділу. «На що здалася сповидно стилева легенда про Україну як «Campus Martius», коли її фактичні висновки звертаються проти української людини, її вдачі, характеру та історичної ролі» *[3, 51]*. Втім, можливо, це самознищення має таки відбутися задля відбудови здорового суспільства, ґрунтом для якого стане оновлене самоусвідомлення та розуміння власної національної ідентичності, а не самообман, нав'язлива ідея обраності та месіанізму.

Це та багато інших питань, болючих, непопулярних, подекуди в'їдливих, ставить Вассиян у своїх працях. Його думки торкають особливо тим, що в них прочитується не лише теоретик, який має чітке розуміння історичних процесів, але також рефлексії людини, яка прожила, пропустила крізь себе всі ті події, про які пише: визвольні змагання, втрата нещодавно здобутої державності, угорський полон, чотирикутник смерті, польські та німецькі табори, врешті, еміграція, що Вассиянові так важко далася і де в кінцевому результаті спіткала його смерть. Ця коротка стаття має на меті відкрити маловідомі чи загалом незнані аспекти життєпису Юліяна Вассияна, виявлені в ході опрацювання його особистого архіву.

Юліян Вассиян народився 12 січня 1894 р. в с. Колоденце Жовківського повіту (с. Колоденці Кам'янка-Бузького р-ну Львівської обл.) у сім'ї вчителів народної школи Івана Вассияна та Вільгельміни (з мадярсько-польського роду Урбан). В родинних архівах були збережені документи, що засвідчували давнє походження роду Вассиянів, ймовірно вірменське. Прізвище предків – єпископів Володимирського та Туровського – зустрічалося в «Історії України-Руси» М. Грушевського в описах Волинського літопису 1495 р. Отже, є підстави стверджувати, що Вассиян походить із давнього українського (або ж зукраїнізованого) священичого роду. «Під тим же р. 1495 сучасна волинська літопись записує: «зібрали ся епископи – володимирський Васиян, полоцький Лука, туровський Васиян …і поставили митрополитом Макарія» *[М. Грушевський «Історія України-Руси» т. 5, с. 413]*.

Закінчивши народну школу (1901-1905 рр.) в селі Дзіболки того ж Жовківського повіту, Вассиян переїздить до Львова. Тут він учнем (у 1906 р.) Української академічної гімназії, яку закінчує в червні 1914 року іспитом зрілості (одноголосно визнаний зрілим «до студій на університеті» за підписом директора гімназії І. Кокурудза та іспитової комісії). Цього ж року вписується на філософський факультет Львівського університету ім. Яна Казимира, де одразу активно включається в громадське та студентське життя. Проте не довго довелося Вассиянові бути студентом. Вже у вересні 1914 р. двадцятирічний Юліян разом із своїм старшим братом Володимиром (художником, студентом Академії мистецтва у Кракові) вступає до Легіону січових стрільців. Молодий Вассиян пройшов весь шлях УСС і Української Галицької Армії, в тому числі ув'язнення в мадярському полоні, військову кампанію на теренах Наддніпрянської України, врешті, чотирикутник смерті та тиф. У 1916 р. після важкої хвороби, набутої в часі мадярського полону, помирає брат, вслід за ним і мати.

Від червня 1920 до березня 1921р. перебував у польському таборі для полонених у Домб'ю. Після повернення Вассиян не поновлював розпочатого перед війною навчання у сполонізованому університеті ім. Яна Казимира з огляду на ряд заборон для студентів-українців, що їх впровадила польська влада. Натомість, 1922 р. Ю. Вассиян обіймає посаду в товаристві «Просвіта» і розпочинає студії на філософському відділі (катедра філософії пропедевтики (експериментальної психології) Українського таємного університету у Львові. В тому ж році подає документи до Університету Альбертус в Кенігсберзі, проте з невідомих причин не їде туди на навчання, хоч є зарахованим до числа студентів. У 1921 році постає Українська крайова студентська рада (УКСР) (виконавча структура «Професійної організації українського студентства – «ПРОФОРУС»), що вважалась не лише свого роду професійною спілкою українських студентів, але покликана була захищати їхні права ще й економічно та інформаційно (через посередництво друкованого органу – газети «Наш шлях»). Українське студентство було носієм націоналістичної ідеології та чи не найбільш активним її втіленням, що великою мірою зумовлювалось тими політичним обставинами, які створила польська влада. Особливо гостро постала ситуація із Українським університетом та освітою, в цілому після 1918 р. Відтак, УКСР тісно співпрацювала з підпільною УВО на чолі з Є. Коновальцем, що вела боротьбу проти польської окупації. Майже одразу після утворення організації вливається в її ряди студент Ю. Вассиян (псевдо Лисовський) і обіймає посаду університетського референта. Наслідком цього восени 1922 р. польська поліція проводить ревізію в помешканні Вассияна та інших активних членів студентського руху *[4, 15]*. Як протиставлення радянофільським настроям, що саме почали поширюватися внаслідок запровадження НЕПу, студенти Таємного університету створили першу в Західній Україні таємну нелегальну організацію, що мала назву «Група української державницької молоді» (ГУДМ). Існує думка, що Ю. Вассиян одразу став одним із її представників, серед яких

також були: Степан Охримович, Іван Габрусевич, Богдан Кравців, Осип Боднарович, Володимир Диденко та інші. *[5,55]* Щоправда, участь Вассияна у групі ставить під сумнів, цілком виправдано, очевидець та безпосередній член групи З. Книш у своїй праці «Становлення ОУН», аргументуючи це тим, що в часі її заснування (1925) Вассиян вже був на студіях у Празі. *[6,67]* Слід згадати, що вказана праця Книша може спричинитися до певної плутанини в назвах. При згадці львівської Групи української державницької молоді (у 1926р. трансформована в Союз української націоналістичної молоді) Книш вживає назву Група Української Націоналістичної Молоді, яка була, за його словами, загальновживаною, на відміну від офіційної. *[6,67]* Проте цю організацію не слід плутати із Групою української національної молоді, що постала стараннями інтернованих вояків УГА в чеському містечку Ліберець в 1921р., хоч вона, найімовірніше, стала предтечею появи кількома роками пізніше ГУДМ у Галичині.

Водночас Юліян Вассиян активно виявляє свою позицію щодо становища українських вищих шкіл, зокрема беручи участь як представник студентства в Кураторії українських високих шкіл у Львові (створеної 1923 р.), що ставила собі за мету легалізацію українських підпільних вищих шкіл, у тому числі Таємного університету (хоч загалом боротьба з поляками за право на українську освіту – як вищу, так і шкільну, – тривала з другої половини 19 ст.) До кураторії входили представники наукових, культурно-освітніх і економічних установ, а також майже всіх партій і течій, присутніх в Галичині. *[1, 349] [6,186]*.

У липні 1924 р. Ю. Вассиян, як і багато інших студентів Таємного університету після його розпуску, нелегально переїздить за кордон, до Праги. Слід мати на увазі, що празьке середовище значно відрізнялося від галицького. Українська громада здобула тут до певної міри привілейоване становище через матеріальну та моральну підтримку чеського уряду, що було зумовлене наростаючим польсько-чеським конфліктом. Із початком навчального семестру 1924-25 рр. Вассиян стає студентом історично-літературного відділу (літературний підвідділ) Українського вищого педагогічного інститут ім. М. Драгоманова. Серед однорічників були, також, відомі поети Олесь Бабій (літературний відділ) та Олег Кандиба (історичний) – обидвоє, також, активні діячі ОУН. *[7]* Серед професорів, викладі яких слухав студент Вассиян, були, зокрема, такі провідні українські науковці, як проф. д-р Софія Русова (педагогіка та дидактика), проф. д-р Василь Сімович (українська та старослов'янська мови), проф. д-р Дмитро Чижевський (філософські дисципліни), проф. д-р Отто Ейхельман (основи права), доц. Володимир Січинський (історія мистецтва. малювання), проф. д-р Леонід Білецький (літературознавець, ректор інституту в роках 1923-26), проф. д-р Дмитро Дорошенко (історія України); проф. д-р Степан Сірополко (педагогіка), а також Степан Ріпецький, Агенор Артимович, Максим Славинський та інші, які, поза всяким сумнівом, зробили свій внесок у формування Вассияна як науковця та мислителя. В Празі Вассиян відразу став одним з лідерів (а в роках 1926-1928 – головою) Групи української національної молоді, почав друкуватися у її новоствореному органі — журналі «Національна думка». *[8, 41-44]*. У згаданому місячнику виходять праці філософського спрямування: «Рефлексії»

(ч. 5) та «Пізнання життя» (ч. 10, 1927). У своїй фундаментальній праці, присвяченій націоналістичному рухові довголітній товариш та однодумець Вассияна, який мешкав із ним у празькому Сміхові, редактор «Національної думки» В. Мартинець відзначає його праці з-посеред усіх інших дописувачів *[1,158]*.

Українське громадське життя в ЧСР, позбавлене фактичного зовнішнього ворога підривалося внутрішніми суперечностями – міжпартійними, міжгруповими. Зокрема, зударялися між собою члени урядів УНР та ЗУНР, представники Директорії та гетьманівці, які вели боротьбу за здобуття прихильності численної молоді. Проте жодна з цих груп не користувалася особливим авторитетом серед студентства, яке належало ще до «воєнного покоління», котре сформувалося на поразках визвольних змагань і тепер гостро відчувало потребу нового підходу та нової стратегії. Такою новою силою мала стати Організація українських націоналістів, що ставила собі за мету об'єднати усі групи та формації націоналістичного спрямування.

Паралельно з навчанням в УВПІ Вассиян, як докторант студіював філософію та слов'янську філологію в Карловому університеті, куди вступив на зимовий семестр 1924/25 рр. У 1929 р. Юліян Вассиян закінчив університет у Празі. Його докторська дисертація мала назву «Поєднання розуміння філософії в її відношенні до наук про основи поетики і метафізики» і була захищена в 1928 році. Робота отримала дуже схвальні рецензії, зокрема від таких знаних науковців – професорів Карлового університету, як професор соціології Бретіслав Фоустка (1862-1947), та знаний чеський філософ проф. Францішек Крейчі (1858-1934) *[9] [10]*. Останній, вважається одним із найбільш відомих чеських позитивістів, засновник модерної чеської психології *[11]*. Позитивний відгук від професорів світового рівня є свідченням високої якості дисертації. Цікаво, що згаданий професор Крейчі у своїх наукових працях центральне місце приділяв сцієнтизму, а відтак, критиці ірраціональної філософії та ідеалізму, який, натомість, був вихідним пунктом філософської конструкції докторанта Вассияна. Проте Францішек Крейчі вважав себе науково зорієнтованим гуманістом і дуже великої ваги приділяв психології та антропології, чим також ще з львівських часів цікавився Вассиян. Обидва професори рекомендують дисертаційну працю Юліяна Вассияна до схвалення, та відзначають його непересічне знання класичної філософії й предмету дослідження, зокрема.

Серед інших професорів, в яких мав нагоду навчатися Вассиян в Карловому університеті були такі знані постаті, як Отакар Фішер, Ян Благослав Козак, Вінценц Лесни, Бретіслав Фоустка, а також згаданий вище професор д-р Ф. Крейчі, який провадив основні дисципліни з філософії протягом у сіх років докторських студій *[12]*.

Тим часом у громадському житті з початку 1927 року чітко викристалізувалася думка про необхідність об'єднання усіх суспільно-політичних сил націоналістичного спрямування в одну дієву формацію. Основою такого об'єднання мали стати група УНМ (Прага) та Легія українських націоналістів (Подєбради), які вже були першорядною націоналістичною потугою, а також, очевидно, УВО. Так, у червні того ж року формується проект статуту Союзу організацій

українських націоналістів. Проте остаточне злиття покладено на майбутній конгрес, який не лише мав покликати до життя нову організацію, але й остаточно ідеологічно оформити та поширити український націоналізм і випрацювати шляхи розбудови майбутньої національної держави у всіх ділянках.

У 1927 р. д-р Ю. Вассиян, вже будучи помітною постаттю у націоналістичному середовищі, делегований (як член ГУНМ разом із д-ром С. Нижанківським) на 1-у конференцію українських націоналістів у Берліні (3-7 листопада), що мала підготувати фундамент для об'єднання різних, в тому числі вже згаданих вище націоналістичних підпільних організацій в одну структуру. Вперше одна із підставових статей Вассияна «До головних засад націоналізму» вийшла друком у другому номері офіційного видання Проводу українських націоналістів – журналі «Розбудова нації» (лютий 1928 р.) і посіла своє чільне місце у формуванні цілісної ідеології. Зокрема, щодо зазначеної статті один із авторів біографії Вассияна, що на сьогодні є однією із найбільш докладних, д-р Тома Лапичак, писав: «В ній розроблені і вичерпно схоплені основні проблеми націоналізму, і уважне їх перестудіювання покаже, що не багато вже можна і на ділі вже не багато додано до тих перших його формулювань. Все, що потім написано, являється, можна сказати, тільки коментарями і поясненнями до виложених там основних думок. Стаття послужила в значній мірі основою для розробки ідеологічної проблематики в підготовці першого Конгресу українських націоналістів» *[13,6]*. Що стосується часопису «Розбудова Нації» то на посаду редактора першочергово (після ув'язнення В. Мартинця, який редагував І число видання) обмірковувалась кандидатура Ю. Вассияна (ще раніше Д. Донцова), який, вочевидь, відмовився аргументуючи це бажанням сконцентрувати увагу на філософії та завершенні праці над докторатом, тож справу було доручено П. Кожевникову (член ЛУН). *[6] [14]* Все ж, майже всі статті перед поданням до друку переходили вичитку полковника Є. Коновальця, та власне Вассияна *[15, 264]*.

Внаслідок розходження поглядів щодо структури майбутньої організації та певних міжпартійних суперечностей, а також з міркувань конспірації конгрес не відбувся в запланованих датах. Натомість, у квітні 1928 р. було скликано ІІ-у конференцію українських націоналістів у Празі, в якій Ю. Вассиян брав активну участь як представник (разом з д-ром С. Нижинківським та О. Бойдуником) ГУНМ. ІІ-а конференція виконала свою мету вповні і стала дуже вдалим підґрунтям не лише для конгресу, але й для остаточної кристалізації бачення організаційної праці. У листуванні Ю. Вассияна та інж. Д. Андрієвського (ідеологічного референта І-го ПУН) у справі підготовки конгресу знаходимо: «Згідно нашої умови маєм, – пише Андрієвський – стати до спільної роботи над приготуванням до конгресу. Чекаю Ваших зауваг щодо моїх тез, або Вашу схему ідеологічної плятформи… Нині у мене так укладається справа тем рефератів: 1. Націоналізм а існуючі ідеології – Вассиян, 2. Політика а культура та релігія – Боднарович, 3. Україна в світовій політиці – Андрієвський, 4. Націоналізм а сучасна політика – Коновалець, 5. Військова потуга України – Сушко, 6. Політика а господарчі інтереси України – Костарів, 7. Націоналізм а земельна справа – Сціборський, 8. Націоналізм а соціальне питання – Мартинець, 9. Статут і чинність націоналістів – Кожевників» *[16]*. Це є ще одним свідченням авторитету Вассияна як глибокого та послідовного мислителя серед націоналістичних кіл, що, як видно, визнавав і Андрієвський, який в багатьох питаннях був рішучим його опонентом.

Конгрес відбувся 28 січня-3 лютого 1929 р. у Відні. Президію обрано в наступному складі: голова – М. Сціборський, заступники – М. Капустянський та Ю. Вассиян. Наради велися в окремих комісіях. Ю. Вассиян став головою ідеологічної комісії (до якої також належали Д. Андрієвський, С. Ленкавський, Д. Демчук та С. Охримович). Праця цієї комісії тривала на конгресі найдовше. Ю. Вассиян та С. Ленкавський відстоювали ідеалістичну концепцію українського націоналізму, на відміну від Д. Андрієвського та Д. Демчука. Саме тут мислитель виголосив свою знамениту доповідь «Ідеологічні основи українського націоналізму» («Розбудова Нації». – 1929. – № 3-4). Зазначена доповідь згодом лягла в основу ідеологічних резолюцій – «Загальних означень» Конгресу *[17]*. На конгресі Вассияна призначили членом ПУН та керівником його ідеологічної референтури. Тоді з'явилася його брошура «Програма виховання в ОУН» та план праці Проводу українських націоналістів. Членом ПУН він залишається аж до своєї смерті.

Від самого початку творення ОУН значну увагу приділено інформації та формуванню громадських настроїв. З цією метою було вирішено видавати часопис національної думки на ЗУЗ, там, де це було вкрай необхідним, під польською окупацією. Так, у Перемишлі стараннями Є. Зиблікевича та З. Пеленського було відновлено та реорганізовано газету «Український голос» (1929-1932), яка стала дуже впливовим та значимим виданням, про що свідчили постійні утиски та цензура з боку польської влади. Після львівської конференції ОУН у травні 1930 року Ю. Вассиян переїжджає до Перемишля де уповноважений проводом береться за редагування згаданого місячника. Але вже 2 листопада 1931 р. у Бродах польська поліція арештувала Ю. Вассияна у справі «конгресівців» – виявлених нею учасників І конгресу ОУН. На львівському судовому процесі у вересні 1932 р. Ю. Вассиян разом з групою провідних діячів ОУН – Осипом Бойдуником, Олесем Бабієм, Євгеном Зиблікевичем, Степаном Ленкавським, Зеноном Пеленським – був засуджений до 4-ох років ув'язнення. Особливе зацікавлення суду викликав Вассиян ще й як автор статей в «Розбудові нації» для виявлення в них антипольського підтексту спеціально було запрошено знавця теорії філософії *[18,196]*. Юліян Вассиян відбував ув'язнення спершу у львівських «Бригітках», згодом у дрогобицькій тюрмі, де відзначався, за спогадами сучасника, активіста ОУН Зиновія Книша, великою сумлінністю в дотримуванні приписів в'язничної поведінки, відповідальністю в конспірації, щирістю до товаришів. Описуючи у своїх споминах тюремний побут, Книша відкриває ширший контекст розуміння постаті Вассияна, який «відмовлявся від найдрібніших привілеїв і дуже дбав про те, щоб у нічому не нарушити наших внутрішніх порядків, не дати найменшої підстави вважати себе ліпшим од найпростішого сільського хлопця, що разом з ним за ту саму національну ідею попався

до тюрми» *[19, 66-72]*. Вийшовши на волю у 1935 р., замешкав у свого батька в Бродах, при цьому таємно підтримуючи контакт із підпіллям ОУН. Одразу після звільнення його знову арештували і відправили до концентраційного табору в Березі Картузькій, де перебував до половини вересня 1939 р., коли німецькі війська окупували Польщу та зайняли Березу Картузьку.

Радянська окупація Західної України восени 1939 р. застала Вассияна знову у Бродах. Провід ОУН, усвідомлюючи особливу важливість мислителя для націоналістичного руху, зорганізував безпечне перевезення Вассияна за кордон, щоб він мав можливість вільно працювати. Впродовж тривалого побуту в Кракові він працює як перекладач німецької мови в Українському центральному комітеті (до 1941 р.) Особливо важко, проте дуже виважено та тверезо сприйняв Вассиян розлам в ще недавно цілісному українському націоналістичному середовищі, що стався внаслідок внутрішньооргінізаційних розходжень та різного бачення політичних реалій, що склалися. Він добре розумів шкідливість такого роз'єднання та плачевні наслідки, будучи очевидцем міжусобиць та недалекоглядності, які вже одного разу стали на заваді чи, краще сказати, прямо спричинилися до провалу українських визвольних змагань. Відтак, за кожної можливої нагоди намагався примирити опонентів, спонукати їх до усвідомлення спільної ідеї та кінцевої цілі. Бачачи усю безнадійність своїх починань, Вассиян все сильніше заглиблювався у сферу чистої філософії та психології, шукаючи в першій заспокоєння, а в другій – пояснень колишніх поразок, зокрема тих, свідком яких був сам.

Вибух німецько-радянської війни знову повернув його на рідні землі, невдовзі помирає батько. Всі ці роки Ю. Вассиян активно готував теоретичні й пропагандивні матеріали для ПУН під керівництвом Андрія Мельника, одночасно продовжує працю перекладача при Українському допомоговому комітеті в м. Броди. У січні 1944 р. його арештувало Гестапо, і він опинився в концентраційному таборі в м. Брец (разом із давніми товаришами О. Бойдуником, М. Бажанським, М. Бігуном, К. Мельником, В. Левицьким та В. Мартинцем) біля Берліна. Опис в'язничного побуту залишений в однойменних спогадах В. Мартинця. *[20]* Восени 1944 р. після виходу з тюрми перебував короткий час на лікуванні в Шлеську, згодом переїздить до Сан Георген в Австрії (де, ймовірно, залишається до кінця війни), пізніше до Баварії, відтак, опинився у таборах в Аугсбурзі та Ділінгені, де викладав у таборовій гімназії. Впродовж війни та не менш важких повоєнних років Вассиян не перестає плідно працювати в ПУН. У 1945 р. бере участь в жовтневій конференції ОУН в Мюнхені, в ідеологічнй конференції ОУН 1946 року, а також активно задіяний у III Великому зборі українських націоналістів в кінці серпня 1947р. Саме тут виголосив свою знану доповідь «Українська ідея життя» (вийшла друком у журналі «Орлик» в Бергсгадені під псевдонімом Д. Бродиш). *[21]*

На початку 1950 року переїздить до Сполучених Штатів у місто Сейнт-Пол в Міннесоті, навесні того ж року осідає в Чікаго. Тут залишається крайовим провідником ОУН аж до своєї смерті. З приводу свого переїзду до США Юліян Вассиян у листі до свого давнього товариша інж. О. Бойдуника писав, що

це було чи не найбільшою його помилкою, і тепер через неможливість бути корисним і працювати (по переїзді Вассиян працює здебільшого як некваліфікований робітник на тимчасових працях) він постійно в «стані пригноблення та безнадії» *[2]*. Поза тим, у США Вассиян продовжує писати, основні його статті цього періоду виходять в часописі «Самостійна Україна». З видавництвом «Самостійної України» пов'язує мислителя тривала співпраця. Фактично він великою мірою спричинився до його розбудови, а в 1958 році саме тут побачила світ перша збірка праць Вассияна «Суспільно-політичні нариси».

3 жовтня 1953 р., невдовзі після свого переїзду до США, д-р Вассиян помирає внаслідок серцевого нападу і знаходить вічний притулок на парафіяльному цвинтарі св. Миколая в Чикаго.

Біографія Вассияна – це історія цілого покоління, його злетів і падінь, розчарувань та надій. Після тривалих і безрезультативних пошуків архіви мислителя вдалося зовсім несподівано знайти в Канаді. Як виявилося, в результаті кількох приватних розмов далекий родич Ю. Вассияна Богдан Гошовський (знаний український письменник, редактор, передусім видань для дітей та юнацтва) перебрав після смерті мислителя в 1953 році архів покійного з метою впорядкування та видання вибраних творів. Частина яких, стараннням п. Гошовського таки вийшла друком – 2 томи (*Юліян Вассиян. Твори Т. І. Степовий сфінкс. Торонто, «Євшан зілля», 1972; та Юліян Вассиян. Твори Т. ІІ. Творець із землі зроджений – Василь Стефаник. Торонто, «Євшан зілля», 1972).*

Втім, після смерті самого Богдана Гошовського в липні 1986 року в Торонто архів Вассияна продовжив свої мандри і опинився в архівній збірці Альбертського університету в Едмонтоні. Яким чином туди потрапив невідомо, правдоподібно був переданий родиною покійного Гошовського.

Що стосується самого архіву, то він налічує п'ять великих скриньок з особистими записами, рукописами статей різних років, кореспонденцією та фотоматеріалами. Проте слід звернути увагу, що в Едмонтоні знаходиться лише частина архіву Вассияна, здебільшого матеріали, написані після його переїзду до Сполучених Штатів, а також незначна частина матеріалів празького періоду (в основному листування та університетські конспекти). Де знаходиться і яка доля решти архівів Юліяна Вассияна – невідомо. З листування Гошовського видно, що була таки валіза (куферок) Вассиянових особистих архівів, в тому числі ідеологічних матеріалів ОУН його авторства, яку організація взялася переправити з Європи вслід за Вассияном до Чикаго. Проте валіза так ніколи не дійшла до адресату.

Отже, архіви, знайдені в Альбертського університеті (University of Alberta Archives, Book and Record Depository), містять значну кількість праць Вассияна в рукописному та машинописному форматах, серед яких раніше неопубліковані частини, що згодом, увійшли до більших есеїв чи статей, проте, у зміненому вигляді. Це, зокрема, такі, як: «Проблема Генія», «Війна», «Суд історії», «Храм. Слово сатани», «Час» та інші. Серед них також значні за об'ємом рукописи праць «Науковий харакадовго перед арештом восени 1931 року. Особливу цінність становить рукопис «Основна праця», залишений автором без назви,

який починається промовистими словами: «Колись чоловік (людина) назвав себе малим світом..» *[22, 1]*. «Основна праця» вміщує всю філософську систему Вассияна – структуровано, концентровано та обґрунтовано. Щоправда, рукопис, написаний на тонкому папері, під впливом часу втратив свою читабельність і подекуди цілими абзацами неможливий для відтворення (що стосується й декількох інших рукописів). Як вже було сказано, велику частину архіву становлять матеріали часів навчання в Празі, а це 12 зшитків з особистими нотатками – спостереженнями, думками та інтерпретаціями прочитаних філософських праць. На особливу увагу заслуговує конспект лекцій проф. Ф. Крейчі з психології, записаний Вассияном, докторантом Карлового університету. З особливою цікавістю читаються його думки та помітки на полях упродовж всього конспекту *[23]*.

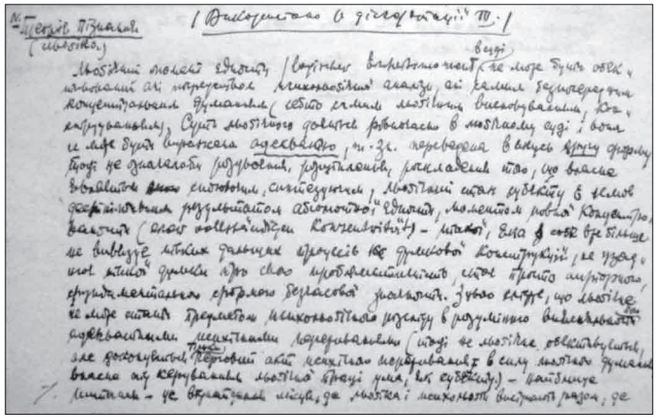

Нотатки до дисертації («Теорія пізнання. Льогіка»). Прага, 1926 р.

Юліян Вассиян, фото зроблене незадовго до смерті. Чикаго, 1953 р.

Не менше зацікавлення викликає чернетка дипломної праці, написаної Вассияном на завершення студій у Вищому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова в Празі. Об’єктом дослідження виступає ідеалістична філософія німецького науковця Ганса Дріша, яка становила особливий інтерес для Вассияна-студента завдяки своєму центральному поняттю – «вітальності», яке не раз в тому чи іншому контексті зустрічається навіть у його пізніх працях *[24]*.

Значну частку архіву становить кореспонденція, втім, лише кілька листів належать самому Вассиянові. Вагомим джерелом інформації про мислителя є листування його сестри Галини

Вассиян з Богданом Гошовським. Написані дрібним і не чітким письмом, польською мовою, листи Галини один за одним розповідають біографію Вассияна в тих її аспектах, які ніколи не були відомі ширшому загалу, – лише родині. Серед них також знаходимо кілька родинних знімків, а також зображення Юліяна різни часів – вояка Галицької армії, студента з празьких часів та інші.

Окремо слід згадати кореспонденцію, яку провадив Б. Гошовський у справі видання праць Юліяна Вассияна з панством Книшів, В. Мартинцем, П. Стерчо тощо. Інколи при роботі з архівами виникає дуже віддалена або навпаки напрочуд гостра думка, що краще б деякі знахідки таки залишилися спочивати далі в архівах, оскільки є речі, які, можливо, не мають бути оприлюднені. Правдоподібно, багато хто з цим не погодиться, враз знайдеться чимало «правдолюбів всякою ціною». Втім, у цих листах, як це буває при аналізі особистої кореспонденції, назовні вийшли такі факти, які при поверхневому, позбавленому контексту розгляді могли б дати цілком спотворену картину дійсності. З одного боку, факти – річ уперта, проте, з іншого боку, де є місце людському чиннику, там не може бути однобокого прочитання. В кожному разі при більш вдумливому ознайомленні всі ці знайдені серед пилу частини історії можуть стати дуже вагомим, а може й визначальним доповненням її об’єктивності.

Серед кореспонденції п. Гошовського також доволі багато рукописних споминів про Вассияна, зокрема В. Качмара, Г. Черінь, І. Овечка та інших. Особливу цінність становить спомин про перебування Вассияна в Перемишлі авторства В. Качмара. Інформації про цей період в житті мислителя мало, за винятком праць, написаних в якості головного редактора перемиської газети «Український голос». У споминах, між іншим, згадується про побут Вассияна, про його дозвілля в часі перебування в Перемишлі. Описаний з позиції молодого журналіста – співробітника редакції, спомин дає можливість побачити вплив та враження, яке справляв Вассиян на співбесідників. «Д-р Ю. Вассиян зовсім інакшою мовою говорив до нас, поважно, реалістично. «Український Голос» мав підтитул «орган націоналістичної думки», і д-р Вассиян неначе свій виклад почав із пояснення значення цього вимовного і зобов’язуючого підтитулу. Зв’язко, але як же глибоко й водночас зрозуміло з’ясував, що завданням націоналістичного українського руху є не тільки виховати кадри ідейних революціонерів – боєвиків, але в першу чергу повноцінних громадян – державників різних професій. Пояснював, що одчайдушними революціонерами можна виграти революцію, але програти державу» *[25]*. Показово, що цей короткий спогад, записаних по пам’яті з слів Вассияна є, ймовірно, найбільш чітким і повним поясненням його концепції українського націоналізму, який якісно відрізнявся від волюнтаристських ідей, скажімо, Д. Донцова, які мали значну популярність у цей період, великою мірою завдяки потраплянню на благодатний ґрунт – студентство і молодь, які сприймали подібні ідеї часто некритично. Втім, заради справедливості варто сказати, що це мало свій позитивний вплив і в певний спосіб сформувало цілі покоління.

Серед архівів загалом цілі стоси нотаток, поодиноких аркушів зі нашвидкуруч записаними думками, зошити з цитатами та роздумами з їх приводу ні-

мецькою, українською, польською, чеською та англійською мовами, матеріалів на цілі томи, що досі чекають свого впорядкування і опрацювання, зрештою як і сам архів, який має доволі хаотичний вигляд. Видається, що архівні матеріали складені без жодного порядку, так, ніби їх хтось згріб зі столу – розрізнені, несистематизовані, проте, безумовно цікаві і цінні. В додатку до статті подано короткий опис архіву Ю. Вассияна в тій послідовності, в якій він поскладаний, що є свого роду спробою інвентаризації, але в жодному випадку не впорядкування, яке б потребувало значно більше часу і технічних засобів. Про це також вже йшла мова, що значна кількість матеріалів – рукописи, декотрі з них пережили війну і примандрували з Праги чи Львова. Власне, саме такі одиниці є в найбільш плачевному стані і потребують спеціального збереження. Втім, це окрема тема. Тішить, безумовно, вже той факт, що архіви збережені і є у відкритому доступі, на відміну від подібних архівів в Україні.

Фактично можливість опрацювати архіви Вассияна дала винятковий шанс відкрити зовсім неочікувані, суто людські риси і проблеми мислителя, не філософа, ідеолога, громадсько-політичного діяча і т. п., а просто людини, зі своїми переживаннями, тривогами, сумнівами, закоханістю, трепетністю та вразливістю. Вассиян у своїх листах до матері, у спогадах сестри Галини, у власних нотатках та чернетках постає в дещо новій іпостасі, що спонукає не лише до нового прочитання його праць, але також у дещо іншому ракурсі висвітлює певні історичні події та дійових осіб. Ясна річ, що життєві обставини і внутрішні рефлексії мислителя не могли не вплинути на його світосприйняття і хід думок, в тому числі й наукове мислення. Інтроверт за темпераментом, спокійний, сором'язливий, «цілком не пристосований до сього світу», як сам характеризував себе, Вассиян переживав усе, що було йому важливе, не лише осмислюючи ті чи інші події, а пропускаючи їх крізь себе, внутрішньо переробляв і переживав. Одним із найбільших ударів був для Вассияна розкол в організації, який він сприймав цілком особисто як власну трагедію. Довгі роки після подій 1939-ого року його думки були поглинуті обмірковуванням причин та наслідків того, що сталося. Навчений гірким досвідом та поразкою у Визвольних змаганнях, Вассиян шукав підґрунтя нових і нових невдач державотворення та національної консолідації саме в ментальних особливостях українців, при цьому не позиціонуючи себе над проблемою, але лише як частку безталанного народу, вважаючи себе наділеним тими самими хибами характеру.

Про Юліяна Вассияна написано небагато, особливо зважаючи на місце та роль, яку він відіграв в історії українського націоналістичного руху та його ідеологічному і науковому опрацюванні.Проте все ж останніми роками з'являється все більше матеріалів, які торкаються тих чи інших аспектів його наукової спадщини, здебільшого в межах розгляду проблематики ширшого контексту, наприклад у ґрунтовних працях авторства М. Мандрики, О. Зайцева, І. Вдовичина та інших. На жаль, сучасний довколанаціоналістичний дискурс досі рясніє найрізноманітнішими маніпулюваннями та однобоким чи довільним трактуванням фактів, попри значні приклади критичного наукового підходу до проблеми. Чомусь досить популярно серед сучасних істориків впадати в

крайнощі, спеціально в контексті подій, пов'язаних із націоналістичним рухом (в найбільш загальному сенсі), надаючи історичним подіям емоційного забарвлення в бік відвертого вихваляння чи однозначного несприйняття та очорнення. І те, й інше є спотворенням, нехтуванням об'єктивними фактами або звичайним сприйняттям людей чи подій відірвано від їх історичного контексту. Загалом, це можна зрозуміти, так простіше, це не вимагає докладання зусиль ні з боку тих, хто таку історію формує, ні з боку тих, хто її сприймає як істинну.

Іншою примарою наукової необ'єктивності, якою часто грішать дослідники, є надмірна персоніфікація, сприйняття тих чи інших процесів крізь призму конкретних дійових осіб, шляхом накладання особистих рис людини на характеристику процесу, явища чи руху. Нерідко забувається, що історію творять і творили люди, не добрі і не погані, а реальні. Історичний процес сам собою є нейтральним. Для історика важливі факти, які є об'єктивно існуючими. Тоді як будь-які інтерпретації – це вже певного роду політизація історії, яка залежить від певних політичних преференцій та цілей, а також від професійної етики автора. Саме тому дослідження історії через аналіз персоналій є доволі невдячною справою, оскільки вимагає врахування контексту доби та взаємозв'язків.

Виходячи з цього, змога опрацювати особистий архів Вассияна та його рукописи є можливістю проаналізувати ширший контекст формування націоналістичної ідеології та середовища, що в результаті може стати відповіддю усім тим, хто намагається очорнити український націоналістичний рух навішуванням політизованих ярликів. Більш детальне ознайомлення із його думками та матеріалами демонструє беззаперечне визнання та декларування ним цінності

Фото з похорону Юліяна Вассияна. Чикаго, 1953 р.

особи. Пріоритетність людського життя та гідності є засадничими у філософській концепції Вассияна, що не могло не знайти свого відображення в доктрині українського націоналізму, до формування якої, як бачимо з біографії Вассиян мав безпосереднє відношення. В розумінні Вассияна індивід не розчиняється в загальній волі нації, він є її діяльним суб'єктом, «для одиниці нація не є ідеалом, абсолютною вартістю, але ідеєю, формою творчого буття, що не дивлячись на багату різнорідність своїх ідеалів вдержує їх у відношенні певної спорідненості, співналежності.» *[26, 118]* Націоналізм Вассияна позбавлений агресії, для нього це форма та спосіб людського зростання, в першу чергу духовного. Необізнаний читач може закинути: «позбавлений агресії націоналізм – значить безвольний та недієздатний», проте це поверхове судження. На жаль, націоналізм в силу певних політичних сценаріїв не лише в Україні позиціонується як певна форма нетерпимості, ототожнюючись із шовінізмом, що аж ніяк не є його базовою складовою чи характеристикою. Натомість, націоналізм у Вассияна – вольовий, базований на ідеї переможного чину, проте людинозорієнтований. Він має характер цілісної, логічно обґрунтованої ідеологічної системи, а відтак, позбавлений непотрібного фанатизму та демагогії. В його структурованості та строгій науковості підходу вбачається вплив німецької класичної філософії, котрою зі студентських часів захоплювався ще не розчарований мрійник Вассиян. Мислитель не лише суттєво поглибив ідеологічні тези М. Міхновського, Д. Донцова, М. Сціборського, а й створив цілісну наукову концепцію націоналізму. Обґрунтувавши його неминучість та доцільність в умовах формування української модерної нації, він заклав основи методології дослідження даного явища.

Додаток. Загальний опис матеріалів архіву д-ра Юліяна Вассияна

University of Alberta Archives
Book and Record Depository

Vassyian, Iuliian, Papers.
Descriptive summary:

Creator:	Vassyian, Iuliian, *1894-1953*
Dates:	1914-1982
Abstract:	Papers consist of biographical materials, manuscripts, articles and diaries. Also included are photo materials.
Language:	In multiply languages, including Ukrainian, German, Polish, Czech and English.
Accession N:	86-12

Box: 1 Manuscripts, typescript copies, letters/ Рукописи, машинопис творів, листування.
Items: 1-5.3

1. «Основна праця» ст.1-48/рукопис
2. «Месіянізм вибраного народу» ст.1-44/рукопис
3. «Людина – рослина..» ст. 1-18/рукопис
4.1. Рукописи: «Слово в роковини Карпатської України», «Змаг світів і ми».
філософські думки та виписки (нім. мовою)
нариси та думки
словник та вправи з граматики (англ. мовою)
4.2. Рукописи та конспекти
зшиток 8. Крейчі «Психологія»
«Філософія Дріша» (нотатки до дисертації)
зшиток 9. «Записки з історії української літератури» (1929)
5.1. Зшитки 4, 5, 6, 7 (рукописи творів та поодинокі роздуми)
5.2. Зшитки II/2, III/1, III/2 (рукописи творів)
5.3. Зштки I/1, I/2, II/1 (рукописи творів)

Box: 2 Manuscripts, typescript copies, photos, biographical materials, correspondence / Рукописи, машинопис творів, фото, біографічні матеріали, кореспонденція
Items: 6-12

6. Поема «Прометей» (замітки, виправлення) / рукопис
7. Статті та спомини про Ю. Вассияна, зібрані Б. Гошовським / машинопис
вирізки статей Ю. Вассияна з часописів «Орлик», «За самостійність», «Розбудова нації», «Самостійна Україна».
8. «Основна праця» 1-48 ст. Копія рукопису (2 примірника)
9. Вибрана бібліографія творів Ю. Вассияна (Б. Гошовський)
Листування у справі видання
Копії часопису «Діло» (суд над конгресівцями)
10. Рукописи:
«Степовий сфінкс» (додатки); «Большевизм».
чернетки праці про Дріша
«Авторитет» / машинопис
11. «Правда» ст. 1-122 / машинопис
12. Листування/фотографії з похорону Ю. Вассияна
Відгуки на появу «Вибраних творів» Ю. Вассияна
Спогади В. Качмара, статті Г. Черінь та І. Овечка про Ю. Вассияна
Листування Б. Гошовського з Г. Вассиян (сестрою Ю. Вассияна)

Box: 3 Manuscripts, typescript copies / Рукописи, машинопис творів
Items: 13-21a

13. Рукописи: «Влада», «Світогляд», «Великдень доби».
«Науковий характер мистецтвознавства»

14. Статті (машинопис): «Над рубіконом», «В річницю», «Програма виховання…», «Основні ідеї укр. націоналізму», «Історія і людина» / рукопис

15. «Євген Коновалець..» / рукопис, машинопис , «Воююча Україна», «Змаг світів», «В річницю»/ рукописи

Думки і афоризми, ідеолог. метод (нім. мовою) / рукописи

16. «В. Стефаник» / машинопис праці, рецензії. Оригінальний рукопис 1927 р.

17. «Історія світогляду», «Змаг основ» / рукопис, машинопис.

Записки з ідеологічної конференції, нотатки / рукопис

18. Статті, рукописи.

«Степовий сфінкс», 2 значні праці без назви по філософії (нім. мовою) / рукописи

19. Рукописи (вступ і розділи) «Степовий сфінкс»

20. Течка відсутня

21. Оригінальні рукописи – нотатки, виписки, зшитки 1920-1930их рр.

21а. «О. Ольжич..» / рукопис, машинопис.

Замітки, думки, сторінки з щоденника.

Box: 4 Manuscripts, typescript copies / Рукописи, машинопис творів
Items: 22-32a

---

22. «Час» (людський світ) рукопис ст. 1 -55

22а. те саме, машинопис

23. «Храм» ст.1-27, «Слово сатани» ст. 1-12; рукописи

23а. те саме, машинопис

24. « Війна», «Суд історії», рукописи

24а. те саме, машинопис

25. Основна праця (копія рукопису) ст. 1-49

26 «Християнство» ст. 1-134 (рукопис), «Рим» (додаток) ст. 134-138

26а. те саме, машинопис

27. «Фізична природа та культура» ст. 1-52 , копії / рукопис

28. «Степовий сфінкс» (сила обставин) машинопис, ст. 1-69

28а. те саме, машинопис

28б. «Степовий сфінкс» (символіка історії), машинопис і рукопис

29. «Проблема генія» ст. 1-19 (машинопис)

30. «Ідея» ст. 1-46 / рукопис

30а. те саме, машинопис

31. «Провідна верства» ст. 1-22

31а. «Сфінкс» (символіка історії), машинопис

32. «Сучасність», машинопис і рукопис

32а. те саме, машинопис

Box: 5 Manuscripts, typescript copies, letters/ Рукописи, машинопис творів, листування в справі видання творів Ю. Вассияна.

Items: 33-35

---

33. «Месіянізм» / рукопис і вставки

33а. те саме

33b. «Месіянізм» / машинопис

34. Машинописи: «Жидівська релігія» (2 ст.) «Про Пророка» (2 ст.), «Релігія» (6 ст.), «Греція» (част I, II)

35. Статті про Ю. Вассияна в Перемишлі («Свобода») / оригінал статті

Листування щодо публікації праць Вассияна (Б. Гошовський – І. Книш)

«До проблеми світової історії. Фрагмент. найважніші моменти історії» / рукопис

Книжечка «Суспільно-філософічні нариси» / «СУ», 1958

Література:

1. Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади і матеріали до передісторії та історії Українського організованого націоналізму, 1949.

2. Листування Ю. Вассияна та О. Бойдуника / Архів ОУН у Києві/ фонд Й. Бойдуника (фонд не описаний, без інв. числа).

3. Вассиян Юліян. Степовий Сфінкс/ д-р.Юліян Вассиян. Твори, Том І. Степовий сфінкс (суспільно-філософічні нариси). – Торонто: «Євшан-Зілля», 1972.

4. Арештування між студентством // «Наш шлях» (Львів). – 1922. – ч. 4, вересень.

5. Мірчук П. Нарис історії ОУН 1920-1939 рр. /за ред. С. Ленкавського. Українське видавництво Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк: 1968. – Т. 1.

6. Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму. (З передмовою д-ра Дениса Квітковського). – Торонто: Срібна Сурма, 1970.

7. Список студентів-стипендіатів Українського вищого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова / Slovanská knihovna (Praha) / Ukrajins'kyj Vysokyj Pedahohičnyj Instytut im. M. Drahomanova (T-DRAH)/ Základni dokumenty 1-118 /Personalie studenti № 112, 1927/1928.

8. З життя Групи УНМ: Звіт // «Національна Думка» (Прага) – 1925. – ч. 5 (грудень).

9. Рецензія на дисертаційну працю Ю. Вассияна (Posudky disertacní práce prof. Brětislaw Foustka) / Архів Карлового університету в Празі / Фонд філософського факультету / інвентарне число 1274, картон, ч. 109 (чес. мовою).

10. Рецензія на дисертаційну працю (Posudky disertacní práce prof. František Krejči) / Архів Карлового університету в Празі /Фонд філософського факультету/ інвентарне число 1275, картон ч. 109 (чес. мовою)

11. Czech philosophy in the XX th century. Czech philosophical studies II. Edited by Lubomir Novy, Jiri Gabriel, Jaroslav Hroch. – The Council for Research in Values and Philosophy. – 1994.

12. Справа студента Юліяна Вассияна (Прохання про прийняття до Інституту; життєпис; виказ викладів). / Фонд 3972 – Вищий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі. Опис 1, справа ч. 359.

13. Лапичак Т. «Юліян Вассиян» // Самостійна Україна. – 1954. – ч. 10.

14. Євген Коновалець та його доба. Зб.стат. – Мюнхен: видання Фундації ім. Євгена Коновальця, 1947.

15. Мандрик М. Український націоналізм: становлення в міжвоєнну добу / Передм. В. Вериги. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2006.

16. Листування Ю. Вассияна та Д. Андрієвського. Архів ОУН у м. Києві/ фонд Дмитра Андрієвського (фонд не описаний, без інв. числа).

17. Постанови Конгресу українських націоналістів // «Розбудова Нації» (Прага). – 1929. – ч. 3-4. – с. 131-134; ч. 5. – с. 176-178.
18. «Розбудова Нації» ч. 7-8, 1932.
19. Книш З. Так перо пише. (Вибрані статті). – Торонто: Срібна Сурма, 1965.
20. Мартинець В. Brätz – німецький концентраційний табір (спогади в'язня). – Штутгарт: Накладом «КЕП», 1946.
21. Вассиян Юліян. «Українська ідея життя» (під псевдонімом Д. Бродиш) // «Орлик», Берхтесгаден, ч.10, 1947.
22. Вассиян Юліян. «Основна праця» (рукопис) / University of Alberta Archives, BARD. Vassyian, Iulian. Papers (B. I, item 1).
23. Вассиян Юліян. Ф. Крейчі «Психологія» (рукопис чес. мовою) / University of Alberta Archives, BARD \ Vassyian, Iulian. Papers (B. I, item 4.2).
24. Вассиян Юліян. «Філософія Дріша» (рукопис) / University of Alberta Archives, BARD \ Vassyian, Iulian. Papers (B. I, item 4.2).
25. Качмар В. «Др. Юлян Вассиян в Перемишлі. Спомин. ст. 2 / University of Alberta Archives, BARD\ Vassyian, Iulian. Papers (B. II, item 12.).
26. Вассиян Юліян. До головних засад націоналізму / д-р.Юліян Вассиян. Твори, Том I. Степовий сфінкс (суспільно філософічні нариси). – Торонто: «Євшан-Зілля», 1972.

Михайло Саварин
(Едмонтон)

РАЙОННІ РАДИ
(Інтерв'ю, літо 1990)

Співрозмовник: Сесія у нас, на сесії сидить прокурор, і як ми приймаєм щось невірне, він має право це опротестувати. Поки що не було жодного протесту. Хоча в політичному напрямку дуже багато ми зробили. Був у нас колись магазин для ветеранів партії. І ми його взяли просто відмінили, скасували цей магазин. І були скарги, ще й зараз ідуть скарги на виконком, але ми з президією підтвердили, що ми змінили і його нема. Ми передали його дітям-інвалідам. Ні місто, ні Київ, ні область нам нічого не можуть зробити. Колись наші попередники його відкрили на районному рівні, а ми його на районному рівні закрили. Все.

Михайло Саварин: Що ще?

Співрозмовник: Я Вам казав про муніципальну міліцію. Ми поки що почали самі робити.

Михайло Саварин: Але ще нічого немає здійсненого.

Співрозмовник: Але це непростий шлях... газета. Захотіли – зробили. Нікого ми не питали.

Михайло Саварин: Звідки папір?

Співрозмовник: Це задурно нам обійшлося. У нас тут у районі є сім газет. З невеликими тиражами. Ми просто одну газету попросили, щоб вона в той день не вийшла, в той день вийшли ми, на їхньому папері, їхні потужності.

Михайло Саварин: А це газета була комуністичної партії, чи чия власність?

Співрозмовник: Так, парткому та інших організацій. Ми трошки маємо владу. Нам не посміли відмовити.

Михайло Саварин: Ще що? Що ви робите?

Співрозмовник: Є і серйозні речі. Ось іде спір за квартири. Одна сім'я претендує, і друга сім'я претендує. У нас був такий випадок. Прийшов депутат на виконком і сказав, що він вважає, що це спірне питання треба вирішити на користь певної сім'ї. І виконком зробив так, як сказав депутат. Цей виконком, 11 чоловік, мусять слухати одного депутата... Тим самим депутат бере на себе відповідальність. Якщо, наприклад, десь потім виявиться, що було порушено закон.

Михайло Саварин: Хтось підплатив?

Співрозмовник: Це вже ми виключаєм такі варіанти, тобто люди не вибрані, а такі, які самі туди йшли. А тепер виконкомом керують люди вибрані. Я допускаю, що можуть бути всякі випадки і з вибраними людьми, але ймовірність цього набагато менша... На нашій території знаходиться будинок Погребняка. І ми своєю волею, може трошки поспішили, ми пішли назустріч області, і ми своїм рішенням передали його на баланс облвиконкому для того, щоб він там

зробив готель для діаспори. То потім місто, Котик, його заступник, вони там просто аж бісилися. Ми є нижчі рангом, а ми це зробили, а вони нічого не можуть зробити. Район може зробити те, що місто йому нічого не зробить.

Михайло Саварин: А де накреслена ця юрисдикція?

Співрозмовник: Ми поки що робим, як буде порушення, нас зупинять. Ми так інтуїтивно відчуваєм, що порушень нема. Нема такого пресу тепер: місто над районом, область над містом, і відповідно Київ над областю. А такого пресу зараз немає.

Михайло Саварин: Але є поділені все ж таки повноваження?

Співрозмовник: Поки що ще немає чіткого поділу, і слава Богу, він не повинен бути.

Михайло Саварин: Чи можна сказати, що поділ був навмисно такий нечіткий, щоб моглося робити в партії, що вони хотіли. А тепер то їм не на користь: ви взяли владу в свої руки, тепер ви ті щілини самі заповнюєте вашою програмою.

Співрозмовник: В ті часи я до цього був простим інженером і не можу сказати, що робилося у верхах високих.

Михайло Саварин: Поки у нас ще нема правової держави в якому сенсі?

Співрозмовник: Що значить правова держава? Коли закон над усім, немає значення – урядова, неурядова особа. Поки що який там закон не є, але ще дивляться... Більшість людей, можливо, навіть і не хотіли тої правової держави, бо вони собі чітко не уявляють, що це таке. Це страшна відповідальність. Хоча, можливо, у вас так само є корупція, мусить бути, бо це природа людини.

Михайло Саварин: Але не в тому масштабі, що у вас.

Співрозмовник: Ну, то ще не встановили, який у нас масштаб... Поділ на район і місто. На території району є будинок, звільняється, припустімо, зараз багато євреїв виїжджають за кордон. То той будинок має право ділити тільки міська влада. Кому дати? А районна влада має право ділити тільки підвал і стріху, мансарду.

Михайло Саварин: Я не розумію.

Співрозмовник: Ну от таке є, і зараз наш виконком вийшов з такою ініціативою, що ми хочем це поміняти, бо ми ніби власники, але якісь такі дивні. Вони ніби на нашій території, нам треба за ними пильнувати, в разі будинок звільняється. Воно ж, рахуйте, державне майно, то воно не є державне на районному рівні, а на міському рівні, вже місто може передати в інший район. Це колись так було і, може, хтось цим користався... Ось наприклад, як звільнилася квартира, підвал звільнився, розпоряджатися може районна рада, а як звільнилася на першому поверсі квартира, де можна жити, то нею розпоряджається вже міська рада. Як мансарда, непридатна для житла, то знов нам дають.

Михайло Саварин: Де записані ці права? Що роблять районні ради, які їхні обов'язки?

Співрозмовник: Районні ради дотепер не були в такому вигляді, були районні ради, але не було голови ради і не було заступника. Всі члени виконкому були депутатами... Самі себе контролювали. То було ненормальне явище. В

такому розрізі, як зараз, не було, абсолютно не було. Тому говорити, що ми знаєм, що повинні робити, що не повинні, важко ще – за два-три місяці ми ще чітко самі не усвідомили. Законодавства чіткого нема, і у нас є чисто наша інтуїція і чисто наше бажання працювати на користь справі так, як ми це розуміємо. А ми так розуміємо, як нас виборці вибрали.

Михайло Саварин: Як довго ви сидите? Ваша сесія районної ради?

Співрозмовник: З квітня ми вже мали дві сесії.

Михайло Саварин: Як довгі сесії районної ради?

Співрозмовник: Перша сесія тривала три тижні з перервами. Перший етап – три дні підряд, потім була перерва, ми шукали голову виконкому, потім два дні вибирали голову виконкому, знову перерва, голова виконкому шукав собі членів виконкому, і за один день ми то затвердили. То у нас було шість днів, але розтягнулося на три тижні від початку до кінця. І оця друга сесія – перший етап був чотири дні, потім перерва, ми доробляли деякі речі, і два дні, в четверп'ятницю закінчили. А попередні сесії того скликання, недемократичного, чи як їх там назвати, то тривала три години. Я дивився їхні протоколи, там все було запрограмовано: виступ один, виступ другий, третій, четвертий, все. Там не було що робити. На другій сесії ми розробили програму економічну для устрою району.

Михайло Саварин: Що входить там?

Співрозмовник: Благоустрій доріг, (вивіз) сміття, озеленення, будівництво.

Михайло Саварин: А конкретно які рішення?

Співрозмовник: Це все дорабляється, на сесії це все появилося, кожен депутат мав книжечку з пропозиціями, і з того ми маємо зробити таку книжку, як має бути.

Михайло Саварин: Яку програму?

Співрозмовник: То мають бути заходи.

Михайло Саварин: А який у вас бюджет?

Співрозмовник: 15 мільйонів.

Михайло Саварин: І звідки той гріш? Звідки ваш дохід, від чого?

Співрозмовник: Всі кооперативи платять відсоток виключно в район. Місто нічого не має з того. Все іде в район.

Михайло Саварин: Який відсоток?

Співрозмовник: Там залежать які, є такі, що 10%, є такі що 35 %.

Михайло Саварин: Як ви то адмініструєте, як ви можете перевіряти, чи вони дали 10% чи ні?

Співрозмовник: У нас є фінансовий відділ, а тепер ще буде податкова інспекція, з першого липня вже створена податкова інспекція. Той механізм діє, він тепер, до речі, буде подібний, як у вас, буде податкова інспекція. Бо колись був фінвідділ, тепер буде окремо і фінвідділ, і податкова інспекція. Іде до такого, як скрізь робиться. Тепер у нас є місцеві підприємства. Місцеве підприємство платить в район багато. Бо якщо воно союзного підпорядкування, то воно там буквально гроші платить.

Михайло Саварин: Нічого?

Співрозмовник: Ні, кожне щось платить, але дуже мало. Дуже мало.

Михайло Саварин: А чому ви його не можете оподаткувати?

Співрозмовник: Тут ми вже безсилі. Ми виходимо тільки з пропозиціями до Верховної Ради, ми вважаєм, що треба зробити так, щоб такі-то підприємства нам давали стільки-то.

Михайло Саварин: А що вас спиняє, щоб ви не зайшли і не сказали: слухайте, ми вас оподаткуємо тепер на 10%. Ви є у нашому районі, все.

Співрозмовник: Є певна субординація влади, так не може бути.

Михайло Саварин: Як не може бути? Вони є на вашій території.

Співрозмовник: Багато що впливає, що вони на нашій території. Ми можемо їх багато що просити і багато що навіть вимагати від них, але те, що ми будемо їх на 100% оподатковувати, це не в нашій компетенції. Ми навіть не маєм, де ці гроші скласти, у нас банк державний СРСР. Ми ж навіть не маєм свого районного банку.

Михайло Саварин: Якщо то не ваш контроль, то все ж таки ви не маєте ці гроші. Вони можуть зразу відкликати ці гроші, якщо то є в тому державному банку.

Співрозмовник: Ми і так ті гроші не бачимо на руки. Кожен повинен мати своє. Хай Верховна Рада розбирається з тим союзом, з тими союзними підприємствами. Ну, тепер буде, тепер планується, що за кожну людину, що вона бере його на роботу, вона мусить щось платити. Тепер планується, що завод буде платити більше за ужиток тої землі, на якій він стоїть. Дотепер настільки були платили дріб'язкові ціни, що їм то нічого не вартувало, розширяли, скільки хотіли. А тепер планується зробити такі ціни, щоб навпаки було вигідніше кучкуватися – так, як у місті земля дуже дорога. А у нас вона фактично за безцінь. Невигідно економити. Невигідно будувати тих очисних споруд для води, краще питтєвою водою охолоджувати якісь агрегати, ніж будувати очисну споруду, щоб вона технічну воду переганяла по декілька циклів.

Михайло Саварин: Що ще конкретно? Чим ще ви займаєтеся? Де ще ви набуваєте гріш? Тих 14 мільйонів?

Співрозмовник: Люди платять за квартплату. За воду, за квартиру.

Михайло Саварин: Це вам платня іде в район?

Співрозмовник: Так, це йде в район.

Михайло Саварин: І ви займаєтеся квартирами взагалі? Наданням квартир?

Співрозмовник: Ми виписуєм ордери, але за поданням міста. Місто нам дає і каже: Ви маєте на цей рік 150 квартир. Із тих 150 ми видаєм, але то фактично місто нам дало. Чорнову роботу дають нам робити – заповняти папери, а ділять квартири вони.

Михайло Саварин: Тобто вони їх надають людям? Чи ви надаєте людям?

Співрозмовник: Ну, фактично вони дають на район, а вже тут чорнова робота рутинна на нас.

Михайло Саварин: Але то не є рутинна, там якраз найбільше корупції може статися.

Співрозмовник: В принципі так. Та й місто не відстає в тих питаннях. Якби

дотепер у нас були всі квартири кооперативні, ми б уже давно наситили ринок квартир. Не було би того голоду на квартири, якби все було кооперативне. Що найголовніше? То є квартира для людини. Я працював на дуже оплачуваних роботах. Якби я собі поставив за мету назбирати на перший внесок, то я би ходив п'ять років в одних штанях, але я би на квартиру наскладав за тих п'ять років, чи за шість. До тридцяти років, як мені приходиться женитися, наприклад, я б спокійно наскладав на перший внесок. Не на всю квартиру, заплатив би перший внесок і потім по 25 рублів чи по 35 кожен місяць виплачував. Але я би мав квартиру, якби з самого початку таке зробити. Відповідно, у нас люди мають квартири в 60 років, коли намучився все життя. Не всі такі, але багато є таких, що намучаться все життя, і вже аж в 50 років мають квартиру і машину, вже їм і радості нема від тої квартири і машини.

Михайло Саварин: Як ви думаєте вийти з тої ситуації? Як сприватизувати власність?

Співрозмовник: Ми поки що бачимо, що і в державних рамках можна щось зробити. Збільшити кількість квартир, будівництво.

Михайло Саварин: То всі нові квартири уже будуть кооперативні?

Співрозмовник: Ні, я вам поясню, що ще ніхто не зробив то, що ми зробили, наш район. Є будинки, які потребують капітального ремонту. Ми, наприклад, не маємо грошей їх ремонтувати. Ми даєм заводу, завод вам робить капітальний ремонт, задурно, а за те ви дозволяєте йому зробити надбудову, ще один поверх, або прибудову збоку, дві-три квартири. Такий вихід, тому що заводу це вигідно, він на голому місці будувати не візьметься, бо це море проблем, це підвести газ, підвести воду, підвести все. А тут цієї проблеми нема, комунікації всі на місці. Треба тільки добудувати. І він береться, він задурно робить капітальний ремонт, і ми знайшли список таких будинків, поклали на стіл і вони всі розхапалися. Бо заводи мають гроші.

Михайло Саварин: А хто буде власником тих квартир?

Співрозмовник: Завод. Черговики. Вони будуть брати тільки черговикам, тим, хто стоїть на черзі. Бо, наприклад, як він стоїть у нас на виконкомі, він буде стояти, наприклад, сотим, а на заводі він стоїть третім. І відповідно він як дістане хату, ми його з черги знімаємо, і він там третім дістане. Нам то абсолютно нічого не коштує. Ясно, що це не вихід, я маю на увазі, він не вирішить проблеми глобально, але прискорить вирішення. Ми робим паралельно і то, що ви кажете приватизація. Ми розуміємо, що не так мусить бути – тут було старе, тут нове. Не буде так чітко, буде якийсь перехідний період, буде змішано, мусим користати тим державним, і підходити до того приватного.

Михайло Саварин: А який конкретний план?0

Співрозмовник: Магазин на маленькій вуличці. Виручка 100 карбованців у день. Такий магазин нікому не потрібний як державний. І ми віддали в приватні руки. Це приватний магазин. Це знову ж таки експеримент. У нас немає закону, який би дозволяв мати таке. Якщо би дозволяв, то він би підписувався під тим документом. І він несе відповідальність. А вийшло так, що так як він не має права підписуватися, то ми підписалися. Влада підписалася під тим до-

кументом, що вона йому передає. В разі чого ми відповідаємо. Але ми взяли на себе таку відповідальність. І він рахується вже як приватний. Але в разі якщо там щось станеться, ми винні, а не він. Таким шляхом ми оминаємо той закон.

Михайло Саварин: А він може то продати комусь чи ні, чи тільки ви?

Співрозмовник: Якщо продати, то тільки з нашого відома. Без нашого відома не має права продати.

Михайло Саварин: Але він має право на ціле життя вживати. Ви не можете його викинути звідти.

Співрозмовник: Ну, то експеримент. Він аби кілька років протримався.

Михайло Саварин: А що він там має зробити?

Співрозмовник: То його справа, на то воно і приватне. Є середня рентабельність. Щоб магазин був рентабельний. Одні кажуть 16%, одні кажуть 33%. Я не знаю, скільки там. Голова виконкому знає всі деталі. Але у всякому разі на рівні рентабельності.

Михайло Саварин: І він буде продавати чи виробляти щось?

Співрозмовник: Я знаю, що він має десь якісь зв'язки з Молдавією і буде продавати яблука. Вишні чи черешні – то його справа. Він гарантує, що то буде поступати сюди. І відповідно буде реалізовуватися.

Михайло Саварин: Яка різниця між тим і орендою?

Співрозмовник: Ви отримуєте більш ніж на 5 років. Нормальний термін оренди 5 років. І треба перезаключати договір, якщо продовжуєш. А тут скільки треба – стільки й маєш. Це щось дрібне, перукарня, наприклад, бо ніхто поки що не передасть у приватну власність завод. Бо у нас ще і громадська думка не до кінця готова. Багато заздрості, такий момент ще є. Вам того не зрозуміти, ви йшли від феодалізму до капіталізму, було все органічно, ніхто навіть не розумів, як воно робилося. То вже потім науковці сіли і розписали, як воно було, а люди не знали, як воно було, люди жили, аби мати щось у хаті. І вони не розуміли тих законів, вони просто жили. А в нас навпаки: ми все розумієм, тепер мусимо вернутися назад. Від соціалізму до капіталізму, це унікальні речі. Капіталізм не був би настільки досконалий, якби не той експеримент соціалістичний, бо всі ми побачили, до чого це може привести. Всі перелякалися, почали вдосконалювати капіталізм. Якби соціалізм не відбувся, я не думаю, що капіталізм досяг би таких вершин. Це змагання дало користь в цілому цивілізації. Є ще така думка, що якби соціалізм переміг по Марксу, тобто у всіх країнах одночасно, то тоді не було б з чим порівнювати. Людині нема з чим порівняти, і їй добре. У нас зараз момент революційний. Нам додає сміливості те, що ми розуміємо цю ситуацію, вона неординарна. Друге і третє покоління вже того не розуміють.

Михайло Саварин перебував у Львові влітку 1990 р., коли брав ряд інтерв'ю з активістами й політиками до магістерської тези про розпад совєтської системи на Західній Україні. Нині суддя Провінційного суду Альберти.

Записав Михайло Саварин
(Едмонтон)

МІТИНГ У ЗАШКОВІ, ПРИСВЯЧЕНИЙ СІЧОВИМ СТРІЛЬЦЯМ І ЄВГЕНУ КОНОВАЛЬЦЮ

В історії кожного народу є події, люди, які, залишивши світ, стають надбанням всього людства. Людина залишається справжньою людиною доти, допоки в її серці, знайшовши довічний притулок, живе пам'ять про той шматочок землі, де вона виросла і сформувалася... Сьогодні у нашому селі велика подія. Ми повертаємо забуті сторінки нашої історії, забуті імена наших односельчан. Україна завжди славилася своїм родом, від козаків-запорожців, Тараса Шевченка до Івана Франка та січового стрілецтва галицького краю... Історичним фактам повертається їх справжній складний і суперечливий зміст. І ніби знову постають дійові особи далекого і недалекого минулого. Реальні люди, які в далекі часи вели героїчну боротьбу за відродження України, відродження історичної пам'яті народу, збудили посилений громадський інтерес до історії Січових Стрільців, їхньої ролі в національно-визвольній боротьбі на Україні, а особливо на західноукраїнських землях. Від 1914 по 1919 роки у Карпатах і на Прикарпатті навколо Львова, на околицях Жовкви, Рава-Руської, Сокаля майже в кожному селі височіли братські могили, які в народі називали могилами Січових Стрільців. Адміністративно-командна система прагнула стерти з лиця землі те, що бодай ненароком нагадувало б нашим сучасникам про особливу історичну традицію. Однак знищити історичне минуле народу не можна ніякими методами. Сьогодні ми добре знаємо, що напередодні Першої світової війни в Галичині серед українського населення різко зросла національна свідомість. Найбільшим виявом національного відродження Галичини стало утворення полків Січових Стрільців. Часто бідно одягнені, майже беззбройні і голодні стрільці показували приклади мужності і героїзму, коли їх австрійське командування кидало на колючі дроти укріплень, під скорострільні і панцерники. В горнилі запеклих боїв за рідну українську землю було честю бути в команді Січових Стрільців. Така честь випала і на долю жителів села Зашкова, Завадова і Заручки. Під прапорами Січових Стрільців воювали ...Кухар Володимир, Граб Микола і багато інших. Сьогодні ми згадуємо про ще одну видатну особу національно-визвольного руху України – нашого односельчанина Євгена Коновальця. В нашому селі він народився і виріс, тут його родинне джерело, наша земля дала йому дорогу в майбутнє, і звідси він пішов у легіони Січових Стрільців. В одній із битв восени 1916 року Євген Коновалець потрапив у полон. Події Лютневої революції в Росії звільнили Коновальця з полону в таборі під Царицином, і він став на чолі Січових Стрільців Наддніпрянської України

у 1917 році. Полковник Євген Коновалець мав свої політичні погляди, ідеї та переконання.

Німці фактично розформували клуб Січових Стрільців під керівництвом Коновальця, пішовши на союз з Польщею, що ніяк не могла довіряти галичанам. У грудні 1919 року розташування Січових Стрільців Коновальця у Любарі на Поліссі було зненацька оточене польськими військами. Стрільців роззброїли, інтернували, помістили в табір біля Луцька. Ми зовсім мало знаємо про Євгена Коновальця, треба знати набагато більше, тому що наступного року – сторіччя з дня його народження. Вважаю, що обов'язок нашої історичної науки – сказати українському народу всю правду про тих, хто стояв біля джерел національно-культурного відродження нашого краю. Сільська рада, виконком, партійна організація, інші громадські формування підтримають любу ініціативу, нададуть конкретну практичну допомогу, адже нам всім разом потрібно працювати над відродженням нашої духовності, повної історичної правди. Шановна громада, роки сталінського терору, свавілля і безчинств, знецінення справжніх талантів і людських особистостей, намагання перетворити народи на безлику масу населення, аморальність, розходження слів і вчинків, духовне гноблення і псування талантів – все це іржею втрат і збайдужіння випадало в душі багатьох поколінь наших людей, вичавлювало свідомість і гордість, братерську єдність народів, до чого нас палко закликав Тарас Григорович Шевченко. Іде велика боротьба за відродження і душ людських, і всієї нашої України. Тож внесемо свою частку у великий собор нашого відродження, у нашу правду і славу українського народу. Мітинг, присвячений освяченню могили Січових Стрільців, оголошую відкритим.

Настали ті сумні великодні свята, бо вбили Коновальця. А на Закарпаттю повстала Україна, яку мадяри знищили. І ось сьогодні, мої дорогі, ми тут так численно зібрались, щоб відсвяткувати цю пам'ятку смерти нашого героя Євгена Коновальця, який віддав своє молоде життя, якого кати вбили, але ця кров його стала для нас насінням, ми є свідками сьогоднішнього дня, того торжества, де скільки вас тут зібралось, всіх сіл, зі Львова багато, кругом. Ніхто нас не заставляв, ніхто нам не приказував, коли ми йшли, але ми з радості ... віддати цей поклін нашому герою Євгену Коновальцю, а рівно і всім хлопцям, всім Січовим Стрільцям, знаним і незнаним. Ми тут і зачитували імена, а скільки незнаних по тюрмах, по сибірах загинули кругом. Сьогодні за всіх ми прийшли тут відслужили панахиду, щоби Господь Бог умилосердився, змилувався над їхніми душами. Сьогодні ми так численно засвідчили, що ми дійсно з того козацького роду, всі ці діти, старші, молодші. Всіх нас тої радости в очах і сльози, бо ми пригадаємо собі, і я пам'ятаю цей 1937 рік, як це все відбувалось, а є тут ще і старші між нами. А сьогодні ми віддали тої свободи, тої можливости під цими прапорами? Перед тим прапором, який ми освятили, і могилу, цей хрест, і коли з церкви вийшли, я поглянув на ці прапори невинні блакитні, жовті. І яка радість на душі і сльози залили обличчя з тої радості, що ми діждались,

бо надії в нас не було. Повинні і не повинні жити тою надією, що ми йдемо до кращого, що ми ще дочекаємся свого. Не раз ми думали, чи ми ще дочекаємося тих часів, щоби ми зазнали можливість піти зі своїми прапорами... тих січових стрільців, які віддали своє життя за щастя, за свободу тої нації, самостійної України. Тому, мої дорогі, радість сьогодні, хоча то є річниця смерти Євгена Коновальця, але для нас радість, бо йде сонечко і усміхається до нас, воно не зайде за ті темні хмари, які не раз насувались на нас всіх. Ці хмари відійшли темні, а сонечко до нас сьогодні всміхається, і ми діждали того, що ми сьогодні прийшли до села Зашкова, до нашого героя полководця Євгена Коновальця і всіх хлопців, всіх Січових Стрільців, які загинули і віддали своє життя, щоби їх вшанувати, скласти перед ними цей низький поклін. І не забуваймо, як я вже сказав, нехай ця кров буде для нас насінням, щоби ми, дай Боже, ще дочекались кращих часів, щоби ми діждались тої свободи, самостійної України, і наші діточки діждались всього всього найкращого, щоби ми хвалили Бога понад усе і любили свою батьківщину Україну.

Сьогодні ми згадуємо Євгена Коновальця, великого полководця, який разом з іншими січовими стрільцями воював за нашу неньку Україну. Не одна мати, не один батько плакав, плакав за своїм сином, і просили Бога «Боже великий, дай нам так, щоби наш син повернувся додому». І син пішов на ту війну, пішов за землю, матір нашу, щоби віддати своє життя, щоб стати проти смерти ради нашого життя, за життя тих діточок. І сьогодні я дуже радий, що багато дітей тут. Пам'ять, пам'ять, яка ніколи не вмре, пам'ять, яку ніколи не буде покладено на полку як книжку, вона завжди буде прочитана, і ніколи не буде забута. А пам'ять про цих героїв повинна викарбувана бути на кожному будинку літерами золотими. Всі ми йшли сюди з синьо-жовтими прапорами, ішли, бо ж прапор – це наше рідне. Що на ньому змальовано? Синє небо і пшениця. Що є рідніше для людини, як чисте синє небо і поле, поле, яке засіяне великим врожаєм. Так, дорогенькі мої, пам'ять наша воскресла. Це ми говорим, а я вам декілька слів ще скажу за той час, коли тут служив священик Володимир Мармаш. І ось настав такий час, коли прийшли і бідного старенького сивоволосого священика посадили на фіру і погнали, погнали на Сибір, вивезли його звідси. Мало того, як вивозили, в поїзді він помирає і його як послідню тварину без погребіння викинули з поїзда. Кожен з вас може представити собі священика, святу людину, і його дають на з'їдання тваринам. Ніколи жиди так не поступали, як за цей час багато перетерпів наш нарід, все тут було, але за той час, за тих сорок років ... так натерпівся, що нема вже ради. І ось зараз кожний з нас, вирвавшись з цих кайданів, прямує, і прямувати всі ми повинні разом, разом, в єдності наша сила, коли ми всі разом, ми все переможем. Якраз прийшли до батька п'ятеро синів, і коли він вже був старший, покликав їх і до них каже: «Сини мої, голубчики, орлята, живіть в мирі і в згоді, візьміть один прутик з віника, і ви зламаєте його, візьміть другий – зламаєте, але коли цей віник буде разом, ніхто з вас не зламає його». Так само і я до вас в цей день сонячний, день святкування цієї пам'яті

закликаю: в мирі, в любові єднаймося, і ми все переможемо, і тоді ворог ніякий не зможе підступити до нас, бо в єдності сила народу. Амінь.

Я член правління Республіканської партії. Маю сьогодні нагоду виступити перед вами. Звичайно, нагода трагічна і дата трагічна. Ви знаєте, що наш земляк, орел нашого народу – це непересічна особа. Будучи перший раз у вашому селі, на вашій золотій Галичині, поглянув я на краєвид, який породив геніальну, беззаперечно геніальну натуру нашого славного полковника і сина нашого народу Євгена Коновальця. Коли вчитуєшся в рядки біографії, як він ріс, як він виховувався, це людина високої культури. Будучи маленьким студентом, навчаючись в гімназії, потім навчаючись воєнної справи, впродовж його праці з Січовим Стрілецтвом цілий час він був не тільки рядовим воїном-бійцем, він був орлом, він був командиром отих сотень, тисяч, які він організував за волю України, за її самостійність. І так сталося, що Євген Коновалець один з перших був організатором українських Січових Стрільців.

Згадаю вам одну пригоду, коли наш повстанець попросив сотника піти до матері старої. Він ішов по дорозі, але, на жаль, нещастя. Вбили по дорозі його. Але мало що вбили, та прив'язали до коня і везли його селом. Привезли на подвір'я і викликали матір, закричали: «Бандит». Мати бідна закричала: «Сину мій, Степане, що ти зробив їм. Та ти за свій край воював, вони тебе били, катували, я не пізнаю тебе». Але і її не пожаліли, і вбили. В одної матері було п'ять синів і чотири пішло в повстанський загін, і за якийсь час вони загинули. І цей п'ятий питає мами: «Мамо, що мені робити? Мені сняться ті брати мої. Я не можу без них жити?» «Сину мій, іди, але май честь, бо ти вмреш, а честь останеться вічно». Людина вмирає, але якщо людина чесна, вона вічно живе.

Ми, наша українська держава, Київська Русь, вся Європа вклонялась, то сила була. А нині хто ми? Хто ми є? Поділили нас, та мало того, ще зробили греко-католиками і православними. Хіба в нас були колись православні? Ні, ми є греко-католики з роду. Хто виховав тих синів, як не Греко-Католицька церква... Кричать, це польська віра. Та як? Олю Басараб закатували поляки у 24 році, так вона своєю кров'ю написала: «За муки, за руїну, верни нам, Боже, Україну». А Данилишин? Хто вони були? Не греко-католики? Греко-Католицька церква, вона зберегла націю. А Руська Православна? Русифікувала...

Дорогі брати і сестри, ми тут зійшлися на могилах. Але по всіх сибірах, по всіх імперіях, там наші могили,... там не прийде ніхто, хіба тільки чорний ворон може прилетіти. То зерно, котре сіяло УПА, воно на сьогоднішній день сходить і буде сходити. І хай діти знають, що ці квіти будуть рости і будуть майоріти на наших могилах. Слава Україні! Героям слава!

Ми сьогодні відроджуємося, але ми стоїмо сьогодні перед величезною загрозою. І нація, яка стоїть перед загрозою «бути чи не бути», повинна зробити

конкретні висновки. Маючи таке історичне минуле, героїчне, трагічне, маючи землю, усіяну кістьми нашого народу, маючи могили у кожному селі, маючи могили у кожному місті і містечку, ми повинні пам'ятати: наш народ вів безперервну боротьбу. Це один із перших висновків, які повинна зробити нація, що стоїть перед загрозою фізичного знищення. І коли ми говоримо сьогодні і згадуємо священну пам'ять Євгена Коновальця, полководця, організатора, теоретика, ми повинні дивитися на нього як на символ незнищенності нашого духу. Все те, що він зробив, а міг зробити більше, все те не пропало. Незважаючи на ті страхіття, які пережила нація, вона все найкраще прийняла для свого краю. Це другий висновок. Третій висновок, шановна громадо, ми повинні розуміти, що ми сьогодні ще знаходимося в новітній імперії, яка називається Союз Радянських Соціалістичних Республік. Ми повинні усвідомлювати, що ця імперія не відпустить зі своїх лабет жодного народу, який хоче свободи, який хоче своєї незалежности – державної, політичної, економічної, культурної. Приклад Литви – найкращий приклад того, що імперське мислення сучасного керівництва Москви не дозволяє зробити ще один рішучий крок – відмовитися від конкретної імперії. Це четвертий висновок. Ми сьогодні повинні зрозуміти, що та наша мрія – створити українську національну незалежну соборну державу залишиться мрією, якщо ми, впавши в ейфорію, відмовимося від щоденної праці, важкої, відповідальної, але неминучої. Всі покоління, всі демографічні структури населення України повинні включитися в щоденну роботу. На якому би посту не стояв громадянин України, людина, яка прагне свободи, ми повинні зрозуміти, що тільки нашою спільною боротьбою, спільною роботою ми можемо зробити нашу мрію дійсністю. І тому Рух як найбільша політична масова організація, Рух, який консолідує усі сили України, патріотичні, демократичні, партії різні, які утворюються сьогодні, цей Рух закликає до щоденної роботи. Як говориться в одному з віршів, «Праця єдина з неволі нас вирве». Це всі повинні розуміти. Ми сьогодні віддаємо велику шану оцій священній землі, яка народила такого славного сина Євгена Коновальця. Я вперше тут у цьому чудовому селі. Я розумію, які лиха прийшли у це село, які лиха пронеслися по нашій Україні. Але народ вистояв, і це вселяє надію, що ми переможемо. Я надіюся, що всі свідомі люди України включаться у будівництво нової незалежної держави України. Слава нашій Україні!

Олександр Панкєєв
(Едмонтон-Київ)

ТРИ ПОДОРОЖІ ДО ІНШОЇ УКРАЇНИ

ПОДОРОЖ ПЕРША

Існує думка, що подорожі розширюють світогляд, а інколи й кардинально його змінюють. Не можу з цим не погодитися. Люди, які хоча би раз пускалися у мандри, починають краще розуміти не лише навколишній фізичний світ, а й насамперед себе у ньому. Після мандрів речі, які раніше були такі дрібні й малопомітні, стають опуклішими й виразнішими, а тьмяні – яскравішими та контрастнішими.

У різні часи з різних причин люди пускалися у далекі шляхи, мандрували від міста до міста, від країни до країни. Одні шукають кращої долі, інші – знання. Хтось віддається шляхові лише заради шляху й пригод. Є й ті, хто не усвідомлює справжніх причин дороги, просто йде вперед, неначе якісь невидимі сили штовхають на незнані терени. Безперечно відомо одне: якщо ти в дорозі, то ніколи не знаєш, які обрії відкриються перед тобою. Вигнута лінія горизонту завжди манить й недосяжно біжить попереду. Кожен крок до неї оголює нові пейзажі, але хоч скільки б ти зробив цих кроків і хоч як би швидко ти ступав до лінії горизонту, все одно вона залишатиметься далеко й ти можеш лише уявляти, скільки ще незвіданого за нею.

Так само й я, коли стояв біля трапу літака, що мав перенести мене через океан до Канади, не міг і подумати, що нова подорож внесе в моє життя й які горизонти постануть переді мною. Я летів до незнайомої мені країни на іншому континенті й передусім очікував побачити інших людей з іншим менталітетом, але аж ніяк не те, що потраплю до себе додому, до України, але трішки іншої України – паралельної тій, яку я знаю. Так, саме паралельної. Мені здається, що це слово найкраще описує те, що я побачив, почув, усвідомив у Канаді. Адже український народ жив, радів, творив, страждав як в Україні, так і далеко за її межами водночас. Тривалий час українці на різних континентах могли тільки тихенько спостерігати одні за одними через маленьку шпаринку й лише вболівати та надіятися на краще. Тепер ситуація змінилася. Система, що змушувала одних втікати, а інших мовчати, впала. Вже немає тієї залізної завіси й упали всі стіни.

Відтоді, коли на канадську землю ступила нога першого українця, минуло понад сто років. Українці їхали до Канади тисячами, а то й сотнями тисяч. Тепер тут проживає понад мільйон українців. Для кожного, хто полишав дім, то був особистий шлях – мандрівка до невідомого світу. Тепер і я був на тій землі, до якої колись вирушили наші краяни, й перед моїми очима розгорнулася історія цього шляху, що розпочався у глибині років й тягнеться до сьогодні. Історія

цього шляху у моїй свідомості постала у людях, яких я зустрів під час свого перебування у Канаді, у розмовах з ними, у житті з ними. Зустрічей було так багато, що, напевно, не вистачило б і цілого тому, щоб лише перелічити всіх поіменно, але кожна зустріч міцно вкарбувалась у пам'ять й залишила свій слід на моїй мапі спогадів.

Мета моєї першої подорожі до Канади була суто наукова. Я їхав до Канадського інституту українських студій (КІУС), щоб зібрати матеріали для свого дослідження. Мене цікавить історія Південної України другої половини XVIII століття, а в Канаді я прагнув ознайомитися з напрацюваннями північноамериканських дослідників з цієї теми. Для мого дослідження це дуже важливо, адже регіон, історією якого я цікавлюся, за Совєтського Союзу майже не досліджували з ідеологічних причин, що посприяло створенню низки міфів, в яких історичні факти були у вигідному для радянської влади світлі.

Подорожі передував певний етап листування з дирекцією КІУСу щодо умов мого стажування. Коли були вирішені й узгоджені всі дрібниці, я оформив візу, написав заяву про наукове відрядження у своєму інституті, придбав квитки й чекав дня відльоту. У Канаду я прилетів 7 березня 2011 року. За попередньою домовленістю в аеропорту міста Едмонтона мене мав зустріти Богдан Клід. Він був першим канадським українцем, якого я зустрів у Канаді, й першим, хто підняв трохи завісу перед досі мені невідомим світом.

З аеропорту Богдан Клід відвіз мене до мого помешкання в Канаді. Я зупинився тоді у будинку Мері-Джейн Белек, яка, як виявилося, мала українське коріння. Познайомившись із нею й залишивши свої речі, я попросив Богдана відвезти мене до інституту, адже страшенно хотілося познайомитися з ним та співробітниками, на що він посміхнувся. Напевно, мій вигляд після тривалого перельоту був такий жахливий, що викликав сумніви, чи здатний я витримати ще якісь пригоди сьогодні. Втім дещо пізніше я їх усе ж гарантував собі у цей день, але про це трішки далі. Перепитавши, чи дійсно я не втомлений, Богдан сказав, що бажав би познайомити мене з однією із працівниць інституту, яка живе зовсім поруч. Я відразу ствердно закивав головою. Цікавість брала гору.

Поруч виявилося дійсно поруч. Будинок стояв пліч-о-пліч з тим, що став моїм домом на найближчі шість місяців. До речі, будинки були схожі як дві краплі води й їх легко можна було сплутати, а снігові кучугури, що обкутували їх, взагалі створювали ілюзію, що вони єдине ціле. У той рік зима в Альберті видалася щедрою на сніг, як, певно, й усі попередні.

Отож, зробивши лише декілька кроків, ми вже були біля дверей сусіднього будинку й тиснули на дверний дзвоник. У будинку почулося ворушіння, хтось нешвидко ступав сходами вниз. Двері відчинила дуже приязна на вигляд господарка, яка відразу нас привітала подвійним «Hello-Hello» та широкою усмішкою. Богдан відрекомендував її як Ліду Сомчинську. Напевно, тоді я вперше й відчув, що навколо так багато знайомого та близького. «Ще одна людина з українським корінням», – промайнула думка. Почуття подиву посилювало й те, що після «Hello-Hello» залунала українська мова. У далекому засніженому Едмонтоні я відчув легкий, теплий подих дому.

В інституті мене відрекомендували директорові, панові Зенонові Когуту. Ми тоді мали коротку розмову про Запорізьке відділення Східного інституту українознавства ім. Ковальських, яке я маю честь представляти як один із членів та мої плани під час стажування у Канаді. Того дня я познайомився й з іншими співробітниками інституту: двома Шиянами – Романом та Віталієм, Миколою Сорокою, Іриною Федорів, але то був лише початок справжнього знайомства з цими й іншими приємними людьми, які мені тепер дуже близькі.

Поступово Едмонтон огортав вечір. Сонце палало багряним кольором й фарбувало місто у незвичний яскраво червоний відтінок, а я й досі перебував в інституті. Богдан запропонував відвезти мене додому, але я відмовився, щоб не зловживати гостинністю, та й хотілося познайомитися ближче з містом. Тож мені намалювали схему шляху додому та порадили довго не затримуватися на вулиці, щоб нічого собі не відморозити. Едмонтон славиться своїми морозами.

Тут і трапилася та пригода, про яку я згадував трішки раніше. Мапа, що намалював мені Богдан не дуже допомогла, – я заблукав. Додому я потрапив близько одинадцятої вечора, після трьох годин блукання містом, хоча відстань додому швидким кроком – лише двадцять хвилин.

На той час я вже був майже сорок годин на ногах і втомлений був до краю. Дiставшись нарешті до потрібної мені 86-ї авеню, я побачив, що тут не два схожих будинки, а трішки більше. «Який мій?». На вулиці панувала суцільна темрява, жоден ліхтар не подавав ознак життя, і це нагадувало мені моє село в Харківській області, де я зростав й де на центральній вулиці завдовжки з кілометр світився лише один блідий жовтий вогник. «Канада!!!» – іронічно подумалось у той момент. Розгледіти номера будинків було майже неможливо. Але мені дивом пощастило попасти в замкову щілину необхідного будинку з першого разу. Так минув перший мій день у Канаді.

Минали дні й тижні, на вулиці вже був квітень, але місто ще залишалося у сніговому полоні. Виглядало, що весна не поспішала наставати, але то зовсім не впливало на мій настрій, адже кожна хвилина дарувала щось нове, тому звертати увагу на кліматичні умови не було часу. Мороз лютував на вулиці, але аж ніяк не в компаніях, у яких я перебував. За цей час я з'ясував, що живу в українському ком'юніті, й Ліда Сомчинська, й Мері-Джейн Белек не єдині, хто причетні до українства. Це ще більше збуджувало мій інтерес до людей, що оточували мене.

Громада українського ком'юніті була схожа на мінісоціальний організм, таке собі маленьке українське село посеред мегаполіса, в якому панують давні традиції та правила, записані під час його створення у 80-х роках минулого століття. Тоді група українців звернулася до уряду провінції Альберти з проханням дати шмат землі, де вони могли б побудувати собі житло й жити гуртом та плекати українську культуру. Уряд підтримав ініціативу й надав для цих цілей землю у центрі міста на кручах річки Саскачеван, де й були зведені спільними зусиллями ті однакові будинки, що в першу ніч мого перебування в Едмонтоні я ледве не сплутав. Згодом громада придбала ще декілька старих будинків навколо. До речі, особливих зусиль до створення українського ком'юніті доклали українки-феміністки. Це ремарка до ролі жінки в українському соціумі.

Кожне свято громада святкує гуртом. Святкує так, як це вміють робити українці – весело, сердечно, з піснею. Найгучніше святкують Маланку. На жаль, я прибув пізніше, але мені було досить почути декілька оповідей про це дійство, розказаних мені з таким захватом та блиском в очах, щоб у моїй уяві вималювалася яскрава картина того всього.

Мені ж пощастило бути на Великдень у ком'юніті й на особистому досвіді переконатися у правдивості розповідей про розмах святкувань. Зазвичай свята відбуваються на подвір'ї ком'юніті. Й той раз не став винятком. У зазначений час усі повиходили зі своїх хат і почали готуватися: виставляти всілякі наїдки, смажити оладки й поливати їх кленовим сиропом. Паски ніхто не пік, окрім мене, що викликало величезне здивування навколо. А розважалися всі тим, що почергово читали вірші під акомпанемент сусідських дівчат, які грали на скрипках.

Зранку я побував і в українській церкві. Ліда, сусідка, про яку я вже згадував, відвезла мене до неї. «Туди директор ходить…» – говорила вона мені про Зенона Когута дорогою до церкви, названої на честь святого Юрія. Ледве переступивши поріг й окинувши оком навколо, насамперед зауважив, що зібралося дуже багато людей. Наступне вловили мої вуха – служба правилася, а люди христосалися українською мовою.

Простір церкви був пересічений лавами. Я звик, що люди стоять під час усієї служби, а тут сидять. Згодом я помітив різницю й в обряді, що ще більше здивувало мене. Лише пізніше довідався, що я перебуваю в уніатській церкві. До цього я жодного разу не мав нагоди відвідати таку церкву, адже я зі Східної України, а в нас таких немає.

Через тиждень, у неділю, Роман Шиян взяв мене вже до Української православної церкви святого Івана на службу, то була Хомина неділя, або антипасха. Атмосфера в церкві була подібна до попередньої. Стояли лави й люди сиділи, а не стояли під час служби. «Дивина», – думав я тоді. Моє враження про демократичність місцевої церкви посилювало ще й те, що в церкві були не лише молоді дівчата з непокритими головами, а й жіночки у віці. Лише деякі мали вишукано аристократичні капелюшки.

Навколо більше панувала світська атмосфера, ніж сакральна. Люди передусім зібралися для того, щоб побути разом й звичних зизих поглядів на тих, хто не так убраний і не так стоїть, не було.

Різниця між українською церквою в Україні й у Канаді полягає, на мою думку, в тому, що в Україні нерідко церква підкреслює свою зверхність над громадою, дає їй знати своє місце. Люди часто стають рабами не Небесного Правителя, а пожадливого до земних утіх диякона, що керує ними і каже біля чийого ім'я ставити галочку на виборах. А якщо ж хтось не слухає, що йому кажуть, то буде відлучений від церкви.

У Канаді все по інакшому. Громада будує церкву, громада утримує церкву, громада й приймає активну участь у керівництві церквою. Церква і громада – нероздільні. Важко сказати, де починається громада, а де починається церква. Нічого без відома громади не коїться. Головні дійства у церквах відбуваються не

біля вівтаря, а за столом та теплими розмовами, які влаштовуються у спеціальних приміщеннях у церкві, котрі, зазвичай, у декілька разів більші за місце, де відправляють саму службу. Під час цих столовин вирішують усі справи громади.

Так було й того разу. Після відправи усі пішли до великої зали на святковий обід, адже у церкві було подвійне свято — парафіян пестив своїм співом хор Видубицького монастиря, котрий завітав з гастролями до Канади. Я помітив, що місцевий люд дуже полюбляє запрошувати людей з України: науковців, літераторів, політиків. Тим самим вони вибудовують міст у взаємовідносинах. Першим – втіха бачити людей з України, другим – неоціненний досвід, який вони можуть використати по поверненні додому.

Життя української громади таке різнобічне та різнобарвне, що важко охопити всі його напрямки. Церква – то лише вершина айсберга, тільки частина, хоча й значна, діаспорного українського життя. За довгий час перебування в Канаді українці утворили велику кількість товариств за різними напрямками своїх інтересів, але головне їхнє завдання, звичайно, – плекати все українське. Мені важко сказати, скільки цих організацій існує, адже щодня я дізнаюся про існування нового товариства чи гуртка. Одні співають, інші танцюють, ще інші грають і вчать грати на бандурі, а хтось займається благодійністю та підтримує різні потрібні для суспільства проекти як в Україні, так і в Канаді, а ще хтось ці проекти реалізовує. Усі ці організації у своїй діяльності дуже активні та намагаються підтримувати зв'язок між собою та допомагати, бо знають, що лише гуртом вони можуть бути тими, ким вони є, – українцями. А далеко від землі предків ой як це необхідно, адже вони можуть розчинитися у тій великій масі людей і зовсім зникнути. Хоча Канада, певно, не та країна, де може це загрожувати, бо навіть на державному рівні плекається багатоманіття культур, й українці неодноразово діставали підмогу від уряду Канади для провадження та підтримки свого культурного життя. Українці, звичайно, відплатили тим, що стали зразковими громадянами Канади й нерідко обіймали високі посади в державних установах.

Я мав нагоду познайомитися ближче з деякими українськими товариствами. Відразу навертаються на пам'ять лекції Кирила Галушка в Товаристві українських сеньйорів імені Марка Боєслава, яка відбувалася у приміщені Будинку української молоді за підтримки КІУСу. Кирило Галушко, до речі, також з України, й на період свого стажування у Канаді теж винаймав кімнату в українському ком'юніті. Він жив у будинку Ліди Сомчинської. Напевно, у цьому будинку жив увесь інтелектуальний український бомонд й колись цей будинок перетворять на музей. Трішки забіжу наперед і скажу, що під час моєї другої подорожі до Канади я також жив у цьому будинку й дізнався про всіх іменитих його пожильців. Але детально про це вже в наступній історії, а зараз повернуся до лекції Кирила Галушка, на яку я був запрошений як гість.

Лекція була дуже цікава, але мене особисто вразили люди, що зібралися послухати її. Попри те, що захід відбувався у Будинку української молоді, наймолодшому слухачеві було, певно, років сімдесят. Перед моїми очима було найстарше покоління української діаспори, але за міццю духу вони можуть дати

фору будь-кому в розквіті віку, вони – рушій усього поступу, справжній авангард українства.

Через місяць я також був запрошений прочитати лекцію для цієї поважної громади. Після лекції люди до мене підходили й розповідали свої життєві історії, що сягали тої давнини, коли їхні родини потрапили до Канади. Життєвий шлях кожного у тій кімнати був такий звивистий, а подеколи неймовірний, що важко було повірити, що я спілкуюся з цими людьми наживо.

Серед тих, хто підійшов тоді після мого виступу, був і професор Богдан Медвідський. Та зустріч поклала початок не лише плідній співпраці між Центром українського та канадського фольклору ім. Кулів Альбертського університету та моїм Запорізьким науковим товариством ім. Я. Новицького, а й нашій дружбі з Богданом. Саме через нього я познайомився з Андрієм Нагачевським (директором Центру українського та канадського фольклору ім. Кулів) та Мариною Чернявською, яких я тепер також вважаю своїми добрими друзями.

Виявилося, що ми в Запоріжжі проводимо аналогічну роботу, що й Центр Андрія Нагачевського – організовуємо експедиції та записуємо розповіді людей про традиції та історію. Різниця лише в тому, що ми проводимо свої експедиції на теренах Південної України, а Центр українського та канадського фольклору ім. Кулів – на американських континентах.

Під час першої подорожі мені також випала нагода відвідати Село спадщини української культури. Це був неймовірний досвід, адже я відразу відчув, що таке канадська Україна й яке місце вона посідає в місцевому соціумі. Я не знаю у світі жодного такого музею за межами України. Вражають як його масш-

Зліва направо: Альберт Гоголь, Олександр Панкєєв, Роман Візнюра, Богдан Медвідський, Бат Конвей

таби (він розміщений на декількох гектарах), так і організація – всі дійства у музеї театралізовані. Будинки перших українських поселенців, що зібрані з усієї Канади, не просто забальзамовані експонати, вони живі, вони дихають. Творці музею вирішили в них вдихнути життя, щоб відвідувачі відчули епоху українських поселенців. Ледве перетнувши музейну браму, потрапляєш у той світ, коли українці лише прибули на пароплавах до Канади. Вулицями уявного міста снують чоловіки, діти, жінки в одязі тих часів і вдають людей з того часу. У будинках родини пораються по господарству. Якщо пощастить, то можна потрапити на обід до якоїсь родини. Тоді в хаті чути запах свіжого хліба та борщу з городини, що росте біля будинку.

Біля будинку Українського національного об'єднання в Едмонтоні (л-п): Микола Сорока, Богдан Медвідський, Зенон Когут, Олександр Панкєєв

Ти також стаєш частиною того світу. Бути відстороненим спостерігачем тут не прийнято, та й не вийде. На вулиці до тебе вітаються українською мовою, питають звідкіля ти й чи не бажав би придбати землі для обробітку. А місцеві дітлахи обов'язково запросять тебе пограти з ними у квача, або в якусь іншу гру. Але треба бути обережним на вулицях, бо можна потрапити до в'язниці. Звичайно, не по-справжньому. Така театралізація дрібних деталей допомагає зрозуміти умови, в яких перебували українці в Канаді, адже перші десятиріччя в Канаді для них виявилися нелегкими, особливо під час Першої світової війни.

Так за моїми польовими дослідженнями іншої України перша подорож добігала кінця. Третього вересня літак мав повернути мене до Києва. Здавалося, що все вже зроблено й нічого не забуто: сувеніри закуплені, валізи складені. Але українська Канада не могла мене просто відпустити й не здивувати на останок.

Я стояв посеред зали чекання аеропорту Торонто й намагався у своєму паспорті знайти якусь помітку про те, що я залишаю Канаду, але не міг її ніяк знайти. Раптом до мене підійшов капітан одного з екіпажів місцевої авіакомпанії «Ейр Канада» й запитав українською: «Вам потрібна допомога?». «Ні» – відповів я, витріщивши очі від здивування. «Мені просто не поставили помітку, що я залишаю Канаду», – продовжив я, трішки перевівши подих. «У Канаді ставлять позначки лише про прибуття», – відповів він. Але в ту мить у моїй голові лише й лунало: «Як же він …». « По паспорту», – швидко відповів він, наче прочитавши мої думки. «Я здогадався, що ви з України по вашому паспорту. Гарної вам дороги й повертайтеся ще», – попрощався він. Ось так українська Канада сказала мені «до побачення» під час першого мого візиту.

Олександр Панкєєв – науковий співробітник відділу джерел княжої та козацької доби Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського Національної академії наук України. У 2007 році закінчив історичний факультет Запорізького національного університету за спеціальністю «Архівознавство» та вступив до аспірантури Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського Національної академії наук України. З 2010 року співробітник інституту. У 2011 році проводив дослідження на базі Канадського інституту українських студій Альбертського університету. У 2012 та 2013 роках – проводив дослідження на базі Центру українського та канадського фольклору імені Кулів Альбертського університету. Сфера наукових інтересів: історія Південної України, історія державного устрою, усна історія.

Михайло Андрейчин
(Голова Тернопільського обласного осередку НТШ)

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Засноване ще в 1873 р. у Львові, це товариство тривалий час виконувало функції неформальної академії наук українського народу, що не мав своєї держави. Серед дійсних членів НТШ були також вихідці з Тернопільщини – видатні вчені О. Барвінський, І. Верхратський, Ю. Гірняк, І. Горбачевський, В. Гнатюк, С. Дністрянський, М. Кордуба, В. Левицький, С. Смаль-Стоцький, К. Студинський, І. Пулюй та інші. О. Барвінський очолював Товариство в 1893-1897 роках, К. Студинський – у 1923-1932 роках. Уродженці Тернопільщини не тільки зробили примітний внесок у різні галузі науки, вони сприяли розбудові та зміцненню НТШ у цілому.

З появою Української Академії наук у Києві (1920 р.) НТШ втратило роль центрального наукового осередку, а зі встановленням радянської влади в Західній Україні було закрите (1940 р.) і на його базі утворено філіал Академії наук Української РСР. Під час німецької окупації діяльність НТШ обмежувалась засіданнями секцій і деяких комісій. У післявоєнні роки в Західній Європі, Північній Америці та Австралії створено осередки НТШ, переважно з учених-мігрантів. Для координації їх діяльності було обрано Головну раду Наукового товариства ім. Шевченка. Відродження Товариства у жовтні 1989 р. у Львові послужило могутнім стимулом його розвитку в нових історичних умовах, уже за державної незалежності України. З ініціативи української сторони і за підтримки видатних вчених та громадських діячів діаспори 1996 р. в Нью-Йорку було прийнято новий Статут Світової ради НТШ, що постала на основі Головної ради. Місце осідку Генерального секретаріату Світової ради перенесено до Львова. Протягом останніх восьми років НТШ в Україні очолює професор Олег Купчинський, уродженець с. Сороцьке, що в Теребовлянському районі Тернопільської області. За головування цього видатного вченого спостерігається значний науково-організаційний, дослідницький та видавничий поступ.

У перше десятиріччя державної незалежності діяльність НТШ на Тернопільщині поширювалась, завдячуючи праці знаного громадського діяча і археолога Ігора Ґерети – фундатора Інституту національного відродження України в м. Тернопіль. Так, у березні 1998 року відбулася наукова сесія, що складалася з наукової конференції та ювілейної академії, присвяченої відзначенню 110-ї річниці від дня народження Василя Барвінського. У листопаді цього ж року проведено урочистості до 120-річчя від дня народження скульптора Михайла Паращука, а у грудні – наукову сесію до 125-річчя НТШ. Далі щороку проводились березневі читання, в яких брали участь представники різних громадських

організацій, співробітники місцевих музеїв, державного архіву і науково-мистецьких установ, науковці та студенти місцевих університетів тощо.

Однак свідоцтво про державну реєстрацію Тернопільський міський осередок отримав аж у 2002 р., вже після кончини І. Ґерети. Головою осередку було обрано Михайла Андрейчина, заступниками голови – Марію Крупу та Григорія Возняка, науковим секретарем – Наталію Дащенко, а згодом – Володимира Юкала.

До 2010 р. працювали 4 комісії – історична (голова Елла Бистрицька), філологічна (голова Любов Струганець), медична (голова Іван Кліщ), мистецтвознавча (голова Олег Смоляк). У 2011 р. створено ще археологічну комісію (голова Богдан Строцень) та інженерно-технічну (голова Петро Ясній), у 2012 р. – еколого-географічну комісію (голова Любомир Царик). Число членів НТШ зросло із 40 (в рік легалізації осередку) до 210 на кінець 2011 р., а у 2013 році – їх вже понад 250. У залученні нових членів найбільше зусиль доклав почесний голова всеукраїнської громадської організації «Просвіта» Богдан Головин.

Про зростання авторитету Тернопільського осередку свідчить також те, що сім наших провідних науковців були обрані дійсними членами НТШ – це Михайло Андрейчин, Богдан Андрушків, Роман Гром'як, Григорій Возняк, Богдан Головин, Ольга Заставецька, Петро Ясній. На щорічних зборах Всеукраїнського НТШ робота осередку оцінювалась як одна з кращих і найбільш результативних. Двоє ентешівців – народний артист України В'ячеслав Хім'як і просвітянин Богдан Головин – удостоєні звань академіка Академії наук соціального управління, а двоє – Надія Білик і Наталія Гавдида – стали лауреатами Всеукраїнської премії імені Братів Богдана і Левка Лепких.

У зв`язку з розбудовою міського осередку і створенням декількох районних філій (Кременець, Чортків, Бережани, Теребовля, Козова), 05.04.2012 р. на установчих зборах засновано Тернопільський обласний осередок НТШ, який зареєстровано Головним управлінням юстиції у Тернопільській області. До складу президії обласного осередку було обрано професора Михайла Андрейчина (голова), професора Богдана Андрушківа (заступник голови), професора Еллу Бистрицьку, доцента Григорія Возняка, Богдана Головина, професора Івана Кліща, Богдана Строценя, професора Любов Струганець, доцента Ірину Федорів (науковий секретар).

Вже стало традицією проведення у Тернополі щорічних березневих наукових сесій, приурочених до чергової річниці з дня народження Т.Г. Шевченка. Вони складаються із секційних засідань наукових комісій і спільного пленарного засідання, на якому заслуховуються ретельно відібрані проблемні доповіді з різних галузей науки. Кожне пленарне засідання закінчувалось коротким високохудожнім концертом талановитих студентів Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (організатори – О. Смоляк і В. Хім'як). Крім того, члени НТШ беруть участь у наукових конференціях, з`їздах і конгресах за профілем наукової роботи, співпрацюють з іншими науковими товариствами та асоціаціями.

Президія і члени Тернопільського осередку НТШ взяли посильну участь в багатьох важливих громадських заходах нашого краю: святкування 120-річчя від дня народження видатного вченого-математика Мирона Зарицького та

відзначення світлої пам'яті чільних подвижників національно-визвольної боротьби подружжя Катерини Зарицької і Миколи Сороки; святкування 50-річчя від заснування Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя; щорічні міжнародні Річинські читання; щорічні Нобелівські читання; мітинг-реквієм у селі Кип'ячка до 70-річчя з дня загибелі колишнього голови Всеукраїнського НТШ Кирила Студинського; відкриття персональної виставки заслуженого художника Богдана Ткачика; виступ на велелюдному зібранні, присвяченому 120-річчю від народження патріарха Йосипа Сліпого, презентація першої книги творів Тараса Шевченка в'єтнамською мовою, нових книг Богдана Мельничука, Ігора Олещука, Івана Дячишина, Івана Ляховського тощо. Кожного року наша делегація брала участь у грудневих загальних зборах і березневих пленарних читаннях НТШ у Львові. Діяльність Тернопільського осередку НТШ систематично висвітлюється на сторінках місцевих газет, телебаченні та обласному радіо. Активних членів осередку президія вітала з особистим ювілеєм, кожному вручались пам'ятна адреса від президії, сувенір і збірники праць НТШ.

Налагоджено видавничу діяльність. Систематично видається збірник праць Тернопільського осередку НТШ обсягом до 27 ум. др. аркушів. Тематика збірників відображає поле наукових інтересів комісій осередку. Головна тема тому 1 – «Літературознавство, мовознавство. Історія України, релігієзнавство», тому 2 – «Національно-визвольні змагання українського народу у XX столітті», тому 3 – «Українсько-польські відносини вчора і сьогодні», тому 4 – «Видатні постаті в українській культурі і науці», тому 5 – «Нобелівський рух і Україна», тому 6 – «Актуальні питання екології та охорони здоров`я», тому 7 – «Праці інженерно-технічної комісії», тому 8 – «Музеї Тернопільщини». На обкладинках кожного видання вміщено автопортрети Тараса Шевченка, виконані геніальним поетом в різні роки; завдяки цьому складається галерея зображень поета в порядку їх хронологічного створення. Значну допомогу в підготовці цих томів до друку надали відповідальні секретарі видань професор Василь Копча, доценти Наталія Дащенко, Володимир Юкало, Юрій Скоренький. А ще з грифом НТШ побачили світ коло 30 монографій та збірників матеріалів різних конференцій. Найбільша продукція під цим грифом вийшла з-під пера професора Богдана Андрушкова, Григорія Возняка, Богдана Головина та Арсена Гудими. Вийшов з друку часопис «Археологія Правобережної України», присвячений пам'яті Ігора Ґерети, який відродив діяльність НТШ на Тернопільщині в другій половині 2000-их років. Творчі здобутки осередку висвітлювались на щорічних загальних зборах Всеукраїнського НТШ і в його друкованому органі «Вісник НТШ». Налагоджено творчі зв'язки з аналогічними осередками ряду областей України і Жешувським державним університетом (Польща), де відбулась презентація наших видань.

Згідно з рішенням президії, зібрання книжок нашого осередку передано на постійне зберігання в Тернопільську обласну універсальну наукову бібліотеку. На титульній сторінці кожної книги наклеєно екслібрис Тернопільського осередку НТШ, виготовлений заслуженим художником України Ярославом Омеляном. Завдяки цьому заходу до нашої книгозбірні мають доступ широкі читацькі кола, в тому числі студентська молодь.

Петро Ясній, Юрій Скоренький
(Тернопіль)

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ У ТЕРНОПОЛІ

У рік 140-річного ювілею першої української академії наук – Наукового товариства імені Шевченка – знаменним є вихід чергового тому „Західноканадського збірника», який засвідчує плідну діяльність членів НТШ вдалині від України, але в духовній єдності з Нею. Наукове товариство імені Шевченка у Канаді сьогодні, як і впродовж всієї своєї історії від часу заснування у 1949 році, не лише гуртує українську діаспору, але є центром українознавства й вагомим представником українства у світі, єднає видатних науковців, які високо репрезентують українську наукову традицію. Тісний зв'язок між осередками НТШ в Україні та Канаді є запорукою успішного розвитку української науки. Хоч у науковій діяльності НТШ першочерговими є українознавчі дослідження, вчені в галузі точних і прикладних наук ніколи не залишалися осторонь культурного та громадського життя. Найбільших висот товариство досягло в період, коли разом із історично-філософською та філологічною секціями діяла також математично-природописно-лікарська секція, коли дійсними членами НТШ були українські вчені світової слави Іван Пулюй, Іван Горбачевський, Володимир Левицький, Микола Чайковський, Мирон Зарицький, Іван Фещенко-Чопівський, Володимир Кучер, Олександр Смакула, Василь Стасів та найвизначніші європейські вчені, серед яких Макс Планк, Альберт Ейнштейн та Давид Ґільберт. Саме члени Наукового товариства Шевченка заклали підвалини української наукової термінології, започаткували науково-популярні видання українською мовою, сформували ґрунт для росту українських наукових шкіл. Сьогодні в Україні діють майже два десятки регіональних осередків відродженого НТШ, об'єднуючи науковців з різних галузей задля збагачення духовної та матеріальної культури українського народу.

Інженерно-технічна комісія Тернопільського осередку товариства створена у червні 2011 року на базі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя для розвитку та координації наукових досліджень інженерно-технічного спрямування. У тісній співпраці із комісіями механіки та фізики, які діють у львівському НТШ, продовжуючи традиції математично-природописно-лікарської секції та враховуючи нагальну потребу інноваційного розвитку, члени інженерно-технічної комісії працюють над дослідженнями з проблем прикладної науки, без яких неможливий технологічний поступ України. До завдань комісії належить також інформування наукової спільноти та студентства про здобутки та життєвий шлях українців, які зробили значний

внесок у розвиток науки та техніки. Це завдання ми вважаємо надзвичайно важливим, оскільки члени інженерно-технічної комісії – викладачі, які щоденно спілкуються зі студентами. Вони є саме тими, хто може і повинен утверджувати авторитет української науки, відроджувати та продовжувати її традиції, гідно репрезентувати український внесок у прогрес людства, усвідомлення якого українців систематично позбавляли тоталітарні уряди. У 2012 та 2013 роках на засіданнях комісії було виголошено реферати, присвячені видатним українцям: фізику та електротехніку, політичному та громадському діячеві Іванові Пулюю, фізикам Олександрові Смакулі, Володимирові Кучеру, Зенонові Храпливому, математику Михайлові Кравчуку, винахіднику Любомирові Романківу.

Останні результати досліджень членів Інженерно-технічної комісії НТШ в галузях фундаментальних та прикладних наук були представлені під час Березневих сесій НТШ та опубліковані у збірнику, розміщеному для вільного доступу в інституційному репозиторії ТНТУ за посиланням *elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/1909.* До збірника увійшли праці з механіки і математичного моделювання, фізики, електротехніки, світлотехніки і радіоелектроніки, конструювання обладнання, технології машинобудування і транспортування. Збірник розпочинає стаття голови Тернопільського осередку НТШ Михайла Андрейчина «Наукове товариство імені Шевченка в Україні (до 140 – річчя діяльності)», в якій у стислій формі висвітлено головні віхи становлення і розвитку Наукового товариства ім. Шевченка в Україні. У статті згадано фундаторів товариства та його перших дійсних членів, уродженців Тернопільщини: Івана Верхратського, Володимира Гнатюка, Івана Пулюя, Олександра Барвінського, Кирила Студинського, Станіслава Дністрянського; вказано на основні здобутки до 1939 р. та після відновлення діяльності в 1989 р. У цій статті також коротко описано хроніку НТШ на Тернопільщині й творчий доробок обласного осередку. Олександр Рокіцький у статті «Творці фізичної термінології – члени НТШ, вихідці з Тернопільщини» подав короткі біографічні відомості про Івана Пулюя, Юліяна Гірняка, Володимира Кучера, Зенона Храпливого, які плідно працювали над створенням україномовних наукових статей, підручників та наукової термінології. Василь Шендеровський у своїх статтях, що увійшли до збірника, обґрунтував тезу про важливість історичних постатей видатних українців для розвитку української національної еліти та разом із Богданом Кожушком представив історичні відомості про становлення львівської електротехнічної школи, її найвизначніших представників та найвагоміші досягнення.

Основна частина збірника присвячена фундаментальним та прикладним науковим дослідженням. Петро Ясній, Юрій Пиндус, Олег Галущак в роботі «Скінченноелементне моделювання розкриття втомної тріщини в сплаві Д16Т за регулярного навантаження» описали створення моделі плоского зразка з центральною тріщиною за допомогою методу скінченних елементів в програмному комплексі ANSYS. Ними змодельовано ріст та закриття втомної тріщини за регулярного циклічного навантаження з урахування залишкових напружень в околі вістря тріщини та контакту її берегів. Тимофій Рибак, Микола Сташків у

праці «Дослідження залишкового ресурсу тонкостінних елементів з тріщиною» дослідили ресурс тонкостінного стержня прямокутного поперечного перетину при дії депланації та розробили математичну модель кінетики втомної тріщини, вітки якої розвиваються у двох взаємно перпендикулярних напрямках. Це дозволило їм запропонувати нові заходи з підвищення ресурсу роботи. Іван Гевко, Андрій Дячун, Роман Любачівський та Роман Лещук у роботі «Розширення технологічних можливостей гвинтових конвеєрів» запропонували нові типи конструкції конвеєрів з розширеними технологічними можливостями для транспортування, вентиляції, змішування, зволоження та інших операцій. Ними виведено аналітичні залежності для визначення конструктивних, кінематичних і технологічних параметрів запропонованих модифікацій. Михайло Пилипець та Павло Босюк проаналізували різні методи нарізування та визначили оптимальні режими формування різі «Оптимізація режимів обтискування різі методом геометричного програмування». Тимофій Рибак та Андрій Бабій в статті «Обґрунтування параметрів ефективних опор циліндричних резервуарів» навели математичні моделі, які описують контактну взаємодію опорних основ з обичайками резервуарів, змоделювали роботу та визначили параметри опори за заданим законом розподілу контактного тиску. Роман Гевко, Володимир Дзюра та Роман Романовський у праці «Визначення раціональних параметрів процесу транспортування сипких матеріалів пневматичними конвеєрами періодичної дії» описали розроблений ними стенд для дослідження зміни характеристик сипких матеріалів при транспортуванні в пневмотранспортерах, з допомогою якого визначено зусилля транспортування порції сипкого матеріалу в залежності від ступеня його розрідження та встановлено оптимальні режими роботи пневматичних конвеєрів періодичної дії. Роман Рогатинський та Лілія Рогатинська в статті «Формування потоків сипкого вантажу в машинах неперервного транспорту» розглянули концепцію моделювання потоків в машинах неперервного транспорту, яка передбачає узагальнений формалізований опис вибору траєкторії переміщення вантажу, структурної схеми машини неперервного транспорту та взаємодії робочих поверхонь з вантажем. Анатолій Матвійчук в роботі «Особливості порізки автотракторних шин та проблеми їх переробки» описав способи отримання та використання вторинної сировини з шин та проаналізував відповідні методи механічної обробки. Сергій Лупенко у огляді «Тенденції розвитку математичного та програмного забезпечення сучасних комп'ютерних кардіометричних систем» встановив тенденції розвитку цих систем та обґрунтував напрямки розвитку їх математичного та програмного забезпечення. Михайло Михайлишин у роботі «Математичне моделювання термопружнопластичного деформування тонкостінних елементів конструкцій» на основі теорії малих термопружнопластичних деформацій, узагальненої на випадок врахування розвантаження та повторного пластичного деформування, розробив ітераційний алгоритм для числового розв'язування розрахункових рівнянь. Михайло Петрик та Дмитро Михалик у статті «Функціональна ідентифікація коефіцієнтів дифузії для процесу адсорбції аліфатичних сполук цеолітами» отримали аналітичні розв'язки моделі однокомпонентного масо-

переносу в неоднорідному каталітичному середовищі нанопористих частинок. Олександр Крамар в роботі «Провідність двократно орбітально виродженого мотт-габбардівського феромагнетика» довів, що феромагнітне впорядкування, обумовлене трансляційним механізмом, якісно змінює поведінку транспортних характеристик мотт-габбардівських систем з орбітальним виродженням енергетичних рівнів. Юрій Скоренький у праці «Локалізація електронів у матеріалах із андерсон-габбардівськими центрами» описав поведінку хімічного потенціалу та ефективної маси носіїв струму в моделі електронної підсистеми матеріалу із періодично розташованими андерсон-габбардівськими центрами. Олександр Мацюк та Микола Приймак у роботі «Математична модель електроретинограми у вигляді лінійного випадкового процесу» запропонували підхід для оцінки ядра лінійного випадкового процесу як моделі електроретинограми. Роман Ткачук у своїй статті обґрунтував застосування квантової електроретинографії для виявлення та прогнозування впливу нейротоксикацій на фізіологічний стан людини неінвазивними методами. Олег Ясній та Віталій Бревус в роботі «Ймовірнісне моделювання стрес-корозійного розтріскування матеріалу пароперегрівачів теплових електростанцій» довели, що об'єднання тріщин відіграє важливу роль в їх підростанні при корозійному розтріскуванні під напругою. Володимир Андрійчук і Ярослав Осадца запропоновали нову математичну модель фотометра у статті «Вимірювання світлотехнічних параметрів напівпровідникових джерел світла з допомогою фотокамер з матричними оптичними перетворювачами». Петро Євтух, Богдан Оробчук, Олександр Рафалюк та Сергій Піскун розглянули в їхній статті принцип побудови та апаратну реалізацію інтелектуальної системи диспетчерського керування вуличним освітленням міста на основі персонального комп'ютера. Володимир Яськів в роботі «Високоефективні напівпровідникові перетворювачі електроенергії на основі високочастотних магнітних підсилювачів» описав методи побудови високочастотних напівпровідникових перетворювачів електроенергії, які базуються на використанні аморфних сплавів з прямокутною петлею гістерезису та пояснив принцип роботи високочастотних магнітних підсилювачів на прикладі регулятора напруги. Ним також показана можливість побудови багатоканальних напівпровідникових перетворювачів з рівноцінними та незалежними вихідними каналами. Михайло Паламар у статті «Розробки нових антенних станцій дистанційного зондування Землі» навів інформацію стосовно галузі застосування та технічних характеристик систем дистанційного зондування Землі з космосу та описав конструкції антен та системи керування власної розробки, які успішно функціонують в Україні та за кордоном. Микола Підгурський та Майкл Внук у публікації «Українсько-американські паралелі освоєння космічного простору» представили ідеї та відкриття, вчених та інженерів, які зробили значний внесок в розвиток світової космічної науки та космічних проектів. У статті також наведено приклади співпраці вчених та конструкторів України та США при реалізації спільних космічних проектів.

Окрім покликання досягати високих результатів у наукових дослідженнях, члени комісії мають обов'язок знайомити широку наукову, студентську та

учнівську аудиторію з новими результатами наукових досліджень через власну сторінку у всесвітній мережі tntu.edu.ua/ntsh, публікації, семінари та конференції. За участю комісії як співорганізатора були проведені три наукові конференції ТНТУ, Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні проблеми теоретичної, експериментальної та прикладної фізики», низка семінарів, щорічно у лютому проводяться Пулюївські читання, у травні – науково-популярні лекції для школярів у рамках всеукраїнських фестивалів науки. У травні 2012 року члени комісії були активними учасниками мистецької акції «Ніч поезії з Шевченком», коли науковці та студенти разом намагалися знайти, зрозуміти чи переосмислити Шевченка.

У вересні 2013 року за участю комісії як співорганізатора планується проведення ІІІ міжнародної науково-технічної конференції «Пошкодження матеріалів під час експлуатації, методи його діагностування і прогнозування», яка дасть змогу проаналізувати й узагальнити результати нових теоретичних і експериментальних досліджень процесів накопичення пошкоджень, зародження й розвитку тріщин, діагностування з метою забезпечення міцності та надійності, прогнозування залишкового ресурсу елементів конструкцій та оптимізації фізико-механічних властивостей матеріалів. На пленарних засіданнях, крім суто наукових доповідей, будуть висвітлені історичні відомості про видатних діячів НТШ, які працювали та працюють у галузі матеріалознавства.

Члени комісії активно долучаються до увіковічнення пам'яті видатних земляків, зокрема, встановлення у Тернополі меморіальної дошки засновникам учнівських та студентських «Громад», які у 19 столітті стали школою, в якій виховувалася українська національна еліта. Нині, такими школами можуть і повинні стати осередки НТШ.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО 8

НЕКРОЛОГИ

ЕРАСТ ГУЦУЛЯК 10

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Любов Василів-Базюк
ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКУ 12

Любов Василів-Базюк
ПОЕМА-МІСТЕРІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «ВЕЛИКИЙ ЛЬОХ»
В РОЗДУМАХ ДОКТОРА ЛЕОНІДА БІЛЕЦЬКОГО 13

Даґмара Турчин-Дувірак
ЛИСЕНКО І ШЕВЧЕНКО: У РОЗБУДОВІ НАЦІЇ 18

Ірина Накашидзе
ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНОМОВНИХ ПОЕТІВ
КАНАДИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. 29

Галина Котович
ШЕВЧЕНКІВСЬКІ КОНЦЕРТИ В ЕДМОНТОНІ
Й УКРАЇНСЬКЕ МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО АЛЬБЕРТИ 35

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ЛЕКЦІЯ

Катерина Левченко
ПРАВА ЖІНОК – ЧОМУ СУСПІЛЬСТВО НЕ ПОМІЧАЄ
ЇХ ПОРУШЕННЯ? 42

УКРАЇНСЬКА ІММІГРАЦІЯ ДО КАНАДИ

Неоніла Цегельська Дмитрук
НАША ДОРОГА В КАНАДУ (1949) 57

УКРАЇНСЬКА ФІЛАНТРОПІЯ В КАНАДІ

Микола Ів. Сорока
КУЛЬТУРА МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ КАНАДИ 69
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАНАДСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ
ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 83

УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО

Вікторія Ковпак
ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ
В КАНАДІ У КОНТЕКСТІ КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
САМООТОТОЖНЕННЯ 97

Богдан Небожук
СТАНИЦЯ БРАТСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ 1-Ї УКРАЇНСЬКОЇ
ДИВІЗІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ В ЕДМОНТОНІ 105

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ

Керин Лемішка
МУЗЕЙ ОТЦІВ ВАСИЛІЯН (МОНДЕР, АЛЬБЕРТА, КАНАДА) 110

Леонід Коровник
ХРИСТОВЕ САМОПРИНИЖЕННЯ 139

УКРАЇНСЬКА НАУКА

Володимир Кравченко
КАНАДСЬКИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ:
У ПОШУКАХ ВІДПОВІДЕЙ НА НОВІ ВИКЛИКИ 144

Дарія Даревич
ДО ІСТОРІЇ НТШ В КАНАДІ 154

В. В. Кричфалушій, М. В. Шевера
ПРОФЕСОР ТИМІШ ПАВЛИЧЕНКО: ВИЗНАЧНИЙ УЧЕНИЙ,
ГРОМАДСЬКИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ДІЯЧ 177

В. В. Кричфалушій, Ю. Я. Тихоненко, М. В. Шевера
КАНАДСЬКИЙ МІКОЛОГ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ
Д-Р ЛУЕЛЛА ВЕРЕЗУБ 189

УКРАЇНСЬКА ОСВІТА

Оленка Білаш, Микола Ів. Сорока
УКРАЇНСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО СВІТУ: ВИКЛИКИ Й ЗДОБУТКИ 194

Алла Недашківська, Микола Ів. Сорока
КУРС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ЇЇ ЖИВУ КУЛЬТУРУ У ЛЬВОВІ 205

УКРАЇНСЬКА МУЗИКА

Марія Дитиняк
40-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ТОВАРИСТВА АЛЬБЕРТИ 211

Дарія Сторощук, Леся Саведчук
УКРАЇНСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИЙ ХОР ЕДМОНТОНУ – СУЧАСНЕ КОЗАЦЬКЕ БРАТСТВО 215

Лаврентій Клапоущак
УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ ХОР І ОРКЕСТР САСКАТУНУ «ЛАСТІВКА» 224

Леся Гижа, Петро Полухін
МАЕСТРО СЕРЕД НАС 229
ПІЯНІСТКА ІРИНА ТАРНАВСЬКА 236

Галина Котович
ПРОДОВЖУЄМО СЕМІНАРИ ПРО НАШІ СКАРБИ 240

УКРАЇНСЬКИЙ ТАНОК

Ґордон Ґордей
ҐОРДОН ҐОРДЕЙ – АВТОР ОРИГІНАЛЬНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТАНЦІВ У КАНАДІ: АВТОБІОГРАФІЧНА РОЗПОВІДЬ ПРО СОРОКАРІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ 242

УКРАЇНСЬКІ ФЕСТИВАЛІ В КАНАДІ

Орест Олійник, Леся Кавулич
УКРАЇНСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ ПИСАНКИ У ВЕҐРЕВІЛІ: 40 РОКІВ ІСТОРІЇ, РОЗВИТКУІ ЗРОСТАННЯ (1973-2013) 276

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Михайло Траф'як
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В КАНАДІ: КОРОТКИЙ ОГЛЯД 347

Наталія Ковальова
КОЛЬОРИ ТАНЦЮ (оповідання) 369

Юрій Примак
ТВОРЧІСТЬ ПОВОЄННОГО ПОКОЛІННЯ: ІЗ ЗБІРКИ ВІРШІВ ЮРІЯ ПРИМАКА (1952-1960) 372

Владислав Гижий
ПОЕТИЧНА ГРУПА «СЯЙВО» В ЕДМОНТОНІ 384

Леонід Коровник
ІЗ ЗБІРКИ «РОСИНКИ ЖИВОЇ ВОДИ» (2012) 407

Олександр Мисько
ПОЕЗІЇ 424

Віталій Кубацький
ОЛЕКСАНДР МИСЬКО: НА КРИЛАХ ПІСНІ І ПОЕЗІЇ 428

Ростислав Білоус
ПОЕЗІЇ 430

Валерій Полковський
ДІАЛОГ: УКРАЇНА–СВІТ, СВІТ–УКРАЇНА (ЛІТЕРАТУРА, МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА) 439

ЗВ'ЯЗОК ІЗ УКРАЇНОЮ

Богдан Клід
«БІЛА КНИГА ПРО ЧОРНІ ДІЛА КРЕМЛЯ»: ШІСТДЕСЯТ РОКІВ ЗГОДОМ 463

Устина Стефанчук
ЮЛІЯН ВАССИЯН: ВІДНАЙДЕНІ АРХІВИ 475

Михайло Саварин
РАЙОННІ РАДИ 493

Записав Михайло Саварин
МІТИНГ У ЗАШКОВІ, ПРИСВЯЧЕНИЙ СІЧОВИМ СТРІЛЬЦЯМ І ЄВГЕНУ КОНОВАЛЬЦЮ 499

Олександр Панкєєв
ТРИ ПОДОРОЖІ ДО ІНШОЇ УКРАЇНИ 504

Михайло Андрейчин
ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ 512

Петро Ясній, Юрій Скоренький
ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ У ТЕРНОПОЛІ 515

Наукове видання

ЗАХІДНЬОКАНАДСЬКИЙ ЗБІРНИК

Том XLVII

Частина 7

Редактори: *Валерій Полковський, Микола Ів. Сорока*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Формат 100x70/16. Ум. друк.арк. 42,57. Тираж 750 прим. Зам. № 3-14.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура «TimesNewRomanC».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свинарчук Р. В.
Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.